Proinde illis ambobus prælibatis, quos nihilominus de amici arca præstitos accepistis ; accedite et ad tertium hunc panem, ut probetis forsitan potiora. » *Verum hæc verba id unum significare videntur, Claræ-Vallenses dedisse operam legendis Parabolis et Ecclesiastæ, et ad eorum regulas mores suos composuisse. Sane Gaufridus, qui satis accuratum Bernardi operum indicem texuit, nec ullus, quem sciam, veterum ejus generis commentationes Bernardo tribuit. An fortasse « amici » nomine aliquem alium illius temporis auctorem intelligit? qualis fuit Hugo Victorinus, qui homilias 19 in Ecclesiasten composuit.*

XI. Redeo ad sermones in Cantica, de quibus quid sentiret Guerricus abbas Igniacensis, et ipse sancti doctoris discipulus piissimus, aperit in sermone 3 de sanctis Petro et Paulo, qui cum aliis habetur in tomo VI. « *Magister noster, ille interpres Spiritus sancti de toto illo carmine nuptiali loqui instituit, spemque nobis dedit ex iis quæ jam edidit, quia si pervenerit ad locum de quo quæritis*, donec aspiret dies, et inclinentur umbræ, *umbras ipsas ponet in lucem intelligentiæ ; quod dictum est, vel erit in tenebris, nobis dicet in lumine.* » *Hæc Guerricus.*

SANCTI BERNARDI

ABBATIS CLARÆ-VALLENSIS

SERMONES IN CANTICA CANTICORUM (157).

1966-1967 SERMO I.

De ipso titulo libri : « *Cantica canticorum Salomonis.* »

1. Vobis, fratres, alia quam aliis de sæculo, aut certe aliter dicenda sunt. Illis siquidem lac potum dat, et non escam (*I Cor.* III, 2), qui Apostoli formam tenet in docendo. Nam spiritualibus solidiora apponenda esse, itidem ipse suo docet exemplo, *Loquimur*, inquiens, *non in doctis humanæ sapientiæ verbis, sed in doctrina spiritus, spiritualibus spiritualia comparantes* : item, *Sapientiam loquimur inter perfectos* (*I Cor.* II, 13-6), quales vos nimirum esse confido ; nisi frustra forte jam ex longo studiis estis cœlestibus occupati, exercitati sensibus, et in lege Dei meditati die ac nocte. Itaque parate fauces, non lacti, sed pani. Est panis apud Salomonem, isque admodum splendidus sapidusque ; librum dico, qui Cantica canticorum inscribitur : proferatur, si placet, et frangatur.

2. Nam de verbis Ecclesiastes satis, ni fallor, per Dei gratiam intructi estis mundi hujus cognoscere et contemnere vanitatem. Quid et Parabolas ? An non vita et mores vestri juxta eam quæ in ipsis invenitur doctrinam sufficienter emendati sunt et informati ? Proinde illis ambobus prælibatis, quos nihilominus de amici arca præstitos accepistis, accedite et ad tertium hunc panem, ut probetis forsitan potiora (157). Cum enim duo sint mala, quæ vel sola, vel maxime militant adversus animam, vanus scilicet amor mundi et superfluus sui, pesti utrique duo illi libri obviare noscuntur ; alter sarculo disciplinæ prava quæque in moribus, et carnis superflua resecans ; alter luce rationis in omni gloria mundi fucum vanitatis sagaciter deprehendens, veraciterque distinguens a solido veritatis. Denique universis humanis studiis, ac mundanis desideriis prætulit Deum timere, ejusque observare mandata. Merito quidem. Veræ etenim sapientiæ primum illud, initium ; secundum, consummatio est : si tamen constat vobis non aliud veram et consummatam esse sapientiam, quam declinare a malo, et facere bonum ; itemque recedere a malo neminem posse perfecte absque timore Dei, nec bonum opus omnino esse præter observantiam mandatorum.

3. Depulsis ergo duobus malis duorum lectione librorum, competenter jam acceditur ad hunc sacrum theoricumque sermonem : qui cum sit amborum fructus, nonnisi sobriis mentibus et auribus omnino credendus est. Alioquin ante carnem disciplinæ studiis edomitam et mancipatam spiritui, ante spretam et abjectam sæculi pompam et sarcinam, indigne ab impuris lectio sancta præsumitur. Quomodo nempe lux incassum circumfundit oculos cæcos vel clausos, ita *animalis homo non percipit ea quæ sunt Spiritus Dei* (*ibid.*, 14). Quippe *Spiritus sanctus disciplinæ effugiet fictum* (*Sap.* I, 5), quod est vita incontinens ; sed nec erit ei unquam pars cum mundi vanitate, cum veritatis sit Spiritus (*Joan.* XIV, 17). Quæ enim societas ei quæ desursum est sapientiæ, et sapientiæ mundi, quæ **1968** stultitia est apud Deum (*I Cor.* III, 19) ; aut sapientiæ carnis, quæ et ipsa inimica est Deo ? (*Rom.* VIII, 7.) Puto autem quod jam non habebit unde adversum nos murmuret is, qui nobis de via venit amicus, eum et tertium istum insumpserit panem.

4. Sed quis franget ? Adest paterfamilias ; cogno

(157) Inchoati anno 1135.

scite Dominum in fractione panis. Quis enim alter idoneus? Non equidem ego mihi istud temere arrogaverim. Sic spectetis ad me, ut ex me non exspectetis. Nam et ego unus sum de exspectantibus, mendicans et ipse vobiscum cibum animæ meæ, alimoniam spiritus. Revera pauper et inops pulso ad eum, qui aperit et nemo claudit, super sermonis hujus profundissimo sacramento. Oculi omnium in te sperant, Domine. Parvuli petierunt panem; non est qui frangat eis; speratur id a benignitate tua. O piissime, frange esurientibus panem tuum, meis quidem, si dignaris, manibus; sed tuis viribus.

5. Dic, quæso, nobis, a quo, de quo, ad quemve dicitur: *Osculetur me osculo oris sui?* (*Cant.* I, 1.) aut quale est istud ita subitaneum, et factum repente de medio sermonis exordium? Sic quippe in verba prorumpit, quasi quempiam loquentem præmiserit, cui consequenter respondentem et hanc introducat personam, quæcunque est ipsa quæ osculum flagitat. Deinde si se osculari a nescio quo vel petit, vel præcipit; cur signanter et nominatim ore, et ore suo; quasi aliud quam os, aut alienum, et non potius suum, exhibere sibi soleant osculantes? Quanquam ne hoc quidem dicit: *Osculetur me* ore suo: sed aliud profecto inusitatius: *Osculo*, inquit, *oris sui*. Et quidem jucundum eloquium, quod ab osculo principium sumit, et blanda ipsa quædam Scripturæ facies facile afficit et allicit ad legendum, ita ut quod in ea latet, delectet etiam cum labore investigare, nec fatiget inquirendi forte difficultas, ubi eloquii suavitas mulcet. Verum quem non valde attentum faciat istiusmodi principium sine principio, et novitas locutionis in veteri libro? Unde constat hoc opus non humano ingenio, sed Spiritus arte ita compositum, ut quamvis difficile intellectu, sit tamem inquisitu delectabile.

6. Sed quid? titulum præterimus? Non oportet ne unum quidem iota (*Matth.* v, 18), quando et minutias jubemur colligere fragmentorum, ne pereant (*Joan.* VI, 12). Titulus talis est: Incipiunt Cantica canticorum Salomonis. Observa in primis Pacifici nomen, quod est Salomon, convenire principio libri, qui incipit a signo pacis, id est ab osculo; simulque adverte hujuscemodi principiis solas ad hanc intelligendam scripturam mentes invitari pacificas, quæ sese jam a vitiorum vindicare perturbationibus et curarum tumultibus prævalent.

7. Debinc ne hoc quoque otiosum putes, quod non simpliciter Cantica, sed Cantica canticorum habet inscriptio. Multa quippe legi cantica in Scripturis, et nullum illorum memini taliter appellari. Cecinit Israel carmen Domino, quod gladium pariter et jugum **1969** evaserit Pharaonis, gemino maris mirabiliter liberatus simul et vindicatus obsequio. Non tamen quod cecinit, dictum est Canticum canticorum; sed, si bene recolo: *Cecinit*, ait Scriptura, *Israel carmen hoc Domino* (*Exod.* XV, 1). Cecinit etiam Debbora (*Judic.* V, 1), cecinit et Judith (*Judith* XVI, 1), cecinit et mater Samuelis (*I Reg.* II, 1); prophetæ quoque aliqui cecinerunt, et nemo eorum legitur appellasse canticum suum Cantica canticorum. Sane omnes, ni fallor, cecinisse reperies pro quocunque suo, suorumve percepto commodo: verbi gratia, pro obtentu victoriæ, pro evasione periculi, aut pro concupitæ rei qualiscunque adepto beneficio. Ita ergo plerique cecinerunt, singuli pro singulis causis, ne ingrati divinis beneficiis invenirentur, juxta illud: *Confitebitur tibi, cum benefeceris ei* (*Psal.* XLVIII, 19). At vero rex iste Salomon, sapientia singularis, sublimis gloria, rebus affluens, pace securus, nullius talium eguisse cognoscitur, pro quo accepto ista decantare libuerit. Sed nec Scriptura ipsa sui uspiam tale aliquid significare videtur.

8. Itaque divinitus inspiratus, Christi et Ecclesiæ laudes, et sacri amoris gratiam, et æterni connubii cecinit sacramenta; simulque expressit sanctæ desiderium animæ, et epithalamii carmen, exsultans in spiritu, jucundo composuit eulogio, figurato tamen. Nimirum velabat et ipse instar Moysi faciem suam (*Exod.* III, 6), non minus forsitan in hac parte fulgentem, eo quod illo adhuc in tempore nemo, aut rarus erat, qui revelata facie gloriam istam specu-lari sufficeret. Igitur pro sui excellentia reor nuptiale hoc carmen hujusmodi titulo præsignitum [*alias* præsignatum], ut merito Cantica canticorum singulariter appelletur, sicut is quoque cui canitur, singulariter est dictus: *Rex regum, et Dominus dominantium* (*I Tim.* VI, 15).

9. Cæterum vos, si vestram experientiam advertatis (158), nonne in victoria, qua vicit mundum fides vestra, et in exitu vestro de lacu miseriæ et de luto fæcis, cantastis et ipsi Domino canticum novum, qui mirabilia fecit? Rursus cum adjecit primum supra petram statuere pedes vestros, et dirigere gressus vestros; puto quod et tunc nihilominus pro indulta novitate vitæ immissum sit in os vestrum canticum novum, carmen Deo nostro. Quid cum pœnitentibus vobis non solum peccata dimisit, sed insuper promisit et præmia; non multo magis spe gaudentes futurorum bonorum, cantastis in viis Domini, quoniam magna est gloria Domini? At si cui forte vestrum clausum vel obscurum aliquid de Scripturis interdum eluxerit, tunc prorsus necesse est pro percepta cælestis panis alimonia divinas mulceat aures in voce exsultationis et confessionis sonus epulantis. Sed et in quotidianis exercitiis et bellis, quæ nulla hora pie in Christo viventibus desunt a carne, a mundo, a diabolo, sicut militiam esse vitam hominis super terram (*Job.* VII, 1) incessanter experimini in vobismetipsis, quotidiana necesse est cantica pro assecutis vi-

(158) Addit codex Cistercicnsis, *quæ cantica per singulos profectus cantare debeamus*: Quod lemma esse videtur.

ctoriis innovari. Quoties tentatio superatur, aut vitium subjugatur, aut imminens periculum declinatur, aut laqueus insidiantis deprehenditur, aut annosa et inveterata quæcunque animæ passio semel perfecteque sanatur, aut multum diuque cupita et sæpius petita virtus tandem aliquando Dei munere obtinetur, quid nisi toties, juxta prophetam, personat gratiarum actio et vox laudis (*Isai.* LI, 3), et ad singula quæque beneficia benedicitur Deus in donis suis? Alioquin ingratus reputabitur, cum discussio venerit, qui non poterit dicere Deo : *Cantabiles mihi erant justificationes tuæ in loco peregrinationis meæ* (*Psal.* CXVIII, 54).

10. Arbitror vos in vobis ipsis illa jam recognoscere, quæ in psalterio, non Cantica canticorum, sed Cantica Graduum appellantur, eo quod ad singulos profectus vestros, juxta ascensiones quas quisque in corde suo disposuit, singula sint cantica depromenda ad laudem et gloriam promoventis. Quonam modo impleatur aliter ille versiculus non video : *Vox exsultationis et salutis in tabernaculis justorum* (*Psal.* CXVII, 15); aut certe Apostoli illa pulcherrima saluberrimaque exhortatio : *In psalmis, hymnis,* **1270** *et canticis spiritualibus cantantes, et psallentes in cordibus vestris Domino* (*Ephes.* V, 19).

11. Sed est canticum, quod sui singulari dignitate et suavitate cunctis merito quæ memoravimus, et si qua sunt alia, antecellit : et jure hoc appellaverim Canticum canticorum, quia cæterorum omnium ipsum est fructus. Istiusmodi canticum sola unctio docet, sola addiscit experientia. Experti recognoscant, inexperti inardescant desiderio, non tam cognoscendi, quam experiendi. Non est enim strepitus oris, sed jubilus cordis; non sonus labiorum, sed motus gaudiorum; voluntatum, non vocum consonantia. Non auditur foris, nec enim in publico personat : sola quæ cantat audit, et cui cantatur, id est sponsa et sponsus. Est quippe nuptiale carmen, exprimens castos jucundosque complexus animorum, morum concordiam, affectuumque consentaneam ad alterutrum charitatem.

12. Cæterum non est illud cantare seu audire animæ puerilis et neophytæ adhuc, et recens conversæ de sæculo, sed provectæ jam et eruditæ mentis; quæ suis nimirum profectibus, Deo promovente, in tantum jam creverit, quatenus ad perfectam ætatem, et ad nubiles quodam modo pervenerit annos, annos dico meritorum, non temporum; facta nuptiis cœlestis sponsi idonea, qualis denique suo loco plenius describetur. Sed præterit hora, qua nos exire urget ad opera manuum et paupertas et institutio regularis. Cras in nomine Domini quod cœperamus prosequemur de osculo, quia de titulo hodiernus sermo nos expedivit.

SERMO II.

De Incarnatione Christi per patriarchas et prophetas nuntiata, et ardentissime ab eis exspectata.

1. Ardorem desiderii Patrum suspirantium Christi in carne præsentiam frequentissime cogitans, compungor et confundor in memetipso; et nunc vix contineo lacrymas, ita pudet teporis torporisque miserabilium temporum horum. Cui namque nostrum tantum ingerat gaudium gratiæ hujus exhibitio, quantum sanctis veteribus accenderat desiderium promissio? Ecce enim quam multi in hac ejus, quæ proxime celebranda est, Nativitate gaudebunt! sed utinam de nativitate, non de vanitate! Illorum ergo desiderium flagrans et piæ exspectationis affectum spirat mihi vox ista : *Osculetur me osculo oris sui* (*Cantic.* I, 1). Senserat nimirum in spiritu, quisquis tunc spiritualis esse poterat, quanta foret gratia diffusa in labiis illis. Propterea loquens in desiderio animæ aiebat, *Osculetur me osculo oris sui;* nimirum omnimodis, cupiens tantæ suavitatis participio non fraudari.

2. Dicebat enim perfectus quisque : Quo mihi ora hæc seminiverbia prophetarum? Ipse potius speciosus forma præ filiis hominum, ipse me osculetur osculo oris sui. Non audio jam Moysen : impediioris siquidem linguæ factus est mihi (*Exod.* IV, 10). Isaiæ labia immunda sunt (*Isai.* VI, 5) : Jeremias nescit loqui, quia puer est (*Jerem.* I, 6) : et Prophetæ omnes elingues sunt. Ipse, ipse quem loquuntur, ipse loquatur : ipse me osculetur osculo oris sui. Non in eis jam, aut per eos loquatur mihi, quoniam tenebrosa aqua in nubibus aeris : sed ipse me osculetur osculo oris sui, cujus gratiosa præsentia, et admirandæ fluenta doctrinæ fiant in me fons aquæ salientis in vitam æternam. Quem unxit Pater oleo lætitiæ præ consortibus suis (*Psal.* XLIV, 8), nunquid non ex ipso mihi uberior infunditur gratia? si tamen dignetur me osculari osculo oris sui. Cujus utique sermo vivus et efficax osculum mihi est, non quidem conjunctio labiorum, quæ interdum pacem mentitur animorum; sed plane infusio gaudiorum, revelatio secretorum, mira quædam et quodam modo indiscreta commixtio superni luminis et illuminatæ mentis. Adhærens quippe Deo, unus spiritus est (*I Cor.* V, 17). Merito proinde visiones et somnia non recipio, figuras et ænigmata nolo; ipsas quoque angelicas fastidio species. **1271** Quippe et ipsos longe superat Jesu meus specie sua et pulchritudine sua. Non ergo alium sive angelum, sive hominem, sed ipsum peto osculari me osculo oris sui. Nec sane præsumo me osculatum iri ab ore ipsius (est enim hoc assumpti hominis unicæ felicitatis et prærogativæ singularis); sed humilius ab osculo oris sui peto me osculari, quod commune utique est multorum, qui discere possunt, *Et nos omnes de plenitudine ejus accepimus* (*Joan.* I, 16).

3. Intendite. Sit os osculans, Verbum assumens; osculatum, caro quæ assumitur : osculum vero, quod pariter ab osculante et osculato conficitur, persona ipsa scilicet ex utroque compacta, mediator Dei et hominum homo Christus Jesus. Hac ergo ratione sanctorum nemo dicere præsumebat, Osculetur me ore suo; sed tantum, Osculo oris sui : ipsi sane servantes prærogativam istam, cui singulariter semel-

que os Verbi impressum tunc est, cum ei se corporaliter plenitudo omnis divinitatis indulsit. Felix osculum, ac stupenda dignatione mirabile, in quo non os ori imprimitur, sed Deus homini unitur. Et ibi quidem contactus labiorum complexum significat animorum : hic autem confœderatio naturarum divinis humana componit, quæ in terra sunt, et quæ in cœlis pacificans. *Ipse est enim pax nostra, qui fecit utraque unum* (*Ephes.* II, 14). Ad hoc igitur osculum sanctus quisque antiqui temporis suspirabat ; eo quod jucunditatem et exsultationem thesaurizari super eum, et thesauros omnes sapientiæ et scientiæ in ipso absconditos præsentirent (*Coloss.* II, 3), cuperentque et ipsi de plenitudine ejus accipere.

4. Sentio, placet vobis quod dicitur : sed accipite et alium sensum. Non latuit sanctos et ante adventum salvatoris, Deum super mortalium genus cogitare cogitationes pacis (*Jerem.* XXIX, 11). Nec enim faceret verbum super terram, quod non revelaret servis suis prophetis (*Amos* III, 7). Erat tamen verbum hoc absconditum a multis (*Luc.* XVIII, 34). Fuit namque in tempore illo rara fides in terris, et tenuis admodum spes in pluribus quoque illorum qui exspectabant redemptionem Israel. Qui vero præsciebant, ipsi et prædicebant Christum in carne venturum, et cum ipso pacem. Unde quidam eorum : *Et pax erit*, inquit, *in terra nostra, cum venerit* (*Mich.* V, 5). Imo per ipsum Dei gratiam homines recuperaturos cum omni fiducia, sicut divinitus acceperant, prædicabant. Quod et præcursor Domini Joannes suo tempore impletum agnovit, et perhibuit : *Gratia*, inquiens, *et veritas per Jesum Christum facta est* (*Joan.* I, 17) : et ita verum esse omnis nunc Christianus populus experitur.

5. Cæterum illis prænuntiantibus pacem, moram autem faciente auctore pacis, nutabat populi fides, dum non erat qui redimeret, neque qui salvum faceret. Itaque causabantur homines moras, quod illo toties nuntiatus necdum veniret princeps pacis, sicut locutus fuerat per os sanctorum, qui a sæculo sunt, prophetarum ejus : et suspectas habentes promissiones, signum promissæ reconciliationis, quod est osculum, flagitabant ; ac si nuntiis pacis unus quilibet de populo responderet. Quousque tollitis animas nostras ? Jam olim prædicitis pacem, et non venit ; promittitis bona, et adhuc turbatio. Ecce hoc ipsum multifarie, multisque modis et angeli patribus, et patres nostri annuntiarunt nobis dicentes : *Pax, pax ; et non est pax* (*Jerem.* VI, 14). Si mihi vult esse personam Deus, quod de suæ beneplacito voluntatis tam crebra jam legatione respondet, nec exhibet ; osculetur me osculo oris sui, sicque in signo pacis faciat de pace securum. Nam verbis jam quomodo credam ? Opus magis est opere verba firmari. Probet veridicos nuntios suos Deus si tamen nuntii ejus sunt), et sequatur eos ipse, ut sæpius promiserunt, quia sine ipso possunt facere nihil. Misit puerum, tulit baculum, et necdum est vox neque vita (*IV Reg.* IV, 29-31). Non surgo, non suscitor, non excutior de pulvere, non respiro in spem, si non propheta ipse descendat, et osculetur me osculo oris sui.

6. Huc accedit, quod is qui nostrum profitetur se ꝟ mediatorem ad Deum, Dei Filius est, et Deus est (*I Tim.* II, 5). Et quid est homo ut innotescat ei, aut filius hominis ut reputet eum ? Quæ mihi fiducia, ut tantæ me audeam credere majestati ? Unde, inquam, terra et cinis præsumo Deum curam habere mei ? Ad hæc diligit Patrem suum, me vero opus non habet, bonorum meorum non eget. Unde ergo constabit mihi, quod mediator meus in parte nequaquam sit ? Tamen si vere, ut dicitis, decrevit misereri Deus, cogitatque ut complicitior sit adhuc ; statuat testamentum pacis, et fœdus perpetuum feriat mihi in osculo oris sui. Ut quæ procedunt de labiis suis, non faciat irrita ; exinaniat se, humiliet se, inclinet se, et osculetur me osculo oris sui. Ut ex æquo partibus congruens mediator neutri suspectus sit, Deus Filius Dei fiat homo, fiat filius hominis, et certum me reddat in hoc osculo oris sui. Securus suspicio mediatorem Dei Filium, quem agnosco et meum. Minime plane jam mihi suspectus erit : frater enim et caro mea est. Puto enim, spernere me jam non poterit, os de ossibus meis, et caro de carne mea.

7. Ita ergo vetus querela sacrosanctum osculum, id est incarnandi Verbi mysterium, exigebat, dum longa et molesta exspectatione fatigata fides deficeret, et infidelis populus adversus promissa Dei victus tædio murmuraret. Adinventio mea est, si non hoc idem et vos recognoscitis de Scripturis. Inde profecto erant querulæ illæ et plenæ murmure voces : *Manda, remanda ; Exspecta, reexspecta, Modicum ibi, modicum ibi* (*Isai.* XXVIII, 10). Inde anxiæ illæ et plenæ pietate preces : *Da mercedem, Domine, sustinentibus te, ut prophetæ tui fideles inveniantur.* Item : *Suscita, Domine, precationes* (159) ; *quas locuti sunt in nomine tuo prophetæ priores* (*Eccli.* XXXVI, 18, 17). Inde blandæ illæ et plene consolatione promissiones : *Ecce apparebit Dominus, et non mentietur : si moram fecerit, exspecta eum ; quia veniens veniet, et non tardabit* (*Habac.* II, 3). Item *Prope est ut veniat tempus ejus, et dies ejus non elongabuntur* (*Isai.* XIV, 1). Et ex persona promissi : *ecce ego*, inquit, *declino in vos ut flumen pacis, et ut torrens inundans gloriæ gentium* (*Isai.* LXVI, 12). In quibus verbis satis apparet et prædicatorum instantia, et diffidentia populorum. Sic itaque et plebs murmurabat, et fides nutabat ; et, juxta Isaiæ vaticinium : *Angeli pacis amare flebant* (*Isai* XXXIII, 7). Ne ergo universum genus humanum, moram faciente Christo, despertione periret, dum se contemni

(159) Sic legebatur olim in Bibliis ante Romanam Sixti correctionem. Septuaginta habent, εἰς προηγτείας.

suspicaretur infirma mortalitas, suæque reconciliationis cum Deo de gratia toties repromissa diffideret; sancti qui de spiritu certi erant, certitudinem de carnis præsentia exoptabant, ac signum reformandæ pacis propter pusillanimes et incredulos omni instantia requirebant.

8. O radix Jesse, qui stas in signum populorum ! (*Isai.* xi, 10.) Quam multi reges et prophetæ voluerunt te videre, et non viderunt ! Felix tamen ex omnibus Simeon, cujus senectus in misecordia uberi ! Is nempe exultavit ut videret desiderii signum : et vidit, et gavisus est ; acceptoque osculo pacis in pace dimittitur, ante tamen aperte pronuntians. Jesum esse natum in signum, cui contradicendum erat (*Luc.* ii, 25- 35). Omnino ita fuit. Contradictum est exorto signo pacis, sed ab his qui oderunt pacem : nam pax hominibus bonæ voluntatis, malevolis autem petra scandali, et lapis offensionis (*ibid.*, 14). Herodes denique turbatus est, et omnis Jerosolyma cum illo (*Matth.* ii, 3) : siquidem in propria venit et sui eum non receperunt (*Joan.* i, 11). Felices illi in sua pernoctatione pastores, qui signi hujus visione digni habiti sunt. Jam tunc se abscondebat a sapientibus et prudentibus, et revelabat parvulis. Et Herodes videre voluit; sed quia non bona voluntate, non meruit, pacis siquidem signum erat, datum tantum hominibus bonæ voluntatis ; Herodi vero et similibus ejus non dabitur nisi signum Jonæ prophetæ. Porro ad pastores : *Et hoc*, ait angelus *vobis signum ;* vobis humilibus, vobis obedientibus, vobis non alta sapientibus, vobis vigilantibus, et in lege Dei meditantibus die ac nocte : *Hoc*, inquit, *vobis signum*. Quod ? Quod angeli promittebant, quod **1273** populi requirebant, quod prophetæ prædixerant, hoc fecit Dominus nunc, et ostendit vobis, in quo recipiant increduli fidem, pusillanimes spem, perfecti securitatem. Hoc ergo vobis signum. Cujus rei signum? Indulgentiæ, gratiæ, pacis, et pacis cujus non erit finis. Hoc est ergo signum : *Invenietis infantem pannis* quidem *involutum, et positum in præsepio* (*Luc.* ii, 12). Deus est tamen in ipso mundum reconcilians sibi (*II Cor.* v, 19.) Morietur propter peccata vestra, et resurget propter justificationem vestram, ut justificati per fidem, pacem habeatis ad Deum (*Rom.* iv, 25; v, 1). Hoc signum pacis propheta quondam regi Achaz proponebat petendum a Domino Deo suo, sive in excelso supra, sive in inferno deorsum. Sed impius rex recusavit (*Isai.* vii, 11, 12), non credens miser quod in signo hoc ima summis in pace socianda essent : quatenus et inferi Domino descendente saluti, in osculo sancto signum pacis et ipsi recipiant ; et superni spiritus idipsum nihilominus, cum ad cœlos redierit, æterna suavitate participent.

9. Sermo finiendus est : sed ut quod in eo disputatum est, brevi recolligam summa, patet hoc sanctum osculum duabus ex causis necessarie indultum mundo, ut et infirmis faceret fidem, et desiderio satisfaceret perfectorum : porro ipsum osculum esse non aliud quam mediatorem Dei et hominum, hominem Jesum Christum, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus per omnia sæcula sæculorum, Amen.

SERMO III.

De osculo pedis, manus et oris Domini, etc.

1. Hodie legimus in libro experientiæ. Convertimini ad vos ipsos, et attendat unusquisque conscientiam suam super his quæ dicenda sunt. Explorare velim, si cui unquam vestrum ex sententia dicere datum sit : *Osculetur me osculo oris sui* (*Cantic.* i, 1). Non est enim cujusvis hominum ex affectu hoc dicere ; sed si quis ex ore Christi spirituale osculum vel semel accepit, hunc proprium experimentum profecto sollicitat, et repetit libens. Ego arbitror neminem vel scire posse quid sit, nisi qui accipit : est quippe manna absconditum ; et solus qui edit, adhuc esuriet. Est fons signatus, cui non communicat alienus ; sed solus qui bibit, adhuc sitiet. Audi expertum, quomodo requirit. *Redde mihi*, inquit, *lætitiam salutaris tui* (*Psal.* l, 14). Minime ergo id sibi arroget mei similis anima, onerata peccatis, suæque adhuc carnis obnoxia passionibus, quæ suavitatem spiritus necdum senserit, internorum ignara atque inexperta penitus gaudiorum.

2. Ostendo tamen ei quæ hujusmodi est, locum in salutari sibi congruentem. Non temere assurgat ad os serenissimi sponsi, sed ad pedes severissimi Domini mecum pavida jaceat, et cum publicano terram tremens non cœlum aspiciat (*Luc.* xviii, 13), ne confusa in luminaribus cœli facies assueta tenebris opprimatur a gloria atque insolitis reverberata splendoribus majestatis, densioris rursum cæcitate caliginis obvolvatur. Non tibi, o quæcunque es talis anima, non tibi ille locus vilis aut despicabilis videatur, ubi sancta peccatrix peccata deposuit, induit sanctitatem. Ibi Æthiopissa mutavit pellem, et in novum restituta candorem, jam tunc fiducialiter veraciterque respondebat exprobrantibus sibi verbum: *Nigra sum, sed formosa, filiæ Jerusalem* (*Cant.* i, 4). Miraris quanam id arte potuerit, vel quibus obtinuerit meritis ? Paucis accipe. Flevit amare, et de intimis visceribus longa suspiria trahens, salutaribus intra se succussa singultibus, felleos humores evomuit. Cœlestis medicus celerrime subvenit : quia velociter currit sermo ejus (*Psal.* cxlvii, 15). Nunquid non potio est sermo Dei ? Est utique, et fortis et vehemens, et scrutans corda et renes (*Psal.* vii, 10). Denique *sermo Dei vivus et efficax, et penetrabilior omni gladio ancipiti, pertingens usque ad divisionem animæ ac spiritus, compagum quoque ac medullarum, et discretor cogitationum* (*Hebr.* iv, 12). Hujus ergo beatæ pœnitentis exemplo **1274** prosternere et tu, o misera, ut desinas esse misera ; prosternere et tu in terram ; amplectere pedes, placa oculis, riga lacrymis, quibus tamen non illum laves, sed te, et fias una de grege tonsarum quæ ascendunt de lavacro (*Cant.* iv, 2) ; ita sane tu

suffusum pudore ac mœrore vultum non ante sustollere audeas quam audias, et ipsa : *Dimittuntur tibi peccata tua* (*Luc.* VII, 37-48) ; quam audias : *Consurge, consurge, captiva filia Sion ; consurge, excutere de pulvere* (*Isai.* LII, 1, 2).

3. Sumpto itaque ad pedes primo osculo, nec sic quidem præsumes statim ad osculum oris assurgere, sed erit tibi gradus ad ipsum medium quoddam aliud osculum, quod secundo loco ad manum accipies : de quo et talem accipe rationem. Si dixerit mihi Jesus : *Dimittuntur tibi peccata tua ;* nisi ego peccare desiero, quid proderit ? Exui tunicam meam ; si reinduero eam, quantum profeci ? Si rursus pedes meos, quos laveram, inquinavero, nunquid aliquid lavisse valebit ? Sordens omni genere vitiorum jacui diu in luto fœcis ; sed erit sine dubio recidenti, quam jacenti deterius. Denique qui me sanum fecit, ipsum mihi dixisse recordor : *Ecce sanus factus es, vade, jam amplius noli peccare, ne deterius aliquid tibi contingat* (*Joan.* v, 14). Qui autem dedit voluntatem pœnitendi, opus est ut addat et continendi virtutem ; ne iterem pœnitenda, faciamque novissima mea pejora prioribus. Væ enim mihi etiam pœnitenti, si statim subtraxerit manum, sine quo nihil possum facere. Nihil inquam, quia nec pœnitere, nec continere. Audio proinde, quod consulit Sapiens : *Verbum*, inquit, *in oratione ne iteres* (*Eccli.* VII, 15). Paveo et quod judex intentat arbori non facienti fructum bonum (*Matth.* III, 10). Pateor pro hujusmodi non sum omnino contentus priori gratia, qua jam malorum, sum pœnitens, nisi et secundam accepero, ut videlicet dignos faciam pœnitentiæ fructus ; et deinceps non revertar ad vomitum.

4. Hoc ergo restat mihi prius petendum et accipiendum, quam præsumam altiora et sacratiora contingere. Nolo repente fieri summus ; paulatim proficere volo. Quantum displicet Deo impudentia peccatoris, tantum pœnitentis verecundia placet. Citius placas eum, si mensuram tuam servaveris, et altiora te non quæsieris. Longus saltus et arduus est de pede ad os, sed nec accessus conveniens. Quid enim ? recenti adhuc respersus pulvere, ora sacra continges ? heri de luto tractus, hodie vultui gloriæ præsentaris ? Per manum tibi transitus sit. Illa prius te tergat, illa te erigat ? Quomodo erigat ? Dando unde præsumas. Quid istud ? Decor continentiæ, et digni pœnitentiæ fructus, quæ sunt opera pietatis. Hæc te de stercore erigent in spem audendi potiora. Sane accipiendo donum, osculare manum : hoc est, non tibi, sed nomini ejus da gloriam. Da semel, et da iterum, tum pro donatis criminibus, tum pro collatis virtutibus. Aut certe videto unde munias frontem contra ictus istos : *Quid habes quod non accepisti ? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis ?* (*I Cor.* IV, 7.)

5. Jam tandem in osculis duobus geminum habens divinæ dignationis experimentum, forsan non confunderis præsumere sanctiora. Quantum quippe crescis in gratiam, tantum et in fiduciam dilataris. Inde fit, ut et ames ardentius, et pulses fidentius pro eo quod tibi deesse sentis. Porro pulsanti aperietur. Jam summum illud, quodcunque est summæ dignationis et miræ suavitatis osculum, credo non negabitur sic affecto. Hæc via, hic ordo. Primo ad pedes procidimus, et ploramus coram Domino qui fecit nos, ea quæ fecimus nos. Secundo manum quærimus sublevantis, et roborantis genua dissoluta. Postremo cum ista multis precibus et lacrymis obtinemus, tum demum audemus forsitan ad ipsum os gloriæ caput attollere, pavens et tremens dico, non solum speculandum, sed etiam osculandum ; quia spiritus ante faciem nostram Christus Dominus, cui adhærentes in osculo sancto, unus spiritus ipsius dignatione efficimur.

1975 6. Tibi, Domine Jesu, tibi merito dixit cor meum : Exquisivit te facies mea ; faciem tuam, Domine, requiram. Nempe auditam fecisti mihi mane misericordiam tuam, cum jacenti primum in pulvere, tuaque deosculanti reverenda vestigia, quod male vixeram remisisti. Porro in progressu diei lætificasti animam servi tui, cum deinde in osculo manus etiam bene vivendi gratiam indulsisti. Et nunc quid restat, o bone Domine, nisi ut jam in plenitudine lucis, in fervore spiritus ad oris quoque osculum dignanter admittens, adimpleas me lætitia cum vultu tuo ? Indica mihi, o suavissime, o serenissime, indica mihi ubi pascis, ubi cubas in meridie. Fratres, bonum est nos hic esse ; sed ecce avocat nos diei malitia. Hi siquidem, qui modo supervenisse nuntiantur, gratum cogunt rumpere magis quam finire sermonem. Ego exibo ad hospites, ne quid desit officiis ejus, de qua loquimur, charitatis, ne forte et de nobis audire contingat : *Dicunt enim, et non faciunt* (*Matth.* XXIII, 3). Vos orate interim, ut voluntaria oris mei beneplacita faciat Deus ad vestram ipsorum ædificationem, et laudem et gloriam nominis sui.

SERMO IV.

De triplici profectu animæ, qui fit per osculum pedis, manus, et oris Domini.

1. Triplicem quemdam animæ profectum sub nomine trium osculorum sermo hesternus complexus est. Nunquid excidit vobis ? Is mihi hodierna disputatione prosequendus erit, prout parare dignabitur in dulcedine sua pauperi Deus. Diximus, si recolitis, illa oscula sumi ad pedes, ad manum, ad os, singula singulis referentes. In primo sane primordia dedicantur nostræ conversionis ; secundum autem proficientibus indulgetur : porro tertium sola experitur, et rara perfectio. Ab hoc solo, quod ultimum positum est, sumpsit exordium Scriptura ista quam tractare suscepimus, et ipsius causa reliqua duo a nobis adjuncta sunt. An vero necessarie vos judicabitis. Puto enim, facies ipsa eloquii facile admonet et ista requirere. Mirum vero si non et vos advertitis, oportere revera esse aliud, sive alia oscula, a quibus illud oris distinguere voluit qui dixit : *Osculetur me osculo oris sui* (*Cant.* I, 1). Cur enim, cum sufficere

poterat. dixisse simpliciter, *osculetur me;* præter morem tamen usumque loquendi, distincte et signanter adjecit, *osculo oris sui*, nisi ut ostenderet ipsum, quod petebat osculum, summum esse, non solum? Nonne denique ita invicem loquimur : Osculare me; vel : Da mihi osculum : et nemo sequitur ut dicat Ore tuo, sive, Osculo oris tui? Quid? alterutrum oculari parantes, num versus invicem ora tendimus, quæ tamen ab invicem non requirimus nominatim? Denique qui narrat, verbi gratia, a Domino susceptum in osculo proditorem : *Et osculatus est*, ait, *eum* (*Marc.* XIV, 45); nec addidit : Ore suo, vel, Osculo oris sui. Sic nimirum omnis et qui scribit, et qui loquitur consuevit. Sunt ergo hi tres animarum affectus, sive profectus, expertis duntaxat satis noti et manifesti, cum aut de actis malis indulgentiam, aut de bonis agendis gratiam, aut ipsius etiam indultoris et benefactoris sui præsentiam, eo quidem modo quo in corpore fragili possibile est, obtinent intueri.

2. Cæterum primum et secundum qua ratione oscula nominaverim, manifestius accipite. Osculum, pacis indicium esse omnes novimus. Porro autem si, ut Scriptura loquitur, *peccata nostra separant inter nos et Deum* (*Isai.* LIX, 2), tollatur de medio quod interest, et pax est. Cum ergo satisfacimus, ut, ablato quod separat peccato, reconciliemur; indulgentiam quam recipimus, quid nisi quoddam osculum dixerim pacis? Idque interim non alibi, quam ad pedes sumendum. Humilis quippe et verecunda debet esse satisfactio, qua emendatur superba transgressio.

3. At cum etiam ad vivendum emendatius, Deoque **1276** dignius conversandum, placita quædam amplioris gratiæ familiaritate donamur; ampliori fiducia caput jam levamus de pulvere, largitoris, ut assolet, manum osculaturi; si tamen de accepto munere non nostram, sed auctoris gloriam quærimus, eique sua dona, et non nobis ascribimus. Alioquin si in te, et non magis in Domino gloriaris, propriam profecto et non Domini manum oculari convinceris : *quod*, juxta beati Job sententiam, *est iniquitas maxima, et negatio in Deum* (*Job.* XXXI, 28). Si ergo, ad Scripturæ testimonium, propriam gloriam quærere, propriam est oculari manum; profecto qui dat gloriam Deo, Dei dicitur non incongrue manum oculari. Et in hominibus quidem ita esse videmus, servos videlicet offensorum dominorum oculari solere pedes, cum ab ipsis veniam petunt; et pauperes divitum manus, cum ab eis munus accipiunt.

4. Verum quia spiritus est Deus (*Joan.* IV, 24), et nullis simplex illa substantia membris distincta corporeis; erit forsan qui nullatenus de illo recipiat tale aliquid, sed a me sibi Dei manus vel pedes flagitet demonstrari, sicque probari quod de osculo pedum manusve definio. Sed quid, si et ego vicissim ab ipso meo sciscitatore de ore quoque Dei requisiero, quatenus quod de oris osculo Scriptura loquitur, ad Deum pertinere demonstret? Nempe aut cum isto simul et illa habet, aut cum illis pariter et isto caret. Sed enim et os habet Deus, quo docet hominem scientiam; et manum habet, qua dat escam omni carni; et pedes habet, quorum terra scabellum est, ad quos nimirum peccatores terræ conversi atque humiliati satisfaciunt. Hæc, inquam, habet Deus omnia per effectum, non per naturam. Invenit profecto apud Deum verecunda confessio, quo se humiliando dejiciat; et prompta devotio, ubi se innovando reficiat; et jucunda contemplatio, ubi excedendo quiescat. Omnia omnibus est qui omnia administrat, nec quidquam est omnium proprie. Nam, quod in se est, lucem habitat inaccessibilem (*I Tim.* VI, 16), et pax ejus exsuperat omnem sensum (*Philipp.* IV, 7); et sapientiæ ejus non est numerus (*Psal.* CXLVI, 5), et magnitudinis ejus non est finis (*Psal.* CXLIV, 3); nec potest eum videre homo ut vivat (*Exod.* XXXIII, 20). Non quod longe ab unoquoque sit qui esse omnium est, sine quo omnia nihil : sed, ut tu plus mireris, et nil eo præsentius, et nil incomprehensibilius. Quid nempe cuique rei præsentius, quam esse suum? Quid cuique tamen incomprehensibilius, quam esse omnium? Sane esse omnium dixerim Deum, non quia illa sunt quod est ille; sed quia ex ipso, et per ipsum, et in ipso sunt omnia (*Rom.* XI, 36). Ecce est ergo omnium quæ facta sunt ipse factor eorum, sed causale, non materiale. Tali proinde modo dignatur illa majestas suis esse creaturis, omnibus quidem quod sunt : animantibus autem quod et vivunt; porro ratione utentibus lux, recte vero utentibus virtus, vincentibus gloria.

5. Et in his omnibus creandis, gubernandis, administrandis, movendis, promovendis, innovandis, firmandis, nullis corporeis indiget instrumentis, qui omnia solo verbo et corpora creavit, et spiritus. Animæ corporibus et corporeis egent sensibus, quibus sibi invicem innotescant, et valeant. At non ita omnipotens Deus, qui de sola voluntate celeris suppetit efficientia tam creandis rebus, quam ordinandis prout voluerit. Valet qui vult, quantum vult, et absque corporalium officio, obsequiove membrorum. Quid? ad intuenda quæ condidit ipse, putas sibi requirat corporei sensus adjutorium? Nihil omnium omnino latet, aut effugit lucem ubique præsentem; nec tamen ut agnoscat aliquid, necessarium habet renuntiantis sensus ministerium. Nec solum universa noscit sine corpore, sed et innotescit mundis corde sine corpore. Dico autem idem latius, ut planius fiat. Sed forte quia finiendi jam sermonis angustia non admittit, consilii magis est ut in crastinum differamus.

1277 SERMO V.

De quatuor generibus spirituum, videlicet Dei, angeli, hominis et pectoris.

1. Quatuor spirituum genera nota sunt vobis, pecoris, noster, angelicus, et qui condidit istos. Non est ex omnibus, cui sive propter se, sive propter

alium, sive propter utrumque, necessarium corpus non sit, corporisve similitudo, excepto duntaxat illo, cui omnis tam corporalis, quam spiritualis creatura merito confitetur, et dicit : *Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges* (*Psal.* XV, 2). Et primum quidem ita corpore egere constat, ut nec subsistere absque illo utcunque possit. Simul quippe et vivificare desinit, et vivere ille spiritus, quando moritur pecus. Verum nos vivimus quidem post corpus ; sed ad ea quibus beate vivitur, nullus nobis accessus patet, nisi per corpus. Senserat hoc qui dicebat : *Invisibilia Dei, per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur* (*Rom.* I, 20). Ipsa siquidem quæ facta sunt, id est corporalia et visibilia ista, nonnisi per corporis instrumentum sensa, in nostram notitiam veniunt. Habet ergo necessarium corpus spiritualis creatura quæ nos sumus, sine quo nimirum nequaquam illam scientiam assequitur, quam solam accepit gradum ad ea, de quorum fit cognitione beata. Hic si mihi objicitur de parvulis regeneratis, quod absque scientia rerum corporalium exeuntes de corpore, ad beatam vitam nihilominus transire credantur ; breviter respondeo hoc illis conferre gratiam, non naturam. Et quid ad me de miraculo Dei, qui de naturalibus dissero ?

2. Jam quod et supercœlestes spiritus opus corporibus habeant, illa maxime certos nos faciat vera, et vera divina sententia, *Nonne omnes*, ait; *administratorii spiritus sunt missi in ministerium propter eos qui hæreditatem capiunt salutis ?* (*Hebr.* I, 14). Quoniam ergo modo implent ministerium suum absque corpore, præsertim apud viventes in corpore ? Denique non est discurrere, nec de loco ad locum transire, nisi corporum : quod frequenter angelos facere tam indubitata, quam nota probat auctoritas. Hinc est quod et visi sunt patribus, et ad eos intraverunt, et manducaverunt, et pedes laverunt. Ita inferior superiorque spiritus propriis corporibus egent, sed tantum [*alias* tamen], quibus juvent, non etiam juventur.

3. At pecus quidem ex debito servitutis, et ad usus tantum temporalium corporaliumque necessitatum juvando servit ; ideoque ille spiritus et cum tempore transit, et cum corpore deficit. Servus quippe non manet in domo in æternum, licet qui bene eo utuntur, omnem usum hujus temporalis servitutis ad quæstum referant æternorum. Angelus vero curat satagitque in libertate spiritus administrare officium pietatis, futurorum bonorum promptum mortalibus alacremque ministrum sese exhibens, utpote suis in æternum futuris civibus [*alias* concivibus], et cohæredibus supernæ jucunditatis. Ille ergo ut jure serviat, iste ut pie subveniat, ambo procul dubio suis corporibus egent ut juvent. Nam in quo ipsi eis juventur, non video, ad profectum duntaxat æternitatis. Irrationalis nempe spiritus, etsi corporalia per corpus et ipse hauriat : numquid tamen eousque juvatur corpore suo, ut per corporalia et sensibilia quæ per illud sentit, etiam ad spiritualia et intelligibilia proficiendo pertingat? Ad quæ tamen capessenda pro suo corporali temporalique obsequio noscitur juvare illos, qui omnem usum rerum temporalium ad fructum transferunt æternarum, utentes hoc mundo, tanquam non utentes.

4. Porro autem supercœlestis spiritus absque adjutorio corporis, et absque intuita horum quæ per corpus sentiuntur, sola profecto suæ vicinitate ac vivacitate naturæ sufficit apprehendere summa, et intima penetrare. An non hoc Apostolus intellexit, qui cum diceret : **1978** *Invisibilia Dei per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur;* adjecit protinus, *a creatura mundi?* Nimirum quoniam a creatura cœlo non ita. Quo enim is involutus carne et terræ incola spiritus, ex consideratione sensibilium proficiens, gradatim quodam modo paulatimque nititur pervenire : eo ille cœlestium habitator ingenita subtilitate ac sublimitate sua, in omni velocitate facilitateque pertingit, nullo utique sensus corporei adminiculo fultus, nullo corporei membri adjutus officio, nullo corporeæ cujuscunque rei informatus intuitu. Cur enim inter corpora spirituales scrutetur sensus, quos in libro vitæ et absque contradictione legit, et absque difficultate intelligit? cur in sudore vultus sui laboret excutere grana de paleis, de uvis vina, et de amurca oleum, qui ex omnibus satis abundeque ad manum habet? Quis mendicet victum suum per domos alienas, in sua abundans panibus? quis puteum fodere curet, et in terræ visceribus venas aquarum cum labore rimari, cui ultro affatim aquas limpidas fons vivus emanat? Nec brutus ergo, nec angelicus spiritus ad ea capessenda, quæ beatam spiritualem faciunt creaturam, suis ullo modo corporibus adjuvantur; ille quidem pro innata stoliditate non capiens, iste vero pro excellentioris gloriæ prærogativa non indigens.

5. Porro hominis spiritum, qui medium quemdam inter supremum et infimum tenet locum, usque adeo ad utrumque necessarium habere corpus manifestum est, ut absque eo nec ipse proficere, nec alteri prodesse possit. Nam, ut taceam membra cætera corporis, officiave membrorum; quonam modo, quæso, aut sine lingua instruis audientem, aut sine auribus percipis instruentem?

6. Itaque cum absque corporis adminiculo nec bestialis spiritus servilis conditionis solvere debitum, nec spiritualis cœlestisque creatura implere ministerium pietatis, nec rationalis anima tam proximo, quam etiam sibi sufficiat consulere ad salutem ; liquet omnem creatum spiritum, sive ut juvet, sive ut juvetur simul et juvet, corporeo prorsus indigere solatio. Quid enim si qua animantia, quantum ad usum sui, reperiantur incommoda, nullisque apta usibus humanarum necessitatum? Prosunt profecto visu, etsi non usu; utiliora cordibus intuentium, quam utentium esse corporibus possent. Etsi nociva, etsi etiam perniciosa temporali hominum constet esse saluti; non tamen deest eorum corporibus

unde cooperentur in bonum his qui secundum propositum vocati sunt sancti; et si non cedendo in cibum, aut exhibendo ministerium, certe ingenium exercendo, juxta eum, qui utique omni utendi ratione præsto est, communis disciplinæ profectum, quo *invisibilia Dei, per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur*. Nam et diabolus ejusque satellites, cum sit semper eorum maligna intentio, nocere quidem semper cupiunt, sed bonis æmulatoribus, quibus dicitur : *Quis vobis nocere poterit, si boni æmulatores fueritis* (*I Petr.* III, 13)? absit ut possint; magis autem prosunt et nolentes, cooperanturque in bonum bonis.

7. Cæterum angelica corpora, utrumnam ipsis spiritibus naturalia sint, sicut hominibus sua; et sint animalia sicut homines, immortalia tamen, quod nondum sunt homines; porro ipsa corpora mutent et versent in forma et specie qua volunt quando apparere volunt, densantes et solidantes ea quantum volunt, cum tamen in sui veritate præ subtilitate naturæ atque substantiæ suæ impalpabilia sint, et nostris omnino inattingibilia visibus; an vero simplici spirituali substantia subsistentes, corpora cum opus est sumant, rursumque expleto opere ponant in eamdem, de qua sumpta sunt, materiam dissolvenda; nolo ut a me requiratis (160). Videntur Patres de hujusmodi diversa sensisse; nec mihi perspicuum est unde alterutrum doceam; et nescire me fateor. Sed et vestris profectibus non multum conferre arbitror harum rerum notitiam.

8. Illud autem scitote, nullum creatorum spirituum **1979** per se nostris mentibus applicari, ut videlicet, nullo mediante nostri suive corporis instrumento, ita nobis immisceatur vel infundatur, quo ejus participatione docti sive doctiores, vel boni sive meliores efficiamur. Nullus angelorum, nulla animarum hoc modo mihi capabilis est, nullius ego capax. Nec ipsi angeli ita se alterutrum capiunt. Sequestretur proinde prærogativa hæc summo ac incircumscripto Spiritui, qui solus, cum docet angelum sive hominem scientiam, instrumentum non quærit nostræ corporæ auris, sicut nec sibi oris. Per se infunditur, per se innotescit, purus capitur a puris. Solus nullius indiget; solus et sibi, et omnibus de sola omnipotenti voluntate sufficiens (161).

9. Operatur tamen immensa et innumera per subjectam creaturam corporalem, sive spiritualem; sed quasi imperans, non quasi mendicans. En, verbi gratia, quod linguam meam corporalem assumpsit nunc in opus suum, docere videlicet vos, cum per se absque dubio facilius suaviusque id posset; profecto indulgentia est, non indigentia. In profectu siquidem vestro meritum quærit mihi, non sibi solatium. Idipsum sapere opus est omni homini operanti bonum, ne forte in se de bonis Domini, et non in Domino glorietur. Est tamen qui bonum operatur non volens, sive homo malus, sive angelus malus : et constat non fieri propter eum, quod fit per eum, cum prodesse nullum bonum possit invito. Igitur ei quidem dispensatio tantum credita est; sed nescio quomodo gratius jucundiusque sentimus bonum, quod per malum dispensatorem ministratur. Ipsa

(160) Idem dubium proponit Bernardus in lib. 5 de Consideratione, cap. 4. Apud Patres et præcipuos Ecclesiæ doctores, res fuit admodum ambigua; aliis affirmantibus, angelos incorporeos esse; aliis, nec paucioribus, negantibus : adeo ut Magister Sentent. lib. 2, distinct. 8, considerans hanc varietatem opinionum, non ausus sit quidquam definire. S. Augustinum dubie hac de re locutum video, attamen in eam partem, quæ angelis corpora tribuit, proniorem. Nam ut erat Platonica disciplina imbutus Platonicorum opinionem de corporibus angelorum sic alicubi commemorat ut approbare videatur, uti lib. 8 de Civitate Dei capp. 14-16. Quin alibi frequenter angelos animalia vocat, et corpora eis tribuit. Enchiridii cap. 59 difficillimam esse dicit quæstionem de corporibus angelorum. Non vacat loca singula indicare : plurima annotavit Estius in lib. 2 Sent. dist. 8.

Hodie porro certa et omnibus probata sententia est, angelos esse incorporeos, nec habere corpora sibi naturaliter unita. Vide S. Thom. 1 p. q. 50, art, 1, et q. 51. art 1 et 2. An vero id sit de fide, necne, non inter omnes convenit. Vide Estium loco citato. Modestiam S. Bernardi non audentis in hac quæstione proferre sententiam, imo profitentis ignorantiam, laudat Sixtus Senens. lib. 5. Biblioth. sanctæ, annot. 8.

(161) Recte hoc argumentum tractat Bernardus in lib. 5 de Consideratione, num. 12. « Inest angelus suggerens bona, non ingerens inest hortans ad bonum non bonum creans Deus sic inest ut afficiat, ut infundat, vel potius ut infundatur et participetur ita ut unum perinde cum nostro spiritum esse dicere quis non timuerit. Angelus ergo cum anima, Deus in anima. « Nimirum quod mentibus hominum per se applicetur, quod alii aliis verbis exprimunt, puta Deum solum animabus sive mentibus hominum posse substantialiter illabi, easque complere. Quod quidem diserte docent Dydimus, lib. 1 de Spiritu sancto; Gennadius, lib. de Ecclesiast. Dogmat. cap. 82; Beda, Comment. in Act. 5; Magister, in 2, dist. 8. Hujus vero doctrinæ plures expositiones profert Estius in 2, dist. 8, parag. 12. « Ac primo, » inquit, « confitendum est solum Deum implere mentem hominis secundum substantiam, id est, solum Deum præsentia suæ naturæ intimum esse toti animæ intrinsecus eam continendo, conservando, gubernando, et in ea operando : secundo, quoad desiderii ejus capacitatem : tertio, per cognitionem, quia omnia cordis penetralia et recessus scrutatur et cognoscit : quarto, peculiari quadam ratione Deus illabitur mentibus hominum, quando eas gratiæ suæ præsentia sanctificat et domicilium ac templum efficit. Porro dæmonum suggestioni qui consentiunt, in eos jam intrare, eosque interdum etiam implere diabolus dicitur, non secundum substantiam eo modo quo supra explicatum est; sed secundum effectum suggestionis extrinsecus adhibitæ et secundum potestatem nominationis. Quod etiam de bonis angelis conformiter intelligendum est, qui et ipsi secundum effectus sanctarum suggestionum ingredi in cor hominis, atque in eo operari recte dicuntur, juxta illud Zachar. I, *Angelus loquebatur in me* : qua scriptura ad hanc rem utitur Bernardus, lib. 5 de Considerat. num. 12; ubi hoc ipsum bonis angelis diserte tradit, et quomodo hoc aliter angelis, aliter Deo competat, dilucide exponit. » Ita ille latius quidem eo loco. Hoc idem graviter ac solide docet Cassianus, Collat. 7, cap. 13. Confer etiam serm. 31 in Cantica, n. 6.

est ergo causa, cur et per malos Deus faciat bona bonis : non autem, quod opera eorum indigeat in benefaciendo.

10. Porro his quæ ratione vel sensu carentia sunt, multo minus Deum egere quis dubitet ? Sed quando in opus bonum et ipsa concurrunt, apparet quoniam omnia serviunt ei, cui merito est dicere : *Meus est orbis terræ* (*Psal.* XLIX, 12). Aut certe quia novit quæ per quæ convenientius fiant ; de servitute corporeæ creaturæ non efficaciam quærit, sed congruentiam. Esto deinde quod corporum ministeria opportune plerumque divinis operibus applicentur, ut, verbi gratia, pluviæ vivificandis seminibus, vel multiplicandis segetibus, vel fructibus maturandis; quid proprio, quæso, de corpore facere habet, cui ad nutum indifferenter universa corpora cœlestia atque terrestria obsequi constat? Plane superfluo haberet suum, qui nullum sibi reperit alienum. Verum si cuncta, quæ hoc loco dicenda occurrunt (162), præsenti volumus sermone concludere, sermo modum excedet, et vires forsitan aliquorum : propterea quæ restant, sub alio servemus absolvenda principio.

SERMO VI.

De summo et incircumscripto Spiritu, qui est Deus : et quo modo misericordia et judicium dicantur pedes Domini.

1. Ut præcedenti sequens sermo cohæreat, tenetisne datum superius, solum summum et incircumscriptum Spiritum ad omne quod facere vel fieri vult, corporis instrumento sive obsequio non egere? Demus ergo securi veram soli Deo, sicut immortalitatem, ita et incorporeitatem : quod solus spirituum universam corpoream naturam eo usque transcendat, ut quocunque corpore in quocunque opere non indigeat, solo, spirituali nutu, cum vult, ad quæcunque vult agenda contentus. Sola igitur est quæ nec propter se, nec propter alium, sola corporei instrumenti opus habet illa majestas, cujus omnipotenti arbitrio incunctanter præsto **1280** est omne opus, omne altum inclinat, omne adversum cedit, omne creatum favet, etiam nullo interveniente vel subveniente solatio corporali, sive spirituali. Docet vel monet sine lingua ; præbet vel tenet sine manibus ; sine pedibus currit et succurrit pereuntibus.

2. Actitabat ista et cum patribus prioribus sæculis; experiebantur homines sedula beneficia, sed latebat eos beneficus. Ille quidem attingebat a fine usque ad finem fortiter ; sed disponens omnia suaviter, non sentiebatur ab hominibus. Et gaudebant de bonis Domini ; et Dominum sabaoth, eo quod cum tranquillitate judicaret omnia omnino nesciebant. Ab ipso erant, sed non cum ipso ; per ipsum vivebant, sed non ipsi ; ex ipso sapiebant, sed non ipsum, alienati, ingrati, insensati. Hinc demum factum est, ut quod erant, quod vivebant, quod sapiebant, non auctori tribuerent, sed naturæ ascriberent, aut certe, quod insipientius erat, fortunæ ; proprie quoque industriæ atque virtuti multi multa arrogabant. Quanta sibi usurparunt seductorii spiritus, quanta soli et lunæ data sunt; quanta terris et aquis attributa, quanta etiam manufactis fabrilibusque mortalium deputata operibus! Herbis, arbustis, minutissimis vilissimisque seminibus pro numinibus deferebatur.

3. Heu ! sic homines perdiderunt et commutaverunt gloriam suam in similitudinem vituli comedentis fenum? (*Psal.* CV, 20.) Quorum Deus miseratus errores, de monte umbroso et condenso dignanter egrediens, in sole posuit tabernaculum suum (*Psal.* XVIII, 6). Obtulit carnem sapientibus carnem, per quam discerent sapere et spiritum. Nam dum in carne et per carnem facit opera, non carnis, sed Dei, naturæ utique imperans, superansque fortunam, stultam faciens sapientiam hominum, dæmoniumque debellans tyrannidem; manifeste ipsum se indicat esse, per quem eadem et ante fiebant quando fiebant. In carne, inquam, et per carnem potenter ac patenter operatus mira, locutus salubria, passus indigna, evidenter ostendit, quia ipse sit qui potenter, sed invisibiliter sæcula condidisset, sapienter regeret, benigne protegeret. Denique dum evangelizat ingratis, signa præbet infidelibus, pro suis crucifixoribus orat : nonne liquido ipsum se esse declarat, qui cum Patre suo quotidie oriri facit solem suum super bonos et malos, pluit super justos et injustos? (*Matth.* V, 45.) Hoc enim est quod ipse aiebat : *Si non facio opera Patris mei, nolite credere* (*Joan.* X, 37).

4. En aperit os carnis suæ docens in monte discipulos, qui in silentio angelos in cœlestibus docet. En ad tactum corporeæ manus curatur lepra, fugatur cæcitas, auditus reparatur, lingua muta resolvitur, discipulus prope mersus erigitur; et is indubitanter agnoscitur, cui dixerat longe ante David : *Aperis tu manum tuam, et imples omne animal benedictione* (*Psal.* CXLIV, 16 ; et item : *Aperiente te manum tuam omnia implebuntur bonitate* (*Ps.* CIII, 28). En secus corporales pedes jacens ac pœnitens audit peccatrix : *Remittuntur tibi peccata tua* (*Luc.* I, 48), et recognoscit eum, de quo ex multis retro temporibus scriptum legerat : *Egredietur diabolus ante pedes* ejus (*Habac.* III, 5). Ubi nempe peccatum remittitur, ibi procul dubio diabolus de corde peccatoris expellitur. Hinc universaliter de cunctis pœnitentibus dicit : *Nunc judicium est mundi, nunc princeps hujus mundi ejicietur foras* (*Joan.* XII, 31) : quod scilicet humiliter confitenti remittat Deus peccatum ; et diabolus eum quem in hominis corde invaserat, amittat principatum.

5. Denique ambulat super undas carnalibus pedibus (*Matth.* XIV, 25), cui necdum carne vestito jam Psalmista præcinuerat : *In mari via tua, et semitæ tuæ in aquis multis;* quod est : Conculcas corda tu-

(162) Confer ea quæ de hoc argumento dicuntur in opusculo de Gratia et Libero Arbitrio, cap. 13, num. 46 et 45, in tomo II.

mentia superborum, et fluxa desideria carnalium comprimis, justificans impios [illegible], et superbos humilians. Quod tamen quia invisibiliter fit, carnalis non sit a quo fit. Unde et subdit : *Et vestigia tua non cognoscentur* (*Psal.* LXXVI, 30). Hinc rursus Pater ad Filium : *Sede*, inquit, *a dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum* (*Psal.* CIX, 1) ; hoc est : Donec omnes qui te contemnunt, tuæ voluntati subjiciam, sive invitos et miseros, sive voluntarios et beatos. Itaque hoc opus Spiritus quia caro non percipiebat (animalis quippe homo non percipit ea quæ sunt Spiritus Dei [*I Cor.* II, 14]), opus fuit ut corporalibus pedibus corporaliter incubans, et corporalibus labiis pedes eosdem deosculans, veniam peccatorum peccatrix perciperet ; sicque illa mutatio dexteræ Excelsi (*Psal.* LXXVI, 11), qua mirabiliter, sed invisibiliter justificat impium, etiam carnalibus innotesceret.

6. Verum illos spirituales pedes Dei, quos primo loco spiritualiter osculari pœnitentem oportet, prætorire me non oportet. Novi ego curiositatem vestram, quæ nil sua voluntate incrustatum omnino præterеat. Nec vero ducendum contemptui, nosse, quibus scriptura pedibus tam frequenter Deum commemorat, nunc quidem stare, ut ibi : *Adorabimus in loco ubi steterunt pedes ejus* (*Psal.* CXXXI, 7) ; nunc vero ambulare, ut ibi : *Et habitado in illis, et deambulabo in eis* (*Levit.* XXVI, 12 ; *II Cor.* VI, 16) ; nunc etiam currere, juxta illud : *Exsultavit ut gigas ad currendam viam* (*Psal.* XVIII, 6). Si recte Apostolo visum est caput Christi referre ad Deitatem (*I Cor.* XI, 3) ; puto et nobis non incongrue videri pedes ad hominem pertinere ; quorum alterum misericordiam, alterum judicium nominemus. Nota sunt vobis duo ista vocabula ; et de plerisque Scripturæ locis ambo pariter, si cogitatis, occurrunt. Quia vero misericordiæ pedem Deus in carne, cui se univit, assumpserit, docet epistola ad Hæbræos, tentatum perhibens per omnia Christum pro similitudine absque peccato, ut misericors fieret (*Hebr.* IV, 15.) Quid illum alterum, qui judicium nuncupatus est, nonne ad hominem æque assumptum et ipsum pertinere ipse Deus homo aperte significat, ubi datam sibi perhibet a Patre potestatem judicium facere, quia Filius hominis est ? (*Joan.* V, 27.)

7. His duobus ergo pedibus apte sub uno divinitatis capite concurrentibus, natus ex muliere, factus sub lege invisibilis Emmanuel, in terris visus est, et cum hominibus conversatus est (*Baruch.* III, 38). His certe pertransit et nunc, benefaciendo et sanando omnes oppressos a diabolo, sed spiritualiter, sed invisibiliter. His, inquam, pedibus devotas perambulat mentes, incessanter lustrans, scrutansque corda et renes fidelium. Vide autem ne forte hæc illa sint sponsi crura, quæ sponsa tam magnifice commendat in consequentibus, comparans ea, ni fallor, columnis marmoreis, fundatis super bases aureas (*Cant.* V, 15). Pulchre omnino ; quoniam quidem in incarnata Dei Sapientia, quæ auro designatur, misericordia et veritas obviaverunt sibi (*Psal.* LXXXIV, 11) ; denique universæ viæ Domini misericordia et veritas (*Psal.* XXIV, 10).

8. Felix mens, cui semel Dominus Jesus utrumque infixerit pedem ! A duobus signis cognoscite eam quæ hujusmodi est, quæ secum necesse est referat divinis impressa vestigiis. Ipsa sunt timor et spes ; ille judicii, ista misericordiæ repræsentans imaginem. Merito beneplacitum est Deo super timentes eum, et in eis qui sperant super misericordia ejus (*Psal.* CXLVI, 11) : cum timor initium sit sapientiæ (*Prov.* I, 7) ; spes, profectus : nam consummationem sibi charitas vindicat. Quæ cum ita sint, non parvus fructus est in primo hoc osculo, quod ad pedes accipitur ; tantum curato ut neutro frauderis illorum. Porro enim si jam dolore peccati, et judicii timore compungeris, veritatis judiciique vestigio labia impressisti. Quod si timorem doloremque divinæ intuitu bonitatis, et spæ consequendæ indulgentiæ temperas, etiam misericordiæ pedem amplecti te noveris. Alioquin alterum sine altero osculari non expedit ; quia et recordatio solius judicii in barathrum desperationis præcipitat, et misericordiæ fallax assentatio pessimam generat securitatem.

9. Datum est et mihi misero nonnunquam sedere secus pedes Domini Jesu ; et modo hunc, modo illum [illegible] tota devotione complecti, in quantum me sua benignitas dignabatur admittere. At si quando miserationis oblitus, stimulante conscientia, judicio paulo diutius inhærerem, mox metu incredibili ac miserabili confusione dejectus, et tenebroso circumfusu horrore, hoc solum palpitans de profundis clamabam : *Quis novit potestatem iræ tuæ, et præ timore tuo iram tuam dinumerare ?* (*Psal.* LXXXIX, 11, 12). Quod si eo relecto pedem misericordiæ plus tenere contingeret, tanta econtrario incuria et negligentia dissolvebar, ut confestim et oratio tepidior, et actio pigrior, et risus promptior, et sermo incautior, et omnis denique utriusque hominis status inconstantior appareret. Proinde magistra instructus experientia, non judicium jam solum, aut solam misericordiam ; sed misericordiam pariter et judicium cantabo tibi, Domine (*Psal.* C, 1). In æternum non obliviscar justificationes istas ; cantabiles mihi erunt ambæ pariter in loco peregrinationis meæ, quousque misericordia superexaltata judicio, miseria conticescat, ac sola cantet tibi de cætero gloria mea, et non compungar.

SERMO VII.

De amore ardenti quo anima diligit Deum. Item de attentione tempore orationis vel psalmodiæ prouranda.

1. Ipse mihi laborem suscito, qui vos sponte provoco ad quærendum. Quia enim ego primi oculi occasione spirituales Dei pedes propriis definitionibus ac nominibus, et quidem ex abundanti, demonstrare curavi ; vos pergitis inquirere et de manu, quæ secundo loco osculanda proponitur. Annuo, gero vobis morem ; insuper non manum, sed manus ostendo,

propriisque distinguo vocabulis. Latitudo una, altera fortitudo dicatur : quod et tribuat affluenter, et defendat potenter quod dederit. Utramque profecto osculabitur qui ingratus non fuerit, Deum utique bonorum omnium sicut largitorem, ita et conservatorem recognoscens et confitens. Satis de duobus osculis dictum esse reor : videamus et de tertio.

2. *Osculetur*, inquit, *me osculo oris sui* (*Cant.* I, 1). Quis dicit? Sponsa. Quænam ipsa? Anima sitiens Deum. Sed pono diversas affectiones, ut ea quæ proprie sponsæ congruit, distinctius elucescat. Si servus est, timet a facie Domini; si mercenarius, sperat de manu Domini; si discipulus, aurem parat magistro; si filius, honorat patrem; quæ vero osculum postulat, amat. Excellit in naturæ donis affectio hæc amoris, præsertim cum ad suum recurrit principium, quod est Deus. Nec sunt inventa æque dulcia nomina, quibus Verbi animæque dulces ad invicem exprimerentur affectus, quemadmodum sponsus et sponsa : quippe quibus omnia communia sunt, nil proprium, nil a se divisum habentibus. Una utriusque hæreditas, una domus, una mensa, unus torus, una etiam caro. Denique propter hanc relinquet ille patrem et matrem, et adhærebit uxori suæ ; et erunt duo in carne una (*Gen.* II, 24). Hæc quoque jubetur nihilominus oblivisci populum suum et domum patris sui; ut concupiscat ille decorem ejus (*Psal.* XLIV, 11, 12.) Si ergo amare specialiter sponsis ac principaliter convenit, non immerito sponsæ nomine censetur anima quæ amat. Amat autem quæ osculum petit. Non petit libertatem, non mercedem, non hæreditatem, non denique vel doctrinam, sed osculum ; more plane castissimæ sponsæ ac sacrum spirantis amorem, nec omnino valentis flammam dissimulare quam patitur. Vide enim quale præripiat sermonis exordium. Magnum quid a magno petitura, nullo tamen, ut assolet, utitur blanditiarum fuco ; nullis circumvolutionibus ad id quod desiderat ambit. Non fait procemium, non captat benevolentiam ; sed ex abundantia cordis repente prorumpens, nude frontoseque satis : *Osculetur me*, ait, *osculo oris sui*.

3. An non tibi quasi dicere manifeste videtur : *Quid* 1983 *mihi est in cœlo, et a te quid volui super terram ?* (*Psal.* LXXII, 25.) Amat profecto caste, quæ ipsum quem amat, quærit ; non aliud quidquam ipsius. Amat sancte, quia non in concupiscentia carnis, sed in puritate spiritus. Amat ardenter, quæ ita proprio debriatur amore, ut majestatem non cogitet. Quid enim ? respicit terram, et facit eam tremere (*Psal.* CIII, 32) ; et ista se ab eo postulat osculari ! Ebriane est ? Ebria prorsus. Et forte tunc, cum ad ista prorupit, exierat de cella vinaria, quo

(163) Sixtus Senensis, lib. 5 Biblioth. S. annot. 216, in istum locum sic animadvertit. « Bernardi verbis ex homilia in Cantica canticorum septima uti solent scholastici, cum disceptandi gratia contendunt, angelos custodes aliquando deserere custodiam eorum, quos custodiendos accepere. Albertus Magnus in primo Summæ volumine, quæst. 8, hunc locum expendens, ait : Homines ab angelis custodibus deseri non secundum locum, seu localem custodiam, sed secundum virtutem et efficaciam : et hoc non ex angeli desidia, sed ex hominis culpa eo modo quo sancti dicere solent, peccatorem discedere a Deo in regione dissimilitudinis, non distantia loci, sed meriti. »

A se nimirum introductam postmodum gloriatur (*Cantic.* I, 3 ; II, 4). Nam et David de quibusdam dicebat Deo : *Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ et torrente voluptatis tuæ potabis eos* (*Psal.* XXXV, 9). O quanta amoris vis! quanta in spiritu libertatis fiducia ! Quid manifestius, quam quod perfecta charitas foras mittit timorem? (*I Joan.* IV, 18.)

4. Verecunde tamen non ad ipsum sponsum sermonem dirigit, sed ad alios, tanquam de absente : *Osculetur me,* inquiens, *osculo oris sui*. Grandis quippe res petitur, et opus est verecundia comitari precem, commendari petentem. Itaque per domesticos et intimos, accessus ad intima quæritur, ambitur ad desideratum. Quinam illi? Credimus angelos sanctos astare orantibus, offerre Deo preces et vota B hominum : ubi tamen sine ira et disceptatione levari puras manus perspexerint. Probat hoc angelus ita loquens ad Tobiam : *Quando orabas cum lacrymis, et sepeliebas mortuos, etderelinquebas prandium, et mortuos abscondebas per diem in domo tua, et nocte sepeliebas ; ego obtuli orationem tuam Domino* (*Tob.* XII, 12). Puto id vobis satis et ex aliis Scripturæ testimoniis persuasum. Nam quod psallentibus quoque dignanter admisceri sancti angeli soleant, quid eo manifestius quod Psalmista ait : *Prævenerunt principes conjuncti psallentibus in medio juvencularum tympanistriarum?* (*Psal.* LXVII, 26.) Unde et dicebat : *In conspectu angelorum psallam tibi* (*Psal.* CXXXVII, 1). Doleo proinde aliquos vestrum gravi in C sacris vigiliis deprimi somno, nec cœli cives revereri, sed in præsentia principum tanquam mortuos apparere, cum vestra ipsi alacritate permoti, vestris interesse solemniis delectentur. Vereor, ne vestram desidiam quandoque abominantes, cum indignatione recedant (163), et incipiat unusquisque vestrum sero cum gemitu dicere Deo : *Longe fecisti notos meos a me, posuerunt me abominationem sibi;* et illud : *Elongasti a me amicum et proximum et notos meos a miseria* (*Psal.* LXXXVII, 9, 19) ; item *Qui juxta me erant, delonge steterunt, etvimfaciebant qui quærebant animam meam* (*Psal.* XXXVII, 12, 13). Pro certo enim si se a nobis boni spiritus elongaverint, impetus malignorum quis sustinebit? Dico ergo D his qui ejusmodi sunt : *Maledictus qui opus Dei facit negligenter* (*Jerem.* XLVIII, 10). Dicit quoque, non ego, sed Dominus : *Utinam te calidum aut frigidum invenissem ! sed quia te tepidum inveni, incipiam te evomere ex ore meo* (*Apoc.* III, 15, 16). Ea propter attendite principes vestros, cum statis ad orandum vel psallendum, et state cum reverentia et disciplina ; et gloriamini, quia angeli vestri quotidie vident faciem Patris (*Matth.* XVIII, 10). Nimirum missi in ministerium propter nos, qui hæreditatem capi-

mus salutis (*Hebr.* I, 14), devotionem nostram in superna ferunt, referunt gratiam. Usurpemus officium quorum sortimur consortium, ut in ore infantium et factentium perficiatur laus (*Psal.* VIII, 3). Dicamus eis : *Psallite Deo nostro, psallite;* atque audiamus eos vicissim respondentes : *Psallite regi nostro, psallite.*

5. Laudem ergo cum cœli cantoribus in commune ducentes, utpote cives sanctorum et domestici Dei, *psallite sapienter* (*Psal.* XLVI, 7, 8). Cibus in ore, psalmus in corde sapit. Tantum illum terere non negligat fidelis et prudens anima quibusdam dentibus intelligentiæ suæ, ne si forte integrum glutiat et non mansum, frustretur palatum sapore desiderabili, et dulciori super mel et favum. Offeramus cum apostolis in cœlesti convivio et in Dominica mensa favum mellis (*Luc.* XXIV, 42). Mel in cera, devotio in littera est. Alioquin littera occidit, si absque spiritus condimento glutieris (*II Cor.* III, 6). Si autem **1284** cum Apostolo psallas spiritu, psallas et mente (*I Cor.* XIV, 15); cognosces et tu de illius veritate sermonis, quem dixit Jesus : *Verba quæ locutus sum vobis, spiritus et vita sunt* (*Joan.* VI, 64); et item quem legimus dicente Sapientia : *Spiritus meus super mel dulcis* (*Eccli.* XXIV, 27)

6. Sic delectabitur in crassitudine anima tua, sic holocaustum tuum pingue fiet. Sic placabis regem, sic placebis principibus, sic denique totam tibi curiam benevolam reddes; et odorati odorem suavitatis in cœlestibus, de te quoque dicent : *Quæ est ista quæ ascendit per desertum, sicut virgula fumi, ex aromatibus myrrhæ et thuris, et universi pulveris pigmentarii* (*Cant.* III, 6)? *Principes*, inquit, *Juda, duces eorum, principes Zabulon, principes Neptalim* (*Psal* LXVII, 28); hoc est confitentium, continentium, contemplantium. Norunt siquidem principes nostri Regi suo acceptam esse psallentium confessionem, continentium fortitudinem, contemplantium puritatem : et solliciti sunt exigere a nobis istiusmodi primitias spiritus, quæ profecto non aliud sunt, quam primi et purissimi fructus sapientiæ. Quod enim non ignoratis, Judas *laudens* vel *confitens*, et Zabulon *habitaculum fortitudinis*, Neptalim *cervus emissus* interpretatur : qui nimirum agilitatis suæ saltibus exprimit speculantis excessus, sed et opaca penetrare nemorum, ut ille sensuum, consuevit. Scimus autem qui dixerit : *Sacrificium laudis honorificabit me* (*Psal.* XLIX, 23).

7. Verum si non est speciosa laus in ore peccatoris (*Eccli.* XV, 9); nonne pernecessariam habetis continentiæ virtutem, per quam fiat ut non regnet peccatum in vestro mortali corpore? Porro continentia non habet meritum apud Deum, quæ gloriam requirit humanam. Ideoque maxime opus est etiam puritate intentionis, qua soli mens vestra Deo et placere appetat, et valeat inhærere. Neque enim aliud est inhærere Deo, quam videre Deum; quod solis mundicordibus singulari felicitate donatur. Cor mundum habebat David, qui dicebat Deo : *Adhæsit anima mea post te* (*Psal.* LXII, 9); item: *Mihi autem adhærere Deo bonum est* (*Psal.* LXXII, 28), Videndo adhærebat, et adhærendo videbat. Animæ ergo in his exercitatæ cœlestes sese nuntii familiares exhibent et frequentes, præsertim si frequenter orantem persenserint [*alias* prospiciant]. Quis dabit mihi per vos, o benigni principes, petitiones meas innotescere apud Deum? Non enim Deo, cui etiam cogitatio hominis confitetur, sed apud Deum; hoc est, ipsis qui cum Deo sunt, tam beatis virtutibus, quam carne solutis spiritibus. Quis suscitabit me de terra inopem, et de stercore eriget pauperem, ut sedeam cum principibus et solium gloriæ teneam? Non ambigo quin gratanter in palatio colligant, quem dignanter in sterquilinio visitant. Denique lætati sunt de conversione; et in assumptione non agnoscent?

8. Hos itaque puto inter orandum alloqui sponsam, et ipsis, tanquam sponsi domesticis ac sodalibus. desiderium cordis sui aperire, cum ait : *Osculetur me osculo ovis sui.* Et vide familiare amicumque colloquium animæ in carne suspirantis cum cœlestibus potestatibus. Gestit in oscula, petit quod cupit; non tamen nominat quem amat; quia illos nosse non dubitat, utpote de quo sibi frequens cum illis soleat esse confabulatio. Propterea non dicit : Osculetur me ille vel ille; sed : *Osculetur me* tantum; sicut et Maria Magdalena non exprimebat ex nomine quem quæreret, sed tantum aiebat ei quem putabat hortulanum : *Domine, si tu sustulisti eum* (*Joan.* XX, 15). Quem *eum*? Non aperit; quia palam omnibus esse credit, quod a suo corde nec ad momentum recedere potest. Ita ergo et ista loquens sodalibus sponsi sui, tanquam consciis et quibus se noverat manifestam, tacito nomine repente in hæc de dilecto verba prorumpit : *Osculetur me osculo oris sui.* De quo jam osculo nolo vos diutius protrahere, sed sermone crastino audietis quidquid orantibus vobis suggerere mihi inde dignabitur unctio docens de omnibus. Neque enim hoc secretum revelat caro et sanguis; sed is qui scrutatur profunda Dei Spiritus **1285** sanctus, qui a Patre Filioque procedens, cum ipsis pariter vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO VIII.

Quomodo per osculum oris Dei significatur Spiritus sanctus, quem Ecclesia sibi petit dari ad notitiam sanctæ Trinitatis.

1. Hodie vobis, sicut hesterna promissione tenetis, de summo, id est de oris osculo, disputare propositum est. Audite attentius quod sapit suavius, e gustatur rarius, et intelligitur difficilius. Mihi videtur, ut paulo altius inchoem, ineffabile quoddam atque inexpertum omni creaturæ osculum designasse, qui ait : *Nemo novit Filium, nisi Pater; et nemo novit Patrem, nisi Filius, aut cui voluerit Filius revelare* (*Matth.* XI, 27). Pater enim diligit Filium, et singulari dilectione amplectitur, summus æqualem, æternus coæternum, unus unicum. Sed enim

non minori ipse a Filio affectione astringitur : quipe pro cujus amore et moritur, ipso attestante cum ait : *Ut sciant omnes quia diligo Patrem, surgite, eamus* (*Joan.* XIV, 31) ; haud dubium quin ad passionem. Illa itaque mutua gignentis genitique cognitio pariter et dilectio, quid nisi osculum est suavissimum, sed secretissimum ?

2. Ego pro certo ad tantum et tam sanctum divini amoris arcanum ne ipsam quidem angelicam admitti arbitror creaturam. Etenim, Paulo hoc ipsum sapiente, *pax* illa *exsuperat omnem*, etiam angelicum, *sensum* (*Philipp.* IV, 7). Unde nec ista, quanquam multum præsumens, audet tamen dicere : Osculetur me ore suo ; soli illud scilicet reservans Patri : sed aliquid minus postulans : *Osculetur me*, inquit, *osculo oris sui.* Videte novam sponsam novum osculum accipientem, non tamen ab ore, sed ab osculo oris, *Insufflavit*, inquit, *eis*, haud dubium quin Jesus apostolis, id est primitivæ Ecclesiæ, *et dixit : Accipite spiritum sanctum* (*Joan.* XX, 22). Osculum profecto fuit. Quid ? corporeus ille flatus ? Non, sed invisibilis Spiritus : qui propterea in illo dominico flatu datus est, ut per hoc intelligeretur et ab ipso pariter tanquam a Patre procedere, tanquam vere osculum, quod osculanti osculatoque commune est. Itaque sufficit sponsæ, si osculetur ab osculo sponsi, etiamsi non osculetur ab ore. Nec enim exiguum quid aut vile putat osculari ab osculo : quod non est aliud nisi infundi Spiritu sancto. Nempe si recte Pater osculans, Filius osculatus accipitur, non erit ab re osculum Spiritum sanctum intelligi, utpote qui Patris Filiique imperturbabilis pax sit, gluten firmum, individuus amor, indivisibilis unitas.

3. De ipso igitur audet sponsa, ipsumque infundi sibi fidenter sub osculi nomine petit. Tenet quippe aliquid, unde non desit occasio præsumendi. Dicens enim Filius : *Nemo novit Filium, nisi Pater ; et nemo novit Patrem, nisi Filius ;* adjecit, *aut cui voluerit Filius revelare.* Non autem diffidit sponsa quin sibi velit, si cui voluerit. Petit ergo audenter dari sibi osculum, hoc est Spiritum illum, in quo sibi et Filius reveletur et Pater. Alter enim sine altero nequaquam innotescit. Unde est illud : *Qui videt me, videt et Patrem meum* (*Joan.* XIV, 9) ; et illud Joannis, *Omnis qui negat Filium, nec Patrem habet. Qui autem confitetur Filium, nec Patrem habet* (*I Joan.* II, 23). Ex quibus liquido constat, quia nec Pater sine Filio, nec Filius sine Patre agnoscitur. Merito proinde non in alterius tantum, sed in utriusque cognitione constituit summam beatitudinem qui dicit : *Hæc est vita æterna, ut cognoscant te verum Deum, et quem misisti Jesum Christum* (*Joan* XVII, 3). Denique et qui sequuntur Agnum, referuntur habere *nomen ejus, et nomen Patris ejus scriptum in frontibus suis* (*Apoc.* XIV, 1) : quod est de utriusque notitia gloriari.

4. Sed dicit aliquis : Ergo et Spiritus sancti agnitio non est necessaria, ut cum dixerit esse vitam æternam nosse et Patrem et Filium, de Spiritu sancto tacuerit ? Est utique : sed ubi Pater et Filius perfecte agnoscitur, utriusque bonitas, quæ Spiritus sanctus **1986** est, quomodo ignoratur ? Neque enim integre homo homini innotescit, quandiu latet, utrumnam bonæ an malæ sit voluntatis. Quanquam et cum dictum est : *Hæc est vita æterna, ut cognoscant te verum Deum, et quem misisti Jesum Christum ;* profecto si missio illa beneplacitum tam Patris benigne mittentis, quam Filii voluntarie obedientis demonstrat, non omnino tacitum est de Spiritu sancto, ubi tantæ utriusque gratiæ mentio facta est. Utriusque siquidem amor et benignitas Spiritus sanctus est.

5. Trinæ ergo hujus agnitionis infundi sibi gratiam, quantum quidem capi in carne mortali potest, sponsa petit, cum osculum petit. Petit autem a Filio ; quia Filii est cui voluerit revelare. Revelat ergo Filius se ipsum cui vult, revelat et Patrem. Revelat autem sine dubio per osculum, hoc est per Spiritum sanctum, Apostolo teste, qui ait : *Nobis autem revelavit Deus per Spiritum suum* (*I Cor.* II, 10). At vero dando Spiritum per quem revelat, etiam ipsum revelat ; dando revelat, et revelando dat. Porro revelatio, quæ per Spiritum sanctum fit, non solum illustrat ad agnitionem, sed etiam accendit ad amorem, dicente Paulo : *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis* (*Rom.* V, 5). Et ideo forsan de his qui cognoscentes Deum, non tanquam Deum glorificaverunt, non legitur quod Spiritu sancto revelante cognoscerent ; qui cum cognoscerent, non amaverunt. Sic quippe habes : *Deus enim illis revelavit.* Nec adjunctum est : Per Spiritum, ne sibi sponsæ osculum mentes impiæ usurparent, quæ contentæ ea quæ inflat, eam quæ ædificat (*I Cor.* VIII, 1) nescierunt. Denique ipse Apostolus dicat per quid cognoverunt. *Per ea*, inquit, *quæ facta sunt, intellecta conspexerunt.* Unde et constat quia nec perfecte cognoverunt, quem minime dilexerunt. Si enim integre cognovissent, bonitatem qua pro eorum redemptione in carne nasci et mori voluit non ignorassent. Audi denique quid eis de Deo revelatum fuerit : *Sempiterna*, ait, *virtus ejus et divinitas* (*Rom.* I, 19-21). Vides quia quod sublimitatis, quod majestatis est, in præsumptione spiritus, non Dei, sed sui rimati sint ; quod autem mitis sit et humilis corde, non intellexerint. Nec mirum, quia et caput eorum Behemoth nihil humile ; sed sicut de eo legitur, *omne sublime videt* (*Job* XLI, 25). Quo contra David non ambulabat in magnis, neque in mirabilibus super se (*Psal.* CXXX, 1, 2), ne scrutator majestatis opprimeretur a gloria (*Prov.* XXV, 27).

6. Vos quoque, ut caute in arcanis sensibus pedem figatis, mementote semper, quod sapiens admonet : *Altiora*, inquit, *te ne quæsieris, et fortiora te ne scrutatus fueris* (*Eccli.* III, 22). In spiritu ambulate in illis, et non in sensu proprio. Doctrina Spiritus non curiositatem acuit, sed charitatem accendit. Merito proinde sponsa, quem diligit anima sua in-

quirens, non se suæ carnis sensibus credit, non curiositatis humanæ inanibus ratiociniis acquiescit; sed petit osculum, id est Spiritum sanctum invocat, per quem accipiat simul et scientiæ gustum, et gratiæ condimentum. Et bene scientia, quæ in osculo datur, cum amore recipitur; quia amoris indicium osculum est. Scientia ergo quæ inflat, cum sine charitate sit, non procedit ex osculo. Sed nec qui zelum Dei habent, et non secundum scientiam, sibi ullatenus arrogent illud. Utrumque enim munus simul fert osculi gratia, et agnitionis lucem, et devotionis pinguedinem. Est quippe Spiritus sapientiæ et intellectus, qui instar apis ceram portantis et mel, habet omnino et unde accendat lumen scientiæ, et unde infundat saporem gratiæ. Neuter ergo se osculum percepisse putet, sive qui veritatem intelligit, nec diligit; sive qui diligit, nec intelligit. Sane in osculo isto nec error locum habet, nec tepor. Quamobrem geminæ gratiæ sacrosancti osculi suscipiendæ paret e regione duo labia sua quæ sponsa est, intelligentiæ rationem, sapientiæ voluntatem, ut de pleno osculo glorians mereatur audire : *Diffusa est gratia in labiis tuis; propterea benedixit te Deus in æternum* (*Psal.* XLIV, 3). Itaque Pater Filium osculans, plenissime illi arcana suæ divinitatis **1287** eructat, et spirat suavitatem amoris, Scriptura hoc significante, cum ait: *Deis diei eructat verbum* (*Psal.* XVIII, 3). Cui sane sempiterno singulariterque beato complexui, nulli omnino, ut jam dictum est, creaturæ interesse donatur, solo utriusque Spiritu teste ac conscio mutuæ agnitionis et dilectionis. *Quis enim cognovit sensum Domini? aut quis consiliarius ejus fuit?* (*Rom.* XI, 34.)

7. Sed dicat mihi fortasse aliquis : Tibi ergo unde innotuit, quod nulli fateris creditum creaturæ? Profecto *Unigenitus qui est in sinu Patris, ipse enarravit* (*Joan.* I, 18), dixerim, non mihi misero et indigno, sed plane Joanni amico sponsi, cujus hæc verba sunt; non solum autem, sed et Joanni evangelistæ, utique discipulo quem diligebat Jesus. Placita enim fuit Deo et anima illius, digna prorsus nomine et dote sponsæ, digna sponsi amplexibus, digna denique quæ recumberet super pectus Domini. Hausit Joannes de sinu Unigenti, quod de paterno hauserat ille. Nec solus ipse tamen, sed et omnes, quibus idem aiebat magni consilii angelus : *Vos dixi amicos, quia omnia quæcunque audivi a Patre meo, nota feci vobis* (*Joan.* XV, 15). Hausit et Paulus, cujus evangelium non est ab homine, neque per hominem illud accepit, sed per revelationem Jesus-Christi (*Galat.* I, 11, 12). Profecto hi omnes tam feliciter, quam veraciter dicere, possunt : *Unigenitus qui est in sinu Patris, ipse enarravit* nobis. Et illa enarratio quid eis nisi osculum fuit? Sed osculum de osculo, et non de ore. Audi siquidem osculum de ore. *Ego et Pater unum sumus;* item : *Ego in Patre, et Pater in me est* (*Joan.* X, 30, 38). Osculum est ore ad os sumptum; sed nemo appropiat. Osculum plane dilectionis et pacis; sed dilectio illa supereminet omni scientiæ, et pax illa omnem sensum exsuperat. Verumtamen quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, Paulo revelavit Deus per Spiritum suum, hoc est per osculum oris sui. Igitur Filium in Patre et Patrem esse in Filio, osculum de ore est. Quod autem legitur : *Non enim accepimus spiritum hujus mundi, sed spiritum qui ex Deo est, ut sciamus quæ a Deo donata sunt nobis* (*I Cor.* II, 12); osculum sane de osculo est.

8. Et ut apertius alterutrum distinguamus, qui plenitudinem capit, osculum de ore sumit : qui vero de plenitudine, osculum de osculo recipit. Magnus quidem Paulus, sed quantumlibet sursum porrigat os, etiamsi se usque ad tertium cœlum extendat, citra os Altissimi tamen necesse est remaneat, et modo suo contentus in se subsistat; et cum pertingere ad vultum gloriæ non valebit, condescendi sibi, et ex alto transmitti osculum humiliter petat Qui vero non rapinam arbitratur esse se æqualem Deo (*Philipp.* II, 6), ita ut audeat dicere : *Ego et Pater unum sumus;* quia ex æquo conjungitur, ex æquo complectitur, non osculum de loco inferiori mendicat, sed pari celsitudine os ori conjungit [*alias*, os ore contingit], et singulari prærogativa osculum de ore sumit. Christo igitur osculum est plenitudo, Paulo participatio : ut cum ille de ore, iste tantum de osculo osculatum se glorietur.

9. Felix tamen osculum, per quod non solum agnoscitur Deus, sed et diligitur Pater : qui nequaquam plene cognoscitur, nisi cum perfecte diligitur. Quæ in vobis anima sensit aliquando in secreto conscientiæ suæ *Spiritum Filii clamantem : Abba, Pater?* (*Galat.* IV, 6). Ipsa, ipsa, paterno se diligi præsumat affectu, quæ eodem se spiritu, quo et Filius, affectam sentit. Confide, quæcunque es illa, confide nihil hæsitans. In spiritu Filii filiam cognosce te patris, sponsam Filii vel sororem. Utroque vocabulo eam, quæ hujusmodi est invenies appellari. Ad manum est unde in probem : non multum laborabo. Vox sponsi est ad ipsam : *Veni in hortum meum, soror mea sponsa* (*Cant.* V, 1). Soror siquidem est, quia ex uno Patre; sponsa, quia in uno Spiritu. Nam si carnale matrimonium constituit duos in carne una, cur non magis spiritualis copula duos conjunget in uno spiritu? Denique qui adhæret Domino, unus spiritus est (*I Cor.* VI, 17). Sed audi etiam de Patre, quam amanter **1288** quamque dignanter et filiam eam nominat, et nihilominus tanquam nurum propriam ad Filii blandos invitat amplexus. *Audi*, inquit, *filia, et vide, et inclina aurem tuam; et obliviscere populum tuum et domum patris tui, et concupiscet rex decorem tuum.* (*Psal.* XLIV, 11, 12). Ecce a quo ista flagitat osculum. O sancta anima, reverentiam habe, quoniam ipse est Dominus Deus tuus, et fortasse non osculandus, sed adorandus cum Patre et Spiritu sancto in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO IX.

De uberibus sponsi, id est Christi, quorum unum est longanimitas exspectandi peccatores; alterum, benignitas seu facilitas eos recipiendi.

1. Accedamus jam ad librum, verbisque sponsæ rationem demus et consequentiam. Pendent enim, et prærupta nutant absque principio. Ideoque præmittendum cui competenter cohæreant. Ponamus proinde istos, quos sponsi sodales diximus, visitandi salutandique gratia, sicut heri et nudiustertius, accessisse nunc quoque ad sponsam; ipsamque submurmurantem et tædentem reperisse, mirari causam, et quasi alloqui in hunc modum. Quid novi accidit? quid te cernimus solito tristiorem? quæ inopinati murmuris causa? Certe cum aversa et alienata ires post amatores tuos, cum quibus male erat tibi, compulsa tandem reverti ad virum tuum priorem, nonne ut saltem merereris tangere pedes, multis precibus et fletibus institisti? Recolo, inquit. Quid? Obtento eo, simulque accepta in osculo pedum indulgentia de offensis, nunquid non rursus facta impatiens, et tanta nequaquam dignatione contenta, sed majoris familiaritatis cupida, secundam quoque gratiam eadem qua prius instantia postulasti et impetrasti, ita ut in osculo manus adepta sis virtutes non paucas, et non parvas? Non diffiteor, ait. Et illi: Enimvero num tu es quæ jurare et obtestari solebas, si unquam ad osculum manus pervenire daretur, sufficere jam tibi; nil te de cætero petituram? Ego. Quid igitur? Forte horum quæ acceperas quidpiam ablatum causaberis? Nihil. An vero times repetitum iri, quod tibi de mala tua pristina conversatione indultum præsumpseras? Non.

2. Age tamen, dic unde queamus satisfacere tibi. Non quiesco, ait, nisi osculetur me osculo oris sui. Gratias de osculo pedum, gratias et de manus; sed si cura est illi ulla de me, *Osculetur me osculo oris sui* (*Cant.* I, 1). Non sum ingrata, sed amo. Accepi, fateor, meritis potiora, sed prorsus inferiora votis. Desiderio feror, non ratione. Ne, quæso, causemini præsumptionem, ubi affectio urget. Pudor sane reclamat; sed superat amor. Nec ignoro, quod honor regis judicium diligit (*Psal.* XCVIII, 4); sed præceps amor nec judicium præstolatur, nec consilio temperatur, nec pudore frenatur, nec rationi subjicitur, Rogo, supplico, flagito, *osculetur me osculo oris sui*. En gratia ipsius multis jam annis caste sobrieque vivere curo, lectioni insisto, resisto vitiis, orationi incumbo frequenter; vigilo contra tentationes, recogito annos meos in amaritudine animæ meæ. Sine querela me arbritror, quantum in me est, conversari inter fratres, superioribus potestatibus subdita um, egrediens et regrediens ad imperium senioris. Aliena non cupio; mea potius et me pariter dedi. In sudore vultus mei comedo panem meum: cæterum quod in his omnibus est, totum constat de consuetudine, de dulcedine nihil. Quid nisi, juxta prophetam, *vitula Ephraim* sum *docta diligere trituram*? (*Osee* X, 11). Denique in Evangelio qui hoc solum quod facere debet, facit, servus inutilis reputatur (*Luc.* XVII, 10). Mandata forsan utcunque adimpleo; sed anima mea sicut terra sine aqua in illis. Ut igitur holocaustum meum pingue fiat: *Osculetur me*, quæso, *osculo oris sui*.

3. Plerique vestrum mihi quoque, ut memini, in privatis confessionibus suis conqueri solent super hujuscemodi **1289** animi arentis languore atque hebetudine stolidæ mentis, quod Dei scilicet alta atque subtilia penetrare nequeant, quod de suavitate spiritus aut nil, aut parum sentiant. Quid isti, nisi ad osculum suspirant (164)? Suspirant plane, et inhiant spiritui sapientiæ et intellectus: intellectus utique quo pertingant; sapientiæ, quia gustent quod intellectu apprehenderint. Ego in hoc ipso affectu sanctum puto orasse Prophetam, cum diceret: *Sicut adipe et pinguedine repleatur anima mea, et labiis exsultationis laudabit os meum* (*Psal.* LXII, 6). Osculum omnino petebat, et illud osculum, in cujus tactu perfusis labiis pinguedine gratiæ specialis [*alias*, spiritualis], sequeretur quod alibi idem ipse precatur: *Repleatur os meum laude, ut cantem gloriam tuam, tota die magnitudinem tuam* (*Psal.* LXX, 8). Denique et eructavit ubi gustavit: *Quam magna multitudo dulcedinis tuæ, Domine, quam abscondisti timentibus te* (*Psal.* XXX, 20). Satis hoc osculum detinuit nos, et necdum me illud, ut verum fatear, digne satis expressisse confido. Sed transeamus ad reliqua; quia id melius impressum, quam expressum innotescit.

4. Sequitur: *Quia meliora sunt ubera tua vino, fragrantia unguentis optimis* (*Cant.* I, 1, 2). Et hæc verba cujus sint, auctor non loquitur, relinquens nobis libere commentari, cui potissimum personæ conveniant. Mihi vero non deest, unde illa congruenter assignem sive sponsæ, sive sponso, sive etiam sponsi sodalibus. Et primum sponsæ qualiter congruant, indicabo. Interim confabulantibus illa pariter atque illis, accessit ipse, de quo sermo erat. Utique libens appropiat de se loquentibus. Sic solet. Sic euntibus in Emmaus, et conferentibus inter se, jucundum se facundumque exhibuit comitem (*Luc.* XXIV, 15). Nempe hoc est quod in Evangelio pollicetur: *Ubi duo vel tres congregati fuerint in nomine meo, ego sum in meddio eorum* (*Matth.* XVIII, 20); et per prophetam: *Antequam*, ait, *clament, ego exaudiam; et adhuc loquentibus illis dicam: Ecce adsum* (*Isai.* LXV, 24). Ita ergo nunc non vocatus adfuit, et delectatus verbis prævenit preces. Arbitror quod interdum nec verba exspectat, sed solis cogitationibus advocetur. Denique ait homo qui inventus est

(164) Sic in ejusmodi privatis confessionibus revelabant ipsas etiam negligentias, quales vocat Bernardus in sermone in de Circumcisione, num. 5, Guigo, Carthusiæ Prior V, privatas appellat confessiones, quæ fiebant in cellis privatis; communes, quæ ab omnibus fiebant singulis sabbatis, tametsi privatim. Confer lib. 1 de Vita S. Bernardi, num. 28.

secundum cor Dei : *Desiderium pauperum exaudivit Dominus, præparationem cordis eorum audivit auris tua* (*Psal.* IX, 17). Attendite et vos vobis in omni loco, scientes quoniam omnia vestra norit, scrutans corda et renes Deus, qui finxit singillatim corda vestra, et intelligit omnia opera vestra. Sponsa ergo sponsum adesse persentiens, substitit (pudet enim præsumptionis in qua se deprehensam intelligit, nam verecundius id moliri per internuntios existimarat); moxque conversa ad ipsum, temeritatem, prout valet, excusare conatur : *Quia meliora sunt,* inquiens, *ubera tua vino, fragrantia unguentis optimis.* Ac si dicat : Si altum sapere videor, tu fecisti, o sponse, qui in dulcedine uberum tuorum tanta me dignatione lactasti, quatenus omni metu, tui charitate, non mea temeritate depulso, audeam plus forte quam expediat. Audeo sane pietatis memor, immemor majestatis. Hæc pro verborum consequentia dicta sint.

5. Nunc qualis sit ista uberum sponsi commendatio, videamus. Duo sponsi ubera, duo in ipso sunt ingenitæ mansuetudinis argumenta, quod et patienter exspectat delinquentem, et clementer recipit pœnitentem. Gemina, inquam, dulcedo suavitatis exuberat in pectore Domini Jesu, longanimitas videlicet in exspectando, et in donando facilitas. Et audi quia non sit hoc inventum meum. Legis profecto de longanimitate : *An divitias bonitatis ejus, et patientiæ, et longanimitatis contemnis?* Item : *An ignoras quia benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit?* (*Rom.* II, 4.) Ad hoc siquidem diu suspendit sententiam ultionis a contemnente, ut quandoque exhibeat gratiam remissionis in pœnitente. Non enim vult mortem peccatoris, sed ut convertatur, et vivat. Ponamus exempla et de altero ubere, quod dictum est remittendi facilitas. Legis et de ipsa : *Quacunque hora ingemuerit peccator, peccatum suum remittetur ei* (*Ezech.* XXXIII, 11, 12); legis : *Derelinquat impius viam suam, et vir iniquus cogitationes suas, et revertatur ad Dominum, et miserebitur ejus; et ad Deum nostrum, quoniam multus est ad ignoscendum* (*Isai.* LV, 7). Pulchre David paucis comprehendit utrumque, dicens : *Longanimis, et* 1290 *multum misericors* (*Psal.* CII, 10). Hujus ergo geminæ bonitatis experimento in eam se fiduciam excrevisse fatetur sponsa, ut auderet petere osculum. Quid mirum, dicens, si sic præsumo de te, o sponse, quæ de tuis uberibus tantam sum experta abundantiam suavitatis? Ergo ad audendum me provocat dulcedo uberum tuorum, non meorum confidentia meritorum.

6. Quod autem dicit: *Meliora sunt ubera tua vino,* hoc est : Pinguedo gratiæ, quæ de tuis uberibus fluit, efficacior mihi est ad spiritualem profectum, quam mordax imprecatio prælatorum. Nec solum *meliora vino*, sed *et fragrantia unguentis optimis;* quia non modo internæ dulcedinis lacte præsentes alis, sed bonæ quoque opinionis grato odore respergis absentes, bonum habens testimonium et ab his qui intus, et ab his qui foris sunt. Habes, inquam, lac intus, et foris unguenta; quoniam quidem non essent quos lacte reficeres, si nos prius odore attraheres. Sane de his unguentis, si quid dignum consideratione contineant, videbitur post hæc, cum eo ventum fuerit, ubi dicit in consequentibus : *In odore unguentorum tuorum curremus* (*Cant.* I, 3). Nunc juxta promissum nostrum hæc ipsa verba, quæ sponsæ data sunt, an et sponso congruant videamus.

7. Sponsa loquente de sponso, repente, ut dixeram, adest ille, annuit voto, dat osculum, impletque in ea sermonen qui scriptus est : *Desiderium cordis ejus tribuisti ei, et voluntate labiorum ejus non fraudasti eum* (*Psal.* XX. 3). Quod et probat ex ejus uberum repletione. Tantæ nempe efficaciæ osculum sanctum est, ut ex ipso mox, cum acceperit illud, sponsa concipiat, tumescentibus nimirum uberibus, et lacte quasi pinguescentibus, in testimonium. Quibus studium est orare frequenter, experti sunt quod dico. Sæpe corde tepido et arido accedimus ad altare, orationi incumbimus. Persistentibus autem repente infunditur gratia, pingescit pectus, replet viscera inundatio pietatis; et si sit qui premat, lac conceptæ dulcedinis ubertim fundere non tardabunt. Dicat ergo : Habes, sponsa, quod petiisti, et hoc tibi signum, quia meliora facta suut ubera tua vino. Hinc te scilicet noveris osculum accepisse, quod te concepisse sentis. Unde et ubera tibi intumerunt, facta in ubertate lactis meliora vino scientiæ sæcularis, quæ[*alias,* quod] quidem inebriat, sed curiositate, non charitate; implens, non nutriens; inflans, non ædificans; ingurgitans, non confortans.

8. Sed demus et sodalibus ista depromere. Injuste, inquiunt, murmuras adversus sponsum; quia id plus valet quod ille jam dedit, quam quod tu petis. Quod enim postulas, te quidem delectat; sed ubera, quibus parvulos alis, quos et paris, meliora, hoc est necessariora, sunt vino contemplationis. Aliud siquidem est quod unius lætificat cor hominis, et aliud quod ædificat multos. Nam etsi Rachel formosior, sed Lia fecundior est. Noli ergo nimis insistere oculis contemplationis; quia meliora sunt ubera prædicationis.

9. Occurrit et alius sensus, quem quidem non proposueram, sed minime præteribo. Utquid enim verba hæc non magis convenire dicamus eis ipsis, quibus præest in sollicitudine, tanquam parvulis, mater aut nutrix? Nec enim æquanimiter ferunt juvenculæ et teneræ adhuc animæ, illam vacare quieti, cujus plenius erudiri doctrina, et exemplis informari desiderant. An non denique talium in subsequenti compescitur inquietudo, ubi sub gravi contestatione prohibentur suscitare dilectam, quousque ipsa velit? (*Cant. II,* 7.) Hæ itique sentientes osculis inhiare sponsam, secretum quærere sibi, fugitare publicum, declinare turbas, et curæ ipsarum propriam præferre quietem : Noli, inquiunt, noli; quia major in uberibus quam in amplexibus fructus

existit. Per ea siquidem nos vindicas a carnalibus desideriis, quæ militant adversus animam; eripis mundo, et acquiris Deo. Hoc ergo est quod aiunt : *Quia meliora sunt ubera tua vino*. Carnis, inquiunt, voluptatem, qua paulo ante, tanquam vino, ebriæ tenebamur, vincunt hæ, quas tua nobis ubera stillant, deliciæ spirituales.

1291 10. Et pulchre vivo comparant carnalem affectum. Ut enim uva semel expressa non habet jam quod denuo fundat, sed perpetua ariditate damnatur; sic caro in pressura mortis ab omni prorsus sua delectatione siccatur, nec ultra revirescit ad libidines. Unde propheta : *Omnis caro fenum, et omnis gloria ejus tanquam flos feni. Exsiccatum est fenum, et cecidit flos* (*Isai.* XL, 6, 7); et Apostolus; *Qui seminat in carne, de carne et metet corruptionem* (*Galat.* VI,8); et rursum : *Esca ventri, et venter escis; Deus autem et hunc, et has destruet* (*I Cor.* VI, 13). Vide autem ne non carni tantum, sed et mundo forte competat ista proportio. Siquidem et ipse transit, et concupiscentia ejus : et cum omnia quæ in mundo sunt, finem habeant, finis eorum non erit finis. Verum ubera non sic. Hæc enim cum exhausta fuerint, rursum de fonte materni pectoris sumunt quod propinent sugentibus. Merito proinde meliora carnis, sæculive amore asseruntur ubera sponsæ, quæ nullo unquam lactentium numero arefiunt, sed semper abundant de visceribus charitatis, ut iterum fluant. Flumina siquidem fluunt de ventre ejus, fitque in ea fons aquæ vivæ salientis in vitam æternam (*Joan.* VII, 38; IV, 14). Cumulatur deinde laus uberum fragrantia unguentorum, quod non solum verborum sapore pascant, sed et factorum opinione redoleant. Jam quæ sint ubera, quo tumida lacte, qualibus delibuta unguentis, sub alio sermonis principio Christo adjuvante monstrabimus : qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

SERMO X.

De tribus unguentis spiritualibus, scilicet contritionis, devotionis et pietatis.

1. Non sum ego profundi sensus, neque adeo perspicacis ingenii, ut novi quidpiam ex me adinvenire possim; sed est fons magnus et indeficiens os Pauli, quod patet ad nos. De ipso haurio mihi etiam nunc in ostensione uberum sponsæ, sicut et frequenter soleo. *Gaudere*, inquit, *cum gaudentibus, flere cum flentibus* (*Rom.* XII, 15). Materni breviter exprimuntur affectus, quia nec dolere parvuli, nec valere queunt absque illa quæ genuit : utrobique necesse est suis eam conformari visceribus. Igitur, juxta Pauli sententiam [*alias*, sapientiam], duas illas affectiones duobus sponsæ uberibus assignabo; compassionem uni, et congratulationem alteri. Alioquin parvula est, et nondum nubilis, si nondum ubera misit, si se videlicet neque ad congaudendum sentiat promptam, neque pronam ad condolendum. Talis si forte ad regimen animarum, seu ad officium prædicationis assumitur, aliis quidem non prodest, sibi vero obest plurimum. Porro sese ingerere, quantæ impudentiæ est?

2. Sed redeamus ad ubera sponsæ, ac pro diversitate uberum, diversas et lactis species proponamus. Nam congratulatio quidem exhortationis, compassio vero consolationis lac fundit. Porro utramque speciem ubertim cœlitus irrorari pio pectori suo spiritualis mater toties sentit, quoties osculum sumit. Videas eam mox plenis uberibus parvulis incubare lactandis; et ex uno quidem consolatoria, ex altero vero exhortatoria uberius ministrare, prout singulis convenire videbit. Verbi causa si quem forte ex his quos genuit in Evangelio, deprehenderit forti aliqua tentatione concussum, et inde turbatum ac tristem, pusillanimemque factum, non posse jam ferre vim tentationis; quomodo condolet, quomodo mulcet? quomodo plangit, quomodo consolatur? quot argumenta pietatis mox reperit, quibus erigat desolatum? Econtra si promptum, si alacrem, si bene proficientem cognoverit; exsultat; aggreditur salutaribus monitis, accendit amplius, instruit de quibus potest ut perseveret, utque in melius semper **1292** proficiat exhortatur. Omnibus se conformat, omnium in se transfert affectus, matrem se denique probat non minus deficientium quam proficientium.

3. Quanti hodie secus affectos se ostendunt? de his dico, qui animas regere susceperunt. Quod enim sine miserabili gemitu dicendum non est, Christi opprobria, sputa, flagella, clavos, lanceam, crucem et mortem, hæc omnia in fornace avaritiæ conflant, et profligant in acquisitionem turpis quæstus, et pretium universitatis suis marsupiis includere festinant : hoc solo sane a Juda Iscariotis differentes, quod ille horum omne emolumentum paucorum denariorum numero compensavit; isti voraciori ingluvie lucrorum infinitas exigunt pecunias. His insatiabili desiderio inhiant, pro his ne amittant, timent; et cum amittunt, dolent; harum in amore quiescunt, quantum duntaxat liberum eis est a servandi, vel augmentandi cura. Animarum nec casus reputatur, nec salus. Non sunt profecto matres, qui cum sint de Crucifixi patrimonio nimium incrassati, impinguati, dilatati, non compatiuntur super contritione Joseph. Quæ mater est, non dissimulat : habet ubera, et non vacua. Gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus novit, nec cessat exprimere de ubere quidem congratulationis lac exhortationis; de ubere vero compassionis lac consolationis. Et de sponsæ uberibus vel uberum lacte ista sufficiant.

4. Jam qualibus etiam unguentis eadem ubera redoleant, indicabo, si tamen vestris orationibus juver, ut quod inde mihi sentire datum est, detur et eloqui digne ad audientium utilitatem. Alia sponsi, atque alia sponsæ unguenta sunt, quemadmodum et sua cuique ubera. Sed de sponsi quo in loco tractandum sit, superius præfixum est : nunc sponsæ unguentis intendamus, idque attentius, tanquam his quæ Scriptura non mediocriter commendavit, ita ut

ea pronuntiaverit non simpliciter bona, sed optima. Et pono diversas species unguentorum, quo ex pluribus ea, quæ potissimum sponsæ uberibus congruant, eligamus. Est unguentum contritionis, et est unguentum devotionis, est et pietatis. Primum pungitivum, dolorem faciens; secundum temperativum, dolorem leniens; tertium sanativum, etiam morbum expellens. Nunc de singulis latius disseramus.

5. Est ergo unguentum, quod sibi conficit anima multis irretita criminibus, si, cum incipit cogitare vias suas, colligat, congerat, conteratque in mortariolo conscientiæ multas ac varias species peccatorum suorum, et intra æstuantis pectoris ollam simul omnia coquat igne quodam pœnitentiæ et doloris, ut possit dicere cum Propheta : *Concaluit cor meum intra me, et in meditatione mea exardescet ignis* (*Psal.* XXXVIII, 4.) Ecce hoc est unum unguentum, quo anima peccatrix suæ conversionis primordia condire debet, plagisque suis recentibus adhibere. Primum namque sacrificium Deo, spiritus contribulatus. Quandiu ergo non habet, tanquam pauper et inops, unde sibi melius ac pretiosius componat unguentum; non negligat parare interim istud, licet de vilibus speciebus; quia cor contritum et humiliatum Deus non despiciet (*Psal.* L. 19.) Tanto autem minus vile divinis apparebit conspectibus, quanto plus sibi illa viluerit in recordatione peccatorum suorum.

6. Tamen si illo visibili, quo visibiliter uncti a Peccatrice corporei pedes Dei referuntur in Evangelio, invisibile hoc et spirituale fuisse dicimus figuratum, non omnino vile reputare poterimus. Quid enim de illo legitur? *Et domus*, inquit, *impleta est ex odore unguenti* (*Joan.* XII, 3.) Peccatricis (165) manibus distillabatur, et extremis membris corporis, id est pedibus, fundebatur : **1229** et tamen non usque adeo contemptibile aut vile fuit, quin totam domum vis aromatum et suavitas repleret odoris. Quod si attendamus quanta in unius peccatoris conversione fragrantia respergatur Ecclesia, et quantis fiat odor vitæ ad vitam quivis pœnitens, si publice perfecteque pœniteat, profecto et de hoc æque indubitanter pronuntiabimus, quia *domus impleta est ex odore unguenti*. Denique et supernas beatorum mansiones attingit pœnitentiæ odor, ita ut, teste ipsa Veritate, magnum gaudium sit inter angelos Dei super uno peccatore pœnitentiam agente (*Luc.* XV, 10). Gaudete, pœnitentes; pusillanimes, confortamini. Vobis dico, quos nuper conversos de sæculo, et a viis vestris pravis recedentes, excepit mox amaritudo et confusio animi pœnitentis, ac velut recentium adhuc vulnerum dolor nimius excruciat et perturbat. Securæ manus vestræ distillent myrrhæ amaritudinem in salubrem hanc unctionem; quia cor contritum et humiliatum Deus non despiciet. Non est omnino spernenda, nec vilis æstimanda hujuscemodi unctio, cujus odor non solum homines provocat ad correctionem, sed et angelos ad exsultationem invitat.

7. Sed est unguentum tanto isto profecto pretiosius, quanto de melioribus compositum speciebus. Hujus siquidem species ne longe quærantur, penes nos et absque difficultate reperimus, ac de nostris hortulis talium perfacile copiam tollimus, quotiescunque necessitas poscit. Quis enim non satis de proprio, cum vult, ad manum habet iniquitates et peccata, si non dissimulat ? Hæ autem sunt, sicut recognoscitis, species unguenti primi, quod jam descripsimus. At vero secundi hujus aromata terra nostra nequaquam profert, sed procul et de ultimis finibus ea nobis conquirimus. Nempe omne datum optimum, et omne donum perfectum desursum est descendens a Patre luminum (*Jac.* I, 17). Fit enim unguentum istud de divinis collatis humani generi beneficiis. Felix qui ipsa sibi studiose colligere, et ante mentis suæ oculos digna cum gatiarum actione reducere curat. Profecto cum fuerint in vasculo pectoris pistillo crebræ meditationis contusa atque contrita, deinde igne sancti desiderii simul decocta omnia, et demum impinguata oleo lætitiæ, erit unctio longe pretiosior excellentiorque priore. Sufficit ad probandum ejus testimonium qui ait: *Sacrificium laudis honorificabit me* (*Psal.* XLIX, 23). Nec dubium quin excitet ad laudandum beneficiorum recordatio.

8. Porro cum Scriptura hoc solum testetur de illo alio, quia nequaquam despicitur, liquet amplius esse commendatum, quod et honorificat. Denique illud pedibus apponitur, hoc capiti. Si enim in Christo caput ad divinitatem referendum est, dicente Paulo : *Caput Christi Deus* (*I Cor.* XI, 3); procul dubio caput ungit, qui gratias agit, quoniam Deum tangit, non hominem. Non quia non sit homo qui Deus est, siquidem Deus et homo unus est Christus; sed quia omne bonum a Deo, non ab homine est, etiam ipsum quod per hominem ministratur. Profecto enim spiritus est qui vivificat, caro non prodest quidquam (*Joan.* VI, 64). Propterea et maledictus qui spem suam ponit in homine (*Jerem.* XVII, 5); quoniam etsi spes nostra tota merito pendet ex homine Deo, non tamen quia homo, sed quia Deus est. Itaque illud pedibus, hoc capiti exhibetur : quoniam et humiliatio contriti cordis humilitati congruit carnis, et majestatem decet glorificatio. En quale unguentum proposui vobis, quo

(165) Hoc in loco (uti et alibi non semel, sermone 3 de Assumptione, etc.) confunditur peccatrix illa mulier, de qua apud Lucam, cap. VII, cum Maria, Lazari et Marthæ sorore, quæ Christi Domini pedes in castello Bethaniæ unguento perfudit apud Joannem, cap. XII, ubi *domus ex odore unguenti repleta* dicitur. Verum plerique veterum ante Gregorium Magnum, imo recentiores non pauci, gravibus sane argumentis, alteram ab altera distinguunt, atque etiam a Maria Magdalena, de qua Christus ejecerat septem dæmonia, apud Marcum, cap. XVI, quæ Lucæ cap. VIII secuta est Christum cum aliis et quidem ante conversionem (ut eis videtur) peccatricis. Confer sermonem 12. infra num. 6.

se nimirum tangi caput illud tremendum principatibus non ducit indignum, imo et honoris insigne judicat, dicens : *Sacrificium laudis honorificabit me.*

9. Quamobrem non est pauperis et inopis, seu pusilli cordis animæ, conficere istiusmodi unctionem, nempe cujus aromata et species sola confidentia possidet, quæ tamen de libertate spiritus et cordis puritate descendat. Quæ enim pusillanimis est et modicæ fidei mens, rei suæ familiaris tenuitate constringitur, nec valet præ inopia otiari ad vacandum divinis **1294** laudibus, seu his, quæ laudes pariunt, intuendis beneficiis. Et si quando certe conatur assurgere, confestim domesticarum necessitatum curis urgentibus revocatur ad sua, et in se comprimi propria egestate compellitur. Quod si hujus miseriæ quæritur a me causa, dicam quod ipsi in vobis, nisi fallor, aut esse, aut fuisse recognoscetis. Duabus de causis videtur mihi hujuscemodi animi ægritudo et diffidentia solere contingere, aut de novitate videlicet conversionis, aut certe de conversationis tepore, etiamsi in conversione longum tempus habuerit. Utrumque profecto humiliat et dejicit conscientiam, et inquietam facit, dum sive pro tempore sive pro tepore antiquas animi passiones necdum in se emortuas sentit : et necesse proinde habens resecandis intendere de cordis hortulo spinis iniquitatum et urticis cupiditatum, longius a semetipsa evagari non sinitur. Quid enim ? qui laborat in gemitu suo, poteritne simul et in Dei laudibus exsultare ? Quonam modo in ore gementis et plangentis sonabit pariter illud Isaiæ, *gratiarum* scilicet *actio, et vox laudis* (*Isai* LI, 3) ? Nam sicut a Sapiente accipimus : *Musica in luctu, importuna narratio est* (*Eccli.* XXII, 6). Denique gratiarum actio beneficium sequitur, non præcedit. Quæ autem adhuc in tristitia est anima, beneficio non gaudet, sed indiget. Habet ergo unde preces offerat, non autem unde referat grates. Quomodo enim recolet beneficium, quod non accepit ? Merito proinde dixi, non esse animæ pauperis conficere hoc unguentum, quod de recolendis divinis beneficiis componi debet ; quoniam non potest videre lucem, donec tenebras intuetur. Nempe in amaritudine est, occupatque memoriam tristis recordatio peccatorum, nec libet lætum quidpiam simul admittere. Idcirco talibus denuntiat spiritus propheticus, dicens : *Vanum est vobis ante lucem surgere* (*Psal.* CXXVI, 2) ; quod est : Frustra surgitis ad intuenda beneficia quæ delectant, nisi prius recepto lumine consolationis de reatibus qui conturbant. Non est ergo pauperum hoc unguentum.

10. Sed videte quinam de ejus copia non immerito glorientur. *Ibant gaudentes* apostoli *a conspectu concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati* (*Act.* V, 41), Multum sibi profecto instillaverant de pinguedine spiritus, quorum lenitas non dico verbis, sed nec verberibus cessit. Erant enim divites in charitate, quæ nullis exhauritur expensis, et de ipsa facile holocausta medullata offerre sufficiebant. Fundebant passim sudantia pectora liquorem sanctum, quo imbuta plenius erant, quando loquebantur variis linguis magnalia Dei, prout Spiritus sanctus dabat eloqui illis (*Act.* II, 41, 4). Nec dubium quin et illi abundarent iisdem unguentis, quibus Apostolus testimonium perhibebat, dicens : *Gratias ago Deo meo semper pro vobis in gratia Dei, quæ data est vobis in Christo Jesu ; quia in omnibus divites facti estis in illo, in omni verbo et in omni scientia, sicut testimonium Christi confirmatum est in vobis, ita ut nihil vobis desit in ulla gratia* (*I Cor.* I, 4-7). Utinam et pro vobis ego has ipsas gratias referre possim, ut videam vos divites in virtutibus, alacres in laudibus Dei, spirituali hac pinguedine abundantius redundantes in Christo Jesu Domino nostro.

SERMO XI.

De duobus, hoc est fructu et modo, pertinentibus ad opus humanæ redemptionis.

1. Dixi in fine sermonis, nec me iterare piget, quod cupiam vos omnes fieri sacræ unctionis participes, illius videlicet, in qua Dei beneficia cum lætitia et gratiarum actione recolit sancta devotio. Hoc enim bonum est, tum propter relevandos vitæ præsentis labores, qui utique tolerabiliores nobis fiunt exsultantibus in laude Dei ; tum quia nihil ita proprie quemdam terris repræsentat cœlestis habitationis statum, sicut alacritas laudantium Deum, Scriptura dicente : *Beati qui habitant in domo tua, Domine ; in sæcula sæculorum laudabunt te* (*Psal.* LXXXIII, 5). De hoc præcipue unguento **1295** puto dixisse Prophetam : *Ecce quam bonum et quam jucundum habitare fratres in unum ; sicut unguentum in capite* (*Psal.* CXXXII, 1). Neque enim priori videtur posse congruere. Illud enim etsi bonum sit, non est tamen jucundum ; quia recordatio peccatorum amaritudinem facit, non jucunditatem. Sed nec qui illud faciunt, in unum habitant, cum quisque peccata propria lugeat atque deploret. Qui vero in gratiarum actione versantur, Deum solum intuentur et cogitant ; ac per hoc ipsi vere habitant in unum. Bonum est autem quod faciunt, quia servant ei justissime gloriam cujus est, et nihilominus jucundum, quia delectat.

2. Quamobrem suadeo vobis amicis meis reflectere interdum pedem a molesta et anxia recordatione viarum vestrarum, et evadere in itinera planiora serenioris memoriæ beneficiorum Dei ; ut qui in vobis confundimini, ipsius intuitu respiretis. Volo vos experiri illud quod sanctus Propheta consulit, dicens : *Delectare in Domino, et dabit tibi petitiones cordis tui* (*Psal.* XXXVI, 4). Et quidem necessarius dolor pro peccatis, sed si non sit continuus. Sane interpoletur lætiori recordatione divinæ benignitatis, ne forte præ tristitia indureiur cor, et desperatione plus pereat. Misceamus absinthio mel, ut salubris amaritudo salutem dare tunc possit, cum immisto temperata dulcore bibi poterit. Audi denique Deum, quomodo ipse contriti cordis temperat amaritudinem, quomodo pusillanimem a desperationis bara-

thro revocat, quomodo blandæ et fidelis promissionis melle mœrentem consolatur, erigit diffidentem. Ait per prophetam : *Ego infrenabo os tuum laude mea, ne intereas* (*Isai.* XLVIII, 9). Hoc est ; Ne intuitu facinorum tuorum nimiam incurras tristitiam, atque instar effrenis equi desperatus in præceps ruas, et pereas ; freno te, inquit, inhibebo indulgentiæ meæ, et meis laudibus erigam, respirabisque in bonis meis, qui de tuis confunderis malis, dum me sane benigniorem, quam te culpabiliorem invenies. Hoc freno si infrenatus fuisset Cain, nequaquam desperando dixisset : *Major est iniquitas mea, quam ut veniam merear* (*Gen.* IV, 13). Absit, absit. Major enim est ejus pietas, quam quævis iniquitas. Ideo justus non continue, sed tantum in principio sermonis accusator est sui (*Prov.* XVIII, 17) : porro autem in Dei laudes extrema sermonis claudere consuevit. Videte denique justum hoc ordine procedentem. *Cogitavi*, ait, *vias meas, et converti pedes meos in testimonia tua* (*Psal.* CXVIII, 59) : ut qui videlicet contritionem et infelicitatem in viis propriis perpessus fuerat, in via testimoniorum Dei delectaretur, sicut in omnibus divitiis. Et vos igitur exemplo justi, si de vobis in humilitate sentitis, sentite et de Domino in bonitate. Sic enim legitis apud Sapientem : *Sentite de Domino in bonitate, et in simplicitate cordis quærite illum* (*Sap.* I, 1). Hoc autem facile menti persuadet divinæ munificentiæ [*alias*, magnificentiæ] frequens, imo continua recordatio. Alioquin quomodo implebitur apostolicum illud : *In omnibus gratias agentes* (*I Thess.* v. 17), si ea pro quibus gratiæ debentur, a corde recesserint? Nolo vos Judaico notari opprobrio, de quibus Scriptura testatur quod non fuerint memores benefactorum ejus, et mirabilium ejus quæ ostendit eis (*Psal.* LXXVII, 11).

3. Verum quoniam bona, quæ largiri mortalibus non cessat misericors et miserator Dominus, recolere et recolligere omnia, omni homini impossibile est; (quis enim loquetur potentias Domini, auditas faciet omnes laudes ejus? (*Psal.* CV, 2) id saltem, quod præcipum est et maximum, opus videlicet nostræ redemptionis, a memoria redemptorum aliquatenus non recedat. In quo opere duo potissimum, quæ nunc occurrent, vestris studiis intimare curabo. Et hoc quam paucis ad compendium potero, memor illius sententiæ : *Da occasionem sapienti, et sapientior erit* (*Prov.* IX, 9). Duo ergo illa sunt, modus et fructus. Et modus quidem Dei exinanitio est ; fructus vero, nostri de illo repletio. Hoc meditari, sanctæ spei seminarium est; illud summi amoris incentivum. Utrumque profectibus nostris necessarium, ne aut spes mercenaria sit, si amore non comitetur; aut amor tepescat, si infructuosus putetur.

1296 4. Porro fructum talem exspectamus nostri amoris, qualem ipse quem amamus, promisit : *Mensuram*, inquiens, *plenam et confertam, et coagitatam, et supereffluentem dabunt in sinum vestrum* (*Luc.* VI, 38). Mensura ista, ut audio, erit sine mensura. Sed velim scire, cujus rei futura sit illa mensura, vel potius illa immensitas quæ repromittitur. *Oculus non vidit, Deus, absque te, quæ præparasti diligentibus te* (*Isai.* LXIV, 4). Dic nobis tu qui præparas, quid præparas? Credimus, confidimus, revera sicut promittis : *Replebimur in bonis domus tuæ* (*Psal* LXIV, 5). Sed quibus, quæso, bonis, vel qualibus? Forte frumento, vino et oleo, auro et atque argento, lapidibusve pretiosis? Sed hæc novimus et vidimus ; et videmus, et fastidimus. Id quærimus, quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit. Hoc placet, hoc sapit, hoc delectat inquirere, quodcunque est illud. *Erunt*, inquit, *omnes docibiles Dei* (*Joan.* VI, 45), *et ipse erit omnia in omnibus* (*I Cor.* XV, 28). Ut audio, plenitudo quam exspectamus a Deo, non erit nisi de Deo.

5. Quis vero comprehendat, quam magna multitudo dulcedinis in brevi isto sermone sit comprehensa : *Erit Deus omnia in omnibus?* Ut de corpore taceam, in anima tria intueor : rationem, voluntatem, memoriam; et hæc tria ipsam animam esse. Quantum cuique horum in præsenti sæculo desit de integritate sua et perfectione, sentit [*alias*, novit] omnis qui ambulat in spiritu. Quare hoc, nisi quia Deus nondum est omnia in omnibus? Hinc est quod et ratio sæpissime in judiciis fallitur, et voluntas quadruplici perturbatione jactatur, et memoria multiplici oblivione confunditur. Triplici huic vanitati nobilis creatura subjecta est non volens, in spe tamem. Nam qui repelet in bonis desiderium animæ, ipse rationi futurus est plenitudo lucis, ipse voluntati multitudo pacis, ipse memoriæ continuatio æternitatis. O veritas, charitas, æternitas! O beata et beatificans Trinitas! ad te mea misera trinitas miseserabiliter suspirat, quoniam a te infeliciter exsulat. Discedens a te quantis se intricavit erroribus, doloribus, timoribus! Heu me! qualem pro te commutavimus trinitatem! *Cor meum conturbatum est*, et inde dolor ; *dereliquit me virtus mea*, et inde, pavor, *et lumen oculorum meorum non est mecum* (*Psal* XXXVII, 11), et inde error. En quam dissimilem trinitatem, o animæ meæ trinitas, exsulans ostendisti.

6. Verumtamen quare tristis es, anima mea, et quare conturbas me? Spera in Deo quoniam adhuc confitebor illi (*Psal.* XLI, 6); cum error videlicet a ratione, a voluntate dolor, atque a memoria timor omnis recesserit, et successerit illa quam speramus mira serenitas, plena suavitas, æterna securitas. Primum illud faciet veritas Deus; secundum, charitas Deus ; tertium, summa potestas Deus, ut sit Deus omnia in omnibus, ratione recipiente lucem inexstinguibilem, voluntate pacem imperturbabilem consequente, memoria fonti indeficienti æternaliter inhærente. Videritis vos, rectene primum illud Filio, Spiritu sancto sequens, Patri ultimum assignetis, sic tamen ut nihil horum vel Patri, vel Filio, vel Spiritui sancto subtrahatis; ne cui forte personarum aut plenitudinem minuat distinctio, aut proprietatem tollat perfectio. Simul et hoc advertite,

quid simile filii hujus sæculi experiantur de carnis illecebris, de mundi spectaculis, et de pompis Satanæ : cum tamen hoc totum sit, unde vita præsens eludit miseros amatores suos, dicente Joanne : *Quidquid in mundo est, concupiscentia carnis est, et concupiscentia oculorum, et ambitio sæculi* (*I Joan.* II, 16). Hæc de redemptionis fructu.

7. In modo quoque, quem, si recolitis, Dei esse exinanitionem definivimus, tria item præcipue vobis intuenda commendo [*alias*, committo]. Non enim simplex aut modica illa exinanitio fuit; sed semetipsum exinanivit usque ad carnem, ad mortem, ad crucem (*Philipp.* II, 7, 8). Quis digne penset, quantæ fuerit humilitatis, mansuetudinis, dignationis, Dominum majestatis carne indui, multari morte, turpari cruce? Sed dicit aliquis : Non valuit opus suum reparare Creator absque ista difficultate? **1297** Valuit, sed maluit cum injuria sui, ne pessimum atque odiosissimum vitium ingratitudinis occasionem ultra reperiret in homine. Sane multum fatigationis assumpsit, quo multæ dilectionis hominem debitorem teneret; commoneretque gratiarum actionis difficultas redemptionis, quem minus esse devotum fecerat conditionis facilitas. Quid enim dicebat homo creatus et ingratus? Gratis quidem conditus sum, sed nullo auctoris gravamine vel labore : siquidem dixit, et factus sum, quemadmodum et universa. Quid magnum est, quamlibet magna in verbi facilitate donaveris? Sic beneficium creationis attenuans humana impietas, ingratitudinis materiam inde sumebat, unde amoris causam habere debuerat [*alias*, debebat], idque ad excusandas excusationes in peccatis. Sed obstructum est os loquentium iniqua. Luce clarius patet, quantum modo pro te, o homo, dispendium fecit; de Domino servus, de devite pauper, caro de Verbo, et de Dei Filio hominis filius fieri non despexit. Momento jam te, etsi de nihilo factum, non tamen de nihilo redemptum. Sex diebus condidit omnia, et te inter omnia. At vero per totos triginta annos operatus est salutem tuam in medio terræ, O quantum laboravit sustinens! Carnis necessitates, hostis tentationes, nonne sibi crucis aggravavit ignominia, mortis cumulavit horrore? Necessarie quidem. Sic, sic homines et jumenta salvasti, Domine; quemadmodum multiplicasti misericordiam tuam (*Psal.* XXXV, 7, 8).

8. Hæc meditamini, in his versamini. Talibus odoramentis refovete viscera vestra, quæ diu torsit odor molestior peccatorum, ut abundetis et his unguentis, non minus suavibus, quam salutaribus. Nec tamen adhuc vos putetis habere illa optima, quæ in sponsæ uberibus commendantur. De quibus incipere modo, finiendi jam sermonis angustia prohibet. Quæ dicta sunt de aliis, tenete memoria, probate vita; et de his juvate me precibus vestris, ut digne loqui possim quod et dignum si tantis sponsæ deliciis; et vestras animas ad amorem ædificet sponsi Domini nostri Jesu Christi. Amen.

SERMO XII.

De pretioso unguento pietatis; et de veneratione a subditis erga prælatos suos exhibenda.

1. Duo me unguenta vobis tradidisse recordor, unum contritionis, delicta multa complectens; alterum devotionis, multa continens beneficia : ambo salubria, sed non ambo suavia. Primum siquidem pungitivum sentitur, quia movet ad compunctionem amara recordatio peccatorum et dolorem facit, cum sequens mitigatorium sit, divinæ bonitatis intuitu consolationem dante, et sedante dolorem. Sed est unguentum, quod ambobus longe antecellit : et hoc appellaverim pietatis, eo quod fiat de necessitatibus pauperum, de anxietatibus oppressorum, de perturbationibus tristium, de culpis delinquentium, et postremo de omnibus quorumlibet miserorum ærumnis, etiamsi fuerint inimici. Despicabiles videntur species istæ; sed est super omnia aromata unguentum, quod ex eis conficitur. Sanativum est : beati enim misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur (*Matth.* V, 7). Igitur multæ miseriæ collectæ atque oculo pietatis inspectæ, ipsæ sunt species, ex quibus unguenta optima componuntur sponsæ digna uberibus, sponsi sensibus grata. Felix mens, quæ talium collectione aromatum sese ditare et impinguare curavit, infundens ea oleo misericordiæ, et ardore decoquens charitatis. Quis, putas, est jucundus homo qui miseretur et commodat (*Psal.* CXI, 5), pronus compati, subvenire promptus, dare quam accipere beatius judicans : ignoscere facilis, irasci difficilis, ulcisci penitus non acquiescens, et per omnia proximorum æque ut proprias respiciens necessitates? O quæcunque es anima sic affecta, sic imbuta rore misericordiæ, sic affluens **1298** pietatis visceribus, sic te omnibus omnia faciens, sic facta ipsa tibi tanquam vas perditum, ut cæteris præsto ubique semper occurras atque succurras; sic denique mortua tibi, ut vivas omnibus : tu plane tertium optimumque unguentum felix possides, et manus tuæ distillaverunt totius suavitatis liquorem. Non exsiccabitur in tempore malo, nec fervor persecutionis ebibet illum : sed semper Deus memor erit omnis sacrificii tui, et holocaustum tuum pinguc fiet.

2. Sunt viri divitiarum in civitate Domini virtutum : quæro an apud aliquos hæc unguenta inveniantur. Et primus occurrit, sicut ubique solet, mihi Paulus vas electionis, revera vas aromaticum, vas odoriferum, et refertum omni pulvere pigmentario. Christi enim erat bonus odor Deo in omni loco (*II Cor.* II, 15). Multæ profecto suavitatis fragrantiam longe lateque spargebat pectus illud, quod sic affecerat sollicitudo omnium Ecclesiarum. Vide enim quales species et qualia aromata coacervaverat sibi. *Quotidie*, inquit, *morior per vestram gloriam* (*I Cor.* XV, 31); et rursum : *Quis infirmatur, et ego non infirmor? quis scandalizatur, et ego non uror?* (*II Cor.* XI, 29). Et multis talibus, quæ vobis bene nota sunt, abundabat dives iste in componendis unguentis optimis. Decebat namque primis et puris-

simis aromatibus redolere ubera, quæ Christi membra lactarent, quorum Paulus mater erat pro certo, parturiens semel et iterum, donec Christus formaretur in eis (*Galat.* IV, 19), ac membra capiti suo reformarentur.

3. Audi et de alio divite quomodo ad manum habebat electas species, de quibus optima unguenta conficeret. *Foris*, inquit, *non mansit peregrinus. Ostium meum viatori patuit* (*Job* XXXI, 32); item: *Oculus fui cæco, et pes claudo. Pater eram pauperum, conterebam molas iniqui, et de dentibus illius auferebam prædam* (*Job* XXIX, 15-17). *Si negabam, quod volebant, pauperibus, et oculos viduæ exspectare feci. Si comedi buccellam meam solus, et non comedit pupillus ex ea. Si despexi prætereuntem* (166), *eo quod non haberet indumentum, et absque operimento pauperem. Si non benedixerunt mihi latera ejus, et de velleribus ovium mearum calefactus est* (*Job* XXXI, 16-20). Quanto, putamus, vir iste odore terram resperserat in his operibus? Singula opera singula erant aromata. His propriam repleverat conscientiam, ut fetorem putidæ carnis internæ suavitatis exhalatione sibi temperaret.

4. Joseph postquam universam Ægyptum post se fecit currere in odore unguentorum suorum, etiam suis venditoribus eamdem demum fragrantiam propinavit. Et quidem increpatoria verba vultu proferebat irato; sed erumpebant lacrymæ de pinguedine cordis (*Gen.* XLIII, 30; XLV, 2), non iræ indices, sed gratiæ proditrices. Samuel lugebat Saul (*I Reg.* XV, 35), qui se quærebat occidere, et ad ignem charitatis incalescente pectore liquefactus intus, pietatis adeps foras emanabat per oculos. Ob bonum denique quem circumquaque diffuderat suæ opinionis odorem, refert de eo Scriptura, quia *cognoverunt omnes a Dan usque Bersabee, quod fidelis Samuel propheta esset Domini* (*I Reg.* III, 20). Quid de Moyse dicam? quanto adipe et pinguedine et ipse repleverat viscera sua? Nec domus illa exasperans, in qua pro tempore versabatur, potuit unquam in omni murmure et furore suo unctionem spiritus, qua semel imbutus fuerat, exterminare, quominus inter assiduas lites et quotidiana jurgia ipse in sua mansuetudine perduraret. Merito testatus est Spiritus sanctus de eo, quod esset *mitissimus omnium hominum, qui morabantur super terram* (*Num.* XII, 3). Siquidem cum his qui oderant pacem, erat pacificus (*Psal.* CXIX, 7), in tantum ut populo ingrato et rebelli non modo non irasceretur, sed et irascentem Deum suo interventu leniret, sicut scriptum est: *Dixit ut disperderet eos, si non Moyses electus ejus stetisset inconfractione in conspectu ejus, ut averteret iram ejus ne disperderet eos* (*Psal.* CV, 25). Denique: *Si dimittas*, ait, *dimitte; sin autem, dele me de libro tuo quem scripsisti* (*Exod.* XXXII, 31, 32). O vere hominem unctum unctione misericordiæ! Loquitur plane parentis affectu, quam nulla possit delectare felicitas, **1299** ex sortibus quos parturivit. Verbi gratia, si dives qui quispiam mulieri pauperculæ dicat: Ingredere tu ad prandium meum, sed quem gestas infantulum relinque foris quoniam plorat, et molestus est nobis: nunquid faciet? Nonne magis eliget jejunare, quam exposito pignore charo, sola prandere cum divite? Ita nec Moysi sedet solum se introduci in gaudium Domini sui, foris scilicet remanente populo; cui, licet inquieto et ingrato, vice pariter et affectione matris inhæret. Dolent viscera, sed tolerabiliorum sibi judicat tortionem quam evulsionem.

5. Quid David mansuetius, qui illius mortem lugebat, qui suam semper sitierat (*II Reg.* I, 11.) Quid benignius ut ejus moleste ferret decessum, cui succedebat in regnum? Sed et de morte parricidæ filii, quam difficile consolationem admisit? (*II Reg.* XIX, 4.) Magnam profecto optimæ unctionis copiam præferebat talis affectio: ideo et securus orabat, dicens: *Memento, Domine, David, et omnis mansuetudinis ejus* (*Psal.* CXXXI, 1). Ergo hi omnes habuerunt unguenta optima, quibus hodieque per universas ecclesias suavissime redolent. Nec solum ipsi, sed et quicunque se in hac vita ita benevolos et beneficos præbuerunt, ita inter homines humane vivere studuerunt quatenus omnem, quam visi sunt habuisse gratiam, non sibi tenerent, sed in commune deducerent, æstimantes se amiciis pariter et inimicis sapientibus et insipientibus debitores. Cumque fuissent utiles omnibus, humiles in omnibus ei præ omnibus exstiterunt dilecti Deo et hominibus; quorum fragrantia in benedictione est. Quotquot, inquam, tales præcesserunt, fragrarunt suis temporibus, fragrant et hodie unguentis optimis. Tu quoque si donum quod desuper accepisti, nobis contubernalibus tuis libenter impertiaris; si te exhibeas ubique inter nos officiosum, si affectuosum, si gratum, si tractabilem, si humilem, testimonium habebis ab omnibus, quod fragres et ipse unguentis optimis. Omnis in vobis, qui fraternas infirmitates, tam corporum quam animorum, non solum patienter supportat, sed insuper, si licet, et si valet, juvat obsequiis, confortat alloquiis, consiliis informat [*alias additur* et relevat], si hoc non potest propter disciplinam, sollicitis saltem orationibus solatiari non cessat infirmo: omnis, inquam, qui talia operatur in vobis, bonum omnino spargit odorem inter fratres, et odorem de unguentis optimis. Balsamum in ore, hujuscemodi frater in congregatione; monstratur digito et dicunt de eo omnes: *Hic est fratrum amator et populi Israel; hic est qui multum orat pro populo, et universa sancta civitate* (*II Machab.* XV, 14).

6. Sed recurramus ad Evangelium, atque aliquid, quod forte spectet et ad hæc unguenta, requiramus.

(166) Hæc vetus lectio: nunc Vulgata habet, *pereuntem*, secundum textum hebraicum et græcum LXX Interpretum.

Maria Magdalene, et Maria Jacobi et Salome, emerunt aromata, ut venientes ungerent Jesum (*Marc.* XVI, 1). Quænam ista unguenta, tam pretiosa ut Christi corpori parentur et comparentur, tam copiosa ut toti sufficiant? Neutrum quippe duorum præcedentium aut emptum(167), aut factum specialiter ad opus Domini, aut toto in corpore legitur fuisse diffusum. Sed desubito introducitur mulier, uno quidem in loco osculans pedes, et unguento ungens (*Luc.* VII, 38; *Joan.* XII, 3); in altero vero vel ipsa, vel altera, habens alabastrum unguenti, et illud mittens in caput (*Marc.* XI, 3). Cæterum nunc, *emerunt*, ait, *aromata, ut venientes ungerent Jesum*. Emunt non unguenta, sed aromata : et unctio in obsequium Domini non facta assumitur, sed nova conficitur ; nec ad ungendam tantum aliquam corporis partem, verbi gratia pedes aut caput ; sed sicut scriptum est. *Ut venientes ungerent Jesum ;* quod est totius complexio, non partis distinctio.

7. Tu quoque si te induas viscera misericordiæ, liberalem benignumque exhibeas, non tantum parentibus sive cognatis tuis, aut quos tibi vel benefactores tenes, vel benefacturos speras : nam et ethnici hoc faciunt (*Matth.* V, 47); sed, juxta Pauli consilium, studeas operari bonum ad omnes (*Galat.* VI, 10), ita ut propter Deum nec inimico officium humanitatis corporale seu spirituale negandum, **1300** subtrahendumve existimes : constat te quoque abundare unguentis optimis, nec caput aut pedes Domini tantum, sed passim, quantum in te est, ungere suscepisse totum corpus, quod est Ecclesia. Et forte proinde ob hoc Dominus Jesus paratam sibi confectionem expendi noluit in suo corpore mortuo, ut servaret vivo. Vivit enim Ecclesia quæ manducat panem vivum, qui de cœlo descendit. Ipsa est charius corpus Christi, quod ne mortem gustaret, morti illud alterum traditum fuisse nullus Christianus ignorat. Ipsam ungi, ipsam foveri desiderat, ipsius infirma membra cupit momentis accuratioribus relevari. Ipsi ergo pretiosa unguenta retinuit, cum anticipans horam, et accelerans gloriam, mulierum devotionem non elusit, sed instruxit. Renuit ungi, sed parcens, non spernens; non recusans obsequium, sed reservans proficuum. Proficuum dico, non hujus materalis atque corporalis unguenti, sed plane spiritualis, quod in isto designatum est. In isto ergo pepercit Magister pietatis unguentis optimis pietatis, quæ membris suis indigentibus tam corporaliter quam spiritualiter omnino cuperet exhiberi. Denique paulo ante, cum in caput ejus, aut etiam in pedes funderetur unguentum ipsumque satis pretiosum, nunquid prohibuit ? Imo et obstitit prohibentibus. Nam et Simoni indignanti, quod se tangi a peccatrice permitteret, longam texuit reprehensionis parabolam ; et allis perditionem unguenti causantibus respondit, dicens : *Quid molesti estis huic mulieri?*

8. Nonnunquam ego, ut modicum faciam excessum, cum sederem mihi ad pedes Jesu mœrens, et offerens sacrificium spiritus contribulati in recordatione peccatorum meorum ; aut certe ad caput, si quando vel raro starem, et exsultarem in recordatione beneficiorum ejus, audivi dicentes : *Ut quid perditio hæc?* Causantes videlicet quod soli viverem mihi, qui, ut putabant, multis prodesse possem. Et dicebant : *Potuit enim venundari multo, et dari pauperibus* (*Matth.* XXVI, 8-10). Sed non bonum mercatum mihi est, etiamsi universum mundum lucrer, me ipsum perdere, et detrimentum mei facere. Unde intelligens verba hæc illas esse, quas Scriptura loquitur, muscas morituras, quæ perdunt suavitatem unguenti (*Eccle.* X, 1), recordatus sum divinæ illius sententiæ : *Populo meus, qui te beatificant, in errorem inducunt* (*Isai.* III, 12). Verum audiant excusantem Dominum, et respondentem pro me, qui me quasi de otio incusant : *Quid*, inquit, *molesti estis huic mulieri* ? quod est : Vos videtis in facie, et ideo secundum faciem judicatis. Non est vir, ut putatis, qui possit mittere manum ad fortia, sed mulier. Quid tentatis ei imponere jugum, ad quod ego eum minus sufficientem intueor ? Bonum opus operatur in me. Stet in bono, quandiu non convalescit ad melius. Si quando de muliere in virum, et virum perfectum profecerit, poterit et in opus perfectionis assumi.

9. Fratres, revereamur episcopos, sed vereamur labores eorum. Si labores pensamus, non affectamus honores. Agnoscamus impares vires nostras, nec delectet molles et femineos humeros virorum supponere sarcinis ; nec observemus eos, sed honoremus. Inhumane nempe eorum redarguis opera, quorum onera refugis. Temerarie objurgat virum de prælio revertentem mulier nens in domo. Dico enim, si is qui de claustro est, eum qui versatur in populo, interdum minus districte minusve circumspecte sese agere deprehenderit, verbi gratia in verbo, in cibo, in somno, in risu, in ira, in judicio ; non ad judicandum confestim prosiliat, sed meminerit scriptum : *Melior est iniquitas viri, quam benefaciens mulier* (*Eccli.* XLII, 14). Nam tu quidem in tui custodia vigilans bene facis ; sed qui juvat multos, et melius facit, et virilius. Quod si implere non sufficit absque aliqna iniquitate, id est absque quadam inæqualitate vitæ et conversationis suæ, memento quia *charitas operit multitudinem peccatorum* (*I Petr.* IV, 8). Hæc dicta sint contra **1301** geminam tentationem, qua sæpe viri religiosi episcoporum vel ambire gloriam, vel excessus temere judicare diabolicis instigationibus incitantur.

10. Sed redeamus ad unguenta sponsæ. Videsne quam sit præferendum cæteris istud pietatis unguentum, de quo solo permissum non est perditionem fieri? In tantum perditio de ipso non fit, ut nec aquæ frigidæ munus irremuneratum sinatur (*Matth.* X, 42). Bonum tamen contritionis unguentum, quod

(167) Plures manuscripti omittunt *emptum*.

de recordatione peccatorum conficitur, mittiturque in pedes Domini; quia cor contritum et humiliatum Deus non despiciet (*Psal.* L, 19). Cæterum longe melius esse arbitror id quod dicitur devotionis, factum de recordatione beneficiorum Dei; quippe quod et capiti idoneum reputatur, ita ut perhibeat de ipso Deus: *Sacrificium laudis honorificabit me* (*Psal.* XLIX, 23). Porro utrumque vincit unctio pietatis, quæ de respectu miserorum fit, et per universum Christi corpus diffunditur. Corpus dico, non illud crucifixum, sed quod illius acquisitum est passione. Optimum revera unguentum, in cujus comparatione cætera nec respicere se ostendit, qui ait: *Misericordiam volo, et non sacrificium* (*Matth.* IX, 13). Hanc ergo potissimum inter cæteras virtutes redolere puto ubera sponsæ, quæ sponsi per omnia gestit congruere voluntati. An non odore misericordiæ Thabita etiam in morte fragrabat? Et ideo cito de morte convaluit (*Act.* IX, 39-41), quia prævaluit odor vitæ.

11. Sed audite verbum abbreviatum super præsenti capitulo. Quisquis et inebriat verbis, et fragrat beneficiis, sibi dictum putet: *Quia meliora sunt ubera tua vino, fragrantia ungentis optimis* (*Cant.* I, 1, 2). Et ad hæc quis idoneus? Quis nostrum unum saltem horum integre perfecteque possideat, ut non videlicet interdum et in dicendo sterilior, et in operando tepidior sit? Sed est quæ merito et non dubie hoc præconio glorietur, Ecclesia utique, cui nunquam de universitate sua deest unde inebriet, et unde fragret. Quod enim sibi deest in uno, habet in altero, secundum mensuram donationis Christi, ac moderationem Spiritus, dividentis singulis prout vult (*Ephes*, IV, 7; *I Cor.* XII, 11). Fragrat Ecclesia in his, qui sibi faciunt amicos de mammona iniquitatis; inebriat in ministris verbi, qui vino lætitiæ spiritualis infundunt terram, et inebriant eam, et fructum referunt in patientia. Ipsa audacter secureque sese nominat sponsam, tanquam quæ vere habet ubera meliora vino, et fragrantia unguentis optimis. Quod etsi nemo nostrum sibi arrogare præsumat, ut animam suam quis audeat sponsam Domini appellare; quoniam tamen de Ecclesia sumus, quæ merito hoc nomine, et re nominis gloriatur; non immerito gloriæ hujus participium usurpamus. Quod enim simul omnes plene integreque possidemus, hoc singuli sine contradictione participamus, Gratias tibi, Domine Jesu, qui nos charissimæ Ecclesiæ tuæ aggregare dignatus es, non solum ut fideles essemus, sed ut etiam tibi vice sponsæ in amplexus jucundos, castus, æternosque copularemur, revelata et ipsi facie speculantes gloriam tuam, quæ tibi, communis pariter est cum Patre et Spiritu sancto in sæcula sæculorum Amen.

SERMO XIII.

De gloria et laude Deo semper attribuenda pro omnibus bonis ejus nobis impensis.

1. Origo fontium et fluminum omnium mare est; virtutum et scientiarum, Dominus Jesus Christus. Quis enim Dominus virtutum, nisi ipse est rex gloriæ? Sed et juxta Annæ canticum, idem ipse *Deus scientiarum Dominus est* (*I Reg.* II, 3). Continentia carnis, cordis industria, voluntatis rectitudo, ex illo fonte manant. Non solum autem, sed et si quis callet ingenio, si quis nitet eloquio, si quis moribus placet, inde est. Inde scientiæ, inde sapientiæ sermo, Thesauri siquidem sapientiæ et scientiæ ibi omnes absconditi sunt (*Coloss.* II, 3). Quid? Casta consilia, justa judicia, sancta desideria, **1302** nonne rivuli fontis illius sunt? Quod si copiæ aquarum secretis, subterraneisque recursibus incessanter æquora repetunt, ut inde rursus ad visus ususque nostros jugi et infatigabili erumpant obsequio; cur non etiam spirituales rivi, ut arva mentium rigare non desinant, proprio fonti sine fraude et sine intermissione reddantur? Ad locum unde exeunt, revertantur flumina gratiarum, ut iterum fluant. Remittatur ad suum principium cœleste profluvium, quo uberius terris refundatur. Qualiter, inquis? Qualiter dicit Apostolus: *In omnibus gratias agentes* (*I Thess.* V, 18). Quidquid sapientiæ, quidquid te virtutis habere confidis, Dei virtuti, et Dei sapientiæ deputa Christo.

2. Et quis tam insanus, ais, ut aliunde præsumat? Nemo plane, adeo ut et Pharisæus gratias agat (*Luc.* XVIII, 11), cujus tamen justitiæ non est laus a Deo. Nec enim illa gratiarum actio, si bene recolis Evangelium, gratiorem eum facit. Quare? Quia quidquid in ore devotum sonuerit, cordis non sufficit excusare tumorem apud eum qui alta a longe cognoscit (*Psal.* CXXXVII, 6). Deus, o Pharisæe, non irridetur. Putas, tu habes aliquid quod non accepisti? Nil, inquis; et ideo gratias refero largitori. Si omnino nihil, ergo nec meritum præcessit in te ullum, ut illa, de quibus gloriaris, acciperes. Quod si et fatearis, primo quidem frustra inflaris adversus publicanum, qui ideo non habet quod tu, quia non accepit ut tu. Deinde vide etiam ne non integre sua dona resignes Deo, et tibi inflectens aliquid de gloria et honore ipsius, fraudis merito arguaris, et fraudis in Deum. Si enim de his quæ jactas, ex te tibi quidpiam forte arrogares, falli te magis quam velle fraudare crederem, et errorem corrigerem. Nunc vero quia gratias agendo, probas te tibi nihil tribuere, sed Dei esse dona tua merita, prudenter agnoscere, certe cæteros aspernando prodis te, quod in corde, et corde locutus sis, altero commodans linguam mendacio, altero veritatis usurpans gloriam. Non enim judicares publicanum contemnendum præ te, si non præ illo te honorandum censeres. Sed quid respondes Apostolo, præscribenti et dicenti: *Soli Deo honor et gloria?* (*I Tim.* I, 17.) Quid angelo distinguenti et docenti quid sibi retinere placeat Deo, et quid partiri dignetur hominibus? Nam: *Gloria*, inquit, *excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis* (*Luc.* II, 14). Cernitisne Pharisæum agentem gratias, labiis quidem honorare Deum, cordis autem sententia se?

Sic usu quodam magis, quam sensu vel affectu personare in ore multorum gratiarum actionem adverter est, in tantum ut homines quoque sceleratissimi ad quæque flagitia et facinora sua soleant gratias Deo agere, quod bene prospereque, ut quidem ipsi sapiunt, cesserit sibi in adimpletione perversarum voluntatum suarum. Audias, verbi gratia, furem, cum impiæ machinationis male cupitum manipulum reportarit, exsultantem clam, et dicentem : Deo gratias, non inanes vigilias feci, nocturnum laborem meum non perdidi. Similiter qui hominem interfecit, nonne gloriatur, et refert gratias, quod prævaluit adversus æmulum, aut de hoste se vindicavit? Et nihilominus adulter tripudians gestit in Dei laudes, quod diu optato concubitu tandem potitus sit.

3. Non ergo omnis gratiarum actio accepta est Deo, nisi quæ de cordis pudica et mera simplicitate procedit. Pudica sane dixerim, propter eos qui et de malis actibus suis gloriantes, Deo gratias agere solent quasi Deus more ipsorum lætetur cum male fecerint, et exsultet in rebus pessimis. Audiet qui hujusmodi est : *Existimasti inique quod ero tui similis; arguam te, et statuam contra faciem tuam* (*Psal.* XLIX, 21). Mera vero adjunxi propter hypocritas, qui Deum quidem de bonis suis, sed verbo tenus glorificantes, corde retinent quod ore præbuerant; et quoniam dolose agunt in conspectu ejus, invenitur iniquitas eorum ad odium. Illi impie mala sua Deo, isti Dei bona fraudulenter intorquent sibi. Et quidem primum illud tam stultum, tamque sæculare, ac quodam modo etiam bestiale est, ut necesse non habeam de ipso monere vos : cæterum **1303** sequens religiosis maxime et spiritualibus viris insidiari solet. Magna et rara virtus profecto est, ut magna licet operantem, magnum te nescias, et manifestam omnibus, tuam te solum latere sanctitatem. Mirabilem te apparere, et contemptibilem reputare ; hoc ego ipsis virtutibus mirabilius judico. Fidelis revera famulus es, si de multa gloria Domini tui, etsi non exeunte ex te, tamen transeunte per te, nil tuis manibus adhærere contingat. Tunc, juxta prophetam, projicis avaritiam ex calumnia, et excutis manus tuas ab omni munere (*Isa.* XXXIII, 15). Tunc, juxta mandatum Domini, lux tua lucet coram hominibus, ad glorificandum non te, sed Patrem qui in cœlis est (*Matth.* V, 16). Sed et imitator Pauli fideliumque prædicatorum, non prædicantium semetipsos, æque nec tu quæ tua sunt quæris, sed quæ Jesu Christi (*II Cor.* IV, 5; *Philip.* II, 21). Quamobrem audies et tu : *Euge, serve bone et fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam* (*Matth.* XXV, 21.)

4. Joseph cum domum et omnia bona Ægyptii domini sui sibi credita sciret, dominam non ignoravit exceptam; et hoc non acquievit contingere. *Non est,* inquit, *ex omnibus bonis domini mei, quod non in mea potestate sit, vel non tradiderit mihi, præter te, quæ uxor ejus es* (*Gen.* XXXIX, 9). Mulierem noverat gloriam esse viri, et iniquum sibi judicavit vice contraria inglorium facere cum, qui se fecerat gloriosum. Advertit homo Dei sapientia prudens, virum uxorem fortiter, tanquam propriam zelare gloriam, sibique ipsi retinuisse servandam, non alii credidisse ; et manum ad non concessum extendere non præsumpsit. Quid ergo ? Homo zelat gloriam suam, et Deum audet velle fraudare de sua quasi non zelantem ? Sed audi quid dicat ; *Gloriam*, inquit, *meam alteri non dabo* (*Isa.* XLVIII, 11). Quid ergo dabis, Domine, quid dabis nobis ? *Pacem*, inquit, *do vobis, pacem relinquo vobis* (*Joan.* XIV, 27). Sufficit mihi : gratanter suscipio quod relinquis, et relinquo quod retines. Sic placet, sic mea interesse non dubito. Abjuro gloriam prorsus, ne forte si usurpavero non concessum, perdam merito et oblatum. Pacem volo, pacem desidero, et nihil amplius. Cui non sufficit pax, non sufficis tu. Tu es enim pax nostra, qui fecisti utraque unum (*Ephes.* II, 14). Hoc mihi necessarium, hoc satis est, reconciliari tibi, reconciliari mihi. Nam ex quo posuisti me contrarium tibi, factus sum etiam mihimetipsi gravis (*Job* VII, 20), Cautus sum, nec ingratus fore beneficio datæ pacis, nec sacrilegus invasor gloriæ tuæ. Tibi, Domine, tibi gloria tua moneat illibata; mecum bene agitur, si pacem habuero.

5. Golia prostrato lætatus est populus pace recepta, sed David singulariter exstitit gloriosus. Josue, Jephte, Gedeon, Samson, Judith quoque, quanquam femina, gloriose in diebus suis triumpharunt de hostibus; sed pace cum gaudio fruentibus cæteris, nemo eis communicavit in gloria. Judas Machabæus, multis et ipse inclytus victoriis, cum frequenter exsultanti populo pacem fortiter pugnando tribuisset, nunquid gloriam quandoque est partitus alicui? *Denique et facta est*, inquit, non gloria, *sed lætitia magna in populo* (*I Machab.* IV, 58). Quid minus ab his omnibus Conditor omnium fecit, quominus et ipse debeat gloriari singulariter ? Solus cuncta creavit, solus de hoste trinmphavit, solus captivos liberavit : et socium habebit in gloria ? *Et brachium*, inquit, *meum auxiliatum est mihi;* item : *Torcular calcavi solus, et de gentibus non est vir mecum* (*Isa.* LXIII, 5, 3). Quid mihi ergo cum victoria, si nec in prælio fui ? Impudentissime mihi arrogo vel gloriam absque victoria, vel victoriam sine pugna. Sed suscipite, montes, pacem populo, pacem suscipite vobis, non gloriam, ipsi soli eam servantes, qui solus et pugnavit, et vicit. Ita, quæso, ita sit : *Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis*. At vero non bonæ, sed plane iniquæ voluntatis est, qui nequaquam pace contentus. superbo oculo et insatiabili corde inquietus anhelat et ad gloriam Dei, nec pacem proinde retinens, nec gloriam apprehendens. Quis credat parieti, si se dicat **1304** parturire radium, quem suscipit, per fenestram ? aut si glorientur nubes quod imbres genuerint, quis non irrideat ? Mihi liquido constat, nec de canalibus oriri

rivos aquarum, nec de labiis vel dentibus verba prudentiæ, etsi sensus ultra corporeus non [*alias deest* non attingat.

6. Si qua sane in sanctis digna laude vel admiratione intueor, clara luce veritatis discutiens, profecto reperio laudabilem sive mirabilem alium apparere, atque alium esse : et laudo Deum in sanctis suis, sive sit Elisæus, sive ille magnus Elias, mortuorum utique suscitatores. Ipsi quidem suo non imperio, sed ministerio foris exhibent nobis nova et insueta ; Deus vero in ipsis manens ipse facit opera. Invisibilis et inaccessibilis in se, in suis spectabilis atque mirabilis est, et solus mirabilis, qui facit mirabilia solus (*Psal.* LXXI, 18). Nec laus calami, laudabilis est pictura sive scriptura ; nec gloria linguæ aut labiorum, sermo bonus. Tempus est ut et propheta loquatur. *Nunquid gloriabitur*, inquit, *securis contra eum qui secat in ea ? aut exaltabitur serra contra eum a quo trahitur? Quomodo si elevetur virga contra elevantem se, et exaltetur baculus qui utique lignum est* (*Isa.* X, 15) ; sic contra Dominum omnis qui gloriatur, si non in Domino glorietur (*II Cor.* X, 17). Si gloriandum est, Paulus me docuit unde, et in quo. *Gloria*, inquit, *nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ* (*II Cor.* I, 12). Securus glorior, si teste conscientia de gloria Conditoris nihil mihi usurpo ; securus plane, quia jam non contra Dominum, sed in Domino. Hæc nobis gloriatio non solum non prohibetur, sed et suadetur, cum dicitur : *Gloriam ab invicem quæritis, et gloriam quæ a solo Deo est non vultis* (*Joan.* V, 44). Revera gloriari in solo Deo, nonnisi a solo Deo est. Nec mediocris ista gloria, quippe tam vera, quam de veritate, et in veritate tam rara, ut vix vel paucitas perfectorum perfecte glorietur in ea. Eant ergo vani filii hominum, mendaces filii hominum ; eant, et decipiant ipsi de vanitate in idipsum (*Psal.* LXI, 10). Nam sapiens gloriator probabit opus suum, atque ad lumen veritatis diligenter examinabit ; et sic habebit in semetipso gloriam, et non in ore alterius. Stultus sum, si cistellæ labiorum tuorum gloriam meam credidero, et cœpero mendicare eam abs te cum habere voluero. Nonne nempe in tuo arbitrio est probare me, vel improbare, prout volueris ? Sed retineo penes me, ipse fidelius servo mihi. Imo nec mihi eam credo : ipsi potius repono servandum, qui potens est depositum meum servare in illum diem (*II Tim*, I, 12), cautus in custodiendo, fidelis in restituendo. Secura tunc erit unicuique laus a Deo, his duntaxat qui humanas laudes contempserint. Nam gloria in confusione eorum qui terrena sapiunt, dicente etiam David : *Qui hominibus placent, confusi sunt, quoniam Deus sprevit eos* (*Psal*, LII, 6).

7. Fratres, si hæc scitis, nemo vestrum velit laudari in vita ista ; quia quidquid hic favoris captas quod ad Deum non retuleris, ipsi furaris. Tibi enim unde gloria, putide pulvis, tibi unde ? De vitæ sanctitate ? Sed Spiritus est qui sanctificat, spiritus dico, non tuus, sed Dei. Etsi prodigiis ac signis effulgeas, in manu tua fiunt, sed virtute Dei. An blanditur popularis favor, quod verbum bonum, et forte bene deprompseris ? Sed Christus donavit os et sapientiam. Nam lingua tua quid, nisi calamus scribæ ? Et hoc ipsum mutuo accepisti. Talentum creditum est, repetendum cum usura. Si inventus fueris ad opus impiger, ad fructum referendum fidelis, pro labore tuo mercedem accipies. Si quo minus, tolletur a te talentum, et nihilominus exigetur lucrum, et vocaberis servus nequam et piger. Omnis igitur de bonis multiformis gratiæ apparentis in vobis referatur ad ipsum laus, laudabilium siquidem universorum auctorem et largitorem ; idque non ficte, quemadmodum ab hypocritis, nec sola consuetudine, sicut a sæcularibus ; sed nec necessitate quidem, ut jumenta ferendis oneribus applicantur : sed sicut decet sanctos, sinceritate fida, **1305** devotione sollicita, hilaritate grata, sed non dissoluta. Immolantes itaque hostiam laudis, et reddentes vota nostra de die in diem, curemus omni vigilantia jungere sensum usui, affectum sensui, exsultationem affectui, gravitatem exsultationi, humilitatem gravitati, libertatem humilitati : quo interdum liberis purgatæ mentis passibus procedamus, et excedamus per inusitatas quasdam affectiones spirituales lætitias in jubileis amœnitatibus, in lumine Dei, in suavitate, in Spiritu sancto : probantes nos comprehensos in his quos popheta intuebatur, cum diceret, *Domine in lumine vultus tui ambulabunt, et in nomine tuo exsultabunt tota die, et in justitia tua exaltabuntur* (*Psal.* LXXXVIII, 16, 17).

8. At fortasse aliquis mihi dicat : Bene admones, sed si ea diceres quæ tuo proposito convenirent. Expectate paulisper ; non sum immemor. Nonne in manibus est id tractare quod dicitur, *Oleum effusum nomen tuum ?* (*Cant.* I, 2.) Hoc opus, hic labor est. Et quæ præmisimus, an fuerint necessaria, vos videritis. Nunc quod ad me attinet, quia hinc aliena non sint, paucis advertite. Non recordamini in sponsæ uberibus extremam commendatam esse suaveolentiam unguentorum ? Quid ergo consequentius, quam ut eamdem fragrantiam sponsa, ne sibi arrogare putetur, de sponsi beneficio recognoscat ? Cui plane sensui illa omnia, quæ prætaxavimus, subservire cognoscitis. Quod ubera, inquit, mea sic redolent, et sic placent, nec studiis, nec meritis adscribo meis, sed tuæ, o sponse, tribuo largitati ; de oleo utique effuso, nomine tuo. Hoc pro litteræ consequentia.

9. Cæterum explanatio ipsius capituli, cujus occasione super nequissimo vitio ingratitudinis præsentem sermonem tam in longum protraximus, tempus aliud et aliud exordium sermoni desiderat. Nunc hoc solum admonitos vos esse sufficiat, si sponsa utique de omni virtute sua vel gratia minime audet sibi quidpiam arrogare ; quanto minus adolescentulæ, forte quæ nos sumus ? Dicamus proinde et nos sponsæ vestigia insectantes, dicamus : *Non nobis, Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam* (*Psal.*

CXIII, 1). Dicamus non verbo et lingua tantum, sed opere et veritate, ne forte (quod nimis vereor) dicatur et de nobis : Quoniam *dilexerunt eum in ore suo, et lingua sua mentiti sunt ei; cor autem eorum non erat rectum cum eo, nec fideles habiti sunt in testamento ejus* (*Psal.* LXXVII, 36, 37). Dicamus ergo, dicamus, clamantes plus medullis cordis, quam labiis oris : *Salvos fac nos, Domine Deus noster, et congrega nos de nationibus, ut confiteamur nomini sancto tuo*, non nostro; *et gloriemur in laude*, non nostra, sed *tua* (*Psal.* CV, 47), in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO XIV.

De Ecclesia fidelium Christianorum; et de Synagoga Judæorum perfidorum.

1. *Notus in Judæa Deus, in Israel magnum nomen ejus* (*Psal.* LXXV, 2). *Populus* gentium *qui ambulabat in tenebris vidit lucem magnam* (*Isa.* IX, 2), quæ erat in Judæa, et in Israel, voluitque accedere et illuminari, ut qui aliquando non populus, nunc populus esset (*I Petr.* II, 10); lapisque unus angularis ambos in se parietes venientes e diverso reciperet, et esset de cætero in pace locus ejus. Porro fiduciam dabat invitantis vox quæ jam sonuerat : *Lætamini, gentes, cum plebe ejus* (*Deut.* XXXII, sec. LXX; *Rom.* XV, 10). Ergo accedere voluit; sed vetuit Synagoga, immundam asserens Ecclesiam de gentibus et indignam, idololatriæ fœcem et ignorantiæ cæcitatem improperans, et dicebat : Tu enim quo merito? Noli me tangere. Cur inquit? *An Judæorum Deus tantum? nonne et gentium?* (*Rom.* III, 29.) Et si mihi certe meritum deest, sed non illi miseratio. Nunquid solummodo justus est? Est et misericors. Domine, *veniant mihi miserationes tuæ et vivam;* et rursum : *Misericordiæ tuæ; multæ Domine, secundum judicium tuum vivifica me* (*Psal.* CXVIII, 77, 156); quod nimirum temperatum, misericordia est. Quid faciet justus et misericors Dominus, altera gloriante in lege, **1306** et applaudente justitiam sibi, nec indigente misericordia, sed despiciente ipsam quæ indiget; altera e regione propria cognoscente delicta, confidente indignitatem, renuente judicium, flagitante misericordiam? quid, inquam, faciet judex, et ille judex, cui et judicare, et misereri sic utrumque familiare est, ut neutrum altero familiarius. Quid sane possit convenientius, quam ut pro suo quæque accipiat voto, judicium illa, ista misericordiam? Judæus judicium quærit, et habeat; gentes autem super misericordia honorent Deum. Et est judicium, ut qui contemnunt Dei misericordem justitiam, et suam volunt constituere (quæ profecto non justificat, sed accusat), eidem suæ justitiæ relinquantur, opprimendi magis quam justificandi.

2. Est quippe ex lege, quæ neminem unquam duxit ad perfectum; est jugum, quod neque ipsi, neque patres eorum unquam portare potuerunt. Sed Synagoga fortis est, non curat onus leve nec jugum suave. Sana non est ei opus medicus, nec unctio Spiritus. Confidit in lege, liberet eam si potest. Non autem data est lex quæ possit vivificare, insuper et occidit : *Littera enim occidit* (*II Cor.* III, 6). *Propterea*, inquit, *dico vobis : Moriemini in peccatis vestris* (*Joan.* VIII, 24). Hoc ergo judicium, o Synagoga, quod flagitas errori tuo. Cæca et contentiosa desereris, donec plenitudo gentium (quas superba spernis, et invida repellis) introeat, et agnoscat etiam ipsa ipsum qui notus est in Judæa Deus, quodque est in Israel magnum nomen ejus. Hoc quippe in judicium venit Jesus in hunc mundum; ut qui non vident, videant; et qui vident, cæci fiant (*Joan.* IX, 39). Ex parte tamen; quia non repellet Dominus plebem suam (*Psal.* XCIII, 14), ex toto servans sibi ad semen apostolos et multitudinem credentium, quorum erat cor unum et anima una. Sed nec repellet in finem, reliquias salvaturus. Iterum enim suscipiet Israel puerum suum; et recordabitur misericordiæ suæ (*Luc.* I, 54), ut ne ibi quidem judicium deserat comes misericordia, ubi nullum ipsa reperit locum. Alioquin si pro meritis recepisset; judicium profecto sine misericordia ei qui non facit misericordiam (*Jac.* II, 13). Habet quippe Judæa oleum multum divinæ notitiæ, idque in se tanquam in vase clausum avara retinet. Peto, et non miseretur, nec commodat. Sola Dei cultum, sola notitiam, sola vult possidere magnum nomen ejus; nec zelat sibi, sed invidet mihi.

3. Ergo tu, Domine, judica judicium meum, et nomen tuum magnum magnificetur adhuc, et oleum quod multum est, multiplicetur magis. Crescat, ebulliat, effundatur, derivetur et in gentes, et sentiat omnis caro salutare Dei. Quo pacto ut vult Judæus ingratus, tota in barba Aaron remaneat unctio salutaris? Non barbæ, sed capitis est. Caput autem non barbæ solius, sed et totius est corporis. Capiat sane prima, non sola. Refundat et inferioribus membris quod accepit ipsa desuper. Descendat, descendat et in ubera Ecclesiæ supernus liquor (avida quippe nimis hunc sibi exprimere de barba non despicit); perfusaque rore gratiæ, ut se non ingratam probet, dicat : *Oleum effusum nomen tuum* (*Cant.* I, 2). Sed exuberet, quæso, adhuc et perveniat usque in oram vestimenti, in me utique omnium novissimo atque indignissimo, de vestimento tamen. Nam et ego illud mihi de maternis uberibus, tanquam parvulus in Christo, jure profecto pietatis efflagito. Quod si murmuret homo, cui de bonitate oculus nequam est; Domine, responde pro me, de vultu tuo judicium meum prodeat, et non de supercilio Israel. Imo responde pro te, et dic calumniatori : Tibi quippe calumniatur, quod tribuas gratis; dic proinde illi : *Volo et huic novissimo dare similiter* (*Matth.* XX, 14). Displicet Pharisæo. Quid mussitas? Jus meum, voluntas est judicis. Quid justius ad meritum, quid ad præmium ditius? An non licet ei quod vult facere? Mihi quidem misericordia, sed tibi minime injuria fit. Tolle quod tuum est, et vade. Si decreverit salvare et me, quid tu perdis?

1307 4. Exaggera quantumvis merita, et extolle sudores: melior est misericordia Domini super vitas (*Psal.* LXII. 4). Fateor, non sustinui pondus diei et æstus; sed jugum suave et onus leve pro beneplacito patrisfamilias porto. Opus meum vix unius est horæ; et si plus [*alias*, pluris], præ amore non sentio, Judæus proprias exercitet vires; mihi probare libet, quæ sit voluntas Domini bona, et beneplacens, et perfecta. Ex ea sane operis ac temporis damna mihi resarcio. Ille pacto conventionis, ego placito voluntatis innitor; credo, et non ad insipientiam mihi: nam vita in voluntate ejus. Illa mihi reconciliat Patrem, illa hæreditatem restituit, etiam cumulatiori gratia; symphoniæ, et cantus et epularum, ac totius exultantis familiæ celeberrima gaudia suscitat mihi. Si indignatur frater meus senior ille, qui hædum comedere mavult cum amicis suis foris, quam mecum in paterna domo vitulum saginatum, respondebitur illi: *Epulari et gaudere oportet, quia hic filius meus mortuus fuerat, et revixit; perierat, et inventus est* (*Luc.* XV, 32). Adhuc Synagoga foris epulatur cum amicis suis dæmonibus, quibus satis placet, quod hædum peccati insipiens devorat transglutiens,, atque quodam modo occultans et reponens sibi illud in ventre socordiæ et insipientiæ suæ, dum contemnens Dei justitiam, et suam volens constituere, dicit se non habere peccatum, nec morte egere vituli saginati, mundam siquidem justamque ex legis operibus se reputans. At vero Ecclesia, scisso velo occidentis litteræ in morte Verbi crucifixi, audacter ad ejus penetralia præunte spiritu libertatis irrumpit, agnoscitur, placet, sortitur æmulæ locum, fit sponsa, fruitur præreptis amplexibus; et in calore spiritus Christo Domino, cui confricatur, in hærens, stillante ac fundente undique suæ oleum exultationis, hoc illa præ participibus sui excipiens, ait: *Oleum effusum nomen tuum.* Quid mirum si ungitur, quæ unctum amplectitur?

5. Ecclesia ergo recumbit intus, sed Ecclesia interim perfectorum. Spes tamen est et nobis. Excubemus pro foribus qui minus perfecti sumus, spe gaudentes. Sponsus et sponsa soli interim intus sint, mutuis secretisque fruantur amplexibus, nullo strepitu carnalium desideriorum, nullo corporeorum plantasmatum perturbante tumultu. Turba vero adolescentularum, quæ absque hujusmodi inquietudinibus nondum esse possunt, foris exspectent; expectentque secure, scientes ad se illud spectare quod legunt: *Adducentur regi virgines post eam, proximæ ejus afferentur tibi* (*Psal.* XLIV, 15). Et ut quæque sciat cujus spiritus sit, virgines dico illas, quæ ante Christo fœderatæ quam fœdatæ mundi complexibus, ipsi firmiter perseverant, cui se tanto felicius quanto maturius devoverunt; proximas vero, quæ pristinam suam deformitatem, in qua mundo huic quandoque conformes, mundi principibus, id est spiritibus spucis, in omni carnali concupiscentia sese turpiter prostituerant, tandem aliquando erubescentes et exeuntes, in novi hominis formam, quanto serius tanto sincerius reformare festinant. Et hæ et illæ sane proficiant, non deficiant neque fatigentur, etsi necdum plene in se sentiunt, unde dicant et ipsæ: *Oleum effusum nomen tuum.* Nec enim audent adolescentulæ per se facere verba sponso. Tamen si magistræ vestigiis pressius inhærere student, effusi olei saltem odore delectabuntur, et incitabuntur etiam de odoris perceptione cupere et quærere potiora.

6. Frequenter ego ipse, quod fateri non verecundor, maximeque in initio conversionis meæ, corde durus et frigidus, et quærens quem vellet diligere anima mea: nec enim adhuc diligere poterat quem nondum invenerat, aut certe minus quam vellet diligebat, et ob hoc quærebat ut magis diligeret; quem nequaquam quæreret, nisi jam aliquatenus dilexisset. Cum ergo eum quærerem, in quo recalesceret atque requiesceret spiritus meus, utique torpens et languens; nec ulla de parte occurreret qui **1308** succurreret, per quem videlicet bruma rigens [*alias*, pruina rigens], quæ sensus stringebat inter nos, dissolveretur, et vernalis illa suavitas ac spiritualis amœnitas reverteretur: tunc magis ac magis languebat, et tædebat, et dormitabat anima mea; præ tædio, tristis et pene desperans, et mussitans secum illud: *A facie frigoris hujus quis sustinebit?* (*Psal.* CXLVII, 17.) Cum subito forte ad affatum, vel etiam aspectum cujuspiam spiritualis perfectique viri, interdum et ad solam defuncti seu absentis memoriam, flabat spiritus, et fluebant aquæ; et erant mihi lacrymæ illæ panes die ac nocte. Quidnam istud, nisi odor exhalantis unctionis, qua erat ille perfusus? Non enim unctio, quæ ad me nimirum nisi homine mediante non pertingebat. Et propter etsi gaudebam de munere, confundebar tamen et humiliabar, quod sola ad me tenuis exhalatio, et non pinguis aspersio pervenisset. Odoratu quippe delectatus, non tactu, indignum me proinde cognoscebam, cui per seipsum dulcesceret Deus. Et nunc idipsum si accidat, avidus quidem suscipio munus indultum, gratumque habeo; sed dolens doleo per meipsum non meruisse, atque, ut dicitur, de manu in manum minime accepisse, cum obnixe id peterem. Pudet nimirum magis ad hominis, quam ad Dei moveri memoriam. Et tunc cum gemitu clamo: *Quando veniam, et apparebo ante faciem Dei?* (*Psal.* XLI, 3.) Existimo et aliquos vestrum idem esse expertos, et experiri interdum adhuc. Qua in re quid sentiendum, nisi quod nostra aut superbia convincitur, aut humilitas custoditur, aut fraterna charitas nutritur, aut desiderium excitatur? Unus idemque cibus et ægrotis est medicina, et ægrotativis dicta: porro et debiles confortat, et delectat valentes. Unus idemque cibus et languorem sanat, et servat sanitatem; et corpus nutrit; et palato sapit.

7. Sed redeamus ad verba sponsæ, et sic curemus audire quæ ait, ut studeamus et sapere quod sapit. Sponsa, ut dixi, Ecclesia est. Ipsa est cui plus dimissum est, et quæ plus diligit. Quod æmula

improperat ei ad convicium, hoc sibi ipsa inflectit ad commodum. Inde mansuetior ad correptionem, inde patientior ad laborem; inde ardentior ad amorem, inde sagacior ad cautelam; inde humilior pro conscientia, inde acceptior pro verecundia; inde ad obediendum paratior, inde ad gratiarum actionem devotior ac sollicitior. Denique illa, ut dictum est, murmurante et memorante merita sua, et labores, et pondus diei et æstus, Ecclesia beneficium recolit dicens : *Oleum effusum nomen tuum.*

8. Hoc plane testimonium Israel ad confitendum nomini Domini; non tamen Israel secundum carnem, sed ejus qui secundum spiritum est. Nam hoc ille quo pacto dicat? Non quod non habeat oleum, sed non habet effusum. Habet, sed reconditum; habet in codicibus, sed non in cordibus. Foris hæret in littera; contrectat manibus vas plenum, sed et clausum nec aperit ut ungatur. Intus, intus est unctio spiritus; aperi et ungere, et jam non eris domus exasperans. Quid facit oleum in vasis, si non sentias et in membris? Quid tibi prodest pium Salvatoris nomen lectitare in libris, nec habere pietatem in moribus? Oleum est; effunde, et senties virtutum ejus, quæ triplex est. Sed Judæus ista fastidit; vos, audite. Volo dicere cur nomen sponsi oleo comparetur, quod nondum dixeram. Et tres hujus rei occurrunt causæ. At quoniam pluribus vocabulis appellatur, eo quod nullum quo proprie dicatur invenitur (ineffabilis quippe est); prius nobis invocandus est Spiritus sanctus, ut de multis unum, quod vult hoc loco intelligi (quoniam scripto designare non placuit), per se nobis aperire dignetur. Sed hoc quoque alias. Nam etsi in promptu nunc essent omnia, et neque vos onerati, nec ego fatigatus essem, hora tamen finem indicit. Tenete in quo attentos vos reddidi, ut non sit cras necesse repetere. Hoc incumbit, hoc in manibus est, docere scilicet, cur nomen sponsi oleo comparetur; et quod de nominibus. Et quoniam non possum **1309** ego a me dicere quidquam, indicta oratio est, ut nobis sponsus ipse revelet per Spiritum suum Jesus Christus Dominus noster, cui est honor et gloria in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO XV.

Qualiter nomen Jesus est medicina salubris fidelibus Christianis in omnibus adversis.

1. Benignus est Spiritus sapientiæ (*Sap.* I, 6), et non consuevit esse difficilis se invocantibus, qui sæpe et antequam invocetur, dicit : *Ecce adsum* (*Isai.* LXV, 24). Audite jam quod orantibus vobis per me indicare dignatur de eo, quod heri ad hoc ipsum distulimus, et orationum vestrarum fructum tempestivum percipite. En ostendo nomen, quod oleo merito comparatur; et quo merito, dicam. Multa quidem Sponsi vocabula sparsa per omnem divinam paginam legitis, sed in duo ea vobis universa complectar. Nullum, ut arbitror, reperietis, quod non aut pietatis gratiam, aut potentiam majestatis sonet. Spiritus ita dicit etiam per sibi familiarius organum : *Duo hæc audivi: quia potestas Dei est, et tibi, Domine, misericordia* (*Psal.* LXI, 12, 13). Ergo secundum majestatem : *Sanctum et terribile nomen ejus* (*Psal.* CX, 9); secundum pietatem : *Non est nomen aliud sub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri* (*Act.* IV, 12). Sed exemplis magis perspicuum fiet. *Hoc est,* inquit, *nomen quod vocabunt eum, Dominus, justus noster* (*Jerem.* XXIII, 6). Nomen potentiæ est. Item : *Et vocabitur nomen ejus Emmanuel* (*Isai.* VII, 14) ; pietatem insinuat. Item ipse de se : *Vos vocatis me,* ait, *Magister et Domine* (*Joan.* XIII, 13). Primum gratiæ est, secundum majestatis. Non enim minus pium est docere animum scientiam, quam præbere escam corpori. Rursum propheta : *Vocabitur*, inquit, *nomen ejus Admirabilis, consiliarius, Deus fortis, pater futuri sæculi, princeps pacis* (*Isai.* IX, 6). Primum, tertium, quartum majestatem sonant; reliqua, pietatem. Quod horum ergo effunditur ? Profecto majestatis ac potentiæ nomen, in id quod est pietatis et gratiæ, quodam modo transfunditur, ipsumque effunditur abunde per Jesum Christum Salvatorem nostrum. Nomen, verbi causa, quod *Deus* est, nonne in id quod est *nobiscum Deus* (*Matth.* I, 23), hoc est in *Emmanuel,* liquescit et deficit? Sic *Admirabilis,* in id quod est *consiliarius ;* sic *Deus* et *fortis,* in ea quæ sunt *pater futuri sæculi* et *princeps pacis ;* et *Dominus justus noster,* in *misericors* et *miserator Dominus* (*Psal.* CX, A). Non dico novum quid : quondam quoque nihilominus Abram in Abraham, et Sarai in Saram effusa sunt (*Gen.* XVII, 5, 15); et jam tunc salutiferæ effusionis celebratum præfiguratumque mysterium recordamur.

2. Ubi jam illud, quod apud antiquos tam terribiliter, quam frequenter intonare solebat : *Ego Dominus, ego Dominus?* (*Exod.* XX, 2.) Mihi dictatur oratio cujus principium, nomine dulce paterno, sequentium obtinendarum petitionum præbet fiduciam. Servi nominantur amici (*Joan.* XV, 14, 15), et resurrectio non saltem (168) discipulis, sed fratribus nuntiatur (*Matth.* XXVIII, 10). Nec miror, si cum venit plenitudo temporis, facta est effusio nominis ; Deo quippe quod per Joelem promiserat adimplente, et effundente de Spiritu suo super omnem carnem (*Joel.* II, 28); cum tale aliquid et apud Hebræos olim contigisse legam. Credo vos prævolare, et scire jam quid dicere velim. Quale erat, inquam, quod sciscitanti Moysi primo responsum est: *Ego sum qui sum?* et : *Qui est, misit me ad vos?* (*Exod*, III, 14.) Nescio an vel ipse Moyses caperet sic, si non videlicet effunderetur. Sed fusum est, et captum est, nec modo fusum sed et effusum: nam infusum jam erat. Jam cœli habebant illud, jam angelis innotuerat. Est autem foris missum; et quod angelis ita erat infusum ut esset et privatum, effusum et in homines est, ita ut jam tunc merito clamaretur de terra:

(168) Sic manuscripti : *alias*, tantum.

Oleum effusum nomen tuum (*Cant.* I, 2) : si non ingratæ plebis exosa pervicacia obstitisset. Ait enim : *Ego sum Deus Abraham, et Deus Isaac, et Deus Jacob* (*Exod.* III, 6, 15).

3. Currite, gentes ; ad manum est salus, effusum est nomen, quod quicunque invocaverit, salvus erit. **1310** Angelorum Deus, etiam hominum Deum se nominat. Oleum misit in Jacob, et cecidit in Israel. Dicite fratribus vestris : *Date nobis de oleo vestro* (*Matth.* XXV, 8). Si nolunt, rogate Dominum olei, ut mittat et vobis. Dicite : *Aufer opprobrium nostrum* (*Isai* IV, 1). Ne, quæso, insultet malevolus dilectæ tuæ, quam a finibus terræ evocare placuit tibi, tanto utique dignantius, quanto minus dignam. Decetne, obsecro, ut benigni patrisfamilias invitatos servus nequam excludat ? *Ego sum*, ais, *Deus Abraham, et Deus Isaac, et Deus Jacob*. Et non amplius? Effunde, effunde ; aperi manum tuam adhuc, et imple omne animal benedictione. Veniant ab oriente et occidente, et recumbant cum Abraham, Isaac et Jacob in regno cœlorum (*Matth.* VIII, 11). Veniant, veniant tribus, tribus Domini; testimonium Israel ad confitendum nomini Domini (*Psal.* CXXI, 4). Veniant et recumbant, epulentur et delectentur in lætitia, et unus ubique resonet in voce exsultationis et confessionis sonus epulantis (*Psal.* XLI, 5) ; *Oleum effusum nomen tuum*. Unum scio, si Philippum et Andream habuerimus ostiaros, repulsam omnino non patimur quicunque oleum petimus, quicunque volumus Jesum videre. Incunctanter Philippus dicet Andreæ; Andreas autem et Philippus dicent Jesu. Jesus autem quid ? Profecto quod Jesu. *Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet ; si autem mortuum fuerit, multum fructum affert* (*Joan.* XII, 22-25). Moriatur igitur granum, et surgat gentium seges. Oportet pati Christum, et resurgere a mortuis, et prædicari in nomine ejus pœnitentiam et remissionem peccatorum, non solum in Judæam, sed etiam in omnes gentes ; quatenus ab uno nomine, quod est Christius, millia millium credentium Christiani dicantur, et dicant : *Oleum effusum nomen tuum*.

4. Agnosco enim nomen, quod in Isaia legi : *Servos suos*, inquit, *vocabit nomine alio, in quo qui benedictus est super terram, benedicetur in Domino, amen* (*Isai.* LXV. 15, 16). O nomen benedictum ! O oleum usquequaque effusum ! Quousque ? De cœlo in Judæam, et inde in omnem terram excurrit ; et de toto orbe clamat Ecclesia : *Oleum effusum nomen tuum*. Effusum plane, quod non solum cœlos terrasque perfudit, sed aspersit et inferos, adeo ut in nomine Jesu omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium et infernorum, et omnis lingua confiteatur *Philipp.* II, 10, 11), et dicat : *Oleum effusum nomen tuum*. Ecce Christus, ecce Jesus, utrumque infusum angelis, utrumque effusum in homines, et illos homines qui computruerant tanquam jumenta in stercore suo, homines et jumenta salvans, quemadmodum multiplicavit misericordiam suam Deus. Quam charum, quam vile ! vile, sed salubre. Si vile non esset, non mihi effunderetur ; si salubre non esset, non me lucraretur. Particeps nominis sum, sum et hæreditatis, Christianus sum ; frater Christi sum. Si sum quod dicor, hæres sum Dei, cohæres autem Christi (*Rom.* VIII, 17). Et quid mirum, si sponsi effusum est nomen, cum ipse quoque effusus sit? Nam semetipsum exinanivit, formam servi accipiens (*Philipp.* II, 7). Denique ait : *Sicut aqua effusus sum* (*Psal.* XXI, 15). Effusa est plenitudo Divinitatis, habitans super terram corporaliter, ut de illa plenitudine omnes, qui corpus mortis gestamus, caperemus, ac vitali odore repleti diceremus : *Oleum effusum nomen tuum*. En quod nomen effusum, et qualiter, et quatenus.

5. Cur vero oleum ? Nam hoc nondum dixi. In sermone superiore dicere cœperam ; sed intervenit subito aliud quod prædicandum videbatur. Quanquam intermiserim ultra quam credidi : quod non aliud esse reor, nisi quod fortis mulier Sapientia misit manum ad collum, et digiti ejus apprehenderunt fusum. Novit enim modicam lanam vel linum in longum producere filum, atque in telæ extendere latitudinem, et sic omnes domesticos suos vestire duplicibus (*Prov.* XXXI, 19, 21). Est procul dubio inter oleum et nomen sponsi similitudo ; nec otiose Spiritus sanctus alterutrum comparavit. Ego autem dico in triplici quadam qualitate olei, quod lucet, pascit et ungit, si vos melius non habetis. Fovet ignem, nutrit carnem, lenit dolorem ; lux, cibus, **1311** medicina. Vide idem nunc et de sponsi nomine. Lucet prædicatum, pascit recogitatum, invocatum lenit et ungit. Et percurramus singula.

6. Unde putas in toto orbe tanta, et tam subita fidei lux, nisi de prædicato Jesu ? Nonne in hujus nominis luce Deus nos vocavit in admirabile lumen suum, quibus illuminatis, et in lumine isto videntibus lumen, dicat merito Paulus : *Fuistis aliquanda tenebræ, nunc autem lux in Domino*? (*Ephes.* V, 8.) Hoc denique nomen coram regibus, et gentibus, et filiis Israel portare jussus est idem apostolus (*Act.* IX, 15) : et portabat nomen tanquam lumen, et illuminabat patrism, et clamabat ubique : *Nox præcessit, dies autem appropinquavit. Abjiciamus ergo opera tenebrarum, et induamur arma lucis : sicut in die honeste ambulemus* (*Rom.* XIII, 12, 13). Et monstrabat omnibus lucernam super candelabrum, annuntians in omni loco Jesum, et hunc crucifixum. Quomodo lux ista insplenduit ac perstrinxit cunctorum intuentium oculos, quando de ore Petri, tanquam fulgur, egrediens, claudi unius corporales plantas solidavit et bases, multosque spiritualiter cæcos illuminavit ? Nunquid non ignem sparsit, cum ait : *In nomine Jesu Christi Nazareni surge et ambula*? (*Act.* III, 6.) Nec tantum lux est nomen Jesu, sed est et cibus. An non toties confortaris, quoties recordaris? Quid æque mentem cogitantis impinguat ? quid ita exercitatos reparat sensus, virtutes roborat, vegetat

mores bonos atque honestos, castas fovet affectiones? Aridus est omnis animæ cibus, si non oleo isto infunditur; insipidus est, si non hoc sale conditur. Si scribas, non sapit mihi nisi legero ibi Jesum. Si disputes aut conferas, non sapit mihi, nisi sonuerit ibi Jesus (169). Jesus mel in ore, in aure melos, in corde jubilus. Sed est et medicina. Tristatur aliquis vestrum? Veniat in cor Jesus, et inde saliat in os; et ecce ad exortum nominis lumen, nubilum omne diffugit, redit serenum. Labitur quis in crimen, currit insuper ad laqueum mortis desperando? Nonne si invocet nomen vitæ, confestim respirabit ad vitam? Cui aliquando stetit ante faciem salutaris nominis duritia, ut assolet, cordis, ignaviæ torpor, rancor animi, languor acediæ? cui fons forte siccatus lacrymarum, invocato Jesu, non continuo erupit uberior, fluxit suavior? Cui, in periculis palpitanti et trepidanti, invocatum virtutis nomen non statim fiduciam præstitit, depulit metum? Cui, quæso, in dubiis æstuanti et fluctuanti, non subito ad invocationem clari nominis emicuit certitudo? Cui in adversis diffidenti, jamjamque deficienti, si nomen adjutorii sonuit, defuit fortitudo? Nimirum morbi et languores animæ isti sunt, illud medicina, Denique et probare licet : *Invoca me,* inquit, *in die tribulationis; eruam te, et honorificabis me* (*Psal.* XLIX, 15.) Nihil ita iræ impetum cohibet, superbiæ tumorem sedat, sanat livoris vulnus, restringit luxuriæ fluxum, exstinguit libidinis flammam, sitim temperat avaritiæ, ac totius indecoris fugat pruriginem. Siquidem cum nomino Jesum, hominem mihi propono mitem et humilem corde, benignum, sobrium, castum, misericordem et omni denique honestate ac sanctitate conspicuum, eumdemque ipsum Deum omnipotentem, qui suo me et exemplo sanet, et roboret adjutorio. Hæc omnia simul mihi sonant, cum insonuerit Jesus. Sumo itaque mihi exempla de homine, et auxilium a potente; illa tanquam pigmentarias species, hoc tanquam unde acuam eas : et facio confectionem, cui similem medicorum nemo facere possit.

7. Hoc tibi electuarium habes, o anima mea, reconditum in vasculo vocabuli hujus, quod est Jesus, salutiferum certe, quodque nulli unquam pesti tuæ inveniatur inefficax. Semper tibi in sinu sit, semper in manu, quo tui omnes in Jesum et sensus dirigantur et actus, Denique et invitaris : *Pone me,* inquit, *signaculum in corde tuo, signaculum in brachio tuo* (*Cant.* VIII, 6.) Sed hoc **1312** alias. Nunc vero habes unde et brachio medearis, et cordi. Habes, inquam, in nomine Jesu, unde actus tuos vel pravos corrigas, vel minus perfectos adimpleas; itemque unde tuos sensus aut serves, ne corrumpantur; aut, si corrumpantur, sanes.

8. Habuit et Judæa quosdam Jesus, quorum vacuis gloriatur vocabulis. Illa enim nec lucent, nec pascunt, nec medentur. Idcirco Synagoga in tenebris est usque adhuc, fame et infirmitate laborans; et non sanabitur nec satiabitur, quousque sciat meum Jesum dominari Jacob et finium terræ, et convertatur ad vesperam, et famem patiatur ut canes, et circumeat civitatem (*Psal.* LVIII, 14, 7). Et illi quidem præmissi sunt, tanquam baculus ad mortuum Prophetam prævenientes, et sua interpretari nomina nequiverunt; vacua quippe erant. Superpositus mortuo baculus est, et non erat vox neque sensus, quoniam baculus erat. Descendit qui baculum misit (*IV Reg.* IV, 29-35) : et mox salvum fecit populum suum a peccatis eorum, probans se esse quod dicebatur : *Quis est hic, qui etiam peccata dimittit* (*Luc.* VII, 49). Nimirum qui dicit : *Salus* populi *ego sum* (*Psal.* XXXIV, 3). Jam vox, jam sensus est; et patet cum non inane portare nomen iostar priorum. Sentitur infusa salus, et beneficium non tacetur. Intus sensus, foris vox. Compungor, et confiteor, et confessio vitam indicat : *A mortuo enim tanquam qui non est, perit confessio* (*Eccli.* XVII, 26). Ecce vita, ecce sensus. Suscitatus perfecte sum, integra est resurrectio. An aliud mors corporis est, nisi cum sensu privatur et vita? Peccatum, quod mors animæ est, nec compunctionis mihi sensum, nec confessionis reliquerat vocem, et eram mortuus. Venit is qui peccata dimittit, et utrumque restituit, et dicit animæ meæ : *Salus tua ego sum.* Quid mirum si cedit mors, ubi vita descendit? Jam corde creditur ad justitiam, et ore confessio fit ad salutem (*Rom.* X, 10). Jam oscitat puer, et oscitat septies (*IV Reg.* IV, 35), et dicit : *Septies in die laudem dixi tibi* (*Psal.* CXVIII, 164), Domine. Videte hunc septenarium. Sacer numerus est; non vacat. Sed melius hoc alii servamus sermoni, quo famelici et non fastidiosi ad tam bonas epulas accedamus, invitante nos sponso Ecclesiæ Domino nostro Jesu Christo, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

SERMO XVI.

De cordis contritione, et de tribus speciebus veræ confessionis.

1. Quid sibi ergo vult septenarius iste? Nescio enim an ita simplex quispiam in nobis sit, qui otiosas esse has vices, et numerum hunc putet fortuitum. Ego nec illud vacare reor, quod prophetæ incumbens super mortuum, ad mensuram puerilis corporis sese contraxit, os suum ori illius conjunxit, oculisque oculos, et manibus manus (*IV Reg.* XXXIV). Spiritus sanctus sic omnia fieri, et sic scribi fecit, ad eruditionem procul dubio illorum spirituum, quos corrupti corporis circumvenit infida societas, ac stulta mundi sapientia desipere docuit. Corpus quippe quod corrumpitur, aggravat animam; et deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitan-

(169) Augustinus in lib. III. Confess. cap. 4, idem sibi accidisse ait in legendo Hortensii libro : « Hoc solum me, » inquit, « in tanta flagrantia refrange bat, quod nomen Christi non erat ibi.... et quidquid sine hoc nomine fuisset, quamvis litteratum et expolitum et veridicum, non me totum rapiebat. »

tem (*Sap.* XI, 15). Propterea nemo miretur aut moleste accipiat, si in his scrutandis, tanquam quibusdam Spiritus sancti apothecis, curiosus existo, cum sciam quia sic vivitur, et in talibus vita spiritus mei. Dico tamen his qui prævolantes ingenio, in omni sermone ante pene flagitant finem, quam principium teneant, debitorem me etiam tardioribus esse, et maxime; sed nec studium tam esse mihi ut exponam verba, quam ut imbuam corda. Et haurire, et proprinare me opportet: quod non fit celeriter percurrendo, sed tractando, diligenter, et exhortando frequenter. Quanquam et præter spem quoque meam diu nos discussio detinuit sacramentorum. Putavi, fateor, unum ad hoc sermonem sufficere, silvamque istam umbrosam, latebrosamque allegoriarum pertransire **1313** nos cito et ad planitiem moralium sensuum itinere diei quasi unius pervenire: sed secus contigit. Biduum quippe jam in eo expendimus, et adhuc restat via. Ictus oculi eminus summitates ramorum et montium cacumina pervolabat; sed vallium subterjacens vastitas, et densitas dumetorum frustrabatur obtutus. Nunquid, verbi gratia, Elisæi miraculum prævidere valebam, quia nobis videlicet de gentium vocatione et repulsione Judæorum disserentibus, ita de subito in medium prosiliret? Et nunc quandoquidem incidimus, non pigeat nos paululum immorari, consequenter ad id quod intermittimus postea reversuros, siquidem animarum cibus nihilominus est iste. Canibus quoque ac venatoribus plerumque contingit a bestia, quam agressi erant, desistere; et sequi aliam, quæ inopinantibus forte occurrerit.

2. Non parvulum fiduciæ robur præstat mihi, quod magnus ille vir propheta, potens in opere et sermone, de excelso monte cœlorum descendens, visitare dignatus est me; cum sim cinis et pulvis; misereri mortuo, inclinare se jacenti, contrahi et coæquari parvo, cæco partiri lumen oculorum suorum, et os mutum oris proprii os culo solvere, debilesque manus suarum roborare contactu. Suaviter rumino ista, et replentur viscera mea, et interiora mea saginantur, et omnia ossa mea germinant laudem. Hoc semel contulit universitati hoc quotidie singuli in nobis actitari sentimus, et cordi scilicet tribui intelligentiæ lumen, et ori ædificationis verbum, et manibus opus justitiæ. Dat sentire fideliter, dat proferre utiliter, dat efficaciter adimplere. Et est funiculus triplex, qui difficile rumpitur, ad extrahendas animas de carcere diaboli, et trahendas post se ad regna cælestia, si recte sentias, si digne proloquaris, si vivendo confirmes. Oculis suis tetigit meos, interioris hominis, frontem claris luminaribus ornans, fide et intellectu. Ori meo junxit suum, et mortuo signum pacis impressit quoniam cum adhuc peccatores essemus, reconciliavit nos Deo, justitiæ mortuos. Os ori applicuit, iterato inspirans in faciem meam spiraculum vitæ sed sanctioris quam primo. Nam primo quidem in animam viventem creavit me; secundo in spiritum vivificantem reformavit me. Manus suas meis superposuit, exemplum præbens bonorum operum, forman obedientiæ. Aut certe manus suas misit ad fortia, ut doceret manus meas ad prælium, et digitos meos ad bellum.

3. Et *oscitavit*, inquit, *puer septies* (*IV Reg.* IV, 35). Sufficiebat ad gloriam manifestandi miraculi oscitasse semel; sed multiplicitas et insignis numerus mysterii admonent. Si illud ingens universi humani generis primum quidem exanime corpus attendas, vides ubique Ecclesiam, ex quo vitam propheta incumbente recepit, quasi septies oscitare; quia septies in die laudem dicere consuevit. Si te ipsum advertas, in hoc te noveris vita vivere spirituali, ac mysticum hunc implere numerum, si sensualitatis tuæ quinarium charitatis binario subjicis, exhibesque, juxta Apostolum, membra tua servire justitiæ in sanctificationem, quæ prius exhibuisti servire iniquitati ad iniquitatem (*Rom.* VI, 19); aut certe si eumdem quinarium proximorum saluti impertiens, ad perficiendum septenarium duo hæc adjicias, misericordiam scilicet et judicium cantare Deo.

4. Habeo et alias septem oscitationes, septem videlicet experimenta, sine quibus vera et certa salus redivivi spiritus minime constat: quatuor ad sensum compunctionis, tria ad confessionis sonum pertinentia. Si vivis, si vox, si sensus est, tu quoque eadem in te recognoscis. Porro sensum ex integro recuperasse te scias, si tuam conscientiam quadruplici sentis compunctione moderi; pudore gemino, et gemino metu: nam vitam ad perficiendum septenarium triplex confessionis species attestatur, de quibus postea videbitur. Nonne et sanctus Jeremias in suo planctu observat hunc numerum? Et tu igitur in tua pro te lamentatione formam habens propheticam, Deum cogita **1314** factorem tuum, cogita et benefactorem, cogita patrem, cogita Dominum. Ad omnia reus es; plange per singula. Ad primem et ultimum respondeat timor tuus, ad duo media pudor. Pater sane non metuitur, cum pater sit. Patris enim est misereri semper et parcere. Et si percutit, virga non baculo percutit; et cum percusserit, sanat. Paterna vox est: *Percutiam et ego sanabo* (*Deut.* XXXII, 39). Non est proinde quod a patre formides, qui etsi quandoque feriat et emendet, nunquam tamen ut vindicet. At vero cogitantem quod patrem offenderim, est certe quod pudeat, etsi non quod terreat. Voluntarie genuit me verbo veritatis, non stimulo carnalis cupiditatis excussit, quemadmodum genitor carnis meæ. Deinde etiam non peperci Unigenito pro sic genito. Ita ipse quidem patrem se exibuit mihi, sed non ego me illi vicissim filium. Quanam fronte attollo jam oculos ad vultum patris tam boni, tam malus filius? Pudet indigna gessisse genere meo, pudet tanto patre vixisse degenerem. Exitus aquarum deducite, oculi mei; operiat confusio faciem meam, vultum meum

pudor suffundat, occupetque caligo. Deficiat in dolore vita mea, et anni mei in gemitibus. Proh pudor! quem fructum habui in quibus nunc erubesco? Si in carne seminavi, de carne non metam nisi corruptionem (*Galat.* VI, 8); si in mundo, et ipse transit, et concupiscentia ejus (*I Joan.* II, 17). Quid? caduca, vana, et prope nulla, et quorum finis mors est, infelix et insanus præferre non erubui æterni Patris amori et honori. Confundor, confundor audire : *Si ego pater, ubi est honor meus?* (*Malach.* I, 6.)

5. Sed et si Pater non esset, obrueret me beneficiis. Instaurat adversum me testes, ut alia innumera taceam, hujus corporis victum, et usum temporis hujus, et super omnia sanguinem dilecti Filii clamantem de terra. Pudet ingratitudinis, quanquam ad confusionis cumulum, arguar etiam reddidisse mala pro bonis, et odium pro dilectione. Minime quidem mihi a benefactore, sicut nec a patre timendum. Verus quippe beneficus est, dans affluenter, et non improperans (*Jac.* I, 5). Non improperat dona, quia dona sunt; et beneficia sua mihi dedit, non vendidit. Denique sine pœnitentia sunt dona ejus. At quanto de illo benignius, tanto de me indignius sentire cogor. Erubesce, et dole nihilominus, anima mea; quoniam etsi illum non repetere et non improperare decet, nos tamen omnio dedecet ingratos immemoresque exstitisse. Heu! quid vel nunc tandem retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi?

6. Quod si segnior forte suas partes minus exsequitur pudor, timor sane excitetur in adjutorium. Excitetur, ut excitet. Sepone parum pia vocabula benefactoris et patris, atque ad austeriora convertere. Nempe qui legitur : *Pater misericordiarum, et Deus totius consolationis* (*II Cor.* I, 3); legitur nihilominus : *Deus ultionum Dominus* (*Psal.* XCIII, 1); legitur : *Deus judex justus et fortis* (*Psal.* VII, 12); legitur : *Terribilis in consiliis super filios hominum* (*Psal.* LXV, 5); legitur : *Deus zelans* (*Exod.* XX, 5). Quod pater est, quod beneficus est, tibi est; quod Dominus ac creator, sibi; etenim *propter semetipsum fecit omnia*, Scriptura teste ((*Prov.* XVI, 4). Qui ergo quod tuum est tibi defendit ac servat; putas, et pro se aliquando non zelabit? putas, sui non requiret principatus honorum? Propter hoc *irritavit impius Deum*, quia *dixit in corde suo : Non requiret* (*Psal.* IX, 13). Et quid est in corde suo dicere : *Non requiret*, nisi non metuere quod requirat? Sed requiret usque ad novissimum quadrantem : requiret et retribuet abundanter facientibus superbiam (*Psal.* XXX, 24). Requiret a redempto servitium, honorem et gloriam ab eo quem plasmavit.

7. Esto quod dissimulet pater, ignoscat beneficus; sed non Dominus et Creator; et qui parcit filio, non parcet figmento, non parcet servo nequam. Pensa cujus sit formidinis et horroris, tuum atque omnium contempsisse factorem, offendisse Dominum majestatis. Majestatis est timeri, Domini est timeri, et maxime hujus majestatis, hujusque Domini. Nam si reum regiæ majestatis quamvis humanæ, humanis legibus plecti **1315** capite sancitum sit; quis finis contemnentium divinam omnipotentium erit? Tangit montes, et fumigant (*Psal.* CXLIII, 5); et tam tremendam majestatem audet irritare vilis pulviculus, uno levi flatu mox dispergendus, et minime recolligendus? Ille, ille timendus est, qui postquam occiderit corpus, potestatem habet mittere et in gehennam (*Luc.* XII, 5). Paveo gehennam, paveo judicis vultum, ipsis quoque tremendum angelicis potestatibus. Contremisco ab ira potentis, a facie furoris ejus, a fragore ruentis mundi, a conflagratione elementorum, a tempestate valida, a voce archangeli, et a verbo aspero. Contremisco a dentibus bestiæ infernalis, a ventre inferi, a rugientibus præparatis ad escam. Horreo vermem rodentem, et ignem torrentem, fumum, et vaporem, et sulphur, et spiritum procellarum; horreo tenebras exteriores. Quis dabit capiti meo aquam, et oculis meis fontem lacrymarum (*Jerem.* IX, 1), ut Præveniam fletibus fletum, et stridorem dentium, et manuum pedumque dura vincula et pondus catenarum prementium stringentium, urentium, nec consumentium? Heu me, mater mea! utquid me genuisti filium doloris, filium amaritudinis, indignationis et plorationis æternæ? Cur exceptus genibus, cur lactatus uberibus, natus in combustionem, et cibus ignis?

8. Qui sic afficitur, sensum procul dubio recuperavit, et in duplici metu isto, itemque pudore illo æque duplici habet oscitationes quator. Tres quæ restant ex voce confessionis adjiciet, et nequa quam dicetur jam de eo, quod non sit vos neque sensus, si tamen de corde humili, simplici, fidelique processerit illa confessio. Omne ergo quod remordet conscientiam, confitere humiliter pure, fideliter; et has vices implesti. Sunt qui gloriantur *cum male fecerint, et exsultant in rebus pessimis* (*Prov.* II, 14) quos notans propheta : *Peccata sua*, inquit, *prædicaverunt sicut Sodoma* (*Isai.* III, 9). Verum hos ab hac disputatione, tanquam sæculares amoveo : nam quid ad nos de his qui foris sunt?

9. Quanquam et de his qui religiose vestiti, et religionem professi sunt, nonnunquam audivimus, aliquos reminisci et jactitare impudentissime mala sua præterita; quæ, verbi gratia, aliquando vel fortiter gladiatorio, vel argute litteratorio gessere conflictu, seu aliud quid secundum mundi quidem vanitatem favorabile, secundum animæ vero salutem nocivum, perniciosum, damnosum. Sæcularis adhuc animi indicium est hoc; et humilis habitus qui gestatur a talibus, non sanctæ novitatis est meritum, sed priscæ vetustatis operculum. Nonnulli talia quasi dolendo et pœnitendo rememorant; sed gloriam intentione captantes, commissa sua non diluunt, sed seipsos illudunt : nam Deus non irridetur (*Galat.* VI, 7). Veterem hominem non exuerunt, sed novo palliant. Non proditur aut projicitur vetus fermentum illa confessione; sed statuitur,

secundum illud : *Inveteraverunt ossa mea, dum clamarem tota die* (*Psal.* XXXI, 3). Pudet reminisci quorumdam tantam proterviam, ut non pudeat eos cum exsultatione lugenda jactitare, quod et post susceptum sanctum habitum callide quempiam supplantaverint, et circumvenerint in negotio fratrem ; aut quod talionem pro convicio vel maledicto, id est malum pro malo ; aut maledictum pro maledicto audacter reddiderint.

10. Sed est confessio eo periculosius noxia, quo subtilius vana, cum ipsa etiam inhonesta et turpia de nobis detegere non veremur, non quia humiles sumus, sed ut esse putemur. Appetere autem de humilitate laudem, humilitatis est, non virtus, sed subversio. Verus humilis vilis vult reputari, non humilis prædicari. Gaudet contemptu sui, hoc solo sane superbus, quod laudes contemnit. Quid perversius, quidve indignius, quam ut humilitatis custos confessio superbiæ militet, et inde velis videri melior, unde videris deterior ? Mirabile jactantiæ genus, ut non possis putari sanctus, si non appareas sceleratus. At talis confessio speciem habens humilitatis, non virtutem, non solum veniam non meretur, **1316** sed et provocat iram. Nunquid profuit Saul, quod se ad increpationem Samuelis peccasse confessus est ? (*I Reg.* XV, 30.) Culpabilis procul dubio fuit illa confessio, quæ culpam non diluit. Quando enim humilem contemneret confessionem humilitatis magister, et cui humilibus dare gratiam certe ingenitum est ? Omnino non poterat non placari, si quæ in ore sonuit, in corde radiasset humilitas. Ecce cur humilem esse debere confessionem dixi.

11. Oportet autem esse et simplicem. Non intentionem (forte quia latet homines) excusare delectet, si sit rea ; nec levigare culpam, quæ gravis est ; nec alieno adumbrare suasu, cum invitum nemo coegerit. Primum illud non confessio est, sed defensio ; nec placat, sed provocat. Sequens monstrat ingratitudinem ; et quo minor reputatur culpa, eo minuitur et gloria indultoris. Sed enim minus libenter beneficium datur, quod minus grate minusve necessarie provenire sentitur. Veniam proinde sibi abjudicat, qui munus largitoris attenuat : quod quidem omnis qui reatum suum verbis alleviare conatur, facit. Jam a postremo primi hominis dehortetur, exemplum, nec culpam siquidem diffitentis, nec tamen consequentis veniam non dubium quin ob reatus mulieris admistionem (*Gen.* III, 2). Genus excusationis est, cum argueris tu, alium incusabo. Porro excusare se velle quando corriperis, quam sit non modo minime fructuosum, sed et perniciosum, sanctum David interroga. *Verba* nempe *malitiæ, excusationes in peccatis* appellat, ne in ea declinet cor suum rogans et supplicans (*Psal.* CXL, 4). Merito quidem. In animam etenim suam peccat qui se excusat, repellens proinde a se indulgentiæ medicinam, et sic vitam sibi proprio ore intercludens. Et quænam major malitia, quam propriam armari in salutem, et linguæ tuæ temetipsum mucrone confodere ? Denique qui sibi nequam, cui est bonus ? (*Eccli.* XIV, 5.)

13. Sit autem et fidelis confessio, ut confitearis in spe, de indulgentia penitus non diffidens, ne tuo te ore non tam justifices, quam condemnes. Judas certe proditor Domini, et Cain fratricida confessi sunt, et diffisi sunt : alter : *Peccavi*, inquit *tradent sanguinem justum* (*Matth.* XXVII, 4) ; alter : *Major est iniquitas mea, quam ut veniam merear* (*Gen.* IV, 13) ; et verax licet, nil eis profuit infidelis confessio. Hæ itaque tres confessionis observantiæ, junctæ quatuor superioribus compunctionis, septenarium implent.

13. Jam vero sic compunctus, et sic confessus, ac propria proinde certus de vita, certus quoque nihilominus es, ut arbitror, vacuo nequaquam nomine appellari Jesum, eum, qui in te talia valuit. et voluit operari, nec vacue, subsecutum fuisse baculum quem præmiserat. Non venit vacue quia non venit vacuus. Nam quomodo vacuus, in quo habitavit plenitudo ? Neque enim ei datus est ad mensuram spiritus. Denique et venit in plenitudine temporis (*Galat.* IV, 4), plenum proinde venire se indicans. Bene plenum, quem unxit Pater oleo lætitiæ præ consortibus suis (*Psal.* XLIV, 8) ; unxit et misit plenum gratiæ et veritatis (*Joan.* I, 14). Unxit ut ungeret. Omnes ab eo uncti sunt, qui de plenitudine ejus meruerunt accipere. Ideo ait : *Spiritus Domini super me, eo quod unxerit me, ad annuntiandum mansuetis misit me ; ut mederer contritis corde, ut prædicarem captivis indulgentiam, et clausis apertionem, ut prædicarem annum placabilem Domino* (*Isai.* LXI, 1, 2). Veniebat, ut audis, ungere contritiones nostras, ac lenire doloros : ideoque venit unctus, venit mansuetus et mitis, et multæ misericordiæ omnibus invocantibus se. Sciebat se ad infirmos dessendere, exhibuitque qualem oportuit. Et quoniam multæ erant infirmitates, multa quoque providus medicus medicamina curavit afferre. Attulit spiritum sapientiæ et intellectus, spiritum consilii et fortitudinis, spiritum scientiæ et pietatis, et spiritum timoris Domini.

14. Vides quot phialas plenos odoramentis cœlestis medicus præparavit ad sananda vulnera illius miseri, qui incidit in latrones ? Septem sunt numero, septem **1317** fortasse præfatis oscitationibus excitandis accommodatæ. Spiritus enim vitæ erat in phialis. Ex his profecto infudit oleum meis vulneribus ; infudit et vinum, sed minus quam olei. Sic nempe congruebat infirmitatibus meis, ut misericordiam superexaltaret judicio, quemadmodum vino oleum superfertur infusum. Attulit proinde quinque cados olei, vini nonnisi duos. Vinum siquidem timor tantum et fortitudo fuere reliqua quinque oleum propria suavitate designant. In spiritu denique fortitudinis, tanquam potens crapulatus a vino (*Psal.* LXXVII, 65), descendit ad Inferos, contrivit portas æreas, et vectes ferreos confregit ; alligavit fortem, et vasa captivitatis eri-

pnit. Descendit nihilominus in spiritu timoris, sed timendus, non timidus.

15. O Sapientia ! quanta arte medendi in vino et oleo animæ meæ sanitatem restaurus, fortiter suavis, et suaviter fortis ! fortis pro me, et suavis mihi. Denique attingis a fine usque ad finem fortiter et disponis omnia suaviter propellens inimicum, et infirmum fovens. Sana me, Domine, et sanabor ; psallam et confitebor nomini tuo, et dicam : *Oleum effusum nomen tuum* (*Cant.* I, 2). Non vinum effusum (nolo enim ut intres in judicium cum servo tuo), sed oleum, quia coronas me in misericordia et miserationibus (*Psal.* CII, 4). Oleum plane, quod dum supernatat cunctis quibus immiscetur liquoribus, liquido illud designat nomen, quod est super omne nomen. O nomen præsuave et prædulce ! o nomen præclarum præelectum et præexcelsum, et superexaltatum in sæcula ! Hoc vere oleum quod exhilarat faciem hominis, quod caput jejunantis impinguat , ut oleum peccatoris non sentiat. Hoc *nomen novum, quod os Domini nominavit* (*Isai.* LXII, 2). *Quod et vocatum est abangelo priusquam in utero conciperetur* (*Luc.* II. 21). Hoc non solum Judæus, sed quicunque invocaverit salvus erit (*Joel.* II, 32 ; in tantum usquequaque effusum est. Hoc Pater donavit Filio, sponso Ecclesiæ Domino nostro Jesu Christo, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

SERMO XVII.

De accessu et recessu Spiritus sancti observando deque invidia diaboli erga genus humanum.

1. Putamusne, satis processum est in sanctuario Dei, dum scrutamur mirabile sacramentum; an ad perscrutandum adhuc, si quid restat, audemus spiritum ad interiora sequi? Spiritus nempe iste scrutatur non solum hominum corda et renes, sed etiam profunda Dei : et sive ad nostra, sive ad alta (170), securus sequor eum quocunque ierit. Tantum ut custodiat corda nostra et intelligentias nostras, ne orte cum non aderit, adesse putemus, nostrumque pro ipso sequamur sensum deviantes. Venit namque, et vadit prout vult; et nemo facile scit, unde veniat, aut quo vadat (*Joan.* III, 8). At istud sine damno fortasse salutis nescire licet : cæterum quando veniat, vel quando vadat, id plane periculosissime ignoratur. Cum enim hæ Spiritus sancti circa nos dispensatoriæ quidem vicissitudines vigilantissime non observantur, fit ut nec absentem desideres nec præsentem glorifices. Nempe qui idcirco recedit ut avidius requiratur : quonam modo, si abesse nescitur, requiritur ? Et rursum qui dignanter ad hoc redit ut consoletur ; qualiter digne pro sua majestate suscipitur, si nec adesse sentitur ? Mens ergo quæ ignorat abscessum, patet seductioni ; et quæ reditum non observat, erit ingrata visitationi.

(170) Sic manuscripti ; *non*, alia.

2. Petiit quondam aliquid Elisæus a magistro, cum discessum ejus imminere persensit; nec obtinuit, sicut scitis, nisi ea quidem conditione, si videret quando tolleretur a se (*IV Reg.* II, 9, 10). In figura contigit hoc illis, scriptum est autem propter nos. Vigiles esse et solliciti circa opus nostræ salutis (quod mira subtilitate ac suavitate divinæ suæ artis incessanter actitat Spiritus in intimo nostri) prophetico docemur et monemur exemplo. Nunquam sane side nostra conscientia **1318** magistra unctio, quæ docet de omnibus, tollatur a nobis, si duplicato volumus munere non fraudari. Nunquam, cum venerit, inveniat imparatos, sed semper vultus suspensos, expansosque habentes sinus ad largam Domini benedictionem. Quales denique quærit? *Similes hominibus expectantibus dominum suum, quando revertatur a nuptiis* (*Luc.* XII, 36) : qui utique ab illis supernæ mensæ copiosis deliciis vacua nunquam revertitur manu. Vigilandum proinde, et vigilandum omni hora, quia nescimus qua hora Spiritus; venturus sit, seu iterum abiturus. It et redit Spiritus; et qui stat eo tenente, deserente cadat necesse est; sed non colliditur, quia Dominus rursum supponit manum suam. Et has alternare vices non cessat in his qui spirituales sunt, vel quos potius spirituales proinde ipse creare intendit, visitans diluculo, et subito probans. Denique *septies cadit justus, et septies resurgit* (*Prov.* XXIV, 16) : si tamen cadit *in die*, ut se cadere videat, et cecidisse sciat, et resurgere cupiat, et requirat manum adjuvantis, et dicat : *Domine, in voluntate tua præstitisti decori meo virtutem ; avertisti faciem tuam a me, et factus sum conturbatus* (*Psal.* XXIX, 8).

3. Aliud est dubitare de veritate, quod patiaris necesse est, cum Spiritus minime spirat ; et aliud sapere falsitatem, quod facile caves, si eamdem tuam ignorantiam non ignoras, quatenus dicas et tu : *Et si quid ignoravi, ignorantia mea mecum est* (*Job* XIX, 4). Sancti Job sententia est ; agnoscite. Pessimæ matris ignorantiæ, pessimæ itidem filiæ duæ sunt, falsitas et dubietas : illa miserior, ista miserabilior ; perniciosior illa, ista molestior. Cum loquitur Spiritus, cedit utraque : et est non solum veritas, sed et certa veritas. Est quippe veritatis ille Spiritus, cui contraria falsitas est ; est et sapientiæ, quæ cum sit candor vitæ æternæ, et ubique attingat propter munditiam suam, obscurum ambigui non admittit. Cavenda sane, cum Spiritus iste non loquitur, etsi non molesta dubietas, certe falsitas exsecranda. Aliud est enim sub incerto, hoc vel illud opinando sentire, aliud temere affirmare quod nescias. Aut ergo loquatur semper Spiritus, quod nostri quidem minime arbitrii est ; aut quando silere placet, hoc ipsum indicet, et loquatur saltem suum silentium, ne ipsum nobis falso præire putantes, nostrum pro ipso male securi sequamur errorem ; et si suspenderit ambiguo , non relinquat

mendacio. Est qui dubie profert mendacium, nec mentitur; et est qui veritatem quam nescit affirmat, et mentitur. Nam et ille, non quidem quod non est, esse; sed se quod credit, credere dicit, et verum dicit, etiamsi hoc verum non sit quod credit; et is, cum se certum unde non est certus, dicit; verum non dicit, etiamsi verum sit de quo asserit.

4. His præmissis ad cautelam talia inexpertorum, sequar jam Spiritum, sicut confido, præeuntem, eadem tamen cautela, si potero, quam præmisi; et tentabo facere ipse quod doceo, ne dicatur et mihi: *Tu qui alios doces, teipsum non doces* (*Rom.* II, 21). Distinguendum sane inter manifesta et dubia, nec illa scilicet adduci in dubium, nec ista temere affirmari. Quod quidem ipsum de magisterio sperandum est Spiritus: nec enim nostra ad illud omnino industria sufficit. Quis novit hominum, an id quod inter homines judicatum a Deo sermo superior (a quo videlicet, si bene memini, quartus est iste) patefecit, in supernis quoque judicium jam factum præcesserit (171).

5. Quod dico, tale est. Putasne, Lucifer ille, qui mane oriebatur, sed præpropere elevabatur, antequam verteretur in tenebras, generi humano inviderit et ipse olei infusionem (*alias,* effusionem), ut per seipsum jam tunc indignabundus mussitaret, dicens intra se quodammodo: Utquid perditio hæc? Hoc ego non assero dicere Spiritum, sed nec contradicere dico; nescio enim. Potuit autem contingere, si tamen incredibile non putetur, plenum sapientia et perfectum decore, homines præscire potuisse futuros, etiam et profecturos in **1319** pari gloria. Sed si præscivit, in Dei verbo absque dubio vidit, et in livore suo invidit, et molitus est habere subjectos, socios dedignatus. Infirmiores sunt, inquit, inferioresque natura; non decet esse concives, nec æquales in gloria. An forte prodit impiam hanc ejus machinationem illa præsumpta ascensio, sessioque significans magisterium: *Ascendam*, inquit, *super montem excelsum, et sedebo in lateribus aquilonis* (*Isai.* XIV, 13), quo Altissimi quondam proinde similitudinem obtineret, si, quemadmodum ille super cherubin sedens, gubernat omnem angelicam creaturam; ita et ipse altus sederet, regeretque genus humanum? Absit! Iniquitatem meditatus est in cubili suo, mentiatur iniquitas sibi. Nos aliu'n non agnoscimus judicem quam auctorem. Non diabolus, sed Dominus judicabit orbem terræ, et ipse Deus noster in sæculum sæculi; ipse reget nos in sæcula.

6. Ergo in cœlo concepit dolorem, et in paradiso peperit iniquitatem, prolem malitiæ, matrem mortis et ærumnarum; omniumque prima parens superbia. Nam etsi invidia diaboli mors intravit in orbem terrarum (*Sap.* II, 24), initium tamen omnis peccati superbia (*Eccli.* X, 15). Verum quid illi profuit? Nihilominus tu in nobis es, Domine, et nomen tuum invocatum est super nos; et dicit populus acquisitionis, dicit Ecclesia redemptorum: *Oleum effusum nomen tuum.* Cum ejicior ego, tu illud effundis post me, et in me; quoniam cum iratus fueris, misericordiæ recordaberis. Accepit tamen Satan regnum super omnes filios superbiæ, factus princeps tenebrarum harum, ut regno humilitatis etiam superbia militet, dum in uno suo principatu temporali, et tali, multos humiles excelsos æternosque reges constituit. Jucundum judicium, ut superbus ille humilium malleator, eisdem ipsis nesciens fabricet coronas perpetuas, impugnando omnes, et omnibus succum bendo. Siquidem ubique et semper judicabit Dominus populos, et salvos faciet filios pauperum, et humiliabit calumniatorem. Ubique, et semper defensabit suos, propulsabit nocentes, et tollet virgam peccatorum desuper sortem justorum, ut non extendant justi ad iniquitatem manus suas (*Psal.* CXXIV, 3): eritque tandem cum ex toto arcum conteret, et confringet arma, ets cuta comburet igni. Tu tibi, miser, sedem collocas in aquilone, plaga nebulosa et frigida; et ecce suscitantur de pulvere inopes, et de stercore pauperes, ut sedeant cum principibus, et solium gloriæ teneant, doleasque impleri illud: *Pauper et inops laudabunt nomen tuum* (*Psal.* LXXIII, 21).

7. Gratias tibi, pater orphanorum et judex pupillorum, incaluit super nos mons coagulatus, mons pinguis, cœli distillaverunt a facie Dei Sinai, effusum est oleum, dilatatum est nomen, quod nobis et cui nos invidebat iniquus; dilatatum, inquam, usque ad corda et ora parvulorum, et in ore infantium et lactentium perficitur laus. Porro peccator videbit et irascetur, et erit sicut ira implacabilis, sic flamma inexstinguibilis, quæ jam parata est ei et angelis ejus. Zelus Domini exercituum faciet hoc. Quomodo me amas, Deus meus, amor meus? quomodo me amas, ubique recordatus mei, ubique zelans salutem egeni et pauperis, non solum adversum homines superbos, sed etiam adversus sublimes angelos? In cœlo et in terra judicas, Domine, nocentes me, expugnas impugnantes me; ubique subvenis, ubique assistis, ubique a dextris es mihi, Domine, ne commovear. Hæc cantabo Domino in vita mea, psallam Deo meo quandiu sum. Hæ virtutes ejus, hæc mirabilia ejus quæ fecit. Hoc primum et maximum judicium, quod mihi illa conscia secretorum aperuit virgo Maria: *Deposuit*, inquiens, *potentes de sede, et exaltavit humiles.* **1320** *Esurientes implevit bonis, et divites dimisit inanes* (*Luc.* I, 52, 53). Secundum autem simile est huic, quod jam audistis, *ut qui non vident, videant; et qui vident, cæci fiant* (*Joan.* IX, 39). In his duobus judiciis consoletur se pauper, et dicat: *Memor fui judiciorum tuorum a sæculo, Domine, et consolatus sum* (*Psal.* CXVIII, 52).

8. Sed revertamur ad nos ipsos, scrutemurque

(171) In plerisque scriptis resecta parenthesi legitur, *præcesserit, utrumnam videlicet Lucifer, qui*, etc., ut in num. seq. et sic habet prima editio.

vias nostras; et ut in veritate id possimus, invocemus Spiritum veritatis, et revocemus ab alto quo nos eduxerat, quatenus antecedat nos etiam ad nos, quoniam sine ipso possumus nihil. Nec verendum quod dedignetur condescendere nobis, qui potius, si vel exiguum quid absque ipso conamur, indignatur. Non est enim ille vadens et non rediens, sed ducit nos et reducit de claritate in claritatem, tanquam Domini Spiritus, quandoque rapiens ad se in lumine suo, quandoque, (*alias additur*, nobis) contemperans, et illuminans tenebras nostras, ut sive supra nos, sive apud nos, semper in luce, semper ut filii lucis ambulemus. Transivimus allegoriarum umbras; ventum est ad indaganda moralia. Ædificata est fides, instruatur vita; exercitatus, est intellectus, *dicietur* actus (*alias*, ditetur actus). Siquidem intellectus bonus omnibus facientibus eum (*Psal.* CX, 10), si tamen et actus, et intelligentia dirigantur in laudem et gloriam Domini nostri Jesu Christi, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

SERMO XVIII.

De duabus operationibus Spiritus sancti, quarum una vocatur effusio, et alia infusio.

1. *Oleum effusum nomen tuum* (*Cant.* I, 2). Quid certum demonstrat Spiritus sanctus nobis in nobis occasione hujus capituli? Profecto, quod, interim occurrit, geminæ cujusdam suæ operationis experimentum; unius quidem, qua nos primo intus virtutibus solidat ad salutem; alterius vero, qua foris quoque muneribus ornat ad lucrum. Illas nobis, hæc nostris accipimus. Verbi gratia, fides, spes, charitas nobis propter nos datur; absque his quippe salvi esse non possumus. Porro scientiæ seu sapientiæ sermo, gratia curationis, prophetia, similiaque, quibus carere cum integritate etiam salutis propriæ possumus, proximorum procul dubio in salutem expendenda donantur. Et has Spiritus sancti operationes, quas vel in nobis, vel in aliis experimur, ut ex re nomina accipiant, infusionem, si placet, atque effusionem nominemus. Cujnam ego harum convenit: *Oleum effusum nomen tuum?* Nonne effusioni? Nam de infusione infusum potius, quam effusum dixisset (172). Denique ob bonum odorem uberum extrinsecus perfusorum, ait sponsa: *Oleum effusum nomen tuum*; ascribens ipsum odorem nomini sponsi, tanquam oleo effuso super ubera. Et quicunque munere gratiæ exterioris perfusum (*alias*. perfundi) se sentit, quo ei ipse aliis refundere possit, etiam huic dicere est: *Oleum effusum nomen tuum.*

2. Sed sane cavendum in his, aut dare quod nobis accepimus; aut quod eroganduin accepimus, retinere. Rem profecto proximi retines tibi, si verbi causa plenus virtutibus cum sis, forisque nihilominus domis scientiæ et eloquentiæ adornatus, metu forte aut segnitie, aut minus discreta humilitate, verbum bonum, quod posset prodesse multis, inutili, imo et damnabili ligas silentio; certe maledictus, quod frumenta abscondis in populis (*Prov.* XI, 26). Rursum quod tuum est spargis et perdis, si priusquam infundaris tu totus, semiplenus festines effundere, contra legem arans in primogenito bovis, et ovis primogenitum tondens (*Deut.* XV, 19). Nimirum vita atque salute, quam alteri das, te fraudas, dum sana vacuus intentione, gloriæ inanis vento inflaris, aut terrenæ cupiditatis veneno inficeris, et lethali apostemate turgens interis.

3. Quamobrem, si sapis, concham te exhibebis, et non canalem. Hic siquidem pene simul et recipit, et refundit; illa vero donec impleatur, exspectat; et sic quod superabundat, sine suo damno communicat, sciens maledictum qui partem suam facit deteriorem. Et ne meum consilium contemptibile ducas, audi sapientiorem me: *Stultus*, ait Salomon, *profert totum spiritum suum simul, sapiens reservat in posterum* (*Prov.* XXIX, 11). Verum canales hodie in Ecclesia multos habemus, conchas vero perpaucas. Tantæ charitatis sunt per quos nobis fluenta cœlestia manant, ut ante effundere quam infundi velint, loqui quam audire paratiores, et prompti docere quod non didicerunt, et aliis præesse gestientes, qui seipsos regere nesciunt. Ego nullum ad salutem pietatis gradum illi gradui anteponendum existimo, quem Sapiens posuit, dicens: *Miserere animæ tuæ placens Deo* (*Eccli.* XXX, 24). Quod si non habeo nisi parumper olei quo ungar, putas, tibi debeo dare, et remanere inanis? Servo illud mihi, et omnino nisi ad prophetæ jussionem non profero. Si institerint rogitantes aliqui ex his, qui forte existimant de me supra id quod vident in me, aut audiunt aliquid ex me, respondebitur eis: *Ne forte non sufficiat nobis et vobis, ite potius ad vendentes, et emite vobis* (*Matth.* XXV, 9). Sed *charitas*, inquis, *non quærit quæ sua sunt* (*I Cor.* XIII, 5). Et tu scis quam ob rem? non quærit quæ sunt sua, profecto quia non desunt. Quisnam quærat quod habet? Charitas quæ sua sunt, id est propriæ saluti necessaria, nunquam non habet; nec modo habet, sed etiam abundat. Vult abundare sibi, ut possit et omnibus; servat sibi quantum sufficiat, ut nulli deficiat. Alioquin si plena non est, perfecta non est.

4. Cæterum tu, frater, cui firma satis propria salus nondum est, cui charitas adhuc aut nulla est, aut adeo tenera atque arundinea, quatenus omni flatui cedat, omni credat spiritui, omni circumferatur vento doctrinæ; imo cui charitas tanta est, ut ultra mandatum quidem diligas proximum tuum plus quam teipsum: et rursum tantilla, ut contra mandatum favore liquescat, pavore deficiat, perturbetur tristitia, avaritia contrahatur, protrahatur am-

(172) Apud Horstium et alio, hic inseritur periodus sequens: *Denique de uberum foris spirante fragrantia et non de internis Sponsæ virtutibus prolatum est*, Oleum effusum nomen tuum. *Denique ob bonum odorem*, etc., sed eam omittunt plerique manuscripti et prima editio. Habet quidem codex Uticensis, sed omissa sequente periodo. *Denique ob bonum*, etc. Et vero superflua est alterutra.

bitione, suspicionibus inquietetur, conviciis exagitetur, curis evisceretur, honoribus tumeat, livore tabescat : tu, inquam, ita in propriis teipsum sentiens, quanam dementia, quæso, aliena curare aut ambis, aut acquiescis? Sed enim audi quid consulat cauta vigilque charitas. *Non quod aliis,* inquit, *sit remissio, vobis autem tribulatio, sed ex æqualitate* (*II Cor.* VIII, 13). *Noli nimium esse justus* (*Eccle.* VII, 17). Sufficit ut diligas proximum tuum tanquam teipsum; hoc quippe est ex æqualitate. Dicit David : *Sicut adipe et pinguedine repleatur anima mea, et labiis exsultationis laudabit os meum* (*Psal.* LXII, 6): infundi nimirum prius volens et sic effundere; nec solum infundi prius, sed et impleri, quatenus de plenitudine eructaret, non oscitaret de inanitate. Caute quidem : ne quod aliis remissio, sibi tribulatio esset; et nihilominus caste, imitans illum, de cujus plenitudine omnes accepimus. Disce et tu nonnisi de pleno effundere, nec Deo largior esse velis. Concha imitetur fontem. Non manat ille in rivum, nec in lacum extenditur, donec suis satietur aquis. Non pudeat conchain non esse suo fonte profusiorem. Denique ipse fons vitæ plenus in seipso, et plenus seipso, nonne primum quidem ebulliens et saliens in proxima secreta cœlorum, omnia implevit bonitate; et tunc demum impletis superioribus secretioribusque partibus erupit ad terras, ac de superfluo homines et jumenta salvavit, quemadmodum multiplicavit misericordiam suam? Prius interna replevit; et sic exundans in multis miserationibus **1392** suis visitavit terram, et inebriavit eam, multiplicavit locupletare eam. Ergo et tu fac similiter. Implere prius, et sic curato effundere. Benigna prudensque charitas affluere consuevit, non effluere. *Fili mi, ne pereffluas,* ait Salomon; et Apostolus : *Propterea,* inquit, *debemus intendere his quæ dicuntur; ne forte pereffluamus* (*Hebr.* II, 1). Quid enim? tunc Paulo sanctior, sapientior Salomone? Alioquin nec mihi sedet ditari ex te exinanito. Si enim tu tibi nequam, cui bonus eris? De cumulo, si vales, adjuva me; sin autem, parcito tibi.

5. Sed jam audite, quæ et quanta saluti propriæ necessaria sint, quæ et quanta infundi oporteat, priusquam effundere præsumamus, quæ tamen impræsentiarum breviter colligere potero. Hora siquidem jam multum ascendit, et sermonis urget ad finem. Accedit medicus ad vulneratum, spiritus ad animam. Quam enim non reperiat gladio diaboli vulneratam, etiam post sanatum vulnus antiqui delicti medicamento baptismatis? Ergo ad illam animam quæ dicit : *Putruerunt et corruptæ sunt cicatrices meæ a facie insipientiæ meæ* (*Psal.* XXXVII, 6); cum accedit spiritus, quid primo opus est? Ut tumor vel ulcus, quod forte supercrevit in vulnere, et potest impedire sanitatem, ante omnia amputetur. Abscindatur itaque ferro acutæ compunctionis ulcus inveteratæ consuetudinis. Sed est acerbus dolor : leniatur proinde unguento devotionis, quod non est aliud, nisi concepta de spe indulgentiæ exsultatio. Hanc continendi parit facultas, et victoria de peccato. Jam gratias agit, et dicit : *Dirupisti vincula mea, tibi sacrificabo hostiam laudis* (*Psal.* CXV, 16, 17). Deinde apponitur medicamentum pœnitentiæ, malagma jejuniorum, vigiliarum, orationum, et si qua sunt alia pœnitentium exercitia. In labore cibandus est cibo boni operis, ne deficiat. Quod opus sit cibus, inde doceris : *Meus cibus est,* inquit, *ut faciam voluntatem Patris mei* (*Joan.* IV, 34). Itaque comitentur pœnitentiæ labores pietatis opera quæ confortent. *Magnam,* ait, *fiduciam præstat apud Altissimum elemosyna* (*Tob.* IV, 12). Cibus sitim excitat; potandus est. Accedat cibo boni operis orationis potus, componens in stomacho conscientiæ quod bene gestum est, et commendans Deo. Orando bibitur vinum lætificans cor hominis, vinum spiritus, quod inebriat, et carnalium voluptatum infundit oblivionem. Humectat interiora arentis conscientiæ, escas bonorum actuum digerit, et deducit per quædam animæ membra, fidem roborans, spem confortans, vegetans ordinansque charitatem, et impinguans mores.

6. Sumpto cibo potuque, quid jam restat, nisi ut pauset ægrotus, et quieti contemplationis post sudores actionis incumbat? Dormiens in contemplatione Deum somniat; per speculum siquidem et in ænigmate, non autem facie ad faciem interim intuetur. Tamen sic non tam speculati, quam conjectati, idque raptim et quasi sub quodam coruscamine scintillulæ transeuntis, tenuiter vix attacti inardescit amore, et ait : *Anima mea desideravit te in nocte, sed et spiritus meus in præcordiis meis* (*Isai.* XXVI, 9). Talis amor zelat; hic decet amicum sponsi. hoc necesse est ardeat fidelis servus et prudens, quem constituit Dominus super familiam suam. Hic replet, hic fervet, hic ebullit, hic jam securus effundit, exundans et erumpens, ac dicens : *Quis infirmatur, et ego non infirmor? quis scandalizatur, et ego non uror?* (*II Cor.* XI, 29.) Prædicet, fructificet, innovet signa, et immutet mirabilia : non est quo se immisceat vanitas, ubi totum occupat charitas. Siquidem plenitudo legis et cordis est charitas (*Rom.* XIII, 10), si tamen plena. Deus denique charitas est (*I Joan.* IV, 16), et nihil est in rebus quod possit replere creaturam factam ad imaginem Dei, nisi charitas Deus, qui solus major est illa. Eum nondum adeptus periculosissime promovetur, quantislibet aliis videatur pollere virtutibus. Si habuerit omnem scientiam, si dederit omnem substantiam suam pauperibus, si tradiderit corpus suum ita ut ardeat; absque charitate vacuus est. En quanta prius **1393** infundenda sunt, ut effundere audeamus, de plenitudine, non de penuria largientes : primo quidem, compunctio; deinde, devotio; tertio, pœnitentiæ labor; quarto, pietatis opus; quinto, orationis studium; sexto, contemplationis otium; septimo, plenitudo dilectionis. Hæc omnia operatur unus atque idem Spiritus secundum operationem, quæ infusio appellatur; quatenus illa quæ effusio dicta est, pure,

et ob hoc tute jam administretur ad laudem et gloriam Domini nostri Jesu Christi, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO XIX

De natura, modo, ac proprietatibus amoris angelici erga Deum, juxta singulos angelorum ordines disserit.

1. Adhuc sponsa amatoria loquitur, adhuc pergit amplius prosequi laudes sponsi; et gratiam provocat, dum monstrat eam, quam jam acceperat, in se vacuam non fuisse. Audi etenim quid secuta adjungit: *Propterea*, inquit, *adolescentulæ dilexerunt te nimis* (*Cant.* I, 2). Quasi dicat: Non frustra nec inaniter nomen tuum exinanitum est, o sponse, atque effusum in ubera mea; propterea enim adolescentulæ dilexerunt te nimis. Propter quid? Propter nomen effusum, et propter ubera ex eo perfusa. Inde quippe excitatæ sunt in amorem sponsi, inde sumpserunt ut diligant. Sponsa infusum munus excipiente, illæ mox sensere fragrantiam, quæ longe a matre minime esse poterant; atque illa suavitate repletæ dicunt: *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis* (*Rom.* v, 5). Ergo ipsarum devotionem sponsa commendans: Hic, inquit, fructus, o sponse, effusi nominis tui, quod propterea adolescentulæ dilexerunt te. Effusum siquidem sentiunt, quod integrum capere non valebant; propterea dilexerunt te. Effusio quippe nomen facit capabile, captus [*alias*, ceptum] amabile, sed adolescentulis duntaxat. Qui capacieres sunt integro gaudent, effuso non indigent.

2. Angelica creatura irrepercussa mentis acie intuetur divinorum judiciorum abyssum multam, quorum summæ æquitatis ineffabili delectatione beata, gloriatur insuper effectui ea mancipari per suum ministerium, ac palam fieri; et propterea diligit merito Dominum Christum. *Nonne omnes*, ait, *administratorii spiritus sunt, missi in ministerium propter eos qui hæreditatem capiunt salutis?* (*Hebr.* I, 14.) Porro archangelos (ut eis aliquid differentius ab his, qui simpliciter angeli sunt, tribuamus) mirabiliter, credo delectat, quod ipsis quoque æternæ Sapientiæ consiliis familiarius admittuntur, eademque per ipsos locis quæque suis atque temporibus summo moderamine dispensantur. Et hæc causa quod diligunt Dominum Christum et ipsi. Illæ quoque beatitudines, quæ virtutes ex eo forsitan appellatæ sunt, quod virtutum ac prodigiorum occultas perpetuasque causas felici curiositate rimari ac mirari divinitus ordinatæ, signa, quæ et quando volunt, ex omnibus elementis terris potenter exhibeant: et ipsæ ergo exinde non immerito inardescunt diligere Dominum virtutum, et Dei virtutem Christum. Plenum quippe est suavitatis et gratiæ, incerta et occulta sapientiæ in ipsa sapientia intueri: plenum nihilominus honoris et gloriæ, causarum in Dei Verbo absconditarum mundo spectandas mirandasque in manu ipsorum dirigi efficientias.

3. Sed et illi spiritus, qui potestates nominantur, dum Crucifixi nostri divinam omnipotentiam ubique fortiter attingentem intueri ac magnificare delectantur, exturbare debellare et dæmonum hominumque contrarias potestates, pro his qui hæreditatem capiunt salutis, accipiunt potestatem. Et hi nonne justissimam habent causam, ut diligant Dominum Jesum? Sunt et super istos principatus, qui ipsum altius speculantes, et liquido pervidentes universitatis esse principium, et primogenitum 1204 omnis creaturæ, tanta proinde principatus dignitate donantur, ut ubique terrarum habeant potestatem, quasi de summo quodam rerum cardine, regna, et principatus, et quaslibet pro arbitrio mutare et ordinare dignitates; pro quorumque meritis facere primos novissimos, et novissimos primos; deponere potentes de sede, et exaltare humiles. Et hæc istis quoque ratio diligendi. Sed diligunt et dominationes. Cur? nescio quid subtilius sublimiusque indagare de Christi interminabili atque irrefragabili dominatu, laudabili quadam præsumptione feruntur: quod scilicet ubique universitatis non solum potens, sed et præsens, supra infraque obsequi rectissimæ voluntati suæ cursus temporum, motus corporum, nutus mentium, ordine utique pulcherrimo cogat; idque cura tam vigili, ut ne puncto quidem aut iota, uni, ut dicitur, horum omnium debitum subtrahere famulatum ullatenus liceat; opera tamen tam facili, ut turbationem seu anxietatem ullam omnino gubernator non sentiat. Intuentes ergo Dominum sabaoth tanta cum tranquilitate omnia judicantem, intentissimæ suavissimæque contemplationis stupore nimio, sed sensato rapti in illud divinæ claritatis tam ingens pelagus, recipiunt sese in secretiori quodam miræ tranquillitatis recessu, ubi tanta pace ac securitate fruuntur, ut quiescentibus ipsis, pro reverentia prærogativæ, tanquam vere dominationibus ministrare et militare videatur cætera multitudo.

4. In thronis sedet Deus. Et puto quod his spiritibus supra omnes qui memorati sunt, et justior causa, et copiosior sit materia diligendi. Etenim si intres hominis regis cujuscunque palatium, nonne cum plenum sic sellis, scamnis, cathedrisque, regia sedes in eminenti posita cernitur? Et non est necesse quærere ubi rex sedere solitus sit: nimirum mox occurrit manifesta sedes ejus, cæteris altior ornatiorque sedilibus. Sic quoque omni decoris ornatu cunctis aliis præeminere spiritibus istos intellige, in quibus speciali quodam stupendæ dignationis munere divina elegit residere majestas. Quod si sessio significat magisterium; puto illum, qui unus est nobis magister in cœlo et in terra, Dei Sapientiam Christum, cum alias quidem ubique attingat propter munditiam suam, specialius tamen istos, atque principalius tanquam propriam sedem suam illustrare præsentia, et inde tanquam de solemni auditorio docere angelum, docere ho-

minem scientiam. Inde angelis divinorum notitia judiciorum, inde consiliorum archangelis ; ibi virtutes audiunt, quando, et ubi, et qualia proferant signa. Ibi denique universi, sive sint potestates, sive principatus, sive dominationes, discunt profecto quid ex officio debeant, quid pro dignitate præsumant, et quod præcipue cautum est omnibus, accepta potestate ad propriam voluntatem seu gloriam non abuti.

5. Illa tamen cœli agmina, quæ cherubin nuncupantur, si eis sui vocabuli servetur interpretatio, arbitror nihil habere quod ab ipsis, aut per ipsos accipiant : cum de ipso fonte ad plenum haurire liceat, ipso ea per se Domino Jesu dignanter introducente in omnem plenitudinem veritatis, thesauros sapientiæ scientiæque, qui in eo omnes absconditi sunt, largissime revelante. Sed nec ea quæ appellata sunt seraphin, quippe quæ ipsa charitas Deus in se adeo traxit et absorbuit, atque in eumdem rapuit sanctæ affectionis ardorem, ut unus cum Deo esse spiritus videantur ; instar profecto ignis, qui aerem, quem inflammat, dum suum ei totum calorem imprimit, induitque colorem, non ignitum, sed ignem fecisse cernitur. Amant itaque præcipue contemplari in Deo illi quidem spiritus scientiam cujus non est numerus ; hi vero charitatem, quæ nequaquam excidit. Unde et nomina ista sortiti sunt ex eo quique, in quo præeminere videntur : nam cherubin quidem plenitudo scientiæ ; seraphin vero incendentia vel incensa dicuntur.

1395 6. Diligitur ergo ab angelis Deus ob judiciorum suorum summam æquitatem ; ab archangelis, ob consiliorum summam moderationem ; porro a virtutibus, ob benignissimam exhibitionem miraculorum, per quæ incredulos dignantissime trahit ad fidem ; a potestatibus vero, ob illam justissimæ potentiæ vim, qua solet a piis malignantium propulsare et arcere crudelitatem ; verum a principatibus, ob æternam et originalem illiam virtutem, qua dat esse et essendi principium omni creaturæ superiori et inferiori, spirituali et corporali, attingens a fine usque ad fidem fortiter ; a dominationibus quoque, ob placidissimam voluntatem, qua licet ubique dominetur in fortitudine brachii sui, virtute tamen potentiori pro sua ingenita lenitate et imperturbabili tranquillitate disponit omnia suaviter. Diligitur et a thronis ob benevolentiam magistræ sapientiæ sine invidia sese communicantis, et unctionem, quæ gratis docet de omnibus. Cæterum a cherubin propterea diligitur, quia Deus scientiarum dominus est ; et sciens quid cuique opus sit ad salutem, discrete provideque dona sua digne poscentibus, prout novit expedire, distribuit ; a seraphin quoque, quia charitas est, et mihil odit eorum quæ fecit, et vult omnes homines salvos fieri, et ad agnitionem veritatis venire.

7. Hi ergo omnes, prout capiunt, diligunt. Sed enim adolescentulæ, quoniam minus sapiunt, minus et capiunt, nec omnino sufficiunt ad tam sublimia : parvulæ quippe in Christo sunt, lacte et oleo nutriendæ. Ergo ex uberibus sponsæ opus sumere habent unde diligant. Habet oleum effusum sponsa, ad cujus illæ excitantur odorum, gustare et sentire quam suavis est Dominus. Cumque amore flagrantes persenserit, convertens se ad sponsum : *Oleum*, ait, *effusum nomen tuum, propterea adolescentulæ dilexerunt te nimis?* Quid est *nimis?* Valde, vehementer ardenter. Vel certe magis ex obliquo vos, qui neper venistis, tangit spiritualis sermo ; vestram illam, quam et nos frequenter reprimere conati sumus, minus discretam vehementiam, imo intemperantiam prorsus nimium obstinatam redarguens. Non vultis esse communi contenti vita. Non sufficit vobis regulare jejunium, non solemnes vigiliæ, non imposita disciplina, non mensura, quem vobis partimur in vestimentis et alimentis ; privata præfertis communibus. Qui vestri curam semel nobis credidistis, quid rursum de vobis vos intromittitis ? Nam illam, qua toties Deum, conscientiis vestris testibus, offendistis, propriam scilicet voluntatem vestram, ecce nunc iterum magistram habetis, non me. Illa vos naturæ docet non parcere, rationi non acquiescere, non obtemperare seniorum consilio vel exemplo, non obedire nobis. An ignoratis quia melior est obedientia quam victimæ ? (*I Reg.* xv, 22.) Non legistis in Regula vestra, quod quidquid sine voluntate vel consensu patris spiritualis fit, vanæ gloriæ deputabitur, non mercedi ? (*Regul. S. Benedicti*, cap. 49.) Non legistis in Evangelio, quam formam obediendi puer Jesus pueris sanctis tradiderit ? Nam, cum remansisset in Jerusalem, et dixisset in his quæ Patris sui erant oportere se esse, non acquiescentibus parentibus ejus, sequi illos in Nazareth non despexit, Magister discipulos. Deus homines, Verbum et Sapientia fabrum et feminam. Quid ? Etiam addit sacra historia : *Et erat*, inquit, *subditus illis* (*Luc.* II, 43-51). Quousque vos sapientes estis in oculis vestris ? Deus se mortalibus credit et subdit et vos in viis vestris adhuc ambulatis ? Bonum receperatis spiritum ; sed non bene utimini eo. Vereor ne alium pro isto recipiatis, qui sub specie boni supplantet vos : et qui spiritu cœpistis, carne consummemini. An nescitis quia angelus Satanæ multoties transfigurat se in angelum lucis ? (*II Cor.* XI, 14.) Sapientia est Deus, et vult se amari non solum dulciter, sed et sapienter. Unde Apostolus : *Rationabile*, inquit, *obsequium vestrum* (*Rom.* XII, 1). Alioquin facillime zelo tuo spiritus illudet erroris, si scientiam negligas ; nec habet callidus hostis machinamentum **1396** efficacius ad tollendam de corde dilectionem, quam si efficere possit, ut in ea incaute, et non cum ratione ambuletur. Quamobrem ego cogito modos quosdam tradere vobis, quos operæ pretium est Deum diligentibus observare. Sed quia hic sermo finem desiderat, cras eos, si Deus vitam mihi et otium, quod nunc habemus ad disserendum, serverit, explicare conabor. Tunc enim recreatis no-

curna quiete sensibus, et, quod est præcipuum; orationc præmissa alacriores, ut justum est, ad sermodem de dilectione conveniemus, præstante Domino nostro Jesus Christo, cui honor et gloria in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO XX.

De triplici modo dilectionis, qua Deum diligimus.

1. Ut a Magistri verbis sermo exordium sumat : *Qui non amat Dominum Jesum, anathemata sit* (*I Cor.* XVI, 22). Valde omnino mihi amandus est, per quem sum, vivo et sapio. Si ingratus sum; et indignus. Dignus plane est morte, qui tibi, Domine Jesu, recusat vivere, et mortuus est; et qui tibi non sapit, desipit; et qui curat esse nisi propter te, pro nihilo est, et nihil est. Denique quid est homo, nisi quia tu innotuisti ei? (*Psal.* CXLIII, 3.) Propter temetipsum, Deus, fecisti omnia; et qui esse vult sibi et non tibi, nihil esse incipit inter omnia : *Deum time, et mandata ejus observa; hoc est,* inquit, *omnis homo* (*Eccle,* XII, 13). Ergo si hoc est omnis homo, absque hoc nihil omnis homo. Inclinat tibi, Deus, modicum id quod me dignatus est esse; atque de mea misera vita suscipe, obsecro, residuum annorum meorum; pro his vero, quos vivendo perdidi, quia perdite vixi, cor contritum et humilitatum, Deus, non despicias. Dies mei sicut umbra declinaverunt, et præterierunt sine fructu. Impossibile est ut revocem; placeat ut recogitem tibi eos in amaritudine animæ meæ. Jam de sapientia, ante te est omne desiderium meum, et propositum cordis mei; si qua esset in me, servarem ad te. Sed, Deus, tu scis insipientiam meam; nisi quod hoc ipsum fortasse sapere est, quod et ego agnosco eam, et quidem ex munere tuo. Auge illud mihi, minime quidem ingrato pro munusculo; sed sollicito pro eo quod deest. Pro his ergo ita sum amans te, quantum possum.

2. Sed est quod me plus movet, plus urget, plus accendit. Super omnia, inquam, reddit amabilem te mihi, Jesu bone, calix quem bibisti, opus nostræ redemptionis. Hoc omnino amorem nostrum facile vindicat totum sibi. Hoc, inquam, est quod nostram devotionem et blandius allicit, et justius exigit, et arctius stringit, et afficit vehementius. Multum quippe laboravit in eo Salvator, nec in omni mundi fabrica tantum fatigationis auctor assumpsit. Illa denique dixit, et facta sunt; mandavit, et creata sunt (*Psal.* XXXII, 9). At vero hic et in dictis suis sustinuit contradictores, et in factis observatores, et in tormentis illusores, et in morte exprobratores. Ecce quomodo dilexit. Adde quod hanc ipsam dilectionem non reddidit, sed addidit. Nam quis prior dedit ei, et retribuetur ei? (*Rom.* XI, 35.) Sed ut sanctus Joannes evangelista ait : *Non quia nos dilexerimus Deum, sed quia ipse prior dilexit nos* (*I Joan.* IV, 10). Denique dilexit etiam non existentes; sed adjicit et resistentes diligere, juxta Pauli testimonium dicentis : *Quoniam cum adhuc inimici essemus, reconciliati sumus Deo per sanguinem Filii ejus* (*Rom.* V, 10). Alioquin si non dilexisset inimicos, nondum possedisset amicos, sicut necdum quos sic diligeret essent, si non dilexisset qui nondum essent.

3. Dilexit autem dulciter, sapienter, fortiter. Dulce nempe dixerim, quod carnem induit; cautum quod culpam cavit; forte, quod mortem sustinuit. Nam quos sane in carne visitavit carnaliter tamen nequaquam amavit, sed in prudentia spiritus. Spiritus quippe ante faciem nostram Christus Dominus (*Thren.* IV, 20), æmulans nos Dei æmulatione, non hominis, et certe saniori, quam primus Adam Evam suam. Itaque quos in carne quæsivit, dilexit in spiritu, redemit in **1327** virtute. Plenum prorsus omni suavitatis dulcedine, videre hominem hominis Conditorem. At dum naturam prudenter selegit a culpa, etiam potenter mortem propulit a natura. In carni assumptione condescendit mihi, in culpæ vitatione consuluit sibi, in mortis susceptione satisfecit patri; amicus dulcis, consiliarius prudens, adjutor fortis. Huic securus me credo, qui salvare me velit, noverit, possit. Quem quæsivit, hunc et vocavit per gratiam suam; nunquid venientem ejiciet foras? Sed nec vim, nec fraudem metuo profecto ullam, quo me videlicet de manu ejus possit eruere; qui et vincentem omnia vicit mortem, et seductorem universitatis serpentem, arte utique sanctiore delusit; isto prudentior, illa potentior. Carnis quidem assumit veritatem, sed peccati similitudinem; dulcem prorsus in illa exhibens consolationem infirmo, et in hac prudenter abscondens laqueum deceptionis diabolo. Porro ut Patri nos reconciliet, mortem fortiter subit et subigit fundens pretium nostræ redemptionis sanguinem suum. Ergo nisi amasset dulciter, non me in carcere requisisset illa majestas sed junxit affectioni sapientiam, qua tyrannum deciperet; junxit et patientiam, qua placaret offensum Deum Patrem. Hi sunt modi, quos vobis promiseram; sed præmisi eos in Christo, ut commendabiliores haberetis.

4. Disce, o Christiane, a Christo, quemadmodum diligas Christum. Disce amare dulciter, amare prudenter, amare fortiter. Dulciter, ne illecti; prudenter, ne decepti; fortiter, ne oppressi ab amore Domini avertamur. Ne mundi gloria seu carnis voluptatibus abducaris, dulcescat tibi præ his sapientia Christus; ne seducaris spiritu mendacii et erroris, lucescat tibi veritas Christus; ne adversitatibus fatigeris confortet te virtus Dei Christus. Zelum tuum inflammet charitas, informet scientia, firmet constantia. Sit fervidus, sit circumspectus, sit invictus. Nec teporem habeat, nec carcat discretione, nec timidus sit. Et vide ne forte tria ista tibi et in lege tradita fuerint, dicente Deo : *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex tota virtute tua* (*Deut.* VI, 5). Mihi videtur (si alius competentior sensus in hac trina distinctione non occurrit) amor quidem cordis ad zelum quemdam pertinere affectionis; animæ vero amor ad industriam seu judicium rationis; virtutis autem dilectio

ad animi posse referri constantiam vel vigorem. Dilige ergo Dominum Deum tuum toto et pleno cordis affectu ; dilige tota rationis vigilantia et circumspectione ; dilige et tota virtute, ut nec mori pro ejus amore pertimescas, sicut scriptum es in consequentibus : *Quoniam fortis est ut mors dilectio, dura sicut infernus æmulatio* (*Cant.* VIII, 6). Sit suavis et dulcis affectui tuo Dominus Jesus, contra male utique dulces vitæ carnalis illecebras ; et vincat dulcedo dulcedinem, quemadmodum clavum clavus expellit. Sed sit nihilominus intellectui prævia lux et dux rationi, non solum ob cavendas hæreticæ fraudis decipulas, et fidei puritatem ab eorum versutiis custodiendam, verum et cautus quoque sis nimiam et indiscretam vehementiam in tua conversatione (*alias*, conversione) vitare. Sit etiam fortis et constans amor tuus, nec cedens terroribus, nec succumbens laboribus. Ergo amemus affectuose, circumspecte et valide, scientes amorem cordis, quem affectuosum dicimus, absque eo qui dicitur animæ, dulcem quidem, sed seducibilem ; istum vero absque illo qui virtutis est, rationabilem esse, sed fragilem.

5. Et vide in manifestis exemplis hoc ita esse ut dicimus. Cum ægre ferrent discipuli quod de ascensuri Magistri discessu ab eodem ipso audierant, audierunt : *Si diligeritis me, gauderetis utique quia vado ad Patrem* (*Joan.* XIV, 28). Quid ergo ? non diligebant de cujus discessione dolebant ? Sed diligebant quodam modo, et non diligebant. Diligebant dulciter, sed minus prudenter : diligebant carnaliter, sed non rationabiliter ; denique diligebant toto corde, non autem **1398** tota anima. Dilectio eorum contra salutem eorum ; unde et aiebat : *Expedit vobis ut ego vadam* (*Joan.* XVI, 7), culpans consilium, non affectum. Loquenti item de morte sua futura, obviare sibi conantem Petrum, qui eum tenere diligebat, cum ita, ut meministis, increpando repressit, quid in eo aliud quam imprudentiam reprehendit ? Postremo quid est : *Non sapis quæ Dei sunt* (*Marc.* VIII, 32, 33), nisi : Non sapienter diligis, humanum sequens affectum, contra divinum consilium ? Et vocavit Satanam, eo quod saluti, etsi nesciens, adversaretur, qui Salvatorem mori prohiberet. Unde et correctus, repetentem postmodum triste verbum minime jam mori vetuit, sed se commoriturum esse promisit. Non autem implevit, quia necdum ad tertium pervenerat gradum, in quo virtute tota diligitur. Erat tota anima doctus diligere, sed adhuc infirmus ; bene instructus, sed parum adjutus ; non ignarus mysterii, sed martyrii pavidus. Non plane illa fortis ut mors dilectio tunc fuit, quæ morti succubuit : fuit autem postea, cum ex promissione Jesu Christi indutus virtute ex alto, tanta tandem cæpit virtute diligere, ut in concilio prohibitus prædicare nomen sanctum, constanter prohibentibus responderet : *Obedire oportet Deo magis quam hominibus* (*Act.* V, 29). Tunc demum tota virtute dilexit, cum nec vitæ suæ pepercit pro dilectione. Majorem siquidem charitatem nemo habet, quam si animam suam ponat quis pro amicis suis (*Joan.* XV, 13) : quam etsi minime tunc posuit, jam tamen exposuit. Ergo non abduci blanditiis, nec seduci fallaciis, nec injuriis frangi, toto corde, tota anima, tota virtute diligere est.

6. Et nota amorem cordis quodam modo esse carnalem, quod magis erga carnem Christi, et quæ in carne Christus gessit vel jussit, cor humanum afficiat. Hoc repletus amore, facile ad omnem de hujusmodi sermonem compungitur, Nihil audit libentius, nihil legit studiosius, nihil frequentius recolit, nihil suavius meditatur. Inde holocausta orationum, tanquam ex adipe vituli saginati impinguat. Astat oranti Hominis Dei sacra imago, aut nascentis, aut lactentis, aut docentis, aut morientis, aut resurgentis, aut ascendentis ; et quidquid tale occurrerit, vel stringat necesse est animum in amorem virtutum vel carnis exturbet vitia, fugat illecebras, desideria sedet. Ego hanc arbitror præcipuam invisibili Deo fuisse causam, quod voluit in carne videri, et cum hominibus homo conversari, ut carnalium videlicet, qui nisi carnaliter amari non poterant, cunctas primo ad suæ carnis salutarem amorem affectiones retraheret, atque ita gradatim ad amorem perduceret spiritualem. Nonne denique in hoc gradu adhuc etabant qui siebant : *Ecce nos reliquimus omnia, et secuti sumus te?* (*Matth.* XIX, 27.) Solo profecto corporalis præsentiæ amore reliquerant omnia, adeo ut salutaris futuræ passionis et mortis ne audire quidem verbum æquanimiter sustinerent, sed nec gloriam ascendentis postmodum nisi cum gravi mœrore suspicere (*alias*, suscipere). Hoc enim est quod eis dicebat : *Quia hæc locutus sum vobis, tristitia implevit cor vestrum* (*Joan.* XVI, 6). Itaque in sola interim gratia præsentis suæ carnis eos ab amore omnis carnis suspenderat.

7. Monstrabat autem postea eis altiorem amoris gradum, cum diceret : *Spiritus est qui vivificat, caro non prodest quidquam* (*Joan.* VI, 64). Puto, hunc ascenderat jam qui dicebat ; *Etsi cognovimus Christum secundum carnem, sed nunc jam non novimus* (*II Cor.* V, 16). Fortassis et nihilominus propheta in hoc ipso stabat, cum diceret : *Spiritus ante faciem nostram Christus Dominus.* Nam quod subjungit : *Sub umbra ejus vivemus inter gentes* (*Thren.* IV, 20), mihi videtur ex persona incipientium addidisse, ut quiescant saltem in umbra, qui solis ferre ardorem minus validos se sentiunt, et carnis dulcedine nutriantur, dum necdum valent ea percipere quæ sunt Spiritus Dei. Umbram siquidem Christi, carnem reor esse ipsius, de qua obumbratum est et Mariæ (*Luc.* I, 35), ut ejus objectu fervor splendorque Spiritus illi temperaretur. In carnis **1399** ergo devotione interim consoletur, qui vivificantem Spiritum necdum habet, eo duntaxat modo, quo habent illi qui aiunt : *Spiritus ante faciem nostram Christus Dominus ;* et item : *Etsi cognovimus Christum secundum carnem, sed nunc jam non novimus.* Nam alias quidem nequaquam sine Spiritu sancto vel in

carne diligitur Christus, etsi non in illa plenitudine. Cujus tamen mensura devotionis hæc est, ut totum cor illa suavituas occupet, totum sibi ab amore universæ carnis ac carnalis illecebræ vindicet. Hoc quippe toto corde diligere est. Alioquin si carnis meæ quamlibet consanguinitatem vel voluptatem forte præfero carni Domini mei, per quod me videlicet minus ea implere contingat, quæ in carne manens verbo et exemplo me docuit; nonne liquido constat, quod toto nequaquam diligo corde, cum id divisum habens, partem impendere videar carni ejus, partem intorquere ad propriam? Denique ait : *Qui amat patrem aut matrem plus quam me, non est me dignus; et qui amat filium aut filiam plus quam me, non est me dignus* (*Matth.* x, 37). Ergo, ut breviter dicam, toto corde diligere, est omne quod blanditur de carne propria vel aliena, sacrosanctæ carnis ejus amori postponere. In quo et mundi æque gloriam comprehendo, quia gloria mundi gloria est carnis, et qui ea delectantur, carnales esse non dubium est.

8. Licet vero donum, et magnum donum Spiritus sit istiusmodi erga carnem Christi devotio; carnalem tamen dixerim hunc amorem, illius utique amoris respectu, quo non tam Verbum caro jam sapit, quam Verbum sapientia, Verbum justitia, Verbum veritas, Verbum sanctitas, pietas, virtus; et si quid aliud quod sit, hujusmodi dici potest. Et hæc nempe omnia Christus, qui factus est nobis sapientia a Deo, et justitia, et sanctificatio, et redemptio (*I Cor.* I, 30). An tibi | æque et uno modo affecti videntur, is quidem qui Christo passo pie compatitur, compungitur, et movetur facile ad memoriam honorum quæ pertulit, atque istius devotionis suavitate pascitur, et confortatur ad quæque salubria, honesta, pia : itemque ille, qui justitiæ zelo semper est accensus, qui veritatem ubique zelat, qui sapientiæ fervet studiis; cui amica sanctitas vitæ, et morum disciplina; cujus mores erubescunt jactantiam, abhorrent detractionem, invidiam nesciunt, superbiam detestantur, omnem humanam gloriam non solum fugiunt, sed et fastidiunt et contemnunt; omnem in se carnis et cordis impuritatem vehementissime abominatur et persequuntur; omne denique tanquam naturaliter et malum respuunt, et quod bonum est amplectuntur? Nonne si compares utriusque affectiones, constat quodam modo illum superiorem, respectu quidem hujus, amare quasi carnaliter?

9. Bonus tamen amor iste carnalis, per quem vita carnalis excluditur, contemnitur et vincitur mundus. Proficitur autem in eo, cum fit et rationalis; perficitur, cum efficitur etiam spiritualis. Porro rationalis tunc est, cum in omnibus quæ oportet de Christo sentiri, fidei ratio ita firma tenetur, ut ab ecclesiastici sensus puritate nulla veri similitudinem, nulla hæretica seu diabolica circumventione aliquatenus devietur. Itemque cum in propria conversatione illa cautela servatur, ut discretionis meta nulla superstitione vel levitate, vel spiritus quasi ferventioris vehementia excedatur. Et hoc esse tota anima Deum diligere jam supra diximus. Quod si etiam adjuvantis Spiritus vigor tantus accedat, ut nulla vi laborum vel tormentorum, sed nec mortis meta justitia unquam deseratur; in hoc etiam tota virtute diligitur, et est amor spiritualis. Quod nimirum nomen huic specialiter amori congruere puto, ob prærogativam utique plenitudinis spipitus, qua præcellit. Et hæc sufficiant pro eo quod sponsa dicit : *Propterea* **1330** *adolescentulæ dilexerunt te nimis* (*Cantic.* I, 2). In his quæ sequuntur, dignetur nobis aperire thesauros misericordiæ suæ ipse custos eorum Jesus Christus Dominus noster, qui vivit et regnat cum Patre in unitate Spiritus sancti Deus, per omnia sæcula sæculorum. Amen.

SERMO XXI.

Qualiter sponsa, id est Ecclesia, trahi se optat post sponsum, id est Christum,

1. *Trahe me post te, in odore* (173) *unguentorum tuorum curremus* (*Cant.*, 3). Quid? sponsane ergo necesse habet trahi, et hoc post sponsum? Quasi vero invita eum, et non libens sequatur. Sed non omnis qui trahitur, invitus trahitur. Nec enim infirmum aut debilem, eum videlicet qui per se ire non valet, trahi ad balneum, seu ad prandium piget, etsi reum pigeat trahi ad judicium, vel ad pœnam. Denique trahi vult quæ et hoc rogat : non autem rogaret, si sequi per se ipsam dilectum, prout vellet, valeret. Utquid vero non valet? an infirmam fateamur et sponsam? Si una quævis ex adolescentulis infirmam se diceret, et peteret trahi, nequaquam miraremur. At vero de sponsa, quæ trahere et alios, utpote fortis et perfecta, posse sufficere videbatur : cui non durum sonet, quod et ipsa tragi, tanquam infirma vel debilis, necesse habeat? De quanam anima jam confidimus quod valida sit et sana, si illam infirmam dici consenserimus, quæ pro sui singulari perfectione et excellentiori virtute sponsa Domini nominatur? An Ecclesia forte id dixerit, cum intueretur dilectum ascendentem, gestiens eum sequi, atque assumi cum ipso in gloria? Quanquam et quantævis perfectionis anima, quamdiu quidem gemit sub corpore mortis hujus, et hujus sæculi nequam retinetur inclusa carcere, vincta necessitatibus, torta sceleribus, lentius segniusque assurgat necesse est ad contemplanda sublimia, nec omnino liberum habet sequi sponsum quocunque ierit. Hinc lacrymosa vox illa gementis : *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus?* (*Rom.* VII, 24.) Hinc supplex illa precatio: *Educ*

(173) Sic veteres libri, sic primi editi; non, *in odorem*, ut in aliis vulgatis, quod jam notatum. Nempe currimus non in odorem, sed « spirantibus unguentis curremus, num. 4; « odore excitati, » num. 9; curremus in odore unguentorum tuorum, non nostrorum fiducia meritorum; ad hæc, « tu curris in ipsa unctione, nos in illius odore curremus, tu in plenitudine, nos in odore, num. 11.

de carcere animam meam (*Psal.* CXLI, 8). Dicat proinde, dicat cum gemitu etiam sponsa : *Trahe me post te* ; quia corpus quod corrumpitur, aggravat animam, et deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem (*Sap.* IX, 15). An hoc dicat cupiens dissolvi et esse cum Christo, præsertim dum videat eas, propter quas manere ipsam in carne necessarium videbatur (*Philipp.* I, 23, 24), bene proficientes amare jam sponsum, et stare in tuto charitatis ? Siquidem hoc præmiserat : *Propterea*, inquiens, *adolescentulæ dilexerunt te.* Nunc ergo quasi dicat. Ecce adolescentulæ amant te, et amando firmiter inhærent tibi, meque minime jam opus habent, nulla mihi causa in hac vita ulterius commorandi ; idcirco ait, *Trahe me post te.*

2. Hoc sentirem si dixisset, Trahe me ad te. Nunc vero quia dicit, *post te*, magis illud mihi postulare videtur, ut conversationis ejus valeat vestigia sequi, ut possit æmulari virtutem, et normam tenere vitæ, et morum queat apprehendere disciplinam. In his quippe maxime opus est adjutorio, quo valeat abnegare semetipsam, et tollere crucem suam, et sic sequi Christum. Hic prorsus trahi necesse habet sponsa, nec sane trahi ab alio quam ab eo ipso qui ait : *Sine me nihil potestis facere* (*Joan.* XV, 5). Scio, inquit, me nequaquam posse pervenire ad te, nisi gradiendo post te ; sed neque hoc quidem, nisi adjutam abs te : ideoque precor ut trahas me post te. *Beatus* siquidem *cujus est auxilium abs te ; ascensiones in corde suo disposuit in valle lacrymarum* (*Psal.* LXXXIII, 6), perventurus quandoque ad te in montibus gaudiorum. Quam pauci post te, o Domine Jesu, ire volunt ! cum tamen ad te pervenire nemo sit qui nolit, hoc scientibus cunctis, quia *delectationes* **1331** *in dextera tua usque in finem* (*Psal.* XV, 11). Et propterea volunt omnes te frui, at non ita et imitari ; conregnare cupiunt, sed non compati. Ex his erat ille qui dicebat : *Moriatur anima mea morte justorum, et fiant novissima mea horum similia* (*Num.* XXIII, 10). Optabat sibi extrema justorum, sed non ita et principia. Mortem spiritualium optant sibi etiam carnales, quorum tamen vitam abhorrent, scientes pretiosam mortem esse sanctorum : quoniam *cum dederit dilectis suis somnum, ecce hæreditas Domini* (*Psal.* CXXVI, 2, 3) ; et quia *beati mortui qui in Domino moriuntur* (*Apoc.* XIV, 13) : cum e contrario, juxta prophetæ sententiam, *Mors peccatorum pessima* sit (*Psal.* XXXIII, 22). Non curant quærere, quem tamen desiderant invenire ; cupientes consequi, sed non et sequi. Non sic illi quibus aiebat : *Vos estis qui permansistis mecum in tentationibus meis* (*Luc.* XXII, 28). Beati qui digni habiti sunt testimonio tuo, benigne Jesu ! Ipsi revera ibant post te, et pedibus et affectibus. Notas eis fecisti vias vitæ, vocans eos post te, quia via et vita es, et dicis, *Venite post me, faciam vos fieri piscatores hominum* (*Matth.* IV, 19) ; item : *Qui mihi ministrat, me sequatur : et ubi sum ego, illic et minister meus erit* (*Joan.* XII, 26). Dicebant ergo gloriantes : *Ecce nos reliquimus omnia, et secuti sumus te* (*Matth.* XIX, 27).

3. Sic itaque et dilecta tua, relictis omnibus propter te, concupiscit semper ire post te, semper tuis inhærere vestigiis, ac sequi te quocunque ieris : sciens quoniam viæ tuæ viæ pulchræ, et omnes semitæ tuæ pacificæ ; et quia qui sequitur te, non ambulat in tenebris. Precatur autem se trahi, quoniam justitia tua sicut montes Dei, nec sufficit ad illam suis viribus. Precatur se trahi, ut assolet ; quia nemo venit ad te, nisi Pater tuus traxerit eum (*Joan.* VI, 44). Porro quos Pater trahit, trahis et tu. Opera quippe quæ Pater facit, hæc et Filius similiter facit. Sed familiarius a Filio postulat trahi, tanquam à sponso proprio (174), quem Pater misit obviam ei ducem ac præceptorem, qui sibi præiret in via morum, et præpararet iter virtutum, et erudiret eam sicut semetipsam, et viam prudentiæ doceret, et traderet ei legem vitæ et disciplinæ ; et sic merito ipse concupisceret decorem ejus.

4. *Trahe me post te, in odore unguentorum tuorum curremus.* Propterea opus habeo trahi, quoniam refriguit paulisper in nobis ignis amoris tui ; nec valemus a facie frigoris hujus currere modo, sicut heri et nudiustertius. Curremus autem postea, cum reddideris lætitiam salutaris tui, cum redierit melior temperies gratiæ, cum Sol justitiæ iterum incaluerit, et pertransierit tentationis nubes, quæ hunc operire ad horam cernitur, atque ad lenem flatum auræ blandioris solito cœperint unguenta liquescere, et aromata fluere, et dare odorem suum. Tunc curremus, in odore illo curremus. Spirantibus, inquam, unguentis curremus, quoniam abscedet torpor qui nunc est, et revertetur devotio, et jam non erit opus nobis ut trahamur, quippe odore excitatis, ut sponte curramus. Nunc vero interim *trahe me post te.* Videsne illum qui in spiritu ambulat, nequaquam permanere in uno statu, nec eadem semper facilitate proficere, et quod non sit in homine via ejus ; sed quemadmodum ei spiritus moderator, prout vult, dispensat, nunc segnius, nunc alacrius quæ retro sunt oblivisci, et ad anteriora sese extendere ? Puto quod, hoc ipsum si attenditis, vestra vobis experientia intus respondet quod ego foris loquor.

5. Ergo cum te torpore, acedia, vel tædio affici sentis, noli propterea diffidere aut desistere a studio spirituali ; sed juvantis require manum, trahi te obsecrans sponsæ exemplo, donec denuo suscitante gratia factus promptior alacriorque, curras, et dicas : *Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum* (*Psal* CXVIII, 32). Sic autem, quandiu adest gratia, delectare in ea, ut non te existimes donum Dei jure hæreditario possidere, ita videlicet securus de eo, quasi nunquam perdere possis : ne subito, cum forte retraxerit manum, et subtraxerit donum, tu animo concidas, et tristior

(174) *Addunt scripti quidam*, qui concupivit decorem ejus.

1329 quam oportet fias. Denique ne dixeris in abundantia tua, *Non movebor in æternum;* ne etiam illud quod sequitur, dicere cum gemitu quidem cogaris: *Avertisti faciem tuam a me, et factus sum conturbatus* (*Psal.* XXIX, 7, 8). Curabis potius, si sapis, pro consilio Sapientis, in die malorum non immemor esse bonorum, atque in die bonorum non immemor esse malorum (*Eccli.* XI, 27).

6. Ergo in die virtutis tuæ noli esse securus, sed clama ad Deum cum Propheta, et dic: *Cum defecerit virtus mea, ne derelinquas me Psal.* LXX, 9). Porro in tempore tentationis consolare, et dic cum sponsa: *Trahe me post te, in odore unguentorum tuorum curremus.* Sic te non deseret spes in tempore malo, nec in bono providentia deerit, erisque inter adversa et prospera mutabilium temporum tenens quamdam æternitatis imaginem, utique hanc inviolabilem et inconcussam constantis animi æqualitatem, benedicens Dominum in omni tempore, proindeque vindicans tibi etiam in hujus nutabundi sæculi dubiis eventibus, certisque defectibus, perennis quodammodo incommutabilitatis statum, dum te cœperis renovare et reformare in insigne illud antiquum similitudinis æterni Dei, apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio (*Jac.* I, 17). Quippe sicut ipse est, ita et tu eris in hoc mundo, nec in adversis timidus, nec in prosperis dissolutus. In hoc, inquam, nobilis creatura facta ad imaginem et similitudinem ejus qui se fecit, antiqui honoris dignitatem receptare, jam jamque et recuperare se indicat, cum sibi indignum ducit huic labenti sæculo conformari, reformari magis satagens, juxta Pauli doctrinam, in novitate sui sensus (*Rom.* XII, 2), in eam similitudinem in qua se conditam novit; ac per hoc etiam cogens, ut dignum est, sæculum istud, quod propter se factum fuit, versa vice mirum in modum conformari sibi, dum omnia ei cooperari in bonum incipiunt, tanquam in propria et naturali forma, abjecta degeneri specie recognoscentia Dominum suum, cui ad serviendum creata fuere.

7. Unde arbitror illum sermonem, quem dixit de se Unigenitus, videlicet si exaltaretur a terra, omnia traheret ad se ipsum; cunctis quoque ejus fratribus posse esse communem, his utique quos Pater præscivit et prædestinavit conformes fieri imaginis Filii sui, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus. *Et ego* igitur *si exaltatus fuero a terra,* audacter dico, *omnia traham ad me ipsum* (*Joan.* XII, 32). Nec enim temerarie usurpo mihi, fratres mei, vocem, cujus me induo similitudinem. Quod si ita est, non putent divites hujus sæculi, fratres Christi soli possidere cœlestia, quia audiunt dicentem: *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum* (*Matth.* V, 3). Non eos, inquam, æstiment sola cœlestia possidere, qui ea sola audiunt in promissione. Possident et terrena, et quidem tanquam nihil habentes, sed omnia possidentes: non mendicantes, ut miseri, sed ut domini possidentes, eo pro certo magis domini, quo minus cupidi. Denique fideli homini totus mundus divitiarum est. Totus plane: quia tam adversa, quam prospera ipsius, æque omnia serviunt ei, et cooperantur in bonum.

8. Ergo avarus terrena esurit, ut mendicus, fidelis contemnit ut dominus. Ille possidendo mendicat, iste contemnendo servat. Quære a quovis eorum qui insatiabili corde lucris temporalibus inhiant, quidnam de his sentiat, qui sua vendentes et danles pauperibus, regna cœlorum pro terrena mercantur substantia, sapienter agant necne? Procul dubio respondebit: Sapienter. Quære item cur quod approbat, ipse non facit? Non possum, inquit. Quare? Profecto quia domina avaritia non permittit; quia liber non est; quia non sunt sua quæ possidere videtur; sed nec ipse sui juris. Si vere tua sunt, expende ad lucra, et pro terrenis cœlestia commutato. Si non vales, fatere te pecuniæ tuæ non dominum esse, sed servum; custodem, non possessorem. Denique et conformaris erumenæ tuæ, tanquam servus dominæ suæ, dum, quomodo 1329 ille illi necessario et congaudet gaudenti, et dolenti condolet, tu quoque cum crescente tuo marsupio crescis pariter animo, et cum decrescente decrescis. Nam et contraheris tristitia, cum illud eximitur; et lætitia solveris, aut certe inflaris superbia, cum impletur. Hoc ille. Nos sponsæ curemus æmulari libertatem atque constantiam, quæ sicut bene instructa in omnibus, et erudita corde in sapientia, scit etabundare, scit et penuriam pati. Cum se rogat trahi, ostendit quid desit sibi, non pecuniæ, sed virtutis. Rursum cum se nihilominus de spe redituræ gratiæ consolatur; etsi deficere, non tamen diffidere se probat.

9. Dicit ergo: *Trahe me post te, in odore unguentorum tuorum curremus.* Et quid mirum si indiget trahi, quæ post gigantem curris, quæ comprehendere nititur eum qui salit in montibus, transilit colles? *Velociter,* ait, *currit sermo ejus* (*Psal.* CXLVII, 15). Non valet ex æquo currere, non potest pari cum illo celeritate contendere, qui exsultat ut gigas ad currendam viam (*Psal.* XVIII, 6); non potest suis viribus et propterea rogat se trahi. Fessa sum, inquit, deficio, noli me deserere, sed *trahe me post te;* ne incipiam vagari post amatores alios, ne curram quasi in incertum. *Trahe me post te;* quia satius mihi est ut me trahas, ut scilicet vim qualemcunque mihi, aut terrendo minis, aut exercendo flagellis inferas, quam parcens in meo me torpore male securam derelinquas. Trahe quodam modo invitam, ut facias voluntariam; trahe torpentem, ut reddas currentem. Erit quando non indigebo tractore, quoniam voluntarie et cum omni alacritate curremus. Non curram ego sola, etsi solam me trahi petierim: current et adolescentulæ mecum. Curremus pariter, curremus simul; ego odore unguentorum tuorum, illæ meo excitatæ exemplo atque hortatu: ad per hoc omnes in odore unguentorum tuorum curremus. Habet sponsa imitatores sui, sicut et ipsa est Christi. Et ideo non ait singulariter, Curram; sed *curremus.*

10. Sed oritur quæstio, cur similiter, cum se petiit trahi, etiam adolescentulas non adjunxit, ut non, *Trahe me*; sed: Trahe nos diceret. Quid enim? fortene sponsa indiget trahi, et adolescentulæ non indigent? O pulchra, o felix, o beata! edissere nobis hujus distinctionis rationem. *Trahe me*, ais. Quare, *me*; et non, Nos? An hoc bonum invides nobis? Absit! Neque enim protinus dixisses adolescentulas tecum esse cursuras, si sola post sponsum ire voluisses. Cur ergo pluraliter mox subjunctura *curremus*, trahi te singulariter postulasti? Charitas, inquit, ita postulabat. Disce per hoc verbum a me in spirituali exercitio duplex auxilium desuper sperare: correptionem, et consolationem. Altera foris exercet, altera visitat intus. Illa reprimit insolentiam, ista in fiduciam erigit; illa operatur humilitatem, ista pusillanimitatem consolatur; illa cautos, ista devotos facit. Timorem Domini docet illa; ista ipsum timorem infuso temperat gaudio salutari, sicut scriptum est: *Lætetur cor meum ut timeat nomen tuum* (*Psal.* LXXXV, 11); item: *Servite Domino in timore, et exsultate ei cum tremore* (*Psal.* II, 11).

11. Trahimur, cum tentationibus et tribulationibus exercemur; currimus, cum, internis consolationibus et inspirationibus visitati, tanquam in suaveolentibus unguentis respiramus. Ergo quod austerum et durum videtur, retineo mihi, tanquam forti, tanquam sanæ, tanquam perfectæ, et dico singulariter, *Trahe me*. Quod suave et dulce, tibi tanquam infirmo communico, et dico, *Curremus*. Novi ego adolescentulas delicatas et teneras esse, et minusi doneas sufferre tentationes: et propterea mecum volo ut currant, sed non ut mecum trahantur; volo habere socias consolationis, non autem et laboris. Quare? Quoniam infirmæ sunt, et vereor ne deficiant, ne succumbant. Me, inquit, o sponse, corripe, me exerce, me tenta, me trahe post te; quoniam ego in flagella parata sum, et potens ad sustinendum. Cæterum simul curremus; sola trahar, sed simul curremus. **1334** Curremus, curremus, sed in odore unguentorum tuorum non nostrorum fiducia meritorum: nec in magnitudine virium nostrarum currere nos confidimus, sed in multitudine miserationum tuarum. Nam et si quando cucurrimus ac voluntariæ fuimus, non fuit volentis, neque currentis, sed miserentis Dei (*Rom.* IX, 16). Revertatur miseratio, et curremus. Tu quidem in virtute tua, tanquam gigas et potens, curris: nos, nisi unguenta tua spiraverint, non curremus. Tu, quem Pater unxit oleo lætitiæ præ consortibus tuis (*Psal.* XLIV, 8), curris in ipsa unctione; nos in illius odore curremus: tu in plenitudine, nos in odore. Tempus esset ut persolverem quod de unguentis sponsi longe supra promisisse me memini, si non hujus sermonis longitudo vetaret. Differo ergo: nam et materiæ dignitas arctari molesta brevitate non patitur. Rogate Dominum unctionis, ut voluntaria oris mei beneplacita facere dignetur ad insinuandam vestris desideriis memoriam abundantiæ suavitatis suæ, quæ est in sponso, Ecclesiæ Jesu Christo Domino nostro. Amen.

SERMO XXII.

De quatuor unguentis sponsi; et totidem virtutibus cardinalibus.

1. Si ita pretiosa, ita magnifica sponsæ unguenta inventa sunt, quemadmodum cum tractarentur audistis; sponsi qualia sunt? Et si digne ea nos, prout sunt, non sufficimus explicare; haud dubium tamen quin excellentior horum virtus et gratia efficacior sit, quorum solus non solum adolescentulas, sed ipsam quoque sponsam odor excitat ad currendum. Si enim advertis, nil tale de propriis unguentis ausa est polliceri. Et quidem illa optima esse gloriatur; sed non dicit tamen, quia in eis cucurrisset, aut curreret; quod in istorum solo odore promittit. Quid, si ipsam unctionem in se effusam sentiret, cujus ita tenui exhilarata fragrantia permoveatur ut currat? Mirum si non et volaret. Sed dicit aliquis: Desine jam commendare; satis, cum ea cœperis assignare, apparebit quid sint. Non. Minime ego istud polliceor. Sane an vel ipsa sint quæ animo suggerantur dicenda, crede mihi, adhuc nescire me fateor. Existimo enim sponsum varias aromatum atque unguentorum habere species, et non paucas: et alias quidem esse in quibus singulariter oblectatur sponsa, tanquam propinquior ac familiarior; alias vero quæ usque ad adolescentulas perveniunt; alias quæ pertingunt etiam ad longe positos et extraneos, ut non sit qui se abscondat a calore ejus. Sed licet suavia Dominus universis, maxime tamen domesticis; et quanto quis ei familiarius pro vitæ meritis ac mentis puritate appropiat, tanto enim arbitror recentiorum aromatum et unctionis suavioris sentire fragrantiam.

2. Porro in hujusmodi non capit intelligentia, nisi quantum experientia attingit. Ego vero haud temere mihi arrogarim sponsæ prærogativam. Novit sponsus quibus deliciis spiritus foveat dilectam, quibus singulariter refocillet sensus ejus inspirationibus, et mulceat odoramentis. Sit tibi fons proprius, in quo ei non communicet alienus, nec indignus bibat ex eo; est quippe *hortus conclusus*, *fons signatus* (*Cant.* IV, 12). Cæterum derivantur aquæ inde in plateas. Eas me habere ad manum fateor, dum tamen nemo mihi molestus sit aut ingratus, si de publico hauriat et propino. Nam ut paulisper ministerium meum in hac parte commendem, nonnullius profecto fatigationis est atque laboris, quotidie scilicet exire, et haurire etiam de manifestis rivulis Scripturarum, et ex eis singulorum necessitatibus inservire, ut absque suo labore quisque vestrum præsto habeat aquas spirituales ad omne opus; verbi gratia, ad lavandum, ad potandum, ad cibos coquendos. Est nimirum aqua sapientiæ salutaris sermo divinus, non modo potans, sed et lavans, dicente Domino: *Et vos mundi estis propter sermonem quem locutus sum vobis* (*Joan.* XV, 3). Sed et crudos carnis cogitatus igne **1335** Spiritus sancti accendente coquit divinum eloquium, ac vertit in sensus spirituales et

cibos mentis, ita ut dicas : *Concaluit cor meum, latra me, et in meditatione mea exardescet ignis* (*Psal.* XXXVIII, 4).

3. Qui mente sane puriori per se ipsos apprehendere sublimiora sufficiunt, quam per nos proferantur, non solum non prohibeo, sed et multum congratulor, dum et ipsi nos patiantur simpliciora simplicioribus ministrare. Quis dabit mihi ut omnes prophetent? Utinam mihi necesse non esset in his occupari! Utinam aut alteri cura incumberet ista, aut certe, quod mallem, nemo in vobis esset qui ea indigeret, essentque omnes docibiles Dei, et ego possem vacare et videre quoniam sponsus est Deus! Nunc vero quem minime interim, non dico intueri, sed ne inquirere quidem licet (quod sine lacrymis non loquor), regem in decore suo sedentem super cherubin, sedentem super solium excelsum et elevatum, in ea forma, qua æqualis Patri in splendoribus sanctorum ante luciferum genitus est, in qua et semper desiderant angeli eum prospicere, Deum apud Deum : ipsum saltem hominem homo hominibus loquor secundum eam formam, in qua, ut se manifestum nimia sua dignatione et dilectione præberet, minoratus ab angelis in sole posuit tabernaculum suum et ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo (*Psal.* XVIII, 6). Suavem magis quam sublimem, et unctum, non altum loquor, qualem denique Spiritus Domini unxit, et misit evangelizare pauperibus, mederi contritis corde, prædicare captivis indulgentiam, et clausis apertionem, prædicare annum placabilem Domino (*Psal.* LXI, 1, 2).

4. Salvo igitur cuique, quod forte sublimius subtiliusque de Sponsi unguentis speciali munere sentire sibi et experiri donatum est, ego quod de communi accepi, profero in commune. Ipse siquidem fons vitæ, ipse fons signatus, de intra hortum conclusum erumpens, per os Pauli fistulam suam, tanquam vere illa sapientia, quæ juxta beati Job sententiam *trahitur de occultis* (*Job.* XXXVIII, 18), in quatuor sese rivos diffudit, et derivavit in plateas, ubi videlicet et assignat nobis eum factum a Deo sapientiam, et justitiam, et sanctificationem, et redemptionem (*I Cor.* I, 30). Ex his utique quatuor rivis, tanquam pretiosissimis unguentis : nil enim obstat utrumque intelligi, et aquam, et unctionem; aquam, quia mundant; unctionem, quia fragrant : ex his, inquam, quatuor præmissis, tanquam unguentis pretiosissimis, super montes aromatum de cœlestibus speciebus confectis, tanta Ecclesiæ nares odoris suavitas replevit, ut mox a quatuor mundi partibus excitata illa dulcedine, supernum properaret ad sponsum, tanquam vere illa regina austri festinans a finibus terræ audire sapientiam Salomonis, opinionis siquidem odore provocata (*III Reg.* X, 1-7).

5. Sane et Ecclesia non ante currere valuit in odore sui Salomonis, quousque is qui ab æterno ex Patre sapientia erat, factus est ei in tempore a Patre sapientia, quo ipsius odorem percipere posset. A Sic justitia, sic sanctificatio, sic et redemptio nihilominus ei factus est, ut horum quoque in odore currere posset, cum hæc æque omnia in se ante omnia esset. Nam et in principio quidem erat Verbum (*Joan.* I, 1); sed tunc demum ad videndum ipsum pastores venerunt festinantes, cum nuntiatum est factum. Denique et loquuntur ad invicem : *Transeamus usque Bethlehem, et videamus hoc verbum quod factum est, quod fecit Dominus, et ostendit nobis.* Et sequitur, quia *venerunt festinantes* (*Luc.* II, 15, 16). Prius non se movebant, dum Verbum erat tantum apud Deum. At ubi Verbum, quod erat, factum est, ubi hoc Dominus fecit et ostendit; tunc venerunt festinantes, tunc cucurrerunt. Quomodo ergo in principio erat Verbum, sed Verbum erat B apud Deum, factum est autem quatenus esse inciperet et apud homines : sic nihilominus in principio sapientia erat, erat justitia, erat sanctificatio et redemptio, sed angelis; ut esset et hominibus, fecit eum hæc omnia Pater, et fecit quod Pater. Denique *qui factus est*, inquit, *nobis sapientia* **1336** *a Deo* (*I Cor.* I, 30). Non ait simpliciter, *qui factus est sap ientia;* sed, *qui factus est nobis sapientia :* quoniam quod erat angelis, factus est et nobis.

6. At angelis, inquis, quomodo redemptio fuerit, non video. Nec enim auctoritas Scripturarum uspiam assentire videtur, eos aliquando aut peccato exstitisse captivos, aut morti obnoxios, ut necessariam haberent redemptionem, exceptis duntaxat illis qui, superbiæ lapsu irremediabili corruentes, C redimi deinceps non merentur. Si itaque angeli nunquam redempti sunt, alii utique non egentes, alii non promerentes; alii quidem, quia nec lapsi sunt; hi autem, quia irrevocabiles sunt, quo pacto tu dicis Dominum Jesum Christum ei fuisse redemptionem? Audi breviter. Qui erexit hominem lapsum, dedit stanti (*alias* statum) angelo ne laberetur, sic illum de captivitate eruens, sicut hunc a captivitate defendens. Et hac ratione fuit æque utrique redemptio, solvens illum, et servans istum. Liquet ergo sanctis angelis Dominum Christum fuisse redemptionem, sicut justitiam, sicut sapientiam, sicut sanctificationem : et nihilominus tamen hæc ipsa quatuor esse factum propter homines, qui invisibilia Dei nonnisi per ea quæ facta sunt, intel- D lecta conspicere possunt (*Rom.* I, 20). Sic ergo omne quod erat angelis, factus est nobis. Quid? Sapientia, justitia, sanctificatio, redemptio. Sapientia in prædicatione, justitia in absolutione peccatorum, sanctificatio in conversatione, quam habuit cum peccatoribus; redemptio in passione, quam sustinuit pro peccatoribus. Ubi ergo hæc a Deo factus est; tunc Ecclesia odorem sensit, tunc cucurrit.

7. Vide jam quadrifariam unctionem, vide affluentissimam atque inæstimabilem suavitatem ejus, quem unxit Pater oleo lætitiæ præ consortibus suis. Sedebas, o homo, in tenebrosis [*alias* tenebris] et umbra mortis per ignorantiam veritatis; sedebas

vinctus catenis delictorum. Descendit ad te in carcerem, non ut torqueret, sed ut erueret de postestate tenebrarum. Et primo quidem veritatis doctor depulit umbram ignorantiæ tuæ luce sapientiæ suæ. Per justitiam deinde, quæ ex fide est, solvit funes peccatorum, gratis justificans peccatorem. Quo gemino beneficio implevit sermonem illum sancti David : *Dominus solvit compeditos, Dominus illuminat cæcos* (*Psal.* CXLV, 7, 8). Addidit quoque sancte inter peccatores vivere, et sic tradere formam vitæ, tanquam viæ, qua redires ad patriam. Ad cumulum postremo pietatis tradidit in mortem animam suam, et de proprio latere protulit pretium satisfactionis, quo placaret Patrem; per quod illum plane ad se versiculum traxit : *Apud Dominum misericordia, et coposia apud eum redemptio* (*Psal.* CXXIX. 7). Prorsus copiosa; quia non gutta, sed unda sanguinis largiter per quinque partes corporis emanavit.

8. Quid tibi debuit facere, et non fecit? Illuminavit cæcum, solvit vinctum, reduxit erroneum, reconciliavit reum. Quis non post illum libenter atque alacriter currat, qui et ab errore liberat, et errata dissimulat; qui deinde merita vivendo tradit, præmia moriendo conquirit? Quam excusationem habet qui in odore horum unguentorum non currit, nisi ad quem forte odor minime pervenit? Sed enim in omnem terram exivit odor vitæ; quoniam misericordia Domini plena est terra, et miserationes ejus super omnia opera ejus. Ergo qui vitalem hanc sparsam ubique fragrantiam non sentit, et ob hoc non currit, aut mortuus est, aut putidus [*alias*, putridus]. Fragrantia fama est. Pervenit [*alias*, prævenit] opinionis odor, excitat ad currendum, perducit ad unctionis experimentum, ad bravium visionis. Vox una lætantium, omnium pervenientium : *Sicut audivimus, sic vidimus in civitate Domini virtutum* (*Psal.* XLVII, 9). Omnino propter mansuetudinem, quæ in te prædicatur, currimus post te, Domine Jesu, audientes quod non spernas pauperem, peccatorem non horreas. Non horruisti confitentem latronem, non lacrymantem peccatricem, non Chananæam supplicantem, non deprehensam in adulterio, non sedentem **1337** in telonio, non supplicantem publicanum, non negantem discipulum, non persecutorem discipulorum, non ipsos crucifixores tuos. In odore horum currimus. Porro sapientiæ tuæ odorem ex eo percipimus quod audivimus quia si quis indiget sapientia, postulet eam a te, et dabis ei. Aiunt siquidem quod des omnibus affluenter, et non improperes (*Jac.* I, V). At vero justitiæ tuæ tanta ubique fragrantia spargitur, ut non solum justus, sed etiam ipse dicaris justitia, et justitia justificans. Tam validus denique es ad justificandum, quam multus ad ignoscendum. Quamobrem quisquis pro peccatis compunctus esurit et sitit justitiam, credat in te qui justificas impium, et solam justificatus per fidem, pacem habebit ad Deum. Sanctitatem quoque suavissime et copiosissime tua redolet non solum conversatio, sed et conceptio. Peccatum siquidem non commisisti, nec contraxisti. Qui ergo justificat a peccatis sectari desiderant deliberantque sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum; audiant te clamantem : *Sancti estote, quoniam ego sanctus sum* (*Levit.* XIX, 2). Considerent vias tuas, et discant a te quia justus sis in omnibus viis tuis, et sanctus in omnibus operibus tuis (*Psal.* CXLIV, 17). Jam redemptionis odor quantos currere facit? Cum exaltaris a terra, tunc prorsus omnia trahis ad te ipsum. Passio tua ultimum refugium, singulare remedium. Deficiente sapientia, justitia non sufficiente, sanctitatis succumbentibus meritis, illa succurrit. Quis enim de sua vel sapientia, vel justitia, vel sanctitate præsumat sufficientiam sibi ad salutem? *Non quod sufficientes*, inquit, *simus cogitare aliquid a nobis tanquam ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est* (*II Cor.* III, 5). Itaque cum defecerit virtus mea, non conturbor, non diffido. Scio quid faciam : calicem salutaris accipiam, et nomen Domini invocabo (*Psal.* CXV, 13). Illumina oculos meos, Domine, ut sciam quid acceptum sit coram te omni tempore (*Sap.* IX, 10), et sapiens sum. Delicta juventutis meæ, et ignorantias meas ne memineris (*Psal.* XXIV, 7), et justus sum. Deduc me, Domine, in via tua (*Psal.* LXXXV, 11), ut sanctus sum. Verumtamen nisi interpellet sanguis tuus pro me, salvus non sum. Pro his omnibus currimus post te : dimitte nos, quia clamamus post te.

9. Nec currimus æqualiter omnes in odore omnium unguentorum : sed videas alios vehementius studiis flagrare sapientiæ, alios magis ad pœnitentiam spe indulgentiæ animari, alios amplius ad virtutum exercitium vitæ et conversationis ejus provocari exemplo, alios ad pietatem passionis memoria plus accendi. Putamus nos de singulis posse reperire exempla? Currebant in odore sapientiæ, qui missi fuerant a Pharisæis, cum reversi dicerent : *Nunquam homo locutus est* (*Joan.* VII, 46); utique admirantes doctrinam, et confitentes sapientiam. Currebat in hoc ipso odore sanctus Nicodemus, qui *venit ad Jesum nocte* (*Joan.* III, 2), in splendore multo sapientiæ : de multis quippe instructus edoctusque recessit. Verum in odore justitiæ cucurrit Maria Magdalena, cui *dimissa sunt peccata multa, quoniam dilexit multum* (*Luc.* VII, 47). Justa profecto et sancta, et non jam peccatrix, quemadmodum Pharisæus exprobrabat, nesciens justitiam seu sanctitatem Dei esse munus, non opus hominis : et quia non modo justus, sed et beatus, cui non imputabit Dominus peccatum. An oblitus erat quomodo vel suam ipsius, vel alterius corporalem tangendo lepram fugarat, non contraxerat? Sic tactus a peccatrice justus justitiam impertit, non perdit; nec sorde peccati, qua illam mundat, sed inquinat. Cucurrit et Publicanus, qui cum propitiationem peccatis suis humiliter imploraret, *descendit justificatus*, teste ipsa Justitia (*Luc.* XVIII, 14). Cucurrit Petrus, qui lapsus *flevit amare* (*Luc.* XXII, 62), quatenus culpam diluceret, recuperaret justitiam. Cucurrit David, qui reatum agno-

scens et confitens, audire meruit : *Et Dominus translulit a te peccatum tuam* (*II Reg.* XII, 13). Porro in sanctificationis odore Paulus currere se testatur, cum Christi se imitatorem esse gloriatur, dicens ad discipulos : *Estote imitatores mei, sicut et ego Christi* (*I Cor.* XI, 1). Cucurrerunt et omnes qui aiebant : *Ecce nos reliquimus* **1338** *omnia, et secuti sumus te* (*Matth.* XIX, 27.) Desiderio quippe sequendi Christum reliquerant omnia. Hortatur generaliter universos ad eumdem odorem ista sententia : *Qui se dicit in Christo manere, debet, sicut ille ambulavit, et ipse ambulare* (*I Joan.* II, 6). Jam qui in odore cucurrerint passionis, si audire vis, universos martyres accipe. En quatuor unguenta assignata habetis; primum, sapientiæ; secundum, justitiæ; tertium, sanctificationis; quartum, redemptionis. Tenete nomina, percipite fructum; et compositionis modum, vel numerum specierum, quibus confecta sunt, nolite requirere. Non enim facile in sponsi unguentis hæc præsto esse possunt nobis, quemadmodum in superioribus illis sponsæ fuerunt. In Christo nempe rerum plenitudo est sine numero, et sine modo. Nam et sapientiæ ejus non est numerus (*Psal.* CXLVI, 5); et justitia ipsius sicut montes Dei (*Psal.* XXXV, 7), sicut montes æterni; et sanctitas singularis, et redemptio inexplicabilis.

10. Dicendum et hoc, quia frustra hujus sæculi sapientes de quatuor virtutibus tam multa disputaverunt, quas tamen apprehendere omnino nequiverunt, cum illum nescierint, qui factus est nobis a Deo sapientia docens prudentiam; et justitia delicta donans; et sanctificatio, in exemplum temperantiæ continenter vivens; et redemptio, in exemplum patientiæ fortiter moriens. Forsitan dicit aliquis : Cætera bene conveniunt, sed sanctificatio ad temperantiam minus proprie referri videtur. Ad quod respondetur primum, id esse continentiam, quod temperantiam. Deinde usitatum in Scripturis, sanctificationem pro continentia seu munditia poni. Denique quid illæ apud Moysen tam crebræ sanctificationes aliud erant, quam quædam purificationes hominum temperantium se a cibo, a potu, concubitu, hisque similibus? Sed audi ipsum præcipue Apostolum, quam familiare habeat vel uti, vel usurpare sanctificationem in hoc sensu. *Hæc est*, inquit, *voluntas Dei, sanctificatio vestra, ut sciat unusquisque vestrum suum vas possidere in sanctificatione et non in passione desiderii*; item : *Non enim vocavit nos Deus in immunditiam, sed in sanctificationem* (*I Thess.* IV. 3-7.) Liquet quod sanctificationem pro temperantia ponit.

11. Educto itaque in lucem quod subobscurum videbatur, redeo ad id unde digressus eram. Quid vobis cum virtutibus, qui Dei virtutem Christum ignoratis? Ubinam, quæso, vera prudentia, nisi in Christi doctrina? Unde vera justitia, nisi de Christi misericordia? Ubi vera temperantia, nisi in Christi vita? Ubi vera fortitudo, nisi in Christi passione? Soli ergo qui ejus doctrina imbuti sunt, prudentes dicendi sunt; soli justi, qui de ejus misericordia veniam peccatorum consecuti sunt; soli temperantes, qui ejus vitam imitari studerit; soli fortes, qui ejus patientiæ documenta fortiter in adversis tenent. Incassum proinde quis laborat in acquisitione virtutum, si aliunde eas sperandas putat, quam a Domino virtutem : cujus doctrina, seminarium prudentiæ; cujus misericordia, opus justitiæ; cujus vita, speculum temperantiæ; cujus mors, insigne est fortitudinis. Ipsi honor et gloria in sæcula sæculorum. Amen

SERMO XXIII.

De tribus modis contemplationis circa Deum, sub figura trium cellarum.

1. *Introduxit me rex in cellaria sua.* Ecce unde odor, ecce quo curritur. Dixerat quia currendum, et in quo currendum; sed quo currendum esset, non dixerat. Ergo ad cellaria curritur, et curritur in odore qui ex ipsis procedit, sponsa illum solita sua sagacitate præsentiente, et cupiente in ipsius plenitudinem introduci. Verum de cellariis his quid sentiendum putamus? Cogitemus ea interim loca quædam redolentia penes sponsum, plena odoramentis, referta deliciis. In istiusmodi nempe officina **1339** potiora quæque ex horto, sive ex agro servanda reponuntur. Illuc ergo pariter currunt. Qui? Spiritu ferventes animæ. Currit sponsa, currunt adolescentulæ; sed quæ amat ardentius, currit velocius, et citius pervenit. Perveniens, non dico repulsionem, sed nec cunctationem patitur. Sine mora aperitur ei, tanquam domesticæ, tanquam charissimæ, tanquam specialiter dilectæ, et singulariter gratæ. Adolescentulæ autem quid? Sequuntur a longe; neque enim, cum adhuc infirmæ sint, pari possunt devotione cum sponsa currere, nec ipsius omnino imitari desiderium et fervorem; ideoque tardius pervenientes, foris remanent. At charitas sponsæ non quiescit, neque insolescit, ut assolet, successibus suis, ut eas obliviscatur, consolans magis et hortans ad patientiam, quatenus æquanimiter et sui ferant repulsam, et illius absentiam. Denique et nuntiat eis gaudium quod percepit, non ob aliud sane, nisi ut sibi congaudeant, dum confidant minime alienum fore a se, quidquid gratiæ matri accesserit. Nam nec illa ita proficere curat, quo ipsarum negligat curam; nec juvandos suos profectus putat illarum damno. Quocunque proinde meritorum prærogativa tollatur ab illis, charitate absque dublio et pia sollicitudine necesse est eam semper esse cum illis. Oportet denique eam sponsum suum imitari, et petentem nimirum cœlos, et nihilominus in terris cum suis se fore usque ad consummationem sæculi pollicentem. Sic et ista, quantumvis proficiat, quantumlibet promoveatur; cura, providentia atque affectu ab his, quas in Evangelio genuit, nunquam amovetur, nunquam sua viscera obliviscitur.

2. Dicatitaque eis : Gaudete, confidite. *Introduxit me rex in cellaria sua* [*alias*, cubiculum] : putate et vos pariter introductas. Sola introduxit videor; sed

soli non proderit. Vestrum omnium est, meus omnis profectus : vobis proficio, vobiscum partibor quidquid plus forte vobis meruero. Vis indubitanter scire quia in hoc sensu et affectu locuta sit? Audi quid illæ respondeant. *Exsultabimus et lætabimur in te. In te*, inquiunt, *exsultabimus et lætabimur* : nam in nobis necdum meremur. Et addunt, *Memores uberum tuorum*, hoc est, æquanimiter sustinemus dum venias, scientes te plenis ad nos reversuram uberibus. Tunc nos confidimus exsultare et lætari, memores interim uberum tuorum. Quod adjungunt, *super vinum* (*Cantic.* I, 3), significant se adhuc quidem pro sui imperfectione carnalium desideriorum, quæ vino designantur, recordatione pulsari: vinci tamen eadem desideria memoria abundantiæ suavitatis, quam jam ex uberibus fluentem expertæ sunt. Dicerem de uberibus, si non me satis dixisse superius meminissem (serm. 9). Nunc vero vides quomodo de matre præsumunt, quomodo ejus lucra et gaudia sua reputant, propriæ repulsæ injuriam illius introductione consolantes. Minime ita confiderunt, nisi matrem agnoscerent. Audiant hoc prælati, qui sibi commissis semper volunt esse formidini, utilitati raro. Erudimini, qui judicatis terram. Discite subditorum matres vos esse debere, non dominos; studete magis amari, quam metui : et si interdum severitate opus est, paterna sit, non tyrannica. Matres fovendo, patres vos corripiendo exhibeatis. Mansuescite, ponite feritatem; suspendite verbera, producite ubera; pectora lacte pinguescant, non typho turgeant. Quid jugum vestrum super eos aggravatis, quorum potius onera portare debetis? Cur morsus a serpente parvulus fugit conscientiam sacerdotis, ad quem eum magis oportuerat tanquam ad sinum recurrere matris? Si spirituales estis, instruite hujusmodi in spiritu lenitatis; considerans unusquisque se ipsum, ne et ipse tentetur (*Galat.* VI, 1). Alioquin ille *in peccato suo morietur : sanguinem autem ejus*, ait *de manu tua requiram* (*Ezech.* III, 20). Sed hæc alias.

3. Nunc quoniam litteræ consequentia ex his quæ prætaxavimus manifesta est, videamus jam de cellariis 1340 quid spiritualiter sentire debeamus. In consequentibus mentio fit etiam de horto et de cubiculo, quæ ambo nunc adjungo istis cellariis, et in præsentem disputationem assumo : nam simul tractata melius ex invicem innotescent. Et quæramus, si placet, tria ista in Scripturis sanctis, hortum, cellarium, cubiculum. In ipsis nempe libenter Deum sitiens anima versatur et moratur, sciens se ibi absque dubio inventuram quem sitit. Sit itaque hortus simplex ac plana historia ; sit cellarium moralis sensus; sit cubiculum arcanum theoricæ contemplationis.

4. Et primum quidem historiam ad hortum puto non immerito deputari, quod in ea inveniantur viri virtutum, tanquam ligna fructifera in horto sponsi et in paradiso Dei, de quorum bonis actibus ac moribus quot sanctis exempla, tot carpis poma. An forte quis ambigat Dei esse plantationem bonum hominem? Audi sanctum David de virto bono quid canat. *Erit*, ait, *tanquam lignum quod plantatum est secus decursus aquarum, quod fructum suum dabit in tempore suo, et folium ejus non defluet* (*Psal.* I, 3.) Audi Jeremiam eodem spiritu concinentem, et eisdem pene verbis. *Erit tanquam lignum*, inquit, *quod plantatum est secus decursus aquarum, quod ad humorem mittit radices suas, et non timebit cum venerit æstus* (*Jerem.* XVII, 8). Item Propheta : *Justus ut palma florebit, sicut cedras Libani multiplicabitur* (*Psal.* XCI, 13). Et de se ipso : *Ego autem sicut oliva fructifera in domo Dei* (*Psal.* LI, 10). Est ergo historia hortus, et ipsa tripartita. Continetur namque in ea cœli et terræ creatio, reconciliatio, et reparatio. Creatio quidem, tanquam horti satio sive plantatio. Reconciliatio autem, quasi germinatio satorum vel plantatorum. Tempore nempe suo rorantibus cœlis desuper, et nubibus pluentibus justum, aperta est terra et germinavit Salvatorem (*Isai.* XLV, 8), per quem facta est cœli terræque reconciliatio. Ipse est enim pax nostra, qui fecit utraque unum (*Ephes.* II, 14), pacificans in sanguine suo quæ in terris sunt, et quæ in cœlis (*Coloss.* I, 20). Porro reparatio futura est in fine sæculi. Erit enim cœlum novum, et terra nova : et colligentur boni de medio malorum, tanquam fructus de horto, in Dei promptuaria reponendi. *In die illa*, ut scriptum est, *erit germen Domini in magnificentia et gloria, et fructus terræ sublimis* (*Isai.* IV, 2). Habes igitur tria tempora in horto historici sensus.

5. In Morali quoque disciplina tria æque advertere est, cellas quasi tres in cellario uno. Et idcirco forsitan pluraliter *cellaria* dixit, et non cellarium, cellarum videlicet hunc numerum cogitans. Infra denique introductam se gloriatur *in cellam vinariam* (*Cantic.* II, 4). Nos ergo, quia legimus : *Da occasionem sapienti, et sapientior erit* (*Prov.* IX, 9) : habentes occasionem ex vocabulo quod Spiritus sanctus cellæ huic censuit imponendum reliquis quoque duabus nomina imponamus, aromaticam uni, et unguentariam alteri. Causas horum vocabulorum videbimus postea. Nunc autem adverte cuncta apud sponsum salubria, cuncta suavia reperiri; vinum, unguenta, aromata. *Vinum*, Scriptura teste, *lætificat cor hominis* (*Psal.* CIII, 15). Exhilarari nihilominus faciem in oleo legis (*ibid.*), quo utique pulvis pigmentorum infunditur, ut unguenta fiant. Aromata non modo grata suavitate odoris, sed vi quoque medendi utilia sunt. Merito se introductam illuc exsultat sponsa, ubi tanta redundat ubertas gratiæ.

6. Sed habeo et alia nomina puto et evidentierem sui gerentia rationem. Et ut suo ordine nominentur, primam nuncupaverim disciplinæ; secundam, naturæ; postremam, gratiæ. In priori discis juxta ethicæ partis rationem inferior esse, in sequenti par, in posteriore superior : hoc est, sub alio, cum alio, super alium; vel sic, subesse, coesse, præesse. Pri-

mo ergo discis esse discipulus, secundo socius, tertio et magister. Et quidem omnes homines natura æquales genuit. At quoniam bono naturæ in moribus superbia depravato, facti sunt homines æqualitatis impatientes, contendentes invicem superiores 1341 constitui, atque alterutrum supergredi cupientes, et inanis gloriæ cupidi, invicem invidentes, invicem provocantes : primo omnium in cella priori, jugo disciplinæ insolentia morum domanda est, quousque duris ac diutinis seniorum attrita legibus humilietur et sanetur cervicosa voluntas, bonumque in se naturæ, quod superbiendo amiserat, obediendo recipiat; dum solo jam naturali affectu, non metu disciplinæ, cum universis naturæ suæ sociis, id est cum omnibus hominibus, socialiter, quantum in se est, quieteque sese habere didicerit, in cellam tandem naturæ transiens, experiensque quod scriptum est: *Ecce quam bonum et quam jucundum, habitare fratres in unum? sicut unguentum in capite* (*Psal.* CXXXII, 1, 2). Accedit nimirum disciplinatis moribus, tanquam tritis speciebus, oleum lætitiæ, bonum naturæ; et fit unguentum bonum atque jucundum. Quo quasi unctus redditur homo suavis et mitis, homo sine querela, neminem circumveniens, neminen concutiens, neminem lædens, nemini se superextollens aut præferens, insuper et libenter communicans in ratione dati et accepit.

7. Puto, si bene intellexisti utriusque cellæ proprietates, non incongrue me hanc unguentariam, illam aromaticam appellasse testaberis. In illa denique, sicut pigmentorum vires atque fragrantiam pistilli extorquet et exigit violenta contusio, sic rectorum morum elicit quodammodo et exprimit naturalem vim vis Magisterii, et districtio disciplinæ. In hæc autem voluntariæ et tanquam innatæ affectionis grata mansuetudo sponte officiosa currit, instar plane unguenti quod est in capite, ad levem caloris tactum descendentis ac diffluentis per totum. Itaque in cella disciplinæ, tanquam siccæ ac simplices aromatum species continentur, et inde aromaticam eam denominandam putavi. In ea vero quæ naturæ dicta est, quoniam jam quasi confecta reponuntur et servantur unguenta, nihilominus ex re nomen et ipsa accepit, ut unguentaria nuncupetur. Nam vinariam quoque cellam, non aliam sane sui nominis arbitror ferre rationem, nisi quod in ea vinum zeli in charitate ferventis reconditur. Nec debet omnino præesse aliis, qui in eam necdum meruit introduci. Oportet prorsus hoc vino æstuet, qui aliis præsidet, quemadmodum Doctor Gentium æstuabat, quando dicebat: *Quis infirmatur, et ego non infirmor quis scandalizatur, et ego non uror!* (*II Cor.* XI, 29.) Alioquin improbe satis præesse affectas, quibus prodesse non curas; et quorum non zelas salutem, subjectionem nimis ambitiose vindicas tibi. Hanc ego cellam quoque gratiæ nominavi; non quod absque gratia vel reliquas duas obtinere omnino quis possit, sed ob plenitudinem quæ singulariter in ista percipitur. Denique, *plenitudo legis est charitas*; et, *qui diligit* fratrem, *legem implevit* (*Rom.* XIII. 10, 8).

8. Vidisti rationem vocabulorum; vide et differentiam cellarum. Nec enim paris facilitatis seu facultatis ejusdem est, petulantes vagosque sensus atque intemperantem carnis appetitum magistri comprimere metu, ac rigida disciplinæ cohibere censura; et spontaneo affectu bene cum sociis convenire; castigatis sub ferula vivere moribus, et sola Magistra voluntate gratum paribus gerere morem. Nam neque unius rursum quis dicat esse meriti, uniusve virtutis, socialiter vivere, et utiliter præesse. Quam multi denique sub præceptore quieti vivunt, quos si jugo absolvas, videas non posse quiescere, nec se ullo modo æqualibus servare innoxios? Itemque innumeros cernes simpliciter ac sine querela inter fratres conversari, super fratres non solum inutiliter, sed et insipienter et nequiter. Quadam siquidem bona mediocritate contenti sunt qui hujusmodi sunt, sicut eis mensuram gratiæ partitus est Deus; minime quidem egentes magistro, nec 1342 tamen idonei magisterio. Prioribus ergo sequentes quidem in moribus antecellunt; sed utrisque superiores existunt, qui superiores esse sciunt. Denique et accipiunt in promissione qui bene præsunt, constitui super omnia bona Domini sui (*Matth.* XXIV, 48). At pauci profecto qui utiliter; pauciores, qui et humiliter præsint. Facile, tamen utrumque adimplet, qui matrem virtutum discretionem perfecte adeptus, vino nihilominus charitatis usque ad contemptum propriæ gloriæ, usque ad sui ipsius oblivionem, et non ad quærenda quæ sua sunt debriatur; quod solo ac miro Spiritus sancti magisterio intra cellam vinariam obtinetur. Virtus siquidem discretionis absque charitatis fervore jacet, et fervor vehemens absque discretionis temperamento præcipitat. Ideoque laudabilis, cui neutrum deest: quatenus et fervor discretionem erigat, et discretio fervorem regat. Ergo taliter oportet esse moratum eum qui præest. Optimum autem in moribus dixerim, et summam disciplinæ hujus perfecte apprehendisse, cui totas has cellas absque offendiculo percurrere et circuire donatum est : qui in nullo prorsus aut resistat prioribus, aut invideat paribus, aut subjectis vel desit in cura, vel in superbia præsit : prælatis obediens, sociis congruens, subditis utiliter condescendens : quod quidem perfectionis insigne haud dubius sponsæ annuerim. Innuit hoc etiam sermo quem dixit, quia *Introduxit me rex in cellaria sua*, dum non in unam aliquam cellam, sed *in cellaria* pluraliter se introductam ostendit.

9. Jam cubiculum veniamus. Quid et istud? Et id me præsumo scire quid sit? Minime mihi tantæ rei arrogo experientiam, nec glorior in prærogativa, quæ soli servatur beatæ sponsæ, cautus juxta illud Græcorum, scire me ipsum ; ut sciam etiam cum Propheta, *quid desit mihi* (*Psal* XXXVIII, 5). Tamen si nihil omnino scirem, nihil dicerem. Quod scio, non invideo vobis, nec subtrabo : quod nescio, doceat vos qui docet hominem scientiam (*Psal.* XCIII, 10). Dixi, et meministis, in theoricæ contemplationis

arcano regis esse quærendum cubiculum. Sed quomodo de unguentis dixisse me scio, multa videlicet et diversa penes sponsum ea esse, nec omnia præsto omnibus, sed sua quibus pro diversitate indulta meritorum : sic quoque non unum puto cubiculum regi esse sed plura. Nam nec una est regina profecto, sed plures : et concubinæ multæ sunt, et adolescentularum non est numerus. Et unaquæque invenit secretum sibi cum sponso, et dicit : *Secretum meum mihi, secretum meum mihi* (*Isai.* XXIV, 16). Non omnibus uno in loco frui datur grata et secreta sponsi præsentia, sed ut cuique paratum est a Patre ipsius. Non enim nos eum elegimus, sed ipse elegit nos, et posuit nos ; et ubi ab eo quisque positus est, ibi est. Denique mulier una compuncta secus pedes, Domini Jesu sortita est locum (*Luc.* VII, 38) cum altera suæ devotionis fructum ad caput invenerit (*Mat.* XXVI, 7), si tamen altera (175). Porro Thomas in latere, Joannes in pectore, Petrus in sinu Patris, Paulus in tertio cœlo, secreti hujus gratiam sunt assecuti.

10. Quis nostrum digne distinguere sufficiat has varietates meritorum, vel potius præmiorum ? Ne omnino tamen præteriisse quod ipsi novimus [*alias* movimus] videamur ; prior mulier stravit sibi in tuto humiliatatis ; posterior, in solio spei ; Thomas, in solido fidei ; Joannes, in lato charitatis : Paulus, in intimo sapientiæ ; Petrus, in luce veritatis. Sic ergo apud sponsum mansiones multæ sunt, et sive regina, sive concubina, sive etiam de numero sit adolescentularum congruum, quæque pro meritis accipit ibi locum terminumque, quousque licet sibi contemplando procedere, et introire in gaudium Domini sui, et rimari dulcia secreta sponsi. Quod suo loco distinctius, quantum dignabitur ipse suggerere, demonstrare conabor. Nunc vero id nosse sufficiat nulli adolescentularum, nulli concubinarum, nulli **1343** vel reginarum patere omnino accessum ad secretum illud cubiculi, quod suæ illi columbæ formosæ, perfectæ uni, unicum sponsus servat. Unde nec ego sane indignor, si non ad illud admittor, præsertim cum constet mihi ne ipsam quidem sponsam interim adhuc ad omne quod vult pervenire secretum. Denique et flagitat indicari sibi, ubi pascat, ubi cubet in meridie (*Cantic.* I, 6.)

11. Sed audite quousque pervenerim, aut me pervenisse putaverim. Nec enim jactantiæ deputandum est, quod in vestros pando profectus. Est locus apud sponsum, de quo sua jura decernit, et disponit consilia ipse universitatis gubernator, leges constituens omni creaturæ, pondus, et mensuram, et numerum. Et locus iste altus et secretus, sed minime quietus. Nam etsi ipse, quantum in se est, disponit omnia suaviter, disponit tamen ; et contemplantem, qui forte eo loci pervenerit, quiescere non permittit ; sed mirabiliter, quamvis delectabiliter, rimantem et admirantem fatigat, redditque inquietum. Pulchre utrumque in consequentibus sponsa exprimit, et delectationem videlicet istiusmodi contemplationis, et inquietudinem, ubi et se dormire, et cor suum vigilare fatetur (*Cantic.* V, 2). Nam in somno quidem suavissimi stuporis, placidæque admirationis, sentire quietem ; in vigiliis vero inquietæ nihilominus curiositatis ac laboriosæ exercitationis pati se fatigationem significat. Hinc beatus Job : *Si dormiero*, ait, *dico, Quando consurgam ? et rursus exspectabo vesperam* (*Job.* VII, 4). Sentisne in his verbis sanctam animam velle interdum molestam quodam modo declinare suavitatem, eamdemque rursum suavem molestiam affectare ? Non enim dixisset, *Quando consurgam*, si ex toto ei quies illa suæ contemplationis placuisset : sed etsi ex toto displicuisset, non denuo exspectasset horam quietis, id est *vesperam*. Non igitur locus est iste cubiculi, ubi nequaquam per omnem modum quiescitur.

12. Est item locus, de quo super rationalem reprobam quidem creaturam immobilis vigilat secretissima et severissima animadversio justi judicis Dei, terribilis in consiliis super filios hominum. Cernitur, inquam, a timorato contemplatore hoc loco Deus, justo, sed occulto judicio suo, reproborum nec diluens mala, nec acceptans bona ; insuper et corda indurans, ne forte doleant, et resipiscant, et convertantur, et sanet eos. Et hoc non absque certa et æterna ratione, quod tanto formidolosius

(175) Eadem verba sunt Augustini in Joannem tractatu 9, num 3. An una vel multiplex Maria fuerit, illa videlicetquæ Dominum non semel unxisse legitur et quæ Marthæ soror erat ; apud veteres magna fuit controversia, de qua inter alios videndus Jansenius Gandavensis, Concordiæ Evang. cap. 48, ubi id argumentis solide suo more pertractavit. Quidam enim, Græci maxime, inter quos Origenes et Theophylactus, putant fuisse tres diversas mulieres ; unam scilicet peccatricem innominatam, de qua Lucæ cap. VII. Alteram quoque innominatam, de qua Matthæi cap. XXVI, et Marci cap. XIV. Tertiam, quæ dicta est soror Marthæ, de qua Joannis cap. XII. Chrysostomus vero, homilia 81, putat duas tantum fuisse ; nempe unam eamdem quæ semel et iterum unctionis officium Christo legitur impendisse, alteram quæ fuerat soror Marthæ. S. Hieroymus e contrario, in Matthæi cap. XXVI, vult eamdem quidem esse eam, quæ unguentum super Christi caput effudit, cum sorore Marthæ ; diversam vero ab ea quæ pedes unxit in domo Pharisæi : cui sententiæ S. Ambrosius super Lucam favere videtur. Unam ubique admittit Gregorius Magnus, cui plerique suffragantur. Ambrosius in Lucam, ubi non repugnat quominus diversæ censeantur, scribit interea posse eamdem videri, quæ diversa fuerit tantum pro temporis et meriti diversitate, « ut adhuc illa peccatrix sit, jam ita perfectior. Etsi enim, » inquit, « personam non mutat Ecclesia vel anima, tamen mutat profectum. » Quidquid sit, Bernardus idem dubium movet sermone 12 in Cantica : at sermone 3 in Assumptione, num. 2, diserte asserit, eamdem esse, de qua agitur Lucæ cap. VII, cum ea de qua Matthæi cap. XXVI, et Marci cap. XVI, atque Joannis XII. Ita enim habet : « Vide prærogativam Mariæ, quem in omni causa habeat advocatum. Indignatur siquidem Pharisæus » (nimirum Lucæ cap. VII), « conqueritur soror » (Joannis cap. XII), « etiam discipuli murmurant » (Matthæi cap. XXVI, et Marci cap. XIV), « ubique Maria tacet, et pro ea loquitur Christus. » Lege Vossium, Harmoniæ evangelicæ lib. I, cap. 3, et alios interpretes.

constat esse, quanto immobilius fixum exstat in æternitate. Pavendum valde quod in propheta de hujusmodi legimus, ubi loquens ad angelos suos Deus sic ait : *Misereamur impio.* Quibus paventibus atque quærentibus, *Non* ergo *discet facere justitiam?* Non, inquit ; subdensque causam : *In terra*, ait, *sanctorum iniqua gessit ; et non videbit gloriam Domini* (*Isai.* XXVI, 10). Timeant clerici, timeant ministri Ecclesiæ, qui in terris sanctorum quas possident, tam iniqua gerunt, ut stipendiis, quæ sufficere debeant, minime contenti, superflua quibus egeni sustentandi forent, impie sacrilegeque sibi retineant ; et in usus suæ superbiæ atque luxuriæ victum pauperum consumere non vereantur, duplici profecto iniquitate peccantes, quod et aliena diripiunt, et sacris in suis vanitatibus et turpitudinibus abutuntur.

13. Talibus ergo cum impræsentiarum parcere ac misereri, ne in æternum parcat, cujus judicia abyssus multa, advertitur ; quis hoc loco requiem quærat ? Habet hæc visio tremorem (*alias*, terrorem) judicii, non securitatem cubiculi. Terribilis est locus iste, et totius expers quietis. Totus inhorrui, si quando in eum raptus sum, illam apud me replicans cum tremore sententiam : *Quis scit si est dignus amore, an odio ?* (*Eccle.* IX, 1.) Nec mirum si titubo ego ibi (folium utique quod a vento rapitur, et stipula sicca (*Job.* XIII, 25), ubi et maximus ille contemplator suos quoque fatetur pene motos fuisse pedes, pene effusos gressus ; et dicebat : *Zelavi super iniquos, pacem peccatorum videns.* Quare? *In labore*, inquit, *hominum non sunt, et cum hominibus non flagellabuntur ; ideoque tenuit eos superbia* (*Psal.* LXXII, 3-6), ne humilientur ad pœnitentiam, sed damnentur propter superbiam cum superbo diabolo et angelis ejus. Nam qui in labore hominum non sunt, in labore dæmonum profecto erunt, dicente judice : *Ite, maledicti, in ignem æternum, qui paratus est diabolo et angelis ejus* (*Matth.* XXV, 41). Est tamen Dei locus et iste, plane non aliud quam domus Dei, et porta cœli. Hic nempe timeri dicitur Deus ; hic sanctum et terribile nomen ejus, tanquam ingressus gloriæ : *Initium* plane *sapientiæ timor Domini* (*Psal.* CX, 9 10).

14. Nec te moveat, quod initium sapientiæ huic demum loco dederim, et non priori. Ibi quippe in quodam quasi auditorio suo docentem de omnibus magistram audimus Sapientiam, hic et suscipimus ; ibi instruimur quidem, sed hic afficimur. Instructio doctos reddit, affectio sapientes. Sol non omnes, quibus lucet, etiam calefacit ; sic Sapientia multos, quos docet quid sit faciendum, non continuo etiam accendit ad faciendum. Aliud est multas divitias scire, aliud et possidere ; nec notitia divitem facit, sed possessio. Sic prorsus, sic aliud est nosse Deum, et aliud timere ; nec cognitio sapientem, sed timor facti, qui et afficit. Tunc, sapientem dixeris, quem sua scientia inflat? Quis illos sapientes nisi insipientissimus dicat, qui cum cognovissent Deum, non anquam Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt? Ego magis cum Apostolo sentio, qui insipiens cor eorum manifeste pronuntiat (*Rom.* I, 21). Et bene *initium sapientiæ timor Domini ;* quia tunc primum Deus animæ sapit, cum eam afficit ad timendum, non cum instruit ad sciendum. Times Dei justitiam, times potentiam ; et sapit tibi justus et potens Deus, quia timor sapor est. Porro sapor sapientem facit, sicut scientia scientem, sicut divitiæ divitem. Quid ergo prior locus? Tantum præparat ad sapientiam. Illic præpararis ut hic initieris. Præparatio, rerum cognitio est. Verum hanc facillime sequitur elationis tumor, si non reprimat timor, ut merito dicatur : *Initium sapientiæ timor Domini*, qui se pesti insipientiæ primus opponit. Ibi itaque quidam accessus est ad sapientiam, hic et ingressus. Porro nec hic, nec ibi speculanti perfecta est quies ; quia illic Deus apparet tanquam sollicitus, hic tanquam turbatus. Non ergo cubiculum quæsieris in his locis, quorum alter auditorium quasi docentis, alter prætorium judicis magis apparet.

15. Sed est locus, ubi vere quiescens et quietus cernitur Deus ; locus omnino, non judicis, non magistri, sed sponsi : et qui mihi quidem, nam de aliis nescio, plane cubiculum sit, si quando in illum contigerit introduci. Sed, heu ! rara hora, et parva mora ! Clare ibi agnoscitur misericordia Domini ab æterno, et usque in æternum super timentes eum. Et felix qui dicere potest : *Particeps ego sum omnium timentium te, et custodientium mandata tua* (*Psal.* CXVIII, 63) Stat propositum Dei, stat sententia pacis super timentes eum, ipsorum et dissimulans mala, et remunerans bona : ut miro modo eis non modo bona, sed et mala cooperetur in bonum. O solus vere beatus cui non imputabit Dominus peccatum ! (*Psal.* XXXI, 2). Nam qui non habuerit peccatum, nemo. Omnis enim peccaverunt et omnes egent gloria Dei (*Rom.* III, 23). Quis accusabit tamen adversus electos Dei ? (*Rom,* VIII, 33.) Sufficit mihi ad omnem justitiam solum habere propitium, cui soli peccavi. Omne quod mihi ipse non imputare decreverit, sic est quasi non fuerit. Non peccare. Dei justitia est ; hominis justitia, indulgentia Dei. Vidi hæc, et intellexi illius sententiæ veritatem : *Omnis qui natus est ex Deo, non peccat ; quia generatio cœlestis servat eum* (*I Joan.* III, 9). Generatio cœlestis, æterna prædestinatio est, qua electos suos Deus dilexit et gratificavit, in dilecto Filio suo ante mundi constitutionem, sic in sancto apparentes sibi, ut viderent virtutem suam, et gloriam suam, quo ejus forent consortes hæreditatis cujus, et apparerent conformes imaginis. Hos ergo adverti quasi nunquam peccasse ; quoniam etsi qua deliquisse videntur in tempore, non apparent in æternitate ; quia charitas Patris ipsorum cooperit multitudinem peccatorum (176). Et dixit

(176) Eodem sensu in libro de Gratia et Libero Arbitrio, num. 29, peccata prædestinatorum dicun-

beatos, *quorum remissæ sunt iniquitates, et quorum tecta sunt peccata* (*Psal.* XXXI. 1); cum subito tanta mihi quoque de me suborta fiducia et infusa lætitia est, quantus certe in loco horroris, id est in loco secundæ visionis, non præcesserat timor, ita ut mihi visus sim tamquam unus ex illis beatis esse. O si durasset! Iterum, iterumque visita me, Domine, in salutari tuo, ad videndum in bonitate electorum tuorum, ad lætandum in lætitia gentis tuæ (*Psal.* CV, 4, 5).

16. O veræ quietis locus, et quem non immerito cubiculi appellatione censuerim! in quo Deus, non quasi turbatus ira, nec velut distentus cura prospicitur; sed probatur voluntas ejus in eo bona, et beneplacens et perfecta. Visio ista non terret, sed mulcet; inquietam curiositatem non excitat, sed sedat; nec fatigat sensus, sed tranquillat. Hic vere quiescitur. Tranquillus Deus tranquillat omnia; et quietum aspicere, quiescere est. Cernere et regem post diurnas forensium quasi lites causarum, dimissis a se turbis, curarum molestias declinantem, petentem de nocte diversorium, cubiculum introeuntem cum paucis, quos hoc secreto et hac familiaritate dignatur, eo certe securius, quo se secretius quiescentem; eo serenius se habentem quo placidius solos intuentem quos diligit. In hoc arcanum et in hoc sanctuarium Dei si quem forte vestrum aliqua hora sic rapi et sic abscondi contigerit, ut minime avocet aut perturbet vel sensus agens, vel cura pungens, vel culpa mordens, vel ea certe, quæ difficilius amoventur, irruentia imaginum corporearum phantasmata: poterit quidem hic, cum ad nos redierit, gloriari et dicere: *Introduxit me rex in cubiculum suum* (*Cant.* I, 3). Quod tamen an ipsum sit de quo exsultat sponsa, non temere affirmaverim. Est tamen cubiculum, et cubiculum regis; quia nimirum de tribus, quos triplici assignavimus visioni, solus factus est in pace locus iste. Ut enim aperte monstratrum est, et in priori exigua, et in secundo nulla percipitur quies: cum et illic apparens admirabilis, ad indagandi studium exercebat curiositatem; et hic innotescens terribilis, infirmitatem concutiat. At vero tertio isto in loco, non plane terribilis, nec tam admirablis quam amabilis apparere dignatur, serenus et placidus, suavis et mitis, et multæ misericordiæ omnibus intuentibus se [*alias*, invocantibus se].

17. Jam ut horum quæ de cellario, horto, cubiculo, longiori sunt disputata sermone, memoria vestra compendium teneat; mementote trium temporum, trium meritorum, trium quasi præmiorum. In horto advertite tempora, merita in cellario, præmia in triplici illa contemplatione cubiculum inquirentis. Et de cellario quidem ista sufficiant. Porro de horto vel cubiculo si qua addenda, aut alia forte quam dicta sunt, modo advertenda occurrerint, loco suo non prætereamus. Sin autem, sufficiant quæ dicta sunt, et minime iterentur, ne unquam in fastidium, quod absit! veniant ea, quæ proferuntur ad laudem et gloriam sponsi Ecclesiæ Domini nostri Jesu Christi, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

1346 SERMO XXIV (177).

Agit præcipue contra detestabile vitium detractionis; et qua in re rectitudo hominis potissimum consistat.

1. Hoc demum tertio, fratres, reditum ab Urbe nostrum clementior oculus e cœlo respexit, et vultus tandem serenior desuper arrisit nobis. Quievit Leonina rabies, finem accepit malitia, Ecclesia pacem recepit. Ad nihilum deductus est in conspectu ejus malignus, qui eam per hoc ferme octennium diro schismate conturbarat. Num vero ego gratis de tantis periculis ero redditus vobis? Vestris desideriis donatus sum, vestris me profectibus paro: quorum vivo meritis, volo vivere studiis et saluti. Quodque dudum cœpta in Canticis me exsequi vultis, libenter quidem accipio, et dignum arbitror interruptum potius resarcire sermonem, quam novi orditi quidpiam. Vereor autem ne dissuetum per id temporis animum et distentum diu habitum, non solum ad tam diversa, sed etiam ad tam indigna, dignitas materiæ, prout oportet, non admittat. Sed si quod habeo, hoc vobis do; poterit et fideli obsequio meo Deus, etiam quod non habeo, dare ut dem. Si non; culpetur sane ingenium, non voluntas.

2. Locus autem unde incipere debemus, ni fallor, iste est: *Recti diligunt te.* Quod antequam explanare incipiamus quid sit videamus, cujus sit, quisnam hoc videlicet dicat. A nobis namque exigitur quod auctor non loquitur. Et fortasse melius adolescentulis id damus, ut suis verbis et hoc addant (177*). Siquidem cum dixissent: *Exultabimus et lætabimur in te, memores uberum tuorum super vinum* (nec dubium quin matri loquerentur), continuato sermone hoc quoque inferunt: *Recti diligunt te*

tur « abscondi in charitate, » nempe Dei. Confer sermonem 4 de Diversis, num. 5, et sermonem 1 de Septuagesima, cum notis.

(177) Habitus anno 1138, composito schismate, post suum ex Italia reditum.

(177*) Ab initio sermonis ad hunc locum insignis est in scriptis diversitas. In quibusdam omisso hoc exordio, sermo ita incipit: Recti diligunt te. *Et hoc cui potissimum personæ congruere judicamus? Si adolescentulis, matri sine dubio id loquuntur, siquidem cum dixissent ei*, Exsultabimus et lætabimur in te, memores uberum tuorum super vinum, *continuato sermone hoc quoque inferunt:* Recti, etc. Alii scripti nostram lectionem habent. Ex hac varietate nata est magna confusio in plerisque editis, in quibus refertur utrumque exordium, sed perperam. Hæc enim varietas inde orta est, quod Bernardus bis hunc eumdem sermonem pronuntiavit: primo quidem cum exordio breviori anno 1137, antequam Romam tertio proficisceretur; secundo vero, cum inde rediit anno 1138, eumdem repetiit cum altero exordio, ut interruptum opus ab ultimo hoc sermone resumeret. Codex unus Regius, num. 4511, consequenter eumdem sermonem sub duplici exordio repetit: unus item Thuano Colbertinus semel hoc loco cum uno exordio, et iterum post sermonem 60 cum altero,

(*Cant.* I, 3). Puto propter aliquas de numero ipsarum, quæ non idem saperent, licet pariter currere viderentur ; quæ sua sunt quærentes, et non ambulantes simpliciter neque sincère, sed speciali gloriæ matris invidentes, et captantes occasionem murmurandi adversus eam, ex eo nimirum quod sola in cellaria introisset. Quod non est aliud nisi quod Apostolus ait : *Periculum in falsis fratribus* (*II Cor.* XI, 26. Ipsæ sunt denique quibus exprobrantibus subinde pro se satisfacere cogitur, ubi eis ita respondet : *Nigra sum, sed formosa, filiæ Jerusalem* (*Cant.* I, 4). Itaque propter murmurantes et blasphemantes dicitur ab his quæ bonæ, quæ simplices, quæ humiles et mansuetæ sunt; ab his, inquam, dicitur sponsæ consolandi gratia : *Recti diligunt te.* Non sit tibi, inquiunt, cura de iniqua reprehensione blasphemarum harum, cum constet quia *Recti diligunt te.* Bona profecto consolatio, cum blasphemamur a malis bene facientes, si recti diligant nos. Omnino sufficit adversus os loquentium iniqua, opinio bonorum cum testimonio conscientiæ. *In Domino laudabitur anima, mea, audiant mansueti, et lætentur. Mansueti,* inquit, *lætentur* (*Psal.* XXXIII, 2). Mansuetis placeam, et æquanimiter audio quidquid in me jactare voluerit livor perditarum.

3. Ergo in hoc sensu puto appositum, *Recti diligunt te.* Nec absurde, ut æstimo : cum ubique pene in choro adolescentularum tales inveniantur, quæ acta sponsæ curiose observent, derogandi, non imitandi causa. Torquentur in bonis seniorum suorum, malis pascuntur. Videas ambulare seorsum, convenire sibi et sedere pariter, moxque laxare procaces linguas in detestandum susurrium. Una qui conjungitur, nec **1347** spiraculum incedit in eis ; tanta est libido detrahendi, audiendive detrahentem. Ineunt familiaritatem ad maledicendum, concordes ad discordiam. Conciliant inter se inimicissimas amicitias, et pari consentaneæ malignitatis affectu celebratur odiosa collatio. Haud secus egere quondam Herodes et Pilatus, de quibus narrat Evangelium quia *facti sunt amici in illa die* (*Luc* XXIII, 12), hoc est in die Dominicæ passionis. Convenientibus sic in unum, non est Dominicam cœnam manducare, sed magis propinare et bibere calicem dæmoniorum; dum importantibus linguis aliorum perditionis virus, aliorum aures intrantem mortem libenter excipiunt. Sic quippe, juxta prophetam, *intrat mors per fenestras nostras* (*Jerem* XI, 21), cum prurientes auribus et oribus, lethale poculum detractionis invicem nobis, ministrare contendimus. Non veniat anima mea in concilio detrahentium, quoniam Deus odit eos, dicente Apostolo : *Detractores Deo odibiles* (*Rom.* I, 30). Quam sententiam Deus ipse loquens in psalmo, audi quomodo confirmat *Detrahentem*, inquit, *proximo suo hunc persequebar* (*Psal.* c. 5).

Nec mirum, cum id præcipue vitium charitatem, quæ Deus est, et quidem cæteris acrius, impugnare et persequi cognoscatur, quemadmodum vos quoque potestis advertere. Omnis qui detrahit, primum quidem se ipsum prodit vacuum charitate. Deinde quid aliud detrahendo intendit, nisi ut is, cui detrahit, veniat in odium vel contemptum ipsis, apud quos detrahit? Ferit ergo charitatem in omnibus qui se audiunt lingua maledica, et quantum in se est, necat funditus et exstinguit : non solum autem, sed et in absentibus universis, ad quos volans verbum forte per eos, qui præsentes, sunt, pervenire contigerit. Vides quam facile et in brevi ingentem multitudinem animarum velociter currens sermo tabe malitiæ hujus inficere possit. Propterea dicit de talibus propheticus spiritus : *Quorum os maledictione et amaritudine plenum est, veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem* (*Psal.* XIII, 3). Utique tam veloces, quam velociter currit sermo. Unus est qui loquitur, et unum tantum verbum profert ; et tamen illud unum verbum, uno in momento, multitudinis audientium, dum aures inficit, animas interficit, Cor siquidem felle livoris amarum per linguæ instrumentum spargere nisi amara non potest, dicente Domino: *Ex abundantia cordis os loquitur* (*Luc* VI, 45). Et sunt species pestis hujus, dum alii quidem nude atque irreverenter, uti in buccam venerit, virus evomant detractionis ; alii autem quodam simulatæ verecundiæ fuco conceptam malitiam, quam retinere non possunt, adumbrare conentur. Videas alta præmitti suspiria, sicque quadam cum gravitate et tarditate, vultu mœsto, dimissis superciliis, et voce plangenti egredi maledictionem et quidem tanto persuasibiliorem, quanto creditur ab his qui audiunt, corde invito, et magis condolentis affectu, quam malitiose proferri. Doleo, inquit, vehementer, pro eo quod diligo eum satis, et nunquam potui de hac re corrigere eum. Et alius : Mihi quidem, ait, bene compertum fuerat de illo istud : sed per me nunquam innotuisset. At quoniam per alterum patefacta est res, veritatem negare non possum : dolens dico, revera ita est. Et addit : Grande damnum! nam alias quidem in pluribus valet ; cæterum in hac parte, ut verum fateamur, excusari minime potest.

5. His paucis adversus malignissimum vitium commemoratis, revertamur ad explanandi ordinem, et demonstremus qui sint hoc loco intelligendi *Recti.* Non enim arbitror sentire quempiam rectæ intelligentiæ, secundum corpus rectos dici eos qui sponsam **1348** diligunt. Propterea demonstranda nobis est spiritualis, id est animi cordisve, rectitudo. Spiritus est qui loquitur, spiritualibus spiritualia comparans. Ergo secundum animum, non secundum terrenam et fæculentam materiam, Deus hominem rectum fecit. Ad imaginem quippe et similitudinem suam creavit illum (*Gen.* I, 27). Ipse vero, quemadmodum psallis : *Rectus Dominus Deus noster, et non est iniquitas in eo* (*Psal.* 16). Rectus itaque Deus rectum fecit hominem similem sibi, id est sine iniquitate, sicut non est iniquitas in eo. Porro iniquitas, cordis est, non carnis vitium, ut per hoc noveris in spirituali portione tui, et non in crassa luteaque substantia Dei similitudinem conservandam fore, sive reparan-

dam, Spiritus enim est Deus, et eos qui volunt similes ei vel perseverare, vel fieri, oportet intrare ad cor, atque in spiritu id negotii actitare : ubi revelata facie speculantes gloriam Dei, in eamdem imaginem transformentur de claritate in claritatem, tanquam a Domini Spiritu (*II Cor.* III, 18).

9. Quanquam et corporis staturam dedit homini Deus rectam ; forsitan ut ista corporea exterioris viliorisque rectitudo figmenti hominem interiorem illum, qui ad imaginem Dei factus est, spiritualis suæ servandæ rectitudinis admoneret, et decor limi deformitatem argueret animi. Quid enim indecentius, quam curvum recto corpore gerere animum ? Perversa res est fœda, luteum vas, quod est corpus de terra, oculos habere sursum, cœlos libere suspicere, cœlorumque luminaribus oblectare aspectus ; spiritualem vero cœlestemque creaturam suos econtrario oculos, id est internos sensus atque affectus, trahere in terram deorsum ; et quæ debuit nutriri in croceis, hærere luto, tanquam unam de suibus, amplexarique stercora (*Thren* IV, 5). Erubesce, anima mea, divinam pecorina commutasse similitudinem ; erubesce volutari in cœno, quæ de cœlo es. Erubesce, anima, ait corpus, in mei consideratione. Creata creanti similis recta, me quoque accepisti adjutorium simile tibi, utique secundum lineamenta corporeæ rectitudinis. Quocunque te vertas, sive ad Deum sursum, sive ad me deorsum (nemo siquidem carnem suam unquam odio habuit), ubique occurit tibi species decoris tui, ubique pro statu tuæ dignitatis habes de magisterio sapientiæ familiarem admonitionem. Me ergo meam, quam tui gratia accepi, retinente et servante prærogativam ; tu quomodo non confunderis amisisse tuam ? Cur suam in te Conditor intuetur abolitam similitudinem, cum tuam in me tibi conservet, assidueque repræsentet ? Jam omne adjutorium, quod tibi ex me debebatur, vertisti tibi in confusionem ; abuteris obsequio meo, indigne humanum corpus inhabitas, brutus et bestialis spiritus.

7. Istiusmodi ergo curvæ animæ non possunt diligere sponsam, quoniam non sunt amicæ sponsi, cum sint mundi. *Qui vult*, inquit, *amicus esse hujus mundi, inimicus Dei constituitur* (*Jac.* IV, 4). Ergo quærere et sapere quæ sunt super terram, curvitas animæ est ; et e regione, meditari ac desiderare quæ sursum sunt, rectitudo. Et ipsa ut perfecta sit (178), in sensu definiatur et consensu. Rectum revera te dixerim, si recte in omnibus sentias, et factis non dissentias. Invisibilis animi statum nuntiet fides et actio. Rectum judica, si fide catholicum, et justum opere probaveris. Si quo minus, curvum censere non dubites. Sic nempe habes : *Si recte offers et recte non dividis, peccasti* (*Gen.* IV, 7). Recte quidem quodcunque horum offers, recte autem ab alterutro ea non dividis. Noli esse rectus oblator et pravus divisor. Quid dividis actum a fide ? Inique dividis, fidem perimens tuam : nam fides sine **1349** operibus mortua est (*Jac.* II, 20). Munus mortuum offers Deo ? Si enim quædam anima fidei ipsa devotio est, quid fides quæ non operatur ex dilectione, nisi cadaver exanime ? Bene honoras Deum munere fetido ? bene placas tuæ fidei interfector ? Quomodo hostia pacifica ubi tam sæva discordia est ? Non mirum si Cain insurrexit in fratrem, qui suam prius occiderat fidem. Quid miraris, o Cain, si ad tua non respicit munera qui te despicit ? (*Gen.* IV, 5.) Nec hoc mirum si non respicit ad te, qui ita divisus es in te. Si manum devotioni, quid animum das livori ? Non concilias Deum tibi, discors tecum, non placas, sed peccas ; et nondum quidem impie ferendo, sed tamen dividendo non recte. Etsi necdum fratricida, jam tamen fideicida teneris. Nunquid rectus, vel quando manum porrigis Deo, cujus cor in terram trahit livor et fraternum odium ? Quomodo rectus, cujus fides mortua, cujus opus mors, cujus nulla devotio, amaritudo multa ? Erat quidem in offerente fides, sed non in fide dilectio : recta oblatio, sed crudelis divisio.

8. Mors fidei est separatio charitatis. Credis in Christum ? fac Christi opera, ut vivat fides tua. Fidem tuam dilectio animet, probet actio. Non incurvet terrenum opus, quem fides cœlestium erigit. Qui te dicis in Christo manere, debes, sicut ipse ambulavit, et tu ambulare. Quod si propriam gloriam quæris, florenti invides, absenti detrahis, reponis lædenti te : hoc Christus non fecit. Confiteris te nosse Deum, factis autem negas. Non recte plane, sed imple linguam Christo, animam dedisti diabolo. Audi ergo quid dicat : *Homo iste labiis me honorat, cor autem ejus longe est a me* (*Isa.* XXIX. 13). Non es profecto rectus, qui tam non recte dividis. Non potes attollere caput pressum diaboli jugo. Non te subrigere prævales, cui dominatur iniquitas. Iniquitates tuæ supergressæ sunt caput tuum, et sicut onus grave gravatæ sunt super te (*Psal.* XXXVII. 5). Iniquitas denique sedet super talentum plumbi (*Zach.* V, 7). Vides quod non faciat hominem rectum fides etiam recta, quæ non operatur ex dilectione. At qui sine dilectione est, non habet unde diligat sponsam. Sed nec opera, quamvis recta, rectum cor efficere sufficiunt sine fide. Quis enim rectum dicat hominem non placentem Deo ? Sine fide autem impossibile est placere Deo (*Hebr.* XI, 6). Qui non pla-

(178) Hunc etiam locum, ob præmissam rationem, in editis turbavit discrepantia veterum codicum. Quibus enim prolixius deest proœmium hujus sermonis, in his ita effertur hicce textus : *rectitudo. Et hanc rectitudinem, ut sit perfecta in omnibus, inveniri necesse est sensu atque consensu. Illum vere rectum corde dixerim, qui et recte in omnibus sentiat, et a recto quod senserit in nullo dissentiat. Ecce de quibus dicitur ad sponsam* : Recti diligunt te, *qui videlicet in omnibus et recte, et recto acquiescunt.* Tum concluditur sermo his verbis : *Utinam et nos de illis simus, annumerati dilectoribus sponsi, præstante eodem Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre et Spiriti sancto vivit et regnat Deus per omnia sæcula. Amen.* Nostram vero lectionem alii codices præferunt.

cet Deo, non potest illi placere Deus. Nam cui placet Deus, Deo displicere non potest. Porro cui non placet Deus, nec sponsa ejus. Quomodo ergo rectus, qui nec Deum diligit, nec Ecclesiam Dei, cui dicitur: *Recti diligunt te*? Si ergo nec fides sine operibus, nec opera sine fide sufficiunt ad animi rectitudinem; nos qui in Christum credimus, fratres, rectas studeamus facere vias nostras et studia nostra. Levemus corda nostra cum manibus ad Deum, ut toti recti inveniamur, fidei nostræ rectitudinem rectis actibus comprobantes, dilectores sponsæ, dilecti a sponso Jesu Christo Domino nostro, qui est Deus benedictus in sæcula. Amen.

SERMO XXV.

De nigredine et formositate sponsæ, id est Ecclesiæ.

(1) Ecce quod dixeram in sermone, quia æmulis lacessentibus sponsa respondere cogatur, quæ corpore quidem de numero adolescentularum esse videntur, animo autem longe sunt. Ait nempe: *Nigra sum, sed formosa, filiæ Jerusalem* (*Cant.* I, 4). Patet quod detraherent ei, nigredinem improperantes. Sed advertе sponsæ patientiam ac benignitatem. Non modo enim non reddidit maledictum pro maledicto, sed insuper benedixit, filias Jerusalem vocans, quæ magis pro sua nequitia filiæ Babylonis, vel filiæ Baal, aut si quod aliud nomen improperii occurrisset, appellari meruerant. Sane didicerat a propheta, imo ab ipsa unctione quæ docet suavitatem, calamum **1350** quassatum non conterendum, et linum fumigans non exstinguendum (*Isa.* XLII, 3). Propterea non putavit amplius irritandas satis commotas per se, nec quidquam addendum stimulis invidiæ, qua torquebantur. Magis autem cum his qui oderunt pacem, studuit esse pacifica, sciens se etiam insipientibus debitricem. Maluit ergo ipsas favorabili demulcere vocabulo, quia curæ fuit ei infirmarum potius operam dare saluti quam propriæ ultioni.

(2) Omnibus quidem optanda est ista perfectio; proprie autem optimorum forma est prælatorum. Sciunt quippe boni fidelesque præpositi, languentium sibi creditam animarum curam, non pompam. Cumque internum murmur cujuspiam illarum querulæ vocis indicio deprehendunt, etsi in ipsos usque ad convicia et contumelias prorumpentis; medicos se et non dominos agnoscentes, parant confestim adversus phrenesim animæ, non vindictam, sed medicinam. Hæc igitur ratio cur sponsa filias Jerusalem dicat eas ipsas, quas malevolas sustinet atque maledicas: videlicet ut in blando sermone deliniat murmurantes, commotionem sedet, sanet livorem. Scriptum est enim: *Lingua pacifica compescit lites* (*Prov.* XXV, 15). Alias vero filiæ revera Jerusalem quodam modo sunt quæ hujusmodi sunt, nec falso ita eas nominat sponsa. Sive enim propter sacramenta Ecclesiæ, quæ indifferenter quidem cum bonis suscipiunt; sive propter fidei æque communem confessionem, sive ob fidelium corporalem saltem societatem, seu etiam propter spem futuræ salutis, a qua omnino non sunt, quandiu hic vivunt, vel tales desperandæ, quantumlibet vivant desperate; non incongrue filiæ Jerusalem nominantur.

(3) Videamus jam quid illud fuerit dicere: *Nigra sum, sed formosa*. Nullane in his vertis repugnantia est? Absit! Propter simplices dico, qui inter colorem et formam discernere non noverunt, cum forma ad compositionem pertineat, nigredo color sit. Non omne denique quod nigrum est continuo deforme est. Nigredo, verbi causa, in pupilla non dedecet; et nigri quidam lapilli in ornamentis placent; et nigri capilli candidis vultibus etiam decorem augent et gratiam. Sic tibi quoque facile advertere est in rebus innumeris. Quanquam sine numero sunt, quæ in superficie quidem reperies decoloria, in compositione vero decora. Tali fortassis modo potest sponsa, cum pulchritudine utique compositionis, nævo non carere nigredinis; sed sane in loco peregrinationis suæ. Alioquin erit cum eam sibi in patria exhiberit sponsus gloriæ, gloriosam, non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid hujusmodi. At vero nunc si diceret, qui nigredinem non haberet, se ipsam seduceret, et veritas in ea non esset. Quamobrem ne mireris quia dixit: *Nigra sum*, et rursum nihilominus, quia *formosa* sit, gloriatur. Quomodo enim non formosa cui dicitur: *Veni, formosa mea*? (*Cant.* II, 10). Cui autem dicitur *Veni*, nondum pervenerat, ne forte quis putet hoc dictum, non quidem huic nigræ, quæ adhuc laborat veniendo in via; sed beatæ illi, quæ jam prorsus absque nigredine regna in patria.

(4) Sed audi unde nigram et unde formosam se dixerit. An nigram quidem ob tetram conversationem, quam prius habuit sub principe hujus mundi, imaginem terrestris hominis adhuc portans; formosam vero de cœlesti similitudine, quam postea commutavit, ambulans jam in novitate vitæ? Sed si hoc est, cur non magis de præterito, nigra fui, et non *nigra sum*, dicit? Si cui tamen placet hic sensus, id quod sequitur, *sicut tabernacula Cedar, sicut pelles Salomonis* (*Cant.* I, 4), sic oportet intelligi, ut de veteri quidem conversatione Cedar, de nova vero Salomonis se dixerit tabernaculum. Hoc enim esse pelles, quod tabernaculum, propheta ostendit dicens: *Repente vastata sunt tabernacula mea, subito pelles meæ* (*Jerem.* IV, 20), prius igitur **1351** *nigra*, sicut vilissima tabernacula Cedar: postea *formosa*, sicut pelles gloriosi regis.

(5) Sed videamus quomodo ad statum potius vitæ potioris utrumque respiciat. Si consideremus habitum exteriorem sanctorum, eum qui in facie est, quam sit humilis utique et abjectus, et quadam neglectus incuria; cum tamen identidem intus revelata facie gloriam Dei speculantes, in eamdem imaginem transformentur de claritate in claritatem, tanquam a Domini Spiritu (*II Cor.* III, 18): nonne una quælibet talis anima merito nobis videbitur posse respondere exprobrantibus sibi nigredinem: *Nigra sum, sed formosa*? Vis tibi denique demonstrem animam et nigram pariter, et formosam? *Epistolæ*, inquiunt,

graves sunt; sed præsentia corporis infirma, et sermo contemptibilis (*II Cor.* x, 10). Paulus hic erat. Itaque Paulum, o filiæ Jerusalem, de præsentia corporis æstimatis, et tanquam decolorem deformemque contemnitis, quia cernitis homunculum afflictari *in fame et siti, in frigore et nuditate, in laboribus plurimis, in plagis supra modum, in mortibus frequenter?* (*II Cor.* xi, 23, 27.) Hæc sunt quæ denigrant Paulum. Pro hujusmodi doctor gentium reputatur inglorius, ignobilis, niger, obscurus; tanquam denique peripsema hujus mundi. Enimvero nonne ipse est qui rapitur in paradisum, qui unum alterumque perambulans, usque ad tertium sui puritate penetrat cœlum? O vere pulcherrima anima! quam, etsi infirmum inhabitantem corpusculum, pulchritudo cœlestis admittere non despexit, angelica sublimitas non rejecit, claritas divina non repulit. Hanc vos dicitis nigram? Nigra est, sed formosa, filiæ Jerusalem. Nigra vestro, formosa divino angelicoque judicio. Etsi nigra est, forinsecus est. Sibi autem pro minimo est, ut a vobis judicetur, aut ab his qui secundum faciem judicant. Homo siquidem videt in facie, Deus autem intuetur cor (*I Reg.* xvi, 7). Propterea etsi nigra foris, sed intus formosa, ut ei placeat cui se probavit. Non enim vobis: quibus si adhuc placeret, Christi servus non esset. Felix nigredo, quæ mentis candorem parit, lumen scientiæ, conscientiæ puritatem.

6. Audi denique quid per prophetam Deus promittat istiusmodi nigris, quos aut humilitas pœnitentiæ, aut charitatis zelus, tanquam solis æstus, decolorasse videtur. *Si fuerint*, ait, *peccata vestra ut coccinum, quasi nix dealbabuntur; et si fuerint rubra quasi vermiculus, velut lana alba erunt* (*Isai.* i, 18). Non plane contemnenda in sanctis ista nigredo extera, quæ candorem operatur interium, et sedem proinde præparat sapientiæ. *Candor est* enim *vitæ æternæ* sapientia, ut Sapiens definit (*Sap.* vii, 26): et candidam oportet esse animam, in qua ipsa sedem elegerit. Quod si anima justi sedes est sapientiæ, haud dubie dixerim animam justi esse candidam. Et fortassis justitia ipsa candor est. Justus autem erat Paulus, cui *reposita* fuerat *corona justitiæ* (*II Tim.* iv, 8). Candida proinde Pauli anima erat, et sapientia sedebat in ea, ita ut sapientiam loqueretur inter perfectos, sapientiam in mysterio absconditam, quam nemo principum mundi hujus agnovit. Porro hunc in eo sapientiæ, justitiæque candorem nigredo illa exterior de præsentia corporis infirma, de laboribus plurimis, de jejuniis ac vigiliis multis, aut operabatur, aut promerebatur. Ideoque et quod nigrum est Pauli, speciosius est omni ornatu extrinseco, omni etiam regio cultu. Non comparabitur ei quantalibet pulchritudo carnis, non cutis utique nitida et arsura, non facies colorata vicina putredini, non vestis pretiosa obnoxia vetustati, non auri species, splendorve gemmarum, seu quæque talia, quæ omnia sunt ad corruptionem.

7. Merito proinde omnis cura sanctorum, spreto A ornatu cultuque superfluo exterioris sui hominis, qui certe corrumpitur, omni se diligentia præbet et occupat excolendo ac decorando interiori illi, qui ad imaginem Dei est, et renovatur de die in diem. Certi sunt enim Deo non posse esse quidquam acceptius imagine sua, si proprio fuerit restituta decori. 1352 Propterea et omnis gloria eorum intus, non foris est; hoc est, non in flore feni, aut in ore vulgi, sed in Domino. Unde et dicunt: *Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ* (*II Cor.* i, 12): quod conscientiæ solus sit arbiter Deus, cui soli placere desiderant; et cui placere, sola vera et summa gloria est. Non mediocris plane gloria illa quæ intus est, in qua gloriari dignatur et Dominus gloriæ, dicente David: *Omnis gloria ejus filiæ regis* B *ab intus* (*Psal.* xliv, 14). Et tutior sua cuique gloria, dum habet eam in semetipso, et non in altero. At non in solo fortassis candore interno, sed in exteriori quoque nigredine et exteriore gloriandum, ne quid omnino sanctis depereat, sed omnia cooperantur in bonum. Non solum igitur in spe, sed et gloriari in tribulationibus. *Libenter*, ait, *gloriabor in infirmitatibus meis, ut inhabitet in me virtus Christi.* Optanda infirmitas, quæ Christi virtute compensatur. Quis dabit mihi non solum infirmari, sed et destitui ac deficere penitus a memetipso, ut Domini virtutum virtute stabiliar? *Nam virtus in infirmitate perficitur.* Denique ait: *Quando infirmor, tunc fortis sum et potens* (*II Cor.* xii, 9, 10).

C 8 Quod cum ita sit, pulchre sponsa convertit sibi ad gloriam, quod ei pro opprobrio ab æmulis intorquetur; non modo formosam, sed et nigram esse se glorians. Non enim erubescit nigredinem, quam novit præcessisse et in sponso: cui similari quantæ etiam gloriæ est? Nil sibi gloriosius proinde putat, quam Christi portare opprobrium. Unde vox illa prorsus exsultationis et salutis: *Absit mihi gloriari, nisi in cruce Domini mei Jesu Christi!* (*Galat.* vi, 14). Grata ignominia crucis ei qui Crucifixo ingratus non est. Nigredo est, sed forma et similitudo Domini. Vade ad sanctam Isaiam, et describet tibi qualem in spiritu illum viderit. Quem namque alium dicit *virum doloris, et scientem infirmitatem*; et quia *non erat ei* D *species neque decor?* Et addidit: *Nos putavimus eum tanquam leprosum, et percussum a Deo, et humiliatum. Ipse autem vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra; et livore ejus sanati sumus* (*Isai.* liii, 3, 5). Ecce unde niger. Junge et illud sancti David: *Speciosus forma præ filiis hominum* (*Psal.* xliv, 3); et habes totum in sponso, quod sponsa de se hoc in loco testata est.

9 Num tibi recte et ipse videtur secundum ea quæ dicta sunt, æmulis posse respondere Judæis Niger sum, sed formosus, filii Jerusalem? Niger plane, cui *non erat species, neque decor*; niger, quia *vermis et non homo, opprobrium hominum, et abjectio plebis* (*Psal.* xxi, 7). Denique se ipsum *fecit peccatum* (*II Cor.* v, 21): et nigrum dicere verear? Intuere sane pannis sordidum, plagis lividum, illitum

sputis, pallidum morte; et nigrum vel tunc profecto fatebere. Percunctare etiam apostolos, eumdem ipsum qualem in monte perspexerint; aut certe angelos, in qualem prospicere concupiscant; et nihilominus formosum mirabere. Ergo formosus in se, niger propter te. Quam formosum et in mea forma te agnosco, Domine Jesu! non ob divina tantum quibus effulges miracula, sed et propter veritatem, et mansuetudinem, et justitiam. Beatus qui te in his hominem inter homines conversantem diligenter observans, se ipsum præbet pro viribus imitatorem tui. Hoc jam beatitudinis munus formosa tua primitias suæ dotis accepit; nec quod formosum est tui, imitari pigra; nec quod nigrum sustinere confusa. Unde et dicebat: *Nigra sum, sed formosa, filiæ Jerusalem;* et addidit similitudinem: *Sicut tabernacula Cedar, sicut pelles Salomonis.* At istud obscurum est, nec attingendum omnino fatigatis. Habetis tempus ad pulsandum. Si non dissimulatis, aderit qui revelat mysteria; nec cunctabitur aperire, qui et ad pulsandum invitat. Ipse est enim qui aperit, et nemo claudit (*Apoc.* III, 7), sponsus Ecclesiæ Jesus Christus Dominus noster, qui est benedictus in sæcula sæculorum. Amen.

1353 SERMO XXVI (179).

In quo beatus Bernardus obitum fratris sui Girardi luget.

1. *Sicut tabernacula Cedar, sicut pelles Salomonis* (*Cant.* I, 4). Hinc incipiendum, quia hic desiit sermo superior. Hoc exspectatis audire quid sit, et qualiter ei quod proximo tractatum est capitulo coaptetur, quia similitudo est. Potest enim hoc ita subjunctum fuisse, ut utraque pars similitudinis ad id solum respondeat, quod ibi præcesserat: *Nigra sum.* Potest et ita, ut duobus illis duo ista, id est singula singulis, referantur. Ille sensus simplicior, iste obscurior est. Sed tentemus utrumque: et prius quidem hunc, qui difficilior apparet. Non autem in duobus primis, sed in duobus duntaxat extremis difficultas est. Nam *Cedar* quidem, quod interpretatur *tenebræ*, aperte satis cum nigredine convenire videtur; sed *pelles Salomonis* cum formositate non ita. Porro tabernacula in eamdem nihilominus concurrere convenientiam quis non videat? Quid enim tabernacula, nisi nostra sunt corpora, in quibus peregrinamur? Nec enim habemus hic manentem civitatem, sed futuram inquirimus (*Hebr.* XIII, 14). Sed et militamus in eis, tanquam in tabernaculis; prorsus violenti ad regnum. Denique militia est vita hominis super terram (*Job* VII, 1); et quamdiu militamus in hoc corpore, peregrinamur a Domino, id est a luce. Nam Dominus lux est; et in quantum quisque cum eo non est, in tantum in tenebris est, hoc est in Cedar. Flebilem proinde vocem illam agnoscat suam: *Heu mihi quia incolatus meus prolongatus est! habitavi cum habitantibus Cedar, multum incola fuit anima mea* (*Psal.* CXIX, 5, 6). Est ergo hoc habitaculum nostri corporis, non civis mansio, aut domus indigenæ; sed aut tabernaculum militantis, aut stabulum viatoris. Est, inquam, hoc corpus tabernaculum, et tabernaculum Cedar, quod nimirum animam, quasi objectu sui, incircumscripti luminis interim nunc fraudat aspectu; nec sinit omnino videre illud, nisi per speculum quidem et in ænigmate, non autem facie ad faciem (*I Cor.* XIII, 12).

2. Videsne unde Ecclesiæ nigredo, unde pulcherrimis quoque animabus nonnulla rubigo inhæserit? De tabernaculo profecto Cedar, de exercitio laboriosæ militiæ, de diuturnitate miseri incolatus, de angustiis ærumnosi exsilii, de corpore denique fragili et gravi; quia corpus quod corrumpitur, aggravat animam, et deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem (*Sap.* IX, 15). Propterea et cupiunt dissolvi, ut corpore levatæ, Christi avolent in amplexus. Unde et gemens una de miseris aiebat: *Infelix ego homo! quis me liberabit de corpore mortis hujus?* (*Rom.* VII, 24.) Scit nimirum quæ hujusmodi est, quod non possit in tabernaculo Cedar carere ad purum macula aut ruga, non quantulacunque nigredine: et cupit exire, ut se possit exuere. Et hæc ratio, cur sponsa nigram se dixerit *sicut tabernacula Cedar.* Sed enim quomodo formosa, *sicut pelles Salomonis?* At nescio quid sublime ac sacrum sentio in his pellibus involutum, quod minime ausim omnino contingere, nisi ad nutum sane ipsius, qui reposuit et signavit. Legi nimirum: *Qui scrutator est maiestatis, opprimetur a gloria* (*Prov.* XXV, 27). Supersedeo igitur et differo. Vobis interim curæ erit solito impetrare 1354 favorem vestris precibus; ut eo alacriores, quo fidentiores redeamus ad id, quod attentioribus eget animis. Et fortassis inveniet pius pulsator, quod temerarius scrutator non posset. Quanquam et mœror finem imperat, et calamitas quam patior.

3. Quousque enim dissimulo (180), et ignis quem intra me ipsum abscondo, triste pectus adurit, interiora depascitur? Clausus latius serpit, sævit acrius. Quid mihi et cantico huic, qui in amarita-

(179) Habitus anno 1138.

(180) Hic incipit Bernardi de Girardo fratre oratio funebris, quam Berengarius, ille Abælardi impudens discipulus, immerito suggillat, in primis quod « tristia lætis confœderet: » deinde quod quibusdam Ambrosii verbis utatur, ex ejus oratione funebri de morte Satyri fratris « syllabatim » depromptis. At ista nec in hoc sermone leguntur: nec, si legerentur, Bernardo facerent injuriam. Loca duo huc referre juvat. En primum: « Decessit frater a vita, imo, ut rectius fatear, mortem reliquit pro vita. Frater, inquam, decessit, tenor conscientiæ, morum speculum, vinculum religionis. Quis ulterius vegetabit ad laborem? quis amplius leniet mœrentem? » Alterum hoc est: « Bos bovem requirit, se quod solum putat, frequenti mugitu pium testatur affectum. Bos, inquam, bovem requirit, cum quo duce collo aratrum consuevit. » Posterior quidem locus exstat post initium apud Ambrosium: neuter apud Bernardum. Caute præmisit Berengarius, « ni fallor, » ne mendacii atque impostaræ argueretur.

dine sum? Vis doloris abducit intentionem, et indignatio Domini ebibit spiritum meum. Subtracto siquidem illo, per quem mea in Domino studia utcunque libera esse solebant, simul et cor meum dereliquit me. Sed feci vim animo, ac dissimulavi usque huc; ne affectus fidem vincere videretur. Denique plorantibus aliis, ego, ut advertere potuistis, siccis oculis secutus sum invisum funus, siccis oculis steti ad tumulum, quousque cuncta peracta sunt exsequiarum solemnia. Indutus sacerdotalibus, solitas in eum orationes proprio ore complevi, terram meis manibus ex more jeci super dilecti corpus, terram mox futurum. Qui me intuebantur flebant, et mirabantur quod non flerem ipse, cum non illum quidem, sed me potius, qui illum amisissem, omnes miserarentur. Cujus enim vel ferreum pectus super me ibi non moveretur, quem videret Girardo superstitem? Commune damnum; sed præ meo non reputabatur infortunio. At ego quibus poteram viribus fidei, reluctabar affectui, nitens vel invitus non moveri frustra addictione naturæ, universitatis debito, conditionis usu, potentis jussu, judicio justi, flagello terribilis, Domini voluntate. Pro hujusmodi semper extunc et deinceps exegi a memetipso non indulgere multo fletui, multum tamen turbatus et mœstus. Nec potui imperare tristitiæ, qui potui lacrymæ; sed, ut scriptum est : *Turbatus sum, et non sum locutus* (*Psal.* LXXVI, 5). At suppressus dolor altius introrsum radicavit, eo, ut sentio, acerbior factus, quo non est exire permissus. Fateor, victus sum. Exeat necesse est foras quod intus patior. Exeat sane ad oculos filiorum, qui scientes incommodum, planctum humanius æstiment, dulcius consolentur.

4. Scitis, o filii, quam justus sit dolor meus, quam dolenda plaga mea. Cernitis nempe quam comes deseruit me in via hac qua ambulabam, quam non segnis ad opus, quam suavis ad mores. Quis ita mihi pernecessarius? cui æque dilectus ego? Frater erat genere, sed religione germanior. Dolete, quæso, vicem meam vos, quibus hæc nota sunt. Infirmus corpore eram, et ille portabat me; pusillus corde eram, et confortabat me; piger et negligens, et excitabat me; improvidus et obliviosus, et commenebat me. Quo mihi avulsus es? quo mihi raptus e manibus, homo unanimis, homo secundum cor meum? Amavimus nos in vita; quomodo in morte sumus separati? Amarissima separatio! et quam non posset omnino efficere nisi mors. Quando enim me vivus vivum desereres? Omnino opus mortis, horrendum divortium. Quis enim tam suavi vinculo mutui nostri non pepercisset amoris, nisi totius suavitatis inimica mors? Bene mors, quæ unum rapiendo, duos furiosa peremit. **1355** An non mors etiam mihi? Imo plus mihi, cui utique omni morte infelicior vita servata est. Vivo ut vivens moriar; et hoc dixerim vitam? Quam mitius me privares, o austera mors, vitæ usu, quam fructu! nam vita sine fructu gravior mors. Denique duplex malum ligno paratur infructuoso, securis et ignis (*Matth.* III, 10). Ergo meis laboribus invidens, elongasti a me amicum et proximum, per cujus maxime studium erant, si quando erant, fructuosi. Satius proinde mihi fuisset periclitari vita, quam tua, o Girarde, præsentia, qui meorum in Domino studiorum eras sollicitus incitator, fidelis [*alias*, fortis] adjutor, cautus examinator. Cur, quæso, aut amavimus, aut amisimus nos? Dura conditio, sed mea miseranda fortuna, et non illius! Nam tu, chare frater, si charos amisisti, chariores utique recepisti. Me vero quænam jam miserum consolatio manet post te unicum solatium meum? Placita fuit pariter utrique societas corporum pro morum concordia; sed solum me divisio vulneravit. Commune quod luit; quod triste et lugubre, meum : in me transierunt iræ, in me confirmatus est furor. Erat ambobus alterutrum grata præsentia, dulce consortium, suave colloquium; sed tantas utriusque delicias ego perdidi, tu mutuasti. Et quidem immutatis illis retributio multa.

5. Quanto fenore gaudiorum ac benedictionum cumulo cares hodie nobis, frater charissime (181)! Habes certe pro me tantillo repositam tibi Christi præsentiam; nec dispendium sentis absentiæ a nobis tuæ, angelorum admistus choris. Non est igitur quod causeris tu de nostra quasi subtracta tibi præsentia, cui affatim sui suorumque copiam Dominus majestatis indulsit. At ego pro te quid? Quam vellem scire quidnam sentias nunc de me illo unico tuo, mediis nutante curis et pœnis, destituto te baculo imbecillitatis meæ! si tamen licet adhuc cogitare de miseris, ingresso abyssum luminis, atque illo pelago æternæ felicitatis absorpto. Forte enim etsi nosti nos secundum carnem, sed nunc jam non nosti : et quoniam introisti in potentias Domini, memoraris justitiæ ejus solius, immemor nostri. Cæterum qui adhæret Deo, unus spiritus est (*I Cor.* VI, 17), et in divinum quemdam totus immutatur affectum, nec postest jam sentire aut sapere nisi Deum, et quod sentit et sapit Deus, plenus Deo. Deus autem charitas est, et quanto quis conjunctior Deo, tanto plenior charitate. Porro impassibilis est Deus, sed non incompassibilis, cui proprium est misereri semper et parcere. Ergo et te necesse est misericordem esse, qui inhæres misericordi, quamvis jam minime misersis : et qui non pateris, compateris tamen. Affectus proinde tuus non est imminutus, sed immutatus; nec, quoniam Deum induisti, nostri cura te exuisti (182); et ipsi enim cura est de nobis (*I Petr.* V, 7). Quod in-

De Girardi conversione lege Guillelmum in lib. I. de Vita Bernardi, num. 11 et 12. Cellerarius erat apud Claram-Vallem, ibid., num. 27. Ejus mors incidit in annum 1138, post suum ex Italia cum Bernardo reditum, hic, num. 14. Similem orationem funebrem de Humberto habes in tomo III.

(181) Quidam codices scripti et editi addunt *tanto*, ut respondeat *quanto*, sed perperam.

(182) Hanc curam colligere licet ex duabus Gerardi apparitionibus, in lib. IV de Vita Bernardi, num. 10, et lib. V, num. 8.

firmum est abjecisti, sed non quod pium. Charitas denique nunquam excidit (*I Cor.* XIII, 8) : non oblivisceris me in finem.

6. Videor mihi quasi audire fratrem meum dicentem : *Nunquid mater oblivisci poterit filii uteri sui? Etsi illa oblita fuerit, ego tamen non obliviscar tui* (*Isa.* XLIX. 15). Non expedit prorsus. Scis ubi verser, ubi jaceam, ubi reliqueris me ; non est qui porrigat manum. Ad omne quod emerserit, respicio ad Girardum ut consueveram, et non est. Heu ! tunc ingemisco miser, sicut homo sine adjutorio. Quem consulam in ambiguis ? cui in adversis fidam ? quis portabit onera? quis pericula propulsabit ? Nonne ubique gressus meos Girardi oculi anteibant [*alias*, animabant] ? Nonne tuum, Girarde, pectus curæ meæ notius, quam meum ipsius habebant, familiarius incursabant, acrius urgebant (183) ? Nonne in lingua tua illa placabili et potenti meam a sermonibus sæculi frequentissime vindicabas, **1356** et amico reddebas silentio ? Dominus dederat illi linguam eruditam, ut sciret quando deberet proferre sermonem. Ita denique in prudentia responsorum suorum, et in gratia data sibi desuper, et domesticis satisfacieba et exteris, ut pene me nemo requireret, cui prior forte Girardus occurrisset. Occurrebat autem adventantibus, opponens se, ne subito meum otium incursarent. Si quibus sane per se satisfacere non quibat, hos perducebat ad me, cæteros emittebat. O virum industrium ! o amicum fidelem ! et amico gerebat morem, et officiis charitatis non deerat. Quis vacua ab eo recessit manu? Si dives, consilium ; si pauper, subsidium reportabat. Nec quærebat quæ sua sunt, qui se mediis ingerebat curis, ut ego vacarem. Sperabat enim, sicut erat humillimus, majorem de nostra quiete fructum, quam si vacaret pse. Interdum tamen postulabat absolvi, et alteri cedere, quasi qui melius provideret. Sed ubi ille inveniretur ? Nec petulanti aliquo, ut assolet, in eo officii detinebatur affectu, sed solo intuitu charitatis. Siquidem plus omnibus laborabat, et minus omnibus accipiebat ; ita ut sæpe, cum aliis necessaria ministraret, egeret ipse in pluribus, verbi causa, cibo aut veste. Denique cum se sentiret decessui propinquare : « Deus, » inquit, « tu scis quod quantum in me fuit, semper optavi quietem ; mihi intendere, tibi vacare. Sed implicitum tenuit timor tuus, voluntas fratrum, et studium obediendi, super omnia abbatis pariter et fratris germana dilectio. » Ita est. Gratias tibi, frater, de omni fructu meorum, si quis est, in Domino studiorum. Tibi debeo si profeci, si profui. Tu intricabaris, et ego tuo beneficio feriatus sedebam mihi, aut certe divinis obsequiis sanctius occupabar, aut doctrinæ filiorum utilius intendebam. Cur enim securus entus non essem, cum te scirem agintem foris manum dexteram meam, lumen oculorum meorum, pectus meum, et linguam meam ? Et quidem indefessa manus, oculus simplex, pectus consilii, lingua loquens judicium, sicut scriptum est : *Os justi meditabitur sapientiam, et lingua ejus loquetur judicium* (*Psal.* XXXVI, 30).

7. Sed quid dixi foris agentem illum ? quasi interna Girardus nesciret, ac spiritualium expers esset donorum. Norunt qui illum norunt spirituales, quam verba ejus spiritum redolerent. Norunt contubernales, quam mores ejus et studia non carnem saperent, sed ferverent spiritu. Quis illo rigidior in custodia disciplinæ ? quis in castigando corpus suum districtior, suspensior vel sublimior in contemplando, subtilior in disserendo ? Quoties cum eo disserens ea didici quæ nesciebam : et qui docturus adveneram, doctus magis abscessi ? Nec mirum de me, cum magni ac sapientes viri id ipsum nihilominus ex illo sibi accidisse testentur. Non cognovit litteraturam ; sed habuit litterarum inventorem sensum, habuit et illuminantem Spiritum. Nec in maximis tantum, sed in minimis maximus erat. Quid, verbi causa, in ædificiis, in agris, hortis, aquis, cunctis denique artibus seu operibus rusticorum ? quid, inquam, vel in hoc rerum genere Girardi subterfugit peritiam ? Cæmentariis, fabris, agricolis, hortulanis, sutoribus, atque textoribus facile magister erat. Cumque omnium judicio omnibus esset sapientior, solis in suis oculis non erat sapiens. Utinam multos, etsi minus sapientes, non plus tangeret illa maledictio : *Væ qui sapientes estis in oculis vestris* (*Isa.* V, 21) ! Scientibus ista loquor, et adhuc plura his de illo, et majora compertis. Parco tamen, quia caro mea, et frater est. Hoc tamen securus addo : mihi utilis in omnibus, et præ omnibus ; fuit utilis in parvis et magnis, in privatis et publicis, foris et intus. Merito ex eo pendebam totus, qui mihi totum erat. **1357** Solum pene reliquerat mihi provisoris honorem et nomen : nam opus ipse faciebat. Ego vocitabar abbas, sed ille præerat in sollicitudine. Merito requievit in illo spiritus meus, per quem licebat delectari in Domino, prædicare liberius, orare securius. Per te, inquam, mihi, frater mi, mens sobria et grata quies, sermo efficacior, pinguior oratio, frequentior lectio et ferventior affectus.

8. Heu ! sublatus es, et hæc omnia simul. Tecum omnes pariter abiere deliciæ, et lætitiæ meæ. Jam curæ irruunt, jam molestiæ hinc inde pulsant, et angustiæ undique solum me repererunt, solæ mihi te abeunte remanserunt, solus sub sarcina gemo. Aut ponere, aut opprimi necesse est, quia tu tuos humeros subduxisti. Quis mihi tribuat cito mori post te ? Nam pro te nolim, nec te tua fraudare gloria Porro supervivere tibi, labor et dolor. Vivam, quoad vivam, in amaritudine ; vivam in mœrore ; et hæc sit mihi consolatio, ut mœrendo affligar. Non parcam ; et juvabo manum Domini : etenim manus

(183) Id testatur Bernardi per Girardum increpato de miraculis ne is inde insolesceret, in. lib. I Vitæ, num. 43.

Domini tetigit me. Me, inquam, tetigit et percussit, non illum, quem vocavit ad requiem; me occidit, cum succidit illum. Nunquid enim occisum quis dixerit, quem plantavit in vita? At quod illi vitæ janua fuit, mihi plane est mors; meque illa morte mortuum dixerim, non hunc qui obdormivit in Domino. Exite, exite, lacrymæ jampridem cupientes; exite, quia is qui vobis meatum obstruxerat, commeavit. Aperiantur cataractæ miseri capitis; et erumpant fontes aquarum, si forte sufficiant sordes diluere culparum, quibus iram merui. Cum consolatus fuerit super me Dominus, tunc fortassis et ego merear consolari, si tamen non pepercero a mœrore: nam, qui lugent, ipsi consolabuntur (*Matth.* v, 5). Propterea condescendat mihi omnis sanctus, et in spiritu lenitatis qui spiritualis est, sustineat lamentantem. Luctus meus humano, quæso, pensetur affectu, non usu. Videmus nempe mortuos quotidie plangere mortuos suos : fletum multum, et fructum nullum. Non culpamus affectum, nisi cum excedit modum; sed causam. Ille nimirum naturæ est, et ejus turbatio pœna peccati : hæc vanitas et peccatum. Etenim ibi sola, nisi fallor, plorantur damna gloriæ carnis, vitæ præsentis incommoda. Et plorandi qui ita plorant. Nunquid ego sic? Similis mihi affectus, sed altera causa, dissimilisque intentio. Nulla mihi sane querela de omnibus quæ sunt mundi. In his profecto quæ sunt Dei, ademptum doleo fidele auxilium, salutare consilium. Girardum lugeo: Girardus est in causa, frater carne, sed proximus spiritu, socius proposito.

Adhæsit anima mea animæ illius; et unam fecit de duabus, non consanguinitas, sed unanimitas. Carnis quidem necessitudo non defuit; sed plus junxit societas spiritus, consensus animorum, morum conformitas. Cum ergo essemus cor unum et anima una, hanc meam pariter atque ipsius animam pertransivit gladius, et scindens, mediam partem locavit in cœlo, partem in cœno deseruit. Ego, ego illa portio misera in luto jacens, truncata parte sui, et parte potiori; et dicitur mihi : Ne fleveris? Avulsa sunt viscera mea a me; et dicitur mihi : Ne senseris? Sentio, sentio vel invitus, quia nec fortitudo lapidum fortitudo mea, nec caro mea ænea est; sentio prorsus et doleo, et dolor meus in conspectu meo semper. Non sane nos poterit duritiæ et insensibilitatis arguere ille qui verberat, quomodo illos de quibus ait : *Percussi eos, et non doluerunt* (*Jerem.* v, 3). Affectum meum confessus sum, et non negavi. Carnalem quis dixerit : ego humanum non nego, sicut nec me hominem. Si nec hoc sufficit, nec carnalem negaverim. Nam et ego carnalis sum, venundatus sub peccato, addictus morti, pœnis et ærumnis obnoxius. Non sum, fateor, insensibilis ad pœnas, mortem horreo meam et meorum. Meus Girardus erat, meus plane. An non meus, qui frater sanguine fuit, professione **1358** filius, sollicitudine pater, consors spiritu [*alias,* concors spiritu], intimus affectu? Is recessit a me; sentio, læsus sum, et graviter.

A 10. Ignoscite, filii : imo si filii, vicem dolete paternam. Miseremini mei, miseremini mei, saltem vos amici mei, qui certe consideratis quam gravia pro peccatis recepi de manu Domini. In virga indignationis suæ percussit me, digne pro meritis, dure pro viribus. An leve quis dixerit vivere me absque Girardo, nisi qui ignorat quid mihi cum Girardo? Nec tamen contradico sermonibus sancti; nec reprehendo judicium, quo recepit quisque quo dignus est : ille, coronam quam meruit; ego, quam debui pœnam. Nunquid quia sentio pœnam, reprehendo sententiam? Humanum est illud, hoc impium. Humanum, inquam, et necesse affici erga charos, sive delectabiliter cum præsto sunt, sive cum absunt, moleste. Non erit otiosa socialis conversatio, præ-
B sertim inter amicos : et quid effecerit mutuus amor in sibi præsentibus, horror indicat separationis, et dolor de invicem separatis. Doleo super te, Girarde charissime, non quia dolendus, sed quia ablatus. Et ideo fortassis dolendum mihi potius super me, qui bibo calicem amaritudinis. Et solus dolendus, quia solus bibo : non enim et tu. Solus ego patior quod solent pariter pati qui se diligunt, cum se amittunt.

11. Utinam non te amiserim, sed præmiserim! utinam vel tarde aliquando sequar te quocunque ieris! Non enim dubium quin ad illos ieris, quos circa medium extremæ noctis tuæ invitabas ad laudem, cum in vultu et voce exsultationis subito erupisti in illud Davidicum, stupentibus qui assistebant :
C *Laudate Dominum de cœlis, laudate eum in excelsis* (*Psal.* CXLVIII, 1). Jam tibi, frater mi, nocte adhuc media diescebat, et nox sicut dies illuminabatur. Prorsus illa nox illuminatio tua in deliciis tuis. Accitus sum ego ad id miraculi, videre exsultantem in morte hominem, et insultantem morti. Ubi est, mors, victoria tua? ubi est, mors, stimulus tuus? Jam non stimulus, sed jubilus. Jam cantando moritur homo, et moriendo cantat. Usurparis ad lætitiam, mater mœroris; usurparis ad gloriam, gloriæ inimica; usurparis ad introitum regni, porta inferi : et fovea perditionis, ad inventionem salutis : idque ab homine peccatore. Juste nimirum, quia tu inique in hominem innocentem et justum potestatem temeraria usurpasti. Mortua es, o mors, et perforata
D hamo quem incauta glutiisti, cujus illa vox est in propheta : *O mors, ero mors tua; morsus tuus ero, inferne* (*Ose.* XIII, 14). Illo, inquam, hamo perfonata, transeuntibus per medium tui fidelibus latum lætumque exitum pandis ad vitam. Girardus te non formidat, larvalis effigies. Girardus per medias fauces tuas transit ad patriam, non modo securus, sed et lætabundus et laudans. Cum ergo supervenissem, et extrema jam psalmi, me audiente, clara voce complesset, suspiciens in cœlum, ait : *Pater, in manus tuas commendo spiritum meum* (*Luc.* XXIII. 46). Et repentes eumdem sermonem, ac frequenter ingeminans : *Pater, Pater*, conversus ad me, exhilarata quidem facie : « Quanta, » inquit, « dignatio

Dei, patrem hominum esse! quanta hominum gloria, Dei filios Dei esse et hæredes! Nam si filii, et hæredes. » Sic cantabat quem nos lugemus : in quo et meum, fateor, luctum pene in cantum convertit, dum intentus gloriæ ejus, propriæ fere miseriæ obliviscor.

12. Sed revocat me ad me pungens dolor, facileque a sereno illo intuitu, tanquam a levi excitat somno perstringens anxietas. Plangam igitur, sed super me, quia super illum jam vetat ratio. Puto enim, si opportunitas daretur, modo diceret nobis : Nolite flere super me, sed super vos ipso flete. Planxit merito David super parricida filio (*II Reg.* XIX, 1), cui perpetuo sciret obstructum exitum de ventre mortis mole criminis. Merito super Saul et super Jonatham (*II Reg.* I, 17); quibus æque **1359** absorptis semel, emersio jam non speratur (184). Et quidem resurgent, sed non ad vitam; imo ad vitam, ut vivi in morte infelicius moriantur. Quanquam de Jonatha possit non immerito hærere sententia (185). At mihi etsi non ista suppetit plangendi ratio, non tamen nulla. Plango primum super mea ipsius plaga, atque hujus jactura domus; plango deinde super pauperem necessitatibus, quorum Girardus pater erat; plango certe et super universo statu nostri ordinis nostræque professionis, qui de tuo, Girarde, zelo, consilio et exemplo robur non mediocre capiebat ; plango postremo, etsi non super te, propter te tamen. Hinc prorsus, hinc afficior graviter, quia vehementer amo. Et nemo mihi molestus sit, dicens non debere sic affici; cum benignus Samuel super reprobo rege (*I Reg.* XVI, 1), et pius David super parricida filio satisfecerint affectioni, et non ad injuriam fidei, non in superni, suggillationem judicii. *Absalon fili mi*, ait sanctus David, *fili mi Absalon* (*II Reg.* XVIII, 33) : et ecce plus quam Absalon hic. Salvator quoque videns civitatem Jerusalem, ut prævidens ruituram, *flevit super eam* (*Luc.* XIX, 41). Et ego propriam, et quæ in præsenti est desolationem non sentiam? Plagam meam recentem, et gravem non doleam ? Ille flevit compatiendo, et ego patiendo non audeam? Et certe ad tumulum Lazari nec flentes arguit, nec a fletu prohibuit, insuper et flevit cum flentibus : *Et lacrymatus est*, inquit, *Jesus* (*Joan.* XI, 35). Fuerunt lacrymæ illæ testes profecto naturæ, non indices diffidentiæ. Denique et prodiit mox ad vocem ejus qui erat mortuus, ne continuo putes fidei præjudicium dolentis affectum.

13. Sic nec fletus utique noster infidelitatis est signum, sed conditionis indicium; nec quia percussus ploro, arguo ferientem, sed provoco pietatem, severitatem flectere satago. Unde et verba mea dolore sunt plena, non tamen et murmure. Nunquid non plenum justitiæ protuli, quod unius sententiæ complemento et punitus est qui debuit, et coronatus qui meruit? Et adhuc dico : Bene utrumque fecit dulcis et rectus Dominus. Misericordiam et judicium cantabo tibi, Domine. Cantet tibi misericordia, quam fecisti cum servo tuo Girardo; cantet et judicium, quod nos portamus. In altero bonus, in altero justus laudaberis. An solius laus bonitatis? Est et justitiæ. *Justus es, Domine, et rectum judicium tuum* (*Psal.* CXVIII, 137). Girardum tu dedisti, Girardum tu abstulisti : et si dolemus ablatum, non tamen oblivisci mur quod datus fuit, et gratias agimus quod habere illum meruimus, quo carere in tantum non volumus, in quantum non expedit.

14. Recordor, Domine, pacti mei et miserationis tuæ, ut magis justificeris in sermonibus tuis,, et vincas cum judicaris. Cum pro causa Ecclesiæ anno præterito Viterbii essemus (186), ægrotavit ille, et invalescente languore, cum jam proxima videretur vocatio, ego ægerrime ferens comitem peregrinationis, et illum comitem in terra relinquere aliena, nec resignare his qui mihi eum commiserant, quoniam amabatur ab omnibus, sicut erat amabilis valde; conversus ad orationem cum fletu et gemitu : Exspecta, inquam, Domine, usque ad reditum. Restitutum amicis tolle jam eum, si vis, et non causabor. Exaudisti me, Deus : convaluit, opus perfecimus quod injunxeras, redivimus cum exsultatione reportantes manipulos pacis. Porro ego oblitus pene sum meæ conventionis, sed non tu. Pudet singultuum horum, qui prævaricationis me arguunt. Quid plura? Repetiisti commendatum, recepisti tuum. Finem verborum indicunt lacrymæ; tu illis, Domine, finem modumque indixeris.

1360 SERMO XXVII.

De ornatu sponsæ, et qualiter anima sancta in cœlum dicatur.

(1) Quia debitis humanitatis officiis amicum revertentem in patriam prosecuti sumus, redeo, fratres, ad propositum ædificandi quod intermiseram. Incongruum namque est diu flere lætantem; et sedenti ad epulas lacrymas multas ingerere, importunum. Sed et si nostras defleamus ærumnas, ne id quidem oportet nimis, ne non tam amasse illum, quam nostra quæsisse de illo commoda videamur. Temperet sane dilecti gaudium mœstitiam desolatorum; et tolerabilius fiat nobis quod nobiscum non est, quia cum Deo est. Fretus ergo orationibus vestris, volo in lucem, si possum, prodere quidquid illud est, quod opertum illis pellibus sentio, quæ in exemplum

(184) Ita omnes scripti cum primis editis : recentiores, *sperabatur*.

(185) Videtur dubitare Bernardus de salute Jonathæ. Sed alii Patres et interpretes eum cœlo asserunt. Vide apud Rangolium in caput XXXI lib. I Reg., ℣ 2; Salianum ad annum mundi 2979, num. 135; Abulens, in cap. cit. Mors autem ejus infelix cum parente Saule non debet quemquam movere. Impii quocunque modo discedant, male moriuntur. Pii bene et feliciter occumbunt, quocunque mortis genere defungantur.

(186) Viterbii in Italia Bernardus duplicem moram fecit : primam, anno 1133, teste epistola 151 ; alteram, anno 1137 cujus hic mentio.

decoris sponsæ productæ sunt. Hoc, si recolitis [*alias*, sicut recolitis], tactum fuit, sed indiscussum remansit : porro discussum et declaratum, quomodo *nigra* sit *sicut tabernacula Cedar*. Quomodo ergo *sicut pelles Salomonis formosa* (*Cant.* I, 4), quasi vero Salomon in omni gloria sua quidquam habuerit condignum decore sponsæ, et gloria ornatus ejus? Et quidem si non ad decorem sponsæ, sed ad nigredinem potius nescio quas pelles istas, sicut et tabernacula Cedar respicere diceremus, fortassis competeret, nec deesset unde id congruere monstraremus, sicut et monstrabimus. At vero si sponsæ claritati quarumcunque decorem pellium comparandum putamus, hic prorsus opus nobis est ejus ad quem pulsastis auxilio, quatenus mysterium hoc digne aperire possimus. Quid namque eorum quæ in facie lucent, si internæ cujuspiam sanctæ animæ pulchritudini comparetur, non vile ac fœdum recto appareat æstimatori? Quid, inquam, tale in se ostendit ea quæ præterit figura hujus mundi, quod æquare speciem animæ possit illius, quæ exuta terreni hominis vetustatem, ejus qui de cœlo est, decorem induit, ornata optimis moribus pro monilibus, ipso purior sicut et excelsior æthere, sole splendidior? Noli ergo respicere ad istum Salomonem, cum indagare cupis cujusmodi se pellibus similem in decore sponsa glorietur.

2. Quid est ergo quod dicit : *Formosa sum sicut pelles Salomonis*? Magnum et mirabile quiddam, ut ego æstimo : si tamen non hunc, sed illum hic attendamus, de quo dicitur : *Ecce plus quam Salomon hic* (*Matth.* XII, 42). Nam usque adeo is meus Salomon est, ut non modo *pacificus* (quod quidem *Salomon* interpretatur), sed et *pax* ipsa vocetur, Paulo perhibente quia *ipse est pax nostra* (*Ephes.* II, 14). Apud istum Salomonem non dubito posse inveniri quod decori sponsæ omnino comparare non dubitem. Et præsertim de pellibus ejus adverte in Psalmo : *Extendens*, ait, *cœlum sicut pellem* (*Psal.* CIII, 2). Non ille profecto Salomon, etsi multum sapiens, multumque potens, extendit cœlum sicut pellem; sed is potius qui non tam sapiens quam ipsa Sapientia est, ipse prorsus extendit et condidit. Istius siquidem, et non illius illa vox est : *Quando præparabat cœlos*, haud dubium quin Deus Pater, *ego aderam*. Aderat sine dubio præparanti cœlos sua virtus, suaque sapientia. Nec putes astitisse otiosam, et quasi ad spectandum solummodo, quia dixit, *aderam*, non etiam, præparabam. Respice paulisper inferius, et invenies aperte subjungentem, quia *eram cum eo componens omnia* (*Prov.* VIII, 27-30). Denique ait : *Quæcunque enim Pater facit, hæc et Filius similiter facit* (*Joan.* V, 19). Et ipse itaque extendit cœlum sicut pellem. Pulcherrima pellis, quæ in modum magni cujusdam tentorii universam operiens faciem terræ, solis, lunæ atque stellarum varietate tam spectabili humanos oblectat aspectus. Quid hac pelle formosius? quid **1361** ornatius cœlo? Minime tamen vel ipsum ullatenus conferendum gloriæ et decori sponsæ, eo ipso succumbens, quod præterit et hæc figura ipsius, utpote corporea, et corporeis subjacens sensibus. Quæ enim videntur, temporalia sunt; quæ autem non videntur, æterna (*II Cor.* IV, 18).

3. Sed est rationalis quædam sponsæ species, et spiritualis effigies; ipsaque æterna, quia imago æternitatis. Decor ejus, verbi gratia, charitas est, *et charitas*, sicut legitis, *nunquam excidit* (*I Cor.* XIII, 8). Est certe et justitia : *Et justitia ejus*, inquit, *manet in sæculum sæculi* (*Psal.* CXI, 3). Est etiam patientia; et legitis nihilominus quia *patientia pauperum non peribit in finem* (*Psal.* IX, 19). Quid voluntaria paupertas? quid humilitas? Nonne altera regnum æternum (*Matth.* V, 3), altera æque exaltationem promeretur æternam? (*Luc.* XIV, 11.) Eo quoque spectat et timor Domini sanctus, permanens in sæculum sæculi (*Psal.* XVIII, 10). Sic prudentia, sic temperantia, sic fortitudo, et si quæ sunt virtutes aliæ, quid nisi margaritæ sunt quædam in sponsæ ornatu, splendore perpetuo coruscantes? Perpetuo, inquam, quia sedes et fundamentum perpetuitatis. Nec enim perpetuæ beatæque vitæ omnino locus in anima est, nisi mediis quidem interjectisque virtutibus. Unde Propheta Deo, qui utique vita beata est : *Justitia*, inquit, *et judicium præparatio sedis tuæ* (*Psal.* LXXXVIII, 15). Et Apostolus dicit : *Christum habitare*, non omni modo quidem, sed signanter *per fidem in cordibus nostris* (*Ephes.* III, 17). Domino quoque sessuro super asellum, vestes suas discipuli substraverunt (*Matth.* XXI, 7, 8); significantes Salvatorem seu salutem nequaquam insidere nudæ animæ, quam non videlicet vestitam invenerit doctrina et moribus apostolorum. Et ideo Ecclesia promissionem habens futuræ felicitatis, curat interim præparare et præornare se in vestitu deaurato, circumdata varietate (*Psal.* XLIV, 10) gratiarum atque virtutum (187), quo digna et capax plenitudinis gratiæ inveniatur.

4. Cæterum spirituali huic tam pulchræ varietati, quam de prima interim stola in quadam veste suæ sanctificationis accepit, nullo pacto ego comparaverim in decore cœlum hoc visibile atque corporeum, quamvis in suo genere quidem siderea varietate pulcherrimum. Sed est cœlum cœli, de quo Propheta : *Psallite*, inquit, *Domino, qui ascendit super cœlum cœli ad orientem* (*Psal.* LXVII, 33, 34). Et hoc cœlum intellectuale ac spirituale : et qui fecit cœlos in intellectu (*Psal*, CXXXV, 5), creavit illud et statuit in sempiternum, ipsumque inhabitat. Ne vero putes sponsæ devotionem citra illud remanere cœlum, in quo scit habitare dilectum : ubi enim thesaurus ejus, ibi et cor ejus (*Matth.* VI, 21). Æmu-

(187) Addit Horstius, *qualem quidem ex parte descripsimus* : quæ desiderantur in primis editis et in omnibus nostris manuscriptis.

latur sane assistentes vultui ad quem suspirat, et quibus se interim non valet videndo associare, studet conformare vivendo, moribus magis, quam vocibus clamans : *Domine, dilexi decorem domus tuæ, et locum habitationis gloriæ tuæ* (*Psal.* XXV, 8).

5. Prorsus de hoc cœlo minime sibi indignum ducit ducere similitudinem. Hoc extentum sicut pellis, non spatiis tamen locorum, sed affectibus animorum ; hoc miris variisque artificis distinctum operibus. Divisiones autem sunt, non colorum (188), sed beatitudinum. Nam alios quidem posuit angelos ; alios, autem, archangelos ; alios vero, virtutes ; alios dominationes ; alios, principatus ; alios, potestates ; alios, thronos ; alios cherubin, atque alios seraphin. Sic stellatum cœlum hoc ; sic depicta hæc pellis. Hæc una de pellibus mei Salomonis, et hæc præcipua in omni ornatu multiformis gloriæ ejus. Habet autem grandis ista pellis quamplurimas in se æque Salomonis pelles, quoniam unusquisque beatus et sanctus, qui ibi est, pellis est utique Salomonis. Benigni siquidem sunt atque extenti in charitate, pertingentes usque ad nos, quibus gloriam, quam habent, **1362** non invident, sed optant ; ita ut ex ipsis hujus rei gratia demorari apud nos non graventur, seduli circa nos, et curam gerentes nostri, omnes administratorii spiritus, missi in ministerium propter eos qui hæreditatem capiunt salutis (*Hebr.* I, 14). Quamobrem sicut cœlum cœli singulariter dicitur universa illa multitudo collecta beatorum ; sic et cœli cœlorum propter singulos, qui utique cœli sunt, nominantur, et ad singulos spectat quod dicitur : *Extendens cœlum sicut pellem* (*Psal.* CIII, 2). Videtis, credo, quænam illæ pelles, et cujus sint Salomonis, de quarum sponsa similitudine gloriatur.

6. Nunc jam intueamini ejus gloriam, quæ et cœlo se comparat, et illi cœlo, quod tanto est gloriosius, quanto divinius. Nec immerito usurpat inde similitudinem, unde originem ducit (189). Nam si propter corpus, quod de terra habet, tabernaculis Cedar se assimilat, cur non et propter animam, quæ de cœlo est, cœlo æque similem se esse glorietur, præsertim cum vita testetur originem, testetur naturæ dignitatem et patriæ ? Unum Deum adorat et colit, quo modo angeli, Christum super omnia amat, quo modo angeli, casta est, quo modo angeli, idque in carne peccati et fragili corpore, quod non angeli, quærit postremo, et sapit quæ apud illos sunt, non quæ super terram. Quod evidentius cœlestis insigne originis, quam ingenitam, et in regione dissimilitudinis, retinere similitudinem, gloriam vitæ cælibis in terra, et ab exsule, usurpari, in corpore denique pene bestiali vivere angelum ? Cœlestis sunt ista potentiæ, non terrenæ, et quod vere de cœlo sit anima quæ hæc potest, aperte indicant. Audi tamen apertius : *Vidi*, inquit, *civitatem sanctam Jerusalem novam, descendentem de cœlo, a Deo paratam, tanquam sponsam ornatam viro suo* ; et addidit : *Et audivi vocem magnam de throno dicentem : Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, et habitabit cum eis* (*Apoc.* XXI, 2, 3). Ad quid ? Credo ut sibi acquirat sponsam de hominibus. Mira res ! Ad sponsam veniebat, et absque sponsa non veniebat. Quærebat sponsam, et sponsa cum ipso erat. An duæ erant ? Absit ! *Una est enim*, ait, *columba mea*. Sed sicut de diversis ovium gregibus unum facere voluit, ut sit unum ovile, et unus pastor (*Joan.* X, 16), ita cum haberet sponsam inhærentem sibi a principio multitudinem angelorum, placuit ei et de hominibus convocare Ecclesiam, atque unire illi quæ de cœlo est, ut sit una sponsa, et sponsus unus. Ergo ex adjecta ista, perfecta est illa, non duplicata, et agnoscit de se dictum : *Una est perfecta mea* (*Cant.* VI, 8). Porro unam conformitas facit, nunc quidem in simili devotione, postea vero et in pari gloria.

7. Habes itaque utrumque de cœlo, et sponsum, scilicet Jesum, et sponsam, Jerusalem. Et ille quidem ut videretur, semetipsum exinanivit formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, et habitu inventus ut homo (*Philipp.* II, 7). At illam in quanam, putamus, forma seu specie, aut in quo habitu videlicet descendentem vidit ille qui vidit ? An forte in frequentia angelorum, quos vidit *descendentes et ascendentes super Filium hominis* ? (*Joan.* I, 51.) Sed melius dicimus quod sponsam tunc viderit, cum Verbum in carne vidit, agnoscens duos in carne una. Dum enim sanctus ille Emmanuel terris intulit magisterium disciplinæ cœlestis, dum supernæ illius Jerusalem, quæ est mater nostra, visibilis quædam imago et species decoris ejus per ipsum

(188) Omnes scripti nostri habent *colorum*, præter unum Gemeticensem, qui, *locorum* ; editi, *cælorum*.

(189) Berengarius Abælardi discipulus in Apologetico, quod pro suo præceptore edidit contra Senonense concilium ipsumque Bernardum, ita in hæc verba cavillatur, quasi S. doctor senserit animas creari in cœlo, et postea in corpora infundi. Sic enim viro sanctissimo impudenter insultat : « Errasti vere, » inquit, « dum originem animarum e cœlo asseruisti esse. Quod qualiter in libro astruas, quoniam utile et facile est cognitu, sagaci lectori ab altiori cardine retexam. Est liber quem hebræus Firasirim (Schirhaschirim), latinus nominat Canticum canticorum, cujus littera vigilantibus animis divinæ cujusdam intelligentiæ sudat arcanum. » Et infra : « Hæc verba tua subtiliter explorata Christianæ mentis palato hæresim sapiunt. Si enim idcirco animæ originem de cœlo adstruis, quia quandoque beata futura est in cœlis, eadem ratione corporis origo erit in cœlis, quia quandoque beatum futurum est in cœlis. Aut si ideo animæ originem cœlestem adscribis, quia olim orta, in est facta, sit in cœlis (quod quidem verborum talium resultat intentio), pravitatem Origenis incurris. » Ita temerarius ille Apologista. Verum quidni anima dicatur cœlestis, cum Patrem habeat cœlestem, ejus conversatio in cœlis esse debeat, ejus patria in cœlo sit, quemadmodum ejus substantia omnia terrena transcendit ? Unde S. Augustinus lib. II contra Julianum : « Cum corpus e terra, et spiritum possideamus e cœlo, ipsi terra et cœlum sumus. » Sed apage putidum illum calumniatorem Berengarium.

nobis et in ipso expressa innotuit: quid nisi in sponso sponsam perspeximus, unum eumdemque Dominum gloriæ admirantes, et sponsum decoratum corona et sponsam ornatam monilibus suis? Ipse igitur qui descendit, ipse est et qui ascendit, ut nemo ascendat in cœlum, nisi qui de cœlo descendit, unus idemque Dominus, et sponsus in capite, **1363** et sponsa in corpore. Nec frustra in terris visus est homo cœlestis, cum de terrenis cœlestes quamplurimos fecerit sibi similes, ut sit quod legitur : *Qualis cœlestis, tales et cœlestes* (*I Cor.* xv, 48). Extunc igitur in terra vivitur more cœlestium, dum instarsupernæ illius beatæque creaturæ, hæc quoque, quæ a finibus terræ venit audire sapientiam Salomonis, cœlesti viro nihilominus casto inhæret amore, etsi necdum quomodo illa juncta per speciem, tamen sponsata per fidem, juxta promissum Dei dicentis per prophetam : *Sponsabo te mihi in misericordia et miserationibus et sponsabo te mihi in fide* (*Ose.* ii, 19). Unde magis magisque conformari satagit formæ, quæ de cœlo venit, discens ab ea verecunda esse et sobria, discens pudica et sancta, discens patiens atque compatiens, postremo discens mitis et humilis corde. Et ideo moribus hujuscemodi contendit et absens placere ei, in quem angeli prospicere concupiscunt, ut dum desiderio fervet angelico, probet se proinde civem sanctorum, et domesticam Dei, probet dilectam, probet sponsam.

8. Ego puto omnem animam talem non modo cœlestem esse propter originem, sed et cœlum ipsum posse non immerito appellari propter imitationem. Et tunc liquido ostendit quia vere origo ipsius de cœlis est, cum conversatio ejus in cœlis est. Est ergo cœlum sancta aliqua anima, habens solem intellectum, lunam fidem, astra virtutes. Vel certo sol, justitiæ zelus aut fervens charitas; et luna continentia. Quomodo enim claritas, ut aiunt, lunæ nonnisi a sole est, sic absque charitate seu justitia continentiæ meritum nullum est. Hinc denique Sapiens; O quam *pulchra est*, inquit, *casta generatio cum charitate!* (*Sap.* iv, 1.) Porro stellas dixisse virtutes non me pœnitet, considerantem congruentiam similitudinis. Quo modo nempe stellæ in nocte lucent, in die latent, sic vera virtus, quæ sæpe in prosperis non apparet, eminet in adversis. Illud sane cautelæ

(190) Idem locus laudatur in sermone 1 de Purificatione, n. 4, et sermone 5 in Dominica 1 novembris, n. 5; item supra, sermone 25, num. 6. Hunc ex Scriptura passim adducunt, præter Bernardum, Augustinus et Gregorius Magnus. Hactenus tamen in Bibliis juxta translationem Vulgatam non inveni, quamvis passim a dictis Patribus nomine Scripturæ citetur. S. quidem Augustinus, Enarratione in Psal. xlvi, ad versum 9, et serm. 200, n. 1, « Cur enim, inquit, non agnoscamus eos cœlos, qui facit sunt sedes Dei? sicut scriptum est, *Anima justi sedes est sapientiæ*. » S. Gregorius, 29 Moral. cap. 15 : « Quid hic aliud cœlum, nisi sublimis debet intelligi vita sanctorum ?... De hoc cœlo Dominus ait: *Cœlum mihi sedes est*. De que sede alias scriptum est : *Anima justi sedes sapientiæ est* » Et rursus idem, Hom. 38 in Evang. in princ. : « Congregatio quippe justo-

A est, hoc necessitatis. Ergo virtus est sidus, et homo virtutum, cœlum. Nisi quis forte cum Deum, per prophetam dixisse legit : *Cœlum mihi sedes est* (*Isa.* lxvi, 1); cœlum hoc volubile visibileque intelligendum existimet, et non potius illud, de quo alibi apertius Scriptura commemorat; *Anima*, inquiens, *iusti sedes est sapientiæ* (190). Qui autem ex doctrina Salvatoris sapit spiritum esse Deum, atque in spiritu adorandum (*Joan.* iv, 24); etiam sedem ei non ambigit assignare spiritualem. Ego vero fidenter id fecerim, non minus in hominis justi, quam in angelico spiritu. Confirmat me in hoc sensu maxime illa fidelis promissio : *Ego et Pater*, ait Filius, *ad eum*, id est ad sanctum hominem, *veniemus et mansionem apud eum faciemus* (*Joan.* xiv, 23). Prophetam quo-
B que non de alio dixisse cœlo arbitror : *Tu autem in sancto habitas, laus Israel* (*Psal.* xxi, 4). Manifeste autem Apostolus dicit *habitare Christum per fidem in cordibus nostris* (*Ephes.* iii, 17).

9. Nec mirum, si libenter inhabitat cælum hoc Dominus Jesus, quod utique, non quomodo cæteros, dixit tantum ut fieret, sed pugnavit ut acquireret, occubuit ut redimeret. Ideo et post laborem voto potitus, ait: *Hæc requies mea in sæculum sæculi, hic habitabo, quoniam elegi eam* (*Psal.* cxxxi, 14). Et beata cui dicitur : Veni, electa mea, et ponam in te thronum meum. Quid tu tristis es nunc, o anima mea, et quare conturbas me? Putasne et tu penes te invenias locum Domino? Et quis nobis locus in nobis huic idoneus gloriæ, sufficiens majesttai? Utinam
C vel merear adorare in loco ubi steterunt pedes ejus. Quis dabit mihi saltem vestigiis adhærere sanctæ cujuspiam animæ, quam elegit in habitationem sibi? Tamen, si dignetur infundere et meam animam unctione misericordiæ suæ, atque ita extendere sicut pellem, quæ utique cum ungitur dilatatur, quatenus et ego dicere valeam : *Viam* **1364** *mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum* (*Psal.* cxviii 32); potero etiam ipse fortassis ostendere in me ipso, etsi non cœnaculum grande stratum, ubi possit recumbere cum discipulis suis; attamen ubi saltem reclinet caput. A longe suspicio illos certe beatos, de quibus dicitur : *Et inhabitabo in eis, et deambulabo in illis* (*II Cor.* vi, 16).

10. O quanta illi animæ latitudo, quanta et meri-
D rum regnum cœlorum dicitur. Quia enim per prophetam Dominus dicit, *Cœlum mihi sedes est*; et Salomon ait, *Anima justi sedes sapientiæ*, » etc. Ecce Salomoni sententia tribuitur : et quidem ad marginem notatur, *Sapientiæ*, cap. 7. Nempe liber Sapientiæ a multis veterum Patrum Salomoni attributus est. Ibi vero versu 7 ita lego : *Invocavi, et venit in me spiritus sapientiæ*. Ex quibus verbis citata et celebris apud Patres sententia formata videri possit. Conjecturam probabit lector, donec invenerit meliorem. Porro observet idem, multas Scripturæ sententias apud Patres citari, juxta translationem LXX Interpretum, quarum plures passim in Operibus Bernardi notavimus. Verum id de præsenti loco non accipiendum, cum Græce primum scriptus sit liber Sapientiæ, aut certe Hebraicus ejus textus non exstet. Quidam huc accesserunt Prov. xii, 28, *In semita justitiæ vita*.

torum prærogativa, quæ divinam in se præsentiam, et digna invenitur suscipere, et sufficiens capere! Quid illa, cui et spatiosa [*alias*, spatia] suppetunt deambulatoria, ad opus quidem majestatis? Non est profecto intricata forensibus causis curisve sæcularibus, nec certe ventri et luxuriæ dedita; sed nec curiosa spectandi, seu cupida omnino dominandi, vel etiam tumida dominatu. Oportet namque primo quidem his omnibus vacuam esse animam, ut cœlum fiat atque habitatio Dei. Alioquin quomodo poterit vacare, et videre quoniam ipse est Deus? Sed et odio sive invidiæ aut rancori minime prorsus indulgendum, quoniam in malevolam animam non introibit sapientia (*Sap.* I, 4). Deinde necesse est eam crescere ac dilatari, ut sit capax Dei. Porro latitudo ejus, dilectio ejus, sicut dicit Apostolus: *Dilatamini in charitate* (*II Cor.* VI, 13). Nam etsi anima minime, cum sit spiritus, quantitatem corpoream recipit; tamen confert illi gratia quod negatum est a natura. Crescit quidem et extenditur, sed spiritualiter; crescit non in substantia, sed in virtute; crescit et in gloria; crescit etiam in templum sanctum in Domino; crescit denique et proficit in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi (*Ephes.* IV, 13). Ergo quantitas cujusque animæ æstimetur de mensura charitatis quam habet, ut verbi gratia, quæ multum habet charitatis, magna sit; quæ parum, parva; quæ vero nihil, nihil, dicente Paulo; *Si charitatem non habuero, nihil sum* (*I Cor.* XIII, 3): Quod si quantulamcunque habere cœperit, ut saltem diligentes se diligere curet, ac salutare vel fratres suos, et eos qui se salutant: jam nonnihil quidem illam animam dixerim, quæ in ratione dati et accepti socialem saltem retinet charitatem. Verumtamen juxta sermonem Domini, quid amplius facit? (*Matth.* V, 47.) Nec amplam proinde, nec magnam, sed plane angustam modicamque censuerim animam, quam adeo modicæ charitatis esse cognoverim.

4. At si grandescat et proficiat, ita ut transiens limitem angusti obnoxiique amoris hujus, latos fines bonitatis gratuitæ tota libertate spiritus apprehendat, quatenus largo quodam gremio bonæ voluntatis ad omnem seipsam curet extendere proximum, diligendo unumquemque tanquam seipsam; nunquid jam illi recte dicetur: Quid amplius facis? quippe quæ seipsam tam amplam facit. Amplum, inquam, gerit charitatis sinum, quæ complectitur universos, etiam quibus nulla se novit carnis necessitudine junctam nulla spe percipiendi commodi cujusquam illectam, nulla percepti redhibitione obnoxiam, nullo denique omnino astrictam debito, nisi illo sane, de quo dicitur: *Nemini quidquam debeatis, nisi ut invicem diligatis* (*Rom.* XIII, 8). Verum si adjicias etiam usquequaque vim facere regno charitatis, ut usque ad ultimos jus terminos occupare illud pius invasor prævaleas, dum ne inimicis quidem claudenda viscera pietatis existimes; benefacias his quoque qui te oderunt, ores et pro persequentibus ac calumniantibus te, nec non et cum his qui oderunt pacem A esse pacificus studeas: tunc prorsus latitudo cœli, latitudo tuæ animæ; et altitudo non dispar, sed nec dissimilis pulchritudo; impleturque tunc demum in ea quod dicitur: *Extendens cælum sicut pellem* (*Psal.* CIII, 2): in quo jam miræ latitudinis, altitudinis, ac pulchritudinis cœlo summus et immensus atque gloriosus, non modo digunter habitat, sed et spatiose deambulat.

1365 12. Videsne quales in se habeat Ecclesia cœlos, cum sit nihilominus ipsa, in sua quidem universitate, ingens quoddam cœlum, extentum a mari usque ad mare, et a flumine usque ad terminos orbis terrarum? Vide etiam consequenter, cui et in hoc ipso assimiles eam, si tamen non tibi excidit illud quod paulo ante memoratum est hujus rei B exemplar, de cœlo videlicet cœli, et cœlis cœlorum (*Supra num.* 9). Ergo exemplo illius quæ sursum est mater nostra, hæc quoque quæ adhuc peregrinatur, habet cœlos suos, homines spirituales, vita et opinione conspicuos, fide puros, spe firmos, latos charitate, contemplatione suspensos. Et hi pluentes pluviam verbi salutarem, tonant increpationibus, coruscant miraculis. Hi enarrant gloriam Dei, hi extenti sicut pelles super omnem terram, legem vitæ et disciplinæ digito quidem Dei scriptam in semetipsis ostendunt, ad dandam scientiam salutis plebi ejus: ostendunt et Evangelium pacis, quoniam Salomonis sunt pelles.

13. Agnosce jam in his pellibus supernarum illarum imaginem, quæ in sponsi ornatu non longe C superius describebantur (*Supra num.* 3). Agnosce similiter et reginam astantem a dextris ejus, circumamictam similibus ornamentis, non tamen paribus (*Psal.* XLIV, 10). Nam etsi huic etiam in loco peregrinationis suæ, et in die virtutis suæ, in splendoribus sanctorum, non minima claritatis atque decoris est portio; differenter tamen illum coronat integritas et consummatio gloriæ beatorum. Quanquam et sponsam dixerim perfectam atque beatam, sed ex parte. Nam ex parte tabernaculum Cedar; formosa tamen, sive in illa portione sui, quæ jam beata regnat; sive etiam in illustribus viris, quorum, etiam in hac nocte, sua sapientia atque virtutibus, tanquam cœlum suis sideribus, adornatur. D Unde propheta: *Qui docti*, inquit, *fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti; et qui ad justitiam erudiunt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates* (*Dan.* XII, 3).

14. O humilitas! o sublimitas! Et tabernaculum Cedar, et sanctuarium Dei; et terrenum habitaculum, et cœleste palatium; et domus lutea, et aula regia; et corpus mortis, et templum lucis; et despectio denique superbis, et sponsa Christi. *Nigra* est, sed *formosa, filiæ Jerusalem:* quam etsi labor et dolor longi exsilii decolorat, species tamen cœlestis exornat, exornant pelles Salomonis. Si borretis nigram, miremini et formosam; si despicitis humilem, sublimem suspicite. Hoc ipsum quam cautum, quam plenum consilii, plenum discretionis et

congruentiæ est, quod in sponsa dejectio ista, et ista celsitudo, secundum tempus quidem, eo moderamine sibi pariter contemperantur, ut inter mundi hujus varietates et sublimitas erigat humilem, ne deficiat in adversis; et sublimem humilitas reprimat, ne evanescat in prosperis? Pulchre omnino ambæ res, cum ad invicem contrariæ sint, sponsæ tamen pariter cooperantur in bonum, subserviunt in salutem.

15. Et hæc pro eo quod sponsa videtur de pellibus Salomonis inducere similitudinem. Restat tamen aperiendus ille super eodem capitulo sensus, quem in principio commemoravi et promisi, qualiter videlicet tota ad solam nigredinem similitudo referatur : qua quidem non estis promissione fraudandi. Cæterum id differendum in aliud sermonis principium; tum quia hoc jam hujus flagitat longitudo; tum etiam ut præveniat ex more oratio ea, quæ in laudem et gloriam sunt referenda sponsi Ecclesiæ Jesu Christi Domini nostri, qui est Deus benedictus in sæcula sæculorum. Amen.

1366 SERMO XXVIII.

De nigredine et formositate sponsi, et quomodo auditus potius quam visus valeat in rebus fidei, et ad notitiam veritatis.

1. Tenetis, credo, cujus et quibus Salomonis pellibus decorem sponsæ sentiam comparatum, si tamen ad ostensionem commendationemque referatur decoris data ex his similitudo. At si ad nigredinem magis referenda putetur, sicut et illa de tabernaculis Cedar : non equidem aliunde occurrit mihi quidquam de hujusmodi pellibus Salomonis, nisi quas forte rex in usum tabernaculi soleret assumere, si quando in tentoriis habitare liberet; quas utique, si quæ tamen fuerunt, obscuras sine dubio et tetras esse necesse fuit, tanquam quæ quotidiano forent expositæ soli, et frequentium injuriis pluviarum. Neque id frustra (191), sed ut is qui intus repositus erat ornatus, nitidior servaretur. Hoc exemplo sponsa non negat nigredinem, sed excusat; nec probro ducit qualemcunque habitum, quem charitas formet, judicium veritatis non improbet. Denique quis infirmatur, cum quo non infirmetur? quis scandalizatur, et non uritur? (*II Cor.* xi, 29.) Induit se compassionis nævum, ut morbum in altero passionis levet, vel sanet; nigrescit candoris zelo, lucro pulchritudinis.

2. Multos candidos facit unius denigratio, non cum tingitur culpa, sed cum cura afficitur. *Expedit*, inquit, *ut unus moriatur homo pro populo, et non tota gens pereat* (*Joan.* xi, 50) : expedit ut unus pro omnibus denigretur similitudine carnis peccati, et non tota gens nigredine condemnetur peccati : splendor et figura substantiæ Dei obnubiletur in forma servi pro vita servi : candor vitæ æternæ nigrescat in carne, pro carne purganda : speciosus forma præ filiis hominum, pro filiis hominum illuminandis obscuretur in passione, turpetur in cruce, palleat in morte : ex toto non sit ei species neque decor, ut sibi speciosam atque decoram acquirat sponsam Ecclesiam sine macula et sine ruga. Agnosco pellem Salomonis, imo ipsum in pelle nigra Salomonem amplector. Habet et Salomon nigredinem, sed in pelle; foris niger, in cute niger, non intus : alioquin omnis gloria ejus filiæ regis ab intus (*Psal.* xliv, 3, 14). Intus divinitatis candor, decor virtutum, splendor gloriæ [*alias*, gratiæ], innocentiæ puritas : sed tegit hæc despicabilior infirmitatis color; et quasi absconditus vultus ejus et despectus, dum tentatur per omnia pro similitudine absque peccato. Agnosco denigratæ formam naturæ; agnosco tunicas illas pelliceas, protoplastorum peccantium habitum (*Gen.* iii, 21). Denique semetipsum denigravit formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, et habitu inventus ut homo (*Philipp.* ii, 7). Agnosco sub pelle hædi, qui peccatum significat, et manum quæ peccatum non fecit, et collum per quod mali cogitatio non transivit; ideoque non est inventus dolus in ore ejus (*Isa.* liii, 9). Novi quod sis lenis natura, mitis et humilis corde, blandus aspectu, suavis spiritu, et quidem unctus oleo lætitiæ præ consortibus tuis (*Psal.* xliv, 8). Unde ergo nunc ad instar Esau pilosus et hispidus? Cujusnam rugosa et tetra imago hæc, et unde hi pili? Mei sunt : nam pilosæ manus similitudinem exprimunt peccatoris. Meos agnosco hos pilos; et in pelle mea video Deum Salvatorem meum.

3. Non tamen Rebecca sic illum induit, sed Maria; tanto digniorem qui benedictionem acciperet, quanto sanctior quæ peperit. Et bene in meo habitu; quia mihi benedictio vindicatur, mihi postulatur hæreditas. Siquidem audierat : *Postula a me, et dabo tibi gentes hæreditatem tuam, et possessionem tuam terminos terræ* (*Psal.* ii, 8). *Tuam*, inquit, *hæreditatem, tuamque possessionem dabo tibi.* Quomodo dabis ei, si sua est? Et quomodo suam mones ut postulet? aut quomodo sua, si necesse habet ut postulet? Mihi proinde postulat, qui **1367** meam ad hoc induit formam, ut suscipiat causam. Quippe *disciplina pacis nostræ super eum*, dicente propheta, *et Dominus in eo posuit iniquitatem omnium nostrum* (*Isa.* liii, 5, 6) : unde *debuit fratribus per omnia similari*, sicut ait Apostolus, *ut misericors fieret* (*Heb.* ii, 17). Propterea *vox quidem, vox Jacob est manus autem, manus sunt Esau* (*Gen.* xxvii, 22). Suum est quod auditur ex eo : quod in eo videtur, nostrum. Quod loquitur, spiritus et vita est : quod apparet, mortale et mors. Aliud cernitur, et aliud creditur. Nigrum sensus renuntiat, fides candidum et formosum probat. Niger est, sed oculis insipientium : nam fidelium mentibus formosus valde : niger est, sed formosus : niger reputatione Herodis,

(191) Aliter habent tres scripti post *putetur* : *reducendæ ad memoriam illæ, quibus olim Salomon tabernaculum operuit. Erant procul dubio nigræ, quotidiano expositæ soli, quotidianarum injuriis pluviarum. Neque id frustra*, etc.

formosus confessione latronis, centurionis fide.

4. Quam formosum adverterat qui exclamavit : *Vere homo hic Filius Dei erat!* Sed in quo advertit, advertendum. Si enim attenderet quod apparebat, quomodo formosus, quomodo Filius Dei? Quid nisi deforme et nigrum oculis spectantium occurrebat, cum expansis in cruce manibus medius duorum nequam, risum malignantibus daret, fletum fidelibus? Et solus erat risui, qui solus poterat esse terrori, solus honori debuerat. Unde igitur advertit pulchritudinem Crucifixi, et quod is sit Filius Dei, qui cum iniquis reputatus est? (*Isa.* LIII, 12.) Respondere aliquid ad id nostrum nec fas, nec opus est; nec enim evangelistæ hoc diligentia præteriit. Sic enim habes : *Videns autem centurio qui ex adverso stabat, quia sic clamans exspirasset, ait : Vere hic homo Filius Dei erat* (*Marc.* XV, 39). Ergo ad vocem credidit, ex voce agnovit Filium Dei, et non ex facie. Erat enim fortasse ex ovibus ejus, de quibus ait : *Oves meæ vocem meam audiunt* (*Joan.* X, 17) (192).

5. Auditus invenit quod non visus; oculum species fefellit, auri veritas se infudit. Oculus pronuntiabat infirmum, oculus fœdum, oculus miserum, oculus morte turpissima condemnatum; auri Dei Filius, auri formosus innotuit; sed non Judæorum, quia erant incircumcisi auribus. Merito Petrus abscidit auriculam servi, ut viam faceret veritati, et veritas liberaret eum, id est liberum faceret. Erat ille centurio incircumcisus, sed non aure, qui ad unam exspirantis vocem sub tot infirmitatis indiciis Dominum majestatis agnovit. Ideoque non despexit quod vidit, quia credidit quod non vidit. Non autem credidit ex eo quod vidit; sed ex eo procul dubio quod audivit, quia fides ex auditu (*Rom.* X, 17). Dignum quidem fuerat per superiores oculum fenestras veritatem intrare ad animam; sed hoc nobis, o anima, servatur in posterum, cum videbimus facie ad faciem. Nunc autem unde irrepsit morbus, inde remedium intret, et per eadem sequatur vestigia vita mortem, tenebras lux, venenum serpentis antidotum veritatis; et sanet oculum qui turbatus est, ut serenus videat quem turbatus non potest. Auris prima mortis janua, prima aperiatur et vitæ; auditus, qui tulit, reparet visum; quoniam nisi credidemus, non intelligemus. Ergo auditus ad meritum, visus ad præmium. Unde Propheta, *Auditui meo*, inquit, *dabis gaudium et lætitiam* (*Psal.* L, 10) : quod fidelis retributio auditionis beata visio sit, et beatæ meritum visionis fidelis auditio. Beati autem mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt (*Matth.* V, 8). Porro, fide oportet mundari oculum qui videat Deum, quemadmodum habes : *Fide mundans corda eorum* (*Act.* XV, 9).

6. Interim ergo, dum necdum paratus est visus, auditus excitetur, auditus exercitetur (193), auditus excipiat veritatem. Felix, cui, Veritas attestatur, dicens : *In auditu oris obedivit mihi* (*Psal.* XVII, 45). Dignus qui videam, si priusquam videam, obedisse inveniar; securus videbo, ad quem meæ obedientiæ munus præcesserit. Quam beatus qui ait : *Dominus Deus aperuit mihi aurem, et ego non contradico, retrorsum non abii* (*Isa.* L, 5). Ubi et voluntariæ habes obedientiæ formam, et longanimitatis exemplum. Qui enim non contradicit, spontaneus est; et qui retro non abiit perseverat. Utrumque necessarium; **1368** quoniam hilarem datorem diligit Deus (*II Cor.* IX, 7), et qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit (*Matt.* X, 22). Utinam et mihi aperiat aurem Dominus, intret ad cor meum sermo veritatis, mundet oculum, et lætæ præparet visioni, ut dicam Deo etiam ipse. *Preparationem cordis mei audivit auris tua* (*Psal.* IX, 17); ut audiam a Deo, etiam ipse cum cæteris obedientibus. *Et vos mundi esti propter sermonem quem locutus sum vobis* (*Joan.* XV. 3). Nec omnes mundantur qui audiunt, sed qui obediunt : *Beati qui audiunt, et custodiunt illud* (*Luc.* XI, 28). Talem requirit auditum qui mandat dicens : *Audi, Israel* (*Deut.* VI, 3); talem offert qui ait : *Loquere, Domine, quia audit servus tuus* (*I Reg.* III, 9); talem spondet qui dicit : *Audiam quid loquatur in me Dominus Deus* (*Psal* LXXXIV, 9).

7. Et ut scias etiam Spiritum sanctum hunc in animæ spirituali profectu ordinem observare, ut videlicet prius formet auditum, quam lætificet visum : *Audi*, inquit, *filia, et vide* (*Psal.* XLIV, 11). Quid intendis oculum? Aurem para. Videre desideras Christum? Oportet te prius audire eum, audire de eo, ut dicas cum videris : *Sicut audivimus, sic vidimus* (*Psal.* XLVII, 9). Immensa claritas, visus angustus, et non potes ad eam. Potes auditu, sed non aspectu. Clamantem denique Deum : *Adam, ubi es?* (*Gen.* III, 9), non videbam jam peccator, audiebam tamen. Sed auditus aspectum restituet, si pius, si vigil, si fidelis præcesserit. Fides purgabit quem turbavit impietas, et quem inobedientia clausit, aperiet obedientia. Denique : *A mandatis tuis*, inquit, *intellexi* (*Psal.* CXVIII, 104) : quod intellectum reddat observatio mandatorum, quem tulit transgressio. Adverte adhuc in sancto Isaac quomodo præ cæteris sensibus auditus in jam sene viguerit. Caligant oculi patriarchæ, palatum seducitur, fallitur manus, non fallitur auris. Quid mirum, si auris percipit veritatem, cum fides ex auditu, auditus per verbum Dei (*Rom.* X, 17), verbum Dei veritas sit? *Vox*, inquit, *vox Jacob est.* Nihil verius. *Manus autem manus sunt Esau* (*Gen.* XXVII, 22). Nihil falsius. Falleris : manibus similitudo decepit te. Nec in gustu veritas, etsi suavitas est. Nam quomodo habet veritatem qui se putat edere venationem, cum domesticis vescatur hædorum carnibus? Multo minus

(192) Sic codices duo : alius cum editis addit *et cognosco meas, et cognoscunt me meæ :* Colbertinus tantum. *et cognoscunt me meæ.*

(193) Quibusdam deest *auditus exercitetur*. Forsan id adscribendum scribæ, qui utrum legendum esset dubitans, utrumque posuit.

oculus qui nihil videt. Non est veritas in oculo, non sapientia. *Væ qui sapientes estis*, ait, *in oculis vestris!* (*Isa.* v, 21.) Non bona sapientia, cui maledicitur. Mundi est, ac per hoc *stultitia apud Deum* (*I Cor.* III, 19).

8. Bona et vera *sapientia trahitur de occultis*, ut sapit beatus Job (*Job* XXVIII, 18). Quid foris eam quæris id corporis sensu? Sapor in palato, in corde sapientia est. Non quæras sapientiam in oculo carnis, quia caro et sanguis non revelat eam, sed spiritus (*Matth.* XVI, 17). Non in gustu oris : *nec* enim *invenitur in terra suaviter viventium* (*Job* XXVIII, 13). Non in tactu manus, cum sanctus dicat: *Si osculatus sum manum meam ore meo, quod est iniquitas maxima, et negatio in Deum* (*Job* XXXI, 27, 28). Quod tunc fieri arbitror, cum donum Dei, quod est sapientia, non Deo, sed meritis ascribitur actionum. Sapiens fuit Isaac, sed tamen erravit in sensibus. Solus habet auditus verum, qui percipit verbum. Merito carnem redivivam Verbi tangere prohibetur mulier carnaliter sapiens; plus quippe tribuens oculo quam oraculo, id est carnis sensui quam verbo Dei. Quem enim mortuum vidit, resuscitatum [*alias* resurrecturum] non credidit, cum tamen hoc promiserit ipse. Denique non quievit oculus, usque dum satiatus est visus; quoniam non erat consolatio fidei, nec Dei rata promissio. Nonne cœlum et terra, et quidquid omnino carnis oculus attingere potest, ante habent transire et perire, quam iota unum aut unus apex ex omnibus quæ locutus est Deus? Et tamen cessavit a fletu in visu oculi, quæ noluit consolari in verbo Domini; pluris habens experimentum, quam fidem. At experimentum fallax.

9. Mittitur ergo ad certiorem fidei cognitionem; quæ utique apprehendit quod sensus nescit, experimentum non invenit. *Noli me tangere*, inquit : hoc est : Dissuesce huic seducibili sensui; innitere verbo, fidei assuesce. Fides nescia falli, fides invisibilia comprehendens, **1369** sensus penuriam non sentit, denique transgreditur fines etiam rationis humanæ, naturæ usum, experientiæ terminos. Quis interrogas oculum ad quod non sufficit? Et manus quid explorare conatur quod supra ipsam est? Minus est quidquid ille vel illa renuntiet. Sane fides pronuntiet de me, quæ majestati nihil minuat. Disce id habere certius, id tutius sequi, quod illa suaserit. *Noli me tangere, nondum enim ascendi ad Patrem meum* (*Joan.* XX, 17). Quasi vero cum jam ascenderit, tunc tangi ab ea velit aut possit. Et utique poterit, sed affectu, non manu; voto, non oculo; fide, non sensibus. Quid tu me, ait, modo tangere quæris, quæ sensu corporis gloriam æstimas resurrectionis? Nescis quod tempore adhuc meæ mortalitatis transfigurati ad horam morituri corporis gloriam oculi discipulorum sustinere nequiverint? (*Matth.* XVII, 6.) Adhuc quidem tuis sensibus gero morem, formam ingerendo servilem, quam de consuetudine recognoscas. Cæterum mirabilis facta et gloria mea ex te, confortata est, et non poteris ad eam. Differ ergo judicium, suspende sententiam, et tantæ rei definitionem ne credas sensui, fidei reservato. Illa dignius, illa definiet certius, quæ plenius comprehendet. Denique comprehendit suo illo mystico ac profundo sinu, quæ sit longitudo, latitudo, sublimitas et profundum. Quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, illa in se quasi quodam involucro clausum portat, servatque signatum.

10. Illa igitur digne me tanget, quæ Patri consèdentem suscipiet, non jam in humili habitu, sed in cœlesti; carne ipsa, sed altera specie. Quid deformem vis tangere? Exspecta ut formosum tangas. Nam qui deformis modo, tunc formosus; deformis tactui, deformis aspectui; deformis denique deformi tibi, quæ sensibus plus inhæres, fidei minus. Esto formosa, et tange me; esto fidelis, et formosa es. Formosa formosum et dignius tanges, et felicius. Tanges manu fidei, desiderii digito, devotionis amplexu; tanges oculo mentis. At nunquid adhuc nigrum? Absit! Dilectus tuus *candidus et rubicundus*. Formosus plane quem circundant flores rosarum, et lilia convallium; hoc est, martyrum, virginumque chori : et qui medius resideo, utrique non dissideo choro, virgo martyr. Quomodo denique candidis non congruo virginum choris, virgo, Virginis filius, virginisque sponsus? Quomodo non roseis martyrum, causa, virtus, fructus et forma martyrii? Talem talis taliterque tange, et dic: *Dilectus meus candidus et rubicundus, electus ex millibus* (*Cant.* V, 10). Millia millium cum dilecto, et decies centena millia circa dilectum, et nemo ad dilectum. Num tibi verendum erit, ne forte in quempiam de multitudine errore incidas, quærendo quem diligis? Non prorsus ambiges quemnam eligas. Facile occurret electus e millibus cunctis insignor, et dices : *Iste formosus in stola sua, gradiens in multitudine fortitudinis suæ* (*Isa*, LXIII, 1). Non ergo in pelle nigra, quæ hactenus sane ingerenda fuit oculis persequentium, ut contemnerent occidendum; aut etiam amicorum, et recognoscerent redivivum. Non, inquam, jam in pelle occurret nigra, sed in veste alba, speciosus forma, non modo præ filiis hominum, sed etiam præ vultibus angelorum. Quid me vis tangere in humili habitu, servili forma, specie contemptibili? Tange cœlesti decorum specie, gloria et honore coronatum; divina quidem majestate tremendum, sed ingenita serenitate gratum ac placidum.

11. Inter hæc advertenda prudentia sponsæ, et profunditas sermonum ejus, quæ sub figura pellium Salomonis, scilicet in carne, rimata est Deum, in morte vitam; summam gloriæ et honoris inter opprobria, et sub nigro denique habitu crucifixi candorem innocentiæ splendoremque virtutum, sicut illæ utique pelles, cum essent nigræ atque despectæ, pretiosa et præcandida prædivitis regis in se ornamenta servabant. Merito nigredinem non contemnit in pellibus, decorem qui sub pellibus est advertens. Et ideo quidam **1370** illam contem-

pserunt, quia hunc minime cognoverunt: si enim cognovissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent (*I Cor.* II, 8). Non cognovit Herodes, et idcirco despexit; non cognovit Synagoga, quæ nigredinem illi passionis et infirmitatis improperans, *Alios*, ait, *salvos fecit, seipsum non potest salvum facere. Christus rex Israel descendat nunc de cruce, et credimus ei* (*Matth.* XXVII, 42). Sed cognovit latro de cruce, licet in cruce, qui et innocentiæ puritatem confessus est. *Hic autem*, inquiens, *qui mali fecit?* et gloriam regiæ majestatis simul est protestatus: *Memento mei*, dicens, *dum veneris in regnum tuum* (*Luc.* XXIII, 41, 42). Cognovit centurio, qui Filium Dei clamat (*Matth.* XXVII, 54); cognoscit Ecclesia, quæ et æmulatur nigredinem, ut decorem participet. Non confunditur nigra videri, nigra dici, ut dilecto dicat: *Opprobria exprobantium tibi ceciderunt super me* (*Psal.* LXVIII, 10). At sane nigra instar pellium Salomonis, foris scilicet, et non intus: neque enim intus nigredinem meus Salomon habet. Denique non ait: *Nigra sum* sicut Salomon; sed, *sicut pelles Salomonis*: quod in superficie tantum sit veri nigredo *pacifici*. Peccati nigredo intus est; et prius interiora culpa commaculat, quam ad oculos prodeat. Denique de corde exeunt cogitationes malæ, furta, homicidia, adulteria, blasphemiæ: et hæc sunt quæ coinquinant hominem (*Matth.* XV, 19, 20); sed absit ut Salomonem! Minime prorsus apud verum *pacificum* istiusmodi inquinamenta reperies. Oportet namque esse sine peccato eum qui tollit peccata mundi, quo ad reconciliandos peccatores inventus idoneus, jure sibi nomen vindicet Salomonis.

12. Sed est nigredo affligentis pœnitentiæ, cum assumitur lamentatio pro delictis. Hanc fortassis non abhorreat in me Salomon, si sponte tamen induam mihi pro peccatis meis; quia cor contritum et humiliatum Deus non despiciet (*Psal.* L, 19). Est et afficientis compassionis, si afflicto condoleas; et fraternum te decoloret incommodum. Nec hanc profecto rejiciendam putat noster *pacificus*, quippe quam et sibi ipso pro nobis dignanter induit, qui peccata nostra tulit in corpore suo super lignum (*I Petr.* II, 24). Est et persecutionis: quæ etiam pro summo ornamento habetur, si quidem suscipiatur pro justitia et veritate. Unde est illud: *Ibant gaudentes discipuli a conspectu concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati* (*Act.* V, 41); denique: *Beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam* (*Matth.* V, 10). Hac potissimum gloriari Ecclesiam arbitror, hanc libentius imitari de pellibus sponsi. Denique et habet in promissione: *Si me persecuti sunt, et vos persequentur* (*Joan.* XV, 20).

13. Unde et addit sponsa: *Nolite me considerare quod fusca sim, quia decoloravit me sol* (*Cant.* I, 5), hoc est: Nolite me notare quasi deformem, quia cernitis pro ingruente persecutione minus florentem, minus secundum gloriam sæculi coloratam. Quid exprobratis nigredinem, quam fervor persecutionis, non conversationis pudor invexit? Vel solem dicit zelum justitiæ, quo accenditur et accingitur adversus malignantes, dicens Deo: *Zelus domus tuæ comedit me* (*Psal.* LXVIII, 10)? et illud *Tabescere me fecit zelus meus, quia obliti sunt verba tua inimici mei*; illud quoque: *Defectio tenuit me pro peccatoribus derelinquentibus legem tuam* (*Psal.* CXVIII, 139. 53); item: *Nonne qui oderunt te, Domine, oderam, et super inimicos tuos tabescebam?* (*Psal.* CXXXVIII, 21.) Etiam illud Sapientis caute observat: *Filiæ, tibi sunt? noli ostendere lætum vultum ad ipsas* (*Eccli.* VII, 26): utscilicet remissis et mollibus et fugitantibus disciplinam, non candorem serenitatis, sed obscurum severitatis exhibeat. Vel decolorari a sole, est ignescere charitate fraterna, flere cum flentibus, cum infirmitantibus infirmari, uri ad scandala singulorum. Vel sic: Sol justitiæ decoloravit me Christus, cujus amore langueo. Languor iste, coloris quædam exterminatio est, et defectus in desiderio animæ: unde et dicit: *Memor fui Dei, et delectatus sum, et exercitatus sum et defecit spiritus meus* (*Psal.* LXXVI, 3). Ergo, instar urentis solis, desiderii ardor peregrinantem in corpore decolorat, dum vultui gloriæ inhiantem, impatientem facit **1371** repulsa, et excruciat amantem dilatio. Quis nostrum ita sancto amore ardet, ut desiderio videndi Christum, omnem colorem præsentis gloriæ, lætitiæque fastidiat et deponat, illa ei prophetica voce contestans: *Et diem hominis non desideravi, tu scis* (*Jerem.* XVII, 16): item cum sancto David: *Renuit consolari anima mea* (*Psal.* LXXVI, 7); id est, præsentium bonorum inani lætitia despicit colorari? Vel certe *decoloravit me sol*, sui nimirum comparatione splendoris, dum approprians illi, ex eo me obscuram deprehendo, nigram invenio, fœdam despicis. Cæterum alias quidem formosa sum: quid fuscam dicitis, solius solis pulchritudini succumbentem? At sensui priori videntur magis assentire ea quæ sequuntur. Adjiciens siquidem: *Filii matris meæ pugnaverunt contra me;* persecutionem passam se esse aperte significat. Sed hinc aliud sermonis principium ordiemur, quoniam sufficere hac vice possunt, quæ accepimus de gloria sponsi Ecclesiæ Domini nostri Jesu Christi, dono ipsius, qui est Deus benedictus in sæcula. Amen.

SERMO XXIX.

De querimonia Ecclesiæ contra suos impugnatores et contra illos qui impugnant unitatem fraternam.

1. *Filii matris meæ pugnaverunt contra me* (*Cant.* I, 5). Annas et Caiphas, et Judas Iscarioth, filii Synagogæ fuerunt: et hi contra Ecclesiam, æque Synagogæ filiam, in ipso exortu ipsius acerbissime pugnaverunt, suspendentes in ligno collectorem ipsius Jesum. Jam tunc siquidem Deus implevit per eos, quod olim præsignaverat per prophetam, dicens: *Percutiam pastorem, et dispergentur oves* (*Zach.* XIII, 7). Et fortassis illius vox illa est in cantico Ezechiæ: *Præcisa est velut a texente vita mea,*

dum adhuc ordirer, succidit me (*Isa.* XXXVIII, 12) De his ergo atque aliis, qui de illa gente Christiano nomini contradixisse sciuntur, puta dictum a sponsa: *Filii matris meæ pugnaverunt contra me.* Et pulchre filios matris suæ, non autem et patris sui illos vocat, qui non habebant patrem Deum, sed ex patre diabolo erant; homicidæ utique, sicut et ille homicida erat ab initio (*Joan.* VIII, 44). Propterea non dicit: Fratres mei; aut: Filii patris mei; sed *Filii*, inquit, *matris meæ pugnaverunt contra me.* Alioquin si non ita distingueret, videretur etiam apostolus Paulus comprehensus in his, de quibus conqueritur, quod et ipse aliquando persecutus sit Ecclesiam Dei (*I Cor.* XV, 9), sed misericordiam consecutus est, quia ignorans hoc fecit manens in incredulitate (*I Tim.* I, 13); et probavit Deum se habere patrem, fratrem Ecclesiæ tam ex patre, quam ex matre esse.

2. Sed attende quomodo nominatim filios matris suæ, et solos incusat, quasi soli in culpa sint. Quanta et ab exteris passa est? juxta illud apud prophetam: *Sæpe expugnaverunt me a juventute mea*; et: *Supra dorsum meum fabricaverunt peccatores* (*Psal.* CXXVIII, 1-3). Quid ergo singulariter filios matris tuæ causaris, quæ te minime ignoras et ex allis atque aliis nationibus sæpissime impugnatam? *Ad mensam divitis vocatus, diligenter* inquit, *considera quæ tibi apponuntur.* Fratres, ad mensam Salomnis sedemus. Quis ditior Salomone? Non de terrenis dico divitiis, quanquam et ipsis Salomon abundaret; sed intuemini præsentem mensam, quomodo supernis est referta deliciis. Spiritualia sunt et divina, quæ nobis in ea apponuntur. *Diligenter, ergo*, inquit, *considera quæ tibi apponuntur, sciens quia talia te oportet præparare* (*Prov.* XXIII, 1, 2). Ego utique, quod in me est, diligenter attendo id mihi apponi in his verbis sponsæ, et ad meam prorsus doctrinam cautelamque respicere, quod ita ex nomine ac sola exprimitur persecutio a domesticis; et tacentur tot et tam gravia quæ ubique terrarum nihilominus ex omni natione quæ sub cœlo est, ab infidelibus, ab hæreticis et schismaticis pertulisse cognoscitur. Novi sponsæ prudentiam; nec putaverum casu hæc illam, aut quasi immemorem præteriisse. Sed profecto id expressius **1372** plangit, quod et sentit differentius, quodque vigilantius nobis cavendum existimat. Quidnam hoc? Malum utique intestinum atque domesticum. Hoc tibi manifeste in Evangelio ore ipsius Salvatoris exprimitur, cum dicit: *Et inimici hominis domestici ejus.* (*Matth.* X, 36), Hoc et in propheta: *Homo*, inquit, *pacis meæ, qui edebat panes meos, magnificavit super me supplantationem* (*Psal.* XL, 10); item: *Quoniam, si inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissem utique; et si is qui oderat me, super me magna locutus fuisset, abscondissem me forsitan ab eo.. Tu vero homo unanimis, dux meus, et notus meus, qui simul mecum dulces capiebas cibos* (*Psal.* LIV, 13-15), hoc est: Quod a te patior convivo et contubernali meo, id molestius sentio, fero ægrius. Scitis hæc quærimonia cujus, et de quo sit.

3. Agnoscite ergo et sponsam eodem de filiis matris suæ conquerentem affectu, quoniam in eodem spiritu, cum ait: *Filii matris meæ pugnaverunt contra me.* Unde et alibi loquitur: *Amici mei et proximi mei adversum me appropinquaverunt, et steterunt* (*Psal.* XXXVII, 12). Longe, quæso, a vobis facite semper hoc tam abominabile et detestabile malum, vos qui experti estis, et quotidie experimini, quam bonum sit et quam jucundum habitare fratres in unum (*Psal.* CXXXII, 1), si tamen in unum, et non in scandalum. Alioquin nec jucundum plane, nec bonum, sed pessimum ac molestissimum. Væ autem homini illi, per quem unitatis vinculum jucundum turbatur! Judicium profecto portabit quicunque est ille. Ante mihi contingat mori, quam audire in vobis quempiam juste clamitantem: *Filii matris meæ pugnaverunt contra me.* Nonne præsentis congregationis tanquam unius matris filii omnes vos estis, singuli alterutrum fratres? Quid ergo a foris vos conturbare, aut contristare possit, si intus bene estis, et fraterna pace gandetis? Denique *quis vobis nocere poterit*, inquit, *si boni æmulatores fueritis?* (*I Petr.* III, 13.) Quamobrem æmulamini charismata meliora (*I Cor.* XII, 31), ut bonos vos probetis æmulatores. Charisma peroptimum charitas est, plane incomparabile, quod novæ sponsæ cœlestis sponsus toties inculcare curabat, nunc quidem dicens: *In hoc cognoscent omnes quia mei estis discipuli, si dilectionem habueritis ad invicem;* nunc vero: *Mandatum novum do vobis, ut diligatis invicem* (*Joan.* XIII, 35, 34); et: *Hoc est præceptum meum ut diligatis invicem* (*Joan.* XV, 12); itemque orans unum eos fore, sicut ipse et Pater unum sunt (*Joan.* XVII, 11). Et vide si non ipse Paulus, qui te ad charismata meliora invitat, inter cætera charitatem in summo ponit, sive cum fide et spe dicit eam esse majorem et supereminentem scientiæ; sive cum enumeratis pluribus ac mirabilibus supernæ gratiæ donis, tandem ad superexcellentiorem viam nos mittit; haud aliam profecto illam, quam charitatem definiens. Denique quidnam huic comparandum putemus, quæ ipsi præfertur martyrio ac fidei transferenti montes (*I Cor.* XII, 31; XIII, 3). Hoc igitur est quod dico: Pax vobis a vobis sit; et omue quod extrinsecus minari videtur, non terret, quia non nocet. Nam econtrario quidquid foris blandiri appareat, nulla est profecto consolatio, si intus, quod absit! seminarium discordiæ germinaverit.

4. Proinde, dilectissimi, pacem habete ad vos, et nolite lædere invicem, non facto, non verbo, non signo qualicunque: et ne quis forte exacerbatus et præoccupatus a pusillanimitate spiritus et tempestate, Deum interpellare cogatur adversus eos qui se læserint aut contristaverint, et prorumpere in verbum grave contingat: *Filii matris meæ pugnaverunt contra me.* Sic enim peccantes in fratrem, in

Christum peccatis, qui ait : *Quod uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis* (*Matth.* xxv, 40, 45). Nec cavendum a gravioribus tantum offensis, verbi gratia, ab aperto convicio seu maledicto, sed a clandestino quoque et venenato susurrio. Non, inquam, sufficit os custodire ab his et his similibus; cavenda sunt et levia : si tamen leve debeat dici quodcunque in fratrem præsumpseris voluntate lædendi; cum hoc solo, si irasceris illi, divini reus judicii tenearis (*Matth.* v, 22). Merito quidem : nam quod **1373** tu leve putas, et ob hoc levius præcipias, plerumque alius aliter accipit, tanquam homo videns in facie, et secundum faciem judicans, paratus festucam trabem suspicari, et scintillam putare fornacem. Non enim est omnium charitas illa, quæ omnia credit (*I Cor.* xiii, 7). Proni sunt autem sensus hominis et cogitationes ad malum potius suspicandum, quam ad bonum credendum : præsertim ubi disciplina silentii nec te, qui in causa es, excusare permittit, nec illum vulnus suspicionis aperire quod patitur, ut curetur. Ita uritur ille, et moritur clauso et lethali vulnere, intra semetipsum gemens, dum totus in ira et disceptatione positus, nil aliud silens versare in mente possit, nisi injuriam quam accepit. Non potest orare, non potest legere, non sanctum aut spirituale aliquid meditari : et ita intercepto vitali spiritu, dum suis destituta alimentis vadit ad mortem anima pro qua Christus mortuus est, quid tu interim, quæso, animi habes? Quid oratio tua, aut opus, quodcunque interim feceris, sapit tibi, contra quem nimirum Christus anxie clamat de pectore fratris tui quem contristasti : Filius, inquiens, matris meæ pugnat contra me, et qui simul mecum dulces capiebat cibos, replevit me amaritudine?

5. Quod si dixeris illum non tam graviter pro tam levi causa debuisse turbari, respondeo : Quanto levior est, tanto a te levius potuit non committi. Quamquam nescio quomodo leve dicas, ut jam dixi, quidquid amplius est quam irasci, cum vel hoc ipsum obnoxium esse judicio ex ore ipsius acceperis judicis. Quid enim? Tunc leve dixeris, in quo offenditur Christus, unde ad Dei judicium pertrahi habes, cum horrendum sit incidere in manus Dei viventis? (*Hebr.* x, 31.) Tu ergo accepta forte injuria (quod quidem interdum non accidere in his conventibus difficile est), non continuo more sæcularis, obliqua referire fratrem responsione festines; sed neque, sub specie quasi corripiendi, verbo acuto et urenti transfigere audeas ullatenus animam, pro qua Christus affigi cruci, dignatus est, non grunnire quasi increpando, non labiis mussitare quasi murmurando, non narem contrahere aut cachinare quasi subsannando, non frontem rugare quasi invehendo aut comminando. Sane commotio tua ibi moriatur ubi oritur, nec permittatur exire quæ mortem portat, ne perimat; ut dicere possis et tu cum Propheta: *Turbatus sum, et non sum locutus* (*Psal.* lxxvi, 5).

6. Quosdam altius intellexi sentire istud, quasi de diabolo et angelis ejus dictum, qui, cum fuerint et ipsi filii Jerusalem illius quæ sursum est mater nostra, ex quo lapsi sunt, non cessant sororem suam Ecclesiam impugnare. Sed neque contendo, si quis usurpet hoc etiam in bonam significationem, secundum quod spirituales, qui sunt in Ecclesia, adversus carnales fratres suos dimicant in gladio spiritus, quod est verbum Dei (*Ephes.* vi, 17), vulnerantes eos ad salutem, atque ad spiritualia istiusmodi impugnationibus provehentes? Utinam corripiat me justus in misericordia, et increpet me, percutiens et sanans, occidens et vivificans, quo audeam et ego dicere : *Vivo autem, jam non ego, vivit vero in me Christus* (*Galat.* ii, 20). *Esto*, inquit, *consentiens adversario tuo, dum es cum eo in via, ne tradat te judici, et judex tortori* (*Matth.* v, 25). Bonus adversarius, cui si consentiens ero, non erit unde aut judex me calumnietur, aut tortor. Ego profecto, si quos vestrum aliquando pro hujusmodi contristavi, non me pœnitet; contristati enim sunt ad salutem. Et quidem nescio id me fecisse unquam absque mea quoque magna tristitia, secundum illud : *Mulier cum parit, tristitiam habet* (*Joan.* xvi, 21). Sed absit ut jam meminerim pressuræ, tenens fructum doloris mei, dum perinde videam Christum formatum in sobole. Nescio autem quomodo etiam tenerius mihi astricti sunt, qui post increpatoria et per increpatoria tandem convaluerunt de infirmitate, quam qui fortes ab initio permanerunt, non indigentes istius modi medicamento **1374** 7. Ergo in hunc sensum poterit Ecclesia, seu anima diligens Deum, dicere quod decoloravit eam sol, mittendo scilicet et armando de filiis matris ejus qui eam salubriter expugnarent, et captivam ducerent ad fidem amoremque ipsius, multis utique confixam sagittis illis, de quibus scriptum est : *Sagittæ potentis acutæ* (*Psal.* cxix, 4); et item : *Sagittæ tuæ infixæ sunt mihi.* Ideoque sequitur et ait : Quoniam *non est sanitas in carne mea* (*Psal.* xxxvii,, 3, 4); ut secundum animam sanior proinde fortiorque factus dicat : *Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma* (*Matth.* xxvi, 41); et cum Apostolo : *Quando enim infirmor, tunc potens sum et fortis* (*II Cor.* xii, 10). Vides quia carnis infirmitas robur spiritui augeat, et subministret vires? Ita econtrario noveris carnis fortitudinem debilitatem spiritus operari. Et quid mirum, si hoste debilitato, tu fortior efficeris? Nisi forte illam tibi insanissime ducas amicam, quæ non cessat concupiscere adversus spiritum (*Galat.* v, 17). Vide ergo, si non prudenter sagittari et impugnari salubriter postulat sanctus, cum dicit in oratione : *Confige timore tuo carnes meas* (*Psal.* cxviii, 120). Optima timor iste sagitta, qui configit et interficit carnis desideria, ut spiritus salvus sit. Sed et qui castigat corpus suum; et in servitutem redigit, nonne is tibi videtur etiam manum contra se puguantis ipse juvare?

8. Est et sagitta sermo Dei vivus et efficax, et penetrabilior omni gladio ancipiti (*Hebr.* iv, 12), de quo Salvator : *Non veni*, inquit, *pacem mittere, sed gladium* (*Matth.* x, 34). Est etiam sagitta electa

amor Christi, quæ Mariæ animam non modo confixit, sed etiam pertransivit, ut nullam in pectore virginali particulam vacuam amore reliuqueret, sed toto corde, tota anima, tota virtute diligeret, et esset gratia plena. Aut certe pertransivit eam, ut veniret usque ad nos, et de plenitudine illa omnes acciperemus, et fieret mater charitatis, cujus pater est charitas Deus, parturiens et in sole ponens tabernaculum ejus, ut Scriptura impleretur, quæ dicit : *Dedi te in lucem gentium, ut sis salus mea usque ad extremum terræ* (*Isa.* XLIX, 6). Hoc enim impletum est per Mariam, quæ in carne visibilem edidit, quem invisibilem nec de carne, nec cum carne suscepit. Et illa quidem in tota se grande et suave amoris vulnus accepit : ego vero me felicem putaverim, si summa saltem quasi cuspide hujus gladii pungi inter me sensero, ut vel modico accepto amoris vulnere, dicat etiam anima mea : *Vulnerata charitate ego sum* (*Cant.* II, 5). Quis mihi tribuat in hunc modum non modo vulnerari, sed et expugnari omnino usque ad exterminationem coloris et caloris illius, qui militat adversus animam ?

9. Si exprobraverint filiæ hujus sæculi illi animæ quæ hujusmodi est, dicentes pallidam et sine colore esse; nonne tibi congrue posse respondere videbitur : *Nolite me considerare quod fusca sim quia decoloravit me sol* ? Et si se ad hoc meminerit pervenisse adhortationibus seu increpationibus aliquorum servorum Dei æmulantium eam Dei æmulatione ; nonne consequenter veraciterque inferre poterit, quia *filii matris meæ pugnaverent contra me* ? Erit ergo sensus, juxta quod dictum est, ut Ecclesia seu studiosa quævis anima id loquatur, non quasi gemens aut conquerens, sed quasi gaudens et gratias agens, insuper et glorians, quod pro nomine et amore Christi digna sit fusca seu decolor esse et dici : atque hoc ipsum ascribat non suæ industriæ, sed gratiæ et misericordiæ prævenientis se et mittentis ad se. Nam quomodo crederet sine prædicante ? quomodo autem prædicarent nisi mitterentur ? (*Rom.* X, 14, 15.) Filios matris suæ contra se pugnasse memorat, non ut irata, sed ut non ingrata. Unde et sequitur : *Posuerunt me custodem in vineis.* Quod verbum utique si spiritualiter examinetur, puto, nil in se quærimoniæ aut rancoris habere videbitur, sed magis favorabile aliquid redolere. Verum ad id contingendum, prius sane quam manum apponere audeamus (locus enim sanctus] est), conciliandus est nobis solitis precibus, et sic consultandus ille Spiritus qui scrutatur alta Dei ; aut certe Unigenitus qui est in sinu Patris, sponsus **1375** Ecclesiæ Jesus Christus Dominus noster, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula Amen.

SERMO XXX.

Qualiter populus fidelium seu animæ electorum per vineas significantur, quarum Ecclesia custos dicitur ; et de prudentia carnis, quæ est mors.

1. *Posuerunt me custodem in vineis* (*Cant.* I, 5). Qui ? Tuine illi oppugnatores quos proxime memorasti ? Audite et intelligite, si non se ab illis ipsis fatetur ista promotam, a quibus et passam. Nec mirum tamen, siquidem fuerit causa pugnandi intentio corrigendi. Nam quis nesciat multos amicabiliter utiliterque multoties oppugnatos ? Quam multos quotidie experimur piis impugnationibus prælatorum ad meliora proficere, provehi ad altiora ? Ergo illud potius demonstremus, si possumus, quemadmodum adversus Ecclesiam pugnatum sit a filiis matris suæ, et hostili animo, et damno utili. Id enim jucundius, cum qui nocere intendunt, prosunt et noleutes. Utrumque vero sensum tenet superior interpretatio : quoniam quidem non defuerunt, et qui bene, et qui male æmularentur eam, diversa intentione pugnantes ; sed utrique profuerunt. In tantum denique se profecisse ex iis quæ ab æmulis passa est gloriatur, ut pro una vinea, quam sibi abstulisse visi sunt, super multas se gaudeat constitutam. Hoc mihi, inquit, præstitere pugnando contra me et contra vineam meam, qui dicunt : *Exinanite, exinanite usque ad fundamentum in ea* (*Psal.* CXXXVI, 7), ut unam pluribus commutarim. Hoc quippe est quod infert, *Vineam meam non custodivi :* tanquam causam subjungens unde hoc illi contigit, ut non in una jam, sed in pluribus custos posita sit. Et littera quidem sic est.

2. Sed si eam simpliciter sequimur, contenti eo solo quod sonare in superficie illa videtur, putabimus nos legere in Scriptura sancta de his vineis corporeis et terrenis quas quotidie cernimus de rore cœli et de pinguedine terræ accipere, unde fundunt vinum, in quo est luxuria : et sic nihil, non dico Domini sponsæ dignum, sed nec cuivis cæterarum congruum quid de tam sancta et divina Scriptura attulisse videbimur. Quæ enim convenientia sponsis et custodiæ vinearum ? Sed etsi convenire putetur, unde docebimus fuisse aliquando Ecclesiam istiusmodi deputatam officio ? Nunquid de vineis cura est Deo ? Si autem spirituali sensu vineas Ecclesias, id est fideles interpretamur populos, juxta prophetæ sensum dicentis, *Vinea Domini sabaoth domus Israel est* (*Isa.* V, 7), incipiet fortassis elucere nobis quomodo sponsæ minime indignum sit fieri custodem in vineis.

3. Puto quod et non parva insuper et in hoc ipso apparebit prærogativa, si quis diligentius curet advertere quantum ubique per orbem in hujusmodi vineas dilataverit terminos suos a die illa qua Jerosolymis a filiis matris suæ expugnata est et exturbata, una cum prima illa sua novella plantatione ; multitudinem dico credentium, quorum legitur fuisse *cor unum et anima una* (*Act.* IV, 32). Et ipsa est, quam modo fatetur se minime custodisse, sed non ad insipientiam sibi. Nec enim ita inde evulsa in persecutione fuit, ut non alibi plantaretur, atque aliis locaretur agricolis, qui reddant fructus ejus temporibus suis. Non prorsus, non periit, sed migravit ; etiam crevit et dilatata est, tanquam cui benedixit Dominus. Denique leva oculos tuos, et vide

si non *operuit montes umbra ejus, et arbusta ejus cedros Dei* ; si non *extendit palmites suos usque ad mare et usque ad flumen, propagines ejus* (*Psal.* LXXIX, 11, 12). Nec mirum, Dei enim ædificatio est Dei agricultura est (*I Cor.* III, 9.)Ipse fecundat, ipse propagat, ipse putat et purgat eam, ut fructum plus afferat. Quando nempe sua destitueret cura vel opera, quam plantavit dextera ejus ? Non plane habenda neglectui, in qua apostoli palmites, Dominus vitis, et Pater ejus **1376** agricola est (*Joan.* XV, 2, 5, 1). In fide plantata, in charitate mittit radices, defossa sarculo disciplinæ, stercorata pœnitentium lacrymis, rigata prædicantium verbis : et sic sane exuberans vino in quo est lætitia, sed non luxuria ; vino totius suavitatis, nullius libidinis. Hoc certe vinum lætificat cor hominis ; hoc constat et angelos bibere cum lætitia. Denique gaudent in conversione et pœnitentia peccatorum, salutem hominum sitientes. Lacrymæ pœnitentium vinum eorum, quod in illis vitæ odor, sapor gratiæ sit, indulgentiæ gustus, reconciliationis jucunditas, sanitas redeuntis innocentiæ, serenatæ suavitas conscientiæ.

4. Ergo ex illa una vinea, quam sævæ persecutionis visa est, delevisse tempestas, quantæ in universa terra propagatæ refloruerunt ? Et in his omnibus custos posita sponsa est, ut non contristetur, quod primam vineam non custodivit. Consolare, filia Sion : si cæcitas ex parte contigit in Israel, quid tu perdis ? Mirare mysterium, et noli plangere detrimentum : dilata sinum, et collige plenitudinem gentium. Dic civitatibus Judæ : *Vobis oportebat primum loqui verbum Dei ; sed quoniam repulistis illud, et indignos vos judicastis æternæ vitæ, ecce convertimur ad gentes* (*Act* XIII, 46). Moysi sane oblatum est a Deo, si prævaricatorem populum vellet dimittere, et divinæ exponere ultioni, ipsum quidem fieri posse in gentem magnam : sed ille renuit (*Exod.* XXXII, 9-13). Quare? Ob nimiam profecto dilectionem qua illi fortiter devinctus populo tenebatur ; et quoniam non requirebat quæ sua sunt, sed Dei honorem, et non quod sibi utile foret, sed quod multis. Et ille quidem sic.

5. Ego autem consilio secretiori puto hoc munus divinitus pro sui magnitudine servatum sponsæ, ut ipsa potius, et non Moyses, mitteretur in gentem magnam. Non enim oportebat amicum sponsi præripere sponsæ benedictionem ; et propterea non quidem Moyses, sed nova sponsa, cui dicitur : *Ite in mundum universum prædicate Evangelium omni creaturæ* (*Marc.* XVI, 15); ipsa, inquam, prorsus missa est in gentem magnam. Num in majorem potuit quam in universitatem ? Et facile universitas cessit portanti pacem, gratiam offerenti. Sed non sicut gratia, ita et lex. Quam dissimili vultu ad omnem conscientiam se offerunt suavitas hujus, et illius austeritas. Quis sane ex æquo respiciat condemmantem et consolantem, reposcentem et ignoscentem, plectentem et amplectentem Non pari profecto acceptabitur voto umbra et lux ira et pax, judicium et misericordia, figura et veritas, virga et hæreditas, frenum et osculum. Graves denique Moysi manus, testibus Aaron et Hur (*Exod.* XVII, 12); grave Legis jugum, testibus ipsis apostolis, qui hoc et sibi, et patribus importabile clamitant (*Act.* XV, 10); grave jugum, et vile præmium : nam terra est in promissione. Pro hujusmodi non est Moyses missus in gentem magnam. Verum tu, mater Ecclesia, promissionem habens vitæ quæ nunc est et futuræ, facile in duplici gratia obtines ab universis te recipi, et propter jugum suave, et propter regnum sublime. Pulsa de civitate, ab universitate exciperis, dum sic provocat quod promittis, ut quod imponis non terreat. Quid adhuc unius vineæ plangis damnum, quod tanto tibi fenore compensatum est? Pro eo quod fuisti derelicta, et odio habita, et non fuit qui per te transiret: *Ponam te*, inquit: *in superbiam sæculorum, gaudium in generatione et generationem, et suges lac gentium, et mammilla regum lactaberis; et scies quia ego Dominus salvans te, et redemptor tuus fortis Jacob* (*Isa.* LX, 15, 16). Tali itaque modo dicit se sponsa positam custodem in vineis, et quia vineam suam non custodivit.

6. Ego loci hujus occasione me ipsum reprehendere soleo, quod animarum susceperim curam, qui meam non sufficerem custodire ; vineas animas interpretans. Quod si probas et tu hanc nostram interpretationem, vide etiam consequenter, an recte quoque dicamus fidem, vitem; virtutes, palmites; **1377** botrum, opus ; devotionem, vinum. Siquidem nec palmes absque vite, nec virtus sine fide aliquid est. Sine fide enim impossibile est placere Deo (*Hebr.* XI, 6) ; fortasse et displicere necesse erit. Denique omne quod non est ex fide, peccatum est (*Rom.* XIV, 23). Hoc ergo considerare oportuit illos qui me posuerunt custodem in vineis, si videlicet propriam custodissem. At quanto tempore inculta jacuit et deserta, redacta id solitudinem! Prorsus defecerat vinum ex ea, arefactis, præ sterilitate fidei, virtutum palmitibus. Erat fides, sed mortua. Quomodo enim non mortua sine operibus? Et id quidem in sæculari vita. Cæterum conversus ad Dominum, meliuscule cœpi, fateor, custodire ; non tamen prout oportuit. Et quis nempe ad hoc idoneus? Nec sanctus Propheta, qui ait : *Nisi Dominus custodierit civitatem, frusta vigilat qui custodit eam* (*Psal.* CXXVI, 1). Quantis etiam tunc memini me patere insidiis illius, qui sagittat in occultis immaculatum ? Quantum nobis, o vinea mea, furtivis subreptum est machinamentis eo ipso tempore, que vigilantius intendere cœpimus curæ et custodiæ vestri? Quod et quales piorum botros operum aut præfocavit ira aut tulit, jactantia, aut fœdavit inanis aut gloria? Quanta ab illecebra gulæ, quanta ab acediæ spiritu, quanta a pusillanimitate spiritus et tempestate sustinuimus ? Sic eram : et nihilominus tamen posuerunt me custodem in vineis, non considerantes quid de mea ego facerem vel fecissem, nec au-

dientes arguentem magistrum ac dicentem : *Si quis domui suæ præesse nescit, quomodo Ecclesiæ Dei diligentiam habebit?* (*I Tim.* III, 5.)

7. Miror audaciam plurimorum, quos videmus de suis vineis non colligere nisi spinas et tribulos, vineis tamen Dominicis etiam se ingerere non vereri. Fures sunt et latrones, non custodes, neque cultores. Hoc illis. Væ autem mihi etiam nunc a periculo vineæ meæ! imo magis nunc, quando pluribus intentus, minus circa unam diligens, minusque sollicitus fieri cœpor. Nec spem circumdare, nec torcular fodere in ea licet. Heu! destructa est maceria ejus, et vindemiant eam omnes qui prætergrediuntur viam! (*Psal.* LXXIX, 13.) Patet exposita tristitiæ, iracundiæ atque impatientiæ pervia. Demoliuntur eam sedulæ quædam vulpeculæ instantium necessitatum; irrumpunt undique anxietates, suspiciones, sollicitudines; turbæ discordantium, causarum molestiæ rara hora desunt. Non est probibendi facultas, non copia declinandi, sed nec orandi spatium. Quo imbre lacrymarum perfundere sufficiam *sterilitatem animæ meæ?* (*Psal.* XXXIV, 12) Vineæ meæ volui dicere, sed de psalmo sic incidit propter usum, et sensus idem est; nec piget erroris qui admonet similitudinis, quia non de vinea sermo est, sed de anima. Ergo anima cogitetur, cum vinea legitur; siquidem sub hujus specie et nomine illius sterilitas deploratur. Quibus ergo lacrymis rigabo sterilitatem vineæ meæ? Omnes palmites ejus aruerunt præ inopia; jacent sine fructu, eo quod non habeant humorem, Jesu bone! quos fasciculos sarmentorum ex eis in tuo quotidie sacrificio ustio contriti cordis mei te teste absumit? Sit, obsecro, sacrificium tibi spiritus contribulatus; cor contritum et humiliatum, Deus, ne despicias (*Psal.* L, 19).

8. Et ego quidem sic pro imperfecto meo traho ad me capitulum præsens. Perfectus autem omnis erit qui alias dicere poterit : *Vineam meam non custodivi;* illo videlicet sensu, quo Salvator loquitur in Evangelio, *Qui perdiderit animam suam propter me, inveniet eam* (*Matth.* X, 39). Idoneus plane et dignus qui ponatur custos in vineis, quem propriæ cura vineæ a commissarum diligentia et sollicitudine non impedit aut retardat; dum non quærit quæ sua sunt, neque quod sibi utile est, sed quod multis. Propterea sane Petro cura ista credita est in tam multis vineis, quæ erant de circumcisione, quia homo *paratus* erat *et in carcerem, et in mortem ire* (*Luc.* XXII, 33), usque adeo suæ vineæ, id est suæ animæ, non detinebatur amore, quominus curæ intenderet creditarum. Merito et Paulo inter gentes tam ingens **1378** silva credita est vinearum, quod et ipse in suæ custodia vineæ minime curiosus inventus sit; ita ut non solum alligari, sed et mori in Jerusalem paratus fuerit propter nomen Domini Jesu Christi (*Act.* XXI, 13). Denique : *Nihil horum vereor,* inquit, *nec facio animam meam pretiosiorem quam me* (*Act.* XX, 24). Optimus æstimator rerum, qui nihil suorum sibi præferendum existimet.

9. Quam multi saluti propriæ modicam vilissimamque pecuniam prætulerunt! Paulus nec animam. *Non,* inquit, *facio eam pretiosiorem quam me.* Ergo differentiam facis inter te, et animam tuam? Prudenter quidem tu tibi pluris es, quam quidvis tuum. Sed quomodo non tua anima tu? Arbitror quod quia Paulus jam tunc in spiritu ambularet, et mente consentiret legi Dei quoniam bona est (*Rom.* VII, 16) : idcirco hanc ipsam mentem suam, tanquam principale ac supremum quiddam sui, dignum duxerit suimet potius, quam suæ cujuspiam rei nomine designare; reliquum vero, quod constat naturæ esse inferioris, et inferiori proinde viliorique essentiæ, quod est corpus, inhærere; non modo officio vivificandi ac sensificandi, sed fovendi nutriendique desiderio : hoc, inquam, sensuale atque carnale appellatione sui homo spiritualis indignum judicans, inter sua magis censuit deputandum, quam se personaliter exprimendum per illud.Cum me dico, inquit, excellentius quod in me est, in quo et sto per gratiam Dei, id est mentem rationemque, intellige. Cum loquor animam meam, hoc inferius accipe, quod carni animandæ vides accommodatum, etiam et junctum in concupiscentia. Id me fuisse quidem, sed jam non esse agnosco, quia *non secundum carnem* adhuc ambulo, *sed secundum spiritum* (*Rom.* VIII, 4). *Vivo ego jam non ego, vivit vero in me Christus* (*Galat.* II, 20). Secundum mentem ego, secundum carnem non ego. Quid enim si carnaliter etiam nunc anima concupiscit? *Jam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum* (*Rom.* VII, 17). Et ideo non me quidem, sed tamen meum dixerim quod in me carnaliter sapit, idque non aliud quam ipsam animam. Revera enim animæ portio est carnalis affectio ejus, et vita, quam administrat corpori. Hanc ergo animam suam Paulus spernebat præ se, paratus pro Domino non solum alligari, sed et mori in Jerusalem, et sic perdere animam suam juxta consilium Domini.

10. Tu quoque si propriam deseras voluntatem, si corporis voluptatibus perfecte renunties, si carnem tuam crucifigas cum vitiis et concupiscentiis, sed et mortifices membra tua, quæ sunt super terram : probabis te Pauli imitatorem, qui non facias animam tuam pretiosiorem te ipso; probabis et Christi discipulum, etiam illam perdendo salubriter. Et quidem prudentius eam perdis ut custodias, quam custodis ut perdas. Nam *qui voluerit animam suam salvam facere, perdet eam* (*Matth.* XVI. 25). Quid hic vos dicitis, observatores ciborum (194), morum neglectores? Hippocrates et sequaces ejus docent animas salvas facere in hoc mundo; Christus et ejus discipuli, perdere. Quemnam vos e duobus sequi magistrum eligitis? At manifestum se facit qui sic disputat : hoc oculis, hoc capiti, et illud pectori

(194) Vide notas ad epist. 345, not. 910.

vel stomacho nocet. Profecto unusquisque quod a suo magistro didicit, hoc in medium profert. Num in Evangelio legisti has differentias, aut in prophetis, aut in litteris apostolorum? Caro et sanguis pro certo revelavit tibi hanc sapientiam, non spiritus Patris; est enim carnis hæc sapientia. Sed audi quid de ipsa nostri medici sentiant. *Sapientia*, inquiunt, *carnis mors est;* item : *Sapientia carnis inimica est Deo* (*Rom.* VIII. 6, 7). Num Hippocratis seu Galeni sententiam, aut certe de schola Epicuri debui proponere vobis? Christi sum discipulus; Christi discipulis loquor : ego si peregrinum dogma induxero, ipse peccavi. Epicurus atque Hyppocrates corporis alter voluptatem, alter bonam habitudinem præfert; meus Magister utriusque rei contemptum prædicat. Animæ in corpore vitam, quam summo studio iste **1379** unde sustentet, ille unde et delectet, inquirit atque inquirere docet, Salvator monet et perdere.

11. Quid enim tibi aliud de Christi auditorio sonuit, cum paulo ante clamatum est : *Qui amat animam suam, perdet eam*? (*Joan.* XII, 25.) *Perdet eam* dixit, sive ponendo ut martyr, sive affligendo ut pœnitens. Quanquam genus martyrii est, spiritu facta carnis mortificare; illo nimirum, quo membra cæduntur ferro, horrore quidem mitius, sed diuturnitate molestius. Videsne hac sententia Magistri mei carnis sapientiam condemnari, per quam utique aut in luxum voluptatis diffluitur, aut ipsa quoque bona valetudo corporis ultra quam oporteat appetitur? Denique quod vera sapientia in voluptates non effluat, audisti profecto a Sapiente, ne inveniri quidem hanc *in terra suaviter viventium* (*Job* XXIII, 13). Qui autem invenit, dicit : *Super salutem et omnem pulchritudinem dilexi sapientiam* (*Sap.* VII, 10). Si super salutem et pulchritudinem, quanto magis super voluptatem et turpitudinem? Quid vero prodest temperare a voluptatibus, et investigandis diversitatibus complexionum, ciborumque varietatibus inquirendis, quotidianam expendere curam? Legumina, inquit, ventosa sunt, caseus stomachum gravat, lac capiti nocet, potum aquæ non sustinet pectus, caules nutriunt melancholiam, choleram porri accendunt, pisces de stagno aut de lutosa aqua meæ penitus complexioni non congruunt. Quale est hoc, ut in totis fluviis, agris, hortis, cellariisve reperiri vix possit quod comedas?

12. Puta te, quæso, monachum esse, non medicum; nec de complexione judicandum, sed de professione. Parce, obsecro, primum quidem quieti tuæ, parce deinde labori ministrantium, parce gravamini domus, parce conscientiæ. Conscientiæ dico, non tuæ, sed alterius; illius videlicet, qui prope sedens, et edens quod sibi apponitur, de tuo singulari jejunio murmurat. Scandalo quippe est ei aut tua odiosa superstitio, aut duritia, quam forte putat illius, qui tibi habet providere. Scandalizatur, inquam, in tua singularitate frater judicans te superstitiosum, tanquam superflua quæritantem; aut certe me duram causans, qui non perquiram victui tuo necessaria. Frustra sibi quidam blandiuntur de exemplo Pauli, hortantis discipulum non bibere aquam, sed *modico* uti *vino propter stomachum et frequentes* suas *infirmitates* (*I Tim.* v, 23). Qui attendere debent primum quidem Apostolum minime sibi ipsi rem istiusmodi suadere, sed nec discipulum æque exposcere sibi. Deinde non monacho hoc intimari, sed episcopo, cujus vita teneræ adhuc et nascenti Ecclesiæ pernecessaria esset. Timotheus hic erat. Da mihi alterum Timotheum; et ego cibo eum, si vis, etiam auro, et poto balsamo. Cæterum tu tibimetipsi dispensas, misertus tui. Suspecta est mihi, fateor, tua ipsius in te dispensatio; et vereor tibi illudi sub tegmine et nomine discretionis a carnis prudentia. Id te saltem volo admonitum esse, ut s. tibi ita auctoritas Apostoli placet de bibendo vino, *modico*, quod ille adjunxit, non prætermittas. Et de hoc satis. Sed revertamur ad sponsam, et discamus ab ea vineas proprias se utiliter non custodire (195), præsertim nos qui videmur deputati custodes in vineis sponsi Ecclesiæ Jesu Christi Domini nostr , qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

SERMO XXXI.

De excellentia divinæ visionis; et quomodo in præsenti sanctis viris gustus divinæ præsentiæ variatur, pro variis animæ desideriis.

1. *Indica mihi quem diligit anima mea, ubi pascas, ubi cubes in meridie* (*Cant.* I, 6). Studiosis mentibus Verbum sponsus **1380** frequenter apparet, et non sub una specie. Quid ita? Profecto quoniam nondum videtur *sicuti est*. Nempe illa visio stat, quia forma stat quæ tunc videtur; est enim : nec ullam capit ex eo quod est, fuit, vel erit, mutationem. Tolle nempe : Fuit et Erit; unde jam transmutatio aut vicissitudinis obumbratio? At quidquid veniens ex eo quod Fuit non cessat tendere in id quod Erit, transitum sane habet per Est, sed omnino non est. Nam quomodo est, quod nunquam in eodem statu permanet? Solum proinde vere est, quod nec a Fuit præciditur, nec ab Erit expungitur; sed solum atque inexpugnabile remanet ei Est, et manet quod est. Nec fuit sane tollit illi esse ab æterno; nec Erit esse, in æternum : ac per hoc sibi vindicat verum id est increabile, interminabile, invariabile. Cum igitur ipse qui sic est, imo qui non sic aut sic est, videtur sicuti est; stat, ut dixi, illa visio, quia nulla eam interpolat vicissitudo. Et tunc ille de Evangelio unus omnibus, qui sic vident, denarius redditur (*Matth.* XX, 9) in una specie quæ offertur. Nam et quod apparet, ut invariabile in se est, ita invariabiliter intuentibus præsto est; et quibus apparet, nil videre desiderabilius volunt, nil possunt delectabilius. Quando ergo illa vel fastidiet aviditas, vel se subtrahet suavitas, vel fraudabit veritas, vel deficiet æternitas? Quod si in æternum extenditur

(195) Id est, ad propriam ejus utilitatem. Sic veteres scripti et editi primi : Horstius et alii *proprias utiliter nos custodire.*

videndi copia pariter et voluntas; quomodo non plena felicitas? Nil quippe aut deest jam semper videntibus, aut superest semper volentibus.

2. At talis visio non est vitæ præsentis, sed in novissimis reservatur, his duntaxat qui dicere possunt: *Scimus quia cum apparuerit, similes ei erimus, quia videbimus eum sicuti est* (*I Joan.* III, 2). Et nunc quidem apparet quibus vult; sed sicuti vult, non sicuti est. Non sapiens, non sanctus, non propheta videre illum, sicuti est, potest, aut potuit in corpore hoc mortali (196); poterit autem in immortali, qui dignus habebitur. Itaque videtur et hic, sed sicut videtur ipsi, et non sicuti est. Nam neque hoc luminare magnum (solem loquor istum, quem quotidie vides) vidisti tamen aliquando sicuti est, sed tantum sicut illuminat, verbi causa aerem, montem, parietem. Quod nec ipsum quidem aliquatenus posses, si non aliqua ex parte ipsum lumen corporis tui, pro sui ingenita serenitate et perspicuitate, cœlesti lumini simile esset. Non denique alterum membrum corporis capax est luminis, ob multam utique dissimilitudinem. Sed nec ipse oculus, cum turbatus fuerit, lumini propinquabit, nimirum ob amissam similitudinem. Qui ergo turbatus, nullatenus serenum solem videt propter dissimilitudinem; serenus aliquatenus videt propter nonnullam similitudinem. Profecto si pari prorsus puritate vigeret, videret omnino inoffensa acie eum sicuti est, propter omnimodam similitudinem. Ita et solem justitiæ illum, qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, videre in hoc mundo, sicut illuminat, illuminatus potest, tanquam jam in aliquo similis; sicuti est, omnino non potest, tanquam nondum perfecte similis. Propterea dicit: *Accedite ad eum et illuminamini, et facies vestræ non confundentur* (*Psal.* XXXIII, 6). Ita sane, sed si quantum satis est illuminamur, ut revelata facie speculantes gloriam Dei, in eamdem imaginem transformemur de claritate in claritatem, tanquam a Domini Spiritu (*II Cor.* III, 18).

3. Ergo accedendum ad eum, non irruendum, ne irreverens scrutator majestatis opprimatur a gloria (*Prov.* XXV, 27). Nec locis sane accedendum, sed claritatibus; ipsisque non corporeis, sed spiritualibus, tanquam a Domini Spiritu. A Domini plane, et non a nostro, quamvis in nostro. Qui itaque clarior, ille propinquior; esse autem clarissimum, pervenisse est. Porro jam præsentibus non aliud est videre sicuti est, quam esse sicuti est, et aliqua dissimilitudine non confundi. Sed **1381** id tunc, ut dixi. Interim vero tanta hæc formarum varietas, atque numerositas specierum in rebus conditis, quid nisi quidam sunt radii Deitatis, monstrantes quidem quia vere sit a quo sunt, non tamen quid sit prorsus definientes? Itaque de ipso vides, sed non ipsum. Cum autem de eo, quem non vides, cætera vides, scis indubitanter existere quem oportet inquirere, ut inquirentem non fraudet gratia, negligentem ignorantia non excuset. Verum hoc genus videndi commune. In promptu enim est, juxta Apostolum, omni utenti ratione, invisibilia Dei, per ea quæ facta sunt, intellecta conspicere *Rom.* I, 20).

4. Alius procul dubio ille modus, quo quondam Patribus crebra illa atque ambitiosa divinæ præsentiæ familiaritas dignanter indulta est, quanquam nec ipsis sicuti est, sed sicut dignata est. Nec uno omnibus modo, sed, ut ait Apostolus, *multifariæ multisque modis* (*Hebr.* I, 1); cum ipse in se sit unus, dicente ipso ad Israel, *Dominus Deus tuus, Deus unus est* (*Deut.* VI, 4). Et hæc demonstratio, non quidem communis; sed tamen foris facta est, nimirum exhibita per imagines extrinsecus apparentes, seu voces sonantes. Sed est divina inspectio, eo differentior ab his quo interior, cum per se ipsum dignatur invisere Deus animam quærentem se, quæ tamen ad quærendum toto se desiderio et amore devovit. Et hoc signum istiusmodi adventus ejus, sicut ab eo qui expertus est edocemur: *Ignis ante ipsum præcedet, et inflammabit in circuitu inimicos ejus* (*Psal.* XCVI, 3). Oportet namque ut sancti desiderii ardor præveniat faciem ejus ad omnem animam, ad quam est ipse venturus, qui omnem consumat rubiginem vitiorum, et sic præparet locum Domino. Et tunc scit anima quoniam juxta est Dominus, cum se senserit illo igne succensam, et dixerit cum propheta, *De excelso misit ignem in ossibus meis, et erudivit me* (*Thren.* I, 13): et illud, *Concaluit cor meum intra me, et in meditatione mea exardescet ignis* (*Psal.* XXXVIII, 4).

5. Tali animæ suspiranti frequenter, imo sine intermissione oranti, et afflictanti se præ desiderio, cum interdum desideratus ille, qui ita quæritur, miseratus occurrit; puto illi de propria experientia convenire ut dicat cum sancto Jeremia: *Bonus es, Domine, sperantibus in te, animæ quærenti te* (*Thren.* III, 25). Sed et angelus ejus, qui unus est de sodalibus sponsi, in hoc ipsum deputatus, minister profecto et arbiter secretæ mutuæque salutationis; is, inquam, angelus quomodo tripudiat, quomodo collætatur et condelectatur, et conversus ad Dominum dicit: Gratias ago tibi, Domine majestatis, quia desiderium cordis ejus tribuisti ei, et voluntate labiorum ejus non fraudasti eam! Ipse est qui in omni loco sedulus quidam pedisequus animæ non cessat sollicitare eam, et assiduis suggestionibus monere, dicens. *Delectare in Domino, et dabit tibi petitiones cordis tui:* et rursum, *Exspecta Dominum, et custodi viam ejus* (*Psal.* XXXVI, 4, 34); item, *Si moram fecerit, exspecta eum, quia veniens veniet, et non tardabit* (*Habac.* II, 3). Ad Dominum autem: *Sicut cervus*, inquit, *desiderat ad fontes aquarum, ita desiderat anima* ista *ad te, Deus* (*Psal.* XLI, 2). Desideravit te in nocte, sed et spiritus tuus in præcordiis ejus de mane vigilavit ad te (*Isai.* XXVI, 9). Et ite-

(196) Confer quæ Bernardus de S. Benedicto habet in sermone 9 de Diversis et infra de Moyse, sermone 33 in Cantica, num. 6, et sermonem 34, num. 1.

rum : Tota die expandit ad te manus suas (*Psal.* LXXXVII, 10) dimitte illam quia clamat post te (*Matth.* XV, 23) : convertere aliquantulum, et deprecabilis esto super eam (*Psal.* LXXXIX, 13). Respice de cœlo, et vide, et visita desolatam. Fidelis paranymphus, qui mutui amoris conscius, sed non invidus, non suam quærit, sed Domini gratiam : discurrit medius inter dilectum et dilectam, vota offerens, referens dona. Excitat istam, placat illum. Interdum quoque, licet raro, repræsentat eos pariter sibi, sive hanc rapiens, sive illum adducens : siquidem domesticus est et notus in palatio, nec veretur repulsam, et quotidie videt faciem Patris.

6. Vide autem tu ne quid nos in hac Verbi animæque commistione corporeum seu imaginatorium sentire existimes. Id loquimur quod Apostolus dicit, quoniam *qui adhæret Deo, unus spiritus est* (*I Cor.* VI, 17). Excessum puræ mentis in Deum, sive Dei pium descensum **1382** in animam, nostris quibus possumus exprimimus verbis, spiritualibus spiritualia comparantes. Itaque in spiritu fit ista conjunctio, quia spiritus est Deus, et concupiscit decorem animæ illius quam forte adverterit in spiritu ambulantem, et curam carnis non perficientem in desiderio, præsertim si sui amore flagrantem conspexerit. Non ergo sic affecta et sic dilecta, contenta erit omnino vel illa quæ multis per ea quæ facta sunt, vel illa quæ paucis per visa et somnia facta est manifestatio sponsi, nisi et speciali prærogativa intimis illum affectibus atque ipsis medullis cordis cœlitus illapsum suscipiat, habeatque præsto quem desiderat non figuratum, sed infusum; non apparentem, sed afficientem ; nec dubium quin eo jucundiorem quo intus, non foris. Verbum nempe est, non sonans, sed penetrans ; non loquax, sed efficax ; non obstrepens auribus, sed affectibus blandiens. Faciens est non formata, sed formans ; non perstringens oculos corporis, sed faciem cordis lætificans : grata quippe amoris munere, non colore.

7. Non tamen adhuc illum dixerim apparere sicuti est, quamvis non omnino aliud hoc modo exhibeat quam quod est. Neque enim vel sic continue præsto erit, quamvis devotissimis mentibus, sed nec uniformiter omnibus. Oportet namque pro variis animæ desideriis divinæ gustum præsentiæ variari, et infusum saporem supernæ dulcedinis diversa appetentis animi aliter atque aliter oblectare palatum. Denique advertisti in hoc amatorio carmine quoties mutaverit vultum, et in quanta multitudine dulcedinis suæ coram dilecta dignatus sit transformari ; et quomodo nunc quidem instar verecundi sponsi sanctæ animæ secretos petat amplexus, et osculis delectetur ; nunc vero in oleo et unguentis medicum exhibere appareat, nimirum propter teneras et infirmas animas istiusmodi adhuc indigentes fomentis et medicamentis : unde et delicato adolescentularum nomine designantur. Si mussitet quis, audiet quia *non est opus sanis medicus, sed male habentibus* (*Matth.* IX, 12). Nunc rursum quasi viator quispiam itinerantibus sponsæ simul atque adolescentulis sese associans, jucundissimis confabulationibus suis a labore viæ omnem relevat comitatum, ita ut eo discedente loquantur : *Nonne cor nostrum ardens erat in nobis* de Jesu, *dum loqueretur nobis in via* ? (*Luc.* XXIV, 32.) Facundus comes, qui in sermonum et morum suavitate suorum, tanquam in quadam suaveolentia spirantium unguentorum, post se currere faciat universos : unde et dicunt, *In odore unguentorum tuorum curremus* (*Cantic.* I, 3). Item aliquando occurens, quasi prædives aliquis paterfamilias, qui in domo sua abundet panibus : imo tanquam rex magnificus et potens, qui sponsæ pauperis videatur pusillanimitatem erigere, provocare cupiditatem, demonstrans illi omnia desiderabilia gloriæ suæ, divitias torcularium ac promptuariorum, hortorum et agrorum copias, demum etiam introducens eam in ipsa secreta cubiculi. Nimirum confidit in ea cor viri sui, et non est ex omnibus quod ab illa existimet abscondendum, quam redemit inopem, probavit fidelem, amplexatur amabilem. Atque ita non cessat, sive hoc, sive illo modo interno, jugiter apparere conspectui quærentium se, ut sermo impleatur, quem dixit : *Ecce ego vobiscum sum usque ad consummationem sæculi* (*Matth.* XXVIII, 20).

8. Et in his omnibus suavis et mitis, et multæ misericordiæ. Nam in osculis quidem affectuosum et blandum, in oleo autem et in pigmentis atque unguentis clementem et affluentem visceribus pietatis et compassionis : porro in via hilarem, affabilem, plenum gratiæ et solatii ; in ostensione vero divitiarum ac possessionum munificum se ac largum pro regia liberalitate remuneratorem demonstrat. Ita per omnem hujus carminis textum reperies Verbum istiusmodi similitudinibus adumbrari. Unde ego puto id significatum apud prophetam, ubi ait, *Spiritus ante faciem nostram Christus Dominus; in umbra ejus* **1383** *vivemus inter gentes* (*Thren.* IV, 20) : quod scilicet videamus nunc per speculum et in ænigmate, et necdum facie ad faciem. At istud sane donec vivimus inter gentes : nam inter angelos aliter ; quando jam indifferenti omnino felicitate cum ipsis videbimus eum et nos, sicuti est, hoc est in forma Dei, et non in umbra. Quomodo namque apud veteres quidem umbram figuramque dicimus exstitisse, nobis autem per gratiam Christi in carne præsentis ipsam per se illucescere veritatem ; ita nos quoque respectu futuri sæculi in quadam interim veritatis umbra vivere non negabit, nisi qui non acquiescit Apostolo dicenti, *Ex parte cognoscimus, et ex parte prophetamus* (*I Cor.* XIII, 9) ; et illud, *Non arbitror me comprehendisse* (*Philipp.* III, 13). Quomodo enim non est distinctio ejus qui per fidem ambulat, et illius qui per speciem ? Ergo justus ex fide vivit (*Habac.* II, 4), beatus exsultat in specie : et ideo sanctus homo vivit interim in umbra Christi, sanctus angelus in splendore vultus gloriæ gloriatur.

9. Et bona fidei umbra, quæ lucem temperat oculo caliganti, et oculum præparat luci ; scriptum est

enim : *Fide mundans corda eorum* (*Act.* xv, 9). Fides itaque lucem non exstinguit, sed custodit. Quidquid sane est illud quod videt angelus, hoc mihi umbra fidei servat, fideli sinu repositum, in tempore revelandum. Annon expedit tenere vel involutum, quod nudum non capis ? Denique et Mater Domini vivebat in umbra fidei, cui dictum est : *Et beata quæ credidisti*, Habuit et de Christi corpore umbram, quæ audivit : *Et virtus Altissimi obumbrabit tibi* (*Luc.* I, 35, 45). Nec enim vilis umbra, quæ de virtute Altissimi formatur. Et vere virtus in carne Christi, quæ virgini obumbravit, ut quod impossibile erat mortali feminæ, objectu tamen involucri vivifici corporis ferret præsentiam majestatis, et lucem sustineret inaccessibilem. Virtus plane, in qua omnis contraria fortitudo debellata est ; et virtus et umbra fugans dæmones, tutans homines ; aut certe virtus vegetans, umbra refrigerans.

10. Vivimus proinde in umbra Christi, qui per fidem ambulamus, et carne ipsius pascimur ut vivamus. Caro enim Christi vere est cibus (*Joan.* VI, 56). Et vide ne propterea etiam nunc describatur hoc loco apparens, tanquam in schemate pastorali, ubi illum sponsa, quasi unum quempiam de pastoribus videtur alloqui, dicens : *Indica mihi ubi pascas, ubi cubes in meridie*. Bonus Pastor, qui animam suam dat pro ovibus suis (*Joan.* X, 11) : animam pro illis, carnem illis ; illam in pretium, istam in cibum. Res mira ! ipse pastor, ipse pascua est, ipse redemptio. Verum sermo in longum pergit, quoniam locus amplus est, et grandia continens, et non explicabitur paucis ; atque hæc necessitate videtur mihi jam rumpendus potius quam finiendus. Oportet autem, ut, quoniam materia pendet, memoria vigilet ; quatenus ubi pausatum erit, inde mox resumatur et pertractetur, prout Dominus dabit, Jesus Christus sponsus Ecclesiæ, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

SERMO XXXIII.

Qualiter Christus suscipitur ab anima sancta tanquam sponsus, *et ab anima infirma tanquam* medicus. *Item de differentia cogitationum, unde oriantur.*

1. *Indica mihi ubi pascas, ubi cubes in meridie* (*Cant.* I, 6). Hic sumus, hinc progredimur. Sed antequam tractari incipiat visio ista et allocutio, recapitulandum breviter arbitror de aliis visionibus quæ præcesserunt, quomodo nobis aptari spiritualiter possint pro votis et meritis singulorum, ut apprehensis illis, si tamen hoc datum fuerit, facilior et in hujus discussione eluceat intellectus. Verum id difficillimum. Nam etsi illa verba, quibus ipsæ visiones seu similitudines describuntur, sonare corpora atque corporea videantur ; spiritualia tamen sunt quæ nobis ministrantur in his, ac per hoc in spiritu quoque causas et rationes earum oportet iniquiri. Et quis idoneus investigare et comprehendere tam multos animæ affectus profectusque, **1384** quibus hæc de præsentia sponsi tam multiformis gratia dispensatur ? Tamen si intremus ad nos, et Spiritus sanctus in lumine suo dignetur ostendere nobis, quod opere suo non dedignatur assidue actitare in nobis, puto non omnino non in his sine intellectu remansuros. Confido enim non accepisse nos spiritum hujus mundi, sed Spiritum qui ex Deo est, ut sciamus quæ a Deo donata sunt nobis (*I Cor.* II, 12).

2. Ergo si cui nostrum cum sancto Propheta adhærere Deo bonum est (*Psal.* LXXII, 28), et, ut loquar manifestius, si quis in nobis est ita desiderii vir, ut cupiat dissolvi et cum Christo esse, cupiat autem vehementer, ardenter sitiat, assidue meditetur ; is profecto non secus quam in forma sponsi suscipiet verbum in tempore visitationis, hora videlicet qua se astringi intus quibusdam brachiis sapientiæ, atque inde sibi infundi senserit sancti suavitatem amoris. Siquidem desiderium cordis ejus tribuetur ei, etsi adhuc peregrinanti in corpore, ex parte tamen, idque ad tempus, et tempus modicum. Nam cum vigiliis, et obsecrationibus, et multo labore (197) et imbre lacrymarum quæsitus adfuerit, subito dum teneri putatur elabitur ; et rursum lacrymanti et insectanti occurrens, comprehendi patitur, sed minime retineri, dum subito iterum quasi e manibus evolat. Etsi institerit precibus et fletibus devota anima, denuo revertetur, et voluntate labiorum ejus non fraudabit eam ; sed rursum mox disparebit, et non videbitur, nisi iterum toto desiderio requiratur. Ita ergo et in hoc corpore potest esse de præsentia sponsi frequens lætitia, sed non copia ; quia etsi visitatio lætificat, sed molestat vicissitudo. Et hoc tandiu necesse est pati dilectam, donec semel posita corporeæ sarcina molis, avolet et ipsa levata pennis desideriorum suorum, libere iter carpens per campos contemplationis, et mente sequens expedita dilectum quocunque ierit.

3. Nec tamen vel in transitu præsto erit sic omni animæ, nisi illi duntaxat, quam ingens devotio, et desiderium vehemens, et prædulcis affectus sponsam probat, et dignam, ad quam gratia visitandi accessurum Verbum decorem induat, formam sponsi accipiens. Qui enim nondum invenitur ita affectus, sed compunctus magis actuum recordatione suorum, loquens in amaritudine animæ suæ dicit Deo : *Noli me condemnare* (*Job.* X, 2) ; aut forte etiam adhuc periculose tentatur a propria concupiscentia abstractus et illectus : hic talis non sponsum requirit, sed medicum ; ac per hoc non oscula quidem vel amplexus, sed tantum remedia vulneribus accipiet suis, in oleo utique et unguentis. Annon sæpenumero sic sentimus, et sic experimur omnes, nos, qui nostris quotidie adhuc excessibus tentamur præsentibus, mordemur præteritis ? A quanta me

(197) *Labore* deest in quibusdam manuscriptis.

amaritudine frequenter liberasti adveniens, Jesu bone? Quoties post anxios fletus, inenarrabiles gemitus et singultus, sauciam conscientiam meam unxisti unctione misericordiæ tuæ, et oleo lætitiæ perfudisti? Quoties me oratio, quem pene desperantem suscepit, reddidit exsultantem, et præsumentem de venia? Qui similiter afficiuntur, ecce hi sciunt, quod vere medicus sit Dominus Jesus, qui sanat contritos corde, et alligat contritiones eorum (*Psal.* CXLVI, 3). Qui experti non sunt, credant inde eidem ipsi dicenti : *Spiritus Domini unxit me, ad evangelizandum mansuetis misit me, ut mederer contritis corde* (*Isa.* LXI, 2; *Luc.* IV, 17, 21). Si adhuc dubitant, accedant certe et probent, et sic in semetipsis discant quid sit : *Misericordiam volo, et non sacrificium* (*Matth.* IX, 13). Sed videamus et reliqua.

4. Sunt qui in studiis spiritualibus fatigati, et versi in temporem, atque in defectu quodam spiritus positi, ambulant tristes vias Domini, corde arente et tædente accedunt ad quæque injuncta, frequenter murmurant; longos dies, longas conqueruntur et noctes, loquentes cum sancto Job : *Si dormiero, dicam : Quando consurgam? et rursum exspectabo vesperam* (*Job.* VII, 4). Ergo ubi contingit tale aliquid pati, si misertus Dominus appropiet nobis in via qua ambulamus, et incipiat loqui de cœlo qui de cœlo est, nec non favorabile quidpiam cantare nobis **1385** de canticis Sion, narrare etiam de civitate Dei, de pace civitatis, de æternitate pacis, de statu æternitatis : dico vobis, erit pro vehiculo animæ dormitanti et pigritanti læta narratio, ita ut pellat omne fastidium ab animo audientis, et a corpore fatigationem. An tibi aliud vel pati, vel petere ille videtur, qui ait : *Dormitavit anima mea præ tædio, confirma me in verbis tuis*? Et nonne cum obtinuerit, clamabit : *Quomodo dilexi legem tuam, Domine! tota die meditatio mea est?* (*Psal.* CXVIII, 97, 28.) Sunt enim quædam verba Verbi sponsi ad nos, nostræ meditationes de ipso et ejus gloria, elegantia, potentia, majestate. Non solum autem, sed et cum avida mente versamus testimonia ejus et judicia oris ejus, et in lege ejus meditamur die ac nocte; sciamus pro certo adesse sponsum, atque alloqui nos, ut non fatigemur laboribus, sermonibus delectati.

5. Tu ergo, cum tibi aliqua talia volvi animo sentis, non tuam putes cogitationem, sed illum agnosce loquentem, qui apud prophetam dicit : *Ego qui loquor justitiam* (*Isa.* LXIII, 1). Simillima enim sunt nostræ cogitata mentis sermonibus Veritatis in nobis loquentis; nec facile quis discernit, quid intus pariat cor suum, quidve audiat, nisi qui prudenter advertit Dominum in Evangelio loquentem, quia *de corde exeunt cogitationes malæ* (*Matth.* XV, 19); et illud : *Quid cogitatis mala in cordibus vestris*? (*Matth.* IX, 4.) Et: *Qui loquitur mendacium, de suo loquitur* (*Joan.* VIII, 44). Apostolus autem : *Non quod sufficientes*, inquit, *simus cogitare aliquid a* A *nobis tanquam ex nobis* (subaudis [*Tiraq.* subaudi] bonum); *sed sufficientia nostra ex Deo est* (*II Cor.* III, 5). Cum ergo mala in corde versamus, nostra cogitatio est; si bona, Dei sermo est. Illa cor nostrum dicit, hæc audit. *Audiam*, ait, *quid loquatur in me Dominus Deus, quoniam loquetur pacem in plebem suam* (*Psal.* LXXXIV, 9). Itaque pacem, pietatem, justitiam Deus in nobis loquitur; nec talia nos cogitamus ex nobis, sed in nobis audimus. Cæterum homicidia, adulteria, furta, blasphemiæ, et his similia, de corde exeunt (*Matth.* XV, 19) : nec audimus ea, sed dicimus. Denique *dixit insipiens in corde suo : Non est Deus* (*Psal.* XIII, 1). Et propter hoc *irritavit impius Deum*, quia *dixit in corde suo : Non requiret* (*Psal.* IX, 13). Sed est præterea quod B corde quidem sentitur, non tamen cordis est verbum. Nec enim de corde exit, sicut nostra cogitatio, sed neque illud est quod ad cor fieri diximus, verbum videlicet Verbi, cum sit malum. Immittitur autem a contrariis potestatibus, sicut fiunt immissiones per angelos malos; quale, verbi causa, fuit quod legitur misisse in cor diabolus, ut traderet Dominum Judas Simonis Iscariotis (*Joan.* XIII, 2).

6. Verum quis ita vigil et diligens observator motionum internarum suarum, sive in se, sive et ex se factarum, ut liquido ad quæque illicita sensa cordis sui discernat inter morbum mentis, et morsum serpentis? Ego nulli hoc mortalium possibile puto, nisi qui illuminatus a Spiritu sancto speciale C accepit donum illud quod Apostolus inter cætera charismata quæ enumerat, nominat discretionem spirituum (I *Cor.* XII, 10). Quantumlibet enim quis, secundum Salomonem, omni custodia servet cor suum (*Prov.* IV, 23), et omnia quæ intra se moventur vigilantissima intentione observet; etiamsi diuturnum forte in his habuerit exercitium et frequens experimentum, non poterit tamen ad purum in se dignoscere discernereve ab invicem malum innatum, et malum seminatum. Nam *delicta quis intelligit*? Nec multum refert nostra scire, unde inest nobis malum, dummodo inesse sciamus : vigilandum potius et orandum undecunque sit, ne consentiamus. Denique orat propheta contra utrumque malum, D dicens : *Ab occultis meis munda me Domine, et ab alienis parce servo tuo* (*Psal.* XVIII, 13, 14). Et ego, non possum tradere vobis quod non accepi. Non autem accepi, fateor, unde assignem certam notionem inter partum cordis, et seminarium hostis. Quippe utrumque malum, utrumque a malo; utrumque in corde, sed non utrumque de corde. Hoc totum certum mihi in me, etsi incertum quid cordi, quid hosti **1386** tribuam. Et id quidem, ut dixi, absque periculo.

7. Sed sane est ubi periculose, imo damnabiliter erratur, atque ibi merito nobis certa præfigitur regula, ne quod Dei est in nobis, demus nobis, putantes Verbi visitationem nostram esse cogitationem. Ergo quantum distat bonum a malo, tantum

ista duo a se : quoniam nec de Verbo malum, nec de corde exiet bonum, nisi quod prius forte de Verbo conceperit ; quia non potest bona arbor malos fructus facere, nec arbor mala fructus bonos (*Matth.* VII, 18). At satis dictum esse credo quid Dei, quid nostrum in nostro sit corde ; nec superflue, ut arbitror, sed ut sciant inimici gratiæ (198), absque gratia nec ad cogitandum bonum sufficere cor humanum, sed sufficientiam ipsius ex Deo esse ; Dei vocem, bonum quod cogitatur, non cordis prolem existere. Tu ergo si vocem ejus audis, non jam nescias unde veniat, aut quod vadat ; sciens quia a Deo exit, et ad cor vadit. Vide autem quomodo verbum quod egreditur de ore Dei non revertatur ad eum vacuum, sed prosperetur et faciat omnia ad quæ misit illud, ut dicere possis et tu, quia *gratia Dei in me vacua non fuit* (*I Cor.* XV, 10). Felix mens, cui Verbum individuus comes, ubique se affabile præbet, cujus indesinenter oblectata suavitate facundiæ, a carnis molestiis et vitiis sese vindicet omni hora, redimendo tempus a diebus malis (*Ephes.* V, 16). Non lassabitur, non molestabitur ; quoniam, sicut dicit Scriptura : *Non contristabit justum, quidquid ei acciderit* (*Prov.* XII, 21).

8. Jam vero magni Patrisfamilias seu regiæ majestatis schema apparere existimo bis qui, accedentes (*alias*, ascendentes) ad cor altum, de majori spiritus libertate et puritate conscientiæ magnanimiores facti, consueverunt audere majora, inquieti prorsus et curiosi secretiora penetrare, et apprehendere sublimiora, et tentare perfectiora, non modo sensuum, sed et virtutum. Hi enim pro fidei magnitudine digni inveniuntur qui inducantur in omnem plenitudinem ; nec est omnino in omnibus apothecis sapientiæ a quo Deus scientiarum Dominus arcendos censeat cupidos veritatis, vanitatis non conscios. Talis erat Moyses, qui audebat dicere Deo : *Si inveni gratiam in oculis tuis, ostende mihi te ipsum* (*Exod.* XXXIII, 13, 18). Talis Philippus, qui sibi et suis condiscipulis Patrem flagitabat ostendi (*Joan.* XIV, 8) : talis et Thomas, qui nisi sua manu tangeret vulnus et fossum latus, credere recusabat (*Joan.* XX, 25). Pusilla fides, sed de magnitudine animi miro modo descendens (199). Talis quoque David, qui et ipse dicebat Deo : *Tibi dixit cor meum : Exquisivit te facies mea ; faciem tuam, Domine, requiram* (*Psal.* XXVI, 8). Tales itaque magna audent, quoniam magni sunt : et quæ audent, obtinent juxta verbum promissionis ad ipsos, quod est istiusmodi : *Quemcunque locum calcaverit pes vester, vester erit* (*Deut.* XI, 24). Magna siquidem fides magna meretur ; et quatenus in bonis Domini fiduciæ pedem porrexeris, eatenus possidebis.

9. Denique Moysi ore ad os loquitur Deus ; et palam, non per ænigmata et figuras Dominum videre meretur, cum prophetis aliis tantum in visione apparere se dicat, et per somnium loqui (*Num.* XII, 6-8). Philippo quoque secundum petitionem cordis sui ostensus est Pater in Filio, in eo procul dubio quod incontinenti audivit : *Philippe, qui videt me, videt et Patrem ;* et, *Quia ego in Patre, et Pater in me est* (*Joan.* XIV, 9, 10). Sed et Thomæ juxta desiderium cordis ejus palpandum se præbuit (*Joan.* XX, 27), et voluntate labiorum ejus non fraudavit eum. Quid David ? nonne et ipse voto se non omnino fraudari significat, ubi ait non daturum se somnum oculis suis, nec palpebris suis dormitationem, donec inveniret locum Domino ? (*Psal.* CXXXI, 4, 5). Igitur istiusmodi magnis spiritibus magnus occurret Sponsus, et magnificabit facere cum eis, emittens lucem suam, et veritatem suam, eosque deducens et adducens in montem sanctum suum, et in tabernacula sua, ita ut dicat qui ejusmodi est : *Quia fecit mihi magna qui potens est* (*Luc.* I, 49). Regem in decore suo videbunt oculi ejus (*Isa.* XXXIII, 17) ; præeuntem se ad speciosa deserti, ad flores rosarum, et lilia convalium, ad amœna hortorum, irrigua fontium, **1387** ad delicias cellariorum, et odoramenta aromatum, postremo ad ipsa secreta cubiculi.

10. Isti sunt thesauri sapientiæ et scientiæ penes sponsum absconditi, hæc vitæ pascua præparata in refectionem animarum sanctarum. Beatus vir qui implevit desiderium suum ex ipsis. Hoc solum admonitus sit, ne solus habere velit quæ possunt sufficere pluribus. Propterea enim fortassis post ista omnia sponsus, tanquam pastor apparere describitur, ut proinde admoneatur assecutor tantorum munerum pascendi gregis simpliciorum, qui scilicet tam non valent per semetipsos apprehendere ista, quam non audent sine pastore oves exire in pascua. Denique hoc ipsum sponsa prudenter advertens postulat sibi indicari ubi ipse pascat et cubet sub meridiano fervore, parata (ut quidem ex hoc intelligi datur) pasci et pascere cum illo, et sub illo. Nec enim tutum arbitratur longe agere gregem a summo

(198) Abælardum, ut puto, intelligit, qui gratiam Christi pene ad rationem et exemplum redigebat, ut dictum est tomo III, in Opusculum XI.

(199) Quomodo ex animi magnitudine, si ex fidei pusillitate ? Verum in hac apostoli Thomæ sententia S. Bernardus duo distinguit : unum, quod credere detrectavit, in quo fidei defectus est ; alterum, conditio sine qua credere recusavit, nimirum nisi videret cicatrices vulnerum : quod cum magnum quiddam sit, ad animi refertur magnitudinem, cujus est magna audere. Huic Bernardi interpretationi maxime favet sermo 162, in Appendice ad Opera S. Augustini, in quo sic legitur. « Quamvis igitur modicæ fide homo, quamvis imbecillis ingenii christianus, nunquam sollicitudinem suam inquisitioni Thomæ æquiparare potuisset. Nunquam enim post agnitionem, conversationem, loquelam ausus esset petere, ut etiam tactu Christum perscrutaretur in Christo, et in ipso homine quem cerneret, hominis corpus inquireret, et resurrectionem ejus non tam mirabilium gloria crederet, quam passionis injuria comprobaret, » etc. Ita ibi. Vide eamdem sententiam apud Guillel. Sancti-Theoderici abbatem in libro De contemplando Deo, cap. I, n. 3, hic.

Pastore, nimirum ob incursiones luporum, eorum maxime qui veniunt ad nos in vestimentis ovium : et propterea satagit in eisdem cum ipso pariter pascere pascuis, et cubare umbris. Et causam ponit : *Ne incipiam*, inquiens, *vagari post greges sodalium tuorum*. Ipsi sunt qui se volunt videri amicos sponsi, et non sunt : et cum suos, non illius greges pascere cura sit eis; hinc inde tamen insidiantes dicunt : *Ecce hic est Christus, ecce illic est* (*Marc.* XIII, 21), videlicet ut multos seducant, et abducant a Christi gregibus, et socient suis. Hoc pro litteræ textu. Jam vero spiritualem sensum qui in ea latet sub alio sermonis principio exspectate, quidquid illud erit, quod mihi inde vobis orantibus sua misericordia partiri dignabitur sponsus Ecclesiæ Jesus Christus Dominus noster, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

SERMO XXXIII.

De his quæ semper sectanda sunt a mente devota. Quid sit meridies, et de quatuor generibus tentationum semper evitandis.

1. *Indica mihi quem diligit anima mea, ubi pascas, ubi cubes in meridie* (*Cant.* I, 6). Et alius quidam : *Indica*, inquit, *mihi cur me ita judices* (*Job.* X, 2). Ubi non sane sententiam causatur, sed scrutatur causam, erudiri flagellis petens, non erui. Item alius precatur, dicens : *Vias tuas, Domine, demonstra mihi, et semitas tuas edoce me* (*Psal.* XXIV, 4). Quas dixerit vias vel semitas, manifestat alibi : *Deduxit me*, inquit, *super semitas justitiæ* (*Psal.* XXII, 3). Ergo tria ista anima curiosa Dei non cessat inquirere; justitiam, et judicium, et locum habitationis gloriæ sponsi : tanquam viam in qua ambulet, cautelam qua ambulet, et ad quam ambulet mansionem. De qua mansione sic habes in propheta : *Unam petii*, inquit, *a Domino, hanc requiram, ut inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ* (*Psal.* XXVI, 4); et iterum : *Domine, dilexi decorem domus tuæ, et locum habitationis gloriæ tuæ* (*Psal.* XXV, 8). Porro de reliquis duobus : *Justitia et judicium*, ait, *præparatio sedis tuæ* (*Psal.* LXXXVIII, 15). Merito tria ista mens devota requirit, utpote sedem Dei, et sedis præparationem. Et pulchre in sponsæ prærogativam concurrunt pariter omnia ad consummationem virtutum, ut de forma justitiæ sit formosa, de judiciorum notitia cauta, de desiderio præsentiæ seu gloriæ sponsi casta. Talem prorsus decet esse sponsam Domini, pulchram, eruditam et castam. Ergo petitio quam ultimam posui; istius est loci. Petit siquidem ab eo quem diligit anima sua, indicari sibi ubi pascat, et ubi cubet in meridie.

2. Et primo adverte quam eleganter amorem spiritus a carnis discernat affectu, dum dilectum exprimere magis ipsa affectione, quam nomine volens, non simpliciter : Quem diligo; sed : *O*, inquit, *quem diligit anima mea*, spiritualem designans dilectionem. Deinde quidnam eam in loco pascuæ adeo delectet, diligenter attende. Sed nec illud prætereat te de hora meridiana, et quod is potissimum exploratur locus, in quo qui pascit, cubat simul : quod est magnæ securitatis indicium. Arbitror enim ob hoc additum, Cubat, quod eo loci minime necesse sit stare, et vigilare super custodiam gregis **1888** quando grex, etiam cubante pastore et pausante sub umbris, libere nihilominus discurrat in pascuis. Felix regio, in qua pro libitu oves ingrediuntur et egrediuntur, et non est qui exterreat. Quis mihi tribuat videre vos, meque pariter in montibus pasci una cum illis nonaginta novem quæ illic relictæ leguntur, cum pastor earum dignanter ad unam descendit quæ erraverat? (*Matth.* XVIII, 12.) Secure procul dubio cubat prope, qui et longe recedere minime dubitavit, sciens quia in tuto eas relinqueret. Merito sponsa illo suspirat, merito inhiat loco pascuæ simul et pacis, sed quietis, sed securitatis, sed exsultationis, sed admirationis, sed stuporis. Nam et me miserum, heu! longe agentem et de longe salutantem, en ipsa ejus recordatio ad lacrymas provocat, planę juxta affectionem et vocem dicentium : *Super flumina Babylonis illic sedimus et flevimus, dum recordaremur tui, Sion* (*Psal.* CXXXVI, 1). Libet exclamare et me cum sponsa pariter et cum Propheta : *Lauda Deum tuum, Sion; quoniam confortavit seras portarum tuarum, benedixit filiis tuis in te. Qui posuit fines tuos pacem, et adipe frumenti satiat te* (*Psal.* CXLVII, 12-14). Quis non illic vehementer cupiat pasci et propter pacem, et propter adipem, et propter satietatem? Nihil ibi formidatur, nihil fastiditur, nihil deficit. Tuta habitatio paradisus, dulce pabulum Verbum, opulentia multa nimis æternitas.

3. Habeo et ego Verbum, sed in carne; et mihi apponitur veritas, sed in sacramento. Angelus ex adipe frumenti saginatur, et nudo saturatur grano; me oportet interim quodam sacramenti cortice esse contentum, carnis furfure, litteræ palea, velamine fidei. Et hæc talia sunt quæ gustata afferunt mortem, si non de primitiis spiritus quantulumcunque accipiant condimentum. Prorsus mors mihi in olla, nisi ex prophetæ farina dulcoretur (*IV Reg.* IV, 40, 41). Denique absque spiritu et sacramentum ad judicium sumitur, et caro non prodest quidquam, et littera occidit, et fides mortua est. Sed spiritus est qui vivificat, ut vivam in eis. At quantalibet sane abundantia spiritus pinguescant ista, non pari omnino jucunditate sumitur cortex sacramenti et adeps frumenti, fides et species (*alias mendose*, spes), memoria et præsentia, æternitas et tempus, vultus et speculum, imago Dei et forma servi. Nempe in omnibus his fides locuples mihi, intellectus pauper. Nunquid vero par sapor intellectui fideique, cum sit in meritum ista, ille in præmium? Vides ergo tantum distare inter pabula, quantam et inter loca; et sicut exaltantur cœli a terra, ita habitantes in eis, bonis potioribus abundare?

4. Festinemus proinde, filii, festinemus ad locum tutiorem, ad pastum suaviorem, ad uberiorem et

fertiliorem agrum. Festinemus ut habitemus sine metu, abundemus sine defectu, epulemur sine fastidio. Tu enim, Domine sabaoth, qui cum tranquillitate judicas omnia, etiam cum securitate æque omnia ibi pascis. Idem ipse et Dominus exercituum, et pastor ovium. Ergo et pascis, et cubas pariter, sed non hic. Denique stabas cum e cœlo prospiceres unam ex tuis oviculis (Stephanum loquor) a lupis circumdari super terram (*Act.* VII, 55). Et propterea, quæso, *indica mihi ubi pascas, ubi cubes in meridie*; hoc est tota die : etenim illa meridies tota est dies, et ipsa nesciens vesperam. Et ideo melior dies illa in atriis tuis super millia (*Psal.* LXXXIII, 11), quia nescit occasum. At matutinum forsitam habuit, cum primum videlicet dies sanctificatus illuxit nobis, per viscera utique misericordiæ Dei nostri, in quibus visitavit nos Oriens ex alto (*Luc.* I, 78). Vere tunc suscepimus, Deus, misericordiam tuam in medio templi tui (*Psal.* XLVII, 10), cum in medio umbræ mortis exortus matutini lux orta est nobis, et mane vidimus gloriam Domini. Quanti reges et prophetæ voluerunt videre, et non viderunt? Quare? nisi quia nox erat, et necdum venerat illud exspectatum mane, cui fuerat repromissa misericordia? Unde et orabat quis dicens, *Auditam fac mihi mane misericordiam tuam, quia in te speravi* (*Psal.* CXLII, 8).

5. Fuit namque quædam hujus aurora diei, ex quo sol justitiæ per archangelum Gabrielem nuntiatus est terris, et Virgo Deum in utero de Spiritu sancto concepit **1389** et peperit Virgo, ac deinceps, quoad in terris visus est, et cum hominibus conversatus est. Nam usque adeo per totum id temporis lux pusilla, et tanquam lux revera auroræ apparuit, ut diem esse interim apud homines pene universitas ignoraret. Denique *si cognovissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent* (*I Cor.* II, 8). Et utique ipsis paucis discipulis dicebatur : *Adhuc modicum lumen in vobis est* (*Joan* XII, 35); eo quod aurora esset et initium, vel potius indicium diei, dum Sol adhuc absconderet radios suos, et minime eos spargeret super terram. Paulus quoque dicebat, quoniam *nox præcessit, dies autem appropinquavit* (*Rom.* XIII, 12), significans esse tunc adhuc adeo modicum lumen, ut propinquasse, quam venisse diem dicere maluerit. Quando autem hoc dicebat? Profecto quando Sol reversus ab inferis, jam se ad alta cœli sustulerat. Quanto magis cum adhuc similitudo carnis peccati instar densæ nubis operiret auroram, juxta omnes nimirum nostri corporis passiones, ita ut neque amara mors, nec crux probrosa defuerit? quanto magis, inquam, tunc exigua tenuisque admodum lux fuit, et quæ de auroræ magis, quam de Solis prodire præsentia videretur?

6. Erat ergo aurora, et ipsa subobscura satis, tota illa Christi videlicet conversatio super terram, usque dum occumbens et rursum exoriens, solaris suæ præsentiæ lumine clariori fugavit auroram, et mane facto absorpta est mox in victoria. Denique habes : *Et valde mane uno sabbatorum veniunt ad monumentum orto jam sole* (*Marc.* XVI, 2). Annon mane fuit, quando ortus est Sol? Attulit autem novum de resurrectione decorem, et sereniorem solito lucem, quoniam etsi noveramus eum secundum carnem, sed nunc jam non novimus (*II Cor.* V, 16). Est scriptum in Propheta : *Decorem induit, induit fortitudinem, et præcinxit se* (*Psal.* XCII, 1) : quod carnis infirma, tanquam nubila quædam excusserit, stolam gloriæ induens, Sane extunc elevatus est Sol, et sensim demum diffudens suos radios super terram, cæpit paulatim ubique clarior apparere, fervidiorque sentiri. Verum quantumlibet incalescat et invalescat, multiplicet et dilatet radios suos per omnes hujus nostræ mortalitatis curriculum (erit enim nobiscum usque ad consummationem sæculi (*Matth.* XXVIII, 20) ; non tamen ad meridianum perveniet lumen, nec in illa sui plenitudine videbitur modo, in qua videndus est postea, ab his duntaxat, quos hac visione ipse dignabitur. O vere meridies, plenitudo fervoris et lucis, solis statio, umbrarum exterminatio, desiccatio paludum, fetorum depulsio ! O perenne solstitium, quando jam non inclinabitur dies ! o lumen meridianum, o vernalis temperies, o æstiva venustas, o autumnalis ubertas : et, ne quid videar præteriisse, o quies et feriatio hiemalis ! Aut certe, si hoc magis probas, sola tunc hiems abiit et recessit. Hunc locum, inquit, tantæ claritatis et pacis et plenitudinis indica mihi, ut quemadmodum Jacob adhuc in corpore manens vidit Dominum facie ad faciem, et salva facta est anima ejus (*Gen.* XXXII, 30); vel certe sicut Moyses vidit eum, non per figuras est ænigmata, seu per somnia, uti prophetæ alii, sed modo plane præcellenti atque inexperto cæteris, sibi noto et Deo (*Num,* XII, 6-8); vel sicut Isaias revelatis oculis cordis vidit eum super solium excelsum et elevatum (*Isa.* VI, 1); vel etiam quomodo Paulus raptus in paradisum audivit verba ineffabilia (*II Cor.* XII, 4), et Dominum suum Jesum Christum vidit oculis suis; ita ego quoque te in lumine tuo et in decore tuo per mentis excessum merear contemplari pascentem uberius, quiescentem securius.

7. Nam et hic pascis, sed non in saturitate ; nec cubare licet, sed stare et vigilare oportet propter timores nocturnos. Heu ! nec clara lux, nec plena refectio, nec mansio tuta : et ideo *indica mihi ubi pascas, ubi cubes in meridie*. Beatam me dicis cum esurio et sitio justitiam (*Matth.* V, 6). Quid hoc ad illorum felicitatem, qui repleti sunt in bonis domus tuæ (*Psal.* LXIV, 5), qui epulantur et exsultant in conspectu Dei, et delectantur in lætitia? (*Psal.* LXVII, 4.) Sed et si quid patior propter justitiam, nihilominus **1390** beatam pronuntias (*Matth.* V, 9). Et certe pasci ubi timeas pati jucunditatem habet, sed non securitatem. Porro autem pasci et pati simul, nonne molesta jucunditas est ? Omnia mihi hic cedunt citra perfectum, plura præter votum, et tutum

nihil. Quando adimplebis me lætitia cum vultu tuo? (*Psal.* XV, 11). Vultum tuum, Domine, requiram (*Psal.* XXVI, 8). Vultus tuus meridies est. *Indica mihi ubi pascas, ubi cubes in meridie.* Scio satis ubi pascas non cubans ; indica mihi ubi pascas et cubes. Non ignoro ubi aliis temporibus pascere soleas ; sed scire velim ubi in meridie pascas. Nam in tempore quidem mortalitatis meæ, et in loco peregrinationis meæ consuevi sane sub tua custodia pasci, et pasceres in lege, et prophetis, et psalmis de te ; nec non in evangelicis pascuis et apud apostolos similiter requievi ; frequenter etiam de gestis sanctorum, et verbis, et scriptis eorum, victum mihi atque attinentibus mihi mendicavi ut potui ; frequentius autem (quoniam is magis ad manum fuit) manducavi panem doloris, et vinum compunctionis bibi ; et *factæ sunt mihi lacrymæ meæ panes die ac nocte, dum dicitur mihi quotidie : Ubi est Deus tuus?* (*Psal.* XLI, 4.) Nisi quod de mensa tua ; siquidem parasti in conspectu meo mensam adversus eos qui tribulant me (*Psal.* XXII, 5) : de ipsa, inquam, tuæ quidem beneficio miserationis, accipio, in quo utcunque respiro, quoties tristis est anima mea, et quoties conturbat me. Hæc pascua novi et frequentavi te secuta pastorem ; sed indica, quæso, etiam quæ non novi.

8. Sunt quidem et alii pastores, qui dicunt se esse sodales tuos, et non sunt, habentes greges suos, et fines suos pabulo mortis refertos, in quibus pascunt nec tecum, nec per te, quorum utique terminos non intravi, nec appropiavi eis. Ipsi sunt qui dicunt : *Ecce hic est Christus, ecce illic est* (*Marc.* XIII, 21) ; promittentes sapientiæ et scientiæ pascua uberiora, et creditur eis, et confluunt ad eos multi, et faciunt eos filios gehennæ duplo quam se. Cur hoc, nisi quia non est ibi meridies et perspicua lux, ut liquido veritas cognoscatur ; facileque pro ea recipitur falsitas propter verisimilitudinem, quæ non facile in obscuro a vero discernitur, præsertim quia *aquæ furtivæ dulciores sunt, et panis absconditus suavior?* (*Prov.* IX, 17.) Et propterea quæso, ut indices mihi *ubi pascas, ubi cubes in meridie*, id est in manifesto, *ne* seducta *incipiam vagari post greges sodalium tuorum*, quemadmodum et ipsi vagi sunt, nulla stabiles certitudine veritatis, semper discentes, et nunquam ad scientiam veritatis pervenientes (II *Tim.* III, 7). Hæc sponsa propter philosophorum et hæreticorum varia et vana dogmata.

9. Mihi vero videtur non solum propter ea, sed et propter dolos invisibilum potestatum, sicut sunt seductorii spiritus, sedentes in insidiis et parantes sagittas suas in pharetra, ut sagittent in obscuro rectos corde : propter hos, inquam, et maxime, videtur mihi illa meridies optanda etiam nobis, ut clara luce deprehendamus astutias diaboli, atque angelum Satanæ illum qui se transfigurat in angelum lucis (*II Cor.* XI, 14), ab angelo nostro facillime discernamus. Non enim aliter nos custodire sufficimus ab incursu et dæmonio meridiano (*Psal.* XC, 6), nisi in meridiano æque lumine. Quod quidem dæmonium idcirco meridianum dictum existimo, quia sunt aliqui de numero malignorum, qui cum merito tenebrosæ obstinatæque voluntatis suæ nox et nos perpetua sint, diem tamen se ad fallendum simulare noverunt, nec modo diem, sed et meridiem, sicut eorum princeps non contentus esse æqualis Deo, etiam *adversatur, et extollitur supra id quod dicitur, aut quod colitur Deus* (*II Thess.* II, 4). Itaque nisi cordi illius, quem forte aliquod istiusmodi dæmonium meridianum tentandum acceperit, oriens ex alto illuxerit verus meridies, qui falsum convincat et prodat, non poterit omnino caveri, sed tentabit et supplantabit sine dubio sub specie boni, pro bono scilicet malum incauto et improvido persuadens. Et tunc meridies, id est major claritas, apparet, tentans, cum quasi boni majoris imaginem præfert.

1391 10. Quoties, verbi causa, suggessit anticipare vigilias, quo ad solemnia fratrum illuderet dormitanti? Quoties, produci jejunia, ut divinis obsequiis eo inutilem redderet, quo imbecillem? Quoties bene proficientibus in cœnobiis invidens, obtentu quasi majoris puritatis eremum petere persuasit, et cognoverunt miseri tandem, quam verus sit sermo quem frustra legerant : *Væ soli, quoniam si ceciderit, non habet sublevantem?* (*Eccle* IV, 10.) Quoties ad opus manuum plus, quam opus fuerat, incitavit ; et fractum viribus, cæteris regularibus exercitiis invalidum reddidit? Quam multis exercitationem corporis, quæ juxta Apostolum ad modicum valet (*I Tim.* IV, 8), non modicam persuasit, et pietate fraudavit? Denique ipsi experti estis, quomodo quidam, ad verecundiam illorum dico, qui ante inhiberi non poterant (ita in spiritu vehementi ad omnia ferebantur), post ad tantam ignaviam devenerunt, ut secundum illud Apostoli, cum spiritu cæperint, nunc carne consummentur (*Galat.* III, 3) : quam turpe iniere fœdus cum suis corporibus, quibus crudele ante indixerant bellum. Videas, proh pudor! importune superflua quæritare, qui prius necessaria obstinatissime recusabant. Quanquam si qui in sua forte invicti obstinatione perdurant, indiscretius abstinentes, et singularitate notabili conturbantes eos, cum quibus habitare debent unius moris in domo ; haud scio sane an se existiment pietatem retinere, cum hujusmodi mihi videantur et longius abjecisse. Nam qui sapientes in oculis suis decreverunt apud se nec consilio acquiescere, nec præcepto, videant quid respondeant, non mihi, sed dicenti : *Quoniam quasi peccatum ariolandi est repugnare, et quasi scelus idololatriæ nolle acquiescere.* Præmiserat autem quia *melior est obedientia quam victima et auscultare magis quam offerre adipem arietum* (*I Reg.* XV. 22, 23), id est abstinentiam contumacium. Unde Dominus per prophetam : *Nunquid manducabo* ait, *carnes taurorum, aut sanguinem hircorum potabo?* (*Psal.* XLIX, 13.) significans minime sibi accepta fore jejunia superborum vel immundorum.

11. Sed sane vereor, ne damnantes superstitiosos, videamur frena laxare gulosis ; et audiant illi ad periculum sui, quod ad remedium his dicitur. Quamobrem audite, utraque pars, quatuor esse tentationum genera, et ipsa nobis ita prophetico sermone describi. *Scuto*, inquit, *circumdabit te veritas ejus; non timebis a timore nocturno, a sagitta volante in die, a negotio perambulante in tenebris, ab incursu et dæmonio meridiano* (*Psal.* xc, 5, 6). Attendite nihilominus et vos alii, quod omnibus spero profuturum. Illud omnes in nobis sentimus et sensimus qui conversi sumus ad Dominum, quod sancta Scriptura dicit : *Fili, accedens ad servitutem Dei, sta in timore, et præpara animam tuam ad tentationem* (*Eccli.* II, 1). Itaque primordia nostræ conversionis, juxta communis quidem experientiæ rationem, primus exagitat timor, quem intrantibus statim horror vitæ ingerit arctioris, et insuetæ austeritas disciplinæ. Atque is timor nocturnus dicitur, vel quia nox in Scripturis designare solet adversa, vel quoniam propter quod adversa pati aggredimur, id nondum revelatum est. Si enim dies ille luceret, in cujus lumine pariter et labores et præmia videremus; timor omnino quorumvis laborum nullus esset præ desiderio præmiorum, dum clara luce appareret quoniam non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futurum gloriam, quæ revelabitur in nobis (*Rom.* VIII, 18). Nunc vero quoniam abscondita sunt ab oculis nostris, et nox est interim in hac parte; tentamur nimirum a timore nocturno, et pro bonis quæ non videmus, formidamus quæ impræsentiarum sunt adversa tolerare. Vigilandum proinde et orandum primo intrantibus contra hanc primam tentationem, ne subito præoccupati a pusillanimitate spiritus et tempestate, a bono cœpto, quod absit ! resiliant.

12. Superata autem hac tentatione, armemus nos nihilominus et adversus hominum laudes, quæ de laudabili potissimum vita sumunt materiam. Alioquin patebimus vulneri *a sagitta volante in die*, quæ est inanis gloria. Fama siquidem volat; et ideo in die, quia ex 1392 operibus lucis. Si hæc exsufflatur tanquam inanis aura, restat ut solidius aliquid afferatur de divitiis et honoribus sæculi, si forte qui non curat laudes, appetat dignitates. Et vide, si non hic ordo tentandi servatus est in Domino nostro, cui post suggestum ad solam vanitatem præcipitium, ostensa sunt omnia regna mundi atque oblata (*Matth.* IV, 6, 8). Tu ergo exemplo Domini et ista renue. Aliter necesse est circumveniri te *a negotio perambulante in tenebris*, quod est hypocrisis. Etenim ista de ambitione descendit, et in tenebris habitatio ejus : quippe abscondit quod est, et quod non est mentitur. Negotiatur autem omni tempore, formam retinens pietatis ad esse occultandum, virtutem autem ejus vindicans, et emens honores.

13. Postrema tentatio est dæmonium meridianum, quod soleat maxime insidiari perfectis, qui videlicet, tanquam viri virtutum, omnia superaverint ; voluptates, favores, honores. Quid enim jam superest ei qui tentat, in quo possit pugnare palan adversus hujusmodi? Venit proinde occultus, qui manifestus non audet ; et quem satis expertus est apertum omne horrere malum, falso bono supplantare molitur. Qui autem dicere possunt cum Apostolo : *Non enim ignoramus astutias ejus* (*II Cor.* II, 11) ; quo plus proficiunt, eo magis solliciti sunt cavere a laqueo isto. Hinc est quod Maria angelica salutatione turbatur (*Luc.* I, 29), dolum, nisi fallor, suspicans ; et Josue non prius amicum angelum suscipit, quam esse amicum noverit. Denique scisciatur, suusne sit, an adversariorum (*Josue* V, 13-15), tanquam qui expertus sit dæmonii meridiani versutias. Apostoli quoque aliquando cum laborarent in remigando, vento adversante et jactante naviculam, videntes Dominum ambulantem super mare, et putantes esse phantasma, ita ut clamarent præ timore, non apertam meridiani suspicionem dæmonii prætenderunt? Et recordamini Scripturæ dicentis, quia *quarta vigilia noctis venit ad eos ambulans supra mare*. Quarto igitur, id est supremo demum loco, hæc tentatio formidetur, et quo se in summo stare quis viderit, eo sibi vigilantius ab incursu et dæmonio meridiano cavendum intelligat. Porro discipulis verus se manifestavit meridies in eo quod audierunt : *Ego sum, nolite timere* (*Matth.* XIV, 25-27) ; et falsi suspicio ab eis depulsa est. Utinam et nobis, quoties palliata falsitas molitur irrepere, emittat lucem suam et veritatem suam ad prodendam illam oriens ex alto verus meridies; et dividat lucem a tenebris, ut non notemur a propheta tanquam *ponentes lucem tenebras, et tenebras lucem* (*Isai.* V. 20).

14. Adhuc, nisi tædio fuerit longitudo sermonis, has quatuor tentationes tentabo suo ordine assignare ipsi corpori Christi, quod est Ecclesia. Et ecce quam brevius possum percurro. Videte primitivam Ecclesiam, si non primo pervasa est acriter nimis a *timore nocturno*. Erat enim nox, quando omnis qui interficeret sanctos, arbitrabatur obsequium se præstare Deo. Hac autem tentatione devicta et sedata tempestate, inclyta facta est, et juxta promissionem ad se factam, in brevi posita in superbiam sæculorum. Et dolens inimicus quod frustratus esset, ad timore nocturno convertit se callide ad sagittam volantem in die, et vulneravit in ea quosdam de Ecclesia. Et surrexerunt homines vani, cupidi gloriæ, et voluerunt sibi facere nomen : et exeuntes de Ecclesia, diu eumdem matrem suam afflixerunt in diversis et perversis dogmatibus. Sed hæc quoque pestis depulsa est in sapientia sanctorum, sicut et prima in patientia martyrum.

15. En tempora ista libera quidem Deo miserante ab utraque illa malitia; sed plane fœda *a negotio perambulante in tenebris*. Væ generationi huic a fermento Pharisæorum, quod est hypocrisis ! si tamen hypocrisis dici debet, quæ jam latere præ abundantia non valet, et præ impudentia non quærit. Serpit

hodie putida tabes per omne corpus Ecclesiæ, et quo latius, eo desperatius; eoque periculosius, quo interius. Nam si iusurgeret apertus inimicus hæreticus, mitteretur foras et aresceret; si violentus inimicus, absconderet se forsitan **1393** ab eo. Nunc vero quem ejiciet, aut a quo abscondet se? Omnes amici, et omnes inimici; omnes necessarii, et omnes adversarii; omnes domestici, et nulli pacifici; omnes proximi, et omnes quæ sua sunt quærunt. Ministri Christi sunt, et serviunt Antichristo. Honorati incedunt de bonis Domini, qui Domino honorem non deferunt. Inde is quem quotidie vides meretricius nitor, histrionicus habitus, regius apparatus. Inde aurum in frenis, in sellis et calcaribus, et plus calcaria quam altaria fulgent. Inde splendidæ mensæ et cibis, et scyphis; inde commessationes et ebrietates; inde cithara, et lyra, et tibia; inde redundantia torcularia, et promptuaria plena, eructantia ex hoc in illud. Inde dolia pigmentaria, inde referta marsupia. Pro hujusmodi volunt esse et sunt ecclesiarum præpositi, decani, archidiaconi, episcopi, archiepiscopi. Nec enim hæc merito cedunt, sed negotio illi, quod perambulat in tenebris.

16. Olim prædictum est, et nunc tempus implectionis advenit: *Ecce in pace amaritudo mea amarissima* (*Isai.* XXXVIII, 17). Amara prius in nece martyrum, amarior post in conflictu hæreticorum, amarissima nunc in moribus domesticorum. Non fugare, non fugere eos potest; ita invaluerunt, et multiplicati sunt super numerum. Intestina et insanabilis est plaga Ecclesiæ; et ideo in pace amaritudo ejus amarissima. Sed in qua pace? Et pax est, et non est pax. Pax a paganis, et pax ab hæreticis; sed non profecto a filiis. Vox plangentis in tempore isto: *Filios enutrivi et exaltavi, ipsi autem spreverunt me* (*Isai.* I, 2). Spreverunt et maculaverunt me a turpi vita, a turpi quæstu, a turpi commercio, a negotio denique perambulante in tenebris. Superest ut jam de medio fiat dæmonium meridianum ad seducendos si qui in Christo residui sunt, adhuc permanentes in simplicitate sua, Siquidem absorbuit fluvios sapientium, et torrentes potentium, et *habet fiduciam ut Jordanis influat in os ejus* (*Job.* XL, 18), id est simplices et humiles qui sunt in Ecclesia. Ipse enim est Antichristus, qui se non solum diem, sed et meridiem mentietur, et extolletur supra id quod dicitur, aut quod colitur Deus: quem Dominus Jesus interficiet spiritu oris sui, et destruet illustratione adventus sui (*II Thess.* II, 4, 8), utpote verus et æternus Meridies, sponsus et advocatus Ecclesiæ, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

SERMO XXXIV.

In quo tractatur de humilitate et patientia.

1. *Si ignoras te, o pulchra inter mulieres, egredere, et abi post greges sodalium tuorum et pasce hædos tuos juxta tabernacula pastorem* (*Cant.* I, 7). Olim sanctus Moyses, quoniam multum præsumebat de gratia et familiaritate, quam invenerat apud Deum, aspirabat ad quamdam visionem magnam, ita ut diceret Deo: *Si inveni gratiam in oculis tuis, ostende mihi te ipsum.* Accepit autem pro ea visionem longe inferiorem, ex qua tamen ad ipsam quam volebat, posset aliquando pervenire (*Exod.* XXXIII, 13-23). Filii quoque Zebedæi in simplicitate cordis sui ambulantes, magnum aliquid et ipsi sunt, sed ad grandum nihilominus sunt reducti, per quem fuerat ascendendum (*Matth.* XX, 21-23). Ita et modo sponsa, quoniam rem grandem postulare videtur, reprimitur sane austeriori responsione, sed plane, utili et fideli. Oportet namque humiliter sentire de se nitentem ad altiora, ne, dum supra se attollitur, cadat a se, nisi in se firmiter per veram humilitatem fuerit solidatus. Et quia nisi humilitatis merito maxima minime obtinentur, propterea qui provehendus est, correptione humiliatur, humilitate meretur. Tu ergo cum te humiliari videris, habeto id signum in bonum omnino argumentum gratiæ propinquantis. Nam sicut ante ruinam exaltatur cor (*Prov.* XVI, 18), ita ante exaltationem humiliatur. Sane utrumque legis, Deum scilicet et superbis resistere, et humilibus dare gratiam (*Jac.* IV, 6). Nonne denique servum suum Job, cum post insignem **1394** triumphum, tantam et tam probatam ipsius patientiam larga remunerandam benedictione censeret, prius in multis et districtis percunctationibus humiliare curavit, et sic parare viam benedictioni (*Job* XXXVIII, sqq.).

2. At parum est cum per se ipsum humiliat nos Deus, si tunc libenter accipimus, nisi quando et per alium hoc facit, sapiamus similiter. Quamobrem accipite hujus rei mirabile documentum de sancto David. Aliquando maledictum est illi et a servo; at ille nec cumulatam injuriam sensit, quia præsensit gratiam. *Quid mihi*, ait, *et vobis, filii Sarviæ?* (*II Reg.* XVI. 10.) O vere hominem secundum cor Dei, qui se ulciscenti, potius quam exprobranti succensendum putavit! Unde et secura conscientia loquebatur: *Si reddidi retribuentibus mihi mala, decidam merito ab inimicis meis inanis* (*Psal.* VII. 5). Voluit ergo prohiberi maledicum conviciantem, quæstum æstimans maledicta. Et addit: *Dominus misit illum ad maledicendum David* (*II Reg.* XVI, 10). Prorsus secundum cor Dei, qui de corde Dei ferebat sententiam. Sæviebat lingua maledica, et ille intendebat quid in occulto ageret Deus. Vox maledicentis in auribus, et animus inclinabat se ad benedictionem. Nunquid in ore blasphemi Deus? Absit! Sed eo usus est ad humiliandum David. Nec latuit Prophetam; quippe cui incerta et occulta sapientiæ suæ manifestaverat Deus (*Psal.* L, 8), et ideo dicit: *Bonum mihi quod humiliasti me, ut discam justificationes tuas* (*Psal.* CXVIII, 71).

3. Vides quia humilitas justificat nos? Humilitas dixi; et non: Humiliatio. Quanti humiliantur, qui humiles non sunt? Alii cum rancore humiliantur, alii patienter, alii et libenter. Primi rei sunt, sequentes innoxii, ultimi justi. Quanquam et innocentia portio justitiæ est, sed consummatio ejus apud

humilem; qui autem dicere potest : *Bonum mihi quia humiliasti me,* is vere humilis est. Non potest hoc dicere qui invitus tolerat; minus, qui murmurat. Neutri horum promittimus gratiam, quod humiliatur : etsi sane longe hi duo a se differant, et alter quidem in patientia sua possideat animam suam, alter in suo murmure pereat. Sed enim etsi unus iram, neuter tamen gratiam promeretur; quoniam non humiliatis, sed humilibus Deus dat gratiam. Est autem humilis, qui humiliationem convertit in humilitatem, et ipse est qui dicit Deo : *Bonum mihi quod humiliasti me.* Nemini prorsus, quod patienter fert, bonum est, sed plane molestum. Scimus autem quod hilarem datorem diligit Deus (*II Cor.* IX, 7). Unde et cum jejunamus, jubemur caput nostrum ungere oleo, et faciem lavare (*Matth.* VI, 17), ut nostrum scilicet opus bonum spirituali quodam gaudio condiatur, et holocaustum nostrum pingue fiat. Etenim sola gratiam, quam præfert, meretur læta et absoluta humilitas. Quæ enim coacta fuerit vel extorta, qualis utique est in viro patiente illo qui possidet animam suam; hæc, inquam, humilitas, etsi vitam obtinet propter patientiam, propter tristitiam tamen gratiam non habebit (200). Non enim congruit ei, qui ejusmodi est, illud Scripturæ : *Glorietur humilis in exaltatione sua* (*Jac.* I, 9); quoniam non sponte humiliatur, neque libenter.

4. Vis autem videre humilem recte gloriantem, et vere dignum gloria? *Libenter,* inquit, *gloriabor in infirmitatibus meis, ut inhabitet in me virtus Christi* (*II Cor.* XII, 9). Non dicit patienter se ferre infirmitates suas; sed et gloriari, et libenter gloriari in illis, probans etiam sibi bonum esse, quod humiliatur; nec sufficere omnino, ut possideat animam suam tanquam patienter humiliatus, nisi et gratiam accipiat tanquam sponte humiliatus. Generalem vero hinc audi regulam : *Omnis qui se humiliat,* ait, *exaltabitur* (*Luc.* XIV, 11). Significat profecto, non omnem exaltandam esse humilitatem, sed eam tantum, quæ de voluntate venit, non ex tristitia, nec ex necessitate. Nec enim per contrarium omnis qui exaltatur, humiliandus erit; sed tantum qui se exaltat, humiliabitur, nimirum ob voluntariam vanitatem. Ita ergo non qui humiliatur, sed qui sponte se humiliat, exaltabitur; **1395** utique ob meritum voluntatis. Esto enim quod humilitatis materia per alium ministratur, verbi gratia, probra, damna, supplicia; non tamen idcirco recte ab alio, quam a semetipso humiliatus ille dicetur, qui illa omnia tacita et læta conscientia, causa Dei subeunda decreverit.

5. Sed quo progredimur? Patienter, ut sentio, sustinetis excessum in verbo de humilitate et patientia; sed revertamur ad locum, de quo digressi sumus. Id namque incidit nobis ex occasione responsi, quo grandia præsumentem sponsam reprimendam censuit sponsus, et non ad insipientiam illi; sed ut sane ex eo probabilioris et majoris humilitatis daretur occasio, per quam dignior potiorum, atque eorum ipsorum quæ petebat, capacior efficeretur. Verumtamen quia adhuc in januis sumus præsentis capituli, discussionis ejus initium principio, si placet, sermonis alterius ordiamur, præsertim ne verba sponsi vel recenseantur cum tædio, vel audiantur. Quod ipse avertat a servis suis Jesus Christus Dominus noster, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

SERMO XXXV.

De increpatione dura, quam facit sponsus ad sponsam; et duplici ignorantia nimium pavenda et fugienda

1. *Si te,* inquit, *ignoras, egredere* (*Cant.* I, 7). Dura et aspera increpatio, quod dicit, *egredere.* Hoc quippe verbum servi audire solent a valde irascentibus et indignantibus dominis, vel ancillæ a dominabus suis, cum graviter illas offenderint : Exi hinc, exi a me, egredere a conspectu meo et a domo ista. Hoc ergo verbo aspero et amaro satis, nimiumque increpatorio utitur modo sponsus contra dilectam, sub conditione tamen, si se ipsam ignoraverit. Nil quippe validius efficaciusve ad terrendum potuit in eam intendere, quam ut egredi minaretur. Quod et tu advertere potes, si bene attendas unde quo egredi jubeatur. Unde enim, quo putas, nisi de spiritu ad carnem, de bonis animi ad sæcularia desideria, de interna requie mentis ad mundi strepitum, et inquietudinem curarum exteriorum? In quibus omnibus non est nisi labor et dolor, atque afflictio spiritus. Quæ enim anima semel a Domino didicit et accepit intrare ad se ipsam, et in intimis suis Dei præsentiam suspirare, et quærere faciem ejus semper : spiritus est enim Deus; et qui quærunt eum, oportet eos in spiritu ambulare, et non in carne, ut secundum carnem vivant : talis, inquam, anima nescio an vel ipsam gehennam ad tempus experiri horribilius pœnaliusve ducat, quam post spiritualis studii hujus gustatam semel suavitatem exire denuo ad illecebras, vel potius ad molestias carnis, sensuumque inexplebilem repetere curiositatem, dicente Ecclesiaste : *Oculus non impletur visu, nec auris auditu* (*Eccle.* I, 8). Audi enim hominem expertum quæ loquimur : *Bonus es,* inquit, *Domine, sperantibus in te, animæ quærenti te* (*Thren.* III, 25). Ab hoc bono si quis avertere sanctam illam animam conaretur, puto haud secus accepisset, quam si se de paradiso, et ab ipso introitu gloriæ conspiceret deturbari. Audi adhuc et alium similem huic : *Tibi dixit cor meum,* ait, *exquisivit te facies mea; faciem tuam, Domine, requiram* (*Psal.* XXVI, 9). Unde et dicebat : *Mihi autem adhærere Deo bonum est* (*Psal.* LXXII, 28); et item loquens ad animam suam dicit :

(200) Nimirum peculiarem gratiam veris humilibus repromissam, his verbis, *Deus humilibus dat gratiam;* peculiarem, inquam, gratiam, non modo internam, sed etiam externam, nempe exaltationem etiam in hac vita.

Convertere, anima mea, in requiem tuam, quia Dominus benefecit tibi (*Psal.* CXIV, 7). Dico ergo vobis : Nihil est quod in tantum formidet, quisquis hoc beneficium semel accepit, quam ne gratia derelictus, necesse habeat denuo egredi ad carnis consolationes, imo desolationes ; rursumque carnalium sensuum sustinere tumultus.

2. Terribilis proinde et nimis formidolosa comminatio : *Egredere, et pasce hædos tuos.* Quod est : Indignam te noveris illa tua familiari et suavi rerum contemplatione cœlestium, intelligibilium, divinarum. Quamobrem egredere de sanctuario meo, corde tuo, ubi secretos sacrosque veritatis ac sapientiæ sensus **1396** dulciter haurire solebas; et magis tanquam una de sæcularibus, pascendis et oblectandis tuæ carnis sensibus intricare. Hædos quippe (qui peccatum significant, et in judicio collocandi sunt a sinistris) dicit vagos et petulantes corporis sensus, per quos peccatum, tanquam mors per fenestras, intravit ad animam. Cui et bene congruit quod sequitur in Scriptura : *Juxta tabernacula pastorum.* Non enim supra, sicut agni, sed juxta tabernacula pastorum hædi pascuntur. Pastores siquidem, qui veri pastores sunt, licet tabernacula habeant de terra et in terra, corpora videlicet sua, in diebus quibus nunc militant ; non tamen de terra, sed de cœlestibus pascuis greges Dominicos pascere consueverunt : neque enim suam eis, sed Domini prædicant voluntatem. At hædi, qui sunt corporis sensus, cœlestia non requirunt ; sed juxta tabernacula pastorum, in omnibus videlicet bonis sensibilibus hujus mundi, quæ est regio corporum, sumunt, unde sua desideria non tam satient quam irritent.

3. Turpis mutatio studiorum ! ut cui ante studii fuerat, perigrinantem et exsulem animam suam sacris meditationibus, tanquam cœlestibus pascere bonis, Dei beneplacitum et mysteria voluntatis ejus inquirere, penetrare devotione cœlos, et mente supernas circuire mansiones, salutare patres atque apostolos et choros prophetarum, martyrumque admirari triumphos, ac stupere pulcherrimos ordines angelorum : nunc omnibus his omissis, turpi se mancipet corporis servituti ad obediendum carni, ad satisfaciendum ventri et gulæ, ad mendicandum in universa terra, unde ex ea quæ præterit mundi hujus figura, suam semper famelicam curiositatem aliquatenus consoletur. Exitus aquarum deducant oculi mei super hujusmodi animam, quæ cum nutriretur in croceis, demum amplexatur stercora (*Thren.* IV, 5). *Pavit enim*, juxta beati viri sententiam, *sterilem quæ non habebat filios, et viduæ non benefecit* (*Job.* XXIV, 21). Et vide, quia non simpliciter, *egredere* ; sed *egredere*, inquit *et abi post greges sodalium tuorum, et pasce hædos tuos.* In quo, ut mihi videtur, magnæ cujusdam rei nos admonet. Quid istud? Heu ! quod egregia creatura, jam olim facta de grege, et nunc in pejus miserabiliter proruens, non saltem inter greges remanere permittitur, sed post abire jubetur. Quomodo, inquis? Quomodo legis : *Homo cum in honore esset, non intellexit ; comparatus est jumentis insipientibus, et similis factus est illis* (*Psal.* XLVIII, 13). Ecce quomodo de grege facta est egregia creatura. Puto, dicerent jumenta, si loqui fas esset : *Ecce Adam factus est quasi unus ex nobis* (*Gen.* III, 22). *Cum in honore esset*, inquit. In quo honore, quæris? Habitabat in paradiso, et in loco voluptatis conversatio ejus. Nihil molestiæ, nihil indigentiæ sentiebat, odoriferis stipatus malis, fulcitus floribus, gloria et honore coronatus, et constitutus super opera manuum Plasmatoris; magis autem ob insigne divinæ similitudinis præcellebat; et erat illi sors et societas cum plebe angelorum, et cum omni militia cœlestis exercitus.

4. Sed mutavit istam gloriam Dei in similitudinem vituli comedentis fenum. Inde est quod panis angelorum factus est fenum positum in præsepio, appositum nobis tanquam jumentis. *Verbum* quippe *caro factum est* (*Joan.* I, 14), et juxta prophetam : *Omnis caro fenum.* At fenum istud minime desiccatum est, nec ex eo cecidit flos, quia requievit super ipsum Spiritus Domini. Propter hoc namque aliquando finis venit universæ carnis, quia spiritus recesserat vitæ. Denique ait : *Non permanebit spiritus meus in homine in æternum, quia caro est* (*Gen.* VI, 3). Carnis nomine hoc loco vitium designari intellige, non naturam : nec enim spiritum natura expungit, sed vitium. Propter vitium ergo *omnis caro fenum, et omnis gloria ejus tanquam flos feni. Exsiccatum est,* inquit, *fenum, et cecidit flos ;* sed non ille flos qui de virga et radice Jesse ascendit, eo quod requievit super eum Spiritus Domini (*Isai.* XI, 1, 2) ; nec illud fenum quod *Verbum factum est*, pro eo quod sequitur in propheta, *Verbum autem Domini manet in æternum* (*Isai.* XL, 6-8). Si enim fenum Verbum, et **1397** Verbum in æternum manet, fenum quoque necesse est maneat in æternum. Alioquin quomodo vitam præbet æternam, si ipsum minime manet in æternum ? Ait enim : *Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum.* Et quem panem dicat, aperit cum subjungit : *Et panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita* (*Joan.* VI, 52). Quomodo ergo æternum non est, quo æternaliter vivitur ?

5. Sed recole nunc mecum vocem Filii ad Patrem loquentis in psalmo : *Non dabis,* inquit, *Sanctum tuum videre corruptionem* (*Psal.* XV, 10). Haud dubium quin de corpore dicat, quod in sepulcro jacebat exanime. Hoc enim sanctum et angelus qui nuntiavit Virgini, locutus est dicens : *Et quod nascetur ex te Sanctum, vocabitur Filius Dei* (*Luc.* I, 35). Quo ergo pacto sanctum fenum poterat videre corruptionem, quod de incorrupti uteri perpetuo virore vernantibus pascuis ortum, etiam avidos angelorum in se figere possit obtutus, insatiabiliter oblectandos ? Perdat sane fenum viriditatem, si Maria virginitatem amiserit. Ergo cibus hominis mutavit se in pabulum pecoris, homine mutato in pecus. Heu tristis et la-

erymosa mutatio! ut homo paradisi accola, terræ dominus, cœli civis, domesticos Domini sabaoth, frater beatorum spirituum, et cœlestium cohæres virtutum, repentina se conversione invenerit et propter infirmitatem jacentem in stabulo, et propter similitudinem pecorinam indigentem feno, et propter indomitam feritatem alligatum præsepio, sicut scriptum est : *In camo et freno maxillas eorum constringe, qui non approximant ad te* (*Psal.* XXXI, 9). Agnosce tamen, o bos, possessorem tuum ; et tu, asine, præsepe domini tui ; ut prophetæ Dei fideles inveniantur, qui ista sunt Dei mirabilia prælocuti. Cognosce, pecus, quem non cognovisti homo ; adora in stabulo quem fugiebas in paradiso ; honora præsepium cujus contempsisti imperium ; comede fenum, quem panem, et panem angelicum fastidisti.

6. Sed quænam causa, inquis, tantæ dejectionis? Profecto quod *homo cum in honore esset, non intellexit*. Quod non intellexit ? Non dicit : Nos dicamus. Positus in honore non intellexit quod limus esset, honoris fastigio delectatus ; et continuo in se expertus est, quod tanto post tempore homo de filiis captivitatis et prudenter advertit, et veraciter protulit, dicens : *Qui se putat aliquid esse, cum nihil sit, ipse se seducit* (*Galat.* VI, 3). Væ misero, quod non fuit qui jam tunc diceret ei : *Quid superbis, terra et cinis?* (*Eccli.* X, 9.) Hinc egregia creatura gregi admista est, hinc bestiali similitudine Dei similitudo mutata est, hinc societas cum jumentis pro consortio angelorum inita est. Vides quam sit fugienda nobis hæc ignorantia ; de qua tot millia malorum universo nostro generi provenerunt? Ait enim propterea hominem jumentis insipientibus comparatum, quia non intellexit. Cavenda proinde omnimodis ignorantia, ne forte, si adhuc sine intellectu, et post vexationem, inventi fuerimus, multo plura et graviora prioribus mala inveniant nos, dicaturque de nobis : *Curavimus Babylonem, et non est sanata* (*Jerem.* LI, 9). Merito quidem, quod nec vexatio dederit intellectum auditui.

7. Et vide ne forte etiam hinc sponsus, cum dilectam ab ignorantia tanto increpationis tonitruo deterreret, propterea minime dixerit : Egredere cum gregibus ; aut : Egredere ad greges ; sed : *Egredere*, ait, *post greges sodalium tuorum*. Utquid hoc? Sane ut secundam proinde ignorantiam priore magis pavendam pudendamque ostenderet, quod illa hominem bestiis parem fecisset, ista et posteriorem. Nam homines quidem merito ignorantiæ ignorati, id est reprobati, et ad tremendum illud judicium stare, et igni perpetuo tradi habent, non autem et pecudes. Nec dubium fore deterius his qui sic erunt, quam his qui omnino non erunt. *Melius ei fuerat*, inquit, *si natus non fuisset homo ille* (*Marc.* XIV, 21.) Non utique si natus non fuisset omnino, sed si natus non fuisset homo ; sed, verbi gratia, aut pecus, aut alia quæpiam creatura : quæ quoniam judicium non haberet, ad judicium non veniret, ac per hoc nec ad supplicium. Stat ergo anima rationalis, quæ se ob priorem ignorantiam **1398** erubescit, pecudes habere sodales in perfruendis utique bonis terræ ; non etiam similiter socias habituram in perferendis tormentis gehennæ ; et tum demum etiam ab ipsis gregibus suorum sodalium jumentorum cum dedecore exturbandum ; nec jam vel cum ipsis ituram, sed plane post, quando illis nihil mali sentientibus, ipsa malis omnibus exponetur : a quibus non liberabitur in æternum, siquidem secundo ignorare adjecerit. Egreditur itaque homo, et solitarius abit post greges sodalium suorum, cum solus in inferno inferiori retruditur. Annon tibi posteriorem videtur tenere locum, qui ligatis manibus et pedibus projicitur in tenebras exteriores? Et erunt profecto novissima hominis illius pejora prioribus, quando qui prius bestiis æquabatur, nunc et postponitur.

8. Puto quod et in præsenti vita, si bene advertas, posteriorem ire pecoribus hominem judicabis. An non siquidem tibi videtur ipsis bestiis quodam modo bestialior esse homo ratione vigens, et ratione non vivens? Nam pecus quidem si se ratione non regat, excusationem habet a natura, a qua hoc ei penitus munus negatum est ; non habet homo, cui ab ipsa speciali prærogativa donatum est. Merito proinde eo ipso censetur homo egredi, et post ire gregalibus animantibus, quod solum hoc animal conversatione degeneri jura naturæ transgrediens, rationis compos rationis expertia moribus et affectibus imitatur. Convincitur ergo ire post greges homo, et nunc quidem depravatione naturæ, postmodum autem et extremitate pœnæ.

9. Ecce sic maledicetur homo qui ignorantiam Dei habere inventus fuerit. Dei dicam, an sui? Utrumque sine dubio ; utraque ignorantia damnabilis est, utralibet sufficit ad perditionem. Vis scire quia ita est? Sed de Dei minime dubitas, si tamen constat tibi non aliam vitam esse æternam, quam ut Patrem cognoscas Deum verum, et quem misit Jesum Christum (*Joan.* XVII, 3). Audi ergo sponsum liquido et aperte in anima etiam animæ ignorantiam condemnantem. Quid enim dicit? Non utique si Deum, sed : *Si ignoras te*, inquit, etc. Patet ergo quia ignorans ignorabitur (*I Cor.* XIV, 38), sive se, sive Deum ignorare contingat. De qua utraque ignorantia erit nobis, si tamen Deus manum apponit, utilis admodum disputatio. Nom modo tamen ; ne fatigati, et non præmissa ex more oratione, aut ego minus diligenter rem necessariam prosequar, aut vos minus attente, quæ nonnisi magno suscipienda sunt desiderio, audiatis. Etenim si corporis cibus, cum absque appetitu et satiatus illum sumis, non modo non prodest, sed et nocet plurimum ; multo magis panis animæ cum fastidio sumptus, non scientiæ nutrimentum, sed magis tormentum conscientiæ importabit. Quod a nobis avertat sponsus Ecclesiæ Jesus Christus Dominus noster, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

SERMO XXXVI.

Quod scientia litterarum sit bona ad instructionem, sed scientia propriæ infirmitatis sit utilior ad salutem.

1. En ego meæ promissioni; en ego desideriis vestris, en ego etiam Deo pro debito famulatu. Triplici, ut videtis, ratione urgeor ad loquendum; pacti veritate, charitate fraterna, timore Domini. Si tacuero, os meum condemnabit me. Quid, si loquar? Profecto vereor idem judicium, ne loquentem videlicet, et non facientem, identidem os meum condemnet me. Juvate me orationibus vestris, ut semper possim et loqui quæ oportet, et opere implere quæ loquor. Non ignoratis hodiernum nobis propositum esse sermonem de ignorantia, vel potius de ignorantiis; quoniam duæ, si meministis, propositæ sunt, nostri una, et altera Dei : quas et monuimus ambas esse cavendas, quod ambæ damnabiles sint. Superest ut clarius hoc ipsum faciam, edisseram plenius. Sed prius quærendum existimo, sitne ignorantia omnis damnabilis : 1399 Et mihi quidem videtur non esse : neque enim omnis ignorantia damnat; sed multa et innumera esse, quæ nescire liceat absque diminutione salutis. Verbi gratia, si ignoras fabrilem artem, seu carpentariam, aut cæmentariam, et quæcunque istiusmodi sunt artes, quæ ad usus vitæ hujus præsentis ab hominibus exercentur, nunquid impedit ad salutem? Etiam absque omnibus illis artibus, quæ liberales dicuntus (quamvis honestioribus utilioribusque studiis et discantur et exerceantur), quamplurimi hominum salvi facti sunt, placentes moribus atque operibus : quantos enumerat Apostolus in Epistola ad Hebræos, factos dilectos, non in scientia litterarum, sed in conscientia pura et fide non ficta (*Hebr.* XI). Omnes placuerunt Deo in vita sua, vitæ meritis, non scientiæ. Petrus, et Andreas, et filii Zebedæi, cæterique condiscipuli omnes, non de schola rhetorum aut philosophorum assumpti sunt; et nihilominus tamen Salvator per ipsos operatus est salutem in medio terræ. Non in sapientia, quæ in ipsis esset plus quam in cunctis viventibus (*Eccle.* I, 16) (quemadmodum sanctus aliquis de semetipso confessus est), sed in fide et lenitate ipsorum salvos fecit illos, etiam et sanctos, etiam et magistros. Denique notas mundo fecerunt vias vitæ, et non in sublimitate sermonis, aut in doctis humanæ sapientiæ verbis, sed sicut placuit Deo per stultitiam prædicationis eorum salvos facere credentes, quia mundus eum in sua sapientia non cognovit (*I Cor.* II, 1; I, 17, 21).

2. Videar forsitan nimius in suggillatione scientiæ, et quasi reprehendere doctos, ac prohibere studia litterarum. Absit! Non ignoro quantum Ecclesiæ profuerint et prosint litterati sui, sive ad refellendos eos qui ex adverso sunt, sive ad simplices instruendos. Denique legi : *Quia tu repulisti scientiam, repellam et ego te, ut non fungaris mihi sacerdotio* (*Osee* IV, 6) : legi : *Qui docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti; et qui ad justitiam erudiunt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates* (*Dan.* XII, 3). Sed et scio ubi legerim : *Scientia inflat* (*I Cor.* VIII, 1) : et rursum : *Qui apponit scientiam, apponit et dolorem* (*Eccli.* I, 18). Vides quia differentia est scientiarum, quando alia inflans, alia contristans est. Tibi vero velim scire quænam hærum videatur utilior seu magis necessaria ad salutem, illam quæ tumet an quæ dolet. Sed non dubito quin dolentem tumenti præferas, quia sanitatem, quam tumor simulat, dolor postulat. Qui autem postulat, propinquat saluti; quoniam qui petit accipit (*Luc.* XI, 10). Denique qui sana contritos corde, exsecratur inflatos, dicente Sapientia, quia *Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam* (*Jac.* IV, 6). Et Apostolus aiebat : *Dico autem per gratiam quæ data est mihi, omnibus qui sunt inter vos, non plus sapere quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem* (*Rom.* XII, 3.) Non prohibet sapere, sed *plus sapere quam oportet*. Quid est autem *sapere ad sobrietatem?* Vigilantissime observare quid scire magis prius ve oporteat. Tempus enim breve est. Est autem, quod in se est, omnis scientia bona, quæ tamen veritate subnixa sit : sed tu qui cum timore et tremore tuam ipsius operari salutem pro temporis brevitate festinas, ea scire potius ampliusque curato quæ senseris vinciniora saluti. Nonne medici corporum medicinæ portionem definiunt eligere in sumendis cibis, quid prius, quid posterius, et ad quem modum quidque sumi oporteat? Nam, etsi bonos constat esse cibos, quos Deus creavit, tu tamen ipsos tibi, si in sumendo modum et ordinem non observes, reddis plane non bonos. Ergo quod dico de cibis, hoc sentite et de scientiis.

3. Sed melius mitto vos ad Magistrum. Non est enim nostra ista sententia, sed illius; imo et nostra, quoniam Veritatis. *Qui se*, inquit, *putat aliquid scire, nondum scit quomodo oporteat eum scire* (*I Cor.* VIII, 2). Vides quoniam non probat multa scientem, si sciendi modum nescierit. Vides, inquam, quomodo fructum et utilitatem scientiæ in modo sciendi constituit? Quid ergo dicit modum sciendi? Quid, nisi ut scias quo ordine, quo studio, quo fine quæque nosse oporteat? Quo ordine, ut id prius, quod 1400 maturius ad salutem : quo studio, ut id ardentius, quod vehementius ad amorem : quo fine, ut non ad inanem gloriam, aut curiositatem, aut aliquid simile, sed tantum ad ædificationem tuam vel proximi. Sunt namque qui scire volunt eo fine tantum, ut sciant; et turpis curiositas est. Et sunt qui scire volunt, ut sciantur ipsi; et turpis vanitas est. Qui profecto non evadent subsannantem satyricum, et ei qui ejusmodi est decantantem :

Scire tuum nihil est, nisi te scire hoc sciat alter.
(PERSIUS, satyra 1, vers. 27.)

Et sunt item qui scire volunt ut scientiam suam vendant; verbi causa, pro pecunia, pro honoribus : et turpis quæstus est. Sed sunt quoque qui scire volunt, ut ædificent; et charitas est. Et item qui scire volunt, ut ædificentur; et prudentia est.

4. Horum omnium soli ultimi duo non inveniuntur in abusione scientiæ, quippe qui ad hoc volunt intelligere ut bene faciant. Denique : *Intellectus bonus omnibus facientibus eum* (*Psal.* CX, 10). Reliqui omnes audiant : *Scienti bonum et non facienti, peccatum est ei* (*Jac.* IV, 17); ac si per similitudinem dicat : Sumenti cibum et non digerenti, perniciosum est ei. Cibus siquidem indigestus, et qui bonam non habet decoctionem malos generat humores, et corrumpit corpus, et non nutrit. Ita et multa scientia ingesta stomacho animæ, quæ est memoria, si decocta igne charitatis non fuerit, et sic per quosdam artus animæ, mores scilicet atque actus, transfusa atque digesta, quatenus ipsa de bonis quæ noverit, vita attestante et moribus, bona efficiatur; nonne illa scientia reputabitur in peccatum, tanquam cibus conversus in pravos noxiosque humores? An non malus humor peccatum? an non mali humores pravi mores? At non inflationes et tortiones in conscientia sustinebit qui hujusmodi est, sciens videlicet bonum et non faciens? An non responsum mortis et damnationis toties in semetipso habebit, quoties in mentem venerit sermo quem dixit Deus, quia *servus sciens voluntatem Domini sui, et non faciens digna, plagis vapulabit multis* (*Luc.* XII, 47.) Et vide ne forte in persona talis animæ propheta plangeret, dicens : *Ventrem meum doleo, ventrem meum doleo* (*Jerem.* IV, 19). Nisi quod ipsa ingeminatio geminum videtur innuere sensum, ut præter hunc quem diximus, etiam alium requiramus. Puto enim quod in sua persona potuit hoc dixisse Propheta, quod videlicet scientia plenus, et æstuans charitate, et omnino effundere cupiens, non inveniret qui curaret audire; et sic quasi oneri sua sibi scientia erat, quam communicare non poterat. Plangit itaque pius Ecclesiæ doctor tam illos qui scire contemnunt quomodo sit vivendum, quam illos qui scientes, male nihilominus vivunt. Et hoc pro eo quod eumdem sermonem Propheta repetit.

5. Advertisne jam quam verum sensit Apostolus, quia *scientia inflat*? Volo proinde animam primo omnium scire se ipsam, quod id postulet ratio et utilitatis et ordinis. Et ordinis quidem, quoniam quod nos sumus primum est nobis; utilitatis vero, quia talis scientia non inflat, sed humiliat, et est quædam præparatio ad ædificandum. Nisi enim super humilitatis stabile fundamentum, spirituale ædificium stare minime potest. Porro ad se humiliandum nihil anima invenire vivacius seu accommodatius potest, quam si se in veritate invenerit : tantum non dissimulet, non sit in spiritu ejus dolus, statuat se ante faciem suam, nec se a se avertere abducatur. Nonne se ita intuens clara luce veritatis, inveniet se in regione dissimilitudinis : et suspirans misera, quam jam latere non poterit quod vere misera sit, nonne cum Propheta clamabit ad Dominum : *In veritate tua humiliasti me?* (*Psal.* CXVIII, 75.) Nam quomodo non vere humiliabitur in hac vera cognitione sui, cum se perceperit oneratam peccatis, mole hujus mortalis corporis aggravatam, terrenis intricatam curis, carnalium desideriorum fæce infectam, cæcam, curvam, infirmam, implicitam multis erroribus, expositam mille periculis, mille timoribus trepidam, mille **1401** difficultatibus anxiam, mille suspicionibus obnoxiam, mille necessitatibus ærumnosam, proclivem ad vitia, invalidam ad virtutes? Unde huic jam extollentia oculorum, unde levare caput? Nonne magis convertetur in ærumma sua, dum configitur spina (*Psal*, XXXI, 4). Convertetur, inquam, ad lacrymas, convertetur ad planctus et gemitus, convertetur ad Dominum, et in humilitate clamabit : *Sana animam meam, quia peccavi tibi* (*Psal.* XL, 5). Porro conversa ad Dominum recipiet consolationem, quia Pater est misericordiarum, et Deus totius consolationis.

6. Ego quandiu in me respicio, in amaritudine moratur oculus meus. Si autem suspexero et levavero oculos ad divinæ miserationis auxilium; temperabit mox amaram visionem mei visio læta Dei, cui et dico : *Ad me ipsum anima mea conturbata, est, propterea memor ero tui* (*Psal.* XLI, 7). Nec mediocris Dei visio, pium et deprecabilem experiri, sicut revera benignus et misericors est, et præstabilis super malitia (*Joel* II, 13), quippe cujus natura bonitas, et cui proprium est misereri semper et parcere. Tali itaque experimento et tali ordine salubriter innotescit Deus, cum prius se homo noverit in necessitate positum, et clamabit ad Dominum, et exaudiet eum, et dicet : *Eruam te, et honorificabis me* (*Psal.* XLIX, 15). Atque hoc modo erit gradus ad notitiam Dei cognitio tui; et ex imagine sua, quæ in te renovatur, ipse videbitur, dum tu quidem revelata facie gloriam Domini cum fiducia speculando, in eamdem imaginem transformaris de claritate in claritatem, tanquam a Domini Spiritu (*II Cor.* III, 18).

7. Sed jam demum adverte quomodo utraque cognitio sit tibi necessaria ad salutem, ita ut neutra carere valeas cum salute. Nam, si ignoras te, non habebis timorem Dei in te, non humilitatem. An vero sine timore Dei et sine humilitate de salute præsumas, tu videris. Bene fecistis grunniendo significare quod minime ita sapiatis, imo quod non ita desipiatis, ne in eo quod planum est immoremur. Sed attendite cætera. An potius pausandum est nobis propter somnolentos? Putabam me uno sermone implere quod promisi de duplici ignorantia; et fecissem, nisi fastidiosis longior videretur. Quosdam siquidem oscitantes, quosdam et dormitantes intueor. Nec mirum : præcedentis noctis vigiliæ (201) (longissimæ quippe fuerunt) excusant eos. Verum illis quid dicam, qui et tunc dormierunt, et modo

(201) Sic matutinorum quod vocamus officium appellat ex mente S. Benedicti.

nihilominus dormiunt ? Sed non pergo nunc ulterius exagitare verecundiam eorum : sufficit tetigisse. Puto quod melius deinceps vigilabunt, nostræ observationis cauterium verituri. In hac spe gerimus eis hac vice morem ; et quod continuandum ratio exigebat, eorum charitate, pendente licet disputatione, partimur, facientes finem, ubi non erat finis. Ipsi vero super sibi facta indulgentia nobiscum glorificent Sponsum Ecclesiæ, Jesum Christum Dominum nostrum, qui est super omnia Deus ben dictus in sæcula. Amen.

SERMO XXXVII.

De duplici notitia, et duplici ignorantia ; deque malis seu damnis quæ pariunt.

1. Puto, non habemus nunc opus hortari ad vigilandum, cum absque dubio sermo illi suggillatorius vigilet, utpote adhuc recens, qui heri a nobis charitative prolatus, bene aliquos expergefecit. Ergo tenetis memoria quod teneam assensum vestrum, neminem absque sui cognitione salvari : de qua nimirum mater salutis humilitas oritur, et timor Domini, qui et ipse sicut initium sapientiæ, ita est et salutis. Nemo, dico, absque illa cognitione salvatur, qui tamen ætatem habeat ac facultatem cognoscendi. Quod propter parvulos loquor, et propter fatuos, quorum alia ratio est. Quid, si ignoras Deum? poterit ne spes esse salutis cum Dei ignorantia ? Ne hoc quidem. Nec enim potes aut amare quem nescias, aut habere quem non amaveris. Noveris proinde te, ut Deum timeas ; noveris ipsum, ut æque ipsum diligas. In altero initiaris ad sapientiam, **1402** in altero et consummaris quia initium sapientiæ timor Domini, est (*Psal.* CX, 10), et plenitudo legis est charitas (*Rom.* XIII, 10). Tam ergo utraque ignorantia cavenda est tibi, quam sine timore et amore Dei salus esse non potest. Cætera indifferentia sunt, nec salutem, si sciantur, nec damnationem, si nesciantur, habentia.

2. Non tamen dico contemnendam aut negligendam scientiam litterarum, quæ ornat animam, et erudit eam, et facit ut possit etiam alios erudire. Sed duo illa oportet et expedit ut præcedant, in quibus summa salutis constitui superior ratio declaravit. Et vide, si non intuebatur, et si non docebat hunc ordinem qui dicebat : *Seminate vobis ad justitiam, metite spem vitæ ;* et tunc demum *illuminate vobis,* ait, *lumen scientiæ* (*Osee* X, 12). Ultimam posuit scientiam, tanquam picturam, quæ statum habere nequeat super mane : et ideo illa duo præmisit et subjecit illi, tanquam si solidum aliquid picturæ substerneret. Securus jam intendam scientiæ, si vitæ prius per beneficium spei securitatem accepero. Tu ergo seminasti tibi ad justitiam, si ex vera notitia tui evigilasti timere Deum, temetipsum humiliasti, fudisti lacrymas, eleemosynas profudisti, cæterisque te pietatis actionibus mancipasti, si jejuniis et vigiliis afflixisti corpus, si pectus tunsionibus, cœlos clamoribus fatigasti. Hoc siquidem seminare est ad justitiam. Semina sunt bona opera, bona studia ; semina lacrymæ sunt. *Ibant,* inquit, *et flebant mittentes semina sua.* Sed quid? semper flebunt? Absit ! Sed *venient cum exsultatione portantes manipulos suos* (*Psal.* CXXV, 6). Merito *cum exsultatione,* cum reportant manipulos gloriæ. Ad istud, inquis, in resurrectione in novissimo die, et est nimis longa exspectatio. Noli animo frangi, noli deficere a pusillanimitate spiritus ; habes interim de primitiis spiritus, quod ad præsens in exsultatione metas. *Seminate,* ait, *vobis ad justitiam, metite spem vitæ.* Non te modo mittit ad diem novissimum, quando res jam erit in re, et non in spe ; sed de præsenti loquitur. Prorsus magna lætitia et exsultatio multa et nimis, cum vita venerit.

3. Sed nunquid tantæ lætitiæ spes erit sine lætitia ? *Spe gaudentes,* ait Apostolus (*Rom.* XII, 12). Et David non lætaturum, sed lætatum se dixit, quod in domum Domini se speraret iturum (*Psal.* CXXI, 1). Nondum vitam tenebat, sed spem profecto vitæ messuerat ; atque in semetipso experiebatur veritatem Scripturæ perhibentis quia non modo remuneratio, sed ipsa quoque *exspectatio justorum lætitia.* Hanc parit in animo illius qui sibi ad justitiam seminavit, præsumpta indulgentia delictorum, si tamen ipsam indulgentiam efficacia attestatur acceptæ gratiæ ad vivendum sanctius deinceps. Omnis in vobis qui hæc sentit intra se actitari, scit quid loquitur Spiritus, cujus vox atque operatio minime inter se unquam dissentiunt. Propterea ergo intelligit quæ dicuntur, quoniam quæ foris audit, intus sentit. Nam, qui in nobis loquitur, operatur in vobis unus atque idem Spiritus, dividens singulis prout vult (*I Cor.* XII, 11) : aliis quidem loqui, aliis autem operari quod bonum est.

4. Quisquis itaque vestrum post illa amara et lacrymosa conversionis suæ primordia respirasse in spem atque in quoddam serenum supernæ consolationis pennis gratiæ sublevatum se evolasse lætatur ; is profecto jam metit, suarum recipiens fructum temporaneum lacrymarum ; et ipse vidit Deum, et audivit vocem dicentis : *Date ei de fructibus manuum suarum* (*Prov.* XXXI, 31). Nam, quomodo non vidit Deum, qui gustavit et vidit quoniam suavis est Dominus? Quam dulcem et suavem te sensit, Domine Jesu, cui a te non modo peccata donata sunt, sed et munus sanctitatis indultum est ; neque id solum, sed et addita insuper ad cumulum bonorum vitæ æternæ promissio ! Felix qui tantum jam messuit, habens interim quidem fructum suum in sanctificationem, finem vero vitam æternam ! Merito qui se invento flevit, gavisus est viso Domino : ad cujus utique miserationis intuitum tantos jam levavit manipulos, remissionem, sanctificationem, spem vitæ. O quam verus est sermo qui in Propheta legitur : *Qui seminant* **1403** *in lacrymis, in exsultatione metent* (*Psal.* CXXV, 5). Ubi breviter comprehensa utraque cognitio est : et nostri quidem in lacrymis serens ; quæ autem Dei, metens in gaudio.

5. Hac ergo in nobis gemina præeunte notitia,

jam ea quæ forte supercreverit scientia minime inflat, utpote quæ nihil afferre valeat terreni commodi vel honoris, quod non sit sane inferius spe concepta, lætitiaque spei jam altius radicata in animo. *Spes autem non confundit; quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis* (*Rom.* v, 5). Ideo illa non confundit, quia ista infundit certitudinem. Per hanc enim *ipse Spiritus testimonium perhibet spiritui nostro, quod filii Dei sumus* (*Rom.* VIII, 16). Quidnam igitur nobis de nostra quantacunque scientia provenire possit quod non sit minus hac gloria, qua inter Dei filios numeramur? Parum dixi : nec respici in ejus comparatione potest orbis ipse et plenitudo ejus, etiamsi totus cedat unicuivis nostrum in possessionem. Cæterum, si nos ignorantia Dei tenet, quomodo speramus in eum quem ignoramus? si nostri, quomodo humiles erimus, putantes nos aliquid esse, cum nihil simus? Scimus autem nec superbis, nec desperatis partem esse vel societatem in sorte sanctorum.

6. Intuere ergo nunc mecum, quanta cura et sollicitudine ambas istas repellere a nobis ignorantias debeamus, quarum omnis peccati altera initium parit, altera consummationem : sicut duarum et regione notitiarum initium sapientiæ una, perfectionem altera gignit; illa timorem Domini, ista charitatem. At istud de notitiis supra ostensum est. Nunc de ignorantiis vide. Etenim, sicut initium sapientiæ timor Domini (*Eccli.* I, 16), sic initium omnis peccati superbia (*Eccli.* X, 15) : et quomodo perfectionem sibi sapientiæ vindicat amor Dei, ita desperatio sibi omnem malitiæ consummationem. Et quemadmodum ex notitia tui venit in te timor Dei, atque ex Dei notitia Dei itidem amor; sic et contrario de ignorantia tui superbia, ac de Dei ignorantia venit desperatio. Sic autem superbiam parit tibi ignorantia tui, cum meliorem quam sis, decepta et deceptrix tua cogitatio te esse mentitur. Hoc quippe et superbia, hoc initium omnis peccati, cum major es in tuis oculis quam apud Deum, quam in veritate. Et ideo qui primus peccavit hoc grande peccatum (diabolum loquor), de ipso dictum est quia *in veritate non stetit, sed mendax est ab initio* (*Joan.* VIII, 44); quoniam, quod in sua fuit cogitatione, non fuit in veritate. Quid, si in eo discordaret a veritate, ut minorem se inferioremque putaret, quam veritas haberet? Excusaret eum sua procul dubio ignorantia, et minime reputaretur superbus, nec tam inveniretur iniquitas ejus ad odium, quam humilitas fortassis ad gratiam. Si enim in quonam statu unumquemque nostrum habeat Deus, liquido cognosceremus; nec supra sane, nec infra secedere deberemus, veritati in omnibus acquiescentes (202). Nunc autem, quia consilium hoc posuit tenebras latibulum suum, et sermo absconditus est a nobis, ita ut nemo sciat si dignus sit amore vel odio (*Eccle.* IX, 1); justius tutiusque profecto, juxta ipsius Veritatis consilium, novissimum nobis locum eligimus, de quo postmodum cum honore superius educamur, quam præsumimus altiorem, unde cedere mox oporteat cum rubore (*Luc.* XIV, 10, 9).

7. Non est ergo periculum, quantumcunque te humilies, quantumcunque reputes minorem quam sis, hoc est, quam te veritas habeat. Est autem grande malum, horrendumque periculum, si vel modice plus vero te extollas, si vel uni videlicet in tua cogitatione te præferas quem forte parem tibi veritas judicat, aut etiam superiorem. Quemadmodum enim si per ostium transeas, cujus superliminare, ut ad intelligentiam loquar, nimium bassum sit, non nocet quantumcunque te inclinaveris; nocet autem, si vel transversi digiti spatio plus quam ostii patitur mensura, erexeris, ita ut impingas et capite quassato collidaris; sic in anima non est plane timenda quantalibet humiliatio, horrenda autem nimiumque pavenda vel minima 1404 temere præsumpta erectio. Quamobrem noli te, homo, comparare majoribus, noli minoribus, noli aliquibus, noli uni. Quid scis enim, o homo, si unus ille, quem forte omnium vilissimum atque miserrimum reputas, cujus vitam sceleratissimam ac singulariter fœdissimam horres, et propterea illum putas spernendum non modo præ te, qui forte jam sobrie, et juste, et pie vivere te confidis, sed etiam præ cæteris omnibus sceleratis tanquam omnium sceleratissimum : quid scis, inquam, si melior et te, et illis mutatione dexteræ Excelsi in se quidem futurus sit, in Deo vero jam sit? Et propterea non mediocrem, non vel penultimum, non ipsum saltem inter novissimos eligere locum nos voluit : sed *recumbe*, inquit, *in novissimo loco;* ut solus videlicet omnium novissimus sedeas, teque nemini, non dico præponas, sed nec comparare præsumas. En quantum malum venit de ignorantia nostri, utique peccatum diaboli, et initium omnis peccati, superbia. Quid etiam Dei parturiat ignorantia, alias videbimus. Nam nunc horæ brevitas non permittit, quoniam hodie tarde convenimus. Itaque sufficiat unumquemque modo, ne se ipsum ignoret, admonitum esse, non solum sermone nostro, sed ipsius quoque dignatione sponsi Ecclesiæ Jesu Christi Domini nostri, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

SERMO XXXVIII.

Qualiter ex ignorantia Dei nascitur desperatio, et qualiter sponsa dicatur pulchra inter mulieres.

1. Quid igitur Dei ignorantia parturit? Nam hinc incipiendum est, sicut recordamini hic heri fuisse terminatum. Quid itaque parturit? Diximus desperationem, sed quonam modo, dicamus. Forte aliquis reversus in se, et displicens sibi in omnibus malis quæ fecit, cogitansque resipiscere, et redire

(202) Insignis hæc notio humilitatis, cujus ratio in ipsa veritate consistit. Confer sermonem 20 de Diversis.

ab omni via mala et carnali conversatione sua, si ignorat, quam sit bonus Deus, quam suavis et mitis, et quam multus ad ignoscendum, nonne sua carnalis cogitatio arguet eum, et dicet : Quid facis ? et vitam istam vis perdere, et futuram? Peccata tua maxima sunt, et nimium multa : nequaquam pro tot et tantis, nec si tu excories, sufficies satisfacere. Complexio tenera est, vita exstitit delicata, consuetudinem difficile vinces. Pro his et similibus desperatus resilit miser, ignorans quam facile omnipotens Bonitas, quæ [*alios*, Omnipotens qui] neminem vult perire, cuncta ista dissolveret : sequiturque impœnitentia, quæ est delictum maximum, et blasphemia irremissibilis. Ipse vero aut conturbatus nimia tristitia absorbetur, et fertur in profundum, minime jam ut consolationem recipiat, emersurus, sicut scriptum est : *Impius, cum venerit in profundum malorum, contemnit* (*Prov.* XVIII, 3) : aut certe dissimulans, et sibi qualicunque verisimili blandiens ratione, revocat se irrevocabiliter in sæculum, ad perfruendum et deliciandum in omnibus bonis ejus, quoad licuerit. Cum autem dixerit : Pax et securitas, tunc repentinus ei superveniet interitus, sicut dolor in utero habentis, et non effugiet (*I Thess.* v, 3). Ita ergo et de ignorantia Dei universæ malitiæ consummatio venit, quæ est desperatio.

2. Apostolus dicit quod ignorantiam Dei quidam habent (*I Cor.* v, 34). Ego autem dico omnes ignorare Deum, qui nolunt converti ad Deum. Neque enim ob aliud procul dubio renuunt, nisi quia gravem et severum imaginantur, qui pius est, durum et implacabilem, qui misericors est, ferum et terribilem, qui amabilis est : et mentitur iniquitas sibi, formans sibi idolum pro eo quod non est ipse. Quid timetis modicæ fidei? ut peccata nolit remittere? Sed affixit ea cruci cum suis manibus. Quod teneri et delicati estis ? Sed ipse novit figmentum nostrum. Quod male assueti, et ligati peccandi consuetudine? Sed Dominus solvit compeditos (*Psal.* CXLV, 7). Forte ne irritatus immanitate et multitudine criminum, cunctetur porrigere manum adjutorii ? Sed ubi abundavit delictum, superabundare et gratia consuevit (*Rom.* v, 20). **1405** An de vestimento solliciti estis, vel cibo, cæterisque corpori vestro necessariis, et propterea cunctamini relinquere vestra? Sed scit quia his omnibus indigetis (*Matth.* VI, 25-32). Quid vultis amplius? quid jam impedit a salute ? Sed hoc est quod dico : Deum ignoratis, sed nec creditis auditui nostro. Vellem vos vel expertis credere, quia, nisi credideritis, non intelligetis. Sed non est omnium fides.

3. Absit autem ut de tali, hoc est de Dei ignorantia, sponsam commonitam sentiamus, quæ tanta sponsi pariter et Dei sui, non dico agnitione, sed amicitia et familiaritate donata est, ut ejus crebra colloquia et oscula mereretur, et nunc familiari ausu loquitur : *Indica mihi ubi pascas, ubi cubes in meridie*. Ubi sane non ipsum, sed locum habitationis gloriæ ejus sibi indicari requirit, quanquam non aliud ipse, et aliud locus ejus vel gloria. Sed reprimenda censetur propter præsumptionem, et de sua ipsius commonenda cognitione, in qua nimirum visa est aliquatenus caligare, quæ tantæ se æstimarit idoneam visioni, sive minus attendens præ excessu suo, quod esset in corpore, sive frustra sperans, etiam manentem in corpore ad illam se posse inaccessibilem accedere claritatem. Ergo ad se ipsam protinus revocatur, et ignorantia convincitur, et insolentia castigatur. *Si ignoras te*, inquit, *egredere* (*Cant.* I, 6, 7). Terribiliter sponsus intonat in dilectam, non tanquam sponsus, sed tanquam magister; et non quasi iratus, sed ut territa purgaretur, purgata idonea redderetur huic ipsi, cui inhiat, visioni. Mundicordibus nempe illa visio sequetratur.

4. Pulchre autem pulchram, non omnimodo quidem, sed pulchram inter mulieres eam dicit, videlicet cum distinctione; quatenus et ex hoc amplius reprimatur, et sciat quid desit sibi. Ego enim puto mulierum nomine hoc loco appellatas animas carnales ac sæculares, nihil in se virile habentes, nihil forte aut constans in suis actibus demonstrantes, sed totum remissum, totum femineum et molle quod vivunt, et quod agunt. Spiritualis autem anima, etsi inde jam pulchra quod non secundum carnem ambulat, sed secundum spiritum; ex eo tamen quod adhuc in corpore vivit, citra perfectum adhuc pulchritudinis proficit, ac proinde non pulchra omni modo, sed pulchra inter mulieres, id est inter animas terrenas, et quæ non sunt, sicut ipsa, spirituales, non autem inter angelicas beatudines, non inter virtutes, potestates, dominationes. Sicut patrum aliquis olim inventus et dictus est *justus in generatione sua* (*Gen.* VI, 9), id est præ omnibus sui temporis suæque generationis; et Thamar justificata perhibetur ex Juda (*Gen.* XXXVIII, 26), hoc est, præ Juda ; et in Evangelio publicanus descendisse refertur de templo justificatus, sed justificatus a Pharisæo (*Luc.* XVIII); et quomodo magnus ille Joannes magnifice quondam commendatus est, quod videlicet superiorem non haberet, sed hoc inter natos mulierum (*Luc.* VII, 28), non autem inter choros beatorum cœlestiumque spirituum ; ita et sponsa modo dicitur pulchra, sed interim adhuc inter mulieres, et non inter cœlestes beatitudines.

5. Desinat proinde, quandiu in terris est, quæ in cœlis sunt curiosius investigare, ne forte scrutatrix majestatis opprimatur a gloria. Desinat inquam, donec inter mulieres versatur, inquirere quæ apud sublimes illas sunt potestates, solis ipsis perspicua, solis cita, tanquam cœlestibus cœlestia ad videndum. Mirabilis facta est, inquit, visio ista ex te, o sponsa, quam tibi postulas demonstrari : nec modo prævales intueri meridianam et miram quam inhabito claritatem. Dixisti enim : *Indica mihi ubi pascas, ubi cubes in meridie*. Sed enim induci in nubes, penetrare in plenitudinem luminis, irrumpere claritatis abyssos, et lucem habitare inaccessibilem, nec temporis

est hujus, nec corporis. Id tibi in novissimis reservatur, cum te mihi exhibuero gloriosam, non habentem maculam aut rugam, aut aliquid hujusmodi. An nescis quia quandiu vivis in hoc córpore, peregrinaris a lumine? Quomodo quæ necdum tota pulchra es, idoneam te existimas universitatem **1406** pulchritudinis intueri? Quomodo denique quæris me in mea claritate videre, quæ adhuc ignoras te? Nam si te plenius nosses, scires utique, corpore quod corrumpitur aggravatam nullatenus posse attollere oculos, et figere in illum fulgorem in quem prospicere angeli concupiscunt. Erit, cum apparuero, quod tota pulchra eris, sicut ego pulcher sum totus: et simillima mihi, videbis me sicuti sum. Tunc audies: *Tota pulchra es, amica mea, et macula non est in te* (*Cant.* IV, 7). Nunc vero, etsi ex parte jam similis, ex parte tamen dissimilis, contenta esto ex parte cognoscere. Te ipsam attende, et altiora te ne quæsieris, et fortiora te ne scrutata fueris (*Eccli.* III, 22). Alioquin *si ignoras te, o pulchra inter mulieres* (*Cant.* I, 7); nam et ego te dico pulchram, sed inter mulieres, hoc est ex parte; cum autem venerit quod perfectum est, tunc evacuabitur quod ex parte est (*I Cor.* XIII, 10): *si* ergo *ignoras te*; sed quæ sequuntur, dicta sunt, et non oportet iterum dici. Promiseram me de duplici ignorantia utiliter disputaturum: si quominus implesse videor, date veniam volenti. Nam velle adjacet mihi, perficere autem non invenio, nisi quantum sua benignitate ad vestram ædificationem largiri dignabitur sponsus Ecclesiæ Jesus Christus Dominus noster, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

SERMO XXXIX.

De curribus Pharaonis, id est diaboli, et de principibus exercitus, qui sunt malitia, luxuria, et avaritia.

1. *Equitatui meo in curribus Pharaonis assimilavi te, amica mea* (*Cant.* I, 8). Ante omnia in his verbis libenter accipimus Ecclesiæ typum in patribus præcessisse, et nostræ sacramenta salutis præostensa esse. In exitu Israel de Ægypto, geminoque illo admirabilis maris obsequio, et transitum scilicet populo dantis, et ultionem de hostibus, baptismi gratia evidenter exprimitur, salvantis homines, et crimina submergentis. *Omnes*, inquit, *sub nube fuerunt, et omnes in Moyse baptizati sunt in nube et in mari* (*I Cor.* X, 1, 2). Sed oportet consequentiam, sicut solemus, signare verborum, et sequentia prioribus copulare; et ita demum elicere suave quidpiam, si possumus, quod prosit moribus instruendis. Ubi itaque sponsæ præsumptio dura et austera increpatione repressa est; ne tristior remaneret, bona illi aliqua, quæ jam acceperat, ad memoriam reducuntur, et aliqua quæ nondum acceperat, promittuntur; sed et pulchra denuo perhibetur, et appellatur amica. Quod tibi, inquit, dure locutus sum, amica mea, nulla in me tibi suspicio sit odii vel rancoris. Nam signa amoris mei in te evidentia sunt ipsa mea munera, quibus te honoravi et ornavi. Nec mihi animi est illa retrahere, sed magis addere ampliora. Vel sic: Non ægre feras, amica mea, minime te accipere modo quod postulas, quæ tanta a me jam accepisti: et majora horum accipies, si in præceptis meis ambulaveris, et in amore meo perseveraveris. Hæc pro litteræ consequentia.

2. Nunc jam videamus, qualia sint quæ se donasse commemorat. Et primum quidem est, quod eam assimilavit equitatui suo in curribus Pharaonis, liberando utique a jugo peccati, mortificatis universis operibus carnis; quemadmodum ille populus liberatus est a servitute Ægypti, subversis et submersis cunctis curribus Pharaonis (*Exod.* XIV, 28). Id quidem miseratio maxima, in qua ego quoque si gloriari voluero, non ore insipiens: Veritatem enim dicam. Fateor et fatebor: *Nisi quia Dominus adjuvit me, paulo minus habitasset in inferno anima mea* (*Psal.* XCIII, 17). Non sum ingratus, non sum oblitus; misericordias Domini in æternum cantabo (*Psal.* LXXXVIII, 1). Verum hactenus mihi cum sponsa. De reliquo, illa singulari dignatione, postquam liberata est, asciscitur in amicam, decorem induitur tanquam, Domini sponsa, interim tamen in genis duntaxat et in collo. Ad hæc illi promittuntur murenulæ pro ornatu, ipsæque aureæ pro pretio, sed et distinctæ argento pro decore. Cui non admodum placeat ordo ipse donationum? Primum, misericorditer liberatur; secundo, dignanter adamatur; tertio, benigne **1407** abluitur et purgatur; postremo, optimi ornamenti accipit promissionem.

3. Non ambigo quosdam jam vestrum in semetipsis recognoscere quæ dicuntur, proprioque experimento commonitos ad intelligentiam prævolare. Sed sane memor versiculi illius: *Declaratio sermonum tuorum illuminat, et intellectum dat parvulis* (*Psal.* CXVIII, 130); pro hujusmodi dignum duco eadem modice latius explananda. Benignus est enim Spiritus sapientiæ (*Sap.* I, 6), et placet illi doctor benignus et diligens, qui ita cupiat satisfacere studiosis, ut morem gerere tardioribus non recuset. Denique: *Qui elucidant me, vitam æternam habebunt*, ait ipsa Sapientia (*Eccli.* XXIV, 31): quo quidem præmio ego fraudari nollerim. Quanquam in his etiam quæ plana videntur, quandoque talia latent, quæ ipsis quoque, qui capaciores videntur et prævolantes ingenio, non erit inutile si diligentius declarentur.

4. Sed vide jam similitudinem de Pharaone et exercitus ejus, et Domini equitatu. Non inter ipsos exercitus similitudo data est, sed de ipsis. Quæ enim societas luci ad tenebras? aut quæ pars fideli cum infideli? Sed inter sanctam spiritualemque animam, et equitatum Domini plane comparatio est, et inter Pharaonem et diabolum, amborumque exercitus. Nec miraberis unam animam equitatus multitudini similatam, si advertas quantæ in ipsa una quæ tamen sancta anima sit, virtutum acies habeantur; quanta in affectionibus ordinatio, quanta in moribus disciplina, quanta in orationibus armatura,

quantum in actionibus robur, quantus in zelo terror, quanta denique ipsi cum hoste conflictuum assiduitas, numerositas triumphorum. Denique in consequentibus legitur; *Terribilis ut castrorum acies ordinata* (*Cant.* VI, 3) ; et item : *Quid videbis*, inquit, *in Sunamite, nisi choros castrorum* ? (*Cant.* VII, 1.) Aut si id tibi non placet, noveris hujusmodi animam nunquam esse sine angelorum custodia, qui eam æmulantur Dei æmulatione, solliciti suo viro servare, et virginem castam exhibere Christo. Et ne dixeris in corde tuo : Ubi sunt ? quis eos vidit? Vidit eos propheta Elisæus, insuper et fecit orando, ut videret etiam Giezi (*IV Reg.* VI, 16, 17). Tu non vides, quia non es propheta, nec puer prophetæ. Vidit patriarcha Jacob, et ait : *Castra Dei sunt hæc* (*Gen.* XXXII, 2). Vidit et doctor gentium, qui dicebat : *Nonne omnes administratorii spiritus sunt, missi in ministerium propter eos qui hæreditatem capiunt salutis* (*Hebr.* I, 14).

6. Ergo angelicis fulta ministeriis, et superno stipata agmine sponsa incedens, similis est equitatui Domini ; illi utique, qui quondam in curribus Pharaonis tam stupendo divini adjutorii miraculo triumphavit. Si enim diligenter advertas, cuncta quæ ibi miraris magnifice perpetrata, invenies hic nihilominus admiranda. Nisi quod in eo nunc magnificentius triumphatur, quod quæ illic corporaliter præcesserunt, hic spiritualiter adimplentur. An non tibi nempe multo fortius longeque gloriosius esse videtur, diabolum prosternere, quam Pharaonem ; atque aerias debellere potestates,quam currrus Pharaonis subvertere? Ibi denique pugnatum est adversus carnem et sanguinem ; hic adversus principes et potestates, adversus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiæ in cœlestibus (*Ephes.* VI, 12). Et prosequere modo mecum singula proportionis membra. Ibi populus eductus de Ægypto, hic homo de sæculo ; ibi prosternitur Pharao, hic diabolus ; ibi subvertuntur currus Pharaonis, hic carnalia et sæcularia desideria, quæ militant adversus animam, subruuntur; illi in fluctibus, isti in fletibus ; marini illi, amari isti. Puto et nunc clamitare dæmonia, si forte contingat incidere in talem animam : *Fugiamus Israelem, quia Dominus pugnat pro eo* (*Exod.* XIV, 25). Visne etiam aliquos de principibus Pharaonis propriis tibi designem nominibus, et de curribus describam, ad instar quorum tu quoque alios, si qui sunt, per te ipsum valeas invenire? Magnus quidam princeps spiritualis atque invisibilis regis Ægypti profecto Malitia est, magnus **1408** Luxuria, magnus Avaritia. Et hi quidem possident terminos suos sub rege suo, sicut sui cuique assignati sunt. Nam Malitia in omni regione maleficiorum atque facinorum dominatur; Luxuria omni immunditiæ et turpitudini carnis præest ; Avaritia in partes rapinæ et fraudis sortita est principatum.

6. Accipe nunc quoque quales his suis principibus Pharao præparaverit currus ad persequendum populum Dei. Habet namque Malitia currum suum rotis quatuor consistentem : Sævitia, Impatientia, Audacia, Impudentia. Valde etenim velox est currus iste ad effundendum sanguinem, qui nec innocentia sistitur, nec patientia retardatur, nec timore frenatur, nec inhibetur pudore. Trahitur autem duobus admodum pernicibus equis, et ad omnem perniciem paratissimis, terrena Potentia, et sæculari Pompa. Tunc namque quadriga ista malitiæ currit valde velociter, cum hinc quidem potentiæ effectus subest ejus adimplendis malitiosis conatibus ; inde plausus pompæ arridet perpetratis sceleribus, ut sermo impleatur qui scriptus est : *Quoniam laudatur peccator in desideriis animæ suæ, et iniquus benedicitur* (*Psal.* IX,3); et iterum alia Scriptura : *Hæc est*, inquit, *hora vestra, et potestas tenebrarum* (*Luc.* XXII, 52). Porro præsident duobus his equis aurigæ duo, Tumor et Livor ; et tumor quidem pompam, livor vero potentiam agit. Is enim rapido fertur diabolicarum amore pomparum, cujus apud se cor prius intumuit. Nam, quod in se firmiter stat timore compressum, gravitate modestum, humilitate solidum, puritate sanum, aura hujus vanitatis nequaquam leviter rapietur. Item terrenæ jumentum potentiæ nonne invidia agitur, et quasi quibusdam livoris urgetur hinc inde calcaribus, suspicione utique decedendi, et metu succumbendi ? Aliud est enim quod suspectus est successor, et aliud quod timetur invasor. His itaque stimulis terrena potentia continue agitatur. Et currus quidem malitiæ sic se habet.

7. Luxuriæ vero currus quadriga nihilominus volvitur vitiorum, Ingluvie videlicet ventris, Libidine coitus, Mollitie vestium, otii soporisque Resolutione. Trahitur equis æque duobus, Prosperitate vitæ, et rerum Abundantia ; et qui his præsident duo, ignaviæ Torpor, et infida Securitas : quia et copia ignaviam solvit, et, secundum Scripturam : *Prosperitas stultorum perdet illos* (*Prov.* I, 32) ; non sane ob aliud, nisi quoniam male securos reddat : *Cum autem dixerint, Pax et securitas; tunc subitaneus superveniet eis interitus* (*I Thess.* V, 3). Hi calcaria minime habent, neque flagella, vel aliquid hujusmodi, sed pro his utuntur conopeo (203) ad faciendam umbram, et flabello ad citandum ventum. Porro conopeum Dissimulatio est, umbram faciens, et protegens ab æstu curarum. Proprium namque est mollis et delicatæ animæ etiam necessarias dissimulare curas, et ne æstuantes sollicitudines sentiat, sub latibulo dissimulationis abscondi. Flabellum vero Effusio est, ventum adulationis apportans. Largi sunt enim luxuriosi, amentes auro ventum de ore adulatorum. Et de hoc satis.

8. Jam vero Avaritia rotis et ipsa vehitur quatuor vitiorum, quæ sunt Pusillanimitas, Inhumanitas, Contemptus Dei, mortis Oblivio. Porro jumenta tra-

(203) In editis plerisque additur *parvulo papilione*, quod glossema est marginale in scriptis.

hentia, Tenacitas, et Rapacitas; et his unus auriga ambolus præsidet, habendi Ardor. Sola siquidem Avaritia, quoniam conducere plures non patitur, uno contenta est servitore: Ipse vero injuncti operis promptus admodum atque infatigabilis exsecutor. urgendis sane jumentis trahentibus, flagris utitur acerrimis, Libidine acquirendi, et Metu amittendi.

9. Sunt et alii principes regis Ægypti habentes et ipsi currus suos in expeditione domini sui, sicut Superbia, quæ unus est de majoribus principibus; sicut inimica fidei Impietas, magnum et ipsa tenens locum in domo et regno Pharaonis; et multi adhuc sunt alii inferioris ordinis satrapæ et equites, quorum non est numerus in Pharaonis exercitu; quorum et nomina, et **1409** officia, necnon et arma et apparatus eorum vestris studiis, ut in his exerceamini, inquirenda relinquo. In istorum itaque principum fortitudine, curruumque suorum, invisibilis Pharao ubique discurrens, in omnem familiam Domini, quibus potest viribus, more tyrannico debacchatur, in his etiam his diebus exeuntem Israel de Ægypto insequitur. At ille nec subvectus curribus, nec protectus armis; nihilominus tamen sola Domini manu confortatus, secure decantat: *Cantemus Domino, gloriose enim honorificatus est; equum et ascensorem projecit in mare* (*Exod.* xv, 1); item: *Hi in curribus et hi in equis; nos autem in nomine Domini Dei nostri invocabimus* (*Psal.* xix, 8). Et hæc dicta sint pro adducta similitudine de equitatu Domini, et curribus Pharaonis.

10. Post hæc *amica* appellatur. Nam ipse quidem et ante liberationem amicus erat, alioquin non liberasset quam non amasset; sed illa beneficio liberationis adducta est ut esset amica. Audi denique confitentem. *Non quia dilexerimus eum nos*, inquit, *sed ipse prior dilexit nos* (*I Joan.* iv, 10). Recordare nunc mihi Moysi et Æthiopissæ, et agnosce jam tunc præfiguratum conjugium Verbi et animæ peccatricis; et discerne, si potes, quid tibi dulcius sapiat in consideratione suavissimi sacramenti, Verbine, nimium benigna dignatio, an animæ inæstimabilis gloria, an inopinata fiducia peccatoris. Sed non potuit Moyses Æthiopissæ mutare pellem, potuit Christus. Sequitur enim: *Pulchræ sunt genæ tuæ, sicut turturis.* Sed hoc sermoni alteri reservetur; ut semper quæ in mensa Sponsi nobis apponuntur, cum aviditate sumentes, eructemus in ipsius laudem et gloriam, Jesu Christi Domini nostri, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

SERMO XL.

Quod intentio sit facies animæ: quæ sit ejus pulchritudo aut deformitas; quæ ejusdem solitudo et pudicitia.

1. *Pulchræ sunt genæ tuæ, sicut turturis* (*Cant.* i, 9). Tenera est sponsæ verecundia; et ad increpationem sponsi, puto, facies ejus rubore suffusa est, pulchriorque ex eo apparens, illico audit: *Pulchræ sunt genæ tuæ, sicut turturis.* Vide autem ne carnaliter cogites coloratam carnis putredinem, et purulentiam flavi sanguineive humoris, vitreæ cutis superficiem summatim atque æqualiter suffundentem: e quibus sibi invicem moderate permistis, ad venustandam genarum effigiem rubior subpallidus in efficientiam corporeæ pulchritudinis temperatur. Alioquin incorporea illa animæ invisibilisque substantia, nec corporeis distincta membris, nec visibilibus exstat fucata coloribus. Tu vero spiritualem essentiam spirituali, si potes, attinge intuitu, et ad coaptandum propositæ similitudinis schema cogita animæ faciem, mentis intentionem, ex qua nimirum rectitudo operis, sicut ex facie pulchritudo corporis, æstimatur. Porro verecundiam intellige, tanquam colorem in facie, quod hæc potissimum virtus et venustatem ingerat, et augeat gratiam. *Pulchræ* ergo *sunt genæ tuæ, sicut turturis.* Poterat usitatius faciem ponere et describere pulchram, sicut solet, cujus pulchritudo laudatur, pulchra facie seu decora facie dici: sed nescio quid sibi voluerit, ut magis genas pluraliter dicendum putaverit, nisi quod minime id crediderim otiosum. Spiritus namque sapientiæ loquitur, cui non est fas vel modicum quid omnino ascribere otiosum, aut secus dictum quam oportuerit. Est itaque sine dubio causa, quæcunque illa sit, cur pluraliter genas maluerit, quam singulariter faciem dicere. Et si tu melius non habes, ego quod mihi videtur aperio.

2. Duo quædam in intentione, quam faciem animæ esse diximus, necessario requiruntur, res et causa; id est, quid intendas, et propter quid. Et ex his sane duobus animæ vel decor, vel deformitas judicatur; ut, verbi causa, anima, quæ ambo ista recta atque pudica habuerit, illi merito veraciterque dicatur: *Pulchræ sunt genæ tuæ, sicut turturis.* Quæ vero altero **1410** horum caruerit, non poterit dici de ea, quod pulchræ sint genæ ejus sicut turturis, propter eam, quæ adhuc ex parte erit, deformitatem. Multo autem minus illi hoc poterit convenire, quæ neutrum horum habere laudabile invenitur. At id totum fiet planius in exemplis. Si, verbi causa, intendat quis animum inquirendæ veritati, atque id solo veritatis amore; nonne is tibi videtur et rem, et causam habere honestam, meritoque sibi vindicare quod dicitur: *Pulchræ sunt genæ tuæ, sicut turturis?* quippe cui in neutra genarum nævus reprehensionis appareat. Quod si minime quidem veritatis desiderio, sed aut inanis gloriæ, aut alterius qualiscunque commodi temporalis obtentu in veritatem intenderit: jam, etsi unam genarum videatur habere formosam, non tamen, ut arbitror, dubitabis judicare vel ex parte deformem, cujus alteram faciem causæ turpitudo fœdaverit. Si autem videris hominem nullis honestis studiis intendentem, sed carnis illecebris irretitum, ventri et luxuriæ deditum quales sunt illi, *quorum deus venter est, et gloria in confusione eorum, qui terrena sapiunt* (*Philipp.* iii, 19): quid istum? nonne ex utraque parte fœdissimum judicabis, in cujus utique intentione et res, et causa reproba invenitur?

3. Ergo intendere non in Deum, sed in sæculum, sæcularis animæ est, nec ullam prorsus genarum speciosam habentis. Intendere autem quasi in Deum, sed non propter Deum, hypocritæ plane animæ est: cujus etsi una facies decora videtur, quod ad Deum qualicunque intentione respiciat; ipsa tamen simulatio omne in ea decorum exterminat, et magis per totum ingerit fœditatem. Si autem vel solum, vel maxime, ob vitæ præsentis necessaria ad Deum converterit intentionem; non quidem fæce hypocrisis putidam, pusillanimitatis tamen vitio dicimus subobscuram, et minus acceptam. Porro e contrario intendere in aliud quam in Deum, tamen propter Deum; non otium Mariæ, sed Marthæ negotium est. Absit autem ut hujusmodi est, quidquam illam dixerim habere deforme! Nec tamen ad perfectum affirmaverim pervenisse decoris : quippe quæ adhuc sollicita est et turbatur erga plurima, et non potest terrenorum actuum vel tenui pulvere non respergi. Quem tamen cito facileque deterget vel in hora sanctæ dormitionis casta intentio, et bonæ conscientiæ interrogatio in Deum. Ergo solum inquirere Deum propter ipsum solum, hoc plane est utramque bipartitæ intentionis faciem habere pulcherrimam; atque id proprium ac speciale sponsæ, cui merito singulari prærogativa audire conveniat : *Pulchræ sunt genæ tuæ, sicut turturis.*

4. Cur vero, *sicut turturis?* Pudica avicula est, et conversatio ejus non cum multis, sed solo degere fertur contenta compare, ita ut si illum amiserit, alterum non requirat, sed sola deinceps conversetur. Tu ergo qui hæc audis, ut sane non otiose audias ea quæ scripta sunt propter te, et nunc propter te versantur et disputantur : tu, inquam, si ad istiusmodi Spiritus sancti incitamenta moveris, et inardescis dare operam, quomodo animam tuam facias sponsam Dei; stude ambas speciosas habere has genas tuæ intentionis, ut imitator castissimæ volucris, sedeas, secundum prophetam, solitarius, quoniam levasti te supra te (*Thren.* III, 28). Omnino supra te est, angelorum Domino desponsari. An non supra te, adhærere Deo atque unum spiritum esse cum eo? Sede itaque solitarius, sicut turtur. Nihil tibi et turbis, nihil cum multitudine cæterorum; etiamque ipsum obliviscere populum tuum, et domum patris tui et concupiscet rex decorem tuum (*Psal.* XLIV, 11, 12). O sancta anima, sola esto, ut soli omnium serves te ipsam, quem ex omnibus tibi elegisti. Fuge publicum, fuge et ipsos domesticos; recede ab amicis et intimis, etiam et ab illo qui tibi ministrat. An nescis te verecundum habere sponsum, et qui nequaquam suam velit tibi indulgere præsentiam præsentibus cæteris! Secede ergo, sed mente, non corpore; sed intentione, sed devotione, sed spiritu. Spiritus enim ante faciem tuam Christus Dominus spiritusque requirit, **1411** non corporis solitudinem, quanquam et corpore interdum non otiose te separas, cum opportune potes, præsertim in tempore orationis. Tenes etiam in hoc et mandatum sponsi, et formam : *Tu*, inquit, *cum oraveris, intra in cubiculum tuum et clauso ostio ora* (*Matth.* VI, 6). Et quod dixit, fecit. Solus in oratione pernoctabat, non modo se abscondens a turbis, sed nec ullum quidem discipulorum, nec ullum domesticorum admittens (*Luc.* VI, 12, 13). Denique tres secum intimos sibi adduxerat, cum ultro properaret ad mortem; avulsus est et ab ipsis orare volens (*Matth.* XXVI, 37-39). Ergo et tu fac similiter, quando orare volueris.

5. De cætero sola indicitur tibi mentis et spiritus solitudo. Solus es, si non communia cogites, si non affectes præsentia, si despicias quod multi suscipiunt, si fastidias quod omnes desiderant, si jurgia devites, si damna non sentias, si non recorderis injuriarum. Alioquin nec si solus corpore es, solus es. Videsne posse esse te et solum, cum inter multos; et inter multos, cum solus es? Solus es in quantacunque hominum verseris frequentia : tantum cave alienæ conversationis esse aut curiosus explorator, aut temerarius judex. Etiamsi perperam actum quid deprehendas, nec sic judices proximum, magis autem excusa. Excusa intentionem, si opus non potes; puta ignorantiam, puta subreptionem, puta casum. Quod si omnem omnino dissimulationem rei certitudo recusat, suade nihilominus ipse tibi, et dicito apud temetipsum : Vehemens fuit nimis tentatio, quid de me illa fecisset, si accepisset in me similiter potestatem? Et memento, me modo alloqui sponsam, et non amicum sponsi instruere, cui alia ratio est diligentius observandi ne quis peccet, et explorandi an peccet, et emendandi si peccatum fuerit. A qua sane necessitate sponsa libera est, soli vivens sibi, et ipsi, quem diligit, sponso pariter et Domino suo, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

SERMO XLI.

Qualiter sponsa recipit interim magnam consolationem de contemplatione divinæ claritatis, antequam perveniat ad claram ejus visionem.

1. *Collum tuum sicut monilia* (*Cant.* I, 9). Solet ornari collum monilibus, non ipsis comparari. Sed hoc illæ faciant, quibus quia de proprio non inest decor, aliunde necesse est ut mendicent, unde se speciosas mentiantur. Nam sponsæ collum ita in se ipso formosum, et tam decenter quasi natura formatum est, ut extrinsecus non requirat ornatum. Quid enim opus est peregrinorum fucos adhibere colorum, cui propria, et tanquam innata sufficit pulchritudo, in tantum ut ipsorum quoque, quæ ad ornandum quæruntur monilium possit adæquare nitorem? Hoc nempe intelligi voluit, qui minime quidem a collo, ut assolet, pendere monilia, sed ipsum potius esse *sicut monilia* dixit. Non jam invocandus est nobis Spiritus sanctus, ut sicut spirituales sponsæ genas sua dignatione tribuit invenire, ita etiam ipsius spirituale collum demonstrare dignetur. Et meo quidem intellectu (quia mihi incumbit loqui quæ sentio) nihil interim verisimilius pro-

babilinsve elucet, quam ipsum animæ intellectum colli nomine designari. Tu quoque idem, ut urbitror, approbabis, si advertas similitudinis rationem. Annon siquidem tibi videtur colli quodam modo vice fungi intellectus, per quem tua anima trajicit in se spiritus vitalia alimenta, atque in quædam transfundit viscera morum, affectumque suorum? Hoc ergo sponsæ collum, id est purus et simplex intellectus, eum nuda et aperta veritate satis per se ipsum reniteat, non indiget ornamento; sed ipsum magis, tanquam pretiosum monile, animam decenter exornat, ac proinde simile monilibus ipsis 1419 describitur. Bonum monile veritas, bonum puritas sive simplicitas, bonum plane monile sapere ad sobrietatem. Philosophorum vel hæreticorum intellectus non habet hunc in se puritatis, veritatisque nitorem: et ideo multam curam gerunt ipsum colorare et fucare phaleris verborum, et versutiis syllogismorum, ne, si nudus appareat, falsi etiam appareat turpitudo.

2. Sequitur: *Murænulas aureas faciemus tibi, vermiculatas argento.* Si, *faciam*, singulariter, et non pluraliter, *faciemus*, dixisset, absolute et indubitanter hoc etiam loqui sponsum pronuntiassem. Nunc autem vide ne forte magis sodalibus ejus congruentiusque assignemus, sponsam quasi consolantibus tali promissione, quod donec perveniat ad visionem ejus, cujus sic flagrat desiderio, facturi sint illi murænulas pulchras et pretiosas, quæ sunt aurium ornamenta. Atque hoc propterea, ut opinor, quia fides ex auditu; et quandiu per fidem ambulatur et non per speciem, danda opera potius instruendo auditui, quam visui exserendo [*alias*, exercendo]. Frustra namque intenditur oculus qui non sit fide mundatus, cum solis qui mundo corde sunt, videndi copia promittatur (*Matth.* v, 8). Scriptum vero est: *Fide mundans corda eorum* (*Act.* xv, 9). Quia ergo fides ex auditu, et ex illa visus purgatio est, merito illi ornandis auribus intendebant, dum auditus, sicut ratio docuit, visus sit preparatio. Tu, inquiunt, o sponsa, intuendæ dilecti inhias claritati; sed hoc alterius temporis est. Damus autem in præsentiarum ornamenta auribus tuis, quod erit tibi interim consolatio, erit et præparatio ad hoc ipsum quod postulas, ac si illud prophetæ ei dicant: *Audi, filia, et vide* (*Psal.* xliv, 11). Videre desideras, sed audi prius. Gradus est auditus ad visum, Proinde audi, et inclina aurem tuam ornamentis quæ tibi facimus, ut per auditus obedientiam ad gloriam pervenias visionis. Nos auditui tuo damus gaudium et lætitiam. Nam visui non est nostrum dare (in quo gaudii plenitudo et tui desiderii adimpletio est), sed illius quem diligit anima tua, Ipse ut gaudium tuum plenum sit, ostendet se ipsum tibi; ipse adimplebit te lætitia cum vultu suo. Tu interim accipe ad consolationem murænulas has de manu nostra; cæterum delectationes in dextera ejus usque in finem.

3. Advertendum cujusmodi ei murænulas offerunt: *Aureas*, inquit. *et vermiculatas argento* Aurum divinitatis est fulgor, aurum sapientia quæ desursum est. Hoc auro fulgentia quædam quasi veritatis signacula spondent se figuraturos hi, quibus id ministerii est, superni aurifices, atque internis animæ auribus inserturos. Quod ego non puto esse aliud, quam texere spirituales quasdam similitudines, et in ipsis purissima divinæ sapientiæ sensa animæ contemplantis conspectibus importare, ut videat, saltem per speculum et in ænigmate, quod nondum facie ad faciem valet ullatenus intueri. Divina sunt, et nisi expertis prorsus incognita quæ effamur; quomodo videlicet in hoc mortali corpore, fide adhuc habente statum, et necdum propalata perspicui substantia luminis, jam tamen [*alias*, interim] puræ interdum contemplatio veritatis partes suas agere intra nos vel ex parte præsumit; ita ut liceat usurpare etiam alicui nostrum, cui hoc datum desuper fuerit, illud Apostoli: *Nunc cognosco ex parte;* item, *Ex parte cognoscimus, et ex parte prophetamus* (*I Cor.* xiii, 12, 9). Cum autem divinius aliquid raptim et veluti in velocitate corusci luminis interluxerit menti spiritu excedenti, sive ad temperamentum nimii splendoris, sive ad doctrinæ usum, continuo, nescio unde, adsunt imaginatoriæ quædam rerum inferiorum similitudines, infusis divinitus sensis convenienter accommodatæ, quibus quodam modo adumbratus purissimus ille ac splendidissimus veritatis radius, et ipsi animæ tolerabilior fiat, et quibus communicare illum voluerit, capabilior, Existimo tamen ipsas formari in nobis sanctorum suggestionibus angelorum, sicut econtrario contrarias 1413 et malas ingeri immissiones per angelos malos non dubium est.

3. Et fortassis hinc illud est speculum atque ænigma, ut dixi, per quod videbat Apostolus (*I Cor.* v, 12), ex istiusmodi puris pulchrisque imaginationibus angelorum quasi manibus fabricatum: quatenus et Dei esse, quod purum et absque omni phantasia corporearum imaginum cernitur, sentiamus; et elegantem quamlibet similitudinem, qua id digne vestitum apparuerit, ministerio deputemus angelico. Quod signasse expressius videtur alia interpretatio, dicens *Similitudines auri fabri faciemus tibi, cum distinctionibus argenti* (*Cant.* i, 10, juxta LXX. Unum est, *cum distinctionibus argenti, et vermiculatas argento.* In quo mihi significare videtur non modo similitudines intus per angelos suggeri, sed nitorem quoque eloquii per ipsos extrinsecus ministrari, quo congrue atque decenter ornatæ, et facilius ab auditoribus capiantur, et delectabilius. Quod si dixeris: Quid eloquio et argento! dicit tibi propheta: *Eloquia Domini, eloquia casta, argentum igne examinatum* (*Psal.* xi, 7). Ita ergo illi cœlestes administratorii spiritus peregrinanti in terris sponsæ faciunt murænulas aureas, vermiculatas argento.

5. Vide autem quomodo illa aliud cupit, et aliud accipit: et nitenti ad contemplationis quietem labor prædicationis imponitur; et sitienti sponsi præsentiam, filiorum sponsi pariendorum, alendo-

rumque sollicitudo injungitur. Neque nunc tantum accidit illi hoc; sed et alia vice, ut memini, cum sponsi amplexus et oscula suspiraret, responsum est ei: *Quia meliora sunt ubera tua vino* (*Cant.* I,1); ut ex hoc se intelligeret matrem, atque ad dandum lac parvulis, nutriendumque filios revocari. Fortassis et in aliis cantici hujus locis hoc ipsum tu quoque, nisi piger sis ad inquirendum, per te ipsum advertere poteris. An non res ista quondam in sancto patriarcha Jacob præfigurabatur, cum frustratus optatis diuque exspectatis Rachelis amplexibus, pro sterili et decora fecundam et lippam invitus atque ignarus accepit? (*Gen.* XXIX, 23, 23.) Ita ergo nunc sponsa scire cupiens et inquirens, ubi in meridianis horis dilectus pascat et cubet, murænulas pro eo reportat aureas, vermiculatas argento; id est, sapientiam cum eloquentia; haud dubium quin ad prædicationis opus.

6. Docemur ex hoc sane, intermittenda plerumque dulcia oscula propter lactantia ubera; nec cuiquam sibi, sed omnibus esse vivendum (204). Væ qui bene de Deo et sentire, et eloqui acceperunt, si quæstum æstiment pietatem; si convertant ad inanem gloriam, quod ad lucra Dei acceperant erogandum; si alta sapientes, humilibus non consentiant. Paveant quod in propheta legitur, dicente Domino: *Dedi eis aurum meum et argentum meum; ipsi autem de argento et auro meo operati sunt Baal* (*Ose.* II, 8). Tu ergo audi quid sponsa, accepta hinc quidem increpatione, inde vero promissione, responderit. Neque enim vel de promissis extollitur, vel pro repulsa irascitur; sed, sicut scriptum est: *Corripe sapientem, et amabit te* (*Prov.* IX, 8); et item quod ad donationes et promissiones spectat: *Quanto major es, humilia te in omnibus* (*Eccli.* III, 20); quod ex ejus responsione melius utrumque patebit. Sed ipsa, si placet, discussio in aliud sermonis principium differatur, et de iis quæ dicta sunt, glorificemus Sponsum Ecclesiæ Dominum nostrum Jesum Christum, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

SERMO XLII.

De duplici humilitate: una videlicet, quam parit veritas; et altera, quam inflammat charitas.

1. *Cum esset rex in accubitu suo, nardus mea dedit odorem suum* (*Cant.* I, 11). Hæc sunt verba sponsæ, quæ in hodiernum diem distulimus; hoc responsum, quod dedit 1414 ubi increpata est a sponso, non tamen sponso, sed ejus sodalibus: quod facile est advertere ex verbis ipsis. Cum enim non dicit, quasi ad secundam personam: Cum esses rex in accubitu tuo, sed: *Cum esset in accubitu suo*, patet quod non id ipsum loquitur, sed de ipso. Puta proinde sponsum, ubi eam (quatenus visum fuit) aut corripuit, aut repressit, comperta ex suffusione genarum verecundia, cessisse loco, ut illa se absente loqueretur liberius quæ sentiret; sed et si pavidior, ut assolet, quam oportuerit, et dejectior animo facta esset, sodalium eam consolationes erigerent. Quod tamen et per se ipsum facere non neglexit, quantum judicavit pro tempore oportere. Nam ut clarum relinqueret quantum sibi in illa correptione complacuit, quippe quam sensit digne et prout oportuit acceptari, non sane ante se absentavit quam ex abundantia (quod non est dubium) cordis prorumperet in laudes ejus, et genarum collique ipsius pulchritudinem commendaret. Propterea et qui cum ipsa remanent, blande loquuntur illi, et munera offerunt, scientes Domini voluntatem. Ad ipsos ergo responsio ejus. Et litteralis quidem contextio schematis ita se habet.

2. Sed priusquam ex hac testa nucleum spiritus elicere inchoemus, dico unum breviter. Felix, cui sua objurgatio sic respondet, quemadmodum habemus formam præsentis loci. Utinam magis neminem objurgare necesse sit! hoc enim melius. Sed quoniam in multis offendimus omnes, mihi tacere non licet, cui ex officio incumbit peccantes arguere, magis autem urget charitas. Quod si arguero et fecero quod meum est, illa autem increpatio procedens minime quod suum est faciat, neque id ad quod misi illam, sed revertatur ad me vacua, tanquam jaculum feriens et resiliens: quid me animi tunc habere putatis, fratres? Nonne angor, nonne torqueor? Et ut mihi usurpem aliquid ex verbis Magistri, quia de sapientia (205) non possum: prorsus *coarctor e duobus, et quid eligam nescio* (*Philip.* I, 23, 22): placerene mihi in eo quod locutus sum, quoniam quod debui feci; an pœnitentiam agere super verbo meo, quia quod volui, non recepi? Volui nimirum perimere hostem, et eripere fratrem; et non feci sic, magis autem contrarium accidit; nam læsi animam, et culpam auxi, siquidem accessit et contemptus. *Nolunt audire te*, inquit, *quia nolunt audire me* (*Ezech.* III, 7). Vides quæ majestas contemnitur. Non te putes me solum sprevisse. Dominus locutus est; et quod dixit prophetæ, dixit et apostolis: *Qui vos spernit*, ait, *me spernit* (Luc X, 16). Non sum propheta, non sum apostolus; et prophetæ tamen et apostoli, audeo dicere, vice fungor: et quibus non æquor meritis, eorum implicor curis; et si ad meam multam confusionem, et si ad grande periculum mihi, super cathedram Moysi sedeo, cujus tamen non vindico mihi vitam, nec experior gratiam. Quid tamen? num ideo cathedræ non deferetur, quoniam occupata est ab indigno? Etiamsi Scribæ et Pharisæi in ea sedeant, inquit: *Quæ dicunt facite* (*Matth.* XXIII, 2, 3).

3. Plerumque etiam impatientia contemptui jungitur, ita ut aliquis non solum non curet corrigi objurgatus, sed insuper objurganti indignetur, more phrenetici manum medici repellentis. Mira perversitas! Medicanti irascitur, qui non irascitur sagittanti! Est enim qui sagittat in obscuro rectos corde (*Psal.* X, 3), qui et te ipsum nunc sagittavit ad mortem; et in illum non commoveris? Mihi indi-

(204) Editi primi habent *sed omnes illi qui mortuus est pro omnibus esse vivendum.*

(205) Genimet, addit *mea.*

gnaris, qui sanum te fieri cupio? *Irascimini*, inquit, *et nolite peccare* (*Psal* IV, 5). Si peccato irasceris, non solum minime peccas, sed et quod peccaras, exterminas. Nunc vero et peccatum retines medicamentum respuendo, et peccare apponis irrationabiliter irascendo ; et est supra modum peccans peccatum.

4. Aliquoties additur et impudentia, ut non modo **1415** impatienter ferat quod corripitur, sed etiam id unde reprehenditur, impudenter defendat. Hoc plane desperatio. *Frons*, inquit, *mulieris meretricis facta est tibi ; noluisti erubescere* (*Jerem.* III, 3) : et ait : *Recessit zelus meus a te, ultra non irascar tibi* (*Ezech.* XVI, 42). Solo auditu contremisco. Sentisne quanti periculi, quantique horroris et tremoris res sit peccati defensio? Dicit iterum : *Ego quos amo, arguo et castigo* (*Apoc.* III, 19). Sic ergo te zelus deseruit; et amor : nec eris amore dignus, qui indignus castigatione censeris. Vides quia tunc magis irascitur Deus, dum non irascitur. *Misereamur impio*, inquit, *et non discet facere justitiam* (*Isa.* XXVI, 10). Misericordiam hanc ego nolo. Super omnem iram miseratio ista, sepiens mihi vias justitiæ. Satius profecto mihi, juxta Prophetæ consilium, apprehendere disciplinam, nequando irascatur Dominus, et peream de via justa (*Psal.* II, 12). Volo irascaris mihi, Pater misericordiarum ; sed illa ira, qua cerrigis devium, non qua extrudis de via. Illud tua nobis benigna animadversio parit, hoc formidolosa nutrit dissimulatio. Non enim cum nescio, sed cum sentio te iratum, tunc maxime confido propitium : etenim cum iratus fueris, misericordiæ recordaberis. *Deus*, inquit, *tu propitius fuisti eis, et ulciscens in omnes adinventiones eorum* (*Psal.* XCVIII, 8). Moysen loquitur et Aaron, atque Samuelem, quos modo præmiserat ; et hoc vocat propitiationem, quod eorum Deus non pepercit excessibus. I nunc tu ergo, atque hanc tibi excludito in æternum, defendendo errorem, et accusando correptionem. An non istud est malum dicere bonum, et bonum, malum? An non ex hac odiosa impudentia pullulabit mox impœnitentia, mater desperationis? Quem enim pœniteat super bono quod putat ? *Væ illis* inquit (*Isa.* V, 20). *Væ* istud æternum est. Aliud est quemque tentari a propria concupiscentia abstractum et illectum; et aliud sponte appetere malum tanquam bonum, ad mortem quasi ad vitam male securum properare. Pro hujusmodi, dico, mallem aliquando tacuisse et dissimulasse quod agi perperam deprehendi, quam ad tantam reprehendisse perniciem.

5. Dicas forsan mihi, quod bonum meum, ad me revertatur, et quia liberavi animam meam, et mundus sum a sanguine hominis, cui annuntiavi et locutus sum, ut avertereiur a via sua mala, et viveret. Sed etsi innumera talia addas, me tamen minime ista consolabuntur, mortem filii intuentem. Quasi vero meam illa reprehensione liberationem quæsierim, et non magis illius ! Quæ enim mater, etiamsi omnem quam potuit curam et diligentiam ægrotanti filio adhibuisse se sciat, si demum frustratam se viderit, et omnes labores suos esse penitus inefficaces, illo nihilominus moriente, propterea unquam a fletibus temperavit? Et illa quidem hoc pro morte temporali; quanto magis me pro morte æterna mei filii manet utique ploratus et ululatus multus, etiamsi nihil mihi conscius sum, quominus annuntiaverim illi? Vides etiam a quantis e regione malis et se, et nos liberat, qui correptus mansuete respondet, verecunde acquiescit, modeste obtemperat, humiliter confitetur. Huic ego animæ in omnibus me profitear debitorem, huic me ministrum et servum, tanquam dignissimæ Domini mei sponsæ, et quæ revera dicere possit ; *Cum esset rex in accubitu suo, nardus mea dedit odorem suum.*

6. Bonus humilitatis odor, qui de hac valle plorationis ascendens, perfusis circumquaque vicinis regionibus, ipsum quoque regium accubitum grata suavitate respergat. Est nardus humilis herba, quam et calidæ ferunt esse naturæ hi qui herbarum vires curiosius explorarunt. Et ideo per hanc videor mihi non inconvenienter hoc loco virtutem humilitatis accipere, sed quæ sancti amoris vaporibus flagret. Quod, propterea sane dico, quoniam est humilitas quam nobis veritas parit, et non habet calorem : et est humilitas quam charitas format et inflammat. Atque hæc **1416** quidem in affectu, illa in cognitione consistit. Etenim tu, si temetipsum intus ad lumen veritatis et sine dissimulatione inspicias, et sine palpatione dijudices; non dubito quin humilieris et tu in oculis tuis factus vilior tibi ex hac vera cognitione tui, quamvis necdum fortasse id esse patiaris in oculis aliorum. Eris igitur humilis, sed de opere interim veritatis, et minime adhuc de amoris infusione. Nam, si veritatis ipsius, quæ te tibi veraciter atque salubriter demonstravit, sicut splendore illuminatus, ita affectus amore fuisses; voluisses procul dubio, quod in te est, eadem de te omnes tenere sententiam, quam ipsam apud te veritatem habere cognoscis. Sane, Quod in te est dixerim; quoniam plerumque non expedit innotescere omnibus omnia quæ nos scimus de nobis, atque ipsa veritatis charitate, et charitatis veritate vetamur palam fieri velle quod noceat agnoscenti. Alioquin, si privato amore tui tentus detines pariter intra te judicium veritatis inclusum, cui dubium est minus te veritatem diligere cui proprium præfers vel commodum, vel honorem?

7. Vides igitur non esse id ipsum, hominem de se ipso non altum jam sapere, veritate luminis redargutum; et humilibus sponte consentire, munere charitatis adjutum. Illud enim necessitatis est, hoc voluntatis. *Semetipsum exinanivit*, inquit *formam servi accipiens* (*Philipp.* II, 7), formam humilitatis tradens. Ipse se exinanivit, ipse se humiliavit, non neccessitate judicii, sed nostri charitate. Poterat nimirum vilem se et contemptibilem demonstrare, sed plane non reputare, quoniam sciebat se ipsum. Voluntate proinde humilis fuit, et non judicio, qui ta-

lem se obtulit, qualem se esse nescivit (206); magis autem placuit minimum reputari, qui se summum non ignorabat. Denique ait: *Discite ame quia mitis sum et humilis corde* (*Matth.* XI, 29), *corde* dixit, cordis affectu, id est voluntate. Itaque necessitatem exclusit, qui voluntatem confessus est. Non enim quomodo ego vel tu invenimus nos in veritate dignos dedecore et contemptu, dignos omni extremitate et inferioritate, dignos etiam suppliciis, dignos plagis; non, inquam, ita et ille : quæ tamen omnia expertus est, quia voluit, tanquam humilis corde; humilis videlicet illa humilitate, quam cordis suasit affectio, non quam extorsit discussio veritatis.

8. Propterea dixi, hanc voluntariæ humilitatis speciem, non redargutione veritatis, sed charitatis intra nos infusione creari, quia cordis est, quia affectionis, quia voluntatis : an vere recte, tu judica. Itemque etiam hoc tuo æque examinetur judicio, dignene eamdem Domino assignarim, quem charitate constat exinanitum, charitate minoratum ab angelis, charitate parentibus subditum, charitate Baptistæ manibus inclinatum, charitate carnis infirma passum, charitate postremo morti obnoxium, cruce inglorium exstitisse. Sed et hoc unum adhuc tui sit considerare arbitrii, rectene etiam hanc ipsam humilitatem ita charitate calentem, herba humili et calida id est nardo, putaverim designatam. Et si ita cuncta probaveris (probabis enim rationi manifestissimæ acquiescens) tunc si jam apud te ipsum humiliatus es necessaria illa humilitate, quam scrutans corda et renes Veritas sensibus ingerit animæ vigilantis; adhibe voluntatem, et fac de necessitate virtutem, quoniam nulla est virtus sine convenientia voluntatis [*alias*, conniventia voluntatis.] Sic autem fiet istud, si nolis alter apparere foris, quam te invenis intus. Alioquin time, ne de te ipso legas : *Quoniam dolose egit in conspectu ejus, ut inveniatur iniquitas ejus ad odium* (*psal.* XXXV, 3). *Pondus*, inquit *et pondus abominatio est apud Deum* (*Prov.* XX, 10). Quid enim? tu te depretiaris in secreto apud te ipsum, veritatis trutina ponderatus; et foris alterius pretii mentiens, majori te pondere vendis nobis, quam ab ipsa accepisti? Time Deum, et noli hanc rem pessimam facere, ut quem humiliat veritas, extollat voluntas : hoc enim resistere est veritas, hoc pugnare contra Deum. Magis 1417 autem acquiesce Deo, et sit voluntas subdita veritati; nec tantum subdita, sed et devota. *Nonne Deo*, inquit, *subjecta erit anima mea?* (*Psal.* LXI, 2.)

9. At parum est esse subjectum Deo, nisi sis et omni humanæ creaturæ propter Deum; sive abbati, tanquam præcellenti; sive prioribus, tanquam ab eo constitutis. Ego plus dico, subdere patribus, subdere et minoribus. *Sic enim decet nos*, inquit, *omnem implere justitiam* (*Matth.* III, 15). Vade et tu ad minorem, si vis in justitia esse perfectus; defer inferiori juniori te inclinato. Hoc enim faciens, trahes et ipse ad te sponsæ sermonem quem dixit: *Quia nardus mea dedit odorem suum*. Odor devotio est, odor bona opinio, quæ ad omnes pervenit, ut Christi sis bonus odor in omni loco, spectabilis omnibus, amabilis omnibus. Non potest hoc ille humilis, quem veritas ad humilitatem cogit; quoniam sibi habet illam, et exire non patitur, ut sparsa foris redoleat. Magis autem non habet odorem, quia non habet devotionem, utpote qui non sponte, neque libenter se humiliat. Sponsæ vero humilitas, tanquam nardus, spargit odorem suum, amore calens, devotione vigens, opinione redolens. Sponsæ humilitas voluntaria est, perpetua est, fructifera est. Odor ejus nec reprehensione exterminatur, nec laude. Audierat : *Pulchræ sunt genæ tuæ sicut turturis et collum tuum sicut monilia* (*Cant.* I, 9). Accepera te trepromissionem ornatus aurei, et nihilominus tamen cum humilitate respondet : et quanto majorem se audit, tanto humiliat se in omnibus. Non gloriatur in meritis, nec inter laudes suas humilitatis obliviscitur, quam et humiliter confitetur sub nardi nomine; ac si voce virginis Mariæ dicat : Nullius mihi meriti conscia sum ad tantam dignationem, nisi quod *respexit Deus humilitatem ancillæ suæ* (*Luc.* I, 48). Nam quid est aliud, *nardus mea dedit odorem suum*, quam : Placuit mea humilitas? Non mea, inquit, sapientia, non mea nobilitas, non mea pulchritudo, quæ nulla erant mihi, sed quæ sola inerat humilitas dedit odorem suum, id est solitum. Solito placet Deo humilitas; solito plane atque ex consueto excelsus Dominus humilia respicit; et ideo, cum esset rex in accubitu, id est in excelso habitaculo suo, illuc quoque humilitatis odor ascendit. *In altis habitat*, inquit, *et humilia respicit in cœlo et in terra* (*Psal* CXII, 5, 6).

10. Ergo, cum esset rex in accubitu suo, nardus sponsæ dedit odorem suum. Accubitus regis, sinus est Patris : quia semper in Patre Filius. Nec dubites regem hunc esse clementem, cui perennis accubitus est paternæ benignitatis diversorium. Merito clamor humilium ascendit ad eum, cui fons pietatis est mansio, cui familliaris suavitas, cui substantialis, vel potius consubstantialis bonitas est : cui ideo totum quod est, de Patre est, ut nil prorsus in regia majestate, nisi paternum, humilium trepidatio suspicetur. Denique : *Propter miseriam inopum et gemitum pauperum nunc exsurgam, dicit Dominus* (*Psal.* XI, 6). Horum igitur conscia sponsa, utpote domestica atque charissima, non se putat arcendam (*alias*, arctandam) sponsi gratis penuria meritorum, sola de humilitate præsumens. Regem denique nominat, nam sponsum interim territa increpatione non audet; et in alto habitare fatetur, nec sic tamen diffidit humilitas.

11. Primitivæ Ecclesiæ potes hunc congruentis-

(206) Aliis, *qualem esse nescivit*. subaudiendo *se* exproximo membro, id est qualem se non esse intellexit, nempe vilem et contemptibilem.

sime aptare sermonem, si recordaris dies illos, quibus, assumpto Domino ubi erat prius, et sedente in dextera Patris, illo suo antiquo nobili atque glorioso accubitu, discipuli erant congregati in loco uno, perseverantes unanimiter in oratione cum mulieribus et Maria matre Jesu, et fratribus ejus (*Act.* I, 13, 14). Nonne tibi videtur revera tunc temporis nardum parvulæ et trepidantis sponsæ dare odorem suum? Denique, cum factus est repente de cœlo sonus, tanquam advenientis spiritus vehementis, et replevit totam domum ubi erant sedentes (*Act.* II, 2), an non merito paupercula tunc dicere potuit: *Cum esset rex in accubitu suo, nardus mea dedit odorem suum!* Patuit pro certo omnibus in loco manentibus, quam gratus humiliatis, et quam beneplacitus odor ascenderat, cui mox tam **1118** copiosa et gloriosa remuneratione responsum est. Cæterum illa non ingrata beneficii fuit. Audi enim quomodo mox repleta devotione parat se ad omnia mala perferenda pro nomine ejus: nam sequitur: *Fasciculus myrrhæ dilectus meus mihi, inter ubera mea commorabitur.* Infirmitas mea, quam nostis, non sinit ulterius progredi. Hoc solum dico, quia tribulationum amaritudinis sub myrrhæ nomine dicit se subire paratam amore dilecti. Reliquum capituli alias prosequemur, si tamen exoratus a vobis Spiritus sanctus adfuerit. qui nos intelligere faciat verba sponsæ, quæ ipse inspirando formavit, sicut novitillius, cujus ipse Spiritus est, laudibus convenire, sponsi Ecclesiæ Jesu Christi Domini nostri, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

SERMO XLIII.

Qualiter consideratio passionis et laborum Christi faciat sponsam, id est animam, pergere illæsam inter prospera et adversa hujus mundi.

1. *Fasciculus myrrhæ dilectus meus mihi, inter ubera mea commorabitur* (*Cant.* I, 12). Ante rex, modo dilectus; ante in accubitu regio, modo inter sponsæ ubera. Magna humilitatis virtus, cui etiam Deitatis majestas tam facile se inclinat. Cito reverentiæ nomen in vocabulum amicitiæ mutatum est: et qui longe erat, in brevi factus est prope, *Fasciculus myrrhæ dilectus meus mihi.* Myrrha, amara res, dura et aspera tribulationum significat. Ea sibi dilecti causa imminere prospiciens, gratulabunda id loquitur, confidens se omnia viriliter subituram. *Ibant*, inquit, *gaudentes discipuli a conspectu concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati* (*Act.* V, 41), Propterea denique non fascem, sed fasciculum dilectum dicit, quod leve præ amore ipsius ducat, quidquid laboris immineat et doloris. Bene fasciculus, quia parvulus natus est nobis (*Isa.* IX, 6). Bene fasciculus, quia *non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam quæ revelabitur in nobis* (*Rom.* VIII. 18). *Id enim*, inquit, *quod in præsenti est momentaneum et leve tribulationis nostræ supra modum in sublimitate æternum pondus gloriæ operatur in nobis* (*II Cor.* IV, 17. Erit ergo quandoque nobis ingens cumulus gloriæ, qui modo est fasciculus myrrhæ. An non fasciculus, cujus *jugum suave est, et onus leve?* (*Matth.* XI, 30.) Non quia levis in se (nec enim levis passionis asperitas, mortis amaritudo), sed levis tamen amanti. Et ideo non ait tantum: *Fasciculus myrrhæ dilectus meus*; sed: *Mihi*, inquit, quæ diligo fasciculus est. Unde et dilectum nominat, monstrans dilectionis vim omnium amaritudinum superare molestiam, et quia fortis est ut mors dilectio (*Cant.* VIII, 6). Et ut scias non in se illam, sed in Domino gloriari, neque de propria virtute, sed de Domini adjutorio præsumere fortitudinem; dicit illum inter ubera sua commoraturum, cui secura decantet: *Etiamsi ambulavero in medio umbræ mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es* (*Psal.* XXII, 4).

2. Memini me in uno superiorem sermonum (*Serm.* 10, num. 1) duo sponsæ ubera congratulationem definisse atque compassionem, juxta Pauli doctrinam, dicentis: *Gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus* (*Rom.* XII, 15). Quia vero inter adversa et prospera versans, novit utrobique pericula non deesse; medium hujuscemodi uberum suorum vult habere dilectum, cujus adversus utraque continua protectione munitam nec læta extollant, nec tristia dejiciant. Tu quoque, si sapis, imitaberis sponsæ prudentiam, atque hunc myrrhæ tam charum fasciculum de principali tui pectoris, nec ad horam patieris avelli; amara illa omnia quæ pro te pertulit, semper in memoria retinens, et assidua meditatione revolvens, quo possis dicere et tu: *Fasciculus myrrhæ dilectus meus mihi, inter ubera mea commorabitur.*

3. Et ego, fratres, ab ineunte mea conversione pro acervo meritorum, quæ mihi deesse sciebam hunc mihi fasciculum colligare, et inter ubera mea collocare curavi, collectum ex omnibus anxietatibus et amaritudinibus Domini mei: primum videlicet, infantilium **1119** illarum necessitatum; deinde, laborum quos pertulit in prædicando, fatigationum in discurrendo, vigiliarum in orando, tentationum in jejunando, lacrymarum in compatiendo, insidiarum in colloquendo; postremo, periculorum in falsis fratribus, conviciorum, sputorum, colaphorum, subsannationum, exprobrationum, clavorum, horumque similium, quæ in salutem nostri generis silva evangelica copiosissime noscitur protulisse. Ubi sane inter tot odoriferæ myrrhæ hujus ramusculos minime prætermittendam putavi etiam illam myrrham, qua in cruce potatus est; sed neque illam qua unctus est in sepultura. Quarum in prima applicuit sibi meorum amaritudinem peccatorum; in secunda futuram incorruptionem mei corporis dedicavit. Memoriam abundantiæ suavitatis horum eructabo, quoad vixero; in æternum non obliviscar miserationes istas, quia in ipsis vivificatus sum.

4. Has olim sanctus David cum lacrymis requirebat: *Veniant mihi*, inquiens, *miserationes tuæ, et*

vivum (*Psal.* CXVIII, 77). Has et alius quidam sanctorum cum gemitu memorabat, dicens : Misericordiæ Domini multæ. Quam multi reges et prophetæ voluerunt videre, et non viderunt. Ipsi laboraverunt, et ego in labores eorum introivi ; ego messui myrrham, quam illi plantaverunt ; mihi hic salutaris fasciculus servatus est ; nemo tollet eum a me, inter ubera mea commorabitur. Hæc meditari dixi sapientiam, in his justitiæ mihi perfectionem constitui, in his plenitudinem scientiæ, in his divitias salutis, in his copias meritorum. Ex his mihi interdum potus salutaris amaritudinis, ex his rursum suavis unctio consolationis. Hæc me erigunt in adversis, in prosperis reprimunt, et inter læta tristiaque vitæ præsentis via regia incedenti tutum præbent utrobique ducatum, hinc inde mala imminentia propulsando. Hæc mihi concilliant mundi indicem, dum tremendum potestatibus mitem humilemque figurant ; dum non solum placabilem, sed et imitabilem repræsentat eum, qui inaccessibilis est principatibus, terribilis apud reges terræ. Propterea hæc mihi in ore frequenter, sicut vos scitis ; hæc in corde semper, sicut Deus scit ; hæc stylo meo admodum familiaria, sicut apparet ; hæc mea sublimior interim philosophia, scire Jesum, et hunc crucifixum. Non requiro, sicut sponsa, ubi cubet in meridie (*Cant.* I, 6), quem lætus amplector mea inter ubera commorantem. Non requiro ubi pascat in meridie, quem intueor Salvatorem in cruce. Illud sublimius, istud suavius ; panis illud, hoc lac ; hoc viscera reficit parvulorum, hoc replet ubera matrum ; et ideo inter ubera mea commorabitur.

5. Hunc et vos, dilectissimi, tam dilectum fasciculum colligite vobis, hunc medullis inserite cordis, hoc munite aditum pectoris, ut et vobis inter ubera commoretur. Habete illum semper non retro in humeris, sed ante præ oculis, ne portantes et non odorantes, et onus premat, et odor non erigat. Mementote quia accepit eum Simeon in ulnis suis (*Luc.* II, 28) ; Maria gestavit in utero, fovit in gremio, sponsa sibi inter ubera collocavit. Et, ne quid prætermittam, factum est verbum in manu Zachariæ prophetæ, nec non et quorumdam aliorum. Arbitror et Joseph virum Mariæ super genua frequenter illi arrisisse. Hi omnes ante se eum habuerunt, et nullus retro. Exemplo ergo sint vobis, ut et similiter faciatis. Si enim ante oculos habueritis quem portatis pro certo videntes angustias Domini, levius vestras portabitis, ipso auxiliante Ecclesiæ sponso. qui est super omnia Deus benedictus in sæcula, Amen.

1490 SERMO XLIV.

De correptione pro ingenio peccantium moderanda ut nempe humiles et morigeri leniter, duri et obstinati austere corrigantur.

1. *Botrus Cypri dilectus meus mihi in vineis Engaddi* (*Cant.* I, 13). Si dilectus in myrrha, multo magis in botri suavitate. Ergo Dominus meus Jesus myrrha mihi in morte, botrus in resurrectione, se ipsum mihi saluberrimum temperavit in potum, in lacrymis in mensura. Mortuus est propter peccata nostra, et resurrexit propter justificationem nostram (*Rom.* IV, 25), ut peccatis mortui justitiæ vivamus (*I Petr.* II. 24). Itaque tu, si peccata luxisti, bibisti amaritudinem ; si autem jam respirasti in spem vitæ sanctiori, mutata est tibi myrrhæ amaritudo in vinum, quod lætificat cor hominis. Et fortassis hoc illud significaverit, quod Salvatori oblatum est in cruce [*alias* additur vinum] myrrhatum, et ideo noluit bibere, quoniam istud sitiebat. Tu ergo post myrrhæ, ut dixi, amaritudines, vinum jucunditatis experiens, haud temere et ipse dicere poteris : *Botrus Cypri dilectus meus mihi in vineis Engaddi*. Engaddi duplicem habet interpretationem, et uni ambæ intellectui serviunt. Dicitur namque *fons hædi*, et *baptisma gentium ;* lacrymasque peccantium aperte designat. Dicitur et *oculus tentationis*, qui et lacrymas æque fundat ; et tentationes, quæ minime unquam desunt vitæ hominis super terram, prospiciat. Sed et populus gentium, qui ambulabat in tenebris, nunquam per laqueos tentationum agnoscere, ac per hoc nec evadere potuit, donec per gratiam illius qui illuminat cæcos, recepit oculos fidei, donec venit ad Ecclesiam, quæ habet oculum tentationis ; donec se tradidit viris spiritualibus instruendum, qui illuminati spiritu sapientiæ, suo et experimento docti, possunt veraciter dicere quia non ignoramus astutias diaboli, et cogitationes ejus (*II Cor.* II, 11).

2. Ferunt in Engaddi arbusculas balsami crescere, quæ in modum vinearum ab indigenis excolantur : et inde forsitan vineas appellavit. Alioquin quid faceret botrus Cypri in vineis Engaddi ? quis unquam botros de vineis in vineas transportavit ? solet siquidem vinum, ubi deest, aliunde evehi, non ubi adest. Ergo vineas Engaddi dicit plebes Ecclesiæ, quæ habet balsami liquorem, spiritum mansuetudinis, in quo parvulorum adhuc in Christo teneritudinem blande fovet, et dolores pœnitentium consolatur. Sed et si quis frater in aliquo delicto præoccupatus fuerit, vir ecclesiasticus, qui hunc spiritum jam accepit, curabit hujusmodi mox instruere in eodem spiritu lenitatis, considerans se ipsum, ne et ipse tentetur (*Galat.* VI, 1). In hoc typo quotquot baptizandi sunt, etiam corporaliter Ecclesia oleo materiali ungere consuevit.

3. Quia vero vulnera illius qui incidit in latrones, et jumento corporis pii Samaritani, Ecclesiæ est deportatus in stabulum, non in solo oleo, sed in vino simul et oleo sanitatem recipiunt (*Luc.* X, 30-34) : necessarium habet spiritualis medicus etiam vinum fervidi zeli cum oleo mansuetudinis, cui sane convenit non modo consolari pusillanimes, sed et corripere inquietos. Si enim viderit illum qui vulneratus est, id est qui peccavit, blandis ac lenibus horta mentis, quæ in eum prærogata sunt, minime emendatum, magis autem forte etiam abutentem sua

mansuetudine, et patientia negligentiorem fieri, et in peccato suo etiam securius obdormire : frustrato tam suavium oleo monitorum, oportebit sane mordaciοribus uti medicamentis, ei vinum compunctionis infundere; duris videlicet cum eo increpationibus atque invectionibus agere, et, si causa requirit, et duritia tanta est, etiam censuræ ecclesiasticæ baculo percellere contemptorem. Sed unde illi hoc vinum? Nec enim in vineis Engaddi vinum invenitur, sed oleum. Quærat ergo in Cypro : nam illa insula ferax est vini, et vini optimi: tollensque 1491 inde sibi ingentem botrum, quem olim exploratores de Israel in vecte ferebant (*Num.* XIII, 24), chorum propheticum præcedentem, et subsequentem apostolicum, medium autem Jesum pulchro schemate figurantes : hunc ergo botrum accipiens sibi dicat : *Botrus Cypri dilectus meus mihi.*

4. Vidimus botrum; videamus qualiter zeli vinum exprimatur ex eo. Etenim si peccanti homini homo peccator minime indignatur, sed magis quasi quemdam ei suavissimi balsami rorem sudans pium exhibet compassionis affectum; hoc scimus unde venit et jam audistis, sed non advertistis forsitan. Dictum namque est, quod ex consideratione sui ipsius cuique veniat mansuetum esse ad omnes, dum homo consilio sapientissimi Pauli, ut pie condescendere sciat præoccupatis in peccato, considerat se ipsum, ne et ipse tentetur? (*Galat* VI, 1). An non hinc denique amor proximi radicem trahit, de quo in lege mandatur : *Diliges proximum tuum sicut te ipsum*? (*Luc.* X, 27.) Ex intimis sane humanis affectibus primordia dicit sui ortus fraterna dilectio, et de insita homini ad se ipsum naturali quadam dulcedine, tanquam de humore terreno, sumit procul dubio vegetationem et vim, per quam spirante quidem gratia desuper, fructus parturit pietatis : ut quod sibi anima naturaliter appetit, naturæ consorti, id est alteri humini, jure quodam humanitatis, ubi poterit et opportuerit non existimet denegandum, sed sponte ac libens impertiat. Inest ergo naturæ, si peccato non obsolescat, istiusmodi gratæ et egregiæ quasi suavitatis liquor, ut molliorem magis ad compatiendum peccantibus, quam ad indignandum asperiorem sese sentiat et exhibeat.

5. Verum quia, juxta Sapientis sententiam, *muscæ morituræ exterminant* hoc *suavitatis unguentum* (*Eccle.* X, 1), et minime habet in se natura unde id reparet sibi semel amissum, sentit se doleuda mutatione corruere in illud, quod vercaiter ait Scriptura : *Proni sunt sensus hominis et cogitationes in malum ab adolescentia* (*Gen.* VIII, 21). Non bona adolescentia in qua filius junior portionem sibi paternæ substantiæ postulat sequestrari, et bonum incipit velle dividere, quod in commune dulcius possidetur; et habere solus, quod participatione non minuitur, partitione amittitur. Denique: *Omnia,* inquit, *bona sua dissipavit vivendo luxuriose cum meretricibus* (*Luc.* XV, 11, 13). Quænam hæ meretrices? Vide ne ipsæ sint quæ exterminant suavitatis unguentum, carnales videlicet concupiscentiæ, de quibus saluberrime Scriptura te admoneus *Post concupiscentias,* inquit, *tuas non eas* (*Eccli.* XVIII, 30). Et merito morituras describit Sapiens ; quoniam et mundus transit, et concupiscentia ejus (*I Joan.* II, 17). His ergo, dum satisfacere singulariter volumus, boni nos socialis atque communis singulari suavitate privamus. Hæ prorsus muscæ sordidæ et pungentes, quæ in nobis decorem naturæ fœdant, mentem curis et sollicitudinibus lacerant, socialis gratiæ suavitatem exterminant. Hinc homo junior filius appellatur, quod natura, quodam insensatæ lubrico adolescentiæ depravata, omnem virilis maturitatis ac sapientiæ succum amiserit ; et, versus in asperum, arente animo præter se universos despiciat, factus sine affectione.

6. Igitur ab ineunte adolescentia ista pessima atque miserrima proni sunt sensus hominis et cogitationes in malum, et natura ad indignandum quam ad compatiendum paratior. Inde homo tanquam omnino exutus hominem, in quo vult sibi, cum opus habet, ab hominibus subveniri, non vult ipse hominibus opus habentibus subveniri. Magis autem judicat, spernit, irridet homo homines, delinquentes peccator, non considerans se ipsum, ne et ipse tentetur. A quo malo minime per se, ut dixi, natura resurget, neque recuperabit oleum ingenitæ mansuetudinis, quod semel est exterminatum in ea. Verumtamen quod non potest natura, potest gratia. Quem ergo hominem unctio spiritus miserata, perfundere denuo sua benignitate dignabitur, is continuo revertetur in hominem, insuper et aliquid melius a gratia quam a natura 1499 recipiet. In fide et lenitate sanctam faciet illum, et dabit illi non oleum, sed balsamum in vineis Engaddi.

7. Nec enim dubium ex fonte hædi profluere charismata meliora, cujus utique unctio hædos verti in agnos, et de sinistra transfert in dexteram peccatores, abundantius quidem ante perfusos unctione misericordiæ, ut, ubi abundaverunt delicta, superabundet et gratia (*Rom.* V, 20). An non vere videtur tibi redisse quodammodos is homo in hominem, qui animæ sæcularis feritate deposita, et recuperata, etiam cum fenore gratiæ, humanæ unctione mansuetudinis, quam in ipso muscæ carnalium cupiditatum penitus exterminarant ; de suo quem gestat homine, imo qui ipse est, et materiam sumit, et formam miserendi hominibus aliis ita ut tanquam feralem quemdam rictum exhorreat [*alias* ritum exhorreat], non solum cuiquam facere hominum quod pati ipse nolit, sed etiam non facere omnia omnibus quæcunque sibi fieri velit?

8. Eu unde oleum. Vinum unde? Profecto ex botro Cypri. Etenim, si amas Dominum Jesum toto corde, tota anima, tota virtute tua; nunquid si videris ejus injurias, contemptumque, ferre ullatenus æquo animo poteris? Minime: sed mox arreptus spiritu judicii et spiritu ardoris, et tanquam potens crapulatus a vineo (*Psal.* LXXVII, 65) repletus zelo Phines, dices cum David : *Tabescere me fecit zelus meus, quia*

obliti sunt verba tua inimici mei (*Psal.* CXVIII, 139; et cum Domino : *Zelus domus tuæ comedit me* (*Psal.* LXVIII, 10; *Joan*, II, 17). Vinum est ergo fervidissimus zelus iste, expressum de botro Cypri, et calix inebrians Christi amor. Denique Deus noster ignis consumens est (*Deut.* IV, 24), et propheta ignem dicebat de excelso missum in ossibus suis (*Thren.* I, 13), eo quod divino amore flagraret. Habens itaque ex fraterno oleum mansuetudinis, et ex divino amore vinum æmulationis, securus accede ad sananda vulnera illius qui incidit in latrones, piissimi Samaritani optimus imitator. Secure quoque dicito et tu cum sponsa, *Botrus Cypri dilectus meus mihi in vineis Engaddi* ; hoc est, Zelus justitiæ, amor dilecti mei mihi in affectibus pietatis. Ex de hoc satis. Nam et infirmitas mea pausandum indicit, sicut et sæpe facit ; ita ut plerumque cogar imperfectas, ut ipsi scitis, relinquere disputationes residuaque capitulorum in diem alterum reservare. Sed quid ? Ego in flagella paratus sum (*Psal.* XXXIII, 18), sciens me adhuc recipere longe imparia meritis. Vapulem sane, vapulem ut male operans, si forte verbera in merita reputentur : fortassis miserebitur flagellato, qui bonum in me non invenit quod remuneret, sponsus Ecclesiæ Jesus Christus Dominus noster, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

SERMO XLV.

De duplici pulchritudine animæ ; et qualiter anima loquitur ad Dei-Verbum, et Verbum, ad animam : et quæ sint eorum linguæ.

1. *Ecce tu pulchra es, amica mea, ecce tu pulchra ; oculi tui columbarum* (*Cantic.* I, 14). Pulchre, optime, ex amore, sponsæ præsumptio; ex amore, indignatio sponsi. Hoc rei exitus probat. Etenim præsumptionem correptio, correptionem emendatio, emendationem remuneratio secuta est. Adest dilectus amovetur magister, rex disparet, dignitas exuitur, reverentia ponitur. Cedit quippe fastus, ubi invalescit affectus. Et sicut quondam quasi amicus ad amicum Moyses loquebatur (*Exod.* XXXIII, 11), et Dominus respondebat : ita et nunc inter Verbum et animam, ac si inter duos vicinos, familiaris admodum celebratur confabulatio. Nec mirum. Ex uno amoris fonte utrique influit diligere invicem, confoveri pariter Ergo dulciora melle volent hinc inde verba, mutui in se totius suavitatis feruntur aspectus, sancti indices amoris. Denique is illam amicam nuncupat, pulchram pronuntiat, pulchram iterat, eadem ab illa vicissim recipiens. Nec otiosa iteratio, quæ amoris confirmatio est, et fortassis aliquid innuit requirendum.

1492 2. Quæramus geminam animæ pulchritudinem : hoc enim mihi videtur innuere Decor animæ humilitas est. Non a me ipso hoc dico, cum propheta prior dixerit : *Asperges, me hyssopo et mundabor* (*Psal.* L, 9) ; humili herba et pectoris purgativa humilitatem significans. Hac se post gravem lapsum rex et propheta lavari confidit, et sic niveum quemdam innocentiæ recuperare candorem. Verum in eo qui graviter peccavit, etsi amanda, non tamen admiranda humilitas. At si quis innocentiam retinet, et nihilominus humilitatem jungit, nonne is tibi vide ut geminum animæ possidere decorem? Sancta Maria sanctimoniam non amisit, et humilitate non caruit : ei ideo concupivit Rex decorem ejus, quia humilitatem innocentiæ sociavit : denique : *Respexit*, inquit, *humilitatem ancillæ suæ* (*Luc.* I, 48). Ergo beati qui custodiunt vestimenta sua munda, videlicet simplicitatis et innocentiæ, si tamen et decorem induere humilitatis adjiciant. Profecto audiet quæ hujusmodi invenitur : *Ecce tu pulchra es, amica mea, ecce tu pulchra*. Utinam vel semel dicas animæ meæ, Domine Jesu : *Ecce tu pulchra es*. Utinam mihi humilitatem custodias! nam primam vestem ego male servavi. Servus tuus sum ego. Nec enim audeo profiteri amicum, qui testimonium decoris mei cum repetitione non audio. Sufficit mihi si semel audiam. Sed quid, si et hoc in quæstione sit ? Scio quid faciam : vencrabor amicam servus, cumulatum in ea decorem deformis homunculus admirabor ; gaudebo ad vocem sponsi, tantam nihilominus pulchritudinem admirantis. Quis scit, si saltem ex hoc inventurus sim gratiam in oculis amicæ, ut gratia ipsius et ipse inveniar inter amicos ? Denique amicus sponsi stat, et gaudio gaudet propter vocem sponsi. En vox ejus in auribus dilectæ : audiamus et gaudeamus. Adsunt sibi, loquuntur pariter ; stemus simul : nulla nos huic subducat colloquio sæculi, cura, nulla illecebra corporis.

3. *Ecce*, inquit, *tu pulchra es, amica mea, ecce tu pulchra. Ecce* admirationis vox est, reliquum laudis. Merito admiranda, cui sanctitas amissa humilitatem non attulit, sed servata admisit. Merito pulchra reperitur, cui neutra defuit pulchritudo. Rara avis in terris, aut sanctitatem non perdere, aut humilitatem sanctimonia non excludi : et ideo beata quæ utramque retinuit. Denique probatum est : nihil sibi conscia est, et correptionem non abnuit, Nos et cum magna delinquimus, vix ferimus reprehendi; hæc autem æquo animo audit contra se amaritudines nihil peccans. Nam, si desiderat videre claritatem sponsi, quid mali est? magis et laudis est. Et tamen increpata pœnitentiam agit, et dicit : *Fasciculus myrrhæ dilectus meus mihi, inter ubera mea commorabitur* (*Cantic.* I, 12) : hoc est : Sufficit mihi, nolo jam scire nisi Jesum, et hunc crucifixum. Magna humilitas! Actu innocens suscipit pœnitentis affectum; et quæ non habet unde pœniteat, habet tamen ut pœniteat. Cur ergo, inquis, increpata est, si nihil mali fecit? Sed enim audi nunc dispensationem et prudentiam sponsi. Sicut Abrahæ olim obedientia sane tentata est, ita et nunc humilitas sponsæ. Et quomodo ille impleta obedientia tunc audivit : *Nunc cognovi quod timeas Deum* (*Gen.* XXII, 12) : sic et huic modo quasi sub aliis verbis dicitur : Nunc cognovi quod humilis sis ; hoc enim est quod ait : *Ecce tu pulchra es*. Et ideo præconium iterat, ut gloriæ sanctitatis additum signet humilitatis deco-

rem. *Ecce tu pulchra es, amica mea, ecce tu pulchra.* Nunc cognovi quod pulchra sis, non solum ex meo amore, sed etiam ex tua humilitate. Non dico nunc pulchram inter mulieres, nec pulchram in genis, nec in collo, sicut ante dicebam : sed pulchram simpliciter fateor, non utique pulchram ex comparatione, non cum distinctione, non ex parte.

4. Et addit : *Oculi tui columbarum.* Aperte adhuc commendatur humilitas. Ad hoc siquidem respicit, quod illa reprehensa de alta inquisitione sua, continuo non cunctata est ad simpliciora descendere, ita ut diceret : *Fasciculus myrrhæ dilectus meus mihi.* Multum profecto distat inter vultum gloriæ, et fasciculum **1421** myrrhæ : et ideo magnum humilitatis insigne, inde hoc acquiescere revocari. Ergo *oculi tui columbrarum.* Jam, inquit, non ambulas in maguis, neque in mirabilibus super te : sed instar simplicissimæ volucris contenta es simplicioribus, nidificans in foraminibus petræ, meis vulneribus immorans, et libenter ea quæ sunt de me duntaxat incarnato et passo, oculo intuens columbino.

5. Aut certe quia in specie avis hujus Spiritus sanctus apparuit (*Matth.* III, 16), spiritualis magis quam simplex in ea intuitus columbæ nomine commendatur. Et si hoc placeat, oportet referas capitulum præsens ad id quod paulo ante sodales murænulas ei facere aureas promiserunt (*Cantic.* I, 10), non intendentes, ut tunc docui, ornare aures corporis, sed informare auditum cordis (supra, *serm.* 41, *n.* 2-4). Potuit itaque fieri, ut fide, quæ est ex auditu, corde amplius mundato, ad videndum quod ante non poterat, instructior redderetur. Et quoniam de acceptis murænulis in visu acutiori ad intelligentiam spiritualem visa est profecisse ; placuit sponso, cui semper, quod in se est, placet magis videri in spiritu ; et annumerans id quoque ejus laudibus, ait : *Oculi tui columbarum.* Jam me, inquit, intuere in spiritu, quia spiritus ante faciem tuam Christus Dominus (*Thren.* IV, 20). Et habes unde id possis, quia *oculi tui columbarum.* Ante non habebas, et ideo reprimenda fuisti : sed nunc copiam habeto vivendi, quia *oculi tui columbarum*, id est spirituales. Non sane copiam quam petebas : nec enim vel modo adhuc ad illam potes, sed quæ tamen interim sufficere possit. Sane ducenda es de claritate in claritatem : et propterea vide, ut potes, modo ; et cum plus poteris, plus videbis.

6. Non puto, fratres, non puto mediocrem hanc, neque communem esse omnibus visionem, etsi sit inferior illa, qua videndus est in futuro. Denique ex his quæ sequuntur advertite. Sequitur enim : *Ecce tu pulcher es, dilecte mi, ecce tu pulcher.* Vides quam in excelso stat, et in sublime mentis verticem extulit, quæ universitatis Dominum quadam sibi proprietate vin licet in dilectum. Attende enim quomodo non simpliciter, Dilecte ; sed, *dilecte mi*, inquit, ut proprium designaret. Magna visio prorsus, de qua ista in id fiduciæ et auctoritatis excrevit, ut omnium Dominum, dominum nesciat, sed dilectum. Existimo enim nequaquam hac vice ejus sensibus importatas imagines carnis, aut crucis, aut alias quascunque corporearum similitudines infirmitatum In his namque, juxta prophetam, *non erat ei species neque decor* (*Isai.* LIII, 2). Hæc autem eum intuita nunc pulchrum decorumque pronuntiat, in visione meliori illum sibi apparuisse significans. Ore enim ad os, sicut quondam cum sancto Moyse (*Exod.* XXXIII, 11), loquitur cum sponsa ; et palam, non per ænigmata et figuras, Deum videt. Talem denique ore pronuntiat, qualem et mente conspicatur, visione plane sublimi et suavi. Regem, in decore suo viderunt oculi ejus, non tamen ut regem, sed ut dilectum. Viderit sane eum quis super solium excelsum et elevatum ; et alius quoque facie ad faciem sibi apparuisse testatus sit : mihi tamen videtur eminentia in hac parte esse apud sponsam, quod ibi visus legitur Dominus, hic dilectus. Sic enim habes : *Vidi Dominum sedentem super solium excelsum, et elevatum* (*Isai.* VI, 1) ; et item : *Vidi Dominum facie ad faciem, et salva facta est anima mea* (*Gen.* XXXII, 50). Sed *si ego Dominus*, inquit, *ubi est timor meus?* (*Malach.* I, 6.) Quod si illis facta est revelatio cum timore ; quia ubi Dominus, ibi timor : ego profecto, si optio daretur, tanto libentius, tantoque charius sponsæ amplecterer visionem, quanto in meliori affectione, quæ est amor, factam adverto. Nam timor pœnam habet, perfecta autem charitas foras mittit timorem (*I Joan.* IV, 18). Multum sane interest apparere terribilem in consiliis super filios hominum (*Psal.* LXV, 15), et apparere speciosum forma præ filiis hominum (*Psal.* XLIV, 5). *Ecce tu pulcher es, dilecte mi, et decorus.* Verba ista plane amorem resonant, non timorem.

7. Sed forte ascendunt cogitationes in corde tuo, et quæris dubius apud te, dicens : Qua ratione verba Verbi facta ad animam referuntur, et rursum animæ ad **1495** Verbum, ut illa audierit vocem loquentis sibi, et perhibentis quod pulchra sit, vicissimque idem præconium suo mox reddiderit laudatori ? Quomodo possunt hæc fieri ? Nam verbo loquimur, non verbum loquitur. Itemque anima non habet unde loquatur, nisi os corporis sibi verba formaverit ad loquendum. Bene quæris : sed attende spiritum loqui, et spiritualiter oportere intelligi quæ dicuntur. Quoties proinde audis vel legis, Verbum atque animam pariter colloqui, et se invicem intueri ; noli tibi imaginari quas icorporeas intercurrere voces, sicut nec corporeas colloquentium apparere imagines. Audi potius quid tibi sit in hujusmodi cogitandum. Spiritus est Verbum, spiritusque anima, et habent linguas suas, quibus se alterutrum alloquantur, præsentesque indicent. Et Verbi quidem lingua favor dignationis ejus : animæ vero, devotionis fervor. Elinguis est anima atque infans quæ hanc non habet, et non potest ipsi ullatenus sermocinatio esse cum Verbo. Ergo hujuscemodi linguam suam cum Verbum movet, volens ad animam loqui, non potest anima non sentire. *Vivus est enim sermo Dei*

et efficax, et penetrabilior omni gladio ancipiti, pertingens usque ad divisionem animæ et spiritus (*Hebr.* IV, 12). Et rursum cum suam anima (*alias male* animam) movet, Verbum latere multo minus poterit; non solum quia ubique est præsens, sed propter hoc magis, quod, nisi ipso stimulante, devotionis lingua minime ad loquendum movetur.

8. Verbo igitur dicere animæ, *pulchra es*, et appellare amicam, infundere est unde et amet, et se præsumat amari. Ipsi vero Verbum vicissim nominare dilectum, et fateri pulchrum; quod amat et quod amatur, sine fictione et fraude adscribere illi, et mirari dignationem, et stupere ad gratiam. Siquidem pulchritudo illius dilectio ejus; et ideo major, quia præveniens. Medullis proinde cordis et intimarum vocibus affectionum tanto amplius atque ardentius clamitat sibi diligendum, quanto id prius sensit diligens quam dilectum. Itaque locutio Verbi infusio doni, responsio animæ cum gratiarum actione admiratio. Et idcirco plus diligit, quod se sentit in diligendo victam: et ideo plus miratur, quod præventam agnoscit. Unde non contenta est semel dicere pulchrum, niri repetat et decorum, eminentiam decoris illa repetitione designans.

9. Aut certe in utraque Christi substantia dignum expressit omni admiratione decorem, in altera naturæ, in altera gratiæ. Quam pulcher se angelis tuis, Domine Jesu, in forma Dei, in die æternitatis tuæ, in splendoribus sanctorum ante luciferum genitus, splendor et figura substantiæ Patris, et quidem perpetuus minimeque fucatus candor vitæ æternæ! Quam mihi decorus es! Domine mi, in ipsa tui hujus positione decoris! Etenim ubi te exinanivisti, ubi naturalibus radiis lumen indeficiens exuisti; ibi pietas magis emicuit, ibi charitas plus effulsit, ibi amplius gratia radiavit. Quam clara mihi oriris Stella ex Jacob (*Num.* XXIV, 17), quam lucidus Flos de radice Jesse egrederis (*Isai.* XI, 1), quam jucundum lumen in tenebris visitasti me, Oriens ex alto! (*Luc.* I, 78.) Quam spectabilis et stupendus etiam Virtutibus supernis in conceptu de Spiritu, in ortu de Virgine, in vitæ innocentia, in doctrinæ fluentis, in coruscationibus miraculorum, in revelationibus sacramentorum! Quam denique rutilans post occasum, Sol justitiæ, de corde terræ resurgis! quam formosus in stola tua demum (*Isai.* LXIII, 1), Rex gloriæ, in alta cœlorum te recipis! Quomodo non pro his omnibus *omnia ossa mea dicent: Domine, quis similis tui* (*Psal.* XXXIV, 10).

10. Hæc ergo similiaque puta in dilecto intuentem sponsam advertisse; cum diceret: *Ecce tu pulcher es, dilecte mi, et decorus*. Neque hæc sola, sed insuper aliquid procul dubio de naturæ decore superioris, quod nostrum omnino prætervolat intuitum, et effugit experimentum. Ergo iteratio utriusque decorem substantiæ designavit. Audi deinde quo modo tripudiat ad aspectum affatumque dilecti, et coram ipso nuptiali carmine quæ amoris sunt gratulabunda decantat. Sequitur enim: *Lectulus noster floridus, tigna domorum nostrarum cedrina, laquearia nostra cypressina*. Sed servemus recentiori 1426 principio sponsæ cantilenam, ut et nos de quiete facti alacriores, liberius exsultemos et lætemur in ea ad laudem et gloriam sponsi ipsius Jesu Christi Domini nostri, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

SERMO XLV.

De statu et compositione totius Ecclesiæ. Item quomodo per activam vitam, quæ sub obedientia agitur, perveniatur ad contemplativam.

1. *Lectulus noster floridus, tigna domorum nostrarum cedrina laquearia nostra cypressina* (*Cantic.* I, 15, 16). Epithalamium canit, cubile et thalamos pulchro sermone describens. Sponsum invitat ad requiem. Hoc enim melius, quiescere et cum Christo esse. Necessarium autem exire ad lucra propter salvandos. Verum nunc opportunitate, ut putat, inventa, ornatum nuntiat thalamum, lectulumque velut digito monstrans, dilectum, ut dixi, invitat ad requiem, et cum euntibus in Emmaus cordis ardorem non sustinens, ad mentis pertrahit hospitium, secum pernoctare compellit (*Luc.* XXIV, 29, 32), et cum Petro loquitur: *Domine, bonum est nos hic esse* (*Matth.* XVII, 4).

2. Jam quid spiritualiter ista contineant, requiramus. Et in Ecclesia quidem lectum in quo quiescitur, claustra existimo esse et monasteria, in quibus quiete a curis vivitur sæculi, et soilicitudinibus vitæ. Atque is lectus floridus demonstratur, cum exemplis et institutis patrum, tanquam quibusdam bene olentibus respersa floribus, fratrum conversatio et vita refulget. Porro domos populares conventus intellige Christianorum: quos hi qui in sublimitate positi sunt, christiani utique utriusque ordinis principes, quasi tigna parietes, justis impositis legibus fortiter stringunt, ne sua quique lege vel voluntate viventes, tanquam parietes inclinati et maceriæ depulsæ dissideant a semetipsis, et sic omnis structura ædificii corruens dissipetur. Laquearia vero quæ a tignis firmiter pendent, et domos insigniter ornant, puto bene instituti cleri mansuetos et disciplinatos mores, riteque administrata officia designare. Quomodo namque stabunt ordines clericorum, et administrationes eorum, si non principum, tanquam tignorum beneficio et munificentia sustententur, et protegantur potentia?

3. Quod autem tigna cedrina, et cypressina laquearia describuntur, natura absque dubio habet in his speciebus lignorum, quod congruat præfatis ordinibus. Et cedrus quidem quoniam imputribile est, necnon et odoriferum, altæque proceritatis lignum, satis indicat quales oporteat assumi viros in vices lignorum. Ergo validos et constantes necesse est eos, qui super alios ordinantur, necnon et longanimes in spe, atque ad superna mentis verticem attollentes, qui etiam bonum fidei suæ et conversationis ubique odorem spargentes, dicere

cum Apostolo possint : *Christi enim bonus odor sumus Deo in omni loco* (*II Cor.* II, 15). Cypressus item, boni æque odoris et imputribile similiter lignum, incorruptæ vitæ et fidei etiam quemvis de clero debere esse demonstrat, ut merito decori domus ac laquearium ornatui deputetur. Scriptum est enim : *Domum tuam decet sanctitudo, Domine, in longitudinem dierum* (*Psal.* XCII, 5). Ubi sane et sanctimoniæ decus, et indeficientis gratiæ expressa perseverantia est. Oportet ergo virum, qui ad ornamentum et decorem assumitur domus, bonis ornatum moribus esse : et quamvis semper ipse sit intus, bonum tamen testimonium habere et ab his qui foris sunt. Sunt et alia in natura lignorum horum competentia his, quæ spiritualiter disseruntur : sed brevitatis causa prætereo.

4. Notandum vero pulchre omnem Ecclesiæ statum brevi uno versiculo comprehensum ; auctoritatem scilicet prælatorum, cleri decus, populi disciplinam, monachorum quietem. In horum prorsus, cum recte sunt omnia, sancta mater Ecclesia consideratione lætatur, et tunc ea quoque offert intuenda dilecto, cum ad ejus, tamquam omnium auctoris, refert omnia **1497** bonitatem, nihil sibi ex omnibus tribuens. Nam quod ait, *noster* et *nostrarum*, non usurpationis est signum, sed dilectionis : quod nimiæ videlicet fiducia charitatis, nihil ejus, quem valde diligit, a se æstimet alienum. Nec enim se sponsi contubernio, aut quietis ejus putat arcendam consortio, quæ semper non quæ sua, sed quæ illius sunt, quærere consuevit : et hæc causa, cur sibi et sponso simul, sive lectulum, sive domos ausa sit pronuntiare communes. Dixit enim : *Lectulus noster;* et, *tigna domorum nostrarum;* et, *laquèria nostra :* audacter se in possessione associans, cui junctam non dubitat in amore. Non ita illa, quæ propriæ voluntati nondum abrenuntiavit, sed per se jacet, per se habitat : magis autem non per se, sed cum meretricibus luxuriose vivendo conversatur, concupiscentias loquor carnis, cum quibus dissipat bona sua, et portionem substantiæ quam sibi dividi postulavit (*Luc.* XV, 12, 13).

5. Cæterum tu qui has Spiritus sancti voces audis vel legis, putasne aliqua horum quæ dicuntur, valeas applicare tibi, ac de felicitate sponsæ, quæ hoc amoris carmine ab ipso Spiritu canitur, aliquid recognoscere in temetipso, ne dicatur et tibi, quia vocem ejus audis, et non scis unde veniat, aut quo vadat ? En forte appetis et ipse contemplationis quietem, et bene facis : tantum ne obliviscaris flores, quibus lectulum sponsæ legis aspersum. Ergo cura et tu tuum similiter circumdare bonorum floribus operum, virtutum exercitio, tanquam flores fructum sanctum otium prævenire. Alioquin delicato satis otio dormitare voles, si non exercitatus quiescere appetas, et Liæ fecunditate neglecta, solis cupias Rachelis amplexibus oblectari. Sed et præposterus ordo est, ante meritum exigere præmium, et ante laborem sumere cibum, cum dicat Apostolus : *Qui non laborat non manducet* (*II Thess.* III, 10). *A mandatis tuis intellexi*, inquit (*Psal.* CXVIII, 104) : ut scias, nisi obedientiæ mandatorum contemplationis gustum penitus non deberi. Non igitur putes de propriæ amore quietis, sanctæ obedientiæ actibus, seniorumve traditionibus præjudicium ullatenus faciendum. Alioquin non dormiet tecum sponsus in lecto uno [*alias*, lectulo uno], illo præsertim, quem tibi pro obedientiæ floribus, cicutis atque urticis inobedientiæ aspersisti. Propter quod non exaudiet orationes tuas, vocatusque non veniet : nec enim dabit inobedienti copiam sui tantus obedientiæ amator, ut (*alias* qui) mori quam non obedire maluerit. Sed neque approbat tuæ contemplationis inane otium, qui dicit per prophetam : *Laboravi, sustinens* (*Jerem.* VI, 11) ; significans tempus, quo exsul cœlo et patria, summæ quietis, operatus est salutem in medio terræ. Magis autem vereor, ne te quoque involvat formidolosa illa sententia, ita intonans in perfidiam Judæorum : *Neomenias vestras, et sabbata, et festivitates alias non feram;* item : *Calendas vestras et solemnitates vestras odit anima mea, facta sunt mihi molesta* (*Isai.* I, 13, 14). Et lugebit super te propheta, et dicet : *Viderunt eam hostes, et deriserunt sabbata ejus* (*Thren.* I, 7). Cur enim quod dilectus repudiat, non irrideat inimicus.

6. Miror valde impudentiam aliquorum qui inter nos sunt, qui, cum omnes nos sua singularitate turbaverint, sua impatientia irritaverint, sua contumacia et rebellione contempserint (287), audent nihilominus ad tam fœdum conscientiæ suæ lectulum omni orationum instantia totius puritatis Dominum invitare. *At cum extenderitis*, ait, *manus vestras, avertam oculos meos, et cum multiplicaveritis orationem, non exaudiam* (*Isai.* I, 15). Quid enim? lectulus non est floridus, magis autem et putidus est; et tu illuc Regem gloriæ trahis? Ad pausandum hoc facis, an ad causandum? Centurio vetat illum intrare sub tectum suum propter suam indignitatem, cujus tamen fides in universo redolet Israel (*Matth.* VIII, 8, 10) : et tu ad te compellis intrare, tantorum sordens spurcitia vitiorum ? Clamat apostolorum princeps : *Exi a* **1498** *me, Domine, quia homo peccator sum* (*Luc.* V, 8) ; et tu dicis : Intra ad me, Domine, quoniam sanctus sum ? *Omnes*, inquit, *unanimes in oratione estote, fraternitatem diligite* (*I Petr.* III, 17). Et vas electionis : *Levantes puras manus*, ait, *sine ira et disceptatione* (*I Tim.* II, 8). Videsne quomodo concordent sibi, et eodem spiritu de pace et tranquillitate animi, quam habere debet ille qui orat, loquantur princeps apostolorum, et doctor gentium ? Perge ergo tu tota die expandere ad Deum manus tuas, qui fratres tota die molestas, unanimitatem impugnas, ab unitate te separas.

(287) In editis passim hic additur *sua inobedientia coinquinaverint*. At hoc comma deest in plerisque manuscriptis : et vero in idem recidit cum superiori. In primis quidem editis legitur, sed omisso præcedenti, *sua contumacia et rebellione contempserint*.

7. Et quid me vis facere, inquis? Profecto ut primo quidem emundes conscientiam ab omni inquinamento iræ et disceptationis, et murmuris, et livoris; et quidquid omnino adversari cognoscitur aut paci fratrum, aut obedientiæ seniorum, de cordis habitaculo eliminare festines. Deinde etiam circumdare tibi flores bonorum quoruncumque actuum et laudabilium studiorum, atque odoramenta virtutum; id est, quæcunque sunt vera, quæcunque pudica, quæcunque justa, quæcunque sancta, quæcunque amabilia, quæcunque bonæ famæ, si qua virtus, si qua laus disciplinæ; hæc cogitare (*Philipp.* IV, 8), in his exerceri curato. Ad istiusmodi secure vocabis sponsum : quoniam cum introduxeris eum, veraciter dicere poteris et tu, quia *lectulus noster floridus*, redolente nimirum conscientia pietatem, sed pacem, sed mansuetudinem, sed justitiam, sed obedientiam, sed hilaritatem, sed humilitatem. Et de lectulo quidem sic.

8. Domum vero Dei spiritualem se ipsum quisque agnoscat, qui tamen jam non in carne ambulet, sed in spiritu : *Templum enim Dei*, ait, *sanctum est, quod estis vos* (*I Cor.* III. 17). Curate ergo, fratres, spirituali huic ædificio, quod vos estis, ne forte cum in superiora proficere cœperit, vacillet et corruat, si lignis fortibus non fuerit subnixum et colligatum : curate, inquam, illi tigna dare imputribilia et immobilia; timorem videlicet Domini castum, illum, qui permanet in sæculum sæculi (*Psal.* XVIII, 10); patientiam, de qua scriptum est quia *patientia pauperum non peridit in finem* (*Psal.* IX, 19); longanimitatem quoque, quæ sub quovis structuræ pondere inflexibilis perseverans, in infinita sæcula vitæ beatæ protenditur, Salvatore loquente in Evangelio : *Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit* (*Matth.* X, 22); magis autem super omnia charitatem, quæ nunquam excidit, quia *fortis est*, inquit, *ut mors dilectio, dura sicut infernus æmulatio* (*Cantic.* III, 6). Studete deinde his lignis substernere et alligare ligna alia æque pretiosa et pulchra, cui tamen illa ad manum fuerint in opus laquearium ad decorem domus; sermonem scilicet sapientiæ sive scientiæ, prophetiam, gratiam curationum, interpretationem sermonum, et cætera talia, quæ magis noscuntur sanc apta ornatui, quam necessaria fore saluti. De his præceptum non habeo, consilium autem do : quoniam quidem istiusmodi ligna constat et laboriose quæri, et difficile inveniri, et periculose elaborari (nam et rara ea, præsertim his temporibus, terra nostra producere reperitur), consulo sane et moneo non multopere ista requiri; magis autem ex lignis aliis laquearia præparari, quæ etsi minus appareant splendida, non minus tamen valida esse probantur, insuper et facilius possidentur et tutius.

9. Utinam et mihi illorum suppetat copia lignorum, quibus hortus Sponsi Ecclesia copiose densatur, pax, bonitas, benignitas, gaudium in Spiritu sancto, misereri in hilaritate, tribuere in simplicitate, gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus (*Rom.* XII, 8, 15). An non tu illam domum (quod ad laquearia spectat) satis abundeque ornatam censeas, quam talibus lignis inspexeris sufficienter compositeque tabulatam? Domine, dilexi decorem domus tuæ (*Psal.* XXV, 8). Semper da mihi ligna hæc, quæso, 1429 quibus tibi semper ornatum exhibeam thalamum conscientiæ : conscientiæ dico et meæ, et alterius. His contentus ero. Erunt et qui meo in hac re consilio acquiescere volent, quia et te puto fore contentum : cætera sanctis apostolis, et viris apostolicis derelinquo. Sed et vos, dilectissimi, tametsi illa ligna non habeatis; nihilominus tamen, si hæc habetis, confidite; nihilominus cum omni fiducia accedite ad lapidem summum, angularem, electum, pretiosum; nihilominus super fundamentum apostolorum et prophetarum et ipsi tanquam lapides vivi superædificamini, domos spirituales, sacerdotium sanctum, offerre spirituales hostias, acceptabiles Deo, per Jesum Christum (*Ephes* II, 19-22, et *I Petr.* II, 4-9), sponsum Ecclesiæ, Dominum nostrum, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

SERMO XLVII.

De triplici flore, scilicet virginitatis, martyrii et bonæ operationis : et de devotione habenda circa divinum officium.

1. *Ego flos campi, et lilium convallium* (*Cantic.* II, 1). Ad hoc respicere puto quod sponsa de respersis lectulum floribus commendarat. Ne enim sibi flores adscriberet illos, quibus lectulus decoratus, et venustatus thalamus videbatur, infert sponsus se esse florem campi; nec de thalamo sane prodire flores, sed de campo; et suo munere et sui participatione fieri quod renitet, et quod redolet. Ne quis ergo exprobrare illi posset, et dicere : *Quid habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis* (*I Cor.* IV, 7)? ipse dilectæ suæ, sicut ambitiosus amator, ita informator benignus, pie illi dignanterque demonstrat, cui nitorem, de quo gloriabatur, ac suaveolentiam lecluli debeat deputare. *Ego flos campi*, inquit : de me est quod gloriaris. Saluberrime admonemur et ex hoc loco, quia nequaquam gloriari oportet : et si quis gloriatur, in Domino glorietur (*II Cor.* X, 17). Et secundum litteram istud : nunc jam scrutemur, ipso de quo loquitur, adjuvante, spiritualem qui in ea tegitur intellectum.

2. Et primo adverte nunc mihi trifarium quemdam floris statum; in campo, in horto, in thalamo : ut post hoc etiam illud facilius compertum fiat, cur se potissimum campi florem elegerit appellare. Et in campo quidem atque in horto oritur flos, in thalamo autem minime. Redolet et lucet in eo, non tamen erectus et stans, ut in horto vel campo; sed plane jacens, tanquam qui illatus sit, non innatus. Propterea et necesse est sane reparare frequenter, et semper recentiores apponere flores, quod diu odorem suum minime retineant, nec decorem. Quod

si, ut in alio sermonem præfatus sum, lectulus respersus floribus conscientia est bonis referta operibus (*Serm. præced.* num. 7) ; vides certe,ut similitudo servetur, nequaquam sufficere semel vel secundo operari quod bonum est, nisi incessanter addas nova prioribus, quatenus seminans in benedictionibus, de benedictionibus et metas. Alioquin jacetet marcet flos boni operis atque in brevi omnis ex eo et nitor exterminatur, et vigor, si non aliis atque aliis superjectis pietatis actibus continue reparetur. Hoc in thalamo.

3. In horto autem non ita : sed neque in campo similiter. Ex se enim semel productis floribus assidue subministrant, unde diu in ipsis decus ingenitum perseveret. Differunt tamen et ipsi inter se, quod hortus quidem ut floreat hominum manu et, arte excolitur : campus vero ex semetipso naturaliter producit flores, et absque omni humanæ diligentiæ adjutorio. Putasne jam tibi videris advertere quisnam ille sit campus, nec sulcatus vomere, nec defossus sarculo, nec fimo impinguatus, nec manu hominis seminatus ; honestatus [*alias* venustatus] tamen nihilominus nobili illo flore, super quem constat requievisse Spiritum Domini ? *Ecce*, inquit, *odor filii mei, sicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus* (*Gen.* XXVII, 27). Necdum speciem suam ille flos agri induerat, et jam dabat **1430** odorem suum, quando eum, ut hoc præ gaudio exclamaret præsensit spiritu, corpore marcens sanctus et senex Patriarcha, caligans visu, sed odoratu sagax. Non se proinde debuit florem thalami protestari, qui flos est perpetuo vigens : sed neque item horti, ne humano videretur opere generatus. Pulchre autem et convenientissime, *Flos campi sum*, ait, qui et absque humana industria prodiit, et semel prodeunti nulla est deinceps dominata corruptio, ut sermo impleatur quem dixit : *Non dabis Sanctum tuum videre corruptionem* (*Psal.* XV, 10).

4. Sed, si placet, accipe et aliam hujus rei rationem, ut arbitror, non spernendam. Non enim sine causa sane multiplex spiritus a Sapiente describitur, nisi quod sub uno litteræ cortice diversos plerumque sapientiæ intellectus tegere consuevit. Itaque juxta præfatam de floris statu partitionem, flos est virginitatis, flos martyrium, flos actio bona. In horto virginitas, in campo martyrium, bonum opus in thalamo. Et bene in horto virginitas, cui familiaris verecundia est, fugitans publici, latibulis gaudens, patiens disciplinæ. Denique in horto flos clauditur, qui in campo exponitur, spargiturque in thalamo. Et habes : *Hortus conclusus, fons signatus* (*Cant.* IV, 12). Quod utique claustrum pudoris signat in virgine, et inviolatæ custodiam sanctitatis : si tamen talis fuerit, quæ sit sancta corpore et spiritu. Bene item in campo martyrium, dum martyres ludibrio omnium exponantur, spectaculum facti et angelis, et hominibus. Nonne illorum miseranda vox est in psalmo : *Facti sumus opprobrium vicinis nostris, subsanndtio et illusio his qui in circuitu nostro sunt?* (*Psal.* LXXVIII, 4). Bene quoque in thalamo actio bona, quæ conscientiam et quietam facit, et tutam. Post bonum denique opus securius in contemplatione dormitur, et tanto quis fiducialius sublimia intueri et investigare aggreditur, quanto sibi conscius est minime se propriæ amore quietis charitatis operibus defuisse.

5. Et hæc omnia secundum aliquid Dominus Jesus. Ipse flos horti, virgo virga virgine generatus. Idem flos campi, martyr, martyrum corona, martyrii forma. Denique foras civitatem eductus est, extra castra passus est, in ligno elevatus est, spectandus hominibus, subsannandus ab omnibus. Ipse item thalami flos, speculum et exemplum totius beneficentiæ, quemadmodum ipse Judæis protestatus est, dicens : *Multa bona opera ostendi vobis ex Patre meo* (*Joan.* X, 32) ; et item Scriptura de eo : *Qui pertransiit*, ait, *benefaciendo et sanando omnes* (*Act.* X, 38). Si igitur hæc tria Dominus, quæ fuit causa ut e tribus se campi florem maluerit appellare ? Profecto ut eam ad tolerantiam animaret, cui noverat imminere, si quidem vellet pie vivere in Christo, persecutionem pati. Id se ergo libentius profitetur, ad quod potissimum vult habere sequacem ; atque hoc est quod alias dixi, quoniam semper et illa appetit quietem, et ille incitat ad laborem, denuntians ei quod *per multas tribulationes oportet intrare in regnum cœlorum* (*Act.* XIV, 21). Unde cum nova in terris Ecclesia noviter desponsata sibi redire ad Patrem disponeret, dicebat ei : *Venit hora ut omnis qui interficit vos arbitretur obsequium se præstare Deo* (*Joan* XVI, 2) ; item : *Si me*, ait, *persecuti sunt, et vos persequentur* (*Joan.* XV, 20). Potes et tu in Evangelio multa colligere huic denuntiationi malorum perferendorum similia.

6. *Ego flos campi et lilium convallium.* Illa ergo monstrante lectulum, ille vocat ad campum, ad exercitium provocat. Non putat quidquam persuasibilius fore illi ad iucundum certamen, quam si se ipsum certantis aut exemplum proponant, aut præmium. *Ego flos campi.* Sane utrumvis in hoc sermone intelligi datur, vel quod sit videlicet pugnantis forma, vel quod gloria triumphantis. Utrumque es mihi, Domine Jesu, et speculum patiendi, et præmium patientis. Utrumque fortiter provocat ac vehementer accendit. Tu doces manus meas ad prælium exemplo virtutis tuæ, tu caput meum post victoriam tuæ coronas præsentia majestatis ; sive quia pugnantem te specto, sive **1431** quia te exspecto non solum coronantem, sed et coronam : in utroque mirabiliter tibi me allicis ; uterque funis violentissimus ad trahendum. Trahe me post te : libenter te sequor, libentius fruor. Si sic bonus es, Domine, sequentibus te, qualis futurus es consequentibus ? *Ego flos campi.* Qui diligit me, veniat in campum, non refugiat mecum et pro me inire certamen, ut possit dicere : *Bonum certamen certavi* (*II Tim.* IV, 7).

7. Et quoniam non superbi vel arrogantes, sed

humiles potius, qui de se præsumere nesciunt, martyrio idonei sunt ; addit se etiam lilium esse convallium, id est humilium coronam, specialem gloriam futuræ exaltationis ipsorum hujus eminentia floris designans. Erit namque cum *omnis vallis implebitur, et omnis mons et collis humiliabitur* (*Isa.* XL, 4) : et tunc candor ille vitæ æternæ, lilium plane, non collium, sed convallium, apparebit. *Justus germinabit sicut lilium*, inquit (*Osee* XIV, 6). Quis justus, nisi humilis ? Denique cum se manibus Baptistæ servi Dominus inclinaret, et ille expavesceret majestatem, *Sine*, inquit ; *sic enim decet nos implere omnem justitiam* (*Matth.* III, 15), consummationem profecto justitiæ in humilitatis perfectione constituens. Justus ergo humilis, justus convallis est. Et si humiles inventi fuerimus, germinabimus et nos sicut lilium, et florebimus in æternum ante Dominum. An non vere vel tunc maxime se lilium convallium comprobabit, cum *reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ?* (*Philipp.* III 21.) Non ait, corpus nostrum, sed, *corpus humilitatis nostræ* : ut hujus lilii miro et sempiterno candore solos significet humiles illustrandos. Et hæc dicta sint pro eo quod sponsus se florem campi, et lilium esse convallium protestatus est.

8. Jam etiam quid de sua consequenter charissima protestetur, bonum esset audire : sed hora non patitur. Ex Regula namque nostra nihil operi Dei præponere licet (*Reg. S. Benedicti*, cap. 43). Quo quidem nomine laudum solemnia, quæ Deo in oratorio quotidie persolvuntur, Pater Benedictus ideo voluit apellari, ut ex hoc clarius aperiret quam nos operi illi vellet esse intentos. Unde vos moneo, dilectissimi, pure semper ac strenue divinis interesse laudibus. Strenue quidem, ut sicut reverenter, ita et alacriter Domino assistatis : non pigri, non somnolenti, non oscitantes, non parcentes vocibus, non præcidentes verba dimidia, non integra transilientes, non fractis et remissis vocibus muliebre quiddam balba de nare sonantes ; sed virili, ut dignum est, et sonitu, et affectu voces sancti Spiritus depromentes. Pure vero, ut nil aliud dum psallitis, quam quod psallitis cogitetis. Nec solas dico vitandas cogitationes vanas et otiosas : vitandæ sunt et illæ, illa duntaxat hora, et illo loco, quas officiales fratres (208) pro communi necessitate, quasi necessario, frequenter admittere compelluntur. Sed, ne illa quidem profecto recipere tunc consuluerim, quæ forte paulo ante, in claustro sedentes, in codicibus legeratis, qualia et nunc me viva voce disserente ex hoc auditorio Spiritus sancti recentia reportatis. Salubria sunt, sed minime illa salubriter inter psallendum revolvitis. Spiritus enim sanctus illa hora gratum non recipit, quidquid aliud quam debes neglecto eo quod debes, obtuleris. Cujus semper facere voluntatem ad ejus voluntatem ipso inspirante possimus, gratia et misericordia sponsi Ecclesiæ Jesu Christi Domini nostri, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

SERMO XLVIII.

De laude reciproca, quæ fit inter sponsum et sponsam, et qualiter per umbram Christi intelligatur corpus et fides ejus.

1. *Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias* (*Cantic.* II, 2). Non bonæ filiæ quæ pungunt. Attende pessimum germen ejus cui maledictum est, terræ nostræ. *Cum*, inquit, *colueris eam, spinas et tribulos germinabit tibi* (*Gen.* III, 18). Donec ergo in carne est anima, inter spinas profecto versatur ; et necesse est ut patiatur inquietudines tentationum tribulationumque aculeos. Quod si lilium est ipsa juxta sponsi verbum, videat quam vigilem sollicitamque esse oporteat super custodia sui, septa undique spinis, hinc inde aculeos intendentibus. Nec enim vel levissimam spinæ sustinet ullatenus punctionem floris teneritudo, sed mox ut modice premitur, proforatur. Sentis quam merito necessarieque hortetur nos propheta servire Domino in timore (*Psal.* II, 11) ; et item Apostolus, cum timore nihilominus et tremore nostram ipsorum operari salutem ? (*Philipp.* II, 12.) Tenebant nimirum proprio experimento hujus sententiæ veritatem, utpote amici sponsi qui minime prorsus ambigerent, et ad suas animas pertinere quod dicitur : *Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias*. Denique unus eorum : *Conversus sum*, ait, *in ærumna mea, dum figitur spina* (*Psal.* XXXI, 4). Bene confixus, qui conversus exinde est. Bene pungeris ; si compungeris. Multi cum sentiunt pœnam, corrigunt culpam ; et talis dicere potest : *Conversus sum in ærumna mea, dum configitur spina*. Spina culpa est, spina pœna est, spina falsus frater, spina vicinus est malus.

2. *Sicut lilium inter spinas sic amica mea inter filias*. O candens lilium ! o tener et delicate flos ! increduli et subversores sunt tecum : vide quomodo caute ambules inter spinas. Plenus est mundus spinis : in terra sunt, in aere sunt, in carne tua sunt. Versari in his et minime lædi, divinæ potentiæ est, non virtutis tuæ. Sed *confidite*, inquit, *quia ego vici mundum* (*Joan.* VI, 33). Etsi igitur undique tibi intendi prospicias tribulationum, tanquam tribulorum, aculeos ; non turbetur cor tuum neque formidet, sciens *quia tribulatio operatur patientiam patientia probationem probatio spem, spes autem non confundit* (*Rom.* V, 3-5) : Considera lilia agri, quomodo inter spinas vigent et nitent. Si fenum quod hodie est et cras in clibanum mittitur, Deus sic custodit (*Matth.* VI, 28-30), quanto magis amicam et sponsam suam charissimam ? Denique custodit Dominus omnes diligentes se (*Psal.* CXLIV, 20). *Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias*. Non mediocris titulus profecto virtutis inter pravos

(208) Officiales, qui exterioribus officiis deputati sunt, distinguit a claustralibus in sermone 9 de Diversis, num. 4 ; et infra, sermone 57, n. 11.

vivere bonum, et inter malignantes innocentiæ retinere candorem et morum lenitatem : magis autem si his qui oderunt pacem pacificum et amicum ipsis te exhibeas inimicis. Id plane tibi similitudinem datam de lilio jure quodam proprietatis specialiter vindicabit, quod ipsas utique pungentes se spinas candore proprio illustrare et venustare non cessat. An non proinde lilium tibi videtur implere quodam modo Evangelii perfectionem, qua orare jubemur pro calumniantibus et persequentibus nos, benefacere his qui oderunt nos? (*Luc.* VI, 47, 28.) Ergo et tu fac similiter, et erit anima tua amica Domini, et laudabit te de te, dicens quia *sicut lilium inter spinas, sic amica inter filias.*

3. Sequitur: *Sicut malus inter ligna silvarum, sic dilectus meus inter filios.* Reddit sponsa præconii vicem commendanti se sponso, a quo laudari est laudabilem fieri, et quem laudare intelligere et admirari laudabilem. Et sicut ex eminenti flore figurata a sponso laus ejus est, ita e regione et ex excellenti ligno ipsa illius singularem gloriam eminentiamque demonstrat. Movet tamen me de ligno hoc, quod non tantæ esse excellentiæ videatur, quantæ aliqua cæterorum: et ideo minus digne assumi in opus similitudinis, utpote quod non sufficiat laudis vicem implere. *Sicut malus inter ligna silvarum sic delectus meus inter filios.* Denique nec sponsa magni æstimasse videtur, quæ hoc in lignis silvarum tantum efferre curavit, nimirum sterilibus, nec fructus humano victui aptos ferentibus. Cur ergo omissis melioribus et nobilioribus lignis, hujus mediocritas arboris adducta in medium est ad formandum sponsi præconium? Itane ad mensuram 1433 laudem recipere debuit, qui ad mensuram Spiritum non accepit? Hoc nempe data de illa arbore similitudo facit, ut videatur habere superiorem, qui parem non habet. Quid dicemus ad hæc? Fateor, parva laus, quoniam parvi laus. Non enim hoc loco prædicatur magnus Dominus et laudabilis nimis (*Psal.* CXLIV, 3), sed parvus Dominus et amabilis nimis, parvulus utique, qui natus est nobis (*Isai.* IX, 6).

4. Ergo non majestas attollitur hic, sed commendatur humilitas; digneque ac rationabiliter quod infirmum et stultum est Dei, hominum fortitudini et sapientiæ antefertur. Ipsi sunt namque ligna silvestria et infructuosa, quoniam, secundum Prophetam, *omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt; non est qui faciat bonum, non est usque ad unum* (*Psal.* XIII, 3). *Sicut malus inter ligna silvarum, sic dilectus meus inter filios.* Una inter ligna silvarum Dominus Jesus arbor faciens fructum, secundum hominem sane, etsi prælatus hominibus, sed ab angelis minoratus (*Psal.* VIII, 6). Miro etenim modo et angelis sese factus caro subjecit, et angelos sibi manens Deus subjecto retinuit. Denique: *Videbitis*, inquit, *angelos ascendentes et descendentes super Filium hominis* (*Joan.* I. 51): quod in uno eodemque homine Christo Jesu et infirmitatem foveant, et stupeant majestatem. Quia ergo sponsæ id dulcius, quod se imminuit, sapit; libentius attollit gratiam, præfert misericordiam, stupet dignationem. Libuit proinde hominem inter homines admirari, non inter angelos Deum, tanquam malus inter ligna excellit silvarum, et non plane inter hortorum plantaria, Nec putat minui laudes, ubi de consideratione infirmitatis pietatis bonitas exaltatur. Quo enim juxta aliquid a laudibus temperat, eo item juxta aliquid magis laudat, minus prosequens gloriam dignitatis, ut gratia dignationis emineat. Sicut ergo Apostolus quod stultum et infirmum est Dei sapientius fortiusque dicit esse hominibus (*I Cor.*, I, 25), sed non angelis; et sicut Propheta speciosum prædicat forma præ filiis hominum (*Psal.* XLIV, 3), et non præ angelis; sic ista certe in eodem spiritu loquens, sub typo fructiferæ arboris silvestriumque lignorum hoc loco efferre voluit Hominem Deum super omnem gratiam hominum non autem super excellentiam angelorum.

5. *Sicut malus inter ligna silvarum sic dilectus meus inter filios.* Et bene *inter filios*; quia cum esset unicus Patris sui, multos illi et absque invidia filios acquirere studuit, quos non confunditur vocare fratres, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus. Jure autem præponitur universis adoptatis per gratiam is qui per naturam filius est. *Sicut malus inter ligna silvarum sic dilectus meus inter filios* Merito *sicut malus* qui instar fructiferæ arboris et umbram refrigerii habet, et fert fructum optimum. An non vere fructiferum lignum, cujus flores fructus honoris et honestatis? (*Eccli.* XXIV, 23.) Denique lignum vitæ est apprehendentibus eum (*Prov.* III, 18). Non comparabuntur huic omnia ligna silvarum, quia, etsi sint arbores pulchræ et magnæ, quæ opem ferre videantur orando, ministrando, docendo, exemplis juvando, solus tamen Dei Sapientia Christus lignum est vitæ, solus panis vivus qui de cœlo descendit, et dat vitam mundo (*Joan.* VI, 41, 33).

6. Ideo ait: *Sub umbra ejus quem dessideraveram sedi, et fructus ejus dulcis gutturi meo* (*Cantic.* II, 3). Merito ejus desideraverat umbram, de quo et refrigerium esset et refectionem pariter acceptura, Nam cætera quidem silvarum ligna, etsi umbram solatii habent, sed non vitæ refectionem, non fructus perpetuos salutis. Unus est enim vitæ auctor unus mediator Dei et hominum homo Christus Jesus (*I Tim.* II, 5), qui dicit sponsæ suæ: *Salus tua ego sum* (*Psal.* XXXIV, 3). *Non Moyses*, inquit, *dedit vobis panem hunc de cœlo, sed Pater meus dat vobis panem hvnc de cœlo verum* (*Joan.* VI, 32). Propterea ergo Christi potissimum desideraverat umbram, quod solus sit qui non solum ab æstu refrigerat, vitiorum, sed et replet delectatione virtutum. *Sub umbra ejus quem desideraveram sedi.* Umbra ejus, caro ejus: umbra ejus, fides Mariæ obumbravit proprii Filli caro; mihi, Domini fides. Quanquam et mihi quoque quomodo non obumbrat caro, qui in

mysterio 1434 manduco eam? Et sancta nihilominus Virgo fidei et ipsa experta est umbram, cui dictum est : *Et beata quæ credidisti* (*Luc.* I, 45). *Sub umbra ejus quem desideraveram sedi.* Et propheta : *Spiritus*, inquit, *ante faciem nostram Christus Dominus; in umbra ejus vivemus* (209) *inter gentes* (*Thren.* IV, 20). In umbra in gentibus, in luce cum angelis. In umbra sumus, quandiu per fidem ambulamus, et non per speciem; et ideo justus in umbra, qui ex fide vivit. At qui vivit ex intellectu, beatus est; quia non in umbra jam, sed in lumine. Justus erat David, et ex fide vivebat, cum dicebat Deo : *Da mihi intellectum, ut discam mandata tua, et vivam* (*Psal.* CXVIII, 73, 144); sciens successurum fidei intellectum, intellectui revelandum lumen vitæ, et luminis vitam. Prius est venire ad umbram, et ita ad id cujus umbra et pertransire, quoniam, *nisi credideritis*, ait, *non intelligetis* (*Isai.* VII, 9, juxta LXX).

7. Vides fidem et vitam esse, et vitæ umbram. Nam e regione vita in deliciis agens, quoniam non est ex fide, et mors est, et umbra mortis. *Quæ enim*, inquit, *vidua in deliciis est, vivens mortua est* (*I Tim.* V, 6). Denique sapientia carnis mors est. (*Rom.* VIII, 6). Sed et mortis est umbra, illius scilicet quæ cruciat in æternum. Sedimus et nos aliquando in tenebrosis et umbra mortis, carnaliter conversantes, et non ex fide viventes ; mortui jam quidem justitiæ, a morte vero secunda paulo minus absorbendi. Quantum etenim umbra prope est corpori cujus est umbra, tantum pro certo vita illa nostra inferno appropinquavit. Denique : *Nisi quia Dominus adjuvit me*, inquit, *paulo minus habitasset in inferno anima mea* (*Psal.* XCIII, 17). Nunc autem de umbra mortis ad vitæ transivimus umbram ; magis autem translati sumus de morte ad vitam (*I Joan.* III, 14), in Christi umbra viventes, si tamen viventes, et non mortui. Nec enim, reor, continuo, ut quis in umbra ejus fuerit, quod vivat in ea, quia non plane omnis qui fidem habet ex fide vivit. Nam fides sine operibus mortua est; nec potest dare vitam, quam minime ipsa habuerit. Ideo propheta cum dixisset : *Spiritus ante faciem nostram Christus Dominus*, non contentus fuit sequi et dicere : In umbra ejus sumus; sed, *in umbra*, inquit, *ejus vivimus inter gentes*. Et tu ergo vide ut vivas exemplo prophetæ in umbra ejus, ut quandoque et regnes in lumine ejus. Nec enim tantum umbram habet, habet et lucem. Ipse per carnem umbra est fidei, ipse intelligentiæ lumen per Spiritum. Et caro est enim, et spiritus. Caro, in carne manentibus; spiritus, ante faciem nostram, id est in futuro; si tamen quæ retro sunt obliviscentes, ad ea quæ ante sunt nosmetipsos extendimus, quo pervenientes, experiamur de Verbo quod dixit : *Caro non prodest quidquam, spiritus est qui vivificat* (*Joan.* VI, 64). Nec ignoro quod in carne adhuc manens quis dixerit : *Et si cognovimus Christum secundum carnem, sed nunc jam non novimus* (*II Cor.* V. 16). At hoc ille : nos vero qui nondum in paradisum, nondum ad tertium cœlum rapui meruimus, Christi interim carne pascamur, mysteria veneremur, exempla sectemur, fidem servemus; et vivimus profecto in umbra.

8. *In umbra ejus quem desideraveram sedi.* Fortassis felicius aliquid ista expertam se gloriatur in ea, quod se in umbra dicit: non, ut propheta, vivere, sed sedisse. Sedere enim quiescere est. Plus est autem quiescere in umbra quam vivere, sicut vivere plus est quam tantummodo esse in ea. Igitur quod est commune multorum propheta assumens sibi : *In umbra ejus vivimus*, inquit; sponsa vero habens prærogativam, etiam quod sub ea singulariter sederit, gloriatur. Non enim ut ille pluraliter : *Vivimus*; ita et hæc : Sedimus dixit; sed singulariter, *sedi*, ut agnoscas prærogativam. Ubi itaque nos cum labore vivimus, qui conscii peccatorum sub timore servimus, ibi hæc devote et amans suaviter requiescit. Denique timor pœnam habet, amor suavitatem. Unde ait : *Et fructus ejus dulcis gutturi meo;* gustum contemplationis significans quem obtinuerat per amorem suaviter sublevata. At istud in umbra, quia per speculum et in ænigmate. Erit cum declinaverint umbræ crescente lumine, imo penitus disparuerint, et subintrabit sicut perspicua, ita et 1435 perpetua visio ; eritque non modo suavitas gutturi, sed et satietas ventri; sine fastidio tamen. *Sub umbra ejus quem desideraveram sedi, et fructus ejus dulcis gutturi meo.* Nos quoque ubi sponsa pausat, pausemus pariter, de sumpto gustu patremfamilias glorificantes, qui nos ad tales epulas invitavit, sponsum Ecclesiæ Jesum Christum Dominum nostrum, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

SERMO XLIX.

Qualiter per discretionem ordinatur charitas, ut omnia membra Ecclesiæ, id est electi, invicem colligentur.

1. *Introduxit me rex in cellam vinariam, ordinavit in me charitatem* (*Cant.* II, 4). Ut quidem propositi in capituli videtur sonare littera, habito pro votis dulci admonum familiarique colloquio cum dilecto, illo abeunte sponsa regreditur ad adolescentulas, aspectu ita ipsius affatuque refecta atque accensa, quatenus ebriæ similis appareret. Et quasi illis stupentibus novitatem, et quærentibus causam, respondit mirum minime esse, si vino æstuaret, quæ in cellam vinariam introisset. Et secundum litteram ita. Secundum spiritum quoque non negat ebriam, sed amore, non vino, nisi quod amor vinum est. *Introduxerit me rex in cellam vinariam.* Quando præsens est sponsus, et sponsa ad ipsum sermonem dirigit ; tunc *sponsus* dicitur aut *dilectus*, aut, *quem diligit anima mea*, inquit; loquens vero de ipso adolescentulis, regem nominat. Utquid hoc? Propterea credo; quia et sponsæ amanti atque dilectæ conveniat uti familiarius, quod ad se est, amoris nominibus, et

(209) Rouauld. Tirad. Horst., *vivimus.*

adolescentulis tanquam disciplina indigentibus opus sit reverendo premi vocabulo majestatis.

2. *Introduxit me rex in cellam vinariam.* Quænam ista sit cella vinaria, prætereo dicere, quia dixisse me recolo. Tamen si ad Ecclesiam referatur sermo, cum repleti Spiritu sancto discipuli musto ebrii a populo putarentur, tunc tanquam amicus sponsi pro sponsa stans Petrus in medio eorum : *Non* inquit, *sicut vos æstimatis hi ebrii sunt.* Attende interim quod non omnino ebrios, sed ebrios sicut ab illis æstimati sunt, denegavit. Erant enim ebrii, sed Spiritu sancto, non musto. Et quasi testificarentur ad plebem, revera se in cellam fuisse vinariam introductus, rursum Petrus pro omnibus : *Sed hoc est,* ait, *quod dictum est per prophetam Joel: Et erit in novissimis diebus, dicit Dominus; effundam de Spiritu meo super omnem carnem, et prophetabunt filii vestri et filiæ: juvenes vestri visiones videbunt, et senes vestri somnia somniabunt.* An non tibi cella videtur fuisse vinaria illa domus, in qua erant discipuli pariter congregati, *cum factus est repente de cœlo sonus, tanquam advenientis spiritus vehementis et replevit totam domum, ubi erant sedentes* (*Act.* II, 13-17, 2), adimplevitque prophetiam Joel ! Et nonne unusquisque illorum exiens inebriatus ab ubertate domus illius, et torrente voluptatis tantæ potatus, dicere merito quibat : *Quoniam introduxit me rex in cellam vinariam ?*

3. Sed et tu quoque, si collecto tuo spiritu, mente sobria et vacua curis, orationis domum solus introeas, et stans coram Deo ad unum aliquod de altaribus, cœli januam tangas sancti desiderii manu, et præsentatus choris sanctorum, tua penetrante devotione (siquidem oratio justi penetrat cœlos) in ipsorum præsentia miserandus deplores miserias et calamitates quas pateris ; crebris suspiriis et gemitibus inenarrabilibus prodas necessitatem, flagites pietatem ; si, inquam, hoc egeris, confido in eo qui dixit ; *Petite, et accipietis* (*Matth.* VII, 7), quia, si perseveraveris pulsans, non exibis vacuus. Verum cum te nobis reddideris plenum gratia et charitate, nec poteris spiritu fervens dissimulare munus acceptum, quod sine invidia communicabis ; erisque omnibus in gratia, quæ data est tibi, non modo gratus, sed fortassis etiam admirandus ; poteris et ipse veraciter protestari, quia *introduxit me rex in cellam vinariam;* tantum cautus esto, non in te, sed in Domino gloriari. Nec omne donum, quamvis spirituale, prodire **1436** dixerim de cella vinaria cum sint et aliæ penes sponsum cellæ vel apothecæ, diversa in se recondita habentes dona atque charismata, secundum divitias gloriæ ejus : de quibus cellis memini me alibi latius disputasse (*supra* serm. 23). *Nonne hæc condita sunt,* inquit, *apud me et signata in thesauris meis ?* (*Deut.* XXXII, 34.) Ergo pro diversitate cellarum, divisiones gratiarum sunt et unicuique manifestatur Spiritus ad utilitatem. Et quanquam alii quidem detur sermo sapientiæ, alii autem sermo scientiæ, alii vero prophetia, alii gratia curationum, alii genera linguarum, alii interpretatio sermonum, aliaque aliis his similia (*I Cor.* XII, 7-11), non tamen quis horum pro hujusmodi dicere poterit, quod introductus fuerit in cellam vinariam. Ex aliis quippe cellis sive thesauris ista sumuntur.

4. Sed si quis orando obtineat mente excedere in id divini arcani, unde mox redeat divino amore vehementissime flagrans, et æstuans justitiæ zelo, nec non et in cunctis spiritualibus studiis et que officiis pernimium fervens, ita ut possit dicere : *Concaluit cor meum intra me, et in meditationibus meis exardescit ignis* (*Psal.* XXXVIII, 4) : is plane, cum ex charitatis abundantia bonam et salutarem vini lætitiæ ructare crapulam cœperit, in cellam non immerito perhibebitur vinariam introisse. Cum enim duo sint beatæ contemplationis excessus, in intellectu unus, et alter in affectu; unus in lumine, alter in fervore; unus in agnitione, alter in devotione : pius sane affectus, et pectus amore calens, et sanctæ devotionis infusio, etiam et vehemens spiritus repletus zelo, non plane aliunde, quam e cella vinaria reportantur : et cuicunque cum horum copia surgere ab oratione donatur, potest in veritate loqui, *introduxit me rex in cellam vinariam.*

5. Sequitur : *Ordinavit in me charitatem.* Omnino necessarie. Importabilis siquidem absque scientia est zelus. Ubi ergo vehemens æmulatio, ibi maxime discretio est necessaria, quæ est ordinatio charitatis. Semper quidem zelus absque scientia minus efficax, minusque utilis invenitur; plerumque autem et perniciosus valde sentitur. Quo igitur zelus fervidior, ac vehementior spiritus, profusiorque charitas ; eo vigilantiori opus scientia est, quæ zelum supprimat, spiritum temperet, ordinet charitatem. Proinde sane, ne tanquam nimia et importabilis pro impetu spiritus, quem e cella videtur vinaria reportasse præsertim ab adolescentulis sponsa timeatur ; jungit quod discretionis est etiam se pariter accepisse, id est ordinem charitatis. Discretio quippe omni virtuti ordinem ponit ; ordo modum tribuit et decorem, etiam et perpetuitatem. Denique ait : *Ordinatione tua perseverat dies* (*Psal.* CXVIII, 91) ; diem virtutem appellans. Est ergo discretio non tam virtus, quam quædam moderatrix et auriga virtutum, ordinatrixque affectuum, et morum doctrix. Tolle hanc, et virtus vitium erit, ipsaque affectio naturalis id perturbationem magis convertetur, exterminiumque naturæ. *Ordinavit in me charitatem.* Factum est autem hoc, cum in Ecclesia quosdam quidem dedit apostolos, quosdam autem prophetas, alios vero evangelistas, alios pastores et doctores ad consummationem sanctorum (*Ephes.* IV, 11, 12). Oportet autem uthos una omnes charitas liget, et contemperet in unitatem corporis Christi : quod minime omnino facere poterit, si ipsa non fuerit ordinata. Nam si suo quisque feratur impetu secundum spiritum quem accepit, et ad quæque volet indifferenter, prout afficitur; non rationis judicio convolariti;

dum sibi assignato officio nemo contentus erit, sed omnes omnia indiscreta administratione pariter attentabunt, non plane unitas erit, sed magis confusio.

6. *Ordinavit in me charitatem.* Utinam et in me Dominus Jesus tantillum ordinet charitatis quod dedit; ut sic mihi curæ sint universa quæ sunt ipsius, ut tamen quod mei potissimum propositi seu officii esse constiterit, ante omnia curem : sed sane ita id prius, ut tamen ad multa, quæ mihi specialiter non attinent, afficiar amplius. Non enim semper quod prius curandum; id etiam diligendum amplius erit : cum sæpe quod prius **1437** est ad sollicitudinem, nimus sit ad utilitatem, ac per hoc minus esse oporteat et in affectu. Frequenter proinde quod pro injuncto præponitur, de judicio posthabetur (210) : et quod veritas judicat præponendum, id charius amplectendum ordo postulat charitatis. Nonne, verbi gratia, ex injuncto incumbit mihi cura omnium vestrum? Jam quidquid huic forte prætulero operi, quo minus ipsi invigilem digne et utiliter pro viribus exsequendo; etsi ex charitate fortassis id facere videar, ordinis tamen ratio non consentit. Quod si ante omnia quidem, ut debeo, huic intendo curæ, non autem magis ad majora gaudeo Dei lucra, quæ per alterum fieri forte comperero, patet me ordinem charitatis ex parte tenere, ex partet nequaquam. Si vero me et ad id amplius, quod specialius incumbit, sollicitum, et nihilominus ad illud, quod majus est, magis affectum exhibeam; utrobique profecta invenior charitatis ordinem assecutus, et non est cur dicere non possim etiam ipse, quia *ordinavit in me charitatem.*

7. Si autem dicas difficile quemquam plus alieno gaudere magno bono, quam proprio parvo, advertes certe vel ex hoc excellentiam gratiæ apud sponsam, et quoniam [*alias*, quam] non cuilibet animæ dicere sit, quia *ordinavit in me charitatem.* Quare facies deciderunt quorumdam vestrum modo ad hunc sermonem? Nam alta suspiria testantur tristitiam animorum, conscientiarumque dejectionem. Nimirum metientes nosmetipsos nobis, sentimus aliqui nostrum pro nostræ imperfectionis experientia quam rara virtus sit alienæ non invidere virtuti, nedum gaudere ad illam, nedum etiam tanto plus quam ad propriam quemque gratulari, quanto se perpenderit in virtute superatum. Adhuc modicum lumen in nobis est, fratres, quotquot de nobis ita sentimus. Ambulemus dum lucem habemus, ne tenebræ nos comprehendant (*Joan.* XII, 35). Ambulare proficere est. Ambulabat Apostolus, qui dicebat : *Non arbitror me comprehendisse;* et addit : *Unum autem quæ retro sunt obliviscens ad ea quæ ante sunt me extendo* (*Philipp.* III, 13). Quid est, *unum autem?* Unum autem, inquit, quasi remansit mihi ad remedium, ad spem, ad consolationem. Quid illud? *Quæ retro sunt* videlicet *obliviscens, ad ea quæ ante sunt me extendo.* Magna fiducia! quod magnum electionis Vas perfectum abnuens, profectum fatetur. Ego non ambulantem, sed sedentem a mortis tenebris comprehendi periculum est. Et quis sedens, nisi qui non curat proficere? Id caveto : et si morte præoccupatus fueris, in refrigerio eris. Dices Deo : *Imperfectum meum viderunt oculi tui et in libro tuo* nihilominus, inquit, *omnes scribentur.* Qui omnes? Profecto qui in desiderio proficiendi inveniuntur. Sequitur enim : *Dies formabuntur et nemo in eis* (*Psal.* CXXXVIII, 16); subaudis : Peribit. Dies proficientes intellige, qui si morte præoccupati fuerint, in eo quod eis deest perficiendi sunt. Formabuntur, et nemo in eis informis relinquetur.

8. Et quomodo, ais, ego proficere possum, qui fratri proficiendi invideo? Si doles quod invides, sentis, sed non consentis. Passio est, quandoque sananda non actio condemnanda. Tantum non illic resideas, iniquitatem meditans in cubili tuo, qualiter videlicet foveas morbum, satisfacias pesti, persequaris insontem, bene ab illo gesta calumniando, deprimendo, pervertendo, atque impediendo, gerenda. Alioquin non nocet ambulanti et extendenti se ad meliora, quod jam non ipse operatur, sed quod habitat in eo peccatum (*Rom.* VII, 20). Non est ergo damnatio illi, qui non dat membra **1438** sua arma iniquitati, non linguam ad detrahendum, non quidquam reliqui corporis ad lædendum nocendumve aliquo modo; magis autem confunditur sic se esse male affectum : et inolitum ex longo vitium confitendo, flendo, orando conatur expellere; et cum non prævalet, mitior inde ad omnes, atque apud se humilior invenitur. Quis sanum sapiens hominem damnet, qui a Domino dicit mitis esse et humilis corde? (*Matth.* XI, 29). Absit ut inveniatur expers salutis imitator Salvatoris, sponsi Ecclesiæ Domini nostri Jesu Christi, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula! Amen.

SERMO L.

De duplici charitate, scilicet actuali et affectuali; et ejus ordinatione.

1. Vos forsitan exspectatis tractari sequentia, explicitum putantes versiculum, qui novissime tractabatur. Verum ego aliud molior : habeo enim quod adhuc vobis apponam de fragmentis hesterni convivii, quæ mihi colligeram ne perirent. Peribunt autem, si nulli apposuero; nam si voluero ea habere solus, ipse peribo. Nolo proinde vestram illis, quam bene novi, fraudare ingluviem; præsertim cum sint de ferculo charitatis, eo dulcia quo subtilia; eo sapida quo minuta. Alioquin contra charitatem est valde nimis de ipsa charitate fraudare. Itaque hic sum : *Ordinavit in me charitatem* (*Cant.* II, 4).

2. Est charitas in actu, est et in affectu. Et de illa

(210) Ita scripti nostri omnes, atque editi primi. Subsequentes, *Dei iudicio* etc. Horstius, *proinde quod veritas judicat proponitur, de judicio*, etc.

quidem quæ operis est, puto datam esse legem hominibus, mandatumque formatum : nam in affectu quis ita habeat, ut mandatur? Ergo illa mandatur ad meritum, ista in præmium datur. Cujus initium quidem, profectumque vitam quoque præsentem experiri divina posse gratia non negamus; sed plane consummationem defendimus futuræ felicitati. Quomodo ergo jubenda fuit, quæ implenda nullo modo erat? Aut si placet tibi magis de affectuali datum fuisse mandatum, non inde contendo, dummodo acquiescas et tu mihi, quod minime in vita ista ab aliquo hominum possit, vel potuerit adimpleri (211). Quis enim sibi arrogare id audeat, quod se Paulus ipse fatetur non comprehendisse? (*Philipp.* III,13.) Nec latuit præceptorem, præcepti pondus hominum excedere vires; sed judicavit utile ex hoc ipso suæ illos insufficientiæ admoneri, et ut scirent sane, ad quem justitiæ finem niti pro viribus oporteret. Ergo mandando impossibilia, non prævaricatores homines fecit, sed humiles, *ut omne os obstruatur, et subditus fiat omnis mundus Deo*; *quia ex operibus legis non justificabitur omnis caro coram illo* (*Rom.* III, 19, 20). Accipientes quippe mandatum, et sentientes delictum, clamabimus in cœlum, et miscrebitur nostri Deus : et sciemus in illa die,quia *non ex operibus justitiæ quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam salvos nos fecit* (*Tit.* III, 5).

3. Atque hoc dixerim, siquidem, consenserimus affectualem legem fuisse mandatam. Sed actuali id potius convenire (212) inde vel maxime apparere videtur, quod cum dixisset Dominus : *Diligite inimicos vestros* mox de operibus infert : *Benefacite his qui oderunt vos* (*Luc.* VI, 27). Item Scriptura : *Si esuriet inimicus tuus, ciba illum; si sitit, potum da* (*Rom.* XII, 20). Et hic de actu habes, non de affectu. Sed audi item Dominum etiam de sui dilectione mandantem : *Si diligitis me*, inquit, *sermones meos servate* (213) (*Joan.* XIV). Atque hic quoque ad opera mittimur injunctam observantiam mandatorum. Supervacue autem **1439** de opere monuisset, si in affectione jam fuisset dilectio. Sic te ergo necesse est et illud accipere, quod juberis diligere proximum tuum sicut te ipsum (*Matth.* XXII, 39), etsi non ita aperte expressum sit. An non denique satis tibi esse judices ad implendum istud de proximi dilectione mandatum, si id perfecte observes, in quo omni homini recte de lege naturæ præscribitur : *Quod tibi non vis fieri, alii ne feceris?* (*Tob.* IV, 16.) Et item illud : *Quæcunque vultis ut faciant vobis homines, et vos facite aliis* (*Matth.* VII, 12).

4. Neque hoc dico, ut sine affectione simus, et corde arido solas moveamus manus ad opera. Legi inter alia, quæ scribit Apostolus magna et gravia hominum mala, hoc quoque annumeratum, *sine affectione* scilicet esse (*Rom.* I, 31). Sed est affectio quam caro gignit; et est quam ratio regit, et est quam condit sapientia. Prima est, quam Apostolus legi Dei dicit non esse subjectam, nec esse posse (*Rom.* VIII, 7); secunda, quam perhibet e regione consentientem legi Dei, quoniam bona est (*Rom.* VII, 16); nec dubium distare inter se contentiosam et consentaneam. Longe vero tertia ab utraque distat, quæ et gustat, et sapit quoniam suavis est Dominus (*Psal.* XXXIII, 9); primam eliminans, secundam remunerans. Nam prima quidem dulcis, sed turpis; secunda sicca, sed fortis; ultima pinguis, et suavis est. Igitur per secundam opera fiunt, et in ipsa charitas sedet, non illa affectualis, quæ sale sapientiæ condita pinguescens magnum menti important multitudinem dulcedinis Domini; sed quædam potius actualis, quæ etsi nondum dulci illo amore suaviter reficit, amore tamen amoris ipsius vehementer accendit. *Non diligamus*, ait, *verbo, neque lingua, sed opere et veritate* (*I Joan.* III, 18).

5. Vides quomodo caute medius incedit inter vitiosum atque affectuosum amorem, ab utroque pariter hanc distinguens actualem et salutiferam charitatem? Nec linguæ mentientis in hac dilectione recipit fictum, nec rursum afficientis exigit sapientiæ gustum. *Opere*, inquit *diligamus veritate* : quod videlicet moveamur ad bene operandum magis quodam vividæ veritatis impulsu, quam sapidæ illius charitatis affectu. *Ordinavit in me charitatem.* Quam putas harum? Utramque, sed ordine opposito. Nam actualis inferiora præfert, affectualis superiora. Etenim in bene affecta mente non dubium, verbi causa, quin dilectioni hominis Dei dilectio præponatur, et in hominibus ipsis perfectiores infirmioribus, cœlum terræ, æternitas tempori, anima carni. Attamen in bene ordinata actione sæpe, aut etiam semper, ordo oppositus invenitur. Nam et circa proximi curam et plus urgemur, et pluries occupamur; et infirmioribus fratribus diligentiori sedulitate assistimus; et paci terræ magis quam cœli gloriæ jure humanitatis et ipsa necessitate intendimus; et temporalium inquietudine curarum vix aliquid sentire de æternis permittimur; et languoribus nostri cor-

(211) Vide Tract. De diligendo Deo, cap. 10, num. 29.

(212) Bernardi sententia est, præceptum de diligendo convenire potius charitati actuali, quam affectuosæ. Sed affectuosæ nomine intelligit amorem illum perfectissimum, qui solis beatis, aut certe perfectis competit : actualem vero, qui non sistit in simplici affectu, sed in affectum prorumpit, ita ut internum dilectionis actum neutiquam excludat, « Neque hoc dico, » inquit num. 4, « ut sine affectione simus : » imo potius includat dilectionem internam, « quæ etsi nondum dulci illo amore suaviter reficit, amore tamen amoris ipsius vehementur accendit. » « Et hic est amor internus, » quo contenta est charitas actualis, num. 6. Vide Admonitionem ad librum. De diligendo Deo, supra, tom. II.

(213) Ubi ergo servandi sunt? « Haud dubium quin in corde, » ait Bernardus in sermone 5 de Adventu, num. 2; imo et ex corde, sicut ibidem explicat, ita ut sint instar cibi, qui « transeat in affectiones, et in mores. »

poris, postposita animæ cura, pene continue inservimus ; et ipsis denique infirmioribus membris nostris abundantiorem honorem, juxta sententiam Apostoli, circumdamus (*I Cor.* XII, 23) : per hoc quodam modo facientes verbum Domini, de quo habes ; *Erunt novissimi primi, et primi novissimi* (*Matth.* XX, 16). Orantem denique hominem cum Deo loqui quis dubitet ? Quoties tamen inde charitate jubente abducimur et avellimur, propter eos qui nostra indigent opera vel loquela ? quoties pie cedit negotiorum tumultibus pia quies? quoties bona conscientia ponitur codex, ut operi manuum insudetur ? quoties pre administrandis terrenis, justissime ipsis supersedemus celebrandis missarum solemniis ? (214) Ordo præposterus : sed necessitas non habet legem. Agit ergo suum **1440** actualis charitas ordinem juxta patrisfamilias jussionem, incipiens a novissimis (*ibid.*, 8). Pia certe et justa, quæ si non sit acceptrix personarum ; nec pretia consideret rerum, sed hominum necessitates.

6. At non ita affectualis : nam a primis ipsa ducit ordinem. Est enim sapientia, per quam utique quæque res sapiunt prout sunt : ut, verbi gratia, quæ pluris natura habet, pluris quoque ipsa affectio sentiat, minora minus, minima minime. Et illum quidem ordinem charitatis veritas facit ; hunc autem veritatis charitas vindicat sibi. Nam et vera in hoc est charitas, ut qui indigent amplius, accipiant prius : et rursus in eo chara apparet veritas, si ordinem tenemus affectu, quem illa ratione. Tu ergo si dilligas Dominum Deum tuum toto corde, tota anima, tota virtute tua (*Matth.* XXII, 37) ; et amorem amoris (215) illum, quo contenta est charitas actualis, affectu ferventiori transiliens, ipso cominus divino amore, ad quem is est gradus, accepto in plenitudine spiritu, totus ignescas : sapit tibi profecto Deus, etsi non digne omnino prout est (quod utique impossibile est omni creaturæ), certe prout tunm sapere est. Deinde sapies etiam ipse tu tibi prout es, cum te senseris nil habere prorsus, unde te ames, nisi in quantum Dei es : quippe qui totum unde amas, in illum effuderis. Sapies, inquam, tibi prout es, cum ipso experimento amoris tui, et affectionis quam ad te ipsum habebis, nihil dignum te esse invenies, quod vel a te ipso ametur, nisi propter ipsum, sine quo ipse es nihil.

7. Jam vero proximus, quem vere te oportet diligere tanquam te ipsum, ut tibi et ipse sapiat prout est, haud aliud profecto sapiet tibi, quam tu tibi, qui hoc est quod tu : est enim homo. Qui itaque te non diligis, nisi quia diligis Deum ; consequenter omnes qui similiter diliguut eum, diligis tanquam te ipsum. Porro inimicum hominem, quoniam nihil est, pro eo quod non diligit Deum : non potes quidem diligere tanquam te ipsum, qui Deum diligis ; diliges tamen ut diligat. Non est autem id ipsum, diligere ut diligat, et diligere quia diligit. Proinde ut tibi et ipse sapiat prout est, sapiet tibi, non quidem quod est, qui utique nihil est : sed quod futurus forsitan est, quod est prope nihili, quippe quod adhuc pendet sub dubio. Etenim de quo constat quod ad amorem Dei non sit deinceps rediturus, sapiat tibi necesse est, non prope jam nihil, sed nihil ex toto, utpote quod in æternum nihil est. Illo igitur excepto, qui non modo jam non diligendus, insuper et odio habendus est, secundum illud : *Nonne qui oderunt te, Domine, oderam, et super inimicos tuos tabescebam? Psal.* CXXXVIII, 21.) De cætero nulli vel inimicissimo homini negari quantulumcumque affectum charitas sane in hac parte ambitiosa permittit. Quis sapiens, et intelliget hæc?

8. Da mihi hominem, qui ante omnia quidem ex toto se diligat Deum ; se vero et proximum, in quantum diligunt ipsum ; inimicum autem, tanquam aliquando forsitan dilecturum ; porro parentes carnis suæ germanius, propter naturam ; spirituales vero eruditores suos profusius, propter gratiam ; atque in hunc modum ad cætera quæque Dei ordinato intendat amore, despiciens terram, suspiciens cœlum, utens hoc mundo tanquam non utens, et inter utenda et fruenda intimo quodam mentis sapore discernens, ut transitoria transitorie, et ad id duntaxat quod opus, et prout opus est curet, æterna desiderio amplectatur æterno : talem, inquam, da mihi hominem, et ego audacter illum sapientem pronuntio, cui nimirum quæque res revera sapiunt prout sunt, et cui in veritate atque securitate competit gloriari, et dicere, quia *ordinavit in me charitatem*. Sed **1441** ubi ille, aut quando ista ? Quod flens dico, quousque odoramus, et non gustamus, prospicientes patriam, et non apprehendentes, suspirantes, et de longe salutantes ? O veritas exsulum patria, exsilii finis ? video te, sed intrare non sinor carne retentus, sed nec dignus admitti, peccatis sordens. O Sapientia, quæ attingit a fine usque ad finem fortiter in instituendis et continendis rebus ; et disponis omnia suaviter in beandis et ordinandis affectibus ! dirige actus nostros, prout nostra temporalis necessitas poscit ; et dispone affectus nostros, prout tua veritas æterna requirit, ut possit unusquisque nostrum secure in te gloriari et dicere, quia *ordinavit in me charitatem*. Tu es enim Dei virtus et

(214) Apud Cistercienses olim intermittebantur Sacra tempore messis. Unde Philippus Augustas audito apud Barbellenses monachos tempore messionum, monachis ad granchias commeantibus, temporalium occasione a Missarum solemnitate » cessari ; singulis diebus mane Missarum solemnia pro anima patris sui ibidem sepulti celebrari præcepit. Litteræ hac de re exstant in lib. VI de Re Diplomatica, pag. 603. Alias Bernardus oblationem hostiæ salutaris « usque ad defectum ultimum » vix aliquando intermisit, teste Gaufrido in lib. V de ejus Vita, cap. 1.

(215) In quibusdam codicibus deest *amoris*, hoc loco. Sed non est contra mentem Bernardi, qui de charitate actuali superius agens, num. 4, « Amore tamen amoris ipsius, » inquit, « vehementer accendit.

Dei sapientia, Christus sponsus Ecclesiæ, Dominus noster, super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

SERMO LI.

Qualiter sponsa petit sibi accumulari fructus bonorum operum cum floribus et odoramentis fidei; item de spe et timore.

1. *Fulcite me floribus, stipate me malis, quia amore langueo* (*Cant* II, 5). Crevit amor, quia incentiva amoris plura solito processerunt. Vides siquidem, quanta hac vice non videndi tantum, sed et colloquendi copia fuit. Ipsa quoque visio apparet vultu indulta sereniori, et sermo jucundior, et sermocinatio longior atque protractior. Nec solum oblectata colloquio, sed et gloriata præconio est. Ad hæc, ejus quem desideraverat refrigerata est umbra, cibata fructu, potata calice. Nec enim sitibunda putanda est exisse de cella vinaria, in quam se introductam modo novissime gloriatur; imo vero sitibunda, quoniam *qui bibit me, adhuc sitiet* (*Eccli.* XXIV, 29). Post ista omnia, sponso more suo secedente, illa languere amore se perhibet, id est præ amore. Quo enim gratiorem fuerat experta præsentiam, eo postmodum absentiam molestiorem sensit. Subtractio nempe rei quam amas, augmentatio desiderii est: et quod ardentius desideras, cares ægrius. Rogat proinde ista interim odoramentis florum ac fructuum confoveri, quousque denuo revertatur, quem molestissime sustinet demorantem. Atque is ordo sermonum.

2. Nunc jam spiritualem fructum, qui in ipsis est, spiritu duce veritatis tentemus eruere. Et si communis Ecclesia sanctorum hic recipitur loquens, nos in floribus fructibusque designati sumus; sed et quique conversi de sæculo in toto sæculo. In floribus quidem novella et tenera adhuc incipientium conversatio demonstratur, in fructibus vero proficientium fortitudo et maturitas perfectorum. His stipata mater peregrinans et fructificans, cui vivere Christus est, et mori lucrum; profecto æquanimius fert molestiam suæ dilationis, quoniam, juxta Scripturam, datur *ei de fructu manuum suarum*, tanquam ex primitiis spiritus, et laudant *eam in portis opera ejus* (*Psal.* XXXI, 31). Si autem secundum moralem sensum in una anima vis utraque hæc assignari, et flores videlicet, et fructus; fidem florem, fructum actum intellige. Nec incongrue, ut opinor, id tibi videbitur, si advertas, quomodo instar floris necessario præcedentis fructum, bonum quoque opus fide oporteat præveniri. Alioquin *sine fide impossibile est placere Deo* (*Hebr.* XI, 6), Paulo attestante, magis autem æque ipso docente: *Omne quod non est ex fide, etiam peccatum est* (*Rom.* XIV, 23). Itaque nec sine flore fructus, nec sine fide opus bonum. Sed et fides sine operibus mortua est (*Jac.* II, 20): sicut inutiliter quoque flos apparet, ubi non sequitur fructus. *Fulcite me floribus, stipate me malis, quia amore langueo.* Ergo ex bonis operibus in fide non ficta, radicatis recipit consolationem mens assueta quieti, quoties sibi, ut assolet, lux contemplationis, A subtrahitur. Quis enim, non dico continue, sed vel aliquandiu, dum in hoc corpore manet lumine contemplationis fruatur? At quoties, ut dixi, corruit a contemplativa, toties in **1442** activam se recipit, inde nimirum tanquam e vicino familiarius reditura in idipsum; quoniam sunt invicem contubernales hæ duæ, et cohabitant pariter; est quippe soror Mariæ Martha. Neque enim, etsi a contemplationis lumine cadit, patitur tamen ullatenus se incidere in tenebras peccati, seu ignaviam otii, sane in luce bonæ operationis se retinens. Et ut scias etiam opera lucem esse: *Luceat lux vestra*, inquit, *coram hominibus* (*Matth.* V, 16): quod non est dubium de operibus fuisse dictum, quæ homines poterant intueri.

3. *Fulcite me floribus, stipate me malis, quia amore langueo.* Cum præsto est quod amatur viget B amor; languet, cum abest. Quod non est aliud, quam tædium quoddam impatientis desiderii, quo necesse est affici mentem vehementer amantis absente quem amat dum totus in exspectatione, quantamlibet festinationem reputat tarditatem. Et ideo ista postulat sibi accumulari bonorum operum fructus cum fidei odoramentis, in quibus moram faciente sponso interim requiescat. Loquor vobis experimentum meum quod expertus sum. Si quando sane comperi profecisse aliquos vestrum ex meis monitis, tunc non me piguit, fateor, curam prætulisse sermonis proprio otio et quieti. Cum enim, verbi gratia post sermonem iracundus quispiam reperitur mutatus in mitem, superbus in humilem, pusillanimis in fortem: porro mitis, humilis, fortis in sua quisque C gratia excrevisse, et se ipso melior factus esse agnoscitur: sed et qui forte tepuerant et languebant irca spirituale studium torpentes et dormitantes, ad ignitum eloquium Domini referbuisse et evigilasse videntur; et qui deserto fonte sapientiæ, foderant sibi propriæ voluntatis cisternas non valentes aquas continere, proptereaque ad omne injunctum gravati corde arido murmurabant, nullum in se habentes devotionis humorem: hi, inquam, cum de rore verbi, et pluvia voluntaria, quam segregavit Deus hæreditati suæ refloruisse probantur in opera obedientiæ, facti in omnibus voluntarii et devoti; non est, dico vobis, unde subeat mentem, quasi pro intermisso studio jucundæ contemplationis, tristitia, cum talibus fuero circumD datus floribus atque fructibus pietatis. Patienter avellor ab infecundæ Rachelis amplexibus, ut de Lia mihi exuberent fructus profectuum vestrorum. Minime prorsus pigebit me intermissæ quietis [*alias* interturbatæ quietis] pro cura sermonis, cum videro in vobis germinare semen meum, atque ex eo augeri incrementa frugum justitiæ vestræ. Charitas enim quæ non quærit quæ sunt (*I Cor.* XIII, 5), id mihi jamdudum facile persuasit, nil scilicet desiderabilium meorum vestris præferre útilitatibus. Orare, legere, scribere, meditari, et si quæ sunt alia spiritualis studii lucra hæc arbitratus sum propter vos detrimenta.

4. *Fulcite me floribus, stipate me malis, quia amore langueo.* Hoc itaque locuta est sponsa adolescentulis in sponsi absentia, monens eas in fide proficere et operibus bonis donec veniat, sentiens in eo fore et beneplacitum sponsi, et filiarum salutem, et suam ipsius consolationem. Scio me hunc locum in libro. *De dilectione Dei* plenius explicuisse, et sub alio intellectu : potiorine an deteriori lector judicet si cui utrumque videre placuerit. Non sane a prudente de diversitate sensuum judicabor, dummodo veritas utrobique nobis patrocinetur ; et charitas cui Scripturas servire oportet, eo ædificet plures, quo plures ex eis in opus suum veros eruerit intellectus. Cum enim hoc displiceat in sensibus Scripturarum, quod in usibus rerum assidue experimur ? In quantos, verbi causa, sola aqua nostrorum assumitur corporum usus? Ita unus quilibet divinus sermo non erit ab re, si diversos pariat intellectus, diversis animarum necessitatibus et usibus accommodandos.

5. Sequitur : *Læva ejus sub apite meo, et dextera ejus amplexabitur me.* Et insuper hoc quoque in præfato opusculo memini uberius disputatum ; sed signemus sermonis ordinem. Liquet denuo adesse sponsum, **1443** credo, ut sua præsentia languentem erigat. Quomodo enim non in præsentia ejus convaleseeret, quam absentia consternarat? Ergo non sustinet dilectæ molestiam : adest, neque enim moram facere potest tantis desideriis evocatus. Et quia illam compererat donec absens fuit, fidelem ad opera et sollicitam ad lucra in eo nimirum, quod flores sibi et fructus præceperat adunari ; etiam cum propensiori hac vice remuneratione gratiæ est reversus. Denique uno brachiorum suorum sustentat caput jacentis, alterum ad amplexandum parans, ut sinu foveat. Felix anima quæ in Christi recumbit pectore, et inter Verbi brachia requiescit. *Læva ejus sub capite meo et dextera ejus amplexabitur me.* Non ait : Amplexatur ; sed *amplexabitur me,* ut noveris priori gratiæ adeo non ingratam ut secundam gratiarum actione prævenerit.

6. Disce in referendo gratiam non esse tardus aut segnis, disce ad singula dona gratias agere. *Diligenter*, inquit, *considera quæ tibi apponuntur* (*Prov.* XXIII, 1), ut nulla videlicet Dei dona debita gratiarum actione frustrentur ; non gratia, non mediocria, non pusilla. Denique jubemur colligere fragmenta ne pereant (*Joan.* VI, 12) ; id est, nec minima beneficia obfivisci. Nunquid non perit quod donatur ingrato. Ingratitudo inimica est animæ, exinanitio meritorum, virtutum dispersio, beneficiorum perditio. Ingratitudo ventus urens, siccans sibi fontem pietatis rorem misericordiæ, fluenta gratiæ. Propter hoc denique sponsa mox ut gratiam de læva sensit, gratias egit, non exspectans plenitudinem quæ in dextera est. Neque enim ubi memorata est lævam jam esse sub capite suo, etiam secuta est a dextera se similiter amplexatam ; sed, *amplexabitur me*, inquit.

7. Cæterum quid putamus Verbo sponso lævam esse, sive dexteram? Num id quod dicitur hominis verbum istiusmodi corporeas partes habet in se divisas, et lineamenta distincta, ac distinguentia inter sinistram et dexteram? Quanto magis is, qui Dei et Deus est, sermo varietatem prorsus aliquam non admittit, sed est qui est (*Exod.* III, 14), in sua nimirum natura tam simplex ut non habeat partes tam unus ut non habeat numeros. Est enim Dei sapientia, de qua scriptum est : *Et sapientiæ ejus non est numerus* (*Psal.* CXLVI, 5). At si quod invariabile est, id incomprehensibile, ac per hoc etiam ineffabile esse necesse est ; ubi quæso, invenias verba, quibus illam majestatem vel digne assignes, vel proprie proloquaris, vel competenter definias? Tamen utcunque loquamur, quod utcunque de ea Spiritu sancto revelante sentimus. Docemur auctoritate Patrum, et consuetudine Scripturarum congruentes de rebus notis licere similitudines usurpare ; sed et verba non nova invenire, sed nota mutuari [*alias*, transferre], quibus digne et competenter eædem similitudines vestiantur. Alioquin ridicule ignota per ignota docere conaberis.

8. Ergo quia per dextrum et sinistrum adversa solent atque prospera designari : videtur mihi hoc loco intelligi posse lævam quidem Verbi, comminationem supplicii ; dextram vero regni promissionem. Est autem cum mens nostra formidine pœnæ serviliter premitur : et tunc nequaquam *sub capite*, sed super caput læva esse dicenda est : nec potest sic affecta anima omnino dicere, *læva ejus sub capite meo.* At vero si proficiens ex hoc spiritu servitutis transierit in quemdam spontanei obsequii digniorem affectum, quatenus videlicet præmiis potius provocetur quam arctetur suppliciis, magis autem si amore boni ipsius agatur ; tunc indubitanter dicere poterit, quia *læva ejus sub capite meo* : quippe qui illum servilem metum, qui in sinistra est, meliori atque excellentiori habitudine animi superarit, et dignis desideriis etiam ipsi appropiaverit dexteræ, in qua sunt omnes promissiones, dicente Propheta ad Dominum : *Delectationes in dextera tua usque in finem* (*Psal.* XV, 11]. Unde et certa spe concepta cum fiducia loquitur : *Et dextera ejus amplexabitur me.*

1444 9. Tu jam mecum videris, an ita affectæ et assecutæ hunc tantæ suavitatis locum, illud quoque conveniat de psalmo usurpare, ut dicat etiam ipsa : *In pace in idipsum dormiam, et requiescam ;* præsertim cum suppetat causa quæ sequitur : *Quoniam tu, Domine singulariter in spe constituisti me,* (*Psal.* IV, 9, 10). Quod equidem tale est. Donec quis premitur a spiritu servitutis, parumque habet de spe, de timore plurimum ; non est et pax neque requies, fluctuante nimirum conscientia inter spem et timorem, maximeque quod a superexcellente timore abundantius crucietur : nam timor pœnam habet. Et ideo non est illi dicere : *In pace in idipsum dormiam et requiescam,* quando necdum se singulariter

in spe constitutum dicere potest. Cæterum si paulatim per incrementum gratiæ cœperit deficere timor, et proficere spes; cum demum ad hoc ventum fuerit ut totis viribus exsurgens charitas in adjutorium spei foras mittat timorem: nonne ejusmodi anima singulariter in spe constituta videbitur, ac proinde etiam in pace in idipsum dormire jam et requiescere?

10. *Si dormiatis*, inquit, *inter medios cleros, pennæ columbæ deargentatæ* (*Psal.* LXVII, 14). Quod propterea dictum puto, quoniam est locus inter timorem et securitatem, tanquam inter lævam et dexteram, media videlicet spes, in qua mens et conscientia, molli nimirum supposito charitatis stratu, suavissime requiescit. Et forte in consequentibus hujus ipsius cantici hic locus fuerit designatus, ubi in descriptione ferculi Salomonis inter cætera habes: *Media charitate constravit propter filias Jerusalem* (*Cant.* III, 10). Nam qui se singulariter in spe constitutum sentit, non jam in timore servit, sed requiescit in charitate. Denique requiescit et dormit sponsa, pro qua dicitur: *Adjuro vos, filiæ Jerusalem, per capreas cervosque camporum, ne suscitetis neque evigilare faciatis dilectam, quoadusque ipsa velit.* Magna et stupenda dignatio, quod quiescere facit animam contemplantem in sinu suo, insuper et custodit ab infestantibus curis, protegitque ab inquietudinibus actionum, et molestiis negotiorum; nec patitur omnino suscitari, nisi ad ipsius utique voluntatem. At istud non in angustiis finiendi jam sermonis adoriendum est, magis autem hinc alius inchoetur, quatenus locus delectabilis debita in tractando diligentia non fraudetur. Non quod vel tunc sufficientes simus cogitare aliquid a nobis quasi ex nobis, præsertim in tam digna, tamque excellente et omnino supereminente materia; sed sufficientia nostra ex Deo est, sponso Ecclesiæ Jesu Christo Domino nostro, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

SERMO LII.

De excessu, qui contemplatio dicitur, in qua sponsus facit quiescere animam sanctam, pro ejus quiete zelans.

1. *Adjuro vos, filiæ Jerusalem, per capreos cervosque camporum, ut non excitetis neque evigilare faciatis dilectam, quoadusque ipsa velit* (*Cant.* II, 7). Prohibentur adolescentulæ: has enim filias Jerusalem dicit, quia, etsi delicatæ et molles, et quasi femineis adhuc affectibus et actibus infirmæ, sponsæ tamen inhærent spe proficiendi et proficiscendi Jerusalem: prohibentur ergo ab infestatione sponsæ dormientis, ne scilicet præter voluntatem ipsius ullatenus eam excitare præsumant. Propterea enim dulcissimus sponsus lævam suam capiti ejus supposuit, secundum ea quæ præmissa sunt, quatenus in sinu suo eam quiescere faceret et dormire. Et nunc sicut subinde Scriptura prosequitur, ipse custos illius dignantissime et benevolentissime vigilat, super eam, ne adolescendularum crebris minutisque necessitatibus inquietata evigilare cogatur. Ista est litteralis cohærentia textus. Sed enim contestatio illa facta per *capreas cervosque camporum*, nihil omnino secundum litteram consequentiæ rationabilis habere videtur; adeo totam sibi eam 1445 vindicat intelligentia spiritualis. At quoquo modo illa se habeat, interim bonum est nos hic esse, et intueri paulisper naturæ divinæ bonitatem, suavitatem, dignationem. Quid namque tu, homo, in humanis unquam affectibus expertus es dulcius, quam modo tibi exprimitur de corde Altissimi? Et exprimitur ab illo qui scrutatur alta Dei, et non potest nescire quæ in eo sunt, quia Spiritus ipsius est; nec aliud plane loqui, quam quod apud ipsum vidit, quoniam veritatis Spiritus est.

2. Denique nec deest in nostro genere, qui hoc munere felix lætificari meruerit, et sic in semetipso suavissimi arcani hujus habuerit experimentum; nisi tamen Scripturæ loco, qui præ manibus est, omnino decredimus, ubi manifeste inducitur cœlestis sponsus vehementissime zelans pro quiete cujusdam dilectæ suæ, sollicitus servare inter brachia propria dormientem, ne qua forte molestia vel inquietudine a somno suavissimo deturbetur. Non me capio præ lætitia, quod illa majestas tam familiari dulcique consortio nostræ se inclinare infirmitati minime dedignatur, et superna Deitas animæ exsulantis inire connubia, eique sponsi ardentissimo amore capti exhibere affectum non despicit. Sic, sic in cœlo esse non ambigo, ut lego in terra, sentietque pro certo anima quod continet pagina, nisi quod non sufficit ista omnino exprimere, quantum capere illa tunc poterit, sed nec quantum jam potest. Quid, putas, illic accipiet, quæ hic tanta familiaritate donatur, ut Dei brachiis amplecti se sentiat, Dei sinu foveri, Dei cura et studio custodiri, ne dormiens forte a quopiam, donec ultro evigilet, excitetur?

3. Age jam itaque, dicamus si possumus, quisnam ille sit somnus, quo dilectam suam sponsus obdormire velit, nec patiatur omnino, nisi ad ipsius arbitrium, excitari, ne forte cum legerit quis apud Apostolum: *Hora est jam nos de somno surgere* (*Rom.* XIII, 11), sive apud Prophetam exorari ab ipso Deum, illuminari oculos suos ne unquam obdormiat in morte (*Psal.* XII, 4), nominum æquivocatione turbetur, nec inveniat omnino, quid digne de dormitione sponsæ quæ hoc loco memoratur, sentire possit. Nam ne illud quidem simile est huic, quod de Lazaro ait in Evangelio Dominus: *Lazarus amicus noster dormit, eamus et a somno excitemus eum* (*Joan.* XI, 11). Hoc enim dicebat de morte corporis ejus cum discipuli de dormitione somni dictum putarent. Non autem in sponsæ somnus dormitio corporis, vel placida, quæ sensus carnis suaviter sopit ad tempus, vel horrida, quæ funditus vitam tollere consuevit. Multo magis vero et ab illa alienus existit

qua obdormitur morte, cum videlicet in peccato quod est ad mortem, irrevocabiliter perseveratur. Magis autem istiusmodi vitalis vigilque sopor sensum interiorem illuminat, et morte propulsata vitam tribuit sempternam. Revera enim dormitio est, quæ tamen sensum non sopiat, sed abducat. Est et mors, quod non dubius dixerim, quoniam Apostolus quosdam in carne adhuc viventes commendando si loquitur : *Mortui estis, et vitâ vestra abscondita est cum Christo in Deo* (*Coloss.* III, 3).

4. Proinde et ego non absurde sponsæ exstasim vocaverim mortem, quæ tamen non vita, sed vitæ eripiat laqueis, ut possit dicere : *Anima nostra sicut passer erepta est de laqueo venantium* (*Psal.* CXXIII, 7). Inter medios namque laqueos in hac vita inceditur, qui utique toties non timentur, quoties sancta aliqua et vehementi cogitatione anima a semetipsa abripitur; si tamen eousque mente secedat et avolet, ut et hunc communem transcendat usum et consuetudinem cogitandi : etenim frustra jacitur rete ante oculos pennatorum (*Prov.* I, 17). Quid enim formidetur luxuria, ubi nec vita sentitur? Excedente quippe anima, etsi non vita, certa vitæ sensu, necesse est etiam ut nec vitæ tentatio sentiatur. Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, et volabo, et requiescam? (*Psal.* LIV, 7). Utinam hac morte ego frequenter cadam ut evadam laqueos mortis, ut non sentiam vitæ luxuriantis mortifera blandimenta, ut obstupescam **1446** ad sensum libidinis, ad æstum avaritiæ, ad iracundiæ et impatientiæ stimulos, ad angores sollicitudinum, et molestias curarum! Moriatur anima mea morte justorum, ut nulla illam illaqueet fraus, nulla oblectet iniquitas. Bona mors, quæ vitam non aufert, sed transfert in melius, bona, qua non corpus cadit, sed anima sublevatur.

5. Verum hæc hominum est. Sed moriatur anima mea morte etiam, si dici potest, angelorum, ut præsentium memoria excedens, rerum se inferiorum corporearumque non modo cupiditatibus, sed et similitudinibus exuat, sitque ei pura cum illis conversatio, cum quibus est puritatis similitudo. Talis, ut opinor, excessus aut tantum, aut maxime contemplatio dicitur. Rerum etenim cupiditatibus vivendo non teneri, humanæ virtutis est, corporum vero similitudinibus speculando non involvi, angelicæ puritatis est. Utrumque tamen divini muneris est, utrumque excedere, utrumque te ipsum [*alias*, utrumque exuere te ipsum, etc.] transcendere est, sed longe unum, alterum non longe. Beatus qui dicere potest : *Ecce elongavi fugiens, et mansi in solitudine* (*ibid.*, 8). Non fuit contentus exire, nisi et longe se faceret, ut posset quiescere. Transilisti carnis oblectamenta, utminime jam obedias concupiscentiis ejus, nec tenearis illecebris : profecisti, separasti te, sed nondum elongasti, nisi et irruentia indique phantasmata corporearum similitudinum transvolare mentis puritate prævaleas. Hucusque noli tibi promittere requiem. Erras si citra invenire te existimas locum quietis, secretum solitudinis, luminis serenum, habitaculum pacis. A sed da mihi qui illuc pervenerit, et incunctanter fateor quiescentem, qui merito dicat : *Convertere, anima mea, in requiem tuam; quia Dominus benefecit tibi* (*Psal.* CXIV, 7). Atque hic vere in solitudine locus et in lumine habitatio, prorsus juxta prophetam, tabernaculum in umbraculum diei ab æstu, in securitatem et absconsionem a turbine et a pluvia (*Isa.* IV, 6); de quo et sanctus David : *Abscondit me*, inquit, *in tabernaculo suo in die malorum, protexit me in abscondito tabernaculi sui* (*Psal.* XXVI, 5).

6. Puta ergo in solitudinem hanc secessisse sponsam, ibique præ amœnitate loci inter amplexus sponsi suaviter obdormisse, id est in spiritu excessisse, quando prohibitæ sunt adolescentulæ expergefacere illam, quoadusque ipsa voluerit. At istud B qualiter? Non enim simpliciter, neque levi, ut assolet, commonitione prohibitæ sunt; sed omnino nova et insueta contestatione, *per capreas* scilicet *cervosque camporum*. Quo quidem genere ferarum videntur mihi satis congruenter expressæ sanctæ animæ exutæ corporibus, simul et qui cum Deo sunt angeli, nimirum propter acumen visus, et saltus celeritatem. Utrumque hoc siquidem utrisque spiritibus convenire cognoscimus : nam facile et petunt summa, et intima penetrant. Quorum quoque in campis designata conversatio evidenter liberos atque expeditos signat in contemplatione discursus. Quid sibi vult ergo adjuratio facta per istos? Profecto ne inquietæ adolescentulæ audeant levi ex C causa evocare dilectam a tam reverendo collegio, cui absque dubio toties admiscetur, quoties contemplando excedit. Pulchre itaque horum auctoritate terrentur, a quorum societate constat avelli illam ipsorum importunitate. Attendant adolescentulæ quos offendant, pariter cum matrem inquietant; et minime ita materna de charitate confidant, ut non in illum cœlestem conventum sine magna necessitate irruere vereantur. Id quippe se agere cogitent, quoties in contemplatione quiescenti plus justo molestæ sunt. Ponitur sane in voluntate ipsius, et vacare sibi, et curæ illarum intendere prout oportere judicaverit, cum vetatur excitari ab illis, quousque ipsa velit. Novit sponsus quanta flagret dilectione etiam D erga proximos sponsa, et satis propria charitate sollicitari matrem de profectibus filiarum, nec se ullo pacto illis subtracturam seu denegaturam quantum et quoties opus fuerit : propterea que secure discretioni **1447** ejus credendam censuit hanc dispensationem. Non enim est talis, quales multos videmus prophetica inustione notatos, qui quod crassum est et forte assumentes, quod debile est projiciunt (*Ezech.* XXXIV, 3, 4). Nunquid medicus valentes requirit, et non potius ægrotantes? Si contingat, facit forsitan ut amicus, sed non ut medicus. Quos docebis, Magister bone, si omnes indoctos repuleris? Quibus, quæso, adhibebis diligentiam disciplinæ, si indisciplinatos vel effugaveris omnes, vel fugeris? In quibus, obsecro, tuam pro-

babis patientiam, si solos admiseris mansuetos, inquietos excluseris?

7. Sunt tamen de hic sedentibus, qui utinam præsens capitulum attentius observarent. Cogitarent certe, quanta præpositis reverentia debeatur, quos temere inquietando, cœli quoque civibus se reddunt infestos : et nobis forte plusculum solito parcere demum inciperent, nec tam irreverenter leviterque se jam ingererent cum vacamus. Rara satis mihi ad feriandum a supervenientibus, ut bene norunt, conceditur hora, etiam cum ipsi me in omni patientia sustinebunt. Verum ego scrupulosius moveo istiusmodi querelam, ne quis forte pusillanimis supra vires propriæ patientiæ dissimulet a necessitatibus suis, dum me inquietare veretur. Supersedeo igitur, et ne magis impatientiæ exemplum videar dare infirmis. Pusilli Domini sunt credentes in eum; non patior ut ex me scandalum patiantur (*Matth.* XVIII, 6). Non utor hac potestate; magis autem ipsi me utantur ut libet : tantum ut salvi fiant. Parcent mihi si non pepercerint, et in eo potius requiescam, si non me inquietare timuerint pro necessitatibus suis. Geram eis morem quoad potuero, et in ipsis serviam Deo meo, quandiu fuero, in charitate non ficta. Non quæram quæ mea sunt; nec quod mihi est utile, sed quod multis, id mihi utile judicabo. Hoc solum deprecor, ut fiat acceptum eis fructuosumque ministerium meum, si forte vel ex hoc inveniam in die mala misericordiam in oculis Patris eorum simul et sponsi Ecclesiæ Jesu Christi Domini nostri, qui cum eo est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

SERMO LIII.

Per montes et colles significari cœlestes spiritus, quos transilit sponsus per suum in terras adventum, seu per mysterium Incarnationis suæ.

1. *Vox dilecti mei* (*Cant.* II, 8). Videns sponsa novam adolescentularum verecundiam, et verecundum timorem, quod scilicet de novo cœpissent non audere se ingerere sancto otio ipsius, nec sicut heri et nudiustertius molestæ fieri quiescenti in contemplatione præsumerent : agnoscit hoc sibi provenisse cura et opera sponsi; et exsultans in spiritu, sive pro illarum profectu, quæ a nimia et superflua inquietudine compescuntur; sive pro sua deinceps futura liberiori quiete, sive etiam pro dignatione et favore sponsi, adeo pro hac ipsa ejus quiete zelantis, et tanto studio defensantis suavissima otia sua, imo studia ferventissima, ait hoc facere vocem dilecti sui, hujus rei gratia factam ad illas. Etenim is qui aliis præest in sollicitudine, vix unquam, vel raro secure vacat sibi, dum semper timet sui penuriam facere subditis, et non placere Deo, quod communi utilitati propriam præfert quietem et contemplationis dulcedinem. Non autem parum gaudii et securitatis accedit interdum suaviter ferianti, cum ex metu quodam et reverentia erga se immissa divinitus cordibus subditorum, intelligit suam Deo placere quietem, qui facit ut illi æquo magis animo suas necessitates sustineant, quam patris spiritualis grata audeant otia temere pertubare. Nam justa trepidatio parvulorum manifeste signat, audisse eos intus quasit minacem atque increpatoriam illius procul dubio vocem, qui in propheta loquitur : *Ego qui loquor justitiam* (*Isa.* LXIII, 1). Vox ejus, inspiratio ejus est, ac justi timoris incussio.

2. Comperta ergo hac voce, sponsa gaudens et exsultans : **1448** *Vox*, inquit, *dilecti mei*. Amica est, et gaudio gaudet propter vocem sponsi. Et addit : *Ecce iste venit saliens in montibus, transiliens colles*. Comperta ex auditu vocis dilecti præsentia, incunctanter intendit bene curiosos oculos ad videndum quem audierat. Auditus ducit ad visum, quia fides ex auditu (*Rom.* X, 17), qua corda mundantur, ut possit videri Deus : sic enim habes : *Fide mundans corda* (*Act.* XV, 9). Videt itaque venientem, quem loquentem audierat, observante etiam hic ordinem illum Spiritu sancto, qui apud Prophetam descriptus est ita : *Audi, filia, et vide* (*Psal.* XLIV, 11). Et ut certius advertas, non casu, neque fortuito, sed de studio magis et industria, ob illam scilicet rationem quam præmisimus, auditum hoc loco præmissum visui; vide si non hic ordo verborum a sancto quoque Job observatus invenitur, ubi sic loquitur Deo : *Auditu auris audivi te, et nunc oculus meus videt te* (*Job* XLII, 5). Sed et ubi Spiritus sanctus super apostolos in die Pentecostes descendisse memoratur, nonne auditus visum prævenisse describitur? Ait enim : *Factus est repente de cœlo sonus tanquam advenientis spiritus vehementis*: et infra : *Et apparuerunt illis dispertitæ linguæ tanquam ignis* (*Act.* II, 2, 3). Et hic ergo Spiritus sancti adventum primo auditus, dehinc visus percepisse refertur. Sed de hoc satis; quoniam tu quoque, si curas operam dare hujusce modi inquisitioni, poteris et ipse fortassis in aliis Scripturæ locis nonnulla similia reperire.

3. Nunc jam illud consideremus, quod diligentioris eget inquisitionis, et difficiliores habet accessus, ad quod nimirum omnino me egere fateor adjutorio Spiritus sancti, ut ponere in lucem possim, qui sint illi montes seu colles, super quos salientem, et transilientem eos, Ecclesia sponsum lætis spectavit obtutibus, credo cum properaret ad ipsius redemptionem, cujus concupierat decorem. Nam id quidem propterea ita et non dubie senserim, quoniam simile quid de Propheta occurrit mihi, evidenter in spiritu prævidente et exprimente Salvatoris adventum : *In sole posuit tabernaculum suum, et ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo. Exultavit ut gigas ad currendam viam : a summo cœlo egressio ejus, et occursus ejus usque ad summum ejus* (*Psal.* XVIII, 6, 7). Cursus et recursus is notissimus est; a quo, et ad quid initus consummatusque, notissimum. Quid igitur? pingemus nobis, sive in psalmis ista legentes, sive in præsenti cantico, virum gigantem proceræ staturæ, absentis cujuspiam mulierculæ amore captum, et, dum properat ad cupitos amplexus,

transilientem montes collesque hos, quos videmus mole corporea super plana terræ tanta altitudine eminentes, ut et supra nubes aliqui illorum verticem extulisse cernantur? Verum non decet istiusmodi corporeas phantasias imaginari, præsertim tractantes hoc canticum spirituale : sed nec licet omnino nobis, qui meminimus legisse in Evangelio, quia, *spiritus est Deus, et eos qui adorant eum, in spiritu oportet adorare* (*Joan.* IV, 24).

4. Qui sunt ergo hi spirituales montes et colles, ut postmodum consequenter agnoscamus, sponsus (qui Deus, ac per hoc et spiritus est) quales et cujusmodi dabat saltus in illis, vel super illos? Si illos putamus, in quibus Evangelium refert olim fuisse relictas nonaginta novem oves, cum pius pastor earum venit unam in terris quærere quæ perierat (*Matth.* XVIII, 12); nihilominus adhuc in obscuro res est, et intellectus hæret : dum difficile sit invenire, spirituales illæ (216) et supercœlestes beatitudines (nam ipsæ sunt sine dubio, quæ ibi memoratæ sunt oves) quos vel quales alios habeant spirituales similiter montes vel colles ad habitandum, pascendumve in illis. Verumtamen si non in veritate aliqui essent, Veritas hoc non dixisset. Sed neque Propheta longe ante de civitate superna Jerusalem protulisset, quia fundamenta ejus sint in montibus sanctis (*Psal.* LXXXVI, 1), si non vere inibi essent montes sancti. Denique quod cœlestis habitatio illa vere habeat, non modo spirituales, sed et vivos ac rationales montes collesque, audi Isaiam : *Montes et colles cantabunt coram Deo laudes* (*Isa.* LV, 12).

5. Quinam igitur isti nisi iidem ipsi cœli inhabitatores **1449** spiritus, quos Dominica voce oves diximus appellatos, ut ipsi sint montes qui oves? Nisi forte absurdum tibi videatur, aut in montibus montes, aut in ovibus oves pasci. Et juxta litteram quidem durum sonat; secundum spiritualem autem intelligentiam dulce sapit, si subtiliter advertamus, quomodo utrarumque ovium pastor, Dei scilicet sapientia Christus, unum idemque pabulum veritatis aliter in terris, aliter in cœlestibus gregibus suis administret. Nam nos quidem mortales homines interim in loco peregrinationis nostræ, in sudore vultus nostri comedere panem nostrum necesse habemus, foris illum in labore et ærumna mendicantes; id est, vel a doctis viris, vel a sacris libris, vel certe per ea quæ facta sunt, invisibilia Dei intellecta conspicientes. Angeli autem in omni plenitudine, etsi non a semetipsis, tamen in semetipsis, tanta facilitate quanta et felicitate accipiunt, unde et beate vivunt. Sunt enim omnes docibiles Dei : quod sane electos hominum quandoque assecuturos certa veritate promittitur, et nondum experiri tribuitur felicitate secura.

6. Pascuntur proinde in montibus montes, vel oves in ovibus, cum sane supernæ illæ substantiæ spirituales intra semetipsas de Verbo vitæ, unde suam beatam perpetuent vitam, affluenter inveniunt, iidem ipsi et montes, et oves : montes, propter plenitudinem vel celsitudinem; oves, propter mansuetudinem. Pleni quippe Deo, celsi meritis, cumulati virtutibus, nihilominus tamen erectos vertices tota et humili obedientia submittunt et inclinant illius longe supereminentis imperio majestatis, tanquam oves mansuetissimæ ad nutum sui pastoris per omnia ambulantes, et sequentes eum quocunque ierit. Et in his, secundum prophetam David, vere montibus sanctis, tanquam prima omnium creata sapientia, fundamenta civitatis Domini ab initio firmiter stabilita consistunt (*Psal.* LXXXVI, 1); quæ utique una est in cœlo et in terra; licet ex parte peregrinans, et ex parte regnans. Et ex his nihilominus, juxta Isaiam, tanquam quibusdam vitalibus cymbalis bene sonantibus, jugis resonat gratiarum actio, et vox laudis (*Isa.* LI, 3), suavi et incessabili voce implentibus, quod ex eodem Propheta paulo ante memoravimus, quia *montes et colles cantabunt coram Deo laudes :* et item quod ille alius loquens ad Dominum Deum : *Beati*, ait, *qui habitant in domo tua, Domine : in sæcula sæculorum laudabunt te* (*Psal.* LXXXIII, 5).

7. Hi ergo : ut ad id recurramus, unde aliquantulum, sed, ut puto, necessarie digressum est : illi sunt montes atque colles, in quibus Ecclesia vidit cœlestem sponsum mira alacritate salientem, cum ad suos properaret amplexus; nec modo salientem, sed et transilientem eos. Vis tibi hos saltus ex litteris prophetarum, apostolorumque demonstrem? Non quod nunc omnia, quæ de hac re apud illos ab otiosis inveniri queunt, testimonia replicare incipiam (hoc enim longum est, et opus non est); sed ea tantum modo pono, quæ breviter et aperte astruere videantur id quod dicitur de sponsi saltibus. Dicit de illo David quia *posuit in sole tabernaculum suum, et ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo : exsultavit ut gigas ad currendam viam, a summo cœlo egressio ejus* (*Psal.* XVIII, 6, 7). En quantum saltum dedit, a summo cœlo ad terras. Sane enim non invenio alibi, ubi in sole posuerit tabernaculum suum, id est, in luce et in manifesto suam dignatus sit exhibere præsentiam ipse lucis inaccessibilis habitator, nisi utique in terris. Denique : *In terris visus est, et cum hominibus conversatus est* (*Baruch.* III, 38). In terris, inquam, palam, quod est in sole, posuit tabernaculum suum, corpus videlicet, quod de Virginis corpore ad hoc sibi aptare dignatus est, ut in eo in se invisibilis videretur; et sic videret omnis caro salutare Dei, cum in carne venisset.

8. Saliit ergo in montibus, id est in illis supremis spiritibus, cum ad eos usque descendit, sacramentum a sæculis absconditum, et magnum pietatis mysterium eis dignanter aperiens. Sed transiliens hos superiores atque eminentiores montes, cherubin scilicet atque **1450** seraphin, nec non dominationes, principatus et potestates, virtutesque etiam ad

(216) Sic Rouauld. Mabillonius et alii editi, *illas.*

inferiorem usque angelorum ordinem descendere, tanquam ad colles dignatus est. Sed nunquid vel in illis remansit ? Transiliit et colles. *Non enim*, inquit, *angelos, sed semen Abrahæ apprehendit* (*Hebr.* II, 16), quod utique angelis inferius est, ut sermo impleretur, quem dixit memoratus Propheta, loquens ita ad Patrem de Filio : *Minuisti eum paulo minus ab angelis* (*Psal.* VIII, 6). Quanquam hoc sane ad commendationem naturæ humanæ dictum possit intelligi, quod homo ad imaginem et similitudinem Dei conditus, ac prædictus ratione ad instar utique angeli, modicum tamen distet ab angelo propter corpus de terra. Sed audi apostolum Paulum aperte pronuntiantem de eo : *Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitrabatur esse se æqualem Deo : quia semptisum exinanivit, formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, et habitu inventus ut homo* (*Philipp.* II, 6, 7); et rursum : *Ubi venit*, inquit, *plenitudo temporis, misit Deus Filium suum, factum ex muliere, factum sub lege, ut eos qui sub lege erant redimeret* (*Galat.* IV. 4, 5). Qui ergo factus ex muliere, factus et sub lege est, procul dubio non solum montes, id est majores superioresque beatitudines, sed etiam minores angelos descendendo transiliit, qui quidem in comparatione superiorum, merito collium nomine designantur. Cæterum qui minor est in regno cœlorum, major est quovis carnem portante super terram, etiamsi sit ille magnus Joannes Baptista (*Luc.* VII, 28). Nam etsi sane Deum hominem fatcamur, etiam in homine super omnem principatum et potestatem longe incomparabiliter præeminere ; certum tamen quia etsi præit majestate, sed infirmitate succubuit. Ita ergo saliit in montibus, et transiliit colles, cum non solum superioribus, sed et inferioribus spiritibus dignantissime se inferiorem exhibuit. Nec modo illis supernis spiritibus, sed et ipsis qui domos luteas inhabitant, subjectum se exhibuit, transiliens et vinceus humilitate etiam hominum humilitatem. Erat denique subditus Mariæ et Joseph, cum esset duodennis, in Nazareth (*Luc.* II, 51, 42) : et apud Jordanem Joannis se manibus jam juvenis inclinavit (*Matth.* III, 13). Sed et inclinata est dies, nec adhuc omnino de his montibus descendere libet.

9. Cæterum si hac vice voluerimus cuncta horum, prout delectat, explorare amœna, abdita perscrutari ; verendum ne aut sermo grata brevitate careat, aut larga excellensque materies debita diligentia festinatione fraudetur. Pausemus proinde hodie jam, si placet, in montibus istis ; quoniam bonum est nos hic esse, ubi a pastore Christo una cum sanctis angelis in loco pascuæ collocati, et jucundius pascimur, et uberius. Et nos siquidem oves pascuæ ejus. Ruminemus ergo, tanquam munda animalia boni pastoris, quæ hodierno sermone tota aviditate glutivimus : sermone altero residua capituli ejusdem attentius percepturi, largiente sponso Ecclesiæ Jsu Christo Domino nostro, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

SERMO LIV.

Qualiter iterum per montes significantur angeli et homines, et per colles dæmones. Item de triplici timore, quo quisque timere debet, ne gratiam bene operandi a Deo acceptam perdat.

1. Super eodem capitulo, quod hesterno sermone [*alias*, die] versatum est, dicturus sum et alium intellectum quem hodierno servavi : vos probate, et eligite potiora. Non est opus superiora repetere quæ excidisse non arbitror in tam brevi. Si quominus tamen, scripta sunt ut dicta sunt, et excepta stylo, sicut et sermones cæteri, ut facile recuperetur quod forte exciderit. Quapropter accipite alia. *Ecce venit is*, inquit, *saliens in montibus, transiliens colles* (*Cantic.* II, 8). Sponsum loquitur : qui profecto tunc in montibus saliit, cum missus a Patre ad evangelizandum pauperibus. Angelorum fungi non est dedignatus officio, factus magni consilii Angelus, qui Dominus erat. Per se descendit ad terras, qui [illegible] alios delegare solebat : per se notum fecit Dominus salutare suum, per se in conspectu gentium revelavit justitiam suam (*Psal.* XCVII, 2). Cum itaque *omnes* juxta Pauli sententiam, *administratorii spiritus* sint, *missi in ministerium propter eos qui hæreditatem capiunt salutis* (*Hebr.* I, 14) ; qui erat super illos, factus est inter illos tanquam unus ex illis, dissimulans injuriam, accumulans gratiam. Sed audi ipsum. *Non veni*, inquit, *ministrari, sed ministrare, et animam meam dare pro multis* (*Matth.* XX, (28), Quod quidem cæterorum nemo fecisse inventus est, ut omnes quotquot ministrasse visi sunt, ipse devotis transierit fidelibusque obsequiis. Bonus minister, qui carnem suam in cibum, sanguinem in potum, animam ministravit in pretium. Bonus plane, qui spiritu alacer, charitate fervens, pietate devotus, non solum salit in montibus, sed et transilit colles, id est superat et vincit alacritate ministrandi, utpote quem unxit Deus Deus suus oleo lætitiæ præ consortibus suis (*Psal.* XLIV, 8) : in quo utique singulariter exsultavit ut gigas ad currendam viam. Denique transiliit Gabrielem, et prævenit (217) ad Virginem, eodem archangelo attestante, cum ait : *Ave gratia plena, Dominus tecum* (*Luc.* I, 28). Quid ? Quem modo reliquisti in cœlo, nunc [*alias*, hunc] in utero reperis. Quonam modo ? Volavit et prævolavit super pennas ventorum. Victus es, o archangele : transiliit te qui præmisit te.

2. Aut certe saliebat in montibus, cum in angelis olim patribus apparebat : quod utique proprietati litteræ magis convenire videtur. Non enim ait, *saliens* in montes ; sed, *in montibus*, ut ipse in eis videatur salire, qui facit et dat ut saliant ; quemadmodum loquitur in prophetis, operatur in justis, eum illis verba, et istis opera tribuit. Adde quod aliqui

(217) Sic legendum cum manuscriptis ; non *pervenit*, ut in editis.

eorum personam ejus gerebant, ita ut loqueretur quisque illorum, non tanquam angelus, sed tanquam Dominus. Verbi gratia, ille angelus qui cum Moyse loquebatur, dicebat, non, Ego Domini, sed, *Ego Dominus*, atque id frequentius iterabat. Saliebat ergo *in montibus*, id est in angelis, in quibus et loquebatur, et suam hominibus exhibebat præsentiam. Ad homines enim saliebat, sed in angelis, non in se; non in sua natura, sed in subjecta creatura. Qui enim salit, de loco ad locum vadit: quod non cadit in Deum. Ergo in montibus, id est in angelis, saliebat, qui in se non poterat; et saliebat usque ad colles, id est patriarchas et prophetas, cæterosque spirituales viros de terra. Sed transiliebat et colles, cum non solum magnis et spiritualibus viris, sed et aliquibus de populo, etiam et nonnullis mulieribus æque in angelis loqui et apparere dignatus est. Vel colles dicit aerias potestates, quæ inter montes quidem minime jam numerantur, pro eo quod a virtutum celsitudine defluxerunt per superbiam; nec tamen usque ad humilia vallium, sive ad valles humilium per pœnitentiam detumescunt. De his arbitror illud dictum in psalmis: *Montes, sicut cera, fluxerunt a facie Domini* (*Psal.* XCVI, 5). Hos itaque tumentes ac steriles colles, tanquam medios positos inter montes perfectorum et valles pœnitentium, procul dubio transiliit, qui in montibus salit; hisque præteritis et despectis descendit ad valles, ut valles abundent frumento. Porro illi e regione æterna ariditate ac sterilitate damnantur, sicut habes prophetæ super illos imprecationem: *Nec ros*, inquit, *nec pluvia descendant super vos*. Atque ut noveris quod ad angelos qui prævaricati sunt sub figura montium Gelboe ista loquatur, *Ubi*, inquit, *ceciderunt vulnerati multi* (*II Reg.* I, 21). Quam multi in his maledictis montibus de exercitu Israel ceciderunt a principio, et quotidie cadunt! De quibus et habes in eodem propheta, cum dicit Domino: *Sicut vulnerati dormientes in sepulcris, quorum non es memor amplius, et ipsi de manu tua repulsi sunt* (*Psal.* LXXXVII, 6):

3. Non est ergo mirum, si steriles et infructuosi permanent isti, non montes cœlici, sed aerii colles, super quos nec ros, nec pluvia descendit: quippe auctore gratiæ et benedictionum largitore transiliente eos, et 1459 descendente ad valles, ut cœlesti imbre perfundat humiles qui sunt super terram, et fructum afferant in patientia, fructum tricesimum, sexagesimum, et centesimum (*Matth.* XIII, 8, 23; *Luc.* VIII, 15). Denique visitavit terram, et inebriavit eam: multiplicavit locupletare eam (*Psal.* LXIV, 10). Terram visitavit, non aerem quia *misericordia Domini plena est terra* (*Psal.* XXXII, 5). Denique, *Operatus est salutem in medio terræ* (*Psal.* LXXIII, 12); nunquid et in medio aeris? Hoc adversum Origenem, qui in aere Dominum gloriæ denuo pro dæmonibus impudenti crucifigit mendacio, cum hujus conscius mysterii Paulus affirmet, quod resurgens ex mortuis jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur (*Rom.* VI, 9).

4. Verum non solum visitavit terram, qui aerem transilivit, sed etiam cœlum, dicente Scriptura: *Domine, in cœlo misericordia tua et veritas tua usque ad nubes* (*Psal.* XXXV, 6). Usque ad nubes enim cœlum est quod inhabitant sancti angeli, quos non transiliit Sponsus, sed salit in eis, ita ut imprimat ipsis duo quædam vestigia pedum suorum, misericordiam et veritatem: de quibus Domini vestigiis memini me in superioribus sermonibus plenius disputasse (*serm.* 6). A nubibus vero et infra dæmonum habitatio est in aere isto infimo et caliginoso; in quibus non salit sponsus, sed transilit illos et præterit nec ullum in se retinent Dei transeuntis vestigium. Nam quomodo in diabolo veritas est, de quo in Evangeliis Veritatis sententia exstat, quod in veritate non stetit, sed mendax exstitit ab initio? Sed nec misericordem quis dixerit eum, qui nihilominus ab initio homicida fuisse eadem ipsa Evangelii veritate convincitur (*Joan.* VIII, 44). Porro autem qualis paterfamilias, tales et domestici ejus. Pulchre proinde de Sponso Ecclesia psallens, quod in altis habitet, et humilia respiciat in cœlo et in terra (*Psal.* CXII, 5, 6), nullam omnino mentionem facit de his qui in aere versantur spiritibus superbis, quoniam Deus superbis resistit, et humilibus dat gratiam (*Jac.* IV, 6).

5. Videt ergo illum salientem in montibus et transilientem colles, juxta inprecationem David dicentis: *Omnes montes qui in circuitu ejus sunt*, id est in circuitu Gelboe, *visitet Dominus; a Gelboe autem transeat* (*II Reg.* I, 21). Diabolo nempe, qui per Gelboe designatur, hinc inde sunt montes quos visitat Dominus; supra angeli, infra homines. In pœnam siquidem suam locum in acre isto, medium inter cœlum et terram, de cœlo cadens sortitus est, ut videat et invideat, ipsaque invidia torqueatur, Scriptura dicente: *Peccator videbit et irascetur dentibus suis fremet et tabescet* (*Psal.* CXI, 10). Quam miser, cum suspicit cœlos, in quibus innumeros montes intuetur divina claritate fulgentes, divinis laudibus resultantes, sublimes in gloria, abundantes in gratia! Quam miserior, cum respicit terram, montes nihilominus quam plurimos de populo acquisitionis habentem, fide solidos, spe excelsos, charitate spatiosos, cultos virtutibus, bonorum operum fructibus refertos, de rore cœli tanquam de saltu sponsi quotidianam capientes benedictionem! Cum quanto putamus dolore et rancore aspiciat ille cupidissimus gloriæ istos in circuitu suo tam gloriosos montes, cum se et suos se regione incultos, tenebrosos, bonis omnibus infecundos despiciat, ita ut se sentiat esse opprobrium hominum et angelorum, qui omnibus exprobrabat, secundum illud in Psalmis: *Draco iste quem formasti ad illudendum ei?* (*Psal.* CIII, 26).

6. Atque hoc, quia ob ipsorum superbiam transilit eos Sponsus, saliens in montes qui in circuitu ejus sunt, tanquam fons ascendens de melio paradisi, irrigans universa, et implens omne animal benedictione. Beati qui torrente voluptatis hujus potari interdum vel raro promerentur in quibus etsi non

continue fluit, saltem per horas salit aqua sapientiæ et fons vitæ, ut fiat in ipsis quoque fons aquæ salientis in vitam æternam. Et quidem hujus fluminis impetus lætificat civitatem Dei, sane perenniter et affluenter. In nostros autem montes qui in terra sunt, utinam interdum facta quasi inundatione saltus dare aliquos non despiciat, quibus 1453 sufficienter irrigati, nobis quoque, qui valles sumus, stillare vel raras guttulas possint, ne omnino aridi et steriles remaneamus! Miseria, et gestas, et omnino fames valida in regione illa, quæ nullis unquam istiusmodi vel saltibus, vel instillationibus humectatur, prætérfluente et transiliente illam fonte sapientiæ: *Et quia non habuerunt*, inquit, *sapientiam, perierunt propter suam insipientiam* (*Baruch.* III, 28).

7. *Ecce venit is saliens in montibus, transiliens colles.* Ad hoc salit ut transiliat, qui non vult ad omnes pertingere; neque enim in omnibus beneplacitum est Deo. Fratres, si, juxta sapientiam Pauli, *scripta sunt*, ista *ad correptionem nostram* (*I Cor.* x, 11), observemus Sponsi discretos et circumspectos saltus, quemadmodum videlicet tam apud Angelos quam apud nos, et in humiles saliat, et superbos transiliat: siquidem excelsus Dominus et humilia respicit, et alta a longe cognoscit (*Psal.* CXXXVII, 6). Hæc, inquam, attendamus, quo cauti simus Sponsi nos salutiferis saltibas præparare, ne veluti a montibus Gelboe forte transeat et a nobis, si indignos nos sua visitatione conspexerit. Quid superbis, terra et cinis? Et de Angelis transilit Dominus, exsecrans eorum superbiam. Ergo repudiatio Angelorum fiat emendatio hominum: scripta est enim ad ipsorum correptionem. Cooperetur mihi in bonum etiam diaboli malum, et lavem manus meas in sanguine peccatoris. Qualiter, inquis? Audi. Superbo certe diabolo horrenda et formidolosa maledictio intorquetur, propheta David in spiritu dicente de illo sub typo Gelboe, ut supra memoratum est: *Montes*, inquit, *qui in circuitu ejus sunt, visitet Dominus, a Gelboe autem transeat.*

8. Sane ego hoc legens, referensque oculos in me, et intuens diligenter, invenio me peste ipsa infectum, quam in angelo Dominus in tantum exhorruit, quatenus propterea declinaret ab eo, cum omnes in circuitu ejus montes, sive de Angelis, sive de hominibus, visitationis suæ gratia dignaretur; et pavens tremensque aio ad memetipsum: Si sic actum est cum angelo, quid de me fiet terra et cinere? Ille in cœlo intumuit, ego in sterquilinio. Quis non tolerabiliorem in divite superbiam, quam in paupere ducat? Væ mihi! si tam dure in potente illo animadversum est pro eo quod elevatum est cor illius, nec ei profuit quod cognata potentibus superbia esse cognoscitur; quid de me exigendum et misero, et superbo? Denique jam luo pœnas, jam acerbissime vapulo. Non sine causa sane ab heri et nudiustertius invasit me languor iste animi, et mentis hebetudo, insolita quædam inertia spiritus. Currebam bene: sed ecce lapis offensionis in via; impegi, et corrui. Superbia inventa est in me, et Dominus declinavit in ira a servo suo. Hinc ista sterilitas animæ meæ, et devotionis inopia quam patior. Quomodo ita exaruit cor meum, coagulatum est sicut lac, factum est sicut terra sine aqua? Nec compungi ad lacrymas queo; tanta est duritia cordis. Non sapit psalmus, non legere libet, non orare delectat, meditationes solitas non invenio. Ubi illa inebriato spiritus? ubi mentis serenitas, et pax, et gaudium in Spiritu sancto? Ideo ad opus manuum piger, ad vigilias somnolentus, ad iram præceps, ad odium pertinax, linguæ et gulæ indulgentior, segnior obtusiorque ad prædicationem. Heu! omnes montes in circuitu meo visitat Dominus, ad me autem non appropinquat. Num collis non sum ex his quos transilit sponsus? Nam aliud quidem intueor singularis abstinentiæ, alium vero patientiæ admirandæ, alium autem summæ humilitatis et mansuetudinis, alium multæ misericordiæ et pietatis; illum in contemplatione frequenter excedere, hunc pulsare et penetrare cœlos orationum instantia, aliosque in aliis præeminere virtutibus. Hos, inquam, considero omnes ferventes, omnes devotos, omnes in Christo unanimes, omnes donis cœlestibus et gratia affluentes, tanquam spirituales revera montes qui a Domino visitantur, et sponsum in se salientem frequenter recipiunt. Ego autem, qui horum in me invenio nihil, quid me aliud putem quam unum 1454 de montibus Gelboe, quem præterit in ira et indignatione sua ille cæterorum omnium benignissimus visitator?

9. Filioli, hæc cogitatio tollit extollentiam oculorum, conciliat gratiam, sponsi saltibus præparat. Hæc ego in me transfiguravi propter vos, ut et vos ita faciatis. Imitatores mei estote. Quod non de exercitio dico modo virtutum, aut morum disciplina, aut gloria sanctitatis (nec enim de hujusmodi quidquam mihi temere arrogaverim imitatione dignum); sed volo vos non parcere vobis, sed accusare vosmetipsos, quoties forte in vobis, vel ad modicum tepere gratiam, virtutem languescere deprehenditis, sicut et ego pro hujusmodi memetipsum accuso. Hoc facere hominis est, qui curiosus circumspector est sui, et scrutator viarum suarum ac studiorum, atque in omnibus semper suspectum habet arrogantiæ vitium ne subrepat, In veritate didici, nil æque efficax esse ad gratiam promerendam, retinendam, recuperandam, quam si omni tempore coram Deo inveniaris non altum sapere, sed timere. *Beatus homo qui semper est pavidus* (*Prov.* XXVIII, 14). Time ergo cum arriserit gratia, time cum abierit, time cum denuo revertetur; et hoc est semper pavidum esse. Succedant vicissim sibi in animo tres isti timores, secundum quod gratia vel adesse dignatur, vel offensa recedere, seu iterum redire placata sentietur. Cum adest, time ne non digne opereris ex ea: nam hoc monet Apostolus: *Videte*, inquiens, *ne in vacuum gratiam Dei recipiatis* (*II Cor.* VI, 1); et ad discipulum: *Noli*, inquit, *negligere gratiam quæ in te est* (*I Tim.* IV, 14); et de semetipso dice-

bat : *Quia gratia Dei in me vacua non fuit* (*I Cor.* xv, 10). Sciebat homo, consilium Dei habens, redundare in contemptum donantis donum negligere, nec expendere ad quod donatum est; idque intolerabilem esse superbiam judicabat : et propterea studiosissime hoc malum et ipse cavebat, docebatque cavendum. Sed rursum latet fovea hic, quæ nolo vos lateat, de qua is ipse superbiæ spiritus tanto periculosius, quanto occultius, sicut habetis in psalmo, *insidiatur quasi leo in spelunca sua* (*Psal.* x, 9). Nam si impedire non prævalet actionem, tentat intentionem, suggerens et suadens, quatenus effectum gratiæ arroges tibi. Quod quidem superbiæ genus longe illo priore intolerabilius esse non ambigas. Quid enim odiosius illa voce, qua quidam dixerunt : *Manus nostra excelsa et non Dominus, fecit hæc omnia*? (*Deut.* xxxii, 27.)

19. Si ergo timendum manente gratia : quid, si recesserit ? num multo magis tunc timendum ? Plane multo magis ; quia ubi deficit tibi gratia, deficis tu. Audi etenim quid dator gratiæ dicat. *Sine me*, ait, *nihil potestis facere* (*Joan.* xv, 5). Time ergo subtracta gratia, tanquam mox casurus ; time et contremisce, Deo tibi, ut sentis, irato ; time, quia reliquit te custodia tua. Nec dubites in causa esse superbiam, etiamsi non appareat, etiamsi nihil tibi conscius sis. Quod enim tu nescis, scit Deus ; et qui te judicat, ipse est. Sed nec qui se ipsum commendat, ille probatus est, sed quem Deus commendat (*II Cor.* x, 18). Nunquid commendat te Deus, cum gratia privat? Aut nunquid qui humilibus dat gratiam (*Jac.* iv, 6), humili auferet datam ? Ergo argumentum superbiæ privatio est gratiæ. Quanquam tamen interdum subtrahitur gratia, sive retrahitur, non pro superbia quæ jam est, sed quæ futura est, nisi subtrahatur. Habes hujus rei evidens documentum de Apostolo, qui stimulos carnis suæ sustinebat invitus, non quia extolleretur, sed ne extolleretur (*II Cor.* xii, 7). Sed sive jam existens, sive nondum, superbia tamen semper causa erit subtractæ gratiæ.

11. Jam si gratia repropitiata redierit, multo amplius tunc timendum, ne forte contingat recidivum pati, juxta illud de Evangelio. *Ecce sanus factus es, vade et amplius jum noli peccare nealiquid deterius tibi contingat* (*Joan.* v, 14). Audis recidere quam incidere esse deterius. Proinde invalescente periculo, invalescat et metus. Beatus es, si cor tuum triplici isto timore repleveris, ut timeas quidem pro accepta gratia, amplius pro amissa, longe plus pro recuperata. Hoc fac, et eris hydria in 1455 Christi convivio, impleta usque ad summum, continens ni mirum metretas, non binas tantum, sed et ternas, ut Christi merearis benedictionem, quæ aquas tuas convertat in vinum lætitiæ, et perfecta charitas foras mittat timorem (*I Joan.* iv, 18).

12. Quod dico, tale est. Aqua timor est, quoniam ab æstu refrigerat desideriorum carnalium. *Initium* inquit, *sapientiæ timor Domini* (*Psal.* cx, 10); et habes : *Aqua sapientiæ salutaris potavit illum* (*Eccli.* xv, 3). Si timor sapientia et sapientia aqua ; timor aqua est ; denique : *Timor Domini*, inquit, *fons vitæ* (*Prov.* xiv, 7). Porro hydria mens tua. *Capientes*, inquit, *singulæ metretas binas vel ternas*. Tres metretæ, timores tres. *Et impleverunt eas*, inquit, *usque ad summum* (*Joan.* ii, 6, 7). Non unus timor, non duo quoque, sed toti tres simul replent usque ad summum. Omni tempore, time Deum, et ex omni corde tuo, et implesti hydriam tuam usque ad summum. Amat Deus integrum munus, affectum plenum, perfectum sacrificium. Cura proinde nuptiis cœlestibus plenam inferre hydriam, ut de te quoque dicatur : Quia *replevit eum spiritu timoris Domini* (*Isai.* xi, 3). Qui sic timet, nihil negligit. Unde namque negligentia intret in plenitudinem ? Alioquin quod capere adhuc aliquid potest, plenum non est. Eadem sane ratione non potest simul et sic timere, et altum sapere. Non est enim quo admittas superbiam, repletus timore Domini. Et sic de cæteris vitiis sentiendum, quia necesse est omnia plenitudine timoris excludi. Tunc demum si plene, si perfecte timueris, dabit charitas saporem aquis tuis ad Domini benedictionem. Sine charitate enim timor pœnam habet. Et quidem charitas vinum, quod lætificat cor hominis (*Psal.* ciii, 15). Perfecta autem charitas foras mittit timorem, ut ubi aqua fuerat, vinum esse incipiat ad laudem et gloriam sponsi Ecclesiæ Jesu Christi Domini nostri, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

SERMO LV.

Qualiter homo per veram pœnitentiam potest evadere judicium Dei.

1. *Similis est dilectus meus capreæ hinnuloque cervorum* (*Cant.* ii, 9). Ex præcedenti versiculo pendet. Quem enim salientem et properantem modo descripserat, consequenter comparat capreæ hinnuloque cervorum. Apte quidem, quod hoc genus animantium cursu velox, et saltu agile sit. Porro sermo de sponso est, et sermo sponsus est. Et Propheta dicit de Deo quia *velociter currit sermo ejus* (*Psal.* cxlvii, 15); sane congruens huic loco, ubi sponsus, qui sermo Dei est, saliens transiliensque describitur, similis proinde factus capreæ hinnuloque cervorum. Et hæc ratio similitudinis. Adde tamen, ne nulla similitudinis ipsius vel anima proportiuncula vacet, quia caprea quidem non modo cursus pernicitate, sed et acumine visus eminet. Quod utique proprie illam respicit narrationis partem, qua sponsus, non solum *saliens*, sed et *transiliens* apparere refertur; quia nisi acuto et perspicaci intuitu non posset omnino, præsertim inter currendum, discernere in quos salire, et quos transilire deberet. Alioquin poterat sufficere, ad designandam festinantis velocitatem, de solo hinnulo comparatio ; is quippe rapidiori se ferre noscitur cursu. Nunc vero quoniam sponsus iste, etsi ardenter amans, cursim ruere in dilectæ videatur amplexus, nihilominus tamen gressus, vel potius saltus suos prudenti consideratione

dirigere novit, cautus ubi oporteat figere pedem oportuit profecto cum hinnulo etiam de caprea similitudinem dari, quatenus et per illum desiderium salvantis, et per hanc eligentis exprimeretur judicium. Christus nempe justus et misericors, salvator et judex ; et quia amat, vult omnes homines salvos fieri, et ad agnitionem veritatis venire (*I Tim.* II, 4); et quia judicat, novit qui sunt ejus (*II Tim.* II, 19), et ipse scit quos elegit a principio (*Joan.* XIII, 18).

2. Igitur duo hæc bona sponsi, misericordiam scilicet et judicium, in his duobus animantibus commendata a Spiritu sancto nobis interim sentiamus, ut in **1456** testimonium integritatis et perfectionis fidei nostræ, nos quoque Prophetam imitantes, misericordiam et judicium cantemus Domino (*Psal.* c. 1). Ego autem non dubito, et alia de horum natura ab his quidem, qui talium curiosi et gnari sunt, posse monstrari, quæ sponso aptari utiliter et congruenter queant : sed hæc, ut arbitror, sufficere possunt ad dandam rationem adductæ similitudinis. Pulchre tamen Spiritus sanctus non de cervo, sed de hinnulo cervorum similitudinem dedit, in quo et Patrum fecit mentionem, e quibus Christus secundum carnem, et infantiæ meminit Salvatoris. Ut hinnulus quippe apparuit parvulus qui natus es nobis (*Isai.* IX, 6). Verum tu qui adventum desideras Salvatoris, time scrutinium judicis, time oculos capreæ, time illum qui per prophetam dicit : *Et erit in die illa, et ego scrutabor Jerusalem in lucernis* (*Sophon.* VI, 12). Acuto visu est ; nihil inscrutatum relinquet oculus ejus. Scrutabitur renes et corda (*Psal.* VII, 10), ipsaque cogitatio hominis confitebitur illi (*Psal.* LXXV, 11). Quid tutum in Babylone, si Jerusalem manet scrutinium ? Puto enim hoc loco prophetam Jerusalem nomine designasse illos, qui in hoc sæculo vitam ducunt religiosam, mores supernæ illius Jerusalem conversatione honesta et ordinata pro viribus imitantes ; et non veluti hi, qui de Babylone sunt, vitam in perturbatione vitiorum scelerumque confusione vastantes. Denique illorum, peccata manifesta sunt, præcedentia ad judicium, et non egent scrutinio, sed supplicio. Mea autem, qui videor monachus et Jerosolymita, peccata certe occulta sunt, nomine et habitu monachi adumbrata : et idcirco necesse erit subtili ea investigari discussione, et quasi admotis lucernis de tenebris in lucem prodi.

3. Possumus afferre aliquid et de psalmo ad confirmandum id quod dicitur de scrutanda Jerusalem. Ait namque sub persona Domini : *Cum accepero tempus, ego justitias judicabo* (*Psal.* LXXIV, 3). Vias justorum, ni fallor, et actus eorum discussurum se examinaturum dicit. Verendum valde cum ad hoc ventum fuerit, ne sub tam subtili examine multæ nostræ justitiæ, ut putantur, peccata appareant. Unum est tamen, si nosmetipsos dijudicaverimus, non utique judicabimur (*I Cor.* VI, 31). Bonum judicium, quod me illi districto divinoque judicio subducit et abscondit. Prorsus horreo incidere in manus Dei viventis : volo vultui iræ judicatus præsentari, non judicandus. *Spiritualis homo omnia dijudicat, et ipse a nemine judicatur* (*I Cor.* II, 15). Judicabo proinde mala mea, judicabo et bona. Mala melioribus curabo corrigere actibus, diluere lacrymis, punire jejuniis, cæterisque sanctæ laboribus disciplinæ. In bonis de me humiliter sentiam, et, juxta præceptum Domini, servum me inutilem reputabo, qui quod facere debui, tantum feci (*Luc.* XVII, 10). Dabo operam nec lolia pro granis, nec paleas cum granis offerre. Scrutabor ego vias meas et studia mea, quo is qui scrutaturus est Jerusalem in lucernis, nihil inscrutatum in me sive indiscussum inveniat. Neque enim judicaturus est bis in idipsum.

4. Quis mihi det ita ad liquidum prosequi et persequi universa delicta mea, ut nullo oporteat vereri oculos capræ, in nullo ad lumen contingat erubescere lucernarum ? Et nunc videor, sed non video : præsto est oculus cui omnia patent, etsi non patet ipse. Erit quando cognoscam, sicut et cognitus sum : at nunc quidem cognosco ex parte non tamen ex parte, cognitus, sed ex toto. Vereor aspectum exploratoris illius, qui post parietem stat. Hoc enim Scriptura addit de illo, quem pro acumine visus capreæ assimilavit : *En ipse stat*, inquit, *post parietem, respiciens per fenestras, prospiciens per cancellos.* De quo suo loco videbimus. Hunc ergo vereor occultum occultorum exploratorem. Sponsa nihil veretur, quia nihil sibi conscia est. Quid denique vereatur, amica, columba, formosa ? Nempe subinde habes : *En dilectus meus*, inquit, *loquitur mihi.* Nihil non loquitur ; et ideo formido aspectum, quoniam non habeo testimonium. Tu quid audis de te, o sponsa ? Quid tibi loquitur dilectus tuus ? *Surge,* **1457** inquit, *propera, amica mea, columba mea, formosa mea* (*Cant.* II, 9, 10). Verum hoc quoque alteri servabo principio, nec brevitate arctabo ea quæ diligentiam desiderantia sunt ; ne forte et de hoc reus inveniar, si quominus vos inveniamini in hac parte ædificati ad intelligentiam et amorem sponsi Ecclesiæ Jesu Christi Domini nostri, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

SERMO LVI.

Quod peccata et vitia sunt tanquam parietes, mediantes inter Deum et peccatorem.

1. *En ipse stat post parietem, respiciens per fenestras, prospiciens per cancellos* (*Cant.* 9). Secundum litteram quidem videtur dicere, quia is qui cum saltibus adventare prospiciebatur, appropiasset usque ad contubernium sponsæ, et stans post parietem curiosius introspiceret per fenestras et rimas, et verecunde non præsumeret sese ingerere. Secundum spiritum autem appropiasse quidem nihilominus intelligitur, sed aliter, ita sane quemadmodum et a cœlesti sponso agi oportuit, et a Spiritu sancto dici. Nil quippe quod vel auctorem dedeceat, vel narratorem, verus et spiritualis intellectus admittet. Ergo appropiavit parieti, cum adhæsit carni. Caro

paries est, et appropiatio Sponsi Verbi incarnatio. Porro cancellos et fenestras per quas respicere peribetur sensus, ut opinor, carnis et humanos dicit affectus, per quos experimemtum cepit omnium humanarum necessitatum. Denique languores nostros ipse tulit, et dolores nostros ipse portavit (*Isai.* LIII, 4). Humanis ergo affectionibus sensibusque corporeis pro foraminibus usus est et fenestris, ut miserias hominum homo factus experimento sciret, et misericors fieret. Sciebat et ante, sed aliter. Sciebat denique virtutem obediendi ipse Dominus virtutum, et tamen, teste Apostolo, *didicit ex his quæ passus est obedientiam* (*Hebr.* V, 8). In hunc modum et misericordiam didicit, etsi misericordia Domini ab æterno. Docet hoc quoque idem gentium Doctor, ubi eum asserit *tentatum per omnia pro similitudine absque peccato, ut misericors fieret* (*Hebr.* IV, 15). Videsne factum esse quod erat, et quod noverat didicisse, et sibi apud nos quæsisse rimas et fenestras, per quas calamitates nostras diligentius exploraret? Tot autem in nostro ruinoso et pleno rimarum pariete invenit foramina, quot nostræ infirmitatis et corruptionis in suo corpore sensit experimenta.

2. Sic itaque sponsus post parietem stans, et per fenestras et cancellos respiciens erat. Et bene stans, quia solus revera in carne stetit, qui carnis peccatum non sensit. Possumus et hoc fideliter sapere, quia stetit per divinitatis potentiam, qui per carnis infirmitatem occubuit, dicente ipso : *Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma* (*Matth.* XXVI, 41). Ego autem puto etiam illud huic sententiæ suffragari, quod sanctus David in hoc mysterio, utpote propheta Domini et prophetans, de Domino loquebatur; et quidem Moysen loquens, sed Dominum intuens. Ipse enim verus est Moyses, qui vere per aquam venit, et non in aqua tantum, sed in aqua et sanguine. Ait itaque memoratus propheta : *Dixit ut disperderet eos* (Patrem siquidem loquebatur), *si non Moyses electus ejus stetisset in confractione in conspectu ejus, ut averteret iram ejus, ne disperderet eos* (*Psal.* CV, 23). Quonam modo, quæso, Moyses stetit in confractione? quemadmodum, inquam, aut stetit, si confractus est : aut si stetit, quomodo confractus est? At ego tibi ostendo, si vis, qui vere stetit in confractione. Ego alium novi neminem qui hoc potuerit, nisi Dominum meum Jesum, qui certe in morte vivebat, qui corpore fractus in cruce, divinitate stabat cum Patre; in uno nobiscum supplicans, in altero cum Patre propitians. Et stabat post parietem, dum, quod jacebat in illo manifestum erat in carne, et quo stabat in ipso quasi post carnem latebat; sane unus idemque homo manifestus, et Deus absconditus.

1458 3. Sed et uuicuique nostrum, qui desideramus adventum ipsius, puto illum nihilominus post parietem stare, dum corpus hoc nostrum, quod certe peccati est, abscondat interim nobis faciem ejus, et præsentiam intercludat. Denique : *Quandiu sumus in hoc corpore*, inquit, *peregrinamur a Domino* (*II Cor.* V. 6). Non quia in corpore, sed quia in corpore hoc, quod utique de peccato est, et sine peccato non est. Et ut scias quoniam obstant non corpora, sed peccata, audi Scripturam : *Peccata nostra*, inquit, *separant inter nos et Deum* (*Isai.* LIX, 2). Et utinam unus mihi tantum obstet paries corporis, solumque obicem patiar id quod est in carne peccatum, et non multæ intersint maceriæ vitiorum. Vereor enim ne etiam præter illud quod in natura est, quam plurima de propria iniquitate adjecerim, quorum a me ineterjectu nimium elongaverim Sponsum, ita, ut, si verum dicere velim, post parietes magis mihi illum stare fatear, non post parietem.

4. Sed dico hoc planius. Sponsus quidem æqualiter atque indifferenter præsto ubique est, divinæ utique præsentia majestatis, et magnitudine virtutis suæ. Gratiæ tamen exhibitione seu inhibitione quibusdam longe, quibusdam prope esse dicitur, angelorum duntaxat et hominem, id est rationalium creaturarum. Denique longe a peccatoribus salus (*Psal.* CXVIII, 155). Et sanctus David nihilominus dicit : *Ut quid, Domine, recessisti longe?* (*Psal.* IX, 1.) Cæterum a sanctis pia dispensatione ad tempus et non ex toto, sed juxta aliquid aliquando longe se facit. Peccatoribus autem de quibus dicitur : *Superbia eorum qui te oderunt, ascendit semper* (*Psal.* LXXIII, 23); et item : *Inquinatæ sunt viæ illorum in omni tempore* (*Psal.* IX, 5); semper, valdeque longe est, atque in ira hoc, et non in misericordia. Quamobrem orat ad Deum sanctus, et ait : *Ne declines in ira a servo tuo* (*Psal.* XXVI, 9); sciens quia et in misericordia potuerit declinare. Prope est ergo Dominus sanctis et electis suis, etiam cum longe esse videtur; et non æqualiter omnibus, sed aliis plus, aliis minus, pro meritorum diversitate. Nam etsi prope est Dominus omnibus invocantibus eum in veritate, et juxta est his qui tribulato sunt corde; non tamen omnibus forsitan, ita ut dicere possint quia *ipse stat post parietem.* Sponsæ vero quam prope est, qui uno tantum pariete dividitur. Propterea cupit dissolvi, et rupto medio pariete cum illo esse quem post Parietem esse confidit.

5. Ego autem, quoniam peccator sum, dissolvi non cupio, sed formido, sciens quia mors peccatorum pessima (*Psal.* XXXIII, 22). Quomodo non pessima mors, ubi non subvenit Vita? Formido exire, et in ipso contremisco portus ingressu, dum non confido prope assistere qui excipiat exeuntem. Quid enim? securene exeo, si non Dominus custodiat exitum meum? Heu! ero ludibrio dæmonum intercipientium me : non assistente qui redimat, neque qui salvum faciat. Nil tale verendum erat animæ Pauli. cui ab aspectu et amplexu Dilecti unus tantummodo paries obsistebat, videlicet lex peccati, quam inveniebat in membris suis. Ipsa est carnis concupiscentia, qua carere omnino non potuit, donec in carne fuit. Hoc sane uno interjecto pariete non longe per-

egrinabatur a Domino; unde et optabat clamans : *Quis me liberabit de corpore mortis hujus?* (*Rom.* VII, 24.) Sciens se mortis compendio continuo ad vitam perventurum. Hac ergo Paulus se fatebatur una lege teneri, scilicet concupiscentia, quam carni suæ immobiliter insitam tolerabat invitus; de cætero : *Nihil*, inquit, *mihi conscius sum* (*I Cor.* IV, 4).

6. Verum quis similis Paulo, qui non videlicet huic interdum consentiat concupiscentiæ ad obediendum peccato? Noverit proinde is qui peccato consenserit, et alterum sibi se opposuisse parietem, ipsum utique pravum illicitumque consensum : nec potest gloriari qui hujusmodi est, quia stet sibi post parietem Sponsus, quando jam parietes intersint, non paries. Multo minus si consensus pervenerit ad affectum, cum tertius quoque jam paries sponsi arceat impediatque accessum, actus videlicet ipse peccati. Quid, si et consuetudo forte peccatum in usum, aut usus etiam in contemptum perduxerit? sicut scriptum est : *Impius cum* **1459** *venerit in profundum malorum, contemnit* (*Prov.* XVIII, 3). Nonne si ita exieris, millies ante a rugientibus præparatis ad escam poteris devorari, quam pervenire ad Sponsum, non uno siquidem jam, sed tanta a te parietum numerositate interclusum? Primus, concupiscentia; secundus, consensus; tertius, actus; quartus, consuetudo; quintus, contemptus. Cura ergo concupiscentiæ priori totis resistere viribus, ut non pertrahat in consensum; et omnis deinceps malignitatis fabrica evanescit : nec est omnino quod Sponsum prohibeat appropinquare tibi, præter solum parietem corporis, quatenus gloriari possis et tu dicens de illo, quia *en ipse stat post parietem.*

7. Sed et hoc tibi tota vigilantia providendum, ut apertas semper inveniat fenestras et cancellos quosdam confessionum tuarum, per quos te intus benigne respiciat, quoniam respectus ejus profectus tuus. Aiunt cancellos angustiores esse fenestras, quales utique hi qui libros describunt, aptare sibi solent ad recipiendum lumen paginis. Unde et puto cancellarios eos appellari, qui chartis conscribendis ex officio deputantur. Cum ergo sint duo genera compunctionis, unum in mœrore pro nostris excessibus, alterum in exsultatione pro divinis muneribus, quoties sane eam, quæ sine angustia cordis minime fit, peccatorum scilicet meorum facio confessionem; videor mihi cancellum, id est, angustiorem aperire fenestram. Nec dubium quin libenter per istam respiciat is, qui stat post parietem pius explorator, quia cor contritum et humiliatum Deus non despiciet (*Psal.* L, 19). Denique et hortatur ad hoc ipsum : *Dic tu*, inquiens, *iniquitates tuas prior, ut justificeris* (*Isai.* XLIII, 26). Quod si interdum corde dilatato in charitate, pro consideratione divinæ dignationis ac miserationis, libet animum laxare in vocem laudis, et gratiarum actionem, puto me non jam angustam, sed amplissimam stanti post parietem Sponso aperire fenestram, per quam, ni fallor, tanto libentius respicit, quanto amplius sacrificium laudis honorificat eum. Ad manum est de Scripturis utramque hanc approbare confessionem; sed scientibus ista loquor, et non estis superfluis onerandi, qui vix necessariis indagandis sufficitis. Tanta quippe sunt sacramenta epithalamii hujus, et laudem præconia, quæ in eo decantantur Ecclesiæ et sponso ejus Jesu Christo Domino nostro, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

SERMO LVII.

De visitationis Domini observandis; quibus indiciis vel signis ea deprehendi possint.

1. *En dilectus meus loquitur mihi* (*Cant.* II, 10). Videte processus gratiæ, et dignationis divinæ advertite gradus. Attendite sponsæ devotionem atque solertiam, quam vigili utique oculo sponsi observat adventum, et deinceps ipsius omnia diligentius intuetur. Venit ille, accelerat, appropiat, adest, respicit, alloquitur; et nihil horum momentorum sponsæ industriam effugit, anticipative notitiam. Venit in angelis, accelerat in patriarchis, appropiat in prophetis, adest in carne, respicit in miraculis, alloquitur in apostolis. Vel sic : Venit affectu et studio miserendi, accelerat subveniendi zelo, appropiat humiliando semetipsum, adest præsentibus, prospicit in futuros, loquitur docens et suadens de regno Dei. Sic ergo est adventus sponsi. Benedictiones et divitiæ salutis cum eo, et universa quæ de ipso sunt affluunt deliciis, redundantia certe jucundis ac salutaribus sacramentis. Porro quæ amat, vigilat et observat. Et beata, quam Dominus invenerit vigilantem. Non transibit illam, nec præteribit ab ea, sed stabit et loquetur ei, loqueturque amatoria : loquetur siquidem ut dilectus. Sic quippe habes : *En dilectus meus loquitur mihi.* Bene dilectus, qui venit amatoria locuturus, non autem increpatoria.

2. Neque enim de illis est, qui a Domino merito arguuntur, quod faciem cœli dijudicare nossent, tempus **1460** vero adventus ejus minime cognovissent (*Matth.* XVI, 4). Hæc namque tam solers, et prudens, ac bene vigilans, et venientem a longe prospexit, et salientem pro festinatione advertit, et transilientem superbos, ut humili sibi per humilitatem propinquaret, vigilantissime observavit; et demum cum jam staret, et occultaret se post parietem, nihilominus præsentem agnovit, sed et respicientem per fenestras cancellosque persensit; et nunc pro remuneratione tantæ devotionis et religiosæ sollicitudinis loquentem audit. Sane enim si respexisset, et minime locutus fuisset, suspectus poterat esse ille respectus, ne forte magis indignationis foret, quam dilectionis. Denique respexit Petrum, et non fecit ei verbum : et ideo fortassis flevit ille (*Luc.* XXII, 61, 62), quod respiciens se, tacuerit. Hæc autem, quoniam post aspectum meruit et affatum, non modo non flet, sed et gloriatur præ lætitia clamans, *En dilectus meus loquitur mihi.* Vides intuitum Domini, cum in se semper maneat idem, non tamen ejusdem semper efficaciæ esse; sed conformari meritis singulorum quos respicit, et aliis quidem incu-

tere metum, aliis vero magis consolationem et securitatem afferre. Denique respicit terram, et facit eam tremere, cum e regione respexerit Mariam, et infuderit gratiam. *Rexpexit*, ait, *humilitatem ancillæ suæ; ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes* (*Luc.* II, 48). Non sunt hæc verba plorantis aut trepidantis, sed gaudentis. Respexit similiter hoc loco sponsam, et nec tremuit illa, nec flevit ad instar Petri, quia non sapiebat terram, sicut ille; dedit vero lætitiam in corde ejus, affatu testificans, quo eam respexerit affectu.

3. Denique verba quæ loquitur, audi quam non indignantis sint, sed amantis. Sequitur : *Surge, propera, amica mea, columba mea, formosa mea.* Felix conscientia, quæ de se ista meretur audire! Quis, putas, in nobis est adeo vigilans et observans tempus visitationis suæ, sponsumque adventantem ita per singula ejus momenta diligenter explorans, ut cum venerit et pulsaverit, confestim aperiat ei? Non enim sic ista de Ecclesia referuntur, ut non singuli nos, qui simul Ecclesia sumus, participare his ejus benedictionibus debeamus. Etenim in hoc generaliter omnes atque indifferenter vocati sumus, ut benedictiones hæreditate possideamus. Unde et audebat dicere ad Dominum quidem : *Hæreditate acquisivi testimonia tua in æternum, quia exsultatio cordis mei sunt* (*Psal.* CXVIII, 111) ; illa, puto, hæreditate, qua se esse præsumebat filium patris sui, qui est in cœlis. Porro si filium, et hæredem ; hæredem Dei, cohæredem autem Christi. Magnam vero rem gloriatur se acquisivisse hæreditate ista, testimonia Domini. Utinam ego de me vel unum meruerim tenere testimonium Domini! quia is non in uno, sed in multis exsultat testimoniis. Denique ait iterum : *In via testimoniorum tuorum delectatus sum, sicut in omnibus divitiis* (*Psal.* CXVIII, 14). Et revera quid divitiæ salutis, quid deliciæ cordis, quid animæ vera et cauta securitas, nisi Domini attestationes? *Non enim*, inquit, *qui se ipsum commendat, ille probatus est, sed quem Deus commendat* (*II Cor.* X, 18).

4. Utquid nos hactenus adhuc fraudamur commendationibus seu attestationibus his divinis, et paterna hæreditate privamur? Quasi minime et nos voluntarie genuerit verbo veritatis, sic in nullo nos meminimus ab illo taliter commendatos, nec ulla de nobis assecutos testimonia ejus. Ubi est quod Apostolus dicit, quia *ipse Spiritus Dei testimonium perhibet spiritui nostro, quod filii Dei sumus* (*Rom.* VIII, 16). Quomodo filii, si expertes hæreditatis? Arguit nos pro certo negligentiæ et incuriæ ipsa inopia nostra. Nam si quis nostrum integre et perfecte, juxta verbum Sapientis, cor suum tradat ad vigilandum diluculo ad Dominum qui fecit illum, et in conspectu Altissimi deprecetur (*Eccli.* XXXIX, 6), simulque votis omnibus studeat secundum Isaiam prophetam parare vias Domini, rectas facere semitas Dei sui (*Isai.* XL, 3), cui cum Propheta sit dicere : *Oculi mei semper ad Dominum* (*Psal.* XXIV, 15); et quia *providebam Dominum in conspectu meo semper* (*Psal.* XV, 8) : nonne hic accipiet benedictionem a Domino, et misericordiam a Deo **1461** salutari suo? (*Psal*, XXIII, 5.) Visitabitur profecto frequenter, nec unquam ignorabit tempus visitationis suæ, quantumlibet is qui in spiritu visitat, clandestinus veniat et furtivus, utpote verecundus amator. Adhuc ergo longe agentem bene vigilans anima sobria mente prospiciet, et deinceps universa comperiet, quæ in dilecti adventu sponsam tuam solerter, quam signanter advertisse monstravimus quia ipse ait : *Qui mane vigilaverint ad me, invenient me* (*Prov.* VIII, 17). Nam et desiderium festinantis agnoscet : et quando prope, et quando præsto jam erit, continuo sentiet ; sed et respicientis se oculum, quasi solis radium per fenestras et rimas parietis subeuntem, beato oculo cernet : et demum audiet voces exsultationis et amoris, appellata amica, columba, formosa.

5. Quis sapiens et intelliget hæc, ita ut ea etiam digne ab invicem distinguere, et designare singula queat, ac definire ad intelligentiam aliorum? Si a me illud speratur, ergo ea mallem ab experto audire, et qui assuetus sit et exercitatus in talibus. At quoniam quisque qui hujusmodi est, verecunde magis silentio abscondere eligit quod silentio percipit, et servare secretum suum sibi, id sibi tutius arbitratur : dico ego, cui ex officio loqui est nec tacere licet, quidquid illud est quod de hujusmodi vel proprio, vel alieno teneo experimento, et quod facile experiri plures queunt, sane altiora relinquens apprehendere illa valentibus. Si igitur admonitus fuero, vel foris ab homine vel intus a Spiritu, de tuenda justitia et servanda æquitate ; istiusmodi salutaris suasio erit mihi profecto prænuntia imminentis adventus sponsi, et præparatio quædam ad digne suscipiendum supernum visitatorem, Propheta id mihi indicante, dicendo quia *justitia ante eum ambulabit* (*Psal.* LXXXIV, 14) ; et item loquitur Deo sic : *Justitia et judicium*, inquit, *præparatio sedis tuæ Psal.*) LXXXVIII, 15) Nihilominus vero spes eadem arridebit, si sermo insonuerit de humilitate vel patientia, seu etiam de fraterna charitate et obedientia deferenda prælatis ; maxime autem de sectanda sanctimonia et pace, et cordis puritate quærenda, quoniam quidem Scriptura ait : *Domum Domini decet sanctitudo* (*Psal.* XCII, 5); et : *Factus est in pace locus ejus Psal.* LXXV, 3) ; et : *Mundi corde Deum videbunt* (*Matth.* V, 8). Quidquid itaque sive de his, sive de aliis quibuslibet virtutibus suggestum animo fuerit, significatio, ut dixi, erit mihi, visitationem Domini virtutum imminere animæ meæ.

6. Sed et si corripuerit me justus in misericordia, et increpaverit me, idipsum sentiam, sciens quia æmulatio justi et benevolentia iter faciunt ei qui ascendit super occasum (*Psal.* LXVII, 5). Bonus occasus, cum ad correptionem justi stat homo, et corruit vitium, et Dominus ascendit super illud, conculcans hoc pedibus, et conterens ne resurgat. Non ergo contemnenda increpatio justi, quæ ruina peccati, cordis sanitas est, nec non et Dei via ad

animam. Sed nec ullus omnino sermo, qui ædificet ad pietatem, ad virtutes, ad mores optimos negligenter est audiendus; quoniam et illic iter quo ostenditur salutare Dei (*Psal.* XLIX, 23). Quod si sermo gratus venit et placitus [*alias*, placidus], quatenus pulso fastidio cum desiderio audiatur, jam non modo venire Sponsus, sed et accelerare, id est cum desiderio venire, credendus est. Illius namque desiderium tuum creat; et quod tu ejus properas sermonem admittere, inde est quod ipse festinat intrare; non enim nos eum, sed *ipse*, inquit, *prior dilexit nos* (*I Joan.* IV, 10). Jam si etiam ignitum eloquium sentis, atque ex eo conscientiam uri in recordatione peccati; recordare tunc de quo Scriptura dicit, quia *ignis ante ipsum præcedet* (*Psal.* XCV, 3), et ipsum prope esse non dubites. Denique juxta est Dominus his qui tribulato sunt corde (*Psal.* XXXIII, 19).

7. Si vero non solum compungeris in sermone illo, sed et converteris totus ad Dominum, jurans et statuens custodire judicia justitiæ ejus, etiam adesse ipsum jam noveris, præsertim si te inardescere sentias amore ejus. Etenim utrumque de illo legis, et ignem videlicet ante ipsum præcedere, et ipsum nihilominus ignem esse. Moyses siquidem de illo dicit quia *ignis consumens est* (*Deut.* IV, 24). Differunt autem, quod is qui præmittitur ignis ardorem habet, sed non amorem : coquens, **1469** sed non excoquens, movens, nec promovens. Tantum ad excitandum præmittitur et præparandum, simulque ad commonendum quid ex te sis, quo dulcius sapiat postmodum quod ex Deo mox eris. At vero ignis qui Deus est, consumit quidem, sed non affligit, ardet suaviter, desolatur feliciter. Est enim vere carbo desolatorius, sed qui sic in vitia exerceat vim ignis, ut in anima vicem exhibeat unctionis. Ergo in virtute qua immutaris, et in amore quo inflammaris, Dominum præsentem intellige. Nam dextera Domini facit virtutem (*Psal.* CXVII, 16). Non autem fit hæc mutatio dexteræ Excelsi (*Psal.* LXXVI, 11), nisi in fervore spiritus, et in charitate non ficta, ita ut dicat qui hujusmodi est : *Concaluit cor meum intra me, et in meditatione mea exardescit ignis* (*Psal.* XXXVIII, 4).

8. Porro hoc igne consumpta omni labe peccati, et rubigine vitiorum, si jam emundata ac senerata conscientia sequatur subita quædam atque insolita latitudo mentis, et infusio luminis illuminantis intellectum vel ad scientiam Scripturarum, vel ad mysteriorum notitiam, quorum alterum propter nos oblectandos, alterum propter ædificandos proximos reor dari; oculus respicientis procul dubio est iste, educens quasi lumen justitiam tuam, et judicium tuum tanquam meridiem, juxta illud prophetæ Isaiæ : *Orietur*, inquit, *tanquam sol lux tua* (*Isai.* LVIII, 10), etc. Sed sane non per ostia aperta, sed per angusta foramina is tantæ claritatis radius se infundet, stante adhuc duntaxat hoc ruinoso pariete corporis. Erras si aliter speras, ad quantamcunque cordis proficias puritatem, cum ille præcipuus contemplator dicat : *Videmus nunc per speculum et in ænigmate, tunc autem facie ad faciem* (*I Cor.* XIII, 12).

9. Post hunc tantæ dignationis ac miserationis respectum, sequitur vox blande et leniter divinam insinuans voluntatem, quæ non est aliud quam ipse amor, qui otiosus esse non potest, de his quæ Dei sunt sollicitans et suadens. Denique audit sponsa, ut surgat et properet, haud dubium quin ad animarum lucra. Hoc siquidem vera et casta contemplatio habet, ut mentem quam divino igne vehementer succenderit, tanto interdum repleat zelo et desiderio acquirendi Deo qui eum similiter diligant, ut otium contemplationis pro studio prædicationis libentissime intermittat : et rursum potita votis, aliquatenus in hac parte tanto ardentius redeat in idipsum, quanto se fructuosius intermisisse meminerit; et iterum sumpto contemplationis gustu, valentius ad conquirenda lucra solita alacritate recurrat. Cæterum inter has vicissitudines plerumque mens fluctuat, metuens, et vehementer exæstuans, ne forte alteri horum, dum suis affectionibus hinc inde distrahitur, plus justo inhæreat; et sic in utrolibet vel ad modicum a divina deviet voluntate. Et fortasse tale aliquid sanctus Job patiebatur, cum diceret : *Si dormiero, dico, quando consurgam? et rursum exspectabo vesperam* (*Job.* VII, 4) : hoc est : Et quietus, neglecti operis; et occupatus, perturbatæ nihilominus quietis me arguo. Vides virum sanctum inter fructum operis, et somnum contemplationis graviter æstuare : et in bonis licet semper versantem, semper tamen quasi de malis pœnitentiam agere, et Dei cum gemitu momentis singulis inquirere voluntatem. Unicum quippe in hujusmodi remedium seu refugium oratio est, et frequens gemitus ad Deum; ut quid, quando, et quatenus nos facere velit, assidue nobis demonstrare dignetur. Habes, ut ego opinor, tria hæc, id est prædicationem, orationem, contemplationem, in tribus commendata et designata vocabulis. Etenim merito *amica* dicitur, quæ sponsi lucra studiose ac fideliter prædicando, censulendo, ministrando conquirit. Merito *columba*, quæ nihilominus pro suis delictis in oratione gemens et supplicans, divinam sibi non cessat conciliare misericordiam. Merito quoque *formosa*, quæ cœlesti desiderio fulgens, supernæ contemplationis decorem se induit, horis duntaxat, quibus commode et opportune id potest.

10. Sed et illud vide, si valeat coaptari huic triplici **1468** unius animæ bono; de tribus videlicet personis illis in domo una commanentibus, amicis utique Salvatoris, et admodum familiaribus ei. Martham loquor ministrantem, et Mariam vacantem, et Lazarum quasi gementem sub lapide, et resurrectionis gratiam flagitantem (*Luc.* X, 38-42; *Joan.* XI). Hæc dicta sunt pro eo quod sponsa describitur adeo solers et pervigil in observando semitas sponsi, ut minime eam latere possit, quando, et in quanta festinatione ad se veniat; sed et quando longe, et

quando prope, et quando præsens sit, nulla subitatione præoccupari valeat ut ignoret : et quia proinde meruerit, non solum respici misericorditer, sed et dignanter lætificari amoris vocibus, et gaudere gaudio propter vocem sponsi.

11. Nos quoque ad hæc, quamvis audacter, adjecimus,quod quævis etiam de nobis anima,si similiter vigilet, similiter et salutabitur ut amica, consolabitur ut columba, amplexabitur ut formosa. Perfectus omnis reputabitur, in cujus anima tria hæc congruenter atque opportune concurrere videbuntur, ut et gemere pro se, et exsultare in Deo noverit, simul et proximorum utilitatibus potens sit subvenire ; placens Deo, cautus sibi, utilis suis. Sed ad hæc quis idoneus? Utinam ipsa in universis nobis, etsi non tota in singulis, saltem singula in diversis, sicut hodie haberi videntur, longis reserventur temporibus ! Habemus siquidem Martham, tanquam Salvatoris amicam, in his qui exteriora fideliter administrant. Habemus et Lazarum, tanquam columbam gementem, novitios utique, qui nuper peccatis mortui, pro recentibus adhuc plagis laborant in gemitu suo sub timore judicii ; et sicut vulnerati dormientes in sepulchris, quorum nemo est memor amplius, sic se non putant reputari, donec ad Christi jussionem sublato pondere timoris, tanquam prementis lapidis mole, respirare in spem veniæ possint. Habemus quoque Mariam contemplantem in illis, qui processu longioris temporis, cooperante gratia Dei, in aliquid melius et lætius proficere potuerunt ; quando jam de indulgentia præsumentes, non tam versare intra se solliciti sunt tristem imaginem peccatorum, quam certe in lege Dei meditari die ac nocte insatiabiliter delectantur ; interdum etiam revelata facie gloriam sponsi cum ineffabili gaudio speculantes, in eamdem imaginem transformantur de claritate in claritatem, tanquam a Domini Spiritu (*II Cor.* III, 18). Jam ad quid sponsam surgere et properare hortetur is, qui paulo ante defensare visus est eam, ne dormiens suscitaretur, alio sermone videbimus. Adsit ipse, ut et hujus nobis sacramenti rationem aperire dignetur, sponsus Ecclesiæ Jesus Christus Dominus noster, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

SERMO LVIII.

Quomodo sponsus hortatur sponsam, id est viros perfectos, ad regimen imperfectorum. Item de putatione vitiorum in eis facienda, ut virtutes succrescant.

1. *Surge, propera, amica mea, columba mea, formosa mea, et veni* (*Cant.* II, 10). Quis hoc dicit? Absque dubio sponsus. Et nonne ipse est, qui paulo ante suscitari dilectam tantopere prohibebat? Quo pacto ergo nunc non solum ut surgat, sed ut et accelerat jubet? Venit in mentem simile quid ex Evangelio. Ea quippe nocte qua Dominus tradebatur, cum fatigatos productioribus vigiliis discipulos qui secum erant, dormire demum ac requiescere præcepisset, in ipsa hora (218) : *Surgite, eamus,* inquit, *ecce appropinquavit qui me tradet* (*Matth.* XXVI, 46). Nunc quoque similiter uno pene momento et prohibet suscitari sponsam, et suscitat : *Surge,* inquiens, *et veni*. Quid sibi itaque vult tam subita hæc mutatio voluntatis sive consilii? Putamusne levitate usum sponsum, et aliquid voluisse prius, **1464** quod mox noluerit? Minime. Sed agnoscite eas quas vobis supra, si meministis, commendavi, et non semel, vicissitudines utique sanctæ quietis, ac necessariæ actionis; et quia non sit in hac vita copia contemplandi, nec diuturnitas otii, ubi officii et operis cogentior urget instantiorque utilitas. More igitur suo sponsus, ubi dilectam paululum in sinu proprio quievisse persentit, ad ea denuo quæ utiliora visa sunt, trahere non cunctatur. Non tamen quasi invitam : nec enim quod fieri vetuit, faceret ullatenus ipse; sed trahi sane a sponso sponsæ, est ab ipso accipere desiderium quo trahatur, desiderium bonorum operum, desiderium fructificandi sponso ; quippe cui vivere sponsus est, et mori lucrum.

2. Et est desiderium vehemens, quod eam non tantum surgere, sed et surgere festinanter sollicitat : sic quippe habes : *Surge, propera, et veni*. Nec parum confortat quod audit, *veni*, et non : Vade : per hoc se intelligens non tam mitti quam duci, et secum pariter sponsum esse venturum. Quid enim difficile sibi illo comite reputet? *Pone me,* inquit, *juxta te, et cujusvis manus pugnet contra me* (*Job* XVII, 3) ; item : *Si ambulavero in medio umbræ mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es* (*Psal.* XXII, 4). Non itaque suscitatur præterquam velit, quando fit prius ut velit : quod non est aliud, nisi sancti quæstus immissa aviditas. Animatur etiam ad opus injunctum, et de temporis opportunitate redditur alacrior. Tempus faciendi, inquit, o sponsa, quia *hiems transiit,* quando operari nemo poterat. *Imber* quoque, qui inundatione facta operiebat terram, culturas impediebat, et vel sata necabat, vel seri vetabat ; is, inquam, imber excurrit, *abiit et recessit ; flores apparuerunt in terra nostra* vernalem profecto temperiem adesse signantes, operandi commoditatem, frugum vicinitatem ac fructuum. Deinde subdit, ubi et quid primum operari oporteat : *Tempus,* inquiens, *putationis advenit* (*Cant.* II, 11, 12). Ad vineas ergo excolendas ducitur : quæ ut possint uberioribus fructibus respondere colonis, ante omnia necesse est sarmenta sterilia projici, succidi noxia, putari superflua. Hæc juxta litteram.

3. Nunc jam videamus, quid istiusmodi quasi historico schemate spiritualiter nobis innuatur intelligendum. Et vineas quidem animas esse vel Ecclesias, simulque hujus rei rationem quænam sit, dixi vobis jam, et audistis, nec opus habetis iterato audire. Ad has itaque revisendas, corri-

(218) Addunt editi recentiores *surgere cogit :* quæ verba desunt in plerisque manuscriptis et primis editis. Et quidem sine ipsis lectio gratior et expeditior.

gendas, instruendas, salvandas, anima perfectior invitatur, quæ tamen id ministerii sortita sit, non sua ambitione, sed vocata a Deo tanquam Aaron. Porro invitatio ipsa quid est, nisi intima quædam stimulatio charitatis pie nos sollicitantis æmulari fraternam salutem, æmulari decorem domus Domini, incrementa lucrorum ejus, incrementa frugum justitiæ ejus, laudem et gloriam nominis ejus? Istiusmodi itaque circa Deum religiosis affectibus quoties is qui animas regere, aut studio prædicationis ex officio intendere habet, hominem suum interiorem senserit permoveri; toties pro certo sponsum adesse intelligat, toties se ab illo ad vineas invitari. Ad quid, nisi ut evellat et destruat, et ædificet et plantet?

4. Verum quoniam operi huic, sicut et omni rei sub cœlo, non omne tempus suppetit et aptum est, addit is qui invitat, tempus putationis advenisse. Adesse hoc noverat qui dicebat: *Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis; nemini dantes ullam offensionem, ut non vituperetur ministerium nostrum* (*II Cor.* VI, 2, 3). Vitiosa sine dubio atque superflua, et omne denique quod offendiculum dare, et impedire fructum salutis possit, putare jam et resecare monebat, sciens quia tempus putationis advenerit. Ideo et aiebat fideli cuidam cultori vinearum: *Argue, increpa, obsecra* (*II Tim.* VI, 2); in primo et secundo horum putationem vel exstirpationem, in ultimo plantationem indicens. Et hæc quidem **1465** sponsus per os Pauli de tempore operandi. Sed audi quid per proprium os de temporum consideratione, sub alio quidem rerum schemate et nomine, cum nova sponsa sit locutus. *Nonne vos dicitis*, inquit *quia quatuor menses sunt, et messis venit? Ecce dico vobis: Levate oculos vestros et videte regiones, quia albæ sunt jam ad messem* (*Joan.* IV, 35); item: *Messis quidem multa, operarii pauci: rogate Dominum messis, ut mittat operarios in messem suam* (*Matth.* IV, 37-38). Sicut igitur ibi metendi animarum segetes tempus adesse monstrabat, ita et hic vineas æque intelligibiles, id est animas vel Ecclesias, tempus putandi advenisse denuntiat; id forsitan inter utrasque res volens vocabulorum diversitate distingui, ut messes plebes, vineas congregationes sanctorum cohabitantium intelligamus.

5. Porro hiemale tempus, quod præteriisse significat, illud mihi designare videtur, cum Dominus Jesus jam non palam ambularet apud Judæos, eo quod conspirassent adversus eum, volentes eum interficere. Unde et dicebat ad quosdam: *Tempus meum nondum advenit; tempus autem vestrum semper est paratum*; et rursum: *Ascendite vos ad diem festum hunc, ego non ascendam* (*Joan.* VII, 1-10). Ascendit tamen postea et ipse, non palam, sed quasi in œculto. Extunc ergo et deinceps usque ad adventum Spiritus sancti, quo recaluerunt torpentia fidelium corda, tanquam igne, quem Dominus ad hoc ipsum misit in terram (*Luc.* XII, 49), hiems fuit. Tune negaveris niemem tunc fuisse, cum Petrus sederet ad prunas, non minus gelido corde, quam corpore? Denique: *Erat frigus*, inquit (*Joan.* XVIII, 18). Magnum revera frigus cor negantis constrinxerat. Nec mirum tamen, cum ignis ab eo ablatus esset. Nam paulo ante non parvo ferebat zelo, quippe adhuc igni proximus, qui evaginato gladio, ne ignem perderet, servi auriculam amputavit. Sed non erat tempus putationis: et ideo audit: *Converte gladium tuum in locum suum*, Erat enim hora et potestas tenebrarum: et quisque tunc discipulorum levaret gladium vel ferri, vel verbi, aut ferro truncandus erat, et neminem lucraretur, nec quidpiam fructus afferret, aut certe timoris gladio ad negandum cogendus; et sic magis ipse periret, juxta verbum Domini quod subjunxit mox, ita dicens: *Omnis qui acceperit gladium, gladio peribit* (*Matth.* XXVI, 51 52). Quis nempe cæterorum ante pavendam mortis imaginem impavidus staret, trepidante et cedente principe ipso, et qui voce confortatoria sui imperatoris fuerat præmunitus, et præmonitus alios confortare? (*Luc.* XXII, 32).

6. Cæterum nec is, nec illi sibi adhuc induerant virtutem ex alto; et ob hoc tutum non erat eis exire in vineas, exerere linguæ sarculum, et gladio Spiritus putare vites, purgare palmites, ut fructum plus afferrent. Denique ipse Dominus tacebat in passione, et in multis interogatus non respondebat (*Matth.* XXVII, 12), *factus*, juxta Prophetam, *sicut homo non audiens, et non habens in ore suo redargutiones* (*Psal.* XXXVII, 15). Dicebat autem: *Si vobis dixero, non credetis mihi; si autem et interrogavero, non respondebitis mihi* (*Luc.* XXII, 67, 68): sciens tempus putationis nondum advenisse, nec responsuram prorsus vineam suam impensis laboribus, id est nec fidei, nec boni operis fructum aliquem relaturam. Quare? Quia hiems erat in cordibus perfidorum, et hiemales quidam malitiæ imbres occupaverant terram, jacta semina verbi suffocare, quam fovere paratiores; sed et cultui vinearum omnem nihilominus impendendam operam frustraturi.

7. Quos vos me nunc putatis dicere imbres? istosne, quos videmus currentes per aera nubes turbulento spiritu spargere super terram? Non est ita. Sed quos de terra in aerem sursum ferunt homines turbulenti spiritus, ponentes in cœlum os suum, et lingua eorum transiens in terram, tanquam pluvia amarissima, terram ipsam palustrem ac sterilem facit, et tam plantis quam satis inutilem, non quidem his visibilibus atque corporeis ad nostros utique corporeos usus datis, de quibus nulla plane, sicut nec de bobus cura est Deo. Sed quibus? Profecto quæ **1466** servit et plantavit Dei manus, et non hominis; quæ et vel germinare, vel radicare in fide et charitate poterant, et fructus parturire salutis, si bonis et temporaneis imbribus rigarentur. Animæ denique sunt,

pro quibus Christus mortuus est. Væ nubibus pluentibus istiusmodi imbres super eas, quæ lutum faciant, fructum non afferant! Nam sicut sunt et bonæ, et malæ arbores, ferentes quæque fructus pro sui dissimilitudine differentes, bonæ videlicet bonos, et malæ malos : ita et arbitror nubes et bonas, quæ bonos ; et malas esse, quæ malos pluant imbres. Et vide ne forte innuerit nobis hanc nubium, imbriumque differentiam, qui dicebat : *Mandabo nubibus meis, ne pluant super eam* (haud dubium quin super vineam) *imbrem* (*Isai* v, 6). Cur putas adjunxisse signanter, *meis*, nisi quia sunt et malæ nubes, quæ non sunt ejus? *Tolle, tolle*, inquiunt, *crucifige eum* (*Joan* xix. 15). O nubes violentas et turbidas! O imbrem procellosum! o torrentem iniquitatis, evertere magis, quam fecundare idoneum! Nec minus malus minusve amarus, minori licet impetu proruens, imber ille qui subsecutus est : *Alios salvos fecit, se ipsum non potest salvum facere. Christus rex Israel descendat nunc de cruce, et credimus ei* (*Matth*, xxvii, 42). Philosophorum ventosa loquacitas non bonus imber est qui sterilitatem magis intulit terris, quam fertilitatem. Multo magis prava dogmata hæreticorum mali imbres sunt, quæ pro fructibus spinas producunt et tribulos. Mali imbres etiam traditiones Pharisæorum, quas Salvator redarguit, et ipsi nubes malæ. Et nisi existimes me injuriam facere Moysi, nam bona nubes est illa, non omne quod pluit vel ipsa, bonum tamen dicam ne illi contradicam, qui ait : *Dedi illis* id est Judæis, *præcepta non bona* (haud dubium quin per Moysen) *et justificationes, in quibus non vivent in eis* (*Ezech.* xx, 25). Litteralis illa, verbi causa, observatio Sabbati, sonantis requiem, non donantis, indictus sacrificiorum ritus, interdictus porcinæ carnis esus, nonnullorumque similium, quæ immunda a Moyse censentur, pluvia est hoc totum ex illa nube descendens, sed nolo in agrum vel hortum meum quandoque descendat. Fuerit sane bona suo tempore ; post tempus si venerit, non bonam jam censeo. Omnis etiam lenis et leniter descendens pluvia, si sit intempestiva, molesta est.

8. Donec ergo istiusmodi aquæ pestilentes occupaverunt terram, et invaluerunt super eam ; tempus suum vineæ non habuerunt, nec fuit quod sponsa invitaretur ad putandas vineas. Cæterum illis decurrentibus terra apparuit arida, et flores apparuerunt in ea, significantes tempus putationis adesse. Quæris quando hoc fuit? quando putas, nisi cum refloruit caro Christi in resurrectione? Et hic primus et maximus flos, qui apparuit in terra nostra. Nam primitiæ dormientium Christus (*I Cor.* xv, 20). Ipse, inquam, flos campi et lilium convallium Jesus *Cant.* ii, 1), ut putabatur filius Joseph a Nazareth (*Luc.* iii, 23), quod interpretatur *flos*. Is ergo flos apparuit primus, non solus. Nam et multa corpora sanctorum, qui dormierant, pariter surrexerunt, qui veluti quidam lucidissimi flores simul apparuerunt in terra nostra. Denique venerunt in sanctam civitatem, et apparuerunt multis (*Matth.* xxvii, 52, 53). Flores etiam fuerunt qui primi crediderunt de populo, primitiæ sanctorum. Flores eorum miracula, instar florum producentia fructum fidei. Nam postquam ille infidelitatis imber aliquantulum, vel ex parte, abiit et recessit, secuta mox est pluvia voluntaria, quam segregavit Deus hæreditati suæ, et flores apparere cœperunt. Dominus dedit benignitatem, et terra nostra dedit flores suos, ita ut una die tria millia, in alia quinque millia de populo crederent (*Act.* ii, 41 ; iv, 4) : adeo in brevi crevit florum numerus, id est credentium multitudo. Et non potuit gelu malitiæ prævalere adversus flores qui apparebant, nec præripere, ut assolet, fructum vitæ, quem promittebant.

9. Nam cum omnes qui crediderant, induerentur virtute ex alto, surrexerunt ex eis homines, qui minas **1467** hominum contempserunt, fortes in fide. Passi sunt quidem quamplurimos contradictores ; sed non cesserunt, neque subterfugerunt, quominus et facerent, et annuntiarent opera Dei. Nam juxta illud in psalmo spiritualiter quidem : *Et seminaverunt agros, et plantaverunt vineas, et fecerunt fructum nativitatis* (*Psal.* cvi, 37). Processu temporis tempestas sedata est, et pace reddita terris, creverunt vineæ, et propagatæ, et dilatatæ sunt, et multiplicatæ super numerum. Et tunc demum sponsa ad vineas invitatur, non quidem ad plantandum, sed ad putandum quod plantatum jam erat. Opportune quidem : nam id opus pacis tempus requirebat. Quando etenim persecutionis tempore id liceret? Alioquin sumere in manus gladios ancipites, facere vindictam in nationibus, increpationes in populis ; alligare reges eorum in compedibus, et nobiles eorum in manicis ferreis ; et facere in eis judicium conscriptum (*Psal.* cxlix, 6-9) (hoc quippe putare vineas est) : hæc, inquam, omnia vix vel pacis tempore actitantur in pace. Et de his satis.

10. Poterat etiam finiri sermo, si prius quemque vestrum juxta morem meum de sua vinea monuissem. Quis enim ita ad unguem omnia a se superflua resecavit, ut nil se habere putet putatione dignum? Credite mihi, et putata repullulant, et effugata redeunt, et reaccenduntur exstincta, et sopita denuo excitantur. Parum est ergo semel putasse ; sæpe putandum est, imo, si fieri possit, semper ; quia semper quod putari oporteat, si non dissimulas, invenis. Quantumlibet in hoc corpore manens profeceris, erras si vitia putas emortua, et non magis suppressa. Velis, nolis, intra fines tuos habitat Jebusæus (*Judic.* i, 21) ; subjugari potest, sed non exterminari. *Scio*, inquit, *quia non habitat in me bonum*. Parum est nisi et malum inesse fateatur. Ait namque : *Non quod volo* (219), *hoc ago ; sed quod*

(219) Sic primi editi et pariores manuscripti quinque : alii addunt *bonum*, ut in Vulgata.

odi, illud facio. Si autem quod odi, illud facio, jam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum (*Rom.* VII, 18-20). Aut te ergo, si audes, præfer Apostolo (nempe ipsius ista vox est); aut fatere cum illo te quoque vitiis non carere. Medium denique [*alias* namque] vitiorum virtus tenet; ac proinde sedula eges non solum putatione, sed et circumcisione. Alioquin verendum, ne circumquaque a lambentibus, vel potius a rodentibus vitiis illa, dum nescis, paulatim elangueat; aut, si supercreverint, suffocetur. Unum in tanto discrimine consilium est, observare diligenter, et mox ut renascentium capita apparebunt, prompta severitate succidere. Non potest virtus cum vitiis pariter crescere. Ergo ut illa vigeat, istac crescere non sinantur. Tolle superflua, et salubria surgunt. Utilitati accedit, qui liquid cupiditati demis. Demus operam putationi. Putetur cupiditas, ut virtus roboretur.

11. Nobis, fratres, putationis semper est tempus, sicut semper est opus. Confido enim quia nobis hiems jam transiit. Scitis quam hiemem dicam? Timorem illum, qui non est in charitate, qui cum omnes initiet ad sapientiam, neminem consummat; quoniam superveniens charitas extundit illum, tanquam hiemem æstas. Æstas enim charitas est : quæ si jam venit, imo quia venit, sicut justum est mihi sentire de vobis, siccaverit necesse est omnem hiemalem imbrem, omnem videlicet anxietatis lacrymam, quam amara recordatio peccati, et timor ante extorquebat judicii. Itaque (quod non dubius dico, etsi non de omnibus vobis, profecto de pluribus) hic jam imber abiit et recessit : nam et flores apparent indices pluviæ suavioris. Habet et æstas pluvias suas suaves et uberes. Quid dulcius lacrymis charitatis? Flet quippe charitas, sed ex amore, non ex mœrore; flet ex desiderio, flet cum flentibus. Tali imbre non ambigo rigatos uberius actus obedientiæ vestræ, quos lætus intueor, non murmure tetros, non tristitia subobscuros, sed quodam spirituali gaudio jucundos et floridos. Sic sunt, ac si semper flores gestetis in manibus.

1468 12. Ergo si hiems transiit, imber abiit et recessit; si demum flores apparuerunt in terra nostra, et subinde quædam spiritualis gratiæ vernalis temperies tempus putationis indicit : quid restat, nisi ut de cætero toti incumbamus huic operi tam sancto, tam necessario? *Scrutemur*, juxta prophetam, *vias nostras* (*Thren.* III. 40) et studia nostra, et in eo se quisque judicet profecisse, non cum non invenerit quod reprehendat, sed cum, quod invenerit, reprehendet. Tunc te non frustra scrutatus es, si rursum opus esse scrutinio advertisti : et toties non te fefellit inquisitio tua, quoties iterandam putaveris. Si autem semper hoc, cum opus est, facis, semper facis. Semper ergo opus esse tibi memineris superni auxilii, et misericordiæ sponsi Ecclesiæ Jesu Christi Domini nostri, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

SERMO LIX.

De gemitibus animæ suspirantis ad cœlestem patriam, et de commendatione castitatis et viduitatis.

1. *Vox turturis audita est in terra nostra* (*Cant.* II, 12). Minime jam dissimulare queo, quod ecce secundo is, qui de cœlo est, de terra loquitur : utique tam dignanter, tam socialiter, quasi unus e terra. Sponsus est iste : qui cum præmitteret flores apparuisse in terra, adjunxit *nostra;* et nunc nihilominus : *Vox*, inquit, *turturis audita est in terra nostra.* Ergone ratione carebit Deo quidem tam insueta, ne dicam indigna, locutio? Nusquam, ut opinor, de cœlo sic locutum reperies, nusquam alibi de terra. Adverte igitur, quantæ suavitatis sit Deum cœli dicere, *in terra nostra.* Quique terrigenæ et filii hominum, audite; magnificavit Dominus facere nobiscum (*Psal.* CXXV, 3). Multum illi cum terra, multum cum sponsa, quam de terris sibi asciscere placuit. *In terra*, inquit, *nostra.* Non plane principatum sonat vox ista, sed consortium, sed familiaritatem. Tanquam sponsus hoc dicit, non tanquam Dominus. Quid? Conditor est, et consortem se reputat! Amor loquitur, qui dominum nescit. Carmen nimirum amoris est, nec aliis hoc quam amatoriis fulciri oportuit. Amat et Deus, nec aliunde hoc habet, sed ipse est unde amat. Et ideo vehementius, quia non amorem tam habet, quam hoc est ipse. Verum quos amat, amicos habet, non servos. Denique amicus fit de magistro : nec enim amicos discipulos diceret, si non essent.

2. Vides amori cedere etiam majestatem? Ita est, fratres; neminem suspicit amor, sed ne despicit quidem. Omnes ex æquo intuetur, qui perfecte se amant, et in se ipso celsos humilesque contemperat; nec modo pares, sed unum eos facit. Tu Deum forsitan adhuc ab hac amoris regula excipi putas; sed qui adhæret Deo, unus spiritus est (*I Cor.* VI, 17). Quid miraris hoc? Ipse factus est tanquam unus ex nobis. Minus dixi : non tanquam unus, sed unus. Parum est parem esse hominibus : homo est. Inde terram nostram vindicat sibi, sed quasi patriam, non quasi possessionem. Quidni vindicet? Inde illi sponsa, inde substantia corporis; inde sponsus ipse; inde duo in carne una. Si caro una, cur non et patria una? *Cælum cœli Domino*, inquit, *terram autem dedit filiis hominum* (*Psal.* CXIII, 16). Ergo ut filius hominis hæreditat terram, ut dominus subjicit, ut conditor administrat, ut sponsus communicat. Dicendo nempe, *in terra nostra*, proprietatem profecto abnuit, societatem non respuit. Et hæc pro eo quod sponsus tam benigno usus est verbo, ut dignatus sit dicere *in terra nostra.* Nunc cætera videamus.

3. *Vox turturis audita est in terra nostra.* Et hoc indicium est transactæ hiemis, tempus nihilominus putationis adesse denuntians. Id juxta litteram. Alias turturis vox non dulce admodum sonat, sed signat dulcia. Ipsa avicula, si emis, non magni; si discu-

tis, non parvi pretii est. Et vox quidem gementi, quam 1469 canenti similior, peregrinationis nostræ nos admonet. Illius doctoris libenter audio vocem: qui non sibi plausum, sed mihi planctum moveat. Vere turturem exhibes, si gemere doceas: et si persuadere vis, gemendo id magis, quam declamando studeas oportebit. Exemplum sane tum in aliis multis, tum vel maxime hoc in negotio, verbo efficacius est. Dabis voci tuæ vocem virtutis, si quod suades, prius tibi illud cognosceris persuasisse. Validior operis, quam oris vox. Fac ut loqueris, et non solum me facilius emendas, sed te quoque non levi liberas probro. Non jam pertinebit ad te, si quis dicat : *Alligant onera gravia et importabilia, et imponunt ea in humeros hominum, digito autem suo nolunt ea movere* (*Matth.* XXIII, 4). Sed neque illud verearis oportet : *Tu qui alios doces, te ipsum non doces* (*Rom.* II, 21).

4. *Vox turturis audita est in terra nostra.* Donec homines pro Dei cultu mercedem tantum in terra, et tantum terram acceperunt, illam utique lacte et melle manantem, minime se cognoverunt peregrinos super terram, nec more turturis ingemuerunt veluti patriæ reminiscentes; magis autem pro patria exsilio abutentes, dederunt se comedere pinguia, et bibere mulsum. Ita tandiu non est vox turturis audita in terra nostra. Ubi ergo regni cœlorum promissio facta est, tunc intellexerunt homines se non habere hic civitatem manentem, sed futuram inquirere tota aviditate cœperunt; et tunc primum manifeste sonuit in terra vox turturis. Nam dum sancta quæque jam anima Christi præsentiam suspiraret, regni dilationem moleste ferret, desideratam patriam gemitibus et suspiriis a longe salutaret : nonne tibi videtur vice fungi gemebundæ ac castissimæ turturis, quæcunque anima in terris ita fecisset? Extunc ergo et deinceps vox turturis audita est in terra nostra. Quidni moveat mihi crebras lacrymas et gemitus quotidianos Christi absentia! *Domine, ante te omne desiderium meum, et gemitus meus a te non est absconditus* (*Psal.* XXXVII, 10). *Laboravi in gemitu meo*, tu scis; sed beatus, qui dicere potuit: *Lavabo per singulas noctes lectum meum, lacrymis meis stratum meum rigabo* (*Psal.* VI, 7). Non solum autem mihi, sed et omnibus qui diligunt adventum ejus, gemitus isti comperti sunt. Hoc quippe est quod ipse aiebat. *Nunquid possunt*, inquit, *filii sponsi lugere, quandiu cum illis est sponsus? Venient autem dies, cum auferetur ab eis sponsus, et tunc lugebunt* (*Matth.* IX, 15); ac si diceret: Et tunc vox turturis audietur.

5. Ita est, Jesu bone. venerunt dies illi. Nam ipsa creatura ingemiscit et parturit usque adhuc, revelationem filiorum Dei exspectans. Non solum autem illa, sed et nos ipsi intra nos gemimus, adoptionem filiorum Dei exspectantes, redemptionem corporis nostri (*Rom.* VIII, 22, 23) : hoc scientes, quia quandiu sumus in corpore hoc, peregrinamur a Domino (*II Cor.* V, 1-6). Nec vacui gemitus, quibus e cœlo tam misericorditer respondetur : *Propter miseriam inopum et gemitum pauperum nunc exsurgam, dicit Dominus* (*Psal.* XI, 6). Fuit et in tempore Patrum vox ista gementium; sed rara, et penes quemque suus gemitus. Unde et dicebat quis : *Secretum meum mihi, secretum meum mihi* (*Isai.* XXIV, 16). Sed et qui aiebat : *Gemitus meus a te non est absconditus*, profecto monstrabat absconditum esse, qui soli Deo non esset absconditus. Et ideo tunc dici non potuit : *Vox turturis audita est in terra nostra;* quoniam secretum adhuc paucorum jam tunc multitudinem non exivit. At ubi palam clamatum est : *Quæ sursum sunt quærite, ubi Christus est in dextera Dei sedens* (*Coloss.* III, 1), ad omnes jam cœpit pertinere gemitus iste turtureus, et una omnibus esse gemendi ratio, quia omnes sciebant Dominum, secundum quod in Jeremia legitur : *Et cognoscent me omnes a minimo usque ad maximum, dicit Dominus* (*Jerem.* XXXI, 34).

6. Cæterum si multi gementes, quid sibi vult unius expressio? *Vox turturis,* inquit. Quare non turturum? Forte Apostolus, id solvit, ubi ait, quia *ipse* 1470 *Spiritus postulat pro* sanctis *gemitibus inenarrabilibus* (*Rom.* VIII, 26). Ita est. Ipse inducitur gemens, qui gementes facit. Et quamlibet multi sint, quos ita gemere audias, unius per omnium labia vox sonat. Quidni illius, qui ipsam in ore singulorum pro quorumque necessitatibus format? Denique unicuique datur manifestatio Spiritus ad utilitatem (*I Cor.* XII, 7). Sua vox quemque manifestum facit, et præsentem indicat. Et audi ex Evangelio, quod vocem habeat Spiritus sanctus. *Spiritus*, inquit, *ubi vult spirat, et vocem ejus audis ; et nescis unde veniat, aut quo vadat* (*Joan.* III, 8). Etsi ille nesciebat, qui litteram occidentem docebat mortuos magister mortuus [*scilicet* Nicodemus]; nos sciamus, qui translati de morte ad vitam per vivificantem Spiritum, certo et quotidiano experimento, ipso nos illuminante, probamus vota et gemitus nostros ab ipso venire, et ad eum ire, illicque invenire misericordiam in oculis Dei. Quando enim sui Spiritus vocem irritam faceret Deus? At ipse scit quid desideret Spiritus, quia secundum Deum postulat pro sanctis.

7. Nec soli commendant turturem gemitus; commendat et castitas. Hujus denique merito digna fuit dari hostia pro virgineo partu. Sic quippe habes : *Par turturum, aut duos pullos columbarum* (*Luc.* II, 24.) Et licet aliás quidem per columbam Spiritus sanctus soleat designari; quia tamen libidinosa avis est, non decuit offerri eam in sacrificium Domini, nisi ea sane ætate, qua nesciret libidinem. At turturis non designatur ætas, quoniam agnoscitur castitas in quacunque ætate. Denique compare uno contesta est; quo amisso alterum jam non admittit, numerositatem in hominibus nuptiarum redarguens. Nam etsi forsitan culpa propter incontinentiam venialis est, ipsa tamen tanta incontinentia turpis est. Pudet ad negotium honestatis rationem non posse in homine, quod natura possit in volucre. Cernere

enim est turturem tempore suæ viduitatis, sanctæ viduitatis opus strenue atque infatigabiliter exsequentem. Videas ubique singularem, ubique gementem audias ; nec unquam in viridi ramo residentem prospicies, ut tu ab eo discas voluptatum virentia virulenta vitare. Adde quod in jugis montium et in summitatibus arborum frequentior illi conversatio est : ut, quod vel maxime propositum pudicitiæ, decet, doceat nos terrena despicere, et amare cœlestia.

8. Ex quibus colligitur, quod vox sit turturis etiam prædicatio castitatis. Neque enim a principio vox ista in terris audita fuit, sed magis illa : *Crescite, et multiplicamini, et replete terram* (*Gen.* I, 28). Incassum profecto vox illa pudicitiæ sonuisset, necdum propalata resurgentium patria : in qua longe felicius homines neque nubent, neque nubentur, sed sunt sicut angeli Dei in cœlis (*Luc.* XX, 35, 36). Tunc voci illi tempus fuisse tunc dicas, cum maledicto omnis subjacebat sterilis in Israel, cum Patriarchæ ipsi plures simul habebant uxores, cum frater fratris absque liberis defuncti semen suscitare ex lege compellebatur? At, ubi insonuit ex ore cœlestis turturis commendatio illa spadonum, qui se castraverunt propter regnum Dei (*Matth.* XIX, 12); et item alterius ejusdem castissimæ turturis consilium de virginibus ubique invaluit (*I Cor.* VII, 25), tunc primum dici veraciter potuit, quia *vox turturis audita est in terra nostra.*

9. Ergo, si in terra nostra et flores apparuerunt, et vox turturis audita est; profecto et visu veritas comperta est, et auditu. Vox quippe auditur, flos cernitur. Flos miraculum est, ut nostra superior interpretatio habet, quod voci accedens fructum parturit fidei. Etsi fides ex auditu, sed ex visu confirmatio est. Sonuit vox, splenduit flos, et veritas de terra orta est (*Psal.* LXXXIV, 12) per fidelium confessionem, verbo signoque pariter concurrentibus in testimonium fidei. Testimonia ista credibilia facta sunt nimis, dum flos voci, auri oculus attestatur. Audita visa confirmant, ut duorum testimonium (auris loquor et oculi) ratum sit. Propterea Dominus aiebat : *Ite, renuntiate Joanni* 1471 (ejus nempe discipulis loquebatur) *quæ audistis et vidistis* (*Luc.* VII, 22), Nec brevius illis, nec planius intimari fidei valuit certitudo. Eadem sane in brevi etiam universæ terræ persuasio facta est, et eodem argumenti compendio. *Quæ audistis*, inquit, *et vidistis*. O verbum abbreviatum, attamen vivum et efficax ! Haud dubius profecto assero, quod auribus oculisque percepi. Intonat tuba salutaris, coruscant miracula, et mundus credit. Cito persuadetur quod dicitur, dum quod stupetur, ostenditur. Habes autem quia *profecti* apostoli *prædicaverunt ubique, Domino cooperante, et sermonem confirmante sequentibus signis* (*Marc.* XVI, 20). Habes in monte stupenda claritate transfiguratum, et nihilominus superna testificatum voce (*Matth.* XVII, 2-5). Habes in Jordane similiter et columbam designantem, et vocem testificantem (*Matth.* III, 16, 17). Ita hæc duo ubique pariter, vox et signum, ad introducendam fidem ex divina largitate concurrunt : ut latus ad animam per utrasque fenestras ingressus pateat veritati.

10. Sequitur : *Ficus protulit grossos suos.* Non comedamus ex eis : nec enim esui habiles sunt ob immaturitatem sui. Bonarum ficuum habent speciem, sed similitudinem, non saporem, forte hypocritas designantes. Non abjiciamus tamen, alias forsitan his opus habebimus. Alioquin satis per se ipsos leviter, et ante tempus cadent, sicut fenum tectorum, quod priusquam evellatur exaruit (*Psal.* CXXVIII, 6) : quod eo de hypocritis dictum reor. Non sine causa tamen in carmine nuptiali eorum mentio facta est. Erunt sine dubio, etsi non esui, usui qualicunque. Multa in nuptiis præter dapes necessarie procurantur. Ego vero istud adeo minime prætereundum existimo, ut quidquid illud est, inter angustias extremitatum sermonis hujus discutere nolim; sed differo in diem alterum, et horam liberiorem. An vero necessarie, vobis tunc experiri licebit : tantum mihi opportunitatem facultatemque obtineant vota vestra ad proferendum quod sentio, in vestram ipsorum ædificationem, in laudem et gloriam sponsi Ecclesiæ Jesu Christi Domini qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

SERMO LX.

De incredulitate Judæorum, quam compleverunt mensuram patrum suorum occidendo Christum.

1. *Ficus protulit grossos suos* (*Cantic.* II, 13). Ex superioribus pendet præsens locus. Dixerat enim tempus putationis venisse, tam ex floribus qui jam apparebant, quam ex audita turturis voce hoc asserens. Id ipsum adhuc ex grossorum productione affirmat; quia non solum ex floribus et voce turturis experimentum capitur temporis; capitur et ex ficu. Non enim non est aer indulgentior tunc, cum ficus grossos suos protulerit. Ficus flores non habet, sed pro floribus grossos mittit tempore quo cæteræ arbores florent. Et quomodo flores apparent et transeunt, ad nihil utiles, nisi quod secuturi fructus quidam prænuntii sunt; ita et grossi. Oriuntur, sed immature cadunt, et dant locum maturandis, ipsi minime habiles ad vescendum. Et hinc ergo, ut dixi, sumit sponsus experimentum temporis, et argumentum suasionis, ut non pigritetur pergere sponsa ad vineas, quia non perit opera, quæ tempestiva venit. Et littera quidem sic.

2. Quid vero spiritus? ut plane hoc loco non ficum intueamur, sed populum : nempe de hominibus cura est Deo, non de arboribus. Vere ficus est populus, fragilis carne, parvulus sensu, animo humilis, cujus primi fructus, ut interim nomini alludamus, grossi utique et terreni. Nec enim popularis est studii primum quærere regnum Dei et justitiam ejus (*Matth.* VI, 33); sed, ut ait Apostolus, cogitare quæ mundi sunt, quomodo placeant uxoribus, vel illæ viris. Tribulationem carnis habebunt hujusmodi (*I Cor.* VII, 33, 28); sed in novissimis non negamus

eos fructus fidei assecuturos, si bonam habuerint novissimam confessionem, maximeque si carnis opera eleemosynis redemerint. Ergo primi **1472** plebium fructus nec fructus sunt, non magis quam ficuum grossi. Denique si dignos postmodum fructus pœnitentiæ fecerint (non enim prius quod spirituale est, sed quod animale [*I Cor.* XV, 46] dicetur illis : *Quem fructum habuistis tunc in quibus nunc erubescitis?* (*Rom.* VI, 21).

3. Ego tamen hoc loco non quemvis populum interpretari liberum puto : unus signanter exprimitur. Neque enim, Protulerunt, dixit, quasi de pluribus; sed quasi de una, *protulit*, inquit, *ficus grossos suos;* et, ut sentio ego, quæ est plebs Judæorum. Quanta in hanc Salvator parabolice in Evangelio loqui videtur? ut est illud : *Arborem fici habebat quidam plantatam in vinea sua* (*Luc.* XIII, 6) etc.; item : *Videte ficulneam et omnes arbores* (*Luc.* XXI, 29) : et Nathanaeli dictum est : *Cum esses sub ficu, vidi te* (*Joan.* I, 48). Et rursum maledicit ficulneæ, pro eo quod non invenit in ea fructum (*Marc.* XI, 13, 14). Bene ficus, quæ bona licet patriarcharum radice prodierit, nunquam tamen in altum proficere, nunquam se humo attollere voluit, nunquam respondere radici proceritate ramorum, generositate florum, fecunditate fructuum. Male prorsus tibi cum tua radice convenit, arbor pusilla, tortuosa, nodosa. Radix enim sancta. Quid ea dignum tuis apparet in ramis? *Ficus*, inquit, *protulit grossos suos*. Non hos nobili a radice traxisti, semen nequam. Quod in ea est, de Spiritu sancto est; ac per hoc subtile totum ac suave. Tibi unde hi grossi? Et vere quid non grossum in gente illa? Nec actus profecto, nec affectus, nec intellectus, sed nec ritus, quem in colendo Deum habuit. Nam actus in bellis, affectus in lucris totus erat, intellectus in crassitudine litteræ, cultus in sanguine pecudum et armentorum.

4. At dicit aliquis : cum istiusmodi grossos non aliquando proferre gens illa cessaverit, ergo non aliquando tempus putationis non exstitit, quia unum utrique rei tempus existere perhibetur. Non ita est. Dicimus mulieres filios procreasse, non cum parturiunt, sed cum jam pepererunt. Dicimus et arbores edidisse flores suos, non cum cœperint florere, sed potius cum desierint. Ita hic quoque dictum est, quia *ficus protulit grossos suos*, non cum aliquos edidit, sed cum totos, id est, cum ad finem pervenit editio. Quæris quo tempore istiusmodi complementum illi populo accidit? Cum Christum occidit, tunc completa est malitia ejus, juxta quod ipse eis prædixerat : *Implete mensuram patrum vestrorum* (*Matth.* XXI, 32). Unde in patibulo traditurus jam spiritum : *Consummatum est*, inquit (*Joan.* XIX, 30). O qualem consummationem dedit grossis suis ficus hæc maledicta, et subinde æterna ariditate damnata! O quam sunt novissimi pejores prioribus! Incipiens ab inutilibus, ad perniciosos pervenit et venenatos. O grossum vipereumque affectum, odire hominem, qui hominum et corpora sanat, et animas salvat! O nihil dominus intellectum grossum et certe bovinum, qui Deum non intellexerunt nec in operibus Dei!

5. Nimium me fortasse queratur in sui suggillatione Judæus, qui intellectum illius dico bovinum. Sed legat in Isaia, et plus quam bovinum audiet. *Cognovit*, inquit, *bos possessorem suum, et asinus præsepe domini sui: Israel non cognovit me; populus meus non intellexit* (*Isai.* I, 3). Vides me, Judæe, mitiorem tibi propheta tuo. Ego te comparavi jumentis, ille subjicit. Quanquam in sua persona propheta non dixit hoc, sed in Dei, qui Deum se et ipsis operibus clamat : *Etsi mihi*, inquit, *non creditis, operibus credite : etsi non facio opera Patris mei, nolite credere* (*Joan.* X, 38, 37); nec sic tamen vigilant ad intelligendum. Non fuga dæmonum, non obedientia elementorum, non vita mortuorum, bestialem hanc, et plus quam bestialem hebetudinem ab eis depellere quivit : de qua non minus mirabili quam miserabili cæcitate factum est, ut in illud tam horrendum, tamque enormiter grossum facinus proruerint, Domino majestatis injicientes manus sacrilegas. Extunc itaque dici potuit, quia *ficus protulit grossos suos*, cum jam videlicet legitima illius populi esse cœperunt quasi in exitu super summum : ut novis juxta veterem prophetiam, supervenientibus, vetera **1473** projicerentur (*Levit.* XXVI, 10). Non aliter sane, quam quomodo grossi cadunt, et cedunt suborientibus ficubus bonis. Quandiu, inquit, non cessavit ficus producere grossos suos, non te vocavi, o sponsa, sciens non posse una prodire optimas ficus. Nunc autem productis qui prius producendi erant, non jam intempestive te invito, cum boni ac salutares fructus in proximo esse noscantur, inutiles expuncturi.

6. Nam *vineæ*, inquit, *florentes odorem dederunt:* quod nihilominus appropinquantis fructus indicium est. Hic odor serpentes fugat. Aiunt floreseentibus vincis omne reptile venenatum cedere loco, nec ullatenus novorum ferre odorem floram. Quod volo attendant novitii nostri, et fiducialiter agant, cogitantes qualem spiritum acceperunt, cujus primitias dæmones non sustinent. Si sic novitius ferver, quid erit absoluta perfectio? Perpendatur ex flore fructus et saporis virtus ex vi æstimetur odoris. *Vineæ florentes odorem dederunt*. Et in principio quidem sic fuit. Ad prædicationem novæ gratiæ secuta est novitas vitæ in his qui crediderant, qui conversationem suam inter gentes habentes bonam. Christi erant bonus odor in omni loco (*II Cor.* II, 14, 15). Odor bonus, testimonium bonum. Hoc de bono opere tanquam de flore odor procedit. Et quoniam tali flore et tali odore inter primordia nascentis fidei fideles animæ, veluti quædam spirituales vineæ, refertæ apparuerunt, habentes testimonium bonum et ab his qui foris erant; non incongrue, ut opinor, de ipsis dictum sentimus, quia *vineæ florentes odorem dederunt*. Ad quid? ut eo sane provocati etiam qui necdum crediderant, ex bonis operibus illos considerantes, glorificarent et ipsi Deum, atque ita

eis odor vitæ ad vitam esse inciperet. Idcirco ergo dedisse odorem non immerito referuntur, qui non suam gloriam, sed aliorum de sua bona opinione quæsiere salutem. Alioquin poterant more quorumdam quæstum æstimare pietatem, verbi gratia, ostentationis, mercedis. At istud esset non dare odorem, sed vendere. Nunc vero quia omnia sua in charitate faciebant, non plane vendiderunt odorem, sed dederunt.

7. Cæterum si vineæ animæ, flos opus, odor opinio est : fructus quid? Martyrium. Et vere fructus vitis, sanguis est martyris. *Cum dederit*, inquit, *dilectis suis somnum, ecce hæreditas Domini filii, merces fructus ventris* (*Psal.* CXXVI, 2, 3). Propemodum dixissem, fructus vitis. Quidni sanguinem uvæ dixerim meracissimum, sanguinem innocentis, sanguinem Justi? Quidni mustum rubens, probatum, pretiosum, plane de vinea Soreb [*alias*, Soreth.], torculari passionis expressum? Denique pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum ejus (*Psal.* CXV, 5). Hæc pro eo quod dictum est, vineas florentes odorem dedisse.

8. Ita si ad tempora gratiæ hunc locum respicere malimus, aut si placet magis referri ad Patres (nam vinea Domini sabaoth domus Israel est (*Isai.* V, 7), erit sensus : Christum in carne nasciturum et moriturum odoraverunt prophetæ et patriarchæ, sed non dederunt tunc eumdem odorem suum, quia non exhibuerunt in carne, quem in spiritu præsenserunt. Non dederunt odorem suum, nec secretum suum publicaverunt, exspectantes ut revelaretur in suo tempore. Quis sane tunc caperet sapientiam in mysterio absconditam, in corpore non exhibitam? Ita vineæ tunc quidem non dederunt odorem suum. Dederunt autem postea, cum per successiones generationum nascentum ex se Christum secundum carnem partu virgineo sæculis ediderunt. Tunc plane, inquam, spirituales illæ vineæ dederunt odorem suum, cum apparuit benignitas et humanitas Salvatoris nostri Dei (*Tit.* III, 4.); et cœpit præsentem habere mundus, quem pauci adhuc absentem præsenserant. Vir ille, verbi causa, qui Jacob tangens, et Christum sentiens : *Ecce*, inquit, *odor filii mei sicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus* (*Gen.* XXVII, 27); cum hoc dicebat, habebat delicias suas sibi, nec cuiquam illas communicabat. At ubi venit plenitudo temporis, in quo 1474 misit Deus Filium suum factum ex muliere, factum sub lege, ut eos qui sub lege erant redimeret (*Galat.* IV, 4, 5); tunc prorsus odor, qui in illo erat, sese ubique sparsit, adeo ut a finibus terræ ipsum sentiens clamaret Ecclesia : *Oleum effusum nomen tuum :* currerentque adolescentulæ in odore olei hujus (*Cant.* I, 2, 3). Ita ista vinea dedit odorem suum, et eo temporis dederunt et cæteræ, in quibus hic ipse odor vitæ exstiterat. Quidni dederunt, e quibus Christus secundum carnem? Dictum est itaque vineas dedisse odorem, sive quia fideles animæ bonam de se ubique opinionem spargunt : sive quod palam facta sunt mundo oracula et revelationes Patrum, et in omnem terram exivit odoratus eorum, dicente Apostolo ; *Manifeste magnum est pietatis sacramentum, quod manifestatum est in carne, justificatum est in spiritu, apparuit angelis, prædicatum est gentibus, creditum est mundo, assumptum est in gloria* (*I Tim.* III, 16).

9. Mirum vero, si nec ficus, nec vineæ istæ aliquid habent quod mores ædificet. Ego hunc locum arbitror esse et moralem. Dico autem per gratiam Dei quæ in nobis est, et ficus nos habere, et vineas. Ficus quidem, qui suaviores in moribus sunt ; vineas vero, qui spiritu ferventiores. Omnis qui se inter nos communiter socialiterque agit, et non solum sine querela conversatur inter fratres, sed et multa cum suavitate fruendum se omnibus præbet in omni officio charitatis, quidni illum vicem agere ficus convenientissime dicam? Qui tamen grossos suos prius protulerit, projecerit-que oportet, timorem utique judicii, quem perfecta charitas foras mittit ; et amaritudinem peccatorum, quæ veræ confessioni et infusioni gratiæ, orebrarumque profusioni lacrymarum cedat necesse est, cæteraque talia, instar grossorum præeuntia fructuum suavitatem : quæ vos quoque per vosmetipsos cogitare potestis.

10. Ut tamen adhuc ego aliquid adjiciam de ejusmodi quod occurrit, videte ne forte etiam hæc inter grossos deputari possint, scientia, prophetia, linguæ similiaque. Etenim ista more grossorum deficere habent, et cedere melioribus, dicente Apostolo, quia et *scientia destruetur*, et *prophetiæ evacuabuntur*, et *linguæ cessabunt*. Fidem quoque ipsam intellectus excludet, speique succedat visio necesse est. Quod enim videt quis, quid sperat? Sola *non excidit charitas* (*Cor.* XIII, 8), sed illa qua Deus toto corde, tota anima, tota virtute diligitur (*Luc.* X, 27). Ideo hanc minime grossis annumeraverim, ne ad ficum quidem dixerim pertinere; sed ad vineas. Jam qui vineæ sunt, severiores nobis, quam suaviores se exhibent, in spiritu vehementi agentes, zelantes pro disciplina, vitia acerrime corripientes, aptantes sibi congruentissime vocem illam : *Nonne qui oderunt te Domine, oderam, et super inimicos tuos tabescebam?* (*Psal.* CXXXVIII, 21.) Item : *Zelus domus tuæ comedit me* (*Psal.* LXVIII, 10). Et mihi quidem illi in dilectione proximi, isti in dilectione Dei eminere videntur. Sed libet pausare sub hac vite et sub hac ficu, ubi Dei proximique obumbrat dilectio. Utramque teneo cum te amo, Domine Jesu Christe, qui meus proximus es, quoniam homo es, et fecisti mecum misericordiam ; et nihilominus es super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

SERMO LXI.

Quomodo Ecclesia reperit divitias divinæ misericordiæ in foraminibus vulnerum Christi et de fortitudine martyrum quam a Christo receperunt.

1. *Surge* (220), *amica mea, sponsa mea, et veni*

(220) In vulgatis additur *propera*, quod verbum deest manuscriptis et primis editis.

(*Cant.*, II, 13). Commendat sponsus multam dilectionem suam iterando amoris voces. Nam iteratio affectionis expressio est : et quod rursum ad laborem vinearum sollicitat dilectam, ostendit quam sit de animarum salute sollicitus. Nam vineas animas esse jam audistis. Non immoremur supervacue in his quæ dicta sunt. Videte sequentia. Sponsam tamen nusquam, ut memini, **1475** in toto hoc opere aperte adhuc nominarat, nisi modo cum ad vineas itur, cum vino charitatis appropinquatur. Quæ cum venerit et perfecta fuerit, faciet spirituale conjugium : et erunt duo, non in carne una, sed in uno spiritu dicente Apostolo : *Qui adhæret Deo, unus spiritus est* (*I Cor.* 17).

2. Sequitur : *Columba mea in foraminibus petræ, in cavernis maceriæ ostende mihi faciem tuam, sonet vox tua in auribus meis.* Amat et pergit amatoria loqui. Columbam denuo blandiendo vocat ; suam dicit, et sibi asserit propriam : quodque ipse rogari obnixius ab illa solebat, ipsius nunc versa vice et conspectum postulat, et colloquium. Agit ut sponsus ; sed ut verecundus, publicum erubescit, decernitque frui deliciis suis in loco sequestri, utique in foraminibus petræ, et in cavernis maceriæ. Puta ergo sic dicere sponsum : Ne timeas, amica, quasi hæc, ad quam te hortamur, opera vinearum negotium amoris impedire seu interrumpere habeat Erit certe et aliquis usus in ea ad id quod pariter optamus. Vineæ sanæ macerias habent, et hæ diversoria grata verecundis. Hic litteralis lusus. Quidni dixerim lusum ? Quidenim serium habet hæc litteræ series ? Ne auditu quidem dignum quod foris sonat, si non intus adjuvet Spiritus infirmitatem intelligentiæ nostræ. Ne ergo remaneamus foris, ne et turpium, quod absit ! amorum videamur lenocinia recensere, afferte pudicas aures ad sermonem qui in manibus est de amore ; et cum ipsos cogitatis amantes, non virum et feminam, sed Verbum et animam sentiatis oportet. Et si Christum et Ecclesiam dixero, idem est ; nisi quod Ecclesiæ nomine non una anima, sed multarum unitas, vel potius unanimitas designatur. Nec sane foramina petræ, aut cavernas maceriæ, latebras putetis operantium iniquitatem, ne qua prorsus suspicio subeat de operibus tenebrarum.

3. Allus hunc locum ita exposuit, foramina petræ vulnera Christi interpretans. Recte omnino : nam petra Christus, Bona foramina, quæ fidem astruunt resurrectionis et Christi divinitatem. *Dominus meus* inquit, *et Deus meus* (*Joan.* XX, 28). Unde hoc reportatum oraculum, nisi ex foraminibus petræ ? In his passer invenit sibi domum, et turtur nidum, ubi reponat pullos suos (*Psal.* LXXXIII, 4) ; in his se columba tutatur, et circumvolitantem intrepida intuetur accipitrem. Et ideo ait : *Columba mea in foraminibus petræ*. Vox columbæ, *In petra exaltavit me* (*Psal.* XXVI, 6) ; et item : *Statuit*, inquit, *supra petram pedes meos* (*Psal.* XXXIX, 3). Vir sapiens ædificat domum suam supra petram, quod ibi nec ventorum formidet injurias, nec inundationum (*Matth.* VII, 24, 25). Quid non boni in petra ? In petra exaltatus, in petra securus, in petra firmiter sto. Securus ab hoste, fortis a casu ; et hoc quoniam exaltatus a terra. Anceps est enim et caducum, terrenum omne. Conversatio nostra in cœlis sit, et nec cadere, nec dejici formidamus. In cœlis petra, in illa firmitas atque securitas est. Petra refugium herinaciis (*Psal.* CIII, 18). Et revera ubi tuta firmaque infirmis securitas et requies, nisi in vulneribus Salvatoris ? Tanto illic securior habito, quanto ille potentior est ad salvandum. Fremit mundus, premit corpus, diabolus insidiatur : non cado ; fundatus enim sum supra firmam petram. Peccavi peccatum grande : turbabitur conscientia, sed non perturbabitur, quoniam vulnerum Domini recordabor. Nempe vulneratus est propter iniquitates nostras (*Isai.* LIII, 5). Quid tam ad mortem, quod non Christi morte solvatur ? Si ergo in mentem venerit tam potens tamque efficax medicamentum, nulla jam possum morbi malignitate terreri.

4. Et ideo liquet errasse illum qui ait : *Major est iniquitas mea, quam ut veniam merear* (*Gen.* IV, 13). Nisi quod non erat de membris Christi, nec pertinebat ad eum de Christi merito, ut suum præsumeret, suum diceret quod illius esset ; tanquam rem capitis membrum (221). **1476** Ego vero fidenter quod ex me mihi deest usurpo mihi ex visceribus Domini, quoniam misericordia affluunt ; nec desunt foramina, per quæ effluant. Foderunt manus ejus et pedes, latusque lancea foraverunt : et per has rimas licet mihi sugere mel de petra, oleumque de saxo durissimo ; id est, gustare et videre quoniam suavis est Dominus. Cogitabat cogitationes pacis, et ego nesciebam. Quis enim cognovit sensum Domini ? aut quis consiliarius ejus fuit ? At clavis reserans, clavus penetrans factus est mihi, ut videam voluntatem Domini. Quidni videam per foramen ? Clamat clavus, clamat vulnus, quod vere Deus sit in Christo mundum reconcilians sibi. Ferrum pertransiit animam ejus, et appropinquavit cor illius, ut non jam non sciat compati infirmitatibus meis. Patet arcanum cordis per foramina corporis ; patet magnum illud pietatis sacramentum, patent viscera misericordiæ Dei nostri, in quibus visitavit nos oriens ex alto. Quidni viscera per vulnera pateant ? In quo enim clarius quam in vulneribus tuis eluxisset, quod tu, Domine, suavis et mitis, et multæ misericordiæ ? Majorem enim miserationem nemo habet, quam ut animam suam ponat quis pro addictis morti et damnatis.

(221) Ita constanter libri veteres cum antiquioribus editis. Horstio male, *reum captivis membrum* ; Picardo, *veri capitis membrum*. Lectio nostra genuina et facilis, si *membrum* in recto intelligas, supplendo *suam dicit* ex superiori commate : ut sit sensus. *Sicut membrum rem capitis suam dicit*.

5. Meum proinde meritum, miseratio Domini. Non plane sum meriti inops, quandiu ille miserationum non fuerit. Quod si misericordiæ Domini multæ, multus nihilominus ego in meritis sum. Quid enim si multorum sim mihi conscius delictorum? Nempe ubi abundavit delictum, superabundavit et gratia (*Rom.* v, 20). Et si misericordiæ Domini ab æterno et usque in æternum (*Psal.* CII, 17), ego quoque misericordias Domini in æternum cantabo (*Psal.* LXXXVIII, 2). Nunquid justitias meas? Domine, memorabor justitiæ tuæ solius (*Psal.* LXX, 16). Ipsa est enim et mea; nempe factus es mihi tu justitia a Deo. Nunquid mihi verendum, ne non una ambobus sufficiat? Non est pallium breve, quod, secundum prophetam, non possit operire duos (*Isai.* XXVIII, 20). Justitia tua, justitia in æternum (*Psal.* CXVIII, 142). Quid longius æternitate? Et te pariter et me operiet largiter larga et æterna justitia. Et in me quidem operit multitudinem peccatorum; in te autem, Domine, quid nisi pietatis thesaurus, divitias bonitatis? Hæ in foraminibus petræ repositæ mihi. Quam magna multitudo dulcedinis tuæ in illis, opertæ quidem, sed in his qui pereunt! Utquid enim sanctum detur canibus, vel margaritæ porcis? Nobis autem revelavit Deus per Spiritum suum, etiam et apertis foraminibus introduxit in sancta. Quanta in his multitudo dulcedinis, plenitudo gratiæ, perfectioque virtutum!

6. Ibo mihi ad illa sic referta cellaria, atque ad admonitionem prophetæ relinquam civitates, et habitabo in petra (*Jerem.* XLVIII, 28). Ero quasi columba nidificans in summo ore foraminis, ut cum Moyse positus in foramine petræ, transeunte Domino, merear saltem posteriora ejus prospicere (*Exod.* XXXIII, 22, 23). Nam faciem stantis, id est incommutabilis claritatem, qui videat, nisi qui introduci jam meruit, non in sancta, sed in sancta sanctorum? Nec vilis tamen aut contemnenda posteriorum contemplatio. Contemnat Herodes; ego tanto magis non contemno, quanto magis contemptibilem se ostendit Herodi. Habent etiam aliquid et posteriora Domini quod videre delectet. Quis scit si convertatur et ignoscat Deus, et relinquat post se benedictionem? Erit cum ostendet faciem suam, et salvi erimus. Sed interim præveniat nos in benedictionibus dulcedinis, illis utique quas post se relinquere consuevit. Nunc dignationis suæ posteriora demonstret, alias in gloria dignitatis faciem suam demonstraturus. Sublimis in regno, sed suavis in cruce. In hac me visione præveniat, in illa adimpleat. *Adimplebis me*, ait, *lætitia cum vultu tuo* (*Psal.* XV, 11). Utraque visio salutaris, utraque suavis; sed illa in sublimitate, ista in humilitate; illa in splendore, hæc in pallore est.

1477 7. Denique inquit, *Et posteriora dorsi ejus in pallore auri* (*Psal.* LXVII, 14). Quomodo non in morte pallescat? Sed melius pallens aurum quam fulgens aurichalcum, et quod stultum est Dei sapientius est hominibus. Aurum Verbum, aurum Sapientia est. Hoc aurum semetipsum decoloravit, abscondens formam Dei, et formam servi prætendens. Decoloravit et Ecclesiam, quæ ait: *Nolite me considerare quod fusca sim, quia decoloravit me sol* (*Cantic.* I, 5). Ergo et posteriora ipsius in pallore auri, quæ fuscum non erubuit crucis, ustionem passionis non horruit, livorem vulnerum non refugit. Etiam complacet sibi in illis, et optat novissima sua fore horum similia. Idcirco denique audit: *Columba mea in foraminibus petræ*, quod in Christi vulneribus tota devotione versetur, et jugi meditatione demoretur in illis. Inde martyrii tolerantia, inde illi magna fiducia apud Deum altissimum. Non est quod vereatur martyr exsanguem lividamque levare ad eum faciem, cujus livore sanatus est, gloriosam repræsentare similitudinem mortis ejus, utique in pallore auri. Quid vereatur cui etiam a Domino dicitur: *Ostende mihi faciem tuam?* Ad quid? Ut mihi videtur, se magis ostendere vult. Ita est: videri vult, non videre. Quid enim ille non videt? Non est ei opus ut quis se ostendat, a quo nil non videtur, nec si se abscondat. Vult ergo videri, vult benignus dux devoti militis vultum et oculos in sua sustolli vulnera, ut illius ex hoc animum erigat, et exemplo sui reddat ad tolerandum fortiorem.

8. Enimvero non sentiet sua, dum illius vulnera intuebitur. Stat martyr tripudians et triumphans, toto licet lacero corpore; et rimante latera ferro, non modo fortiter, sed et alacriter sacrum e carne sua circumspicit ebullire cruorem. Ubi ergo tunc anima martyris? Nempe in tuto, nempe in petra, nempe in visceribus Jesu, vulneribus nimirum patentibus ad introeundum. Si in suis esset visceribus, scrutans ea ferrum profecto sentiret; dolorem non ferret, succumberet, et negaret. Nunc autem in petra habitans, quid mirum si in modum petræ duruerit? Sed neque hoc mirum, si exsul a corpore dolores non sentiat corporis. Neque hoc facit stupor, sed amor. Submittitur enim sensus, non amittitur. Nec deest dolor, sed superatur, sed contemnitur. Ergo ex petra martyris fortitudo, inde plane puteus ad bibendum calicem Domini. Et calix hic inebrians quam præclarus est! (*Psal.* XXII, 5.) Præclarus, inquam, atque jucundus non minus imperatori spectanti, quam militi triumphanti. Gaudium etenim Domini, fortitudo nostra (*II Esdr.* VIII, 10). Quidni gaudeat ad vocem fortissimæ confessionis? Denique et requirit eam cum desiderio: *Sonet*, inquiens, *vox tua in auribus meis*. Nec cunctabitur rependere vicem secundum suam promissionem: continuo ut se confessus fuerit coram hominibus, confitebitur et ipse eum coram Patre suo (*Matth.* X, 32). Rumpamus sermonem, nec enim potest finiri modo; ne sit sine modo, si cuncta quæ adhuc ex proposito capitulo restant uno isto velimus sermone complecti. Ergo quod superest servemus principio alteri, ut de nostro sane et verbo et modo gaudeat sponsus Ecclesiæ Jesus Christus Dominus noster, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

SERMO LXII.

Quid sit animam fidelem commorari « in foraminibus petræ; » et quid « in cavernis maceriæ. » De Dei voluntate potius, quam majestate scrutanda. Denique de puritate mentis necessaria ad prædicationem veritatis.

1. *Columba mea in foraminibus petræ, in cavernis maceriæ* (*Cant.* II, 14). Non tantum in foraminibus petræ tutum reperit columba refugium; reperit et in cavernis maceriæ. Quod si maceriam non congeriem lapidum, sed sanctorum communionem accipimus, videamus ne forte cavernas maceriæ dixerit angelorum, qui ob superbiam lapsi sunt, loca quasi vacua **1478** derelicta : quippe quæ repleri ex hominibus habent, tanquam ruinæ de lapidibus vivis reficiendæ. Unde apostolus Petrus : *Accedentes,* inquit, *ad lapidem vivum, et ipsi tanquam lapides vivi superædificamini domos spirituales* (*I Petr.* II, 4, 5). Nec puto ab re esse; si intelligimus angelorum custodiam vicem exhibere maceriæ in vinea Domini, quæ est Ecclesia prædestinatorum, cum Paulus dicat : *Nonne omnes administratorii spiritus sunt, missi in ministerium propter eos qui hæreditatem capiunt salutis?* (*Hebr.* I, 14.) et Propheta : *Immittit angelus Domini in circuitu timentium eum* (*Psal.* XXXIII, 8). Et si ita sedet, erit sensus, quia Ecclesiam tempore et loco peregrinationis suæ duæ res consolentur; de præterito quidem, memoria passionis Christi; de futuro autem, quod sortem sanctorum cogitat et confidit recipiendam. Ambo hæc, veluti ante et retro oculata, insatiabili desiderio contuetur; et uterque illi intuitus admodum gratus, uterque est illi refugium a tribulatione malorum et dolore. Integra consolatio, cum non solum quid exspectandum, sed et unde id sit præsumendum noverit. Expectatio læta nec dubia, quæ Christi morte firmata est. Cur paveat ad præmii magnitudinem, quæ pretii dignitatem considerat? Quod libens mente invisit foramina, per quæ sibi sacrosancti sanguinis pretium fluxit! Quam libens cavernas perambulat, et diversoria, et mansiones, quæ sunt in domo Patris multæ atque diversæ, in quibus habet collocare filios suos pro quorumque diversitate meritorum! Et nunc quidem, quod solum interim potest, sola in his memoria requiescit, cœleste habitaculum; quod desursum est, jam animo induens. Erit autem cum implebit ruinas, cum cavernas et corpore inhabitabit, et mente; cum vacua domicilia, quæ antiqui reliquerunt habitatores, ipsa suæ universatis illustrabit præsentia, nec ulla ultra apparebit caverna penitus in cælesti maceria, felici de cætero perfectione sui atque integritate gaudente.

2. Aut, si id magis probas, dicemus has cavernas studiosis et piis mentibus non inveniri, sed fieri. A Quonam modo, inquis? Cogitatione et aviditate. Cedit nempe in modum maceriæ mollioris pia maceries desiderio animæ, cedit puræ contemplationi, cedit crebræ orationi. Denique oratio justi penetrat cœlos (*Eccli.* XXXV, 21). Non utique aeris hujus corporei spatiosas altitudines, veluti quodam remigio alarum suarum instar volucris volantis scindet, aut quasi gladius acutus ipsius firmamenti solidum celsumque verticem perforabit; sed sunt cœli sancti, vivi, rationales, qui enarrant gloriam Dei, qui favorabili quadam pietate nostris se votis libenter inclinant, et sinuatis ad tactum nostræ devotionis affectibus in sua nos recipiunt viscera, quoties digna ad eos intentione pulsamus. Pulsanti enim aperietur. Licebit itaque unicuique nostrum, etiam hoc B tempore nostræ mortalitatis, cavare sibi, quacunque parte volet, cavernas supernæ maceriæ; nunc quidem patriarchas revisere, nunc vero salutare prophetas, nunc senatui immisceri apostolorum, nunc martyrum inseri choris; sed et beatorum virtutum status et mansiones a minimo angelo usque ad cherubin et seraphin, tota mentis alacritate percurrendo lustrare, prout quem sua devotio feret. Apud quod magis afficietur, immittente sibi Spiritu prout vult; si steterit et pulsaverit, confestim aperietur ei, et facta quasi caverna in montibus, vel potius mentibus sanctis, dum se ultro inflectunt ad pietatem, requiescet vel paululum apud illos. Omnis animæ sic facientis et facies, et vox C Deo grata existit : facies, propter puritatem; vox, propter confessionem. Etenim confessio et pulchritudo in conspectu ejus (*Psal.* XCV, 6). Unde et dicitur illi qui ejusmodi est : *Ostende mihi faciem tuam, sonet vox tua in auribus tuis.* Vox admiratio in animo contemplantis, vox gratiarum actio est. Delectatur admodum istiusmodi cavernis Deus, e quibus sibi vox resonat gratiarum actionis, vox admirationis et laudis.

3. Felix mens, quæ sibi in hac maceria frequenter **1479** cavare studuerit; sed quæ in petra, felicior. Licet quidem cavare in petra; sed ad hoc puriore mentis acie opus est, et vehementiori omnino intentione, etiam et meritis potioribus sanctiD tatis [*alias* fodiamus] (222). Et ad hæc quis idoneus? Nempe ille qui dixit : *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum : hoc erat in principio apud Deum* (*Joan.* I, 1, 2). Nonne tibi videtur ipsis se Verbi penetralibus immersisse; et de abditis pectoris ejus quandam intimæ sapientiæ sacrosanctam eruisse medullam? Quid ille qui sapientiam loquebatur inter perfectos, sapientiam in mysterio absconditam, quam nemo principum mundi hujus cognovit? (*I Cor.* II, 6, 8). Nonne uno et altero cœlo acuta, sed pia curiositate terebratis, e tertio tandem hanc prius scrutator evexit? At ipsam non siluit nobis, verbis quibus potuit

(222) Plerique codices omittunt *sanctitatis*, quam tamen vocem habent omnes, etiam primæ editiones.

fidelibus fideliter intimans. Audivit autem verba ineffabilia, quæ non licuit illi loqui (*II Cor.* XII, 2, 4). Non utique homini, nam sibi illa loquebatur et Deo. Puta ergo Deum quasi sollicitam Pauli charitatem hoc modo consolari, et dicere : Quid anxiaris quod conceptum tuum auditus non capit humanus? *Sonet vox tua in auribus meis ;* hoc est : Si quod sentis, non licet revelare mortalibus, consolare tamen, quod vox tua divinas queat mulcere aures. Vides sanctam animam, nunc quidem charitate sobriam nobis, nunc vero puritate excedentem Deo? (*II Cor.* V, 13.) Vide etiam de sancto David, ne forte ille sit ipse homo, de quo cum Deo, quasi de alio loquitur : *Quoniam cogitatio hominis confitebitur tibi, et reliquiæ cogitationis diem festum agent tibi* (*Psal.* LXXV, 11). Ergo quod de cogitatione prophetica verbo et exemplo Prophetæ venire ad medium poterat, id Propheta in publicam mox laxabat confessionem, et ex eo confitebatur in populis Domino, reliquum sibi et Deo servans, unaque festivum ducens in lætitia et exsultatione. Hoc ergo est quod nobis intimare memorato versiculo voluit. Quidquid videlicet sua illa scrutabunda et avida cogitatione ex arcano sapientiæ eruere prævalebat, partem quam poterat in salutem populorum sollicita prædicatione impertiebatur ; reliquum quod capere plebes non poterant, festiva jubilatione in Dei laudibus expendebat. Vides sanctæ contemplationi deperire nihil, dum quod expendi in plebium ædificationem non potest, id vel maxime Deo sit jucunda decoraque laudatio.

4. Quæ cum ita sint, duo liquet contemplationis genera esse : unum, de statu et felicitate et gloria civitatis supernæ, quo velactu, vel otio ingens illa cœlestium civium occupata sit multitudo ; alterum, de regis ipsius majestate, æternitate, divinitate. Illa in maceria, ista in petra. Sed hæc quanto difficilius cavatur, tanto suavius quod inde eruis sapit. Nec verearis illud quod Scriptura minatur scrutatoribus majestatis (*Prov.* XXV, 27). Tantum affer puram et simplicem oculum ; non opprimeris a gloria, sed admitteris, nisi non Dei, sed tuam quæsieris gloriam. Alioquin sua quisque opprimitur, non Dei gloria, dum proclivis in istam, ad illam levare cervicem non sinitur, nimirum gravem cupiditate. Hac excussa, secure scrutemur (*alias*, fodiamus) in Petra, in qua thesauri absconditi sapientiæ et scientiæ sunt (*Coloss.* II, 3). Si adhuc dubitas, audi ipsam Petram : *Qui operantur*, inquit, *in me, non peccabunt* (*Eccli.* XXIV, 30). *Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, et volabo, et requiescam?* (*Psal.* LIV, 7.) Ibi requiem invenit mansuetus et simplex, ubi dolosus opprimitur, vel elatus, et cupidus inanis gloriæ. Ecclesia columba est, et ideo requiescit. Columba, quia innocens, quia gemens. Columba, inquam, quia in mansuetudine suscipit insitum verbum. Et requiescit in Verbo, hoc est in petra : nam petra est Verbum. Ecclesia ergo in foraminibus petræ, per quam introspicit, et videt gloriam sponsi sui ; nec opprimitur tamen a gloria, quoniam non sibi usurpat eam. Non opprimitur, quia non scrutatrix majestatis est, sed voluntatis. Nam quod majestati attinet, interdum quidem et in ipsam intendere audet, sed quasi admirans, non quasi scrutans. Sed **1480** et si quando per excessum rapi in illam contingat, digitus Dei est iste, dignanter levans hominem, non hominis temeritas insolenter Dei alta pervadens. Cum enim Apostolus raptum se memoret [*alias* commemoret] (*II Cor.* XII), ut ausum excuset ; quisnam alter præsumat mortalium huic se divinæ majestatis horrendo scrutinio propriis intricare conatibus, et importunus contemplator pavenda irrumpere in arcana? Scrutatores proinde majestatis, tanquam irruptores dici reor, non qui scilicet rapiuntur in eam, sed qui irruunt. Ipsi itaque opprimuntur a gloria.

5. Ergo formidolosa scrutatio majestatis : at voluntatis, tam tuta quam pia. Quidni tota diligentia scrutando instem sacramento gloriæ voluntatis, cui mihi parendum per omnia scio? Suavis gloria, quæ non aliunde, quam de ipsius suavitatis contemplatione procedit, quam de divitiarum bonitatis ac multæ miserationis intuitu. Denique vidimus gloriam hanc gloriam quasi Unigeniti a Patre (*Joan.* I, 14). Totum nempe benignum et vero paternum quod apparuit gloriæ in hac parte. Non me opprimet gloria ista totis licet viribus intendentem in se : ego potius imprimar illi. Etenim revelata facie speculantes, in eamdem imaginem transformamur de claritate in claritatem, tanquam a Domini Spiritu (*II Cor.* III, 18). Transformamur cum conformamur. Absit autem ut in majestatis gloria et non magis in voluntatis modestia, Dei ab homine conformitas præsumatur! Gloria mea hæc est, si unquam de me audiero : Inveni hominem secundum cor meum. Cor sponsi cor patris sui. Ipsum quale? *Estote*, ait, *misericordes sicut et Pater vester misericors est* (*Luc.* VI, 36). Hæc forma quam videre desiderat, cum Ecclesiæ dicit : *Ostende mihi faciem tuam :* forma pietatis et mansuetudinis. Hanc cum omni fiducia levat ad Petram ; cui similis est : *Accedite* inquit *ad eum, et illuminamini et facies vestræ non confundentur* (*Psal.* XXXIII, 6). Quo pacto humilis ab humili confundetur, a pio sancta, et a mansueto modesta? Non plane abhorrebit a puritate petræ pura facies sponsæ, non magis quam a virtute virtus, a lumine lumen.

6. Sed quia non ex omni interim parte adhuc ad petram forandam Ecclesia accedere potest (neque enim omnium est, qui in Ecclesia sunt, sacramenta divinæ voluntatis inspicere, aut apprehendere per semetipsos profunda Dei) ; ideo non solum *in foraminibus petræ* sed et *in cavernis maceriæ* habitare ostenditur. Ergo in perfectis quidem qui rimari ac penetrare arcana sapientiæ et puritate conscientiæ audent, et intelligentiæ acumine possunt, habitat in foraminibus petræ. De reliquo in cavernis maceriæ : ut qui in petra per semetipsos fodere aut non

sufficiunt, aut non præsumunt; in macceria fodiant contenti vel gloriam sanctorum mente intueri. Si cui ne hoc quidem possibile sit, sane proponet Jesum, et hunc crucifixum : ut et ipse absque suo labore, habitet in foraminibus petræ, in quibus non laboravit. Judæi in his laboraverunt et ipse in labores infidelium introibit, ut sit fidelis. Nec verendum quod patiatur repulsam, qui et vocatur ut intret. *Ingredere*, inquit, *in petram, absconderc in fossa humo a facie timoris Domini, et a gloria majestatis ejus* (*Isa.* II, 10). Infirmæ adhuc et inerti animæ quæ juxta quod in Evangelio quidem de semetipso confitetur, fodere non valet, et mendicare erubescit) (*Luc.* XVI, 3.) fossa ostenditur humus ubi lateat, donec convalescat et proficiat, ut possit et ipsa per se cavare sibi foramina in petra, per quæ intret ad interiora Verbi, animi utique vigore et puritate.

7. Et si intelleximus fossam humum, illam quæ ait : *Foderunt manus meas, et pedes meos* (*Psal.* XXI, 17) ; non erit ambigendum de sanitate in ea citius adipiscenda animæ vulneratæ, quæ in ea demorabitur. Quid enim tam efficax ad curanda conscientiæ vulnera, nec non purgandam mentis aciem, quam Christi vulnerum sedula meditatio? Verum donec purgata et sanata perfecte fuerit, non video qualiter illi aptari **1481** possit quod dicitur : *Ostende mihi faciem tuam, sonet vox tua in auribus meis*. Quomodo denique faciem suam ostendere audeat, vel levare vocem suam, cui et latere indicitur? *Abscondere* inquit, *in fossa humo*. Quare? Quia non est pulchra facie, nec digna quæ videatur. Non erit digna videri, quandiu non erit videre idonea. Cum autem per inhabitationem fossæ humi in sanando oculo interiori tantum profecerit, ut revelata facie speculari gloriam Dei et ipsa possit ; tunc demum quæ videbit, fiducialiter jam loquitur, voce et facie placens. Placens, necesse est facies, quæ in Dei claritatem intendere potest. Neque enim id posset, nisi clara ipsa quoque esset et pura, utique transformata in eamdem quam conspicit claritatis imaginem. Alioquin ipsa dissimilitudine resiliret, insolito reverberata fulgore. Ergo cum pura puram intueri potuerit veritatem, tunc faciem ipsius sponsus videre cupiet, consequenter et vocem ejus audire.

8. Nam quantum illi placeat cum puritate quidem mentis prædicatio veritatis ostendit cum subinde infert : *Vox enim tua dulcis*. Quia enim non placeat vox si displiceat facies demonstrat cum illico subditi *Et facies tua decora*. Quid internæ decor faciei, nisi puritas? In pluribus hæc absque prædicationis voce complacuit; illa alisque ista in nemine. Impuris non se ostendit Veritas, non se credit Sapientia. Quod ergo loquuntur quam non viderunt? *Quid scimus*, inquit, *loquimur, et quæ vidimus testamur* (*Joan.* III, 11). I ergo tu, et aude testari quod non vidisti, et loqui quod ignoras. Quæris quem dicam impurum? Qui laudes requirit humanas, qui non ponit sine sumptu Evangelium, qui evangelizat ut manducet, qui quæstum æstimat pietatem, qui non requirit fructum, sed datum. Impuri sunt tales ; et cum non habeant unde videant veritatem propter impuritatem, habent tamen unde illam loquantur. Quid præpropere agitis? cur lucem non exspectatis ; cur opus lucis ante lucem præsumitis? Vanum est vobis ante lucem surgere. Lux est puritas, lux charitas, quæ non quærit quæ sua sunt (*I Cor.* XIII, 5). Hæc præcedat, et pes linguæ in incerto non ponitur. Superbo oculo veritas non videtur, sincero patet. Non est quod se veritas deneget intuendam puro cordi, ac per hoc nec eloquendam. *Peccatori autem dicit Deus : Quare tu enarras justitias meas, et assumis testamentum meum per os tuum?* (*Psal.* XLIX, 16.) Multi puritate neglecta, ante loqui quam videre conati sunt ; et aut graviter erraverunt nescientes de quibus loquerentur, neque de quibus affirmarent ; aut turpiter viluerunt, dum qui alios docerent, se ipsos non docuissent. A quo nos gemino malo semper custodiat exoratus a vobis Sponsus Ecclesiæ, Jesus Christus Dominus noster, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

SERMO LXIII.

De vinea viro pio et sapienti, id est sua cuique vita, seu mente et conscientia, serio colenda ; et de duobus vulpium generibus, scilicet adulatoribus et detractoribus ; et de tentationibus monachorum novitiorum.

1. *Capite nobis vulpes parvulas, quæ demoliuntur vineas : nam vinea nostra floruit* (*Cant.* II, 15). Liquet quod non otiose ad vineas itum sit, quando ibi inventæ sunt vulpes demolientes eas. Littera quidem istud. Spiritus autem quid? Ante omnia sane, ut communem et usitatum litteræ sensum ab hac explanatione penitus respuamus, utpote ineptum et insulsum, indignumque plane, qui recipiatur in Scriptura tam sancta, tam authentica. Nisi quis forte ita vecors et animo stolidus sit, ut pro magno habeat didicisse ex ea, instar filiorum hujus sæculi, curam gerere terrenarum possessionum, custodire et defensare vineas ab incursantibus bestiis, ne forte contingat amittere fructum vini, in quo est luxuria ; simulque pereat opera et impensa. Grande scilicet damnum, ut propterea librum **1482** sanctum tanto studio et tanta cum veneratione legamus, quod docemur in eo a vulpibus vineas custodire, ne in excoleudis illis frustra marsupia vacuentur si in custodiendis pigri fuerimus! Non estis tam rudes, neque adeo spiritualis gratiæ expertes, ut ita carnaliter sapiatis. Ergo in spiritu ista quæramus. Ibi sane invenimus, sano quidem intellectu, sensuque nihilominus digno, et vineas florentes, et vulpes demolientes, in quibus capiendis vel amovendis et honestius laboratur, et fructuosius. An vos dubitatis longe vigilantius insistendum mentibus servandis, quam frugibus ; longe curiosius invigilandum cavendis propter illas spiritualibus nequitiis, quam capiendis propter istas fraudulentis vulpeculis?

2. Sed jam a me demonstrandæ sunt spirituales istæ tam vites, quam vulpes. Vestra intererit, filii, suæ quemque vineæ providere, cum me disputante

adverterit, in quibus sibi et a quibus maxime sit cavendum. Viro sapienti sua vita vinea est, sua mens, sua conscientia. Nil quippe incultum desertumve in se sapiens derelinquet. Stultus non ita. Cuncta apud eum neglecta invenies, cuncta jacentia, cuncta inculta et sordida. Non est vinea stulto. Quomodo vinea, ubi nil plantatum, nil elaboratum uspiam paret? Tota spinis silvescit et tribulis stulti vita : et vinea est? Etsi fuit, jam non est, redacta nimirum in solitudinem. Ubi vitis virtutis? ubi botrus boni operis? ubi vinum lætitiæ spiritualis? *Per agrum hominis pigri transivi*, inquit, *et per vineam viri stulti : et ecce totum repleverant urticæ, et operuerant superficiem ejus spinæ, et maceria lapidum destructa erat* (*Prov.* XXIV, 30, 31). Audis sapientem irridentem stultum, quod bona naturæ et dona gratiæ, quæ forte per lavacrum regenerationis acceperat, tanquam illam, quam plantavit Deus et non homo, primam suam vineam, in non vineam, negligendo redegit. Denique non potest vinea esse, ubi vita non est. Nam stultus quod vivit, mortem potius, quam vitam esse censuerim. Quomodo vita cum sterilitate? Arbor arida et in sterilitatem versa, nonne mortua judicatur? Et sarmenta mortua sunt. *Et occidit*, inquit, *in grandine vineas eorum* (*Psal.* LXXVII, 47); monstrans vita privatas, quæ sterilitate damnatæ sunt. Sic stultus eo ipso quod inutiliter vivit, vivens mortuus est.

3. Soli itaque convenit sapienti habere, vel potius esse vineam, qui vitam habet. Est lignum fructiferum in domo Dei, ac per hoc lignum vivens. Siquidem et ipsa sapientia, qua sapiens dicitur et est, lignum vitæ est apprehendentibus eam (*Prov.* III, 18). Quidni vivat apprehensor ejus? Vivit, sed ex fide. Justus nempe est sapiens, et justus ex fide vivit (*Hebr.* X, 38). Et si anima justi sedes est sapientiæ, sicut est; profecto is sapiens, qui justus. Is ergo sive justum nomines, sive sapientem, nunquam absque vinea vivet, quia nunquam non vivet. Hoc quippe est illi vinea quod vita. Et bona vinea justi, imo bona vinea justus, cui virtus vitis, cui actio palmes, cui vinum testimonium conscientiæ, cui lingua torcular expressionis. Denique : *Gloria nostra hæc est*, inquit, *testimonium conscientiæ nostræ* (*II Cor.* I, 12). Vides apud sapientem vacare nihil? Sermo, cogitatio, conversatio, et si quid aliud est ex eo, quidni totum Dei agricultura, Dei ædificatio est, et vinea Domini sabaoth? Quid denique illi de se perire possit, quando et folium ejus non defluet?

4. Cæterum, tali vineæ nunquam infestationes, nunquam insidiæ deerunt. Nempe ubi multæ opes, multi sunt et qui comedunt eas (*Eccle.* V, 10). Sapiens erit sollicitus servare vineam suam non minus quam excolere, nec sinet eam vorari a vulpibus. Pessima vulpes occultus detractor, sed non minus nequam adulator blandus. Cavebit sapiens ab his. Dabit operam, sane quod in ipso est, capere illos qui talia agunt; sed capere beneficiis atque obsequiis monitisque salutaribus, et orationibus pro eis ad Deum. Non cessabit istiusmodi carbones ignis congerere super caput maledici (*Rom.* XII, 20), et item super adulatoris, quousque, si fieri potest, et illi invidiam, et isti simulationem de corde tollat, faciens **1483** mandatum sponsi dicentis : *Capite nobis vulpes parvulas quæ demoliuntur vineas*. An non tibi captus ille videtur, qui suffusus ora rubore, quippe proprium erubescens judicium, ipse suæ confusionis et pœnitudinis testis est; sive quod oderit hominem amore dignissimum; sive quod dilexerit tantum verbo et lingua eum, a quo sedigi opere et veritate vel vero expertus est? Captus plane, et captus Domino, secundum quod nominatim ipse expressit : *Capite*, inquiens, *nobis*. Utinam ego omnes adversantes mihi sine causa ita capere possim, ut Christo eos vel restituam, vel acquiram! Sic, sic confundantur et revereantur qui quærunt animam meam, avertantur retrorsum et erubescant, qui volunt mihi mala : quatenus inveniar et ipse obediens sponso, ut capiam et ipse vulpes, non mihi, sed ipsi (223). Sed reflectatur sermo ad sui principium, ut suo ordine series explanationis procedat.

5. *Capite nobis vulpes parvulas quæ demoliuntur vineas*. Locus moralis est; et juxta morum disciplinam nos jam ostendimus, spirituales has vineas nonnisi spirituales viros esse, quorum cum omnia interiora culta sint, omniaque germinantia, omnia fructificantia et parturientia et spiritum salutis, quomodo de regno Dei dictum est; ita de his vineis Domini sabaoth æque dicere possumus, quoniam intra nos sunt (*Luc.* XVII, 21). Denique, in Evangelio legitur, datum iri gentibus regnum Dei facientibus fructus ejus (*Matth.* XXI, 43). Hi sunt quos Paulus enumerat, dicens : *Fructus autem Spiritus est charitas, gaudium, pax, patientia, longanimitas, bonitas, benignitas, mansuetudo, fides, modestia, continentia, castitas* (*Galat.* V, 22, 23). Fructus isti, profectus nostri. Hi accepti sponso, quia ipsi cura est de nobis. Num de virgultis cura est Deo? Homines, non arbores amat Homo Deus, et nostros profectuos suos fructus reputat. Tempus horum diligenter observat, arridet apparentibus, et sollicitus satagit ne pereant nobis, cum apparuerint; imo vero ne pereant sibi : se enim reputat tanquam nos. Ideoque providens capi sibi jubet insidiantes vulpeculas, novellos fructus ipsæ præripiant. *Capite*, inquit, *nobis vulpes parvulas, quæ demoliuntur vineas*. Et quasi quis dicat : Præpropere times, nondum venit fructuum tempus : Non est ita, inquit : *nam vinea nostra floruit*. Post flores non est fructuum mora; adhuc illis cadentibus isti erumpunt illico, illico incipiunt apparere.

6. Parabola ista instantis est temporis. Videtis istos novitios? Nuper venerunt, nuper conversi sunt.

(223) Sic tres manuscripti : at duo alii cum editis *non modo in capiendo vulpes sed et in capiendo ipsi*.

Non possumus de ipsis dicere, quia vinea nostra floruit : floret enim. Interim, quod in eis apparere videtis, flos est : fructum tempus nondum advenit. Flos novella conversatio est, flos formula recens vitæ emendatioris est. Induerunt sibi faciem disciplinatam, et bonam totius corporis compositionem. Placent, fateor, quæ in facie sunt : negligentior utique is qui foris apparet corporum cultus est vestium, sermo rarior, vultus hilarior, aspectus verecundior, incessus maturior. Verum quia hæc, noviter cœpere, ipsa sui novitate flores censenda sunt, et spes fructuum, magis quam fructus. Vobis, filioli, non timemus a fraude vulpium, quæ fructibus magis, quam floribus invidere noscuntur. Vestrum aliunde periculum est. Ustionem certe metuo floribus; non subreptionem, sed ustionem a frigore. Aquilo mihi suspectus est, et frigora matutina, quæ intempestivos flores solent perdere, fructus præripere. Itaque ab aquilone panditur vestrum malum, A facie frigoris ejus quis sustinebit! (*Psal.* CXLVII, 17.) Hoc frigus si semel animam (animæ quidem, ut assolet, incuria spiritu dormitante) pervaserit, ac nemine deinde, quod absit! inhibente ad interiora ejus pervenerit, descenderit in viscera cordis et sinum mentis, concesserit affectiones, occupaverit consilii semitas, perturbaverit judicii lumen, libertatem **1484** addixerit spiritus : mox, ut in corpore solet evenire frebricitantibus, subit quidam animi rigor, et vigor lentescit, languor fingitur virium horror austeritatis intenditur, timor sollicitat paupertatis, contrahitur animus, subtrahitur gratia, protrahitur longitudo vitæ, sopitur ratio, spiritus exstinguitur, defervescit novitius fervor, ingravescit tepor fastidiosus, refrigescit fraterna charitas, blanditur voluptas, fallit securitas, revocat consuetudo Quid plura? Dissimulatur lex, abdicatur jus [*alias* adjudicatur jus], fas proscribitur, derelinquitur timor Domini. Dantur postremo impudentiæ manus : præsumitur ille temerarius, ille pudendus, ille turpissimus, plenus ille ignominia et confusione saltus de excelso in abyssum, de pavimento in sterquilinium, de solio in cloacam, de cœlo in cœnum, de claustro in sæculum, de paradiso in infernum. Principium et originem hujus pestis, et vel qua arte vitetur, vel qua superetur virtute, non est hujus, temporis demonstrare : alias erit hoc; nunc cœpta prosequamur.

7. Ad provectiores et firmiores sermo est retorquendus, ad vineam quæ jam floruit, cui quidem etsi non est quod floribus formidet a frigore, sed non fructus securi sunt a vulpibus. Dicendum apertius quid sint spiritualiter hæ vulpes, cur pusillæ dicantur, cur jubeantur potisimum capi, et non abigi, vel occidi : etiam introducenda diversa genera harum bestiarum ad majorem audientium notitiam et cautelam : non sane sermone isto, ut fastidio consulamus, et nostræ devotionis alacritas perpetuetur in gratia et confessione gloriæ magni Ecclesiæ Sponsi Domini nostri Jesu Christi, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

SERMO LXIV.

De tentationibus monachorum provectorum, quas patiantur vulpes, seu tentationes magis sibi infestas. Item de hæreticis, vulpibus Ecclesiæ, capiendis.

1. Adsum promissioni meæ. *Capite nobis vulpes parvulas, quæ demoliuntur vineas: nam vinea nostra floruit* (*Cant.* II, 15). Vulpes, tentationes sunt. Necesse est ut veniant tentationes. Quis enim coronabitur, nisi qui legitime certaverit? (*II Tim.* II, 3) aut quomodo certabuut, si desit qui impugnet? Tu ergo accedens ad servitutem Dei, sta in timore, et præpara animam tuam ad tentationem (*Eccli.* II, 1), certus omnes qui pie volunt vivere in Christo, persecutionem passuros (*II Tim.* III, 12). Porro tentationes diversæ sunt, pro temporum diversitate. Et initiis quidem nostris, tanquam novellarum teneris floribus plantationum, in evidenti vis algoris incumbit, cujus meminimus in sermone altero, et incipientes ab hac peste cautos reddidimus (*Supra*, serm. 63, n. 6). Jam vero proficientium sanctioribus studiis minime quidem sese opponere contrariæ virtutes aperte audent, sed solent in occulto insidiari, quasi quædam fraudulentæ vulpeculæ; specie quidem virtutes, re autem vitia. Quantos, verbi gratia, ingressos vias vitæ, progressos ad meliora, super semitas justitiæ bene secureque proficiscentes et proficientes, fraude, proh pudor! vulpium harum turpiter supplantatos expertus sum, et sero in se virtutum suffocatos plangere fructus!

2. Vidi ego hominem currentem bene; et ecce cogitatio : quidni vulpecula fuit? Quantis, inquit, bonum, quo solus fruor, si essem in patria, possem utique impertiri fratribus et cognatis, notis et amicis? Amant me, et facile acquiescerent suadenti. Utquid perditio hæc? Vado illuc, et salvo multos ex illis, et me pariter. Nec verendum in loci mutatione. Etenim, dum benefaciam, quid interest ubi? nisi quod illic procul dubio satius, ubi fructuosius degam. Quid plura? It, et perit miser, non tam exsul ad patriam, quam carnis reversus ad vomitum. Et se perdidit infelix, **1485** et suorum acquisivit neminem. En una vulpecula, ista videlicet frustratoria spes, quam habuit in acquisitione suorum. Potes tu quoque per te ipsum in te ipso alias atque alias similes huic invenire seu advertere, si non negligas.

3. Vis tamen ut unam adhuc ego ostendam tibi? Facio etiam et tertiam, et quartam quoque demonstrabo, si te ad capiendas eas, quas forte ex his in tua adverteris vinea, invenero vigilantem. Interdum bene proficientis cujuspiam, cum sibi profusius aliquid supernæ gratiæ senserit irrorari, subit animum desiderium prædicandi, non quidem ad parentes et propinquos, juxta illud : *Continuo non acquievi, carni et sanguini* (*Galat.* I, 16); sed quasi purius, fructuosius, fortiusque, passim ad extraneos et ad omnes. Caute omnino. Sane timet propheticum incurrere maledictum, si quæ in abscondito accepit frumenta, abscondat in populis (*Prov.* II,

26) : et contra Evangelium facere, nisi quæ in aure audivit, prædicaverit super tecta (*Matth.* x, 27). Vulpes est, atque illa priore eo nocivior, quo occultior veniens. Sed capio tibi eam. Primus Moyses dicit : *Non arabis in primogenito bovis* (*Deut.* xv, 19). Hoc Paulus interpretans : *Non neophytum*, inquit, *ne in superbiam elatus, incidat in judicium diaboli* (*I Tim.* III, 6) : et rursum, *Nec quisquam*, inquit, *sumit sibi honorem, sed qui vocatur a Deo tanquam Aaron* (*Hebr.* v, 4); item ipse : *Quomodo prædicabunt*, ait, *nisi mittantur*? (*Rom.* x, 15.) Et scimus monachi officium esse non docere, sed lugere. Ex his similibusque collectis mihi texo rete, et capio vulpem, ne demoliatur vineam. Ex his nempe claret et certum est, quod publice prædicare nec monacho convenit, nec novitio expedit, nec non misso licet. Porro contra hæc tria venire, quanta conscientiæ demolitio est? Ergo quidquid tale animo suggeratur, sive sit illud tua cogitatio, sive immissio per angelum malum, dolosam agnosce vulpeculam, id est malum sub specie boni.

4. Sed aspice aliam. Quantos ex monasteriis spiritu ferventes eremi solitudo suscepit, et aut tepefactos evomuit, aut tenuit contra eremi legem, non modo remissos, sed etiam dissolutos? Sicque apparuit vulpeculam adfuisse, ubi tanta facta est vastatio vineæ, id est vitæ et conscientiæ hominis detrimentum. Cogitabat, si solus degeret, multo se copiosiores fructus spiritus percepturum, quippe qui in communi vita tantum spiritualis gratiæ fuisset expertus. Et bona visa est sua cogitatio sibi ; sed rei exitus indicavit, magis eamdem illi cogitationem vulpem demolientem fuisse.

5. Quid illud quod nos quoque toties in domo ista, et tam graviter inquietat, notabilem loquor quorumdam, qui inter nos sunt, superstitiosamque abstinentiam ex qua se omnibus, sibique omnes molestos reddunt? Quomodo non hæc ipsa discordia tam generalis, et suæ ipsius conscientiæ dissipatio est, et, quod in ipso est, et grandis vineæ hujus, quam plantavit dextera Domini, vestræ scilicet omnium unanimitatis, demolitio? Væ homini per quem scandalum venit ! (*Matth.* xviii, 7.) *Qui scandalizaverit*, inquit, *unum de his pusillis* (*Marc.* ix, 41) : durum est quod sequitur. Quanto duriora meretur, qui tantam, et tam sanctam multitudinem scandalizat? Judicium prorsus durissimum portabit quicunque est ille. Sed hæc alias.

6. Nunc vero intendamus his, quæ a Sponso dicuntur super pusillis et astutis his animalibus demolientibus vineas. Pusillis dixerim, non malitia, sed subtilitate. Astutum siquidem natura hoc genus est animantis, promptumque admodum ad nocendum in occulto : et videtur mihi congruentissime designare subtilissima quædam vitia specie palliata virtutum, qualium utique formam præmissis ad notitiam exemplis, paucis licet, jam aliquantisper expressi. Nec enim aliter nocere queunt, nisi quod se virtutes virtutum 1486 quadam similitudine mentiuntur. Sunt autem aut cogitationes hominum vanæ, aut factæ immissiones per angelos malos, angelos Satanæ, qui se transfigurant in angelos lucis (*II Cor.* II, 14), parantes sagittas suas in pharetra, hoc est in occulto, ut sagittent in obscuro rectos corde (*Psal.* x, 2). Unde et pusillas eas propter hoc reor dici, quod cum cætera vitia quadam quasi corpulentia sui manifestate se præbeant, hoc genus pro sui subtilitate haud facile agnosci, et ideo nec caveri possit, nisi duntaxat a perfectis et exercitatis, et quid habeant illuminatos oculos cordis ad discretionem boni et mali, maximeque ad discretionem spirituum, qui cum Apostolo possint dicere, quia non ignoramus astutias Satanæ, neque cogitationes ejus (*II Cor.* II, 11). Et vide ne forte ob hoc a sponso jubeantur, non quidem exterminari, vel abigi, vel occidi, sed capi : quod videlicet hujusmodi spirituales, do osasque bestiolas omni vigilantia et cautela observari oporteat et examinari, et sic capi, id est comprehendi, in astutia sua. Ergo, cum proditur dolus, cum fraus aperitur, cum convincitur falsitas; rectissime tunc dicitur capta vulpes pusilla, quæ demoliebatur vineam. Denique, dicimus hominem in sermone capi, sicut habes in Evangelio, quia *convenerunt Pharisæi in unum, ut caperent Jesum in sermone* (*Matth.* xxii, 15).

7. Ita ergo sponsus capi jubet vulpes pusillas, quæ demoliuntur vineas, id est deprehendi, convinci, prodi. Solum hoc malignitatis genus id proprium habet, ut agnitum jam minime noceat, ita ut agnosci, sit illi expugnari. Quis enim, nisi demens, comperta decipula sciens et prudens pedem mittit in illam? Sufficit proinde si capiantur quæ ejusmodi sunt, hoc est, si prodas et deducas ad medium ; quippe quibus apparere, perire est. Non sic cætera vitia. Nempe manifeste veniunt, manifeste nocent; scientes captivant, superant reluctantes, utpote vi, non dolo agentia. Ergo contra hujusmodi aperte sævientes bestias non investigatione opus est, sed refrenatione. Solas has vulpes parvulas, dissimulatrices maximas, quia proditæ jam non nocent, sufficit educi in lucem, et capi in calliditate sua. Nam foveas habent. Tali itaque ex causa vulpes istæ et capi jubentur, et parvulæ describuntur. Vel ideo parvulæ, ut nascentia vitia in ipso ortu, donec utique parvula sunt, vigilanter observans illico comprehendas, ne crescentia plus noceant et difficilius capiantur.

8. Et si juxta allegoriam Ecclesias vineas, vulpes hæreses, vel potius hæreticos ipsos intelligamus : simplex est sensus, ut hæretici capiantur potius, quam effugentur. Capiantur, dico, non armis, sed argumentis, quibus refellantur errores eorum ; ipsi vero, si fieri potest, reconcilientur catholicæ, revocentur ad veram fidem (224). Hæc est enim voluntas ejus qui vult omnes homines salvos fieri, et

(224) Ita et Augustinus, epist. 100, ad Donatum proconsulem Africæ, num. 1 : « Corrigi eos » (Donatistas) « cupimus, non necari; nec disciplinam circa eos negligi volumus, nec suppliciis quibus di-

ad agnitionem veritatis venire (*I Tim.* II. 4). Hoc denique velle se perhibet, qui non simpliciter, *capite vulpes*, sed, *capite*, inquit, *nobis vulpes*. Sibi ergo et sponsæ suæ, id est catholicæ, jubet acquiri has vulpes, cum ait, *Capite* eas *nobis*. Itaque homo de Ecclesia exercitatus et doctus, si cum hæretico homine disputare aggreditur, illo intentionem suam dirigere debet, quatenus ita errantem convincat, ut et convertat, cogitans illud apostoli Jacobi : Quia *qui converti fecerit peccatorem ab errore viæ suæ, salvabit animam ejus a morte, et operit multitudinem peccatorum* (*Jac.* v. 20). Quod si reverti noluerit, nec convictus post primam jam et secundam admonitionem, utpote qui omnino subversus est; erit secundum Apostolum devitandus (*Tit.* III, 10). Ex hoc jam melius, ut quidem ego arbitror, effugatur, aut etiam religatur (225), quam siniturvineas demoliri.

9. Nec propterea sane nihil se egisse putet qui hæreticum vicit et convicit, hæreses confutavit, verisimilia 1487 a vero clare aperteque distinxit; prava dogmata, plana et irrefragabili ratione prava esse monstravit; pravum denique intellectum, extollentem se adversus scientiam Dei, in captivitatem redegit. Nempe cepit nihilominus, qui talia operatus est, vulpem, etsi non ad salutem illi; et cepit eam sponso et sponsæ, quamvis aliter. Nam, etsi hæreticus non surrexit de fæce, Ecclesia tamen confirmatur in fide : et quidem de profectibus sponsæ sponsus sine dubio gratulatur. Gaudium etenim Domini est fortitudo nostra (*II Esdr.* VIII, 10). Denique non putat a se aliena lucra nostra, qui se nobis tam dignanter associat, dum jubet capi vulpes, non sibi, sed nobis secum. *Capite*, inquiens, *nobis*. Advertere est enim quod ait, *nobis*. Qui hac voce socialius? An non tibi videtur hoc dicere, quasi quidam pater familias, qui per se nihil habeat, sed omnia communia cum uxore et filiis atque domesticis? Et qui loquitur Deus est minime tamen ut Deus id loquitur, sed ut sponsus.

10. *Capite nobis vulpes*. Vides quam socialiter loquitur, qui socium non habet? Poterat dicere : Mihi, sed maluit, *nobis*, consortio delectatus. O suavitatem! o gratiam! o amoris vim! Itane summus omnium unus factus est omnium? Quis hoc fecit? Amor, dignitatis nescius, dignatione dives, affectu potens, sussu efficax. Quid violentius? Triumphat de Deo amor. Quid tamen tam non violentum? Amor est. Quæ est ista vis, quæso, tam violenta ad victoriam, tam victa ad violentiam? Denique semetipsum exinanivit (*Philipp.* II, 7), ut scias amoris fuisse, quod plenitudo effusa est, quod altitudo adæquata est, quod singularitas associata est. Cum quonam tibi, o admirande sponse, tam familiare consortium? *Nobis*, inquis, *capite*. Cui tecum? an Ecclesiæ de gentibus? De mortalibus et peccatoribus collecta est. Illam scimus quæ sit. Sed tu quis es, Æthiopissæ hujus tam devotus, tam ambitiosus amator? Sane non alter Moyses, sed plus quam Moyses (*Num.* XII, 1). Num tu ille es speciosus forma præ filiis hominum? (*Psal.* XLIV, 3.) Parum dixi; candor es vitæ æternæ, splendor et figura substantiæ Dei (*Hebr.* I, 3); postremo super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen (*Rom.* IX, 5).

(225) Quid sic hæreticum religari apud Bernardum, intelligitur ex sequentis sermonis num. 1, ubi hæreticus dicitur « foris religatus condemnata impietate et impio foras misso. »

ADMONITIO IN DUOS SERMONES SEQUENTES.

Epistolæ Evervini, hucusque inter sermones hic editæ, locum opportuniorem assignavimus inter epistolas diversorum ad Bernardum. Vide Opp. tom. I col. 676. EDIT.

SERMO LXV.

De clandestinis hæreticis, quorum præposteram religionem et studium occultandi mysteria sua, nec non scandalosum feminarum contubernium perstringit.

1. Duos vobis super uno capitulo disputavi sermones exercendi sunt. Sic igitur eorum peccata compesce, ut sint quos peccasse pœniteat, » etc. Idem epist. 133, 134 et 139, hortatur Marcellinum et Apringium præfectos, ut hæreticos puniant, citra supplicium capitis, memores christianæ mansuetudinis. Verum epist. 43, ad Vincentium, multis ostendit, terrore et legum rigore salubriter hæreticos constringi ad fidem catholicam. Se quidem ejus aliquando sententiæ fuisse, nulla vi cum hæreticis sed sola prædicatione agendum : nunc aliorum sententiis et exemplis inductum mutasse sententiam atque arbitrari, leges et arma principum recte implorari adversus hæreticos, modo id fiat animo corrigendi. Utitur ad hoc peridoneo simili, de phrenetico in præceps currente, cui manus et vincula injicere beneficium censeri debet. Confirmat exemplo. Circumcellionum, quorum multos jam habebat Ecclesia catholicos : « Qui tamen, » inquit num. 2, « ad hanc sanitatem non perducerentur, nisi legum istarum quæ tibi » (Vincentio Rogatiano) « displicent, vinculis tanquam phrenetici ligarentur. » Unde post multa subdit, num. 17 : « His ergo exemplis a collegis meis mihi propositis cesai. Nam mea primitus sententia non erat, nisi neminem ad unitatem Christi esset cogendum; verbo esse agendum, disputatione pugnandum, ratione vincendum, ne fictos catholicos haberemus, quos apertos hæreticos noveramus. Sed hæc opinio mea, non contradicentium verbis, sed demonstrantium superebatur exemplis. Nam primo mihi opponebatur civitas mea, quæ cum tota esset in parte Donati, ad unitatem catholicam timore legum imperialium conversa est : quam nunc videmus ita hujus vestræ animositatis perniciem detestari, ut in ea nunquam fuisse credatur, » etc. Rationem, cur præter doctrinam, vim et terrorem adhibere oporteat, eadem epistola paucis indicat. « Nam si docerentur, » inquit num. 3, « et non terrerentur; vetustate consuetudinis obdurati ad capessendam viam salutis pigrius moverentur. » Ita Augustinus, a cujus vestigiis non solet discedere Bernardus. Unde et serm. 66 in Cant. num. 12, ita ait : « Fides suadenda est, non imponenda. Quanquam melius procul dubio gladio coercerentur, illius videlicet, qui non sine causa gladium portat, quam in suum errorem multos trajicere permittantur. » Hinc patet facilis modus conciliandi diversas in hac quæstione sententias : nempe, de quorum facili conversione spes est, tractentur mitius, et doceantur potius quam cogantur. At qui virus perfidiæ in plures diffundere moliuntur, legum severitate premantur. Confer epist. 365.

mones : tertium paro [*alias*, edere paro], si audire non tædeat. Et necessarium reor. Nam quod ad nostram quidem spectat domesticam vineam, quæ vos estis, satis me arbitror in duobus fecisse sermonibus pro munimento illi adversus insidias tripartiti generis vulpium, qui sunt adulatores, detractores, ac seductorii quidam spiritus, gnari et assueti mala sub specie boni inducere. Verum dominicæ vineæ non ita. Illam loquor, quæ implevit terram, cujus et nos portio sumus : vineam grandem nimis, Domini plantatam manu, redemptam sanguine, rigatam verbo, propagatam gratia, fecundatam spiritu. Ergo plus proprii curam gerens, in commune minus profui. Movet me autem pro ipsa multitudo demolientium eam, defensantium paucitas, difficultas defensionis. Difficultatem occultatio facit. Nam cum Ecclesia semper ab initio sui vulpes habuerit, cito omnes compertæ et captæ sunt. Confligebat hæreticus palam (nam inde hæreticus maxime, quod palam vincere cupiebat), et succumbebat. Ita ergo facile illæ capiebantur vulpes. Quid enim si posita in lucem veritate hæreticus in suæ pertinaciæ tenebris remanens, solus foris religatus aresceret? **1488-1491** Nihilominus capta reputabatur vulpes, condemnata impietate, et impio foras misso, ostentui utique jam victuro, non fructui. Ex hoc, juxta prophetam, erant illi ubera arentia, et venter sterilis (*Ose.*, XI, 14); quia non repullulat error publice confutatus, et falsitas aperta non germinat.

2. Quid faciemus his malignissimis vulpibus, ut capi queant, quæ nocere quam vincere malunt, et ne apparere quidem volunt, sed serpere? Omnibus una intentio hæreticis semper fuit captare gloriam, de singularitate scientiæ. Sola ista malignior cæteris versutiorque hæresibus, damnis pascitur alicnis, propriæ negligens. Docta, credo, exemplis veterum, quæ proditæ evadere non valebant, sed confestim capiebantur, cauta est novo maleficii genere operari mysterium iniquitatis, eo licentius quo latentius. Denique indixere, ut dicitur, latebras sibi, firmaverunt sibi sermonem nequam. Jura, perjura ; secretum prodere noli. Enimvero alias ne tenuiter quidem jurare ullatenus acquiescunt, propter illud de Evangelio : *Non jurare neque per cælum, neque per terram* (*Matth.* v, 34, 35), etc. O stulti et tardi corde, repleti plane Pharisaico spiritu liquantes culicem, et camelum glutientes! (*Matth.* XXIII, 24). Jurare non licet, et pejerare licet? An in hoc solo utrumque licet? De quonam mihi Evangeliorum loco producitis istam exceptionem, qui ne iota quidem, ut falso gloriamini, præteritis? Patet vos et superstitiose observare de juramento, et flagitiose præsumere de perjurio O perversitatem! Quod ad cautelam consultum est, videlicet, *non jurare;* hoc isti mandati vice tam contentiose observant : et quod immobili jure sancitum est non pejerandum scilicet, hoc tanquam indifferens pro sua voluntate dispensant. Non inquiunt, sed ne mysterium publicemus. Quasi gloria Dei non sit revelare sermonem. An Dei invident gloriæ; Sed magis credo quod pandere erubescant scientes inglorium. Nam nefanda et obscena dicuntur agere in secreto, siquidem et vulpium posteriora fetent.

3. Sed taceo quæ negarent : ad manifesta respondeant. An juxta Evangelium cavent sanctum dare canibus, et margaritas porcis (*Matth.* VII, 6)? At istud aperte fateri est, se non esse de Ecclesia, qui omnes qui de Ecclesia sunt, canes censent et porcos. Sine exceptione enim omnibus qui de sua secta non sunt, suum illud, quidquid est, subtrahendum exstimant. Cæterum hoc etsi sentiant, non respondebunt, ne manifesti fiant, nempe quod omni modo fugiunt, sed non effugient. Responde mihi, o homo, qui plus quam oportet sapis, et plus quam dici potest desipis. Dei est, an non, mysterium quod occultas? Si est, cur non ad ejus gloriam pandis? Nam gloria Dei, revelare sermonem. Si non, cur fidem habes in eo quod non est Dei, nisi quia hæreticus es? Aut igitur Dei secretum ad Dei gloriam prodant; aut Dei negent mysterium, et minime se hæreticos negent; aut certe nihilominus manifestos se fateantur inimicos gloriæ Dei; qui nolunt manifestum fieri, quod ei norunt fore ad gloriam. Stat nempe Scripturæ veritas : *Gloria regnum celare verbum, gloria Dei revelare sermonem* (*Pr.* XXV, 2) (226). Non vis tu revelare? Non ergo vis Deum glorificare. Sed forte recipit Scripturam hanc. Ita est : solius Evangelii se profitentur æmulatores, et solos. Respondeant proinde Evangelio. *Quod dico*, ait, *in tenebris, dicite in lumine ; et quod in aure auditis, prædicate super tecta* (*Matth.* x, 27). Jam non licet silere. Usquequo occultum tenetur, quod palam Deus fieri jubet? Usquequo opertum est Evangelium vestrum? Suspicor; vestrum non est Pauli : nam ille suum fatetur opertum non esse. *Etsi*, inquit, *opertum est Evangelium meum, in his opertum est qui*

(226) In similem sensum hæc verba Scripturæ accepit S. Gregorius Magnus, lib. 1 in Ezech. hom. 6, init. Cum tamen hodie sensu plane contrario legantur in editione Vulgata, hoc modo : *Gloria Dei est celare verbum et gloria regum investigare sermonem* Unde monet Cornelius a Lapide in hunc locum, crassum mendum esse in Gregorio : et non tantum verba Scripturæ corrigit, sed et Gregorii verba, contra ejus mentem et institutum, nisi fallor, immutat. Nam mens Gregorii est eo loco : Prophetica quidem mysteria obscura esse; attamen quia ad Dei gloriam spectat, mysteria sermonis ejus aperire in hoc nobis incumbendum, etc. Eodem plane sensu his verbis utitur Bernardus hoc sermone. Hæc non ad culpandum genuinam lectionem, sed ad ostendendum quomodo Patres legerint, prout eorum lectio passim plurimis in locis a nostra Vulgata dissidet. Quis autem putet singulis locis ad normam Vulgatæ corrigendos? Illud hic obiter monemus, sententiæ Salomonis, juxta lectionem Patrum, apprime congruere illam angèli Raphaelis ad utrumque Tobiam : *Etenim sacramentum regis abscondere bonum est : opera autem Dei revelare, honorificum.* Tob. cap. XII, ℣ 7. Alioquin de conciliatione hujus sententiæ cum gnoma Salomonis viderint interpretes. Vulgatæ favet græcum LXX.

pereunt (*II Cor.* IV, 3). Videte ne vos diceret, apud quos Evangelium invenitur opertum. Quid apertius quod pereatis? An forte nec Paulum **1192** recipitis? De quibusdam ita audivi. Non enim inter vos omnes per omnia concordatis, etsi a nobis omnes dissentiatis.

4. At vero eorum verba, et scripta, et traditiones, qui corporaliter cum Salvatore fuerunt, pari auctoritate Evangelii cuncti, ni fallor, indifferenter recipitis. Nunquid illi opertum tenuere Evangelium suum? Nunquid in Deo carnis infirma, mortis horrida, crucis ignominiam tacuere? Et quidem in omnem terram exivit sonus eorum (*Psal.* XVIII, 5). Ubi apostolica forma et vita, quam jactatis? Illi clamant, vos susurratis; illi in publico, vos in angulo; illi ut nubes volent (*Isai.* LX, 8), vos in tenebris ac subterraneis, domibus delitescitis. Quid simile illis in vobis ostenditis? An quod vobiscum mulierculas non utique circumducitis, sed includitis? Non æque comitatio, ut cohabitatio, suspicioni patet. Verum quisnam de illis sinistrum quidpiam suspicaretur, qui mortuos suscitabant? Fac tu similiter, et una recubantem putabo feminam virum. Alioquin temere tibi usurpas illorum dispensationem, quorum sanctitatem non habes. Cum femina semper esse, et non cognoscere feminam, nonne plus est quam mortuum suscitare? Quod minus est non potes; et quod majus est vis credam tibi? Quotidie latus tuum ad latus juvenculæ est in mensa; lectus tuus ad lectum ejus in camera, oculi tui ad illius oculos in colloquio, manus tuæ ad manus ipsius in opere: et continens vis putari? Esto ut sis: sed ego suspicione non careo. Scandalo mihi es: tolle scandali causam, quo te probes verum, ut jactitas, Evangelii æmulatorem. Quis scandalizaverit unum de Ecclesia, nonne Evangelium condemnat illum? Tu Ecclesiam scandalizas. Vulpes es demoliens vineam. Juvate me, socii, ut capiatur; vel potius capite vos nobis eam, o angeli sancti. Versuta est valde, operta est iniquitate et impietate sua. Plane tam pusilla atque subtilis, ut facile quidem humanos frustretur obtutus. Nunquid et vestros? Propterea vox illa ad vos, utpote sodales sponsi: *Capite nobis vulpes parvulas* (*Cant.* II, 15). Ergo facite quod jubemini; capite nobis hanc tam versipellem vulpeculam, quam ecce jamdiu frustra insequimur. Docete et suggerite, qualiter fraus deprehendatur. Hoc enim est cepisse vulpem; quia longe plus nocet falsus catholicus, quam si verus appareret hæreticus (227). Non est autem hominis scire quid sit in homine, nisi quis forte ad hoc ipsum fuerit vel illuminatus Spiritu Dei, vel angelica informatus industria. Quos signum dabitis, ut palam fiat pessima hæresis hæc, docta mentiri non lingua tantum, sed vita?

5. Et quidem recens vastatio vineæ vulpem indicat adfuisse: sed nescio qua arte fingendi ita sua confundit vertigia callidissimum animal, ut qua vel intret, vel exeat, haud facile queat ab homine deprehendi. Cumque pateat opus, non apparet auctor; ita per ea quæ in facie sunt, cuncta dissimulat. Denique si fidem interroges, nihil christianius; si conversationem, nihil irreprehensibilius: et quæ loquitur, factis probat. Videas hominem in testimonium suæ fidei frequentare ecclesiam, honorare presbyteros, offerre munus suum, confessionem facere, sacramentis communicare. Quid fidelius? Jam quod ad vitam moresque spectat, neminem circumvenit, neminem supergreditur, neminem concutit. Pallent iusuper ora jejuniis, pacem non comedit otiosus, operatur manibus unde vitam sustentat. Ubi jam vulpes? Tenebamus eam: quomodo elapsa est e manibus? Quomodo tam repente disparuit? Instemus, investigemus: a fructibus ejus cognoscemus eam. Et certe vinearum demolitio testatur vulpem. Mulieres, relictis viris, et item viri, dimissis uxoribus, ad istos se conferunt. Clerici et sacerdotes, populis ecclesiisque relictis, intonsi et barbati apud eos inter textores et textrices **1193** plerumque inventi sunt. An non gravis demolitio ista? an non opera vulpium hæc?

6. Verum non apud omnes forte ista tam manifesta deprehenduntur: et si sint, non est unde probentur. Quonam modo capimus illos? Revertamur ad consortium et contubernium feminarum hoc enim inter eos nemo qui careat. Interrogo unum quempiam horum. Heus tu, bone vir! quænam hæc mulier, et unde hæc tibi? Uxorne tua? Non, inquit, nam voto meo istud non convenit. Filia ergo? Non. Quid igitur? Non soror, non neptis, non aliquo saltem propinquitatis vel affinitatis gradu attinens tibi? Nullo prorsus. Et quomodo tuta tibi cum ista continentia tua? Sane nec licet tibi istud. Cohabitationem, si nescis, virorum et feminarum in iis qui vovere continentiam, Ecclesia vetat (228). Si non vis scandalizare Ecclesiam, ejice feminam. Alioquin ex hoc uno cætera, quæ non adeo manifesta sunt, procul dubio credibilis fiunt.

7. Sed quo mihi, inquit, Evangelii loco monstras prohibitum istud? Evangelium appellasti; ad Evangelium ibis. Si obedias Evangelio, non facies scandalum, prohibet enim plane Evangelium scandalum fieri. Facis autem tu, istam non amovendo juxta constitutum Ecclesiæ. Suspectus eras, at nunc manifeste censebere et contemptor Evangelii, et Ecclesiæ adversator. Quid judicatis, fratres? Si pertinax fuerit ut nec obediat Evangelio, nec Ecclesiæ acquiescat, quin jam tergiversari potest? Nonne aperte vobis videtur deprehensa fraus, et comprehensa vulpes? Si non amovet feminam, non amovet scandalum; si non amovet scandalum cum amovere possit, trangressor tenetur Evangelii. Quid factura

(227) Quidam codices simpliciorem lectionem habent, *quam verus hæreticus*. Editi primi nostram præferunt cum aliis scriptis.

(228) Cap. *A nobis* de Cohabit. cler. Synod. Nicæna, can. 3 ref. cap. *Interdixit*, dist. 37, etc.

Ecclesia est, nisi ut amoveat illum qui non vult amovere scandalum, ne sit similis illi inobediens? Nam mandatum habet ex hoc in Evangelio, non parcere oculo scandalizanti se, non manui, non pedi; se eruere illum, abscindere ista, et projicere a se. *Si*, inquit, *Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus* (*Matth.* XVIII, 6-9, 17).

8. Fecimusne aliquid? Puto quia fecimus. Cepimus vulpem, quia fraudem percepimus. Manifesti sunt qui latebant falsi Catholici, veri deprædatores catholicæ. Etenim dum mecum dulces capiebas cibos (corpus dico et sanguinem Christi), dum in domo Dei ambulavimus cum consensu, fuit suadendi locus, imo opportunitas seducendi, juxta illud Sapientiæ: *Simulator ore decipit amicum suum* (*Prov.* XI, 9). Nunc autem facile, secundum sapientiam Pauli, *post unam* [*alias*, primam] *et secundam admonitionem hæreticum hominem* devitabo, *sciens quia subversus est qui ejusmodi est* (*Tit.* III, 10, 11); ac proinde cautus providere, ne jam sit et subversor. Itaque nonnihil est, juxta verbum Sapientis, in insidiis suis captos esse iniquos (*Prov.* XI, 6), illos præsertim iniquos, qui insidiis pro armis uti cauti sunt. Nam conflictus omnino ab his et defensio periit. Vile nempe genus est et rusticanum, ac sine litteris, et prorsus imbelle. Denique vulpes sunt, et pusillæ; sed neque illa, in quibus male sentire dicuntur, defensibilia sunt; nec tam subtilia, quam suasibilia, idque duntaxat mulierculis rusticis et idiotis, et quales utique omnes sunt, quotquot adhuc de secta hac esse expertus sum. Nec enim in cunctis assertionibus eorum, nam multæ sunt, novum quid aut inauditum audisse me recolo, sed quod tritum est, et diu ventilatum inter antiquos hæreticos, a nostris autem contritum et eventilatum. Dicendum tamen, et dicam quænam, illæ ineptiæ sint; partim quas sciscitantibus se Catholicis minus caute respondentes ipsi confessi sunt partim **1494** quas divisi ab invicem litigantes de invicem prodiderunt, partim quoque quas nonnulli eorum redeuntes ad Ecclesiam detexerunt: non quod ad omnes respondeam, nec enim necesse est, sed tantum ut innotescant. At istud alterius erit opus sermonis, ad laudem et gloriam nominis sponsi Ecclesiæ Jesu Christi Domini nostri, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

SERMO LXVI.

De erroribus hæreticorum circa nuptias, baptismum parvulorum, purgatorium, orationes pro defunctis et invocationem sanctorum.

1. *Capite nobis vulpes parvulas, quæ demoliuntur vineas* (*Cant.* II, 15). Ecce ego ad vulpes istas. Ipsæ sunt quæ prætergrediuntur viam, et vindemiant vineam. Non sunt contentæ deserere viam, nisi et desertare vineam possint addentes prævaricationem. Non sufficit hæreticos esse, nisi et hypocritæ sint, ut sit supra modum peccans peccatum. Hi sunt qui veniunt in vestimentis ovium ad nudandas oves et spoliandos arietes. An non tibi utraque res impleta videtur, ubi et fide plebes, et plebibus sacerdotes deprædati inveniuntur? Quinam isti prædones? Hi oves sunt habitu, astu vulpes, actu et crudelitate lupi. Hi sunt qui boni videri, non esse; mali non videri, sed esse volunt. Mali sunt, et boni videri volunt, ne soli sint mali; mali videri timent, ne parum sint mali. Etenim minus semper malitia palam nocuit, nec unquam bonus, nisi boni simulatione deceptus est. Ita ergo in malum bonorum boni apparere student; mali nolunt, ut plus liceat malignari. Neque enim est apud eos virtutes colere, sed vitia colorare quodam quasi virtutum minio. Denique superstitionis impietatem nomine religionis intitulant. Innocentiam definiunt, tantum in aperto non lædere, innocentiæ proinde solum sibi vindicantes colorem. In operimentum turpitudinis, continentiæ se insigniere voto. Porro turpitudinem in solis existimant reputandam uxoribus: cum vel sola sit ea, quæ cum uxore est, causa, quæ turpitudinem excusat in coitu. Rustieani homines sunt et idiotæ, et prorsus contemptibiles: sed non est, dico vobis, cum eis negligenter agendum. Multum enim proficiunt ad impietatem, et sermo eorum ut cancer serpit (*II Tim.* II, 16, 17).

2. Denique non neglexit Spiritus sanctus, qui de his quondam tam manifeste vaticinatus est, dicente Apostolo: *Spiritus autem manifeste dicit, quia in novissimis temporibus discedent quidam a fide, attendentes spiritibus erroris, et doctrinis dæmoniorum, in hypocrisi loquentium mendacium, et cauteriatam habentium suam conscientiam, prohibentium nubere, abstinere a cibis, quos Deus creavit ad percipiendum cum gratiarum actione* (*I Tim.* IV, 13). Istos prorsus, istos dicebat. Hi nubere prohibent, hi a cibis abstinent quos Deus creavit, de quibus postea videbimus. Nunc autem videte, si non proprie dæmonum et non hominum ludificatio hæc, secundum quod prædixerat Spiritus. Quære ab illis suæ sectæ auctorem; neminem dabunt. Quæ hæresis non ex hominibus habuit proprium hæresiarcham? Manichæi Manem habuere principem et præceptorem, Sabelliani Sabellium, Ariani Arium, Eunomiani Eunomium, Nestoriani Nestorium. Ita omnes cæteræ hujusmodi pestes, singulæ singulos magistros, homines habuisse noscuntur, a quibus originem simul duxere et nomen. Quo nomine istos titulove censebis? Nullo (229); quoniam non est ab homine illorum hæresis, neque per hominem illam acceperunt. Absit tamen ut per revelationem Jesus Christi, sed magis et absque dubio, uti Spiritus sanctus prædixit, per immissionem **1495** et fraudem dæmo-

(229) Nescio an id dicturus fuisset Bernardus, si Colonienses isti, Henricum, a quo Henriciani hæretici, auctorem habuissent. Quanquam similia utrorumque dogmata erant, ut patet conferenti epist. 240, Coloniensium duas classes notat Evervinus, quas Bernardus, nonnisi obscure, distinguit in fine sermonis 65.

niorum, in hypocrisi loquentium mandacium, prohibentium nubere!

3. In hypocrisi plane hoc et vulpina dolositate loquuntur, fingentes se amore id dicere castitatis, quod magis causa turpitudinis fovendæ et multiplicandæ adinvenerunt. Res tamen tam in aperto est, ut mirer quomodo unquam homini Christiano persuaderi potuerit, nisi quod hi adeo aut bestiales sunt, ut non advertant, qualiter omni immunditiæ laxat habenas, qui nuptias damnat; aut certe ita pleni nequitia, et diabolica malignitate absorpti, ut adverteutes dissimulent, et lætentur in perditione hominum. Tolle de Ecclesia honorabile connubium et torum immaculatum (*Hebr.* XIII, 4): nonne reples eam concubinariis, incestuosis, seminifluis, mollibus, masculorum concubitoribus, et omni denique genere immundorum? Elige ergo utrumlibet, aut salvari universa monstra hæc hominum, aut numerum salvandorum ad continentium redigi paucitatem. Quam parcus in uno! quam largus in altero! Neutrum horum competit Salvatori. Quid? coronabitur turpitudo? Nihil minus decet honestatis auctorem. Damnabitur universitas præter pauculos continentes? Non est hoc esse Salvatorem. Rara in terris continentia, neque pro tantillo quæstu ad terras plenitudo illa semetipsam exinanivit. Et quomodo de illa omnes accepimus, si solis indulsit continentibus participium sui? Non est quod ad hoc respondeant. Sed neqne ad illud credo. Si honestati in cœlis est locus, non sit autem honesto et turpi consortium, sicut non est societas luci ad tenebras: profecto neminem immundorum locus in loco salutis manet. Si quis aliter sapit, arguet illum apostolica vox, absque omni ambiguo asserens: *Quoniam, qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt* (*Galat.* v, 21). Qua jam exiet de caverna hæc insidiosa vulpecula? Puto in fovea deprehensam, in qua sibi duo quasi foramina fecerit, unum quo intret, alterum quo exeat. Nam consuevit ita. Vide ergo quomodo utrobique illi interclusus sit exitus. Si solos in cœlestibus collocat continentes, perit ex maxima parte salus; si omnem spurcitiam pariter cum continentibus collocat, perit honestum. Sed justius perit ipsa, neque hac exitura, neque illac, reclusa perpetuo, et capta in fovea quam fecit.

4. Quidam tamen dissentientes ab aliis, inter solos virgines matrimonium contrahi posse fatentur. Verum quid in hac distinctione rationis afferre possint, non video: nisi quod pro libitu quisque suo sacramento Ecclesiæ, tanquam matris viscera, dente vipereo certatim inter se dilacerare contendunt. Nam quod dicuntur prætendere de primis conjugibus, quia virgines erant; quid istud, quæso, matrimonii præjudicat libertati, quonimus et inter non virgines contrahi liceat? Sed nescio quid se in Evangelio invenisse susurrant, quod suæ ineptiæ frustra existimant suffragari. Illud credo, quod Dominus cum præmisisset testimonium de Genesi: *Et creavit hominem Deus ad imaginem et similitudinem suam, masculum et feminam creavit illos;* postea intulit; A *Ergo quod Deus conjunxit, homo non separet* (*Gen.* I, 27; *Matth.* XIX, 4, 6). Hos, inquiunt, conjunxit Deus, quia virgines ambo erant, et jam non licuit separari: non erit autem ex Deo copulatio secus præsumpta. Quis tibi dixit propterea a Deo conjunctos, quia virgines erant? Nam Scriptura hoc non loquitur. An non virgines erant, inquit? Erant; sed non est id ipsum, copulatos virgines, et copulatos quia virgines. Quanquam ne hoc quidem nominatim dictum reperies, quod virgines essent, quamvis essent. Sexuum sane expressa diversitas est, non virginitas, cum dictum est: *Masculum et feminam creavit, illos.* Merito quidem. Non enim maritalis copula corporum requirit integritatem, sed sexuum aptitudinem. Bene proinde ipsam instituens Spiritus B sanctus, sexum expressit, **1096** et virginitatem tacuit, nec dedit occasionem venandi verbum insidiosis vulpeculis. Quod utique libenter fecissent; quamvis id quoque frustra. Quid enim si dixisset: Virgines creavit illos? Num propterea continuo obtinuisses, solos virgines licere conjungi? tamen quomodo exsultasses ex sola verbi occasione? quomodo exsufflasses secundas et tertias nuptias? quomodo insultasses catholicæ, scorta lenonesque ad invicem tanto libentius conjungenti, quanto proinde eos de turpi ad honestum transire non dubitat? Fortassis et reprehenderes Deum prophetæ præcipientem fornicariam ducere (*Ose.* I, 2): nunc autem et occasio deest, et libet gratis hæreticum esse. Nam C testimonium quod usurpasti ad astruendum errorem tuum, plus ad destruendum valere inventum est; pro te facere nihil, contra te plurimum.

5. Nunc autem audi, quod te ex toto aut confundit, aut corrigit, et hæresim tuam prorsus conterit et comminuit. *Mulier quanto tempore vir ejus vivit, alligata est viro; si autem dormierit vir ejus, soluta est a lege viri; cui vult nubat, tantum in Domino* (*I Cor.* VII, 39). Paulus est qui concedit viduæ, ut cui vult nubat: et tu contra præcipis: Nulla præter virginem nubat, et hoc nonnisi virgini, ut non cui vult, nubat vel ipsa. Quid manum Dei abbrevias? quid largam benedictionem nuptiarum restringis? quid proprium vindicas virgini, quod indultum est sexui? Non concederet hoc Paulus, nisi liceret. D At parum dico, concedit: vult quoque. *Volo*, inquit, *adolescentiores nubere* (*I Tim.* V. 14): nec dubium quin viduas dicat. Quid manifestius? Ergo quod concedit, quia licet; etiam vult, quia expedit. Quod licet et expedit, hæreticus prohibet? Nihil ex hac prohibitione persuadebit, nisi quod hæreticus est.

6. Superest ut et de residuo apostolicæ prophetiæ isto aliquantulum exagitemus. Abstinent namque hi, ut prædixit ille, a cibis, quos creavit Deus ad percipiendum cum gratiarum actione (*I Tim.* IV. 3): hinc quoque hæreticos se probantes, non sane quia abstinent, sed quia hæretice abstinent. Nam et ego interdum abstineo; sed abstinentia mea satisfactio est pro peccatis, non superstitio pro impietate. Num redarguimus Paulum, quod castigat corpus suum, et in servitutem redigit? (*I Cor.* IX, 27). Abs-

tinebo a vino, quia in vino luxuria est (*Ephes.* v, 18); aut si infirmus sum, modico utar, juxta consilium Pauli (*I Tim.* v, 23). Abstinebo a carnibus, ne dum nimis nutriunt carnem, simul et carnis nutriant vitia. Panem ipsum cum mensura studebo sumere, ne onerato ventre stare ad orandum tædeat, et ne improperet etiam mihi propheta, quia panem meum comederim in saturitate (*Ezech.* XVI, 49). Sed ne simplici quidem aqua ingurgitare me assuescam, ne distensio sane ventris usque ad titillationem pertingat libidinis. Hæreticus aliter. Nempe horret lac, et quidquid ex eo conficitur : postremo omne quod ex coitu concreatur. Recte et Christiane, si non idcirco quia ex coitu, sed ne ad coitum provocent.

7. Cæterum quid sibi vult, quod ita generaliter omne quod ex coitu generatur, vitatur ? Suspicionem generat mihi observatio ista ciborum tam signanter expressa. Verumtamen si de regula medicorum hoc profers nobis, non reprehendimus curam carnis, quam nemo unquam odio habuit, si tamen non nimia fuerit. Si de disciplina abstinentium, id est spiritualium medicorum schola ; etiam virtutem approbamus, qua carnem domas, frenas libidinem. At si de insania Manichæi (230) præscribis beneficentiæ Dei, ut quod ille creavit et donavit ad percipiendum cum gratiarum actione, tu non modo ingratus, sed et censor temerarius immundum decernas, et tanquam a malo abstineas ; non plane abstinentiam collaudabo, sed exsecrabor blasphemiam : te magis immundum dixerim, qui immundum quid putas. *Omnia munda mundis*, ait ille rerum optimus æstimator; et nihil **1497** immundum, nisi ei qui immundum quid putat : *Immundis autem, et infidelibus nihil est mundum, sed polluta est eorum mens et conscientia* (*Tit.* I, 15). Væ qui respuitis cibos, quos Deus creavit, judicantes immundos et indignos, quos trajiciatis in corpora vestra : cum propterea vos corpus Christi, quod est Ecclesia, tanquam pollutos et immundos exspuerit.

8. Non ignoro, quod se et solos corpus Christi esse glorientur : sed sibi hoc persuadeant qui illud quoque persuasum habent, potestatem se habere quotidie in mensa sua corpus Christi et sanguinem consecrandi (231) ad nutriendum se in corpus Christi et membra. Nempe jactant se esse successores apostolorum, et apostolicos nominant, nullum tamen apostolatus sui signum valentes ostendere. Quousque lucerna sub modio? *Vos estis lux mundi*, dictum est apostolis : et ideo apostoli super candelabrum, ut toto luceant mundo. Pudeat successores apostolorum lucem non esse mundi, sed modii, mundi autem tenebras. Dicamus eis : Vos estis tenebræ mundi : et transeamus ad alia. Se dicunt Ecclesiam. Sed contradicunt ei qui dicit : *Non potest civitas abscondi supra montem composita* (*Matth.* v, 14-16). Itane lapidem de monte abscissum sine manibus, montem factum, et implentem mundum (*Dan.* II, 34, 35), vestris creditis inclusum antris ? Et ne hic quidem immorandum. Ipsa opinio refugit publicari suo contenta susurrio. Habet, et semper habebit intergram Christus hæreditatem suam, et possessionem suam terminos terræ. Se potius subtrahunt huic magnæ hæreditati, qui Christo illam conantur detrahere.

9. Videte detractores, videte canes. Irrident nos, quod baptizamus infantes; quod oramus pro mortuis, quod sanctorum suffragia postulamus. In omni genere hominum atque in utroque sexu festinant proscribere Christum, in adultis et parvulis, in vivis et mortuis ; hinc quidem infantibus ex impossibilitate naturæ, inde vero adultis ex difficultate continentiæ præscribentes. Porro mortuos viventium fraudantes auxiliis, viventes nihilominus sanctorum, qui decesserunt, suffragiis spoliantes. Absit! Non relinquet Dominus plebem suam, quæ est sicut arena maris, nec contentus erit paucitate hæreticorum, qui omnes redemit. Neque enim parva, sed plane copiosa apud eum redemptio. Quantus vero numerus istorum ad magnitudinem pretii? Se magis pretio fraudant, qui ipsum evacuare conantur. Quid enim si infans pro se loqui non potest, pro quo vox sanguinis fratris sui, et talis fratris, clamat ad

(230) Omnes, aut fere omnes illorum temporum hæretici Manichæorum deliriis dementati erant, ut in Præfatione generali dictum est. Nec mirum proinde, si tantopere veritatem corporis Christi in Eucharistia aversabantur, qui verum in Christo corpus fuisse negabant.

(231) Bernardus hoc in loco quibusdam fortasse videbitur hæreticis denegare potestatem consecrandi : quod quidem ad eam accedit heterodoxorum sententiam, quorum patroni fuere Donatistæ, qui a malis pollui Sacramenta, eorumque effectum impediri dicebant, ut quidquid ab iis, præsertim hæreticis, attentatum esset, tanquam infectum, atque iterandum esse docerent. Hunc errorem valide retundit S. Augustinus variis in locis, prolata contra eos antiqua Ecclesiæ consuetudine Baptismi hæreticorum non iterandi, adhibitisque perspicuis tum rationibus, tum etiam Scripturæ sacræ testimoniis. Quare merito contra eum errorem editus est hic canon 12 sess. 7, in Tridentino concilio : « Si quis dixerit ministrum, in peccato mortali existentem, modo omnia essentialia quæ ad Sacramentum conficiendum aut conferendum pertinent, servaverit, non confiteere aut conferre Sacramentum; anathema sit. » « Quæ canonis doctrina, » inquit Estius in lib. IV Sent. dist. 1, par. 25, « cum sit generalis, generaliter accipienda est de ministro quocunque, in quocunque mortali existente, sive sit occulte malus, sive manifeste; et sive adhuc catholicus sit, sive hæreticus, aut quacunque ratione. » Unde paragrapho sequenti ad hanc ex Bernardo objectionem sic respondet : « Bernardus, » inquit, « de iis loquitur, qui cum se apostolicos nominarent, et Apostolorum successores dicerent, non tamen a veris Apostolorum successoribus missi vel ordinati erant, ideoque nec veri sacerdotes. » Et certe quam sanctus Doctor ab hoc errore longe recesserit, manifestum est ex consequentibus, ubi hæreticos exagitat, quod peccatores nec dandis, nec recipiendis idoneos Sacramentis esse assererent. Aliunde nulla modo hoc in loco difficultas restat, collata superiori epistola Evervini, qui ait, hos hæreticos in eo fuisse errore, « quemlibet (sicut inter eos baptizatum dicunt) electum habere potestatem cor-

Deum de terra? Astat et clamat nihilominus mater Ecclesia. Quid tamen infans? Nonne et ipse videtur tibi inhiare quodam modo fontibus Salvatoris, vociferari ad Deum (232), suisque vagitibus clamitare : *Domine, vim patior responde pro me?* (*Isa.* XXXVIII, 14.) Flagitat auxilium gratiæ, quia vim patitur a natura [*alias*, ab origine ; *alias*, a peccato]. Clamat innocentia miseri, clamat ignorantia parvuli, clamat addicti infirmitas. Ita ergo clamant hæc omnia, sanguis fratris, fides matris, destitutio miseri, et miseria destituti : et clamatur ad Patrem. Porro Pater se ipsum negare non potest : pater enim est.

10. Nemo mihi dicat quia non habet finem, cui mater impertit suam, involvens illi in Sacramento, quousque idoneus fiat proprio, non tantum sensu, sed et assensu, evolutam puramque percipere. Nunquid breve pallium est, ut non possit ambos cooperire? Magna est Ecclesiæ fides. Nunquid minor fide Chananææ mulieris, quam constat et filiæ sufficere potuisse, et sibi? Ideo audivit : *O mulier, magna est fides tua ! fiat tibi sicut petisti* (*Matth.* XV, 28). Nunquid minor fide illorum, qui paralyticum per tegulas demittentes, animæ illi simul et corporis obtinuere salutem? Denique habes : *Quorum fidem ut vidit, ait paralytico: Confide, fili, remittuntur* **1198** *tibi peccata;* et paulo post : *Tolle grabatum tuum, et ambula* (*Matth.* IX, 2, 5, 6). Qui hæc credit, facile huic persuadebitur merito Ecclesiam præsumere, non solum parvulis baptizatis in sua fide salutem sed etiam interfectis pro Christo infantibus coronam martyrii. Quæ cum ita sint, nullum præjudicium sustinebunt regenerati de eo quod dictum est : *Sine fide impossibile est placere Deo* (*Hebr.* XI, 6), cum sine fide non sint, qui in testimonium fidei baptismi gratiam perceperunt. Sed neque de eo quod item dictum est : *Qui vero non crediderit condemnabitur* (*Marc.* XVI, 16). Quid enim credere est, nisi fidem habere ? Itaque et mulier salvabitur per generationem filiorum, si permanserit in fide cum lenitate (233) (*I Tim.* II, 15) ; et infantibus per lavacri regenerationem succurretur ; et adulti qui continere non poterunt, conjugii tricesimo fructu se rediment ; viventium quoque preces et hostias mortui, qui opus habebunt, et digni erunt, mediantibus percipient angelis; et eorum qui jam pervenerunt, viventibus adhuc nequaquam solatia deerunt per Deum qui ubique est, et in Deo nusquam affectu charitatis absentium. Nam et Christus propter hoc mortuus est et resurrexit, ut vivorum dominaretur et mortuorum (*Rom.* XIV, 9). Propter hoc quoque et infans natus est, et per singulos ætatum gradus profecit in virum, ut nulli deesset ætati.

11. Non credunt ignem purgatorium restare post mortem ; sed statim animam solutam a corpore, vel ad requiem transire, vel ad damnationem. Quærant ergo ab eo, qui dixit quoddam peccatum esse, quod neque in hoc sæculo, neque in futuro remitteretur (*Matth.* XII, 32), cur hoc dixerit, si nulla manet in futuro remissio purgatione peccati. Jam vero qui Ecclesiam non agnoscunt, non est mirum si ordinibus Ecclesiæ detrahunt, si instituta non recipiunt, si Sacramenta contemnunt, si mandatis non obediunt. « Peccatores, » inquiunt, « sunt apostolici, archiepiscopi, episcopi, presbyteri : ac per hoc nec dandis, nec accipiendis idonei sacramentis. Nunquam duo ista convenient, episcopum esse et peccatorem ?» Falsum est. Episcopus erat Caiphas : et tamen quantus peccator, qui in Dominum mortis dictabat sententiam ? Si negas episcopum, arguet te testimonium Joannis, qui eum in testimonium sui pontificatus etiam prophetasse refert (*Joan.* XI, 51). Apostolus erat Judas : et licet avarus et sceleratus, electus tamen a Domino. An tu de illius apostolatu dubitas, quem Dominus elegit ? *Nonne ego*, inquit, *vos duodecim elegi, et unus ex vobis diabolus est?* (*Joan.* VI, 71.) Audis eumdem electum apostolum, et exstitisse diabolum ; et negas posse esse episcopum, qui peccator est ? Super cathedram Moysi sederunt Scribæ et Pharisæi, et qui non obedierunt eis tanquam episcopis, inobedientiæ rei fuerunt, etiam in ipsum Dominum præcipientem, et dicentem : *Quæ dicunt facite* (*Matth.* XXIII, 2, 3). Patet ergo, quamvis Scribæ, quamvis Pharisæi, quamvis videlicet maximi peccatores ; propter cathedram tamen Moysi, ad eos quoque nihilominus pertinere quod item dixit : *Qui vos audit, me audit; et qui vos spernit, me spernit* (*Luc.* X, 16).

12. Multa quidem et alia huic populo stulto et insipienti a spiritibus erroris, in hypocrisi loquentibus mendacium, mala persuasa sunt : sed non est respondere ad omnia. Quis enim omnia novit ? Deinde labor infinitus esset, minime necessarius. Nam quantum ad istos, nec rationibus convincuntur, quia non intelligunt ; nec autoritatibus corriguntur, quia non recipiunt; nec flectuntur suasionibus, quia subversi sunt. Probatum est : mori magis eligunt, quam converti. Horum finis interitus, horum novissima incendium manet. Horum siquidem in facto Samson ex succensis vulpium caudis figura præcessit (*Judic.* XV, 4, 5). **1199** Plerumque fideles injectis manibus aliquos ex eis ad medium traxerunt. Quæsiti fidem, cam de quibus suspecti videbantur, omnia prorsus suo more negarent; examinati judicio aquæ, mendaces inventi sunt (234). Cumque jam negare non

pus Christi et sanguinem consecrandi. » Quod non immerito rejicit Bernardus.

(232) Quidam codices cum primis editis, omisso *hiniare*, legunt, *tibi quodammodo de fontibus Salvatoris vociferari ad Deum.*

(233) Varia lectio hujus loci. Gemeticensis codex habet cum Vulgata, *in fide et dilectatione cum sanctificatione et sobrietate* : Colbertinus, *in fide eum sobrietate* : S. Germani nostram præfert cum primis editis.

(234) Variæ olim purgationes in usu fuerunt in testimonium innocentiæ, vel ad diluendum objecta crimina, veluti per sacram Eucharistiam, ignem, ferrum candens, aquam frigidam, aquam ferventem, monomachiam, etc. Sed omnes canonibus, conciliis, et Pontificum decretis prohibitæ ac damnatæ. Non

possent, quippe deprehensi, aqua eos non recipiente; arrepto, ut dicitur, freno dentibus, tam misere quam libere impietatem non confessi, sed professi sunt, palam pietatem astruentes, et pro ea mortem subire parati. Nec minus parati inferre qui astabant. Itaque irruens in eos populus, novos hæreticis suæ ipsorum perfidiæ martyres dedit. Approbamus zelum, sed factum non suademus; quia fides suadenda est, non imponenda. Quanquam melius procul dubio gladio coercentur, illius videlicet qui non sine causa gladium portat, quam in suum errorem multos trajicere permittantur (235). Dei enim minister ille est, vindex in iram ei qui male agit (*Rom.* XIII, 4).

13. Mirantur aliqui, quod non modo patienter, sed et læti, ut videbatur, ducerentur ad mortem; sed qui minus advertunt, quanta sit potestas diaboli, non modo in corpora hominum, sed etiam in corda, quæ semel permissus possederit. Nonne plus est sibimet hominem injicere manus quam id libenter ab alio sustinere? Hoc autem in multis potuisse diabolum frequenter experti sumus, qui se ipsos aut submerserunt, aut suspenderunt. Denique Judas suspendit se ipsum (*Matth.* XXVII, 5), diabolo sine dubio immittente. Ego tamen majus existimo, magisque admiror, quod potuit immisisse in cor ejus ut traderet Dominum (*Joan.* XIII, 2), quam ut semetipsum suspenderet. Nihil ergo simile habent constantia martyrum, et pertinacia horum; quia mortis contemptum in illis pietas, in istis cordis duritia operatur (236). Et ideo Propheta martyris forsitan voce dicebat : *Coagulatum est sicut lac cor eorum, ego vero legem tuam meditatus sum* (*Psal.* CXIII, 70) : pro eo videlicet quod etsi pœna eadem videretur, longe diversa esset intentio; illo utique durante cor contra Dominum, isto in lege Domini meditante.

14. Quæ cum ita sint, non est opus, ut dixi, frustra multa adversus homines stultissimos atque obstinatissimos dicere : sufficit innotuisse illos ut vitentur. Quamobrem ut deprehendantur, cogendi sunt vel abjicere feminas, vel exire de Ecclesia, utpote scandalizantes Ecclesiam in convictu et contubernio feminarum. Dolendum valde, quod non solum laici principes, sed et quidam, ut dicitur, de clero, necnon de ordine episcoporum. Qui magis eos defuerunt tamen, qui hanc, cujus hic Bernardus meminit, nempe purgationem aquæ, probandam contenderent : imo qui in hanc sententiam Bernardi quoque auctoritate niterentur, idque ex loco præsenti. Verum male illos interpretari verba Bernardi, ostendit Delrio, lib. IV, Disq. Vag. cap. 4, q. 5, sect. 2. Nimirum non probat Bernardus, quasi rite legitimeque factum sit, sed quod vulgo gestum est, narrat; quando adhuc in causa hæresis vigebat hic modus examinis seu probationis, dissimulantibus magistratibus, nec ad canonum observantiam satis propensis. — Huc usque Horstius. Mabillonius hæc addit. — Judicium aquæ adeo non improbant veteres, ut illud singulari epistola probaverit Hincmarus Remorum antistes ad Hildegarium Meldensem. Probationis hujus formam habes in tomo I Analectorum nostrorum, ubi ab Eugenio II instituta dicitur.

(235) Nullo modo sibi contrarius est Bernardus in

persequi debuerant, propter quæstum sustineant, accipientes ab eis munera (237). Et quomodo, inquiunt, damnabimus nec convictos, nec confessos? Frivola satis, non ratio, sed occasio. Hoc solo, etiamsi aliud non esset, facile deprehendis, si, ut dixi, viros et feminas, qui se continentes dicunt, ab invicem separes : et feminas quidem cum aliis sui et sexus et voti degere cogas; viro æque cum ejusdem propositi viris. Per hoc enim consultum erit utrorumque voto simul et famæ, cum continentiæ suæ et testes habuerint et custodes. Quod si non sustinent, justissime eliminabuntur de Ecclesia, quam scandalizant, non solum notabili, sed etiam illicita cohabitatione. Ergo ista sufficiant pro deprehendendis harum vulpium dolis, ad dandam scientiam et cautelam dilectæ et gloriosæ sponsæ Domini nostri Jesu Christi, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula, Amen.

1500 SERMO LXVII.

De mirabili affectu dilectionis sponsæ, quem eructat propter amorem Christi sponsi.

1. *Dilectus meus mihi, et ego illi* (*Cant.* II, 16). Hactenus verba sponsi. Adsit ipse, ut digne ad gloriam ipsius et nostram ipsorum salutem, sponsæ ejus possimus investigare sermones. Neque enim tales sunt, qui a nobis considerari et discuti, prout dignum fuerit, valeant, nisi ipse fuerit dux verbi. Sunt enim quam suaves ad gratiam, tam fecundi ad sensus, tam etiam profundi ad mysteria. Cui similabo eos? Uni interim alicui epularum, quæ triplici quadam emineat gratia; deliciosa ad saporem, solida ad nutrimentum, efficax ad medicinam. Sic, inquam, sic singulus quisque sponsæ sermo, et ex eo quod suaviter sonat, affectum mulcet; et de sensuum ubertate mentem impinguat et nutrit; et de altitudine mysteriorum, dum intellectum quo plus exercet, plus terret, miro modo tumorem sanat inflantis scientiæ. Etenim si unus quispiam ex his forte, qui sibi scioli videntur, curiosius sese dederit scrutinio horum, cum viderit ingenii sui succumbere vires, et redigi in captivitatem omnem intellectum persenserit, nonne humiliatus ad illam vocem compelletur, ut dicat : *Mirabilis facta est scientia tua ex me, confortata est, et non potero ad eam?* (*Psal.* CXXXVIII, 6.)

superiori sermone 64, num. 8, ubi ait hæreticos capiendos esse, « non armis, sed argumentis; » id est, si se contineant, nec alios subvertere moliantur. Alias « melius procul dubio gladio coercentur, quam in suum errorem multos trajicere permittantur, » ut hoc loco.

(236) Similis est Augustini sententia in lib. I Operis imperfecti contra Julianum, et lib. de Patientia, cap. 17, et ex eo concilii Arausicani secundi can. 17 : « Fortitudinem Gentilium mundana cupiditas facit, fortitudinem Christianorum Dei charitas facit. »

(237) Ex eorum numero nescio an tuerit Henricus Tulli Leucorum episcopus, cui Hugo Metellus epistolam ineditam scribens, ait latere in ejus episcopatu « pestilentes homines, qui conjugium detestantur, Baptismum abominantur, Sacramenta Ecclesiæ deridunt. »

Et nunc quidem principium verborum ejus quantæ suavitatis insigne præfert? Nam vide quale principium dederit. *Dilectus*, inquit, *meus mihi, et ego illi*. Simplex vox videtur, quoniam suaviter sonat; sed de hoc videbitur postea.

2. Nunc vero a dilectione incipit, de dilecto prosequitur, nihil aliud se scire indicans nisi dilectum. Patet de quo sermo : cum quo non ita. Non enim ut cum ipso eodem fuerit sentire permittitur, cum ipse jam non adfuerit. Neque id dubium : nempe mox eum revocare videtur, et quasi post tergum clamare : *Revertere*, inquiens, *dilecte mi*. Unde adducimur non aliud sane conjicere, nisi quod finitis verbis suis ille iterum suo more se absentaverit, et illa remanserit nihilominus de eo loquens, qui nunquam absens est sibi. Ita est : in ore retinuit, qui non recedebat a corde, nec quando recedebat. Quod de ore exit, de corde venit et ex abundantia cordis os loquitur (*Luc.* VI, 45). Ergo loquitur de dilecto, ut vere dilecta et vere diligenda, quoniam diligit multum. Quærimus cum quo : nam de quo, novimus. Et non occurrit, nisi forte cum adolescentulis, quæ a matre abesse non possunt, ubi discesserit sponsus. Sed melius, ut opinor, sentimus secum potius, et non cum altero sic locutam, præsertim quod trunca et minus continens inveniatur ipsa locutio, insufficiens plane ad dandam intelligentiam auditori, ob quam vel maxime invicem loquimur. *Dilectus meus mihi*, inquit, *et ego illi*. Non plus? Pendet oratio ; imo non pendet, sed deficit. Suspenditur auditor, nec eruditur, sed erigitur.

3. Quid est hoc quod dicit, ille *mihi, et ego illi?* Nescimus quid loquitur, quia non sentimus quod sentit. O sancta anima, quid tuus ille tibi, quid tu illi? Quænam, quæso, hæc inter vos tam familiariter favorabiliterque discurrens exhibitio, et redhibitio? Tibi ille, tuque vicissim illi. Sed quid? Id ipsum ei tu, quod tibi ille, an aliud? Si nobis, si ad nostram loqueris intelligentiam, evidenter quod sentis edicito, Quousque animas nostras tollis? An secundum prophetam secretum tuum tibi? (*Isa.* XXIV, 16.) Ita est : affectus locutus est, non intellectus, et ideo non ad intellectum. Ad quid ergo? Ad **1501** nihil, nisi quod mirabiliter delectata, et affecta vehementer ad desideratos affatus, finem illo faciente nec tacere omnino quivit, nec tamen quod sensit exprimere. Neque enim ut exprimeret sic locuta est, sed ne taceret. Ex abundantia cordis os locutum est, sed non pro abundantia. Habent suas voces affectus, per quas se, etiam cum nolunt, produnt : timor, verbi causa, meticulosas, dolor gemebundas, amor jucundas. Nunquid dolentium planctus, mœrentiumve singultus vel gemitus, percussorum, itemque paventium subitas et efferatas clamitationes, seu etiam saturatorum ructus, aut usus creat, aut ratio excitat, aut deliberatio ordinat, aut præmeditatio format? Ejusmodi certum est, non nutu prodire animi, sed erumpere motu. Sic flagrans ac vehemens amor, præsertim divinus, cum se intra se cohibere non valet, non attendit, quo ordine, qua lege, quave serie seu pauA citate verborum ebulliat, dummodo ex hoc nullum sui sentiatde trimentum. Interdum nec verba requirit, interdum nec voces omnino ullas, solis ad hoc contentus suspiriis. Inde est quod sponsa sancto amore flagrans, idque incredibili modo, sane pro captanda quantulacunque evaporatione ardoris quem patitur, non considerat quid, qualiter eloquatur : sed quidquid, in buccam venerit, amore urgente non enuntiat, sed eructat. Quidni eructet sic refecta, et sic repleta?

4. Revolve textum epithalamii hujus ab ipso exordio usque huc, et vide si tanta uspiam illi, quanta hac vice in cunctis visitationibus et allocutionibus sponsi copia ejus indulta fuerit; et si unquam ex ore ipsius, non modo tam multos, sed et tam jucundos sermones acceperit. Quæ ergo repleverat in bonis desiderium suum, quid mirum si ructum potius quam verbum fecit? Et si verbum fecisse tibi videtur, eructatum puta et non subornatum (*alias, male*, subordinatum) aut præordinatum. Nec enim sponsa rapinam arbitratur sibi aptare Prophetæ dictum : *Eructavit cor meum verbum* (*Psal.* XLIV 2), quippe eodem repleta spiritu. *Dilectus meus mihi, et ego illi*. Nihil consequentiæ habet, deest orationi. Quid inde? Ructus est. Quid tu in ructu quæris orationum juncturas, solemnia dictionum? Quas tu tuo ructui leges imponis vel regulas? Non recipit tuam moderationem, non a te compositionem exspectat, non commoditatem, non opportunitatem requirit. Per se ex intimis, non modo cum non vis, sed et cum nescis, erumpit, evulsus potius quam emissus. Tamen odorem portat ructus, quandoque bonum, quandoque malum, pro vasorum, e quibus ascendit, contrariis qualitatibus. Denique bonus homo de bono thesauro suo profert bonum, et malus malum (*Matth.* XII, 25). Bonum vas sponsa Domini mei, et bonus mihi odor ex illa.

5. Gratias ago tibi, Domine Jesu, qui me dignatus es admittere saltem ad odorandum. Ita, Domine, nam et catelli edunt de micis quæ cadunt de mensa dominorum suorum (*Matth.* XV, 27). Mihi, fateor, bene redolet ructus dilectæ tuæ, et de plenitudine ejus, quamvis modicum quid, gratanter accipio. Memoriam abundantiæ suavitatis tuæ eructat mihi, et nescio quid ineffabile tuæ dignationis et amoris odoratus sum in voce ista : *Dilectus meus mihi, et ego illi*. Ipsa ut dignum est, epuletur et exsultet in conspectu tuo, et delectetur in lætitia : verumatmen sic tibi excedat, ut sobria sit nobis. Ipsa ergo repleatur in bonis domus tuæ, et torrente voluptatis tuæ potetur : sed, quæso, perveniat ad me pauperem vel tenuis odor eructante illa, cum satiata fuerit. Bene mihi eructavit Moyses, et bonus odor in ructu ejus, creantis potentiæ : *In principio*, inquit, *creavit Deus cœlum et terram* (*Gen.* I, 1). Bene Isaias : nam suavissimum redimentis misericordiæ odorem dedit, ita eructans : *Tradidit in mortem animam suam, et cum sceleratis reputatus est, et ipse peccata multorum tulit, et pro transgressoribus rogavit* (*Isa.* LIII, 12), ut non perirent. Quid æque misericordiam redolet? Bonus

quoque ex ore Jeremiæ ructus ; et bonus ex David, qui ait : *Eructávit cor meum verbum bonum*. Repleti sunt omnes Spiritu sancto, et eructantes omnia impleverunt **1502** bonitate. Ructum Jeremiæ requiritis ? Non sum oblitus, jam parabam illum. *Bonum est præstolari cum silentio salutare Domini* (*Thren.* III, 26). Ejus est, non fallor ; admovete naribus ; balsamum vincit suavitas remunerantis justitiæ, quam importat. Patientem pro justitia vult me exspectare mercedem in posterum, non recipere in præsenti, quod justitiæ merces, salutare, non sæculi, sed Domini sit. *Si moram fecit,* inquit, *exspecta eum* (*Habac.* II, 3) ; et ne murmuraveris, quoniam bonum est cum silentio exspectare. Ergo faciam quod hortatur ; exspectabo Dominum Salvatorem meum.

6. Sed peccator sum, et adhuc mihi grandis restat via, quia longe a peccatoribus salus. Non murmurabo tamen : in odore (238) interim consolabor me. Lætabitur justus in Domino, gustu experiens quod ego sentio odoratu. Quem spectat justus, peccator exspectat ; et exspectatio odoratio est. *Nam exspectatio*, ait, *creaturæ revelationem filiorum Dei exspectat* (*Rom.* VIII, 19). Porro spectare gustare est, et videre quoniam suavis est Dominus. An potius justus qui exspectat et qui jam tenet, beatus ? Denique exspectatio justorum lætitia (*Prov.* X, 28). Nam peccator nihil exspectat. Et inde peccator, quod bonis præsentibus non modo detentus, sed et contentus, nihil in futurum exspectat, surdus ad vocem illam : *Exspecta me, dicit Dominus, in die resurrectionis meæ in futurum* (*Sophon.* III, 8). Et ideo justus erat Simeon, quia exspectabat et odorabat jam Christum in spiritu, quem necdum in carne adorabat. Et beatus in exspectatione sua, quia per odorem exspectationibus pervenit ad gustum contemplationis. Denique ait : *Et viderunt oculi mei salutare tuum* (*Luc.* II, 25). Justus quoque Abraham, qui et ipse exspectavit ut videret diem Domini, et non est confusus ab exspectatione sua ; nam vidit et gravisus est (*Joan.* VIII, 56). Justi apostoli cum audiebant : *Et vos similes hominibus exspectantibus dominum suum* (*Luc.* XII, 36, 30).

7. Quidni justus et David, quando aiebat : *Exspectans expectavi Dominum ?* (*Psal.* XXXIX, 2.) Ipse est quartus de numero prænominatorum ructatorum meorum, quem pene præterieram. Non expedit quidem. Iste os suum aperuit et attraxit spiritum (*Psal.* CXVIII, 131), et saturatus non modo eructavit, sed et cantavit. Jesu bone ! quantam meis naribus et auribus iste infudit suavitatem in ructu et cantu suo de oleo lætitiæ quo unxit te Deus, Deus tuus, præ consortibus tuis : ex myrrha, et gutta, et casia a vestimentiis tuis, a domibus eburnes, ex quibus delectaverunt te filiæ regum in honore tuo ! (*Psal.* XLIV, 8-10.) Utinam me digneris occursu tanti vatis et amici tui in die solemnitatis et lætitiæ, quando egredietur de thalamo tuo, epithalamium suum canens in psalterio jucundo cum cithara, affluens deliciis, respersus et respergens universa istiusmodi pulvere pigmentario ! In illa die, vel potius in illa hora : nam hora est si quando est, et fortassis ne hora quidem, sed horæ dimidium, juxta illud Scripturæ : *Factum est silentium in cælo quasi media hora* (*Apoc.* VIII, 1) : ergo in illa hora replebitur gaudio os meum, et lingua mea exsultatione, dum singulos, non dico psalmos, sed versus singulos sentiam ructus, et quidem odoriferos super omnia aromata. Quid Joannis ructu fragrantius, qui Verbi mihi redolet æternitatem, generationem, divinitatem ? Quid de Pauli ructibus loquar, quanta orbem suavitate repleverint ? Denique Christi bonus odor erat in omni loco (*II Cor.* II, 14, 15). Verba certe ineffabilia etsi non profert ut audiam, offert tamen ut cupiam, et libeat odorare quæ audire non licet (*II Cor.* XII, 4). Nescio enim quo pacto quo plus latent, plus placent, et avidius inhiamus negatis. Sed jam adverte apud sponsam similem rem : quomodo instar Pauli, in præsenti capitulo, et secretum non aperit, nec præterit tamen intactum, aliquid quasi olfactui nostro indulgens, quod gustui forte interim non competere judicarit, sive propter indignitatem nostram, sive propter incapacitatem.

8. *Dilectus meus mihi, et ego illi.* Quod non est dubium, duorum quidem hoc loco amor mutuus flagrat ; sed in amore summa unius profecto felicitas, alterius **1503** mira dignatio. Neque enim inter pares est consensio seu complexio hæc. Cæterum quid ista ex hac prærogativa amoris glorietur impensum sibi repensumque vicissim a se, quis se liquido nosse præsumat, nisi qui præcipua puritate mentis et corporis sanctitate, in semetipso meruerit tale aliquid experiri ? Res est in affectibus ; nec ratione ad eam pertingitur, sed conformitate. Quam pauci vero qui dicant : *Nos autem revelata facie speculantes gloriam Domini, in eamdem imaginem transformamur de claritate in claritatem, tanquam a Domini Spiritu* (*II Cor.* III, 18).

9. Verum ut sub aliqua qualicunque intelligentiæ forma quod legitur, redigatur : salvo quidem sponsæ suo singulari secreto, ad quod interim non datur accedere, præsertim talibus quales nos sumus ; apponendum sane aliquid nobis, eo accomodatius ad communem sensum, quo usitatius, quod et verbis consequentiam et intellectum det parvulis. Et mihi quidem videtur satis esse ad nostram grossam et quodammodo popularem intelligentiam, si dicendo : *Dilectus meus mihi*, subaudiamus : Intendit ; ut sit sensus : Dilectus meus intendit mihi, et ego illi. Quanquam tamen nec solus ego id senserim, nec primus, cum Propheta ante me dixerit : *Exspectans exspectavi Dominum, et intendit mihi.* Habes aperte intentionem Domini ad Prophetam : habes et Prophetæ ad Dominum in eo quod ait : *Exspectans exspectavi.* Nam qui exspectat intendit, et exspectare intendere est. Idem omnino sensus, eadem pene verba apud Prophetam

(238) Horstius addit *vel dolore ;* sed deest manuscriptis et primis editis.

quæ apud sponsam; sed a Propheta transposita. Prius siquidem is quod illa posterius posuit, et econverso.

10. Cæterum sponsa rectius locuta est, et non prætendens meritum, sed præmittens beneficium, et se præventam dilecti gratia confitens. Recte omnino. Nam quis prior dedit illi, et retribuetur ei? (*Rom.* XI, 35.) Denique audi Joannem, quid in Epistola sua super hoc senserit. *In hoc est charitas*, inquit, *non quasi nos dilexerimus Deum, sed ipse prior dilexit nos* (*I Joan.* VI, 10). Propheta tamen gratiæ præventionem etsi tacuit, non negavit subsecutionem : plane non tacuit. Sed accipe et alio loco certiorem de re ista ipsius confessionem. *Et misericordia tua*, inquit (Domino loquebatur), *subsequetur me omnibus diebus vitæ meæ* (*Psal.* XXII, 6). Audi et de præventione identidem ipsius non minus certam manifestamve scientiam. *Deus meus*, inquit, *misericordia ejus præveniet me* (*Psal.* LVIII, 11) ; item ad Dominum : *Cito, ait anticipent nos misericordiæ tuæ, quia pauperes facti sumus nimis* (*Psal.* LXXVIII, 8). Pulchre sponsa posterius, ni fallor, hæc eadem verba non eodem ordine ponit, sed sequitur et ipsa Prophetæ ordinem, loquens hoc modo : *Ego dilecto meo, et dilectus meus mihi*. Cur ita ? Nempe ut tunc magis gratia plenam se probet, cum totum gratiæ dederit, et primas scilicet illi partes ascribens, et ultimas. Alioquin quomodo gratia plena, si quid habuerit, quod non sit ex gratia ? Non est quo gratia intret, ubi jam meritum occupavit (239). Ergo jam plena confessio gratiæ, ipsius gratiæ plenitudinem signat in anima confitentis. Nam si quid de proprio inest, in quantum est, gratiam cedere illi necesse est. Deest gratiæ, quidquid meritis deputas. Nolo meritum, quod gratiam excludat. Horreo quidquid de meo est, ut sim meus, nisi quod illud magis forsitan meum est, quod me meum facit. Gratia reddit me mihi justificatum gratis, et sic liberatum a servitute peccati. Denique ubi spiritus, ibi libertas.

11. O fatuam sponsam Synagogam, quæ contemnens Dei justitiam, id est gratiam sponsi sui, et suam volens constituere, justitiæ Dei non est subjecta! Ob hoc misera repudiata est, et jam non est sponsa, sed Ecclesia, cui dicitur : *Desponsavi te mihi in fide; desponsavi te mihi in judicio et justitia; desponsavi te mihi in misericordia et miserationibus* (*Osee* II, 19, 20). Nec tu me elegisti, sed ego elegi te; nec ut te eligerem, tua inveni merita, sed præveni. Ita ergo in fide desponsavi te mihi, et 1504 non in operibus legis ; desponsavique in justitia, sed justitia quæ est ex fide, non ex lege. Restat ut judices judicium rectum inter me et te, judicium in quo te desponsavi, ubi constat intervenisse non tuum meritum, sed meum placitum. Hoc est autem judicium ut tua merita non extollas, non præferas opera legis, non jactes pondus diei et æstus, quæ magis in fide et in justitia quæ est ex fide, nec non in misericordia et miserationibus nosceris desponsata.

12. Quæ vere sponsa est, agnoscit ista, et utramque gratiam confitetur ; primo quidem, eam quæ prima est, qua et præventa est ; postea vero, et subsequentem. Ait itaque nunc : *Dilectus meus mihi, et ego illi ;* principium dilectio tribuens. In consequentibus : *Ego*, inquit, *dilectio, meo, et dilectus meus mihi ;* consummationem illi æque concedens. Nunc jam videamus quid dicat : *Dilectus meus mihi.* Si enim hoc recipitur ut subaudiamus, intendit, sicut jam diximus, et sicut Propheta ait : *Exspectans exspectavi Dominum, et intendit mihi :* ergo in verbo isto sentio nescio quid plane exiguum, nec mediocris prærogativæ. Sed non est ingerenda fatigatis auribus et mentibus res omni alacritate digna. Si non gravat, differatur, et non in longum : crastinus inde incipiat sermo. Tantum orate, ut ab irruentibus occupationibus interim custodiat nos gratia et misericordia sponsi Ecclesiæ Jesu Christi Domini nostri, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

SERMO LXVIII.

Quomodo sponsus Christus intendit sponsæ Ecclesiæ, et hæc illi; et de cura, quam habet Deus de electis. Item de merito et fiducia Ecclesiæ.

1. Audite jam quod heri distulimus, audite gaudium meum quod sensi. Et vestrum est : audite gaudentes. In uno verbo sponsæ sensi hoc, et quasi odoratus abscondi, eo vobis hodie festivius exhibendum, quo tempestivius. Sponsa locuta est, et dixit. sponsum intendere sibi. Quæ est sponsa, et quis est sponsus ? Hic Deus noster est : et illa, si audeo dicere, nos sumus, cum reliqua quidem multitudine captivorum, quos ipse novit, Gaudeamus : gloria nostra hæc est (240) ; nos sumus in quos intendit Deus. Quanta tamen disparitas. Quid terrigenæ et filii hominum coram illo ? Secundum prophetam, *sic sunt, quasi non sint, et quasi nihilum et inane reputati sunt ei* (*Isa.* XL, 17). Quid sibi ergo vult ista inter tam dispares comparatio ? Aut illa in immensum gloriatur, aut is in immensum amat. Quam admirabile est, quod illius intentionem ista sibi quasi propriam vindicat, dicens : *Dilectus meus mihi?* Nec eo contenta tamen, pergit amplius gloriari, respondere se illi quasi ex æquo, morem gerere, rependere vicem. Sequitur enim : *Et ego illi* (*Cant.* II, 16). Insolens verbum, *et ego illi.* Nec minus insolens, *dilectus meus mihi :* nisi quod utroque insolentius utrumque simul.

2. O quid audet cor purum, et conscientia bona, et fides non ficta ! Mihi, inquit, intendit. Itane huic intenta est illa majestas, cui gubernatio pariter et administratio universitatis incumbit ; et cura sæculorum ad sola transfertur negotia, imo otia amoris

(239) Nempe quod non sit ex gratia, supra ; quod gratiam excludat, infra. Confer sermonem sequentem, num. 6 : et apud Augustinum, epist. 185 ; lib. de Gratia et Libero Arbitrio, cap. 6-8 ; lib. IX Confessionum, cap. 13 ; Enchiridion, cap. 107 Enarrat. in Psal. LXVIII, et CXVIII, serm. 2, et in Psal. CXLIX.

(240) Sic manuscripti. Horstius addit *testimonium conscientiæ nostræ*, quæ nihil ad hunc locum.

et desiderii hujus? Ita plane. Ipsa est enim Ecclesia electorum : de quibus Apostolus, *Omnia*, inquit, *propter electos* (*II Tim.* II, 10). Et cui dubium, quod gratia et misericordia Dei sit in sanctos ejus, et respectus in electos illius? (*Sap.* IV, 15). Ergo providentiam cæteris creaturis non negamus : curam sponsa vindicat sibi. *Nunquid de bobus* [manuscripti, *bubus*] *cura est Deo?* (*I Cor.* IX, 9.) Nec dubium quin idem possimus dicere de equis, de camelis, de elephantis, et de cunctis bestiis terræ : similiter et de piscibus maris, et volatilibus cœli ; postremo de omni re quæ est super terram, solis sane exceptis, quibus dicitur : *Omnem sollicitudinem vestram projicientes in eum quoniam, ipsi cura est de vobis* (*I Petr.* V, 7). **1505** Annon tibi videtur veluti his verbis dictum, Intendite illi, quia ipse intendit vobis? Et observa apostolum Petrum (ejus enim verba sunt) si non et ipse verborum sponsæ observaverit ordinem. Nempe non ait : *Omnem sollicitudinem vestram projicientes in eum*, ut sit ipsi cura de vobis ; sed, *quia ipsi cura est de vobis* : aperte proinde monstrans, Ecclesia sanctorum non modo quam dilecta, sed et quod prius dilecta fuerit.

3. Constat ad eam non pertinere de verbo, quod de bobus dixit Apostolus : nam curam illius habet qui dilexit illam, et semetipsum dedit pro illa. Nonne hæc est ovis illa errans, cujus cura etiam supernorum curæ gregum prælata est? Deinque illis expositis pastor descendit ad istam, quæsivit diligenter, inventam non reduxit, sed revexit : nova cum illa et de illa intulit cœlis festa gaudiorum, populis angelorum invitatis ad solemnitatem (*Luc.* XV, 4-7. 10). Quid ergo? propriis humeris dignatus est eam reportare ; et curam illius non habebit ? Ideo non confunditur dicere : *Dominus sollicitus est mei* (*Psal.* XXXIX, 18). Nec se existimat errare, cum item dicit : *Dominus retribuet pro me* (*Psal.* CXXXVII, 8); et si quid est aliud, quod curam Dei circa ipsam significare videatur. Inde est quod Dominum sabaoth dilectum suum dicit, et eum qui cum tranquillitate judicat omnia (*Sap.* XII, 18), sibi intendere gloriatur. Quidni glorietur? Audivit illum dicentem sibi. *Nunquid mater potest oblivisci, ut non misereatur filio uteri sui? Et si illa oblita fuerit, ego tamen non oblivisear tui* (*Isa.* XLIX, 15). Denique oculi Domini super justos (*Psal.* XXXIII, 16). Et quid sponsa, nisi congregatio justorum ? Quid ipsa, nisi generatio quærentium Dominum, quærentium faciem sponsi? Non enim ille intendit huic, et non ista illi. Propterea utrumque ponit, dicens : *Ille mihi, et ego illi. Ille mihi*, quia benignus et misericors est ; *ego illi*, quia non sum ingrata. Ille mihi gratiam ex gratia, ego illi gratiam pro gratia ; ille meæ liberationi, ego illius honori ; ille saluti meæ, ego illius voluntati ; ille mihi, et non alteri, quoniam una sum columba ejus ; ego illi, et non alteri : nec enim audio vocem alienorum ; nec enim acquiesco dicentibus mihi : *Ecce hic est Christus ;* aut : *Ecce illic est* (*Marc.* XIII, 21). Hæc Ecclesia.

4. Quid singulus quisque nostrum? putamusne in nobis quempiam esse, cui aptari queat quod dicitur? Quid dixi, in nobis? Ego autem et de quovis intra Ecclesiam constituto si quis hoc quærat, non omnino reprehendendum censuerim. Nec enim una unius ratio est, atque multorum. Denique non propter animam unam, sed propter multas in unam Ecclesiam colligendas, in unicam astringendas sponsam, Deus tam multa et fecit et pertulit, cum operatus est salutem in medio terræ. Charissima illa est una uni, non adhærens alteri sponso, non cedens alteri sponsæ. Quid ista non audeat apud tam ambitiosum amatorem? Quid non ab illo speret, qui se quæsivit e cœlo, vocavit a finibus terræ ? Nec modo quæsivit, sed acquisivit. Adde et de modo acquisitionis in sanguine acquisitoris. Alias vero, ut assolet, propterea magis præsumit, quoniam prospiciens in futurum non ignorat quod Dominus se opus habet. Quæris ad quid? *Ad videndum in bonitate electorum suorum, ad lætandum in lætitia gentis suæ, ut laudetur cum hæreditate sua* (*Psal.* CV, 5). Nec parum hoc opus existimes : nullum, dico tibi, remanebit opus perfectum, si hoc nutarit. Nonne de statu et consummatione Ecclesiæ finis omnium pendet? Tolle hanc, et frustra inferior ista creatura revelationem filiorum Dei exspectat. Tolle hanc, et neque patriarchæ, neque prophetæ aliqui consummabuntur, cum Paulus asserat, Deum ita providisse pro nobis, *ne sine nobis consummarentur* (*Hebr.* XI, 40). Tolle hanc et ipsa sanctorum angelorum pro imperfectione sui numeri gloria claudicabit, nec Dei civitas de sui integritate gaudebit.

5. Unde ergo implebitur propositum Dei, et mysterium voluntatis ejus, magnumque illud pietatis sacramentum? Unde postremo dabis mihi infantes et lactentes, quorum, ex ore laudem suam perficiat Deus? (*Psal.* VIII, 3.) Cœlum non habet infantes, habet Ecclesia, quibus et **1506** dicit : *Lac vobis potum dedi, non escam* (*I Cor.* III, 2). Et hi ad laudem quasi complendam a Propheta invitantur, dicente : *Laudate, pueri, Dominum* (*Psal.* CXII, 1). Tu putas Deum nostrum totam habiturum suæ gloriæ laudem, donec veniant qui in conspectu angelorum psallant sibi : *Lætati sumus pro diebus quibus nos humiliasti, annis quibus vidimus mala?* (*Psal.* LXXXIX, 15.) Hoc genus lætitiæ cœli nescierunt, nisi per Ecclesiæ filios; hoc nemo unquam lætatur, qui nunquam non lætatur. Opportune post tristitiam gaudium subit, post laborem quies, post naufragium portus. Placet cunctis securitas, sed ei magis qui timuit. Jucunda omnibus lux, sed evadenti de potestate tenebrarum jucundior. Transisse de morte ad vitam, vitæ gratiam duplicat. Pars mea hæc in cœlesti convivio, et seorsum ab ipsis spiritibus beatis. Audeo dicere expertem meæ beatitudinis ipsam beatam vitam, nisi si dignetur fateri, quod per charitatem ea in me fruitur, et per me. Aliquid sane videtur etiam perfectioni illi accessisse ex me, neque hoc parum. Denique gaudent angeli ad pœni-

tentiam peccatoris. Quod si deliciæ angelorum lacrymæ meæ, quid deliciæ? Omne opus ipsorum laudare Deum: sed deest laudi, si desint qui dicant: *Transivimus per ignem et aquam, et eduxisti nos in refrigerium* (*Psal.* LXV, 12).

6. Felix proinde in sua universitate Ecclesia, cujus omnis gloriatio impar est causæ, non pro his tantum quæ illi jam facta sunt, sed pro his quoque quæ de illa adhuc oportet fieri. Nam et de meritis quid sollicita sit, cui de proposito Dei firmior suppetit securiorque gloriandi ratio? Non potest se ipsum negare Deus, neque non facere quæ jam fecit, ut scriptum est, qui fecit quæ futura sunt (*Isa.* XLVI, 10). Faciet, faciet, nec deerit suo proposito Deus. Sic non est quod jam quæras, quibus meritis speremus bona, præsertim cum audias apud prophetam: *Non propter vos, sed propter me ego faciam, dicit Dominus* (*Ezech.* XXXVI, 22). Sufficit ad meritum scire, quod non sufficiant merita. Sed, ut ad meritum satis est de meritis non præsumere, sic carere meritis satis ad judicium est. Porro infantium renatorum neminem carere meritis, sed Christi habere merita. Quibus se tamen indignos reddunt, si sua jungere non nequiverint, sed neglexerint. Quod quidem periculum jam adultæ ætatis est. Merita proinde habere cures; habita, data noveris; fructum speraveris, Dei misericordiam: et omne periculum evasisti paupertatis, ingratitudinis, præsumptionis. Perniciosa paupertas, penuria meritorum; præsumptio autem spiritus, fallaces divitiæ. Et ideo *divitias et paupertas ne dederis mihi, Domine*, ait Sapiens (*Prov.* XXX, 8). Felix Ecclesia, cui nec merita sine præsumptione, nec præsumptio absque meritis deest. Habet unde præsumat, sed non merita: habet merita, sed ad promerendum, non ad præsumendum. Ipsum non præsumere, nonne promereri est? Ergo eo præsumit securius, quo non præsumit: et non est quod confundatur in verbo gloriæ, cui multa materies gloriandi. Misericordiæ Domini multæ, et veritas ejus manens in æternum.

7. Quidni glorietur secura, in cujus testimonium gloriæ, misericordia et veritas obviáverunt sibi? (*Psal.* LXXXIV, 11.) Sive dicat: *Dilectus meus mihi;* sive igitur dicat *Exspectans exspectavi Dominum, et intendit mihi;* sive etiam: *Dominus sollicitus est mei* (*Psal.* XXXIX, 2, 18); vel si quæ sunt ejusmodi voces aliæ atque aliæ, quæ divinum quemdam affectum ac singularem favorem erga aliquid similiter exprimere videantur: nihil horum a se alienum putabit, cui ratio præsumendi Domini constitutio est, præsertim cum non alteram videat sponsam, alteramve Ecclesiam, cui possint fieri quæ non possunt non fieri. Ergo de Ecclesia patet, quod in nullo illa omnia sibi aptare verebitur. De una anima quæritur etiam, si sit spiritualis et sancta, liceatne illi ullo modo audere in talibus. Neque enim prærogativas omnes unius illius catholicæ multitudinis, ob quam omnia fiunt, una de multitudine arrogabit sibi quantalibet emineat sanctitate. Et ideo difficilius, ut sentio ego invenietur 1507, si tamen invenietur quomodo possit licere. Unde necessarium reor, alio istud sermone tentari, nec modo ingredi vias scrupulosæ disputationis, quarum adhuc exitum ignoramus, nisi prius super verbo adsondito oratum fuerit ad eum, qui aperit, et nemo claudit, sponsum Ecclesiæ Jesum Christum Dominum nostrum, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

SERMO LXIX.

Qualiter omnis altitudo se extollens adversus scientiam Dei dejicitur. De adventu et mansione Patris et Verbi apud animam diligentem, et de familiaritate quæ inde inter Deum et animam contrahitur.

1. *Dilectus meus mihi, et ego illi* (*Cant.* II, 16). Hanc vocem universali Ecclesiæ sermo superior assignavit, propter factas sibi a Deo promissiones vitæ ejus, quæ nunc est, pariter et futuræ, de anima proposita quæstio est; quia non potest sibi arrogare una, quod universitas audeat, nec aliquo modo ad se trahere illam. Si non licet, referamus proinde oportet ita ad Ecclesiam, ut nullatenus ad personam; nec modo hanc, sed et reliquas voces similes huic, loquente grandia verbi gratia. *Exspectans exspectavi Dominum, et intendit mihi* (*Psal.* XXXI, 2); et si quas alias sermo superior perstrinxit. Quod si quis licere putat, ego non abnuo; sed interest, cui non enim cuicunque. Prorsus habet Ecclesia Dei spirituales suos, qui non modo fideliter, sed et fiducialiter agant in eo, cum Deo quasi cum amico loquentes, testimonium illius perhibente conscientiæ gloriæ ejus. Quinam illi sint, id quidem penes Deum; tu vero andi, qualem te esse oporteat, si talis vis esse. Quod tamen dixerim, non quasi expertus, sed quasi experiri cupiens. Da mihi animam nihil amantem præter Deum, et quod propter Deum amandum est; cui vivere Christus non tantum sit, sed et diu jam fuerit; cui studii et otii sit providere Dominum in conspectu suo semper; cui sollicite ambulare cum Domino Deo suo, non dico magna, sed una voluntas sit et facultas non desit: da, inquam, talem animam, et ego non nego dignam sponsi cura, majestatis respectu, dominantis favore, sollicitudine gubernantis: et si voluerit gloriari, non erit insipiens; tantum ut qui gloriatur, in Domino glorietur. Ita in quo multi audent, audet et unus, sed alia ratione.

2. Nempe sanctam multitudinem causæ suprædictæ fidentem faciunt, sanctam animam duplex quædam ratio. Primo quidem quod habeat in natura simplicissima sponsi divinitas quasi unum respicere multos, et quasi multos unum. Nec ad multitudinem multus erit, nec ad paucitatem rarus; nec ad diversitatem divisus, nec restrictus ad unum; nec anxius ad curas, nec perturbatus seu turbulentus ad sollicitudines. Sic sane uni intentus, ut non detentus; sic pluribus, ut non distentus. Deinde, quod ut probare suavissimum, ita rarissimum [*alias mendose*, charissimum] probasse est; tanta est dignatio Verbi, tanta benevolentia Patris Verbi erga bene affectam et bene compositam animam (quod quidem

ipsum Patris munus, et Verbi opus est), ut quam sua tali benedictione prævenerint et præparaverint sibi, sua quoque dignentur præsentia, et ita, ut non modo ad eam veniant, sed etiam mansionem apud eam faciant (*Joan.* XIV, 23). Non enim sufficit exhiberi, nisi et copiam sui præbeant. Quid est venire ad animam Verbum ? Erudire in sapientia. Quid est Patrem venire ? Afficere ad amorem sapientiæ, ut dicere possit, quia amatrix facta sum formæ illius (*Sap*, VIII, 2). Patris diligere est : et ideo Patris adventus ex infusa dilectione probatur. Quid faceret eruditio absque dilectione ? Inflaret. Quid, absque eruditione dilectio ? Erraret. Denique errabant, de quibus dicebatur : *Testimonium illis perhibeo quod zelum Dei habent, sed non secundum scientiam* (*Rom.* X, 2). Non decet sponsam Verbi esse stultam : porro elatam Pater non sustinet. Pater enim **1508** diligit Filium, et omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Verbi, semper in promptu habet dejicere atque destruere, sive immittendo zelum, sive intendendo : quorum alterum misericordiæ, alterum judicii est. Utinam in me omnem extollentiam comprimat, imo dejiciat, et ad nihilum redigat, non accensus furor, sed infusus amor ! Utinam discam non superbire, sed unctione potius, quam ultione magistra ! *Domine, ne in furore tuo arguas me*, sicut angelum extollentem se in cœlo : *neque in ira tua corripias me*, sicut hominem in paradiso. Ambo iniquitatem meditati sunt, altitudinem affectantes; ille, potentiæ; iste, scientiæ. Denique credidit insipiens mulier pollicenti, sed seducenti : *Eritis sicut dii, scientes bonum et malum* (*Gen.* III, 5). Jam esse ante seduxerat, cui persuaserat similem fore Altissimo ? (*Isa.* XIV, 14.) Nam qui se putat aliquid esse, cum nihil sit, ipse se seducit (*Galat.* VI, 3).

3. Verum utraque altitudo dejecta est, sed in homine mitius, judicante in illo qui omnia facit in pondere et mensura. Nam angelo in furore punito, imo damnato, bono iram tantum sensit, et non furorem. Nempe cum iratus fuit, misericordiæ recordatus est. Propter hoc semen ejus filii iræ, et non furoris, usque in hodiernum diem. Si non nascerer filius iræ, non opus esset renasci ; si furoris filius nascerer, aut non contigisset, aut non profuisset renasci. Vis videre furoris filium ? Si vidisti Satanam tanquam fulgur cadentem de cœlo, quod est in impetu furoris præcipitatum ; et cognovisti de furore Dei. Denique non est recordatus misericordiæ suæ ; quia cum iratus fuerit, misericordiæ recordabitur, non cum jam usque ad furorem exarserit. Væ filiis diffidentiæ ! his quoque qui ex Adam sunt, qui nati iræ filii, ipsi sibi iram in furorem, virgam in baculum, imo in malleum diabolica obstinatione convertunt. Denique thesaurizant sibi iram in die iræ (*Rom.* II, 5). Ira autem accumulata quid nisi furor ? Peccaverunt peccatum diaboli, et diaboli sententia percelluntur. Væ etiam, quamvis mitius, quibusdam filiis iræ, qui nati in ira, non exspectaverunt renasci in gratia ! Nempe mortui in quo et nati, iræ filii permanebunt. Iræ dixerim, non furoris ; quia ut piissime creditur, et humanissime genitur, mitissimæ sunt pœnæ totum quo addicti sunt aliunde trahentium (241).

4. Ergo furore diabolus judicatus est, quia inventa est iniquitas ejus ad odium ; hominis autem ad iram, et ideo in ira corripitur. Ita omnis altitudo contrita est, et quæ inflat, et quæ præcipitat, Patre nimirum zelante pro Filio, Utrobique siquidem injuria Filii est, et de usurpata potentia adversus virtutem Dei, quæ ipse est ; et de præsumpta scientia aliunde quam a sapientia Dei, quæ nihilominus ipse est, Domine, quis similis tibi ? Quis nisi splendor et figura substantiæ tuæ ? quis, nisi imago tua ? Solus in forma tua, solus non rapinam arbitratus est esse se æqualem tibi altissimus Altissimi Filius (*Philipp.* II, 6). Quomodo non æqualis ? Etiam unum estis ipse et tu. Sedes illi a dextris tuis, non sub pedibus. Quo pacto audet quis pervadere locum Unigeniti tui ? præcipitetur. Ponit sibi sedem in excelso ; subvertatur cathedra pestilentiæ. Item quis docet hominem scientiam ? Nonne tu, o clavis David, aperiens cui vis, et cui vis claudens ? Et quomodo sine clave ad thesauros sapientiæ et scientiæ introitus, imo irruptio tentabatur ? Qui non intrat per ostium, ille fur est et latro. Petrus ergo intrabit, qui claves accepit. Non tamen solus : nam et me, si voluerit, introducet, aliumque excludet quem forte voluerit, in scientia et potestate sibi data desuper.

5. Et hæ claves quæ ? Potestas aperiendi, et claudendi, atque inter excludendos et admittendos discretio. Et non in serpente thesauri, sed in Christo. Et ideo non potuit dare scientiam serpens, quam non habuit ; sed qui habuit, dedit. Nec enim ipse potuit habere **1509** potestatem, quam non accepit ; sed qui accepit, habuit. Dedit Christus (*Matth.* XVI, 19), accepit Petrus, nec inflatus de scientia, nec præcipitandus de potentia. Quare ? Quia in neutra extollit se adversus scientiam Dei, qui nihil horum præter Dei scientiam affectavit, sicut ille qui dolose egit in conspectu ejus, ut inveniatur iniquitas ejus ad odium (*Psal.* XXXV, 3). Quomodo denique præter scientiam Dei, qui se scribit apostolum Jesu Christi secundum præscientiam Dei Patris ? (*I Petr.* I, 1, 2.) Et hæc dicta sint pro eo quod incidit de zelo Dei, quem intendit in prævaricantes angelum hominemque (nam in ambobus reperit pravitatem) ; qualiter videlicet in ira et in furore suo destruxerit omnem altitudinem, extollentem se adversus scientiam Dei.

6. Nunc jam recurrendum ad zelum misericordiæ, id est qui non intenditur, sed qui immittitur

(241) Eadem est doctrina Augustini in lib. de peccatorum Meritis, cap. 16, ubi « parvulos, sine Baptismo de corpore exeuntes, in damnatione omnium mitissima futuros » scribit. Idem in lib. V contra Julianum, cap. 12. Item Fulgentius in lib. I de Veritate prædestinationis, cap. 14, et de Incarnatione, cap. 30. His adde Faricii abbatis Habendonensis epistolam, Spicilegii tome III, pag. 137.

quoniam qui intenditur, ut jam diximus, judicii est, et satis nos terruit ex memoratis exemplis tam graviter punitorum. Propterea ibo ego mihi ad locum refugii a facie furoris Domini, illum utique pietatis zelum suaviter ardentem, efficaciter expiantem. Nunquid non expiat charitas? Et potenter. Legi quod operiat multitudinem peccatorum (*I Petr.* IV, 8). Sed dico: Nunquid non idonea est seu sufficiens ad dejiciendam, humiliandamque omnem extollentiam oculorum et cordis? Et maxime: nam non extollitur, non inflatur. Si ergo Dominus Jesus dignetur venire ad me, vel potius in me, non in zelo furoris, et ne in ira quidem, sed in charitate et spiritu mansuetudinis, æmulans me Dei æmulatione: quid enim ita Dei, ut charitas? Nempe et Deus est: si, inquam, in ista venerit, in hoc cognoscam, quod non sit solus, sed venerit etiam Pater suus cum eo. Nam quid æque paternum? Propter hoc nempe, non Pater Verbi tantum, sed et Pater misericordiarum est appellatus (*II Cor.* I, 3), quod innatum habeat misereri semper et parcere. Si sensero aperiri mihi sensum, ut intelligam Scripturas, aut sermonem sapientiæ quasi ebullire ex intimis, aut infuso lumine desuper revelari mysteria, aut certe expandi mihi quasi quoddam largissimum cœli gremium; et uberiores desursum influere animo meditationum imbres: non ambigo sponsum adesse. Verbi siquidem hæ copiæ sunt et de plenitudine ejus ista accipimus. Quod si se pariter infuderit humilis quædam, sed pinguis intimæ aspersionis devotio, ut amor agnitæ veritatis necessarium quoddam odium vanitatis in me generet et contemptum, ne forte aut scientia inflet, aut frequentia visitationum extollat me: tunc prorsus paterne sentio agi mecum, et Patrem adesse non dubito. Si autem perseveravero huic dignationi dignis semper, quod in me est affectibus et actibus respondere, et gratia Dei apud me vacua non fuerit: etiam mansionem apud me faciet tam Pater enutriens, quam Verbum erudiens.

7. Quanta putas ex hac mansione inter animam et Verbum familiaritatis gratia oriatur, quanta de familiaritate sequatur fiducia? Non est, ut opinor, quod jam talis anima dicere vereatur: *Dilectus meus mihi;* quæ ex eo quod se diligere, et vehementer diligere sentit, etiam diligi nihilominus vehementer non ambigit, ac de sua singulari intentione sollicitudine, cura, opera, diligentia, studioque, quo incessanter et ardenter invigilat, quemadmodum placeat Deo æque hæc omnia in ipso indubitanter agnoscit, recordans promissionis ejus: *In qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis* (*Matth.* VII, 2); nisi quod redhibitionem gratiæ prudens sponsa ad suam magis cauta est trahere partem, sciens se potius præventam a dilecto. Inde est quod illius operam præfert: *Dilectus*, inquiens *meus mihi, et ego illi.* Ergo ex propriis quæ sunt penes Deum agnoscit; nec dubitat se amari quæ amat. Ita est. Amor Dei amorem animæ parit, et illius præcurrens intentio intentam animam facit, sollicitudoque sollicitam. Nescio enim qua vicinitate naturæ, cum semel revelata facie gloriam Dei speculari anima poterit, mox illi se conformari necesse est, atque **1510** in eamdem imaginem transformari. Igitur qualem te paraveris Deo, talis oportet appareat tibi Deus. Cum sancto sanctus erit, et cum viro innocente innocens erit (*Psal.* XVII, 26). Quidni æque et cum amante amans, et cum vacante vacans, et cum intento intentus, et sollicitus cum sollicito?

8. Denique ait: *Ego diligentes me diligo, et qui mane vigilaverint ad me, invenient me* (*Prov.* VIII, 17). Vides quomodo non solum de amore suo certum te reddat, si quidem tu ames illum: sed etiam de sua sollicitudine, quam pro te gerit, si te senserit sollicitum sui. Vigilas tu? vigilat et ipse. Consurge in nocte in principio vigiliarum tuarum, accelera quantumvis etiam ipsas anticipare vigilias; invenies eum, non prævenies. Temere in tali negotio vel prius aliquid tribuis tibi, vel plus; et magis amat, et ante. Si hæc anima scit, imo quia scit miraris quod illam majestatem, quasi cætera non curantem, soli sibi intendere glorietur, cui soli ipsa, postpositis curis omnibus, tota se devotione custodit? Sermo finem desiderat; sed unum dico spiritualibus qui in vobis sunt, mirum quidem, sed verum: animam Deum videntem haud secus videre, quam si sola videatur a Deo. Ea ergo fiducia dicit illum intendere sibi, seque illi, nihil præter se et ipsum videns. Bonus es, Domine, animæ quærenti te! occurris, amplecteris, sponsum te exhibes, qui Dominus es, imo qui es super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

SERMO LXX.

Unde sponsus dilectus dicatur; et de veritate, mansuetudine et justitia, cæterisque virtutibus, quæ sunt lilia, inter quæ pascitur.

1. *Dilectus meus mihi, et ego illi, qui pascitur inter lilia* (*Cant.* II, 16). Quis huic jam imputet præsumptioni vel insolentiæ, si se dicat iniisse societatem cum illo, qui pascitur inter lilia? Etiamsi inter sidera pasceretur, eo solo quod pasceretur, nescio quid magnum videri possit cum ejusmodi amicitias seu familiaritatem habere. Aliquid prorsus ignobile et humile sonat, pasci. Nunc vero cum et pasci inter lilia perhibetur, dejectionis adjectio longius amovet et propulsat temeritatis notam. Quid enim sunt lilia? Juxta verbum Domini, *fenum, quod hodie est, et cras in clibanum mittitur* (*Matth.* VI, 28-30). Quantus est iste qui feno pascitur, quasi unus agnorum aut vitulorum? Et agnus plane, et vitulus saginatus. Sed tu forte vigilantius advertisti, non pabulum hoc loco designari, sed locum: nec enim dictum est, liliis cum pasci; sed, *inter lilia*. Esto. Non fenum comedit ut bos; in feno tamen versari, et super fenum discumbere instar unius de turba, quid eminentiæ habere potest? Quid vero gloriæ huic, habere dilectum illum qui hoc egerit? Et secundum litteram quidem sponsæ verecundia et cautela prudentiæ, ejus in loquendo satis apparet, utique

disponentis sermones suos in judicio, et rerum gloriam verborum modestia temperantis.

2. Alias autem non ignorat unum esse, et qui pascitur, et qui pascit; inter lilia commorantem, et regnantem super sidera. At libentius humilia dilecti memorat, propter humilitatem quidem, ut dixi: magis autem quod exinde cœpit esse dilectus, ex quo et pasci. Nec modo exinde, sed inde. Nam qui in altissimis est Dominus, in imis est dilectus; super sidera regnans, et inter lilia amans. Amabat et super sidera, quia nusquam et nunquam potuit non amare, quia amor est: sed donec ad lilia descendit, et pasci inter lilia compertus est, nec amatus est, nec factus dilectus. Quid? non est amatus a patriarchis et prophetis? Est: sed non priusquam visus est et ab ipsis inter lilia pasci. Neque enim non viderunt, quem præviderunt: nisi ita quis absque spiritu sit, ut videntem in spiritu, putet videre nihil. Unde ergo Videntes, nam sic prophetæ appellati sunt (*I Reg.* IX, 9), si nihil viderunt? Inde est, quod voluerunt videre, quem non viderunt. Nec enim **1511** poterant velle videre in corpore, quem in spiritu non vidissent. Sed dico: Nunquid omnes prophetæ? Quasi omnes videre voluerint, aut fuerit omnium fides. Sed enim qui viderunt, aut prophetæ fuerunt, aut prophetis acquiescentes. Et credidisse enim, vidisse est. Non modo namque qui per prophetiæ spiritum, sed et qui per fidem videt, si quis ipsum quoque dicat videre in spiritu, mihi non videtur errare.

3. Ita ergo quod ad lilia descendere, et inter lilia pasci dignatus est is qui omnes pascit, dilectum fecit illum, quia non potuit ante diligi, quam agnosci. Ac per hoc cum de dilecto facta est mentio, pulchre et illud memoratum est, quod dilectionis et agnitionis exstitit causa. Quærenda in spiritu refectio hæc inter lilia: nam corpoream cogitare ridiculum est. Quin ipsa lilia spiritualia, si quidem potuerimus, demonstranda a nobis erunt. Puto, hoc quoque dicere nos oportebit, unde inter lilia pascatur dilectus, liliisne ipsis, an aliis inter lilia reconditis herbis vel floribus? Et in his illud mihi difficilius apparet, quod pasci, non pascere perhibetur. Nam quia pascat dubium non est, nec enim indignum ei: at pasci, indigentiam sonat, et ne spiritualiter quidem sine injuria majestatis facile illi posse assignari videtur. Nec ego sane recordor usque modo advertisse me in hoc cantico pastum uspiam perhiberi, cum pascentem, puto, recordemini et vos mecum. Denique postulavit sibi aliquando demonstrari, ubi in meridie pasceret et cubaret (*Cant.* I, 6). Et nunc quidem, quod necdum dixerat, perhibet pasci, sed non similiter postulat locum indicari sibi; sed ipsa indicat, assignans, *inter lilia*. Novit hoc, illud non novit; quia æque præsto esse non potest quod sublimet et in sublimi est, et quod humile et super terram. Sublime opus, sublimis et locus: nec acccesus ad eum usque adhuc vel ipsi sponsæ.

4. Et ideo semetipsum exinanivit usque ad hoc, ut pasceretur ipse omnium pastor; et inventus est inter lilia, et visus ab Ecclesia, adamatus est ab inope pauper, factus dilectus propter similitudinem. Non solum autem, sed et propter veritatem, et mansuetudinem, et justitiam: quod per eum scilicet promissiones adimpletæ sunt, quod iniquitates remissæ sunt, quod superbi dæmones una cum principe suo judicati sunt. Talis ergo apparuit qui merito amaretur, verax pro se, mitis hominibus, justus pro hominibus. O vere amandum et totis medullis cordis amplectendum sponsum! Quid jam cunctetur Ecclesia totam se tota devotione committere tam fido redditori, tam pio indultori, tam justo propugnatori? Porro præmiserat Propheta, dicens: *Specie tua et pulchritudine tua intende prospere*. Unde species hæc et pulchritudo? Puto, ex liliis. Quid lilio speciosius? Sic nihil formosius sponso. Quæ sunt ergo illa lilia, e quibus species decoris ejus? *Procede*, inquit, *et regna propter veritatem, et mansuetudinem, et justitiam* (*Psal.* XLIV, 5). Lilia sunt, lilia, inquam, orta de terra, nitentia super terram, eminentia in floribus terræ, fragrantia super odorem aromatum. Ergo inter hæc lilia sponsus, et omnino ex his speciosus et pulcher. Alias enim (quod quidem ad carnis infirma spectat) non erat ei species neque decor (*Isa.* LIII, 2).

5. Bonum autem lilium veritas, candore conspicuum, odore præcipuum; denique candor est lucis æternæ, splendor et figura substantiæ Dei (*Sap.* VII, 26). Lilium plane, quod ad novam benedictionem terra nostra produxit, et paravit ante faciem omnium populorum, lumen ad revelationem gentium (*Luc.* II, 31, 32). Donec sub maledicto fuit terra, spinas et tribulos germinavit. At nunc Veritas de terra orta est Domino benedicente (*Psal.* LXXXIV, 12, 13, 2), speciosus omnino quidam flos campi, et lilium convallium. Agnosce lilium ex candore, qui mox in ipso exortu floris pastoribus de nocte emicuit, dicente Evangelio quia *angelus Domini stetit juxta illos, et claritas Dei circumfulsit illos* (*Luc.* II, 9). Bene *Dei*, quia non angeli, sed lilii candor. Ille aderat, sed illud micabat ab usque Bethlehem. Agnosce lilium et ex odore, quo et longe positis innotuit magis. Et quidem stella apparuit; sed **1512** eam minime viri graves secuti fuissent, nisi intima quadam suaveolentia orti lilii traherentur. Et vere lilium veritas, cujus odor animat fidem, splendor intellectum illuminat. Leva etiam oculos nunc in ipsam personam Domini, qui in Evangelio loquitur: *Ego sum veritas* (*Joan.* XIV, 6). Et vide quam competenter veritas lilio comparetur. Si non advertisti, adverte de medio floris hujus quasi virgulas aureas prodeuntes, et cinctas candidissimo flore, pulchre ac decenter disposito in coronam: et agnosce auream in Christo divinitatem, humanæ coronatam puritate naturæ, id est Christum in diademate, quo coronavit eum mater sua. Nam in quo

coronavit eum Pater suus, lucem habitat inaccessibilem, nec posses in ea illum interim adhuc videre. Sed de hoc alias.

6. Nunc vero lilium veritas est; est et mansuetudo. Et bene lilium mansuetudo, habens innocentiæ candorem, et odorem spei, *quoniam sunt reliquiæ*, inquit, *homini pacifico* (*Psal.* XXXVI,37). Bonæ spei vir mansuetus, nec minus etiam in præsenti lucidum quoddam vitæ est socialis exemplar. Annon lilium, quæ lucet officio, redolet spe? Adde quod sicut veritas de terra orta est, ita et mansuetudo. Nisi quis dubitet ortum de terra Agnum dominatorem terræ (*Isa.* XVI, 1), illum agnum, qui ad occisionem ductus est, et non aperuit os suum (*Isa.* LIII, 7). Nec tantum mansuetudo seu veritas de terra orta est, sed et justitia, propheta dicente : *Rorate, cœli, desuper, et nubes pluant justum; aperiatur terra, et germinet Salvatorem, et justitia oriatur simul* (*Isa.* XLV, 8). Quod autem justitia lilium sit, recordamini de Scriptura, quia justus *germinabit sicut lilium, et florebit in æternum ante Dominum* (*Osee* XIV, 6). Nequaquam lilium hoc hodie est, et cras in clibanum mittitur, quia in æternum florebit. Et florebit ante Dominum, cujus in memoria æterna erit justus, et ab auditione mala non timebit (*Psal.* CXI, 7), illa scilicet auditione, qua in clibanum ignis peccatores ire jubentur. Porro hujus lilii candor cui non splendet, nisi cui non placet? Denique sol est, sed non ille qui oritur super bonos et malos. Neque enim qui dicturi sunt : *Sol justitiæ non ortus est nobis* (*Sap.* V, 6), lucem illius quandoque viderunt. Viderunt autem quotquot audierunt : *Vobis qui timetis Deum, orietur sol justitiæ* (*Malach.* IV, 2). Ergo candor hujus lilii apud justos; fragrantia etiam usque ad iniquos diffunditur, etsi non in bonum ipsis. Denique audivimus justos dicentes quia *Christi bonus odor sumus in omni loco;* sed *aliis quidem odor vitæ in vitam, aliis odor mortis in mortem* (*II Cor.* II, 15, 16). Quis, vel sceleratissimus, justi non probet opinionem, quamvis non amet opus? Et beatus, si se non judicat in eo quod probat. Judicat autem, probans bonum, et non amans : ideoque non beatus plane, sed miser, proprio condemnatus judicio. Quid eo miserius, cui odor vitæ, non vitæ, sed mortis nuntius est? Imo nec nuntius quidem, sed bajulus.

7. Sunt multa apud sponsum et alia lilia præter hæc, quæ ex Propheta inciderunt nobis; veritatem loquor, et mansuetudinem, et justitiam; nec erit difficile jam cuilibet vestrum similia reperire per semetipsum in horto tam deliciosi sponsi. Abundat et superabundat talibus : quis illa enumeret? Nempe quot virtutes, tot lilia. Quis finis virtutum apud Dominum virtutum? Quod si plenitudo virtutum in Christo; et liliorum. Et fortassis propterea ipse se lilium appellavit, quod totus versetur in liliis, et omnia quæ ipsius sunt, lilia sint; conceptio, ortus conversatio, eloquia, miracula, sacramenta, passio, mors, resurrectio, ascensio. Quid horum non candidum, et non suavissime redolens? Tanta denique in conceptione refulsit superni luminis claritas desupervenientis abundantia Spiritus, ut ne ipsa quidem Virgo sancta sustinuisset, si non sibi obumbratum foret a virtute Altissimi. Porro ortum candidavit incorrupta virginitas matris; conversationem, innocentia vitæ; eloquia, veritas; miracula, puritas cordis; sacramenta, pietatis arcanum; passionem, patiendi voluntas; mortem, libertas non moriendi; resurrectionem, martyrum fortitudo : ascensionem, exhibitio promissionum. Quam bonus fidei odor in his singulis, **1513** nostra quidem, qui candorem non vidimus, tempora et viscera replens! Et beati qui non viderunt, et crediderunt (*Joan.* XX, 29). Pars mea in his odor vitæ, qui procedit ex ipsis. Is infusus naribus meis apto quodam fidei instrumento, et quidem copiosius pro multitudine liliorum, sane et exsilium levat, et patriæ desiderium assidue innovat in visceribus meis.

8. Habent lilia et aliqui sodalium sponsi, sed non copiam. Omnes enim ad mensuram Spiritum acceperunt, ad mensuram virtutes et dona; solus ille non habet modum (*Joan.* III, 34), qui habet totum. Aliud est lilia habere, aliud nonnisi lilia habere. Quem dabis mihi de filiis captivitatis adeo innocentem et sanctum, qui totam terram suam floribus occupare potuerit, et istiusmodi floribus? Nec infans certe unius dici sine sorde est super terram (*Job* XIV, 4, 5, juxta LXX). Magnus est quia tria vel quatuor lilia ædificare potuerit in terra sua, in tanta densitate spinarum et tribulorum, quæ sunt germina inveterata maledictionis antiquæ. Mecum vero, qui pauper sum, bene agitur, si unquam ab hac pessima segete, iniquitatum videlicet atque vitiorum, tantillum terræ meæ vindicare exstirpando et excolendo sufficiam, unde unum saltem producere lilium possim, si forte et penes me pasci interdum dignetur is, qui pascitur inter lilia.

9. At parum dixi, unum : de penuria cordis mei os meum locutum est. Unum prorsus non sufficit; duo ad minus necessaria sunt. Dico autem continentiam, et innocentiam : quarum una sine altera nec salvabit. Frustra denique ad unam quamlibet harum invitabo sponsum, qui non ad lilium, sed *inter lilia* pasci perhibetur. Dabo proinde operam habere lilia, ne de singularitate causetur lilii, qui non vult nisi inter lilia pasci, et sic declinet in ira a servo suo. Pono itaque primam omnium innocentiam : et si huic jungere continentiam quivero, divitem me putabo in possessione liliorum. Rex sum autem, si tertiam his adjungere potero patientiam. Et quidem possunt sufficere illæ; sed quia et deficere in tentationibus possunt, siquidem tentatio est vita hominis super terram (*Job.* VII, 1) : opus profecto patientia est, quæ utriusque sit quasi tutrix [*alias*, nutrix] quædam et custos. Puto, si venerit amator ille liliorum, et ita invenerit, quod non dedignabitur jam pasci apud nos, et apud nos facere pascha :

ubi illi et multa suavitas in duabus, et magna erit securitas propter tertiam. Verum quo pacto dicatur pasci qui pascit omnia, postea videbitur. Nunc vero apparet sponsum non modo apparere inter lilia, sed minime omnino extra lilia posse aliquando inveniri, cum omne quod de eo est, et ipse sit lilium, sponsus Ecclesiæ Jesus Christus Dominus noster, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

SERMO LXXI.

De litiis spiritualibus, id est operibus bonis, quorum odor recta conscientia, color fama : et quomodo sponsus et pascit nos, et pascitur a nobis. Item de unitate Dei Patris cum Filio, et animæ sanctæ cum Deo.

1. Finis præcedentis sermonis, principium hujus. Est ergo lilium sponsus, sed non lilium inter spinas, quoniam non habet spinas qui peccatum non fecit. Denique sponsam protestatus est *lilium inter spinas;* quoniam si dixerit vel ipsa, quia spinas non habeat, se ipsam seducit, et veritas in ea non est. Se vero florem quidem et lilium professus est, non tamen inter spinas. Magis autem : *Ego*, inquit, *flos campi et lilium convallium* (*Cant.* II, 2, 1). Et non est spinarum mentio, quod solus sit hominum qui opus non habeat dicere : *Conversus sum in ærumna mea, dum configitur spina* (*Psal.* XXXI, 4). Ergo absque liliis nunquam est, qui absque vitiis semper est; quia totus et semper est candidus, speciosus forma præ filiis hominum (*Psal.* XLIV, 3). Tu ergo qui hæc audis vel legis, cura habere lilia penes te, si vis habere hunc habitatorem liliorum habitantem in te. Opus tuum, studium tuum, desiderium tuum : lilia esse protestetur **1514** moralis quidam rerum ipsarum candor, atque odor. Habent et mores colores suos, habent et odores. Neque enim in spiritibus id ipsum est color et odor, non magis quam in corporibus. Ergo de colore conscientia consultetur, de odore fama. *Fetere fecistis odorem nostrum coram Pharaone et servis ejus*, aiunt illi (*Exod.* V, 21), dicentes de opinione. Porro colorem operi tuo dat cordis intentio, et judicium conscientiæ. Nigra sunt vitia, virtus candida est. Inter hanc atque illa, conscientia consulta discernit. Stat sententia Domini de oculo nequam et lucido (*Matth.* VI, 22, 23), quia inter candidum et nigrum certos fixit limites, et divisit lucem a tenebris. Quod ergo de corde puro et conscientia bona egreditur candidum est, et est virtus; si autem et bona fama secuta fuerit, et lilium est, quippe cui nec candor lilii desit, nec odor.

2. Porro virtus, etsi non propterea major, pulchrior tamen illustriorque efficitur. Quod si in conscientia nævus fuerit, nec quod ex ea prodierit, carebit nævo. Nam si radix in vitio, et ramus. Ac per hoc quidquid illud sit quod radix vitiata non absque traduce vitii ex se producat, verbi gratia, sermo, actio, oratio, etiamsi fama applaudere videatur, non est quod debeat lilium dici; quia etsi odor connivere videtur, sed non color. Quo pacto enim lilium cum impuritatis nævo? Nec sane fama valebit vindicare virtuti, quod esse vitium convicerit conscientia. Erit quidem virtus contenta candore conscientiæ, ubi sequi non poterit odor famæ; cæterum odor famæ nec excusare sufficiet vitium conscientiæ decoloris. Providebit tamen semper, quod in se est, homo virtutis bona, non tantum coram Deo, sed etiam coram hominibus (*Rom.* XII, 17), ut vere sit lilium.

3. Sed est etiam candor animæ indulgentia Dei, ipso dicente per prophetam : *Si fuerint peccata vestra ut coccinum, quasi nix dealbabuntur, et si fuerint rubra quasi vermiculus, velut lana alba erunt* (*Isa.* I, 18). Et est candor, quem sibi induit is qui miseretur in hilaritate. Etenim si intuearis illum, quem Propheta depingit jucundum hominem, qui miseretur et commodat (*Psal.* CXI, 5), nonne is tibi videbitur de ipsa animi jucunditate indidisse candorem quemdam pietatis vultui pariter, et operi suo? Sicut e regione si ex tristitia et velut ex necessitate quis tribuat, non candidum plane, sed tetrum præfert manu et fronte colorem. Et ideo hilarem datorem diligit Deus (*II Cor.* IX, 7). Nunquid et tristem? Profecto qui respexit ad Abel ob alacritatis candorem, avertit faciem a Cain, quia conciderat vultas [*alias*, facies] ejus (*Gen.* IV, 4, 5), utique a tristitia et livore. Adverte qualis color tristitiæ seu invidiæ sit, qui Dei a se avertit aspectum. Pulchre et eleganter in colorando beneficio candor jucunditatis laudatus est voce illa poetæ : « Super omnia vultus accessere boni (*Ovid. Meta.* lib. VIII). » Nec mudo hilaris dator, sed et qui tribuit in simplicitate (*Rom.* XII, 8), diligitur a Deo. Et simplicitas candor est. Probamus a contrario : nam nævus duplicitas. Parum dixi, macula est. Quid duplicitas nisi dolus. Sed enim qui dolose egit in conspectu Dei, inventa est iniquitas ejus ad odium. (*Psal.* XXXV, 3). Et ideo beatus cui non imputabit Dominus peccatum, nec est in spiritu ejus dolus (*Psal.* XXXI, 2). Pulchre Dominus paucis utramque notavit maculam, dolum, tristitiamque : *Nolite*, inquiens, *fieri, sicut hypocritæ, tristes* (*Matth.* VI, 16). Sponsus itaque et cum sit virtus, in virtutibus complacet sibi; et cum sit lilium, libenter inter lilia commoratur; et cum sit candor, delectatur candidis.

4. Et fortassis hoc est quod dicitur pasci inter lilia, candore et odore virtutum delectari. Et quidem pascebatur olim corporaliter apud Mariam et Martham, recumbens etiam corpore inter lilia (illas loquor, nam lilia erant), nihilominus spiritum refocillabat devotione et virtutibus mulierum. Quod si illa hora intrasset propheta, aut angelus, seu alius quivis spiritualis, tantum non ignorans quæ majestas recumberet; nonne stupens dignationum et familiaritatem, quam illi esse conspiceret cum puris animis pudicisque corporibus, tamen terrenis et sexus infirmioris; **1515** merito testaretur : Quia vidi illum non modo commorantem, sed et pascentem inter lilia? Ita ergo secundum utrumque, carnem

dico et spiritum, pasci inter lilia sponsus inventus est. Puto autem quod et ipse vicissim pasceret, sed in spiritu. Hoc ipso quod pascebatur, quomodo pascebat? Quomodo, inquam, confortabat timiditatem feminarum, jucundabat humilitatem, impinguabat devotionem? Sed si vidisti, quod pasci illi sit pascere; vide etiam nunc, ne forte et e converso pascere sit ei pasci. *Domine, qui pascis me a juventute mea;* ait sanctus patriarcha Jacob (*Gen.* XLVIII, 15). Benus paterfamilias, qui suorum domesticorum curam gerit, maxime in diebus malis, ut alat eos in fame, cibans illos pane vitæ et intellectus, et sic nutriens ad vitam æternam. At pascens, ita puto, nihilominus pascitur ipse, et quidem escis quibus libenter vescitur, profectibus nostris. Etenim gaudium Domini, fortitudo nostra.

5. Ita ergo et cum pascit pascitur, et cum pascitur pascit, simul nos suo gaudio spirituali reficiens, et de nostro æque spirituali profectu gaudens. Cibus ejus pœnitentia mea, cibus ejus salus mea, cibus ejus ego ipse. Annon cinerem tanquam panem manducat? Ego autem quia peccator sum, cinis sum, ut manducer ab eo. Mandor cum arguor, glutior cum instituor, decoquor cum immutor, digeror cum transformor, unior cum conformor. Nolite mirari hoc: manducat nos, et manducatur a nobis, quo arctius illi astringamur. Non sane alias perfecte unimur illi. Nam si manduco et non manducor, videbitur in me esse ille, sed nondum in illo ego. Quod si manducor quidem, nec manduco; me id se habere ille, sed non etiam in me esse videbitur; nec erit perfecta unitio in uno quovis horum. Sed enim manducet me, ut habeat me in se; et a me vicissim manducetur ut sit in me: quatenus integra firmaque sit connexio (242), cum ego in eo et nihilominus in me ipse erit.

6. Vis tibi per simile ostendam quod dicitur? Attolle oculos nunc in quamdam sublimiorem quidem convenientiam, similem tamen huic. Si ipse sponsus in Patre ita esset, ut non tamen in ipso Pater; aut ita Pater in ipso esset, ut non esset ipse in Patre: audeo dicere, et ipsorum citra perfectum unitas remaneret, si tamen jam unitas esset. Nunc vero cum et ipse in Patre, et Pater in ipso sit; non est quo claudicet unitas, sed vere perfecteque unum sunt ipse et Pater. Sic igitur aima, cui adhærere Deo bonum est (*Psal.* LXXII, 28), non ante se existimet ipsi perfecte unitam, nisi eum et illum in se, et se in illo manentem persenserit. Non quia vel tunc unum dicatur cum Deo, sicut unum sunt Pater et Filius: quamvis *qui adhæret Deo, unus spiritus est* (*I Cor.* VI, 17). Legi hoc, sed illud non legi. Non dico de me, qui nihil sum, sed plane nemo, nisi demens, sive de terra, sive de cœlo usurpabit sibi illam Unigeniti vocem: *Ego et Pater unum sumus* (*Joan.* X, 30). Et tamen ego, licet pulvis et cinis, fretus quidem Scripturæ auctoritate, minime istud dicere verear, quia unus cum Deo spiritus sum: si unquam tamen certis fuero persuasus experimentis, Deo me adhærere ad instar unius illorum, qui in charitate manent, ac per hoc in Deo manent, et Deus in eis, manducantes (243) Deum, et manducati a Deo. Nam de tali adhæsione puto dictum: *Qui adhæret Deo, unus spiritus est.* Quid ergo? Dicit Filius: *Ego in Patre, et Pater in me est* (*Joan.* XIV, 11), *et unum sumus* (*Joan.* X, 30); dicit homo: Ego in Deo, et Deus in me est, et unus spiritus sumus.

7. Sed nunquid Pater et Filius ut sint in invicem, ac proinde unum, invicem se manducant, sicut Deus et homo mutua se quadam in sese manducatione trajiciunt, 1516 utque per hoc, etsi non unum, unus certe spiritus existentes? [*alias*, sint.] Absit! nec enim uno modo insunt sibi hi atque illi, sed neque una unitas utrorumque. Denique innuitur tibi unitatum diversitas per *unus et unum;* quoniam nec Patri et Filio *unus*, nec homini et Deo *unum* poterit convenire. Tu, si sapis, occasione accepta eris sapientior, prudenter advertens, illic quidem per *unum* unitatem substantiæ vel naturæ; hic vero per *unus* æque unitatem, sed ideo longe alteram, quia inter substantias et naturas, homini nempe et Deo, sua cuique et natura, et substantia est, cum Patris Filiique constet penitus esse unam. Vides illam nec unitatem esse, siquidem huic singulari summæque unitati comparetur. Nam quomodo unitas, ubi numerus naturarum, substantiarum diversitas? Et tamen unus spiritus dicitur, et est cum Deo, anima adhærens Deo; nec præjudicat rerum pluralitas unitati huic, quam facit non confusio naturarum, sed voluntatum consensio. Propter hanc quoque multa corda unum, et multæ animæ una dicuntur, sicut scriptum est: *Multitudinis credentium erat cor unum, et anima una* (*Act.* IV, 32). Et hæc ergo unitas.

8. Cæterum quid ad illam, quæ non unitione constat, sed exstat æternitate? Non plane illam quædam, instar hujus, mutua manducatio facit, quia nec fit. Est enim. Sed nec conjunctio, vel quasi compositio, vel tale aliquid, quod unius non est. Est autem Patri Filioque natura, essentia, voluntas non modo una, sed unum. Hoc nempe est illis esse, quod naturam esse; hoc velle, quod esse, vel naturam esse. Non est itaque quod unitas, qua unum sunt Pater et Filius, dicatur fieri de naturis vel essentiis, vel voluntatibus, quia non sunt: non est quod dicatur vel fieri, quia est. Nec enim factitia est, sed nativa (244). Sunt in sese Pater et Filius, non solum ineffabili, sed etiam incomprehensibili modo sui ipsorum capabiles pariter et capaces: sed sane ita capabiles, ut non partibiles; ita capaces ut non participes [*alias*, participibiles]. Nam ut in hymno Ecclesia canit: « In Patre totus Filius, et

(242) Ita primi editi cum pluribus manuscriptis. Quidam habent, *Erit perinde firma connexio et complexio integra.*

(243) Unus codex addit *quodam modo;* sed deest aliis, et quidem primis editis.

(244) Ansulis inclusa desunt in codicibus Cister-

totus in Verbo Pater (*Hymn.* pro feria secunda 2 ad Matut.). » Est Pater in Filio, in quo sibi semper bene complacuit; et est Filius in Patre, a quo ut nunquam non natus, ita nunquam est separatus. Porro per charitatem homo in Deo, et Deus in homine est, dicente Joanne, quia *qui manet in charitate, in Deo manet, et Deus in eo* (*I Joan.* IV, 16). [Consensio quædam hæc, ut sint duo in uno spiritu imo unus spiritus sint. Videsne diversitatem? Non est idem profecto consubstantiale et consentibile. Quanquam, si advertisti, satis tibi per *unus* et *unum*, ipsarum quoque innitur differentia unitatum; quoniam quidem nec Patri et Filio *unus*, nec homini et Deo *unum* poterit convenire. Non possunt dici unus Pater et Filius, quia ille Pater, et ille Filius est: unum tamen dicuntur et sunt, quod una omnino illis, et non cuique sua substantia est. Quo contra homo et Deus, quia unius non sunt substantiæ vel naturæ; unum quidem dici non possunt, unus tamen spiritus certa et absoluta veritate dicuntur, si sibi glutino amoris inhæreant. Quam quidem unitatem non tam essentiarum cohærentia facit, quam conniventia voluntatum.

9. Patet, ni fallor, satis non modo diversitas, sed et disparitas unitatum, una in una, altera in diversis existente essentiis. Quid tam distans a se, quam unitas plurium et unius? Ita inter unitates, ut dixi, disterminat unus et unum, quod per *unum* quidem in Patre et Filio essentiæ unitas; per *unus* vero inter Deum et hominem non hæc, sed consentanea quædam affectionum pietas designatur. Cum adjectione tamen etiam Pater et Filius sanissime dicuntur **1517** unus; verbi causa, unus Deus, unus Dominus, et quidquid alius est, quod ad se quisque, et non alterum [*alias*, alterutrum] dicitur. Siquidem non est illis diversa divinitas sive majestas, non magis quam subetantia, vel essentia, vel natura. Nempe hæc ipsa omnia, si pie consideres, non diversa seu divisa in illis, sed unum sunt. Minus dixi: unum sunt et cum illis. Quid illa unitas, qua multa corda unum, et multæ animæ una leguntur? Nec censenda, ut reor, nomine unitatis, comparata huic, quæ non multa unit, sed unum singulariter signat. Ergo singularis ac summa illa est unitas, quæ non unitione constat, sed exstat æternitate. Nec sane hanc spiritualis illa præfata manducatio facit, quia nec fit. Est enim. Multo minus eam facere putanda est essentiarum qualiscunque conjunctio, seu consensio voluntatum, quia non sunt. Una enim illis, ut dictum est, et essentia, et voluntas; uni vero non est consensus, non compositio, non copulatio, aut tale aliquid. Duas esse oportet ad minus voluntates, ut sit consensus; duas æque essentias, ut sit conjunctio sive unitio per consensum. Horum nihil in Patre et Filio, quippe nec essentias duas, nec duas, habentibus voluntates. Una est utraque res illis: vel potius, ut præfatum me memini, unum duo ista in illis, unum et cum illis sunt; ac per hoc ipsi sicut incomprehensibiliter, ita incommutabiliter [*alias*, incomparabiliter] invicem in se manentes, vere et singulariter unum sunt. Si quis tamen inter Patrem, et Filium dicat esse consensum, non contendo, dummodo non voluntatum unionem, sed unitatem intelligat voluntatis.

10. Atqui Deum et hominem, quia propriis exstant ac distant et voluntatibus et substantiis, longe aliter in se alterutrum manere sentimus, id est, non substantiis contusos, sed voluntatibus, consentaneos. Et hæc unio ipsis communio voluntatum, et consensus in charitate. Felix unio, si experiaris; nulla, si comparaveris. Vox experti: *Mihi autem adhærere Deo bonum est* (*Psal.* LXXII, 28). Bonum plane, si omni ex parte adhæseris. Quis est qui perfecte adhæret Deo, nisi qui in Deo manens, tanquam dilectus a Deo, Deum nihilominus in se traxit vicissim diligendo? Ergo cum undique inhærent sibi homo et Deus (inhærent autem undique intima mutuaque dilectione invisceratí alterutrum sibi), per hoc Deum in homine, et hominem in Deo esse haud dubie dixerim. Sed homo quidem ab æterno in Deo, tanquam ab æterno dilectus, si tamen ex illis sit qui dicunt quoniam *dilexit et gratificavit nos in dilecto Filio suo ante mundi constitutionem* (*Ephes.* I, 6, 4); Deus vero in homine, ex quo dilectus ab homine est. Et si ita est, homo quidem in Deo est et quando in homine Deus non est; Deus autem in homine non est qui non sit in Deo. Manere enim in dilectione non potest, etsi forsitan ad tempus diligat non dilectus; potest autem nondum diligere etiam dilectus. Alioquin quomodo stabit, *quoniam ipse prior dilexit nos?* (*I Joan.* IV, 10.) Porro cum jam etiam diligit qui ante diligebatur, et homo in Deo, et Deus in homine est. Qui autem nunquam diligit, constat quod nunquam dilectus est; ac per hoc nec ipse in Deo, nec Deus in eo est. Hæc dicta sint ad dandam differentiam inter illam connexionem, qua Pater et Filius unum sunt, et illam qua adhærens Deo anima, unus spiritus est, ne forte quia legitur de homine manente in charitate, quia in Deo manet, et Deus in eo; et item de Filio, quod nihilominus in Patre sit, et Pater in ipso; par prærogativa adoptati putaretur, et Unici.

11 His ergo absolutis, recurrendum nobis ad illum qui pascitur inter lilia, quia inde excursus hic factus est usque huc: utrumnam non otiose, vos judicabitis. Et jam quidem loci ipsius duos intelle-

ciensi, S. Germani, et Gemeticensi: sed habentur in aliis, et in primis editis. At secunda parenthesis seu additio prolixior, quæ est a dimidio num. 8 ad dimidium num. 10, in illis prioribus codicibus non exstat, sic vero in posterioribus. Et quidem alteru-

tra superflua est. Hæc diversitas ex eo contigit, quod Bernardus hunc locum retractavit, ita ut prima parenthesis prioris editionis, altera posterioris esse videatur. Prior tantum in primis editis reperitur non posterior. Lectori judicium relinquimus.

ctus posueram, sive quod virtutibus pascitur candidatorum, qui virtus et candor est ; sive quod peccatores recipit ad pœnitentiam in corpore suo, quod est Ecclesia, pro quibus sibi incorporandis se ipsum fecit peccatum, qui peccatum non fecit, ut destrueretur corpus peccati, cui aliquando complantati fuere peccantes, essentque **1518** justitia in ipso justificati gratis.

12. Tertiam adhuc pono sententiam quæ occurrit [*in aliis*, Tertium addo qui occurrit] ; et satis fore reor non modo pro loci explanatione, sed et pro fine sermonis. Sermo Dei veritas est, et ipse sponsus. Nostis hoc ; audite cætera. Is cum auditur, et minime obeditur illi, vacuus interim et jejunus quodam modo remanet, omnimo tristis et querulus, quod prolatus in vacuum sit. Si autem obeditum fuerit, nonne tibi verbum videbitur in quamdam excrevisse corpulentiam, quia verbo opus accessit, utpote refectum quibusdam fructibus obedientiæ, justitiæ frugibus ? Inde est quod in Apocalypsi loquitur : *Ecce sto ad ostium, et pulso : si quis audierit vocem meam et aperuerit mihi januam introibo ad illum, et cœnabo cum eo, et ipse mecum* (*Apoc.* III, 20). Videtur approbari hic sensus et apud prophetam sententia Domini, ubi dicit quod verbum suum non revertetur ad se vacuum, sed prosperabitur, et faciet ad quæ misit illud (*Isa.* LV, 12). *Non revertetur*, inquit, *ad me vacuum* vel jejunum, sed quasi prospere in omnibus agens, saturabitur bonis actibus eorum, qui in dilectione acquiescent illi. Denique usu loquendi sermo impletus tunc dicitur, cum fuerit mancipatus effectui : quod videlicet tandiu inanis et macer, ac quodam modo famelicus sit, donec opere compleatur.

13. Sed audi ipsum quo se dicat cibo ali. *Meus*, inquit, *cibus est, ut faciam voluntatem Patris mei* (*Joan.* IV, 34). Verbum Verbi est aperte indicantis, esse suum cibum factum, bonum ; si tamen invenerit illud inter lilia, hoc est, inter virtutes. Alioquin si extra repererit, etsi bonus, quod in se est, videtur cibus, non tanget illum is, qui pascitur inter lilia. Verbi causa, non recipit eleemosynam de manu raptoris seu feneratoris ; sed nec de hypocritæ quidem, qui eum facit eleemosynam, facit tuba cani ante se, ut gloriheetur ab hominibus. Sed nec illius orationem aliquo modo exaudiet, qui amat orare in angulis platearum, ut ab hominibus videatur (*Matth.* VI, 2, 5). Nempe oratio peccatoris exsecrabilis erit (*Prov.* XXVIII, 9). Frustra quoque offerat munus suum ad altare, qui conscius est sibi quod frater suus habet aliquid adversum se (*Matth.* V, 23, 24). Denique non respexit ad Cain munera *Gen.* IV, 5), eo quod non recte ambularet cum fratre suo. Teste sancto propheta, etiam abominabatur sabbata, et neomenias et sacrificia Judæorum, ita ut manisfeste protestaretur odisse ea animam suam, et dicebat : *Cum veniretis ante conspectum meum, quis quæsivit ea de manibus vestris?* Credo, non redolebant lilia manus illæ et propterea respuebat munus ex illis qui pasci inter lilia consuevit, et non inter spinas. Quidni spinosas habebant manus, quibus aiebat : *Manus vestræ sanguine plenæ sunt* (*Isa.* I, 13-15). Et manus Esau pilosæ erant, spiniosis similes ; ideoque non sunt admissæ, ut ministrarent Sancto.

14. Vereor ne et inter nos aliqui sint, quorum non acceptet munera sponsus, eo quod non redoleant lilia. Etenim si in die jejunii mei inveniatur voluntas mea, non tale jejunium elegit sponsus, nec sapit illi jejunium meum, quod non lilium obedientiæ, sed vitium propriæ voluntatis sapit. Ego autem non solum de jejunio, sed de silentio, de vigiliis, de oratione, de lectione, de opere manuum, postremo de omni observantia monachi, ubi invenitur voluntas sua in ea, et non obedientia magistri sui, id ipsum sentio. Minime prorsus observantias illas, etsi bonas in se, tamen inter lilia, id est inter virtutes, consuerim deputandas ; sed audiet a propheta, qui ejusmodi est : Nunquid tale est obsequium quod elegi, dicit Dominus? et addet : In die bonorum tuorum inveniuntur voluntates tuæ (*Isa.* LVIII, 3-5). Grande malum propria voluntas, qua fit ut bona tua tibi bona non sint. Oportet proinde lilia fiant, quæ hujusmodi sunt, quia nihil omnino, quod propria inquitatum sit voluntate, gustabit is qui pascitur inter lilia. Sapientia est ubique attingens propter munditiam suam, et nil inquinatum in eam incurrit (*Sap.* VII, 24, 25). Ita ergo inter lilia pasci amat sponsus, id est apud munda et nitida corda. Sed quousque ? *Donec aspiret dies, et inclinentur umbræ.* **1519** Umbrosus locus est hic et condensus : non intremus silvam hanc profundi sacramenti, nisi clara luce diei. Jam enim disputante me longius, inclinata est dies, dum inviti abstrahimur ab his liliis. Nec sum victus prolixitate [*alias*, veritus proxilitatem], cui fastidium omne detraheret odor florum. Modicum quid restare videtur de præsenti capitulo. At istud modicum reconditum nimis, sicut et cætera universa carminis hujus. Sed qui revelat mysteria aderit, ut confido, cum pulsare cœperimus : et non claudet ora loquentium se, cui familiare magis est reserare clausa, sponsus Ecclesiæ Jesus Christus Dominus noster, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

SERMO LXXII.

Dies aspirans, et umbræ inclinatæ quæ sint. Deinde varii hominum dies exponuntur. Et quod justos, utpote in luce viventes, maneat clarior dies ; impios vero in operibus tenebrarum versantes, æterna nox.

1. *Dilectus meus mihi, et ego illi, qui pascitur inter lilia ; donec aspiret dies, et inclinentur umbræ* (*Cant.* II, 16, 17). Novissima tantum capitali hujus tractanda pars est, et dubito in ipso ingressu, cuinam potissimum eam jungam duarum præcedentium : nam possum indifferenter utrique. Sive enim dicas : *Dilectus meus mihi, et ego illi donec aspiret dies, et inclinentur umbræ*, interposito tantum, *qui pascitur inter lilia* ; sive pro litteræ serie, *qui pascitur inter*

lilia, donec aspiret dies, et inclinentur umbræ : non inconvenienter utrovis assignas. Hoc sane refert, quod *donec* si primo junxeris, inclusivum oportet intelligas ; si medio, exclusivum sentias necesse est. Esto nempe quod designat sponsus pasci jam inter lilia, ubi aspiraverit dies : nunquid similiter cessabit etiam sponsæ intendere aut ipsa illi ? Absit ! In æternum perseverabunt sibi, nisi quod tunc felicius, cum vehementius ; tunc vehementius, cum expeditius. Sit ergo tale hoc *donec*, quale est illud apud Matthæum, ubi narratur non cognovisse Mariam Joseph, *donec peperit Filium suum primogenitum* (*Matth.* I, 25) : non enim post cognovit. Vel certe quale est illud in psalmo : *Oculi nostri ad Dominum Deum nostrum donec misereatur nostri* (*Psal.* CXXII, 2) : non enim avertentur, cum cœperit misereri. Vel quale item illud Domini ad apostolos : *Ecce ego vobiscum sum usque ad consummationem sæculi* (*Matth.* XXVIII, 20) : non enim post non erit cum illis. Verum hoc ita, si *donec* referas ad *dilectus meus mihi et ego illi*. Sin autem ad *qui pascitur inter lilia* respicere malis, erit alio sensu accipiendum. Porro operosius ostendetur quomodo tunc dilectus pasci desinat, cum aspiraverit dies. Etenim si dies resurrectionis is est, quidni multo magis pasci ibi inter lilia juvet, ubi horum major admodum copia erit ? Et pro aptanda quidem litteræ consequentia hæc dicta sint.

2. Nunc jam adverte mecum, toto licet liliis fulgentibus regno, sponsoque medio existente et deliciante, non tamen esse quod dicatur et pasci, juxta id quidem quod ante consueverat. Ubi namque jam peccatores, quos sibi incorporet Christus, mansos morsosque quasi quibusdam dentibus disciplinæ austerioris, afflictione scilicet carnis, et cordis contritione ? Sed neque cibum sibi jam exiget Verbum sponsus ex aliquibus factis seu operibus obedientiæ, ubi omne negotium otium, soloque in intuitu et affectu res erit. Et quidem cibus ejus ut faciat voluntatem Patris sui ; sed hic, non ibi. Quid enim faciat factam ? Et perfectam tunc esse constat. Denique probare jam tunc est omnibus sanctis, quæ sit voluntas Dei bona, et beneplacens, et perfecta. Et certe post perfectum, faciendum superest nihil. Frui de cætero restat, non fieri ; experiri, non operari ; ea vivere, non exerceri in ea. Nonne ipsa est, quam instantissima prece docti quidem a Domino, sicut in cœlo, ita et in terra perfici postulamus (*Matth.* VI, 10), quo ejus jam delectet fructus, actus non fatiget ? Non erit itaque sponso Verbo operis cibus, quia cesset necesse est omne opus, ubi plenius **1520** ab universis percipitur sapientia. Nam qui minorantur actu, percipiunt eam (*Eccli.* XXXVIII, 25).

3. Sed videamus nunc, si quod dicimus stare possit, et secundum illam sententiam, qua pasci inter lilia, candidatu virtutum oblectari, quidem interpretantur : nam et nos ipsam inter cæteras non prætermittimus. Dicemusne, aut non fore, aut sponso minime sapere tunc virtutes ? Et quidem sentire alterutrum, dementiæ est. Sed vide ne forte alias illis delectetur ; nam constat delectari, sed forsitan potu magis quam pastu. Sane in tempore et corpore isto, nulla nostra virtus ita ad purum defæcata erit, nulla ita suavis et mera, ut sponso habilis sit ad potandum. Sed qui vult omnes homines salvos fieri, dissimulat multa, ut quam non potest potandi interim facilitate glutire, curat ex ea vel quidpiam elicere sapidum, quasi arte quadam et quodam labore mandendi. Erit cum erit virtus colabilis, nec premetur dente, nec fatigabitur a mandente, vel potius non fatigabit mandentem, quæ bibentem absque opera delectabit, tanquam utique potus, non esca. Denique habes spondentem in Evangelio, quia *non bibam de hoc genimine vitis*, inquit, *donec bibam illud novum vobiscum in regno Patris mei* (*Matth.* XXVI, 29). Et de cibo nulla mentio est. Sed apud Prophetam quoque legitur : *Tanquam potens crapulatus a vino* (*Psal.* LXXVII, 65) ; de cibo autem nihil ibi penitus invenitur. Sponsa ergo conscia mysterii hujus, cum dilectum pasci inter lilia comperisset ac perhibuisset, constituit terminum quoad id dignaretur, imo constitutum agnovit et perhibuit, dicens : *Donec aspiret dies, et inclinentur umbræ*. Sciebat enim virtutibus eum postea potandum potius quam pascendum. Connivere [*alias*, convenire] videtur et consuetudo, qua post cibum potus sumi de more solet. Ergo qui hic manducat, illic bibet, eo tunc suavius quo securius, glutiturus et ea ipsa, quæ scrupulosius modo, et quodam modo laboriosius quasi mandendo liquat.

4. Nunc jam intendamus considerare de die illo et illius umbris, qui ille, quæ istæ : ille qua ratione aspirans, hæ in qua potestate habeant inclinari. Signanter omnino dictum est, *donec aspiret dies*, imo singulariter. Solo quippe hoc loco, nisi fallor, diem aspirantem comperies. Auræ nempe, non tempora spirare dicuntur. Spirat homo, spirant animalia cætera, quibus indesinenter reciprocatus aer vitam continuat. Et quid hoc, nisi ventus ? Spirat et Spiritus sanctus, et inde spiritus. Quo pacto ergo dies spirans, qui nec ventus, nec spiritus, nec animal est ? Quanquam nec spirans quidem, sed, quod significantius sonat, aspirans dictus sit. Nec minus præter solitum dictum, *et inclinentur umbræ*. Denique ad exortum hujus corporei visibilisque luminis umbræ non inclinantur, sed annullantur. Extra proinde corpora quærendæ hæ res. Et si quidem spirituales invenerimus diem et umbras, tunc forsitam et inclinatio harum, et illius aspiratio facilius elucebit. Qui illum diem, de quo Propheta dicit : *Melior est dies una in atriis tuis super millia* (*Psal.* LXXXIII, 11), corporeum opinatur, nescio quid jam non corporeum opinetur. Est et in mala significatione dies, cui maledixere prophetæ (*Job* III, 3 ; *Jerem.* XX, 14). Absit autem, ut ex visibilibus his, quos fecit Dominus ! Itaque spiritualis est.

5. Jam umbram quis ambigat spiritualem, qua Mariæ obumbratum est concipienti (*Luc.* I, 35) ; et

item eam quæ in propheta sic memoratur: *Spiritus ante faciem nostram Christus Dominus, sub umbra ejus vivemus inter gentes* (*Thren.* IV, 20)? Ego tamen umbrarum nomine hoc loco magis arbitror designatas contrarias potestates, quæ non modo umbræ, vel tenebræ, sed *et principes tenebrarum harum* ab Apostolo perhibentur (*Ephes.* VI, 12), simulque inhærentes illis ex genere nostro, filios utique noctis, et non lucis, neque diei. Hæ siquidem umbræ, non plane cum aspiraverit dies, in nihilum revertentur, sicut a facie hujus corporeæ lucis umbras corporeas non disparere tantum, sed et penitus deperire videmus. Itaque erunt minime quidem extremius nihilo, miserius tamen. **1521** Erunt, sed inclinatæ et subditæ. Denique: *Inclinabit se*, inquit, *et cadet* (haud dubium quin princeps umbrarum), *cum dominatus fuerit pauperum* (*Psal.* IX, 10). Ergo non natura delebitur, sed potentia subtrahetur; non peribit substantia, sed transibit hora et potestas tenebrarum. Tolluntur, ne videant gloriam Dei; non annullantur, ut semper urantur. Quidni inclinabuntur umbræ, cum deponentur potentes de sede, ponenturque scabellum pedum? (*Rom.* XIII, 12.) Quod utique oportet fieri cito. Novissima hora est; nox præcessit, dies autem appropinquavit. Aspirabit dies, et exspirabit nox. Nox diabolus est, nox angelus Satanæ, etsi se transfiguret in angelum lucis. Nox etiam Antichristus, quem Dominus interficiet spiritu oris sui et destruet illustratione adventus sui (*II Thess.* II, 8). Nunquid non Dominus dies est? Dies plane illustrans et spirans, qui spiritu oris sui fugat umbras, et destruit larvas illustratione adventus sui. Aut si magis placet verbum inclitionis simpliciter accipere, nihilque aliud inclinari quam annihilari esse putandum: ne huic quoque desimus sensui, dicimus umbras figuras et ænigmata Scripturarum, nec non et sophisticas locutiones cavillationesque verborum et implicita argumentorum, quæ omnia veritatis interim lumen obumbrant. Ex parte enim cognoscimus, et ex parte prophetamus. Verum aspirante die, inclinabuntur umbræ, quia occupante omnia luminis plenitudine, nulla pars superesse poterit tenebrarum. Denique cum venerit quod perfectum est, tunc evacuabitur quod ex parte est (*I Cor.* XIII, 9, 10).

6. Hactenus de his sufficere poterat, si spirans dies illa, et non aspirans dicta fuisset. Nunc vero pro tantillo licet additamento adhuc aliquid addendum existimo, nimirum pro investiganda hujus diversitatis ratione. Ego enim, ut verum fatear, jam olim mihi persuasi, in sacri pretiosique eloquii textu nec modicam vacare particulam. Solemus autem hac voce uti, cum vehementer aliquid desideramus; ut, verbi gratia, cum dicimus: Ille ad illum honorem, vel illam dignitatem aspirat. Designatur itaque per hoc verbum mira adfutura affluentia, vehementiaque spiritus die illo, cum non solum corda, sed et corpora suo quidem in genere spiritualia erunt; et qui digni invenientur, inebriabuntur ab ubertate domus Domini, et torrente voluntatis illius potabuntur.

7. Vel aliter. Jam sanctis angelis dies sanctificatus illuxit, spirans illis jugi impetu perpetis meatus melliflua sempiternæ divinitatis arcana. Denique: *Fluminis impetus lætificat civitatem Dei* (*Psal.* XLV, 5); sed civitatem, cui dicitur: *Sicut lætantium omnium habitatio est in te* (*Psal.* LXXXVI, 7). Cum autem et nobis qui terram inhabitamus, spirare adjecerit, erit non modo spirans, sed et aspirans, quod dilatato sinu admittat et nos. Vel (ut paulo altius repetamus, et disseramus latius plasmato homine de limo terræ, plasmator, sicut verax narrat historia, *inspiravit in faciem ejus spiraculum vitæ* (*Gen.* II, 7), factus proinde illi dies inspirans: et ecce invida nox callide impegit in diem hanc, luce utique simulata. Nam dum quasi splendidius lumen scientiæ pollicetur, inopinatas novæ luci offudit pravi tenebras consilii, et primordiis originis nostræ tetram damnosæ prævaricationis invexit caliginem. Væ, væ! nescierunt, neque intellexerunt, in tenebris ambulant nescientes, ponentes tenebras lucem, et lucem tenebras. Denique comedit de ligno mulier, quod sibi dederat serpens, vetuerat Deus: deditque viro suo, et cœpit illis quasi de novo discere. Nam illico aperti sunt oculi amborum, et factus est dies conspirans, inspirantem extundens, et substituens exspirantem. Conspiraverunt siquidem et convenerunt in unum adversus Dominum, et adversus Christum ejus serpentis astutia, mulieris blanditiæ, viri mollities. Unde et loquebantur mutuo, Dominus scilicet et Christus ejus: *Ecce Adam factus est quasi unus ex nobis* (*Gen.* III), quod ad utriusque injuriam lactantibus se peccatoribus acquievisset.

8. In hac die nascimur universi. Portamus denique omnes impressum nobis cauterium conspirationis antiquæ; **1522** Eva utique vivente in carne nostra, cujus per hæreditariam concupiscentiam serpens nostrum suæ factioni sedula satagit sollicitudine vindicare consensum. Propterea, ut dixi, huic diei maledixere sancti, brevem optantes, et cito verti in tenebras (*Job* II, 3; *Jerem.* XX, 14), quod sit contentionis et contradictionis dies, dum non cesset in ea caro concupiscere adversus spiritum, legique mentis membrorum contraria lex rebellione infatigabili assidue contradicat. Itaque dies exspirans factus est. Extunc enim et deinceps, quis est homo qui vivet, et non videbit mortem? (*Psal.* LXXXVIII, 49.) Dicat pro ira quis: Ego non minus pro misericordia putem, ne electos scilicet, propter quos omnia fiunt, diu defatiget molesta contradictio, qua captivi ducuntur et ipsi in lege peccati, quæ est in membris ipsorum. Horrent nimirum, ægerrimeque ferunt turpem captivitatem, et tristem contentionem.

9. Festinemus proinde respirare a conspiratione antiqua et iniqua, quoniam breves dies hominis sunt (*Job* XVI, 5). Ante sane excipiat nos dies respirans, quam nox suspirans absorbeat, æternæ caliginis te-

nebris exterioribus involvendos. Quæris in quo respiratio ista ? In eo, si incipiat spiritus vicissim concupiscere adversus carnem. Huic si repugnas, respiras ; si spiritu facta carnis mortificas, respirasti ; si hanc cum vitiis et concupiscentiis suis crucifigis, respirasti. *Castigo*, inquit, *corpus meum, et in servitutem redigo, ne forte cum aliis prædicaverim ipse reprobus efficiar* (*I Cor.* IX, 27). Vox est respirantis, imo qui jam respirarat. Vade, et tu fac similiter (*Luc.* x. 37), ut te respirasse probes, ut diem denuo inspirantem tibi noveris illuxisse. Nec nox mortis prævalebit adversus redivivum hunc diem ; magis autem in tenebris lucet, et tenebræ eum non comphrehenderunt. In tantum non reor nec vita decedente cedere lumen vitæ, ut nemini congruentius, quam sic mortuo assignandam censeam vocem illam : *Et nox illuminatio mea in deliciis meis* (*Psal.* CXXXVIII, 11). Quidni clarius videat, nube, vel potius fæce corporis evolutus ? Erit sine dubio vinculis solutus corporeis inter mortuos liber, et inter cæcos videns. Nam quemadmodum olim, omni oculo caligante per universam Ægyptum, solus in mediis tenebris clare videbat populus videns Deum, id est, populus Israel, dicente Scriptura quia *ubicunque Israel erat, lux erat* (*Exod.* x, 23) : sic inter filios tenebrarum, in tetra mortis caligine fulgebunt justi, et videbunt, eo utique clarius, quo exuti corporum umbris. Nam et hi qui ante non respiraverunt : nec enim quæsierunt inspirantis diei lumen, et sol justitiæ non ortus est eis : hi, inquam, ibunt de tenebris in tenebras densiores, ut qui in tenebris sunt, tenebrescant adhuc; et qui vident, videant magis.

10. Ubi non inconvenienter forsitan adducetur etiam sermo Domini, quem dixit, quia *habenti dabitur, et abundabit ; ei autem qui non habet et quod videtur habere auferetur ab eo* (*Luc.* XIX, 26). Ita est : et additur in morte videntibus, et non videntibus demitur. Quo enim hi minus et minus, eo illi magis magisque vident, donec et hos excipiat suspirans nox, et illos aspirans dies ; quæ sunt novissima utrorumque, extrema videlicet cæcitas, et suprema claritas. Et hoc jam non est quod dematur omnino vacuis, non est quod addatur plenis, nisi quod hi nescio quid pleno ampliusse accepturos præsumunt secundum promissionem ad se factam. Et promissionis quidem verbum tale est : *Mensuram bonam, et confertam, et coagitatam et supereffluentem dabunt in sinum vestrum* (*Luc.* VI, 83). An non plus pleno quodam modo tibi esse videtur quod supereffluit ? Porro placide audies plenum et plenius, si te legisse memineris : *In æternum et ultra* (*Exod.* XV, 18). Ergo is cumulus aspirantis erit diei. Ipsa, inquam, adjiciet ad mensuram inspiratæ plenitudinis, ad inspirantis diei copiam, supra modum in sublime pondus gloriæ operans, ita ut redundet in corpora supereffluens clarificationis adjectio. Hac de causa enim non spirans, sed aspirans dicta est, quod addat ad inspirantem, hoc significante Spiritu sancto per adjectam, *ad*, præpositionem ; quia quos illa intus illuminat, hos ista adornat foris, et stola gloriæ induit eos.

1523 11. Atque id satis pro danda ratione vocabuli, quod est Aspirans. Et si vultis scire, dies aspirans ipse est Salvator quem exspectamus, qui reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ (*Philipp.* III, 20, 21). Nam et inspirans nihilominus idem ipse est, secundum operationem qua nos respirare prius facit in lumine quod inspirat, ut simus et nos dies respirans in ipso, secundum quod interior noster homo renovatur de die in diem, et renovatur in spiritu mentis suæ ad imaginem ejus qui se creavit, factus proinde dies ex die, et lumen ex lumine. Cum igitur duo in nobis præcedant dies, unus quidem inspirans pro corporis vita, alter vero respirans in sanctificationis gratia, porro certius supersit aspirans in resurrectionis gloria : claret profecto aliquando adimpletum iri in corpore quod præcessit in capite, magnum utique pietatis sacramentum, et prophetæ testimonium, qui ait : *Vivificabit nos post duos dies, in die tertia suscitabit nos, et vivemus in conspectu ejus; sciemus, sequemurque, ut cognoscamus Dominum* (*Osee* VI, 3). Ipse est in quem angeli prospicere concupiscunt, sponsus Ecclesiæ, Jesus Christus Dominus noster, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

SERMO LXXIII.

Qualiter Christus ad judicandum veniet in forma humana, ut suavis appareat electis; et quomodo minor angelis, iisdemque sublimior.

1. *Revertere ; similis esto, dilecte mi, capreæ hinnuloque cervorum* (*Cant.* II, 17). Quid ? modo it, modo revocas ? Quid subitum in tam brevi emersit ? Oblitane aliquid ? Etiam oblita totum quod non ille est, se quoque ipsam. Denique cum sit rationis non expers, non tamen modo, ut videtur, rationis est compos. Sed nec in sensu illi ullatenus apparet verecundia esse, quam forte habet in moribus. Amor intemperans facit hoc. Nempe is est qui omnem in se triumphans captivansque pudoris sensum, convenientiæ modum, deliberationis consilium, totius modestiæ et opportunitatis neglectum quemdam et quamdam incuriam parit. Nam vide nunc quomodo illum, pene adhuc incipientem ire, jam tamen redire flagitat. Etiam accelerare rogat, et quidem currere instar unius alicujus feræ silvarum velociter currentis, verbi gratia, capreæ, hinnulive cervorum. Hic litteræ tenor, et hæc Judæorum portio.

2. Ego vero, quemadmodum accepi a Domino, in profundo sacri eloquii gremio spiritum mihi scrutabor et vitam; et pars mea hæc, qui in Christum credo. Quidni eruam dulce ac salutare epulum spiritus de sterili et insipida littera, tanquam granum de palea, de testa nucleum, de osse medullam ? Nihil mihi et litteræ huic, quæ gustata carnem sapit, glutita mortem affert; sed enim quod in ea tectum est, de Spiritu sancto est. *Spiritus autem loquitur mysteria*, teste Apostolo (*I Cor.* XIV, 2); sed Israel pro

velato mysterio. Ipsum mysterii velamen tenet. Quare, nisi quia adhuc velamen est positum super cor ejus? Ita quod sonat littera, illius est : quod signat [*Alias*, designat], meum est ; ac per hoc illi ministratio mortis in littera, mihi vita in spiritu. Nam spiritus est qui vivificat (*Joan.* VI, 64) : dat quippe intellectum. An non vita intellectus? *Intellectum da mihi, et vivam*, ait Propheta Domino. Intellectus non remanet extra, non hæret in superficie, non instar cæci palpat forinseca ; sed profunda rimatur, pretiosissimas solitus exinde veritatis exuvias tota aviditate diripere ac tollere sibi, et cum Propheta dicere Domino : *Lætabor ego super eloquia tua, sicut qui invenit spolia multa* (*Psal.* CXVIII, 144, 162). Nempe ita regnum veritatis vim patitur, et violenti rapiunt illud (*Matth.* XI, 12). Verum ille senior frater, qui de agro veniens formam tenuit populi veteris et terreni, qui pro terrena hæreditate doctus diligere trituram, attrita fronte gemit anxius sub gravi jugo legis, portatque pondus diei et æstus. Is, inquam, quia intellectum non habuit, foris stat **1524** etium nunc, et non vult nec invitatus a patre intrare domum convivii, semetipsum fraudans usque adhuc participio symphoniæ, et chori, et vituli saginati (*Luc.* XV, 25-30). Miser qui renuit experiri, quam bonum sit et quam jucundum habitare fratres in unum. Et hæc dicta sint pro distinctione partis Ecclesiæ, partisque Synagogæ, quo et cæcitas hujus ex illius prudentia manifestior fiat, et felicitas illius ex hujus miseranda fatuitate præemineat.

3. Nunc jam scrutemur verba sponsæ, et sic conemur castos exprimere sancti amoris affectus, ut nil in sacro eloquio ratione carens, nil indecorum importunumve resedisse omnino appareat. Et si in mentem venerit hora illa, cum Dominus Jesus (is enim sponsus est) transiret ex hoc mundo ad Patrem (*Joan.* XIII, 1), simulque quid tunc animi gereret sua illa domestica Ecclesia, nova utique nupta, cum se deseri cerneret quasi viduam desolatam unica spe sua : apostolos loquor, qui relictis omnibus secuti fuerant eum, atque cum ipso permanserant in tentationibus suis ; si hæc, inquam, cogitaverimus, non immerito neque incongrue, puto, videbitur quantum de abscessu tristis, tantum sollicita exstitisse de reditu, præsertim sic affecta, et sic relicta. Itaque diligenti et indigenti hæc ipsa duplex ratio erat commonendi dilectum, ut, quandoquidem persuaderi non poterat quin iret et ascenderet ubi erat prius, saltem promissum denuo maturaret adventum. Quod enim optat et postulat similem fore feris, et ejusmodi feris, quæ cursu agiliores esse videntur ; cupientis animi indicium est, cui nihil satis festinatur. Nonne hoc quotidie postulat, cum dicit in oratione : *Adveniat regnum tuum* (*Matth.* VI, 10)?

4. Ego tamen præter agilitatem, existimo non minus signanter exprimi etiam infirmitatem, et quidem sexus in caprea, ætatis in hinnulo. Vult itaque eum ; ut mihi videtur, etsi cum potestate venire, non tamen in forma Dei in judicio apparere ; sed sane in ea, quæ non modo natus, sed et parvulus natus est nobis, idque solo de infirmiori femineo sexu. Cur hoc ? Nempe ut ex utroque admoneatur infirmo mitescere in die iræ, memineritque in judicio misericordiam superexaltare judicio. Etenim si iniquitates observaverit, etiam electorum, quis sustinebit? (*Psal.* CXXIX, 3.) Astra non sunt munda in conspectu ejus, et in angelis suis reperit pravitatem (*Job.* IV, 18). Audi denique sanctum et electum quid dicat Deo *Tu*, inquit, *remisisti impietatem peccati mei. Pro hac orabit ad te omnis sanctus in tempore opportuno* (*Psal.* XXXI, 5, 6). Opus itaque habent et sancti pro peccatis exorare, ut de misericordia salvi fiant, propriæ justitiæ non fidentes. Omnes enim peccaverunt, et egent omnes misericordia [*Alias additur*, Dei]. Ut ergo cum iratus fuerit, misericordiæ recordetur, rogatur ab ista apparere in misericordiæ habitu, illo, de quo Apostolus : *Et habitu*, inquit, *inventus ut homo* (*Philipp.* II, 7).

5. Necessarie quidem. Si enim cum hoc quoque temperamento tanta erit in judicio æquitas, in judice feritas, in majestate sublimitas, novitas in facie ipsa rerum, ut secundum prophetam non possit cogitari dies adventus ejus (*Malach.* III 2) : quid, putas, foret, si ignis ille consumens (Deum loquor omnipotentem) in illa suæ divinitatis magnitudine, fortitudine, puritate venisset, contra folium quod vento rapitur ostensurus potentiam suam, et stipulam siccam persecuturus ? (*Job.* XIII, 25.) Et homo est, inquit, et quis videbit eum ? *Et quis stabit ad videndum eum* (*Malach.* III, 2). Quanto magis Deum nobis absque homine exhibentem nemo hominum ferret, utpote claritate inaccessibilem, celsitudine inattingibilem, incomprehensibilem majestate ? Nunc vero cum exarserit in brevi ira ejus (*Psal.* II, 13). quam grata propter filios gratiæ apperebit blanda quædam visio hominis, sane firmamentum fidei, sperobur, fiduciæ augmentum : quod scilicet gratia et misericordia sit in sanctos ejus, et respectus in electos illius (*Sap.* IV, 15) Denique ipse Pater Deus dedit Filio judicii potestatem, et non quia suus, sed quia Filius hominis est (*Joan.* V, 27). O vere Patrem misericordiarum ! **1525** vult per hominem homines judicari, quo in tanta trepidatione et perturbatione malorum, electis fiduciam præstet naturæ similitudo. Prædixerat hoc quondam sanctus David, orans pariter et prophetans : *Deus*, inquiens, *judicium tuum regi da et justitiam tuam filio regis* (*Psal.* LXXI, 2). Sed neque huic dissonat promissio facta per angelos, qui eo assumpto ita ad apostolos loquebantur : *Hic Jesus qui assumptus est a vobis in cælum, sic veniet, quemadmodum vidistis eum euntem in cælum* (*Act.* I, 11), hoc est, in hac ipsa corporis forma atque substantia.

6. Liquet ex his omnibus sponsam in se divinum habere consilium, et mysterium supernæ voluntatis minime ignorare, quæ sub umbra imbellium imbecilliumque animantium naturam infirmiorem, ve potius inferiorem, quia jam infirma non erit, in

judicio exhibendam, et orantis affectu, et spiritu prophetantis enuntiat ; quatenus qui cœlum terramque movebit in virtute sua, accinctus potentia contra insensatos, et suavis nihilominus et mitis, et quasi omnino inermis appareat propter electos. Ubi hoc quoque addi potest, quia ad discernendum alterutros a se, opus erit quodam modo illi, cum hinnuli quidem saltibus, luminibus capreæ; quatenus videre et discernere in tanta multitudine et in tanta turbatione possit, in quosnam salire, et quos transilire oporteat, ne forte contingat justum pro impio conculcari, cum in ira populos confringet. Nam quantum ad impios, necesse est ut impleatur prophetia David, imo sermo Domini loquentis per os ejus, quia *comminuam eos ut pulverem ante faciem venti, ut lutum platearum delebo eos* (*Psal.* XVII, 43): et item alius sermo, quem per alium prophetam prædixerat, impletus nihilominus tunc cognoscetur, cum ad angelos rediens dicet : *Calcavi eos in furore meo, et conculcavi eos in ira mea* (*Isa.* LXIII, 3).

7. Si cui autem magis ita intelligendum videtur, ut malos potius transilire, atque in bonos salire hinnulus noster debeat, non contendo : tantum cogitet saltus dispositum iri in discriminationem bonorum, malorumque. Nam et a me, si bene memini, ita dictum est in sermone altero, ubi capitulum idem alibi supra et ab auctore positum, et a me expositum nihilominus reperitur (*Supra serm.* 54). Verum ibi secundum dispensationem quidem gratiæ, quæ in præsenti vita aliis datur, aliis non datur, justo quidem Dei judicio, sed occulto, salire, et transilire is hinnulus dictus est, hic autem, secundum ultimam ac varìam retributionem meritorum. Et forte sensui huic videatur astipulari extremum capituli hujus, quod quidem pene oblitus fueram. Dicens namque : *Similis esto, dilecte mi, capreæ hinnuloque cervorum*, addit, *super montes Bethel.* Nec enim in domo Dei, quod sonat Bethel, mali montes sunt. Quamobrem saliens in eos hinnulus non conculcat, sed lætificat, ut Scriptura impleatur quæ dicit : *Montes et colles cantabunt coram Deo laudes* (*Isa.* LV, 12). Et quidem sunt montes, quos secundum Evangelium tollit fides comparata sinapi (*Matth.* XVII, 19), sed non sunt montes Bethel. Etenim quicumque sunt Bethel, minime eos tollit fides, sed colit.

8. Quod si principatus et potestates, nec non et cætera nihilominus beatorum Spirituum agmina cœlorumque virtutes montes sunt Bethel, ut de his intelligamus dictum : *Fundamenta ejus in montibus sanctis* (*Psal.* LXXXVI, 1), non sane is hinnulus vilis ac contemnendus, qui supra tam excellentes montes visus est apparere, *tanto angelis melior effectus, quanta differentius præ illis nomen hæreditavit* (*Hebr.* I, 4). Quid enim, si in psalmo legimus minoratum ab angelis? (*Psal.* VIII, 6). Neque enim ideo non melior, quia minor; nec contraria sunt locuti Apostolus et Propheta, quippe habentes eumdem Spiritum. Nam si dignationis fuit quod minoratus est, non necessitatis ; nihil plane in hoc bonitati præscribitur, sed ascribitur. Denique minoratum Propheta perhibuit, non minorem, attollens gratiam, et propellens injuriam. Nam et minoritatem natura recusat, et minorationem excusat causa. Nempe minoratus est, quia ipse **1526** voluit : minoratus est sua voluntate, et nostra necessitate. Sic minorari, misereri fuit. Quænam perditio hæc? Profecto accessit pietati, quidquid majestati visum est deperiisse. Quanquam nec Apostolus tacuit hoc magnum magnæ pietatis arcanum, sed ait : *Eum autem qui modico quam Angeli minoratus est, videmus Jesum, propter passionem mortis gloria et honore coronatum* (*Hebr.* II, 9).

9. Et hæc dixerimus pro nomine et similitudine hinnuli, quatenus sponso eam, juxta sermonem sponsæ, absque majestatis injuria aptaremus. Quid dico, absque majestatis injuria, quando nec infirmitas inhonorata remansit? Hinnulus est, parvulus est, capreæ quoque similis perhibetur, tanquam factus ex muliere : attamen *super montes Bethel*, attamen *excelsior cœlis factus* (*Hebr.* VII, 26). Non dicit : Excelsior cœlis ens (244) vel existens; sed, *excelsior cœlis factus* : ne quis putet de illa natura dictum, in qua est qui est. Sed et ubi præfertur angelis, melior nihilominus perhibetur effectus, et non dicitur manens vel existens melior. Ex quibus apparet, quod non modo in eo quod ab æterno est, sed etiam in eo quod in tempore factus est, omnem sibi eminentiam vindicet supra omnem principatum et potestatem, supra omnem denique creaturam utpote primogenitus omnis creaturæ. Itaque *quod stultum est Dei, sapientius est hominibus; et quod infirmum est Dei, fortius est hominibus* (*I Cor.* I, 25). Hoc quidem Apostolus. Mihi autem non videtur errare, si quis etiam sapientiæ et fortitudini angelorum præferendum dicat identidem stultum infirmumque Dei. Ita ergo præsens locus convenienter aptabitur universali Ecclesiæ.

10. Jam vero quod ad unam singulariter animam spectat (nam et una, si Deum dulciter, sapienter, vehementer amat, sponsa est), quisque spiritualis in semetipso advertere potest, quid sibi inde proprium respondeat experimentum. Ego vero quidquid illud est, quod in me de hujusmodi experiri donatum est, coram eloqui non verebor. Nam etsi vile forsitan cum fuerit aut litum, et despicabile videatur, non mea refert; quia qui spiritualis est, non me despiciet : qui minus, non me intelliget. Attamen si in alium istud sermonem servavero, forte non deerunt qui ædificentur in iis, quæ exoratus interim Dominus inspirabit, sponsus Ecclesiæ, Jesus Christus Dominus noster, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

(244) In scriptis omnibus et editis primis hic legitur *ens*; apud Horstium et alios, *manens*. Ita *ens* habes sermone 75, num. 11; pro quo editi, *sedens*. Hic tamen paulo post etiam in manuscriptis legitur *manens vel existens*.

SERMO LXXIV.

De visitationibus Verbi sponsi, quam occulte fiant ad animam sanctam, idque Bernardus sui ipsius exemplo ad ædificationem suorum demisse ac verecunde declarat.

1. *Revertere*, inquit (*Cant.* II, 17). Licet non adesse quem revocat; adfuisse tamen, idque non longe ante : quippe qui dum adhuc abiret, revocari videtur. Intempestiva revocatio, magni unius amoris, magnæ alterius amabilitatis indicium est. Qui sunt isti charitatis cultores, amatoriique tam indefessi sectatores negotii, quorum alterum prosequitur, alteram urget tam inquietus amor? Et mihi quidem, ut memini meæ promissionis, incumbit assignare hunc locum Verbo et animæ; sed ad hoc ut digne vel aliquantisper fiat, ipsius adjutorio Verbi egere me fateor. Et certe sermo iste decuerat magis expertum, magisque conscium sancti et arcani amoris; sed non possum officio deesse meo, non vestris omnino votis. Periculum meum video, et non caveo; vos me cogitis. Prorsus cogitis ambulare in magnis et in mirabilibus super me. Heu! quam vereor ne subinde audiam : Quare tu enarras delicias meas, et assumis sacramentum meum per os tuum? Audite me tamen hominem qui loqui trepidat, et tacere non potest. Excusabit forsitan ausum trepidatio ipsa mea; magis autem vestra, si provenerit, ædificatio. Et forte hæ lacrymæ pariter videbuntur, *Revertere*, ait. Bene. Abibat, revocatur. Quis mihi reseret hujus mutabilitatis sacramentum? Quis mihi digne explicet ire, et **1527** redire Verbi? Nunquid levitate utitur sponsus? Unde, quo venire seu denuo ire queat, qui totum implet? Quem denique motum habere localem possit qui spiritus est? Aut quem postremo vel cujuscunque generis motum das illi qui Deus est? Est quippe omnino incommutabilis.

2. Verum hæc qui potest capere, capiat. Nos autem in expositione sacri mysticique eloquii caute et simpliciter ambulantes, geramus morem Scripturæ, quæ nostris verbis sapientiam in mysterio absconditam loquitur; nostris affectibus Deum, dum figurat, insinuat; notis rerum sensibilium similitudinibus, tanquam quibusdam vilioris materiæ poculis, ea quæ pretiosa sunt, ignota et invisibilia Dei, mentibus propinat humanis. Sequamur proinde et nos eloquii casti consuetudinem, dicamusque Verbum Dei Deum sponsum animæ, prout vult et venire ad animam, et iterum dimittere eam : tantum ut sensu animæ, non Verbi motu, ista fieri sentiamus. Verbi causa, cum sentit gratiam, agnoscit præsentiam : cum non, absentiam queritur, et rursum præsentiam quærit, dicens cum Propheta : *Exquisivit te facies mea; faciem tuam, Domine, requiram* (*Psal.* XXVI, 8). Quidni requirat? Neque enim, subducto sibi tam dulci sponso, interim aliquid aliud non, dico desiderare, sed nec cogitare libebit. Restat igitur ut absentem studiose requirat, revocet abeuntem. Ita ergo revocatur Verbum, et revocatur desiderio animæ, sed ejus animæ cui semel indulserit suavitatem sui. Nunquid non desiderium vox? Et valda. Denique : *Desiderium pauperum*, inquit, *exaudivit Dominus* (*Psal.* IX, 17). Verbo igitur abeunte, una interim et continua animæ vox, continuum desiderium ejus, tanquam unum continuumque *Revertere*, donec veniat.

3. Et nunc da mihi animam, quam frequenter Verbum sponsus invisere soleat, cui familiaritas ausum, cui gustus famem, cui contemptus omnium otium dederit : et ego huic incunctanter assigno vocem pariter et nomen sponsæ; nec ab ea penitus locum, qui in omnibus est, censuerim alienum. Talis nempe inducitur hic loquens. Quem enim revocat, ejus absque dubio probat se meruisse præsentiam, etsi non copiam. Alioquim non revocasset illum, sed vocasset. Porro revocationis verbum *revertere* est. Et forte ideo substraxit se, quo avidius revocaretur, teneretur fortius. Nam et aliquando simulabat se longius ire, non quia hoc volebat, sed volebat audire : *Mane nobiscum, Domine, quoniam advesperascit* (*Luc.* XXIV, 28, 29). Et rursum alia vice super mare ambulans, cum apostoli navigarent et laborarent in remigando, quasi volens præterire eos, nec tunc quidem istud volebat, sed magis probare fidem, et elicere precem. Denique, sicut ait evangelista : *Turbati sunt, et clamaverunt, putantes phantasma esse* (*Marc.* VI, 48, 49). Ergo istiusmodi piam simulationem, imo salutarem dispensationem, quam tunc corporaliter Verbum corpus interdum exhibuit, non cessat identidem Verbum spiritus, modo suo spirituali, cum devota sibi anima sedulo actitare. Præteriens teneri vult, abiens revocari. Neque enim hoc irrevocabile verbum. It, et redit pro beneplacito suo, quasi visitans diluculo, et subito probans. Et ire quidem illi quodam modo dispensatorium; redire vero semper voluntarium est : utrumque autem plenum judicii. At penes ipsum horum ratio.

4. Nunc vero constat in anima fieri hujusmodi vicissitudines euntis et redeuntis Verbi, sicut ait : *Vado, et venio ad vos* (*Joan.* XIV, 28); item : *Modicum, et non videbitis me; et iterum modicum, et videbitis me* (*Joan.* XVI, 17). O modicum et modicum! o modicum longum! Pie Domine, modicum dicis, quod non videbimus te? Salvum sit Verbum Domini mei : longum est, et multum valde nimis. Verumtamen utrumque verum : et modicum meritis, et longum votis [*alias*, non modicum votis]. Habes utrumque in propheta : *Si moram fecerit*, inquit, *exspecta eum, quia veniens veniet, et non tardabit* (*Habac.* II, 3.) Quomodo non tardabit, si moram fecerit, nisi quia quod ad meritum satis est, non est satis ad votum? Porro anima amans votis fertur, **1528** trahitur desideriis, dissimulat merita, majestati oculos claudit, aperit voluptati, ponens in salutari, et fiducialiter agens in eo. Inverecunda denique et inverecunda revocat Verbum, et cum fiducia repetit delicias suas, solita libertate vocans, non Dominum, sed dilectum : *Revertere, dilecte mi* : et addit : *Similis esto capreæ, hinnuloque cervorum super montes Bethel.* At istud postea.

5. Nunc vero sustinete modicum quid insipientiæ meæ. Volo dicere, nam et hoc pactus sum, quomodo mecum agitur in ejusmodi. Nam expedit quidem. Sed probar sane ut prosim : et, si profeceritis vos, meam insipientiam consolabor; si non, meam insipientiam confitebor. Fateor et mihi adventasse Verbum, in insipientia dico, et pluries. Cumque sæpius intraverit ad me, non sensi aliquoties cum intravit. Adesse sensi, adfuisse recordor, interdum et præsentire potui introitum ejus, sentire nunquam, sed ne exitum quidem. Nam unde in animam meam venerit, quove abierit denuo eam dimittens; sed et qua vel introierit vel exierit; etiam nunc ignorare me fateor, secundum illud : *Nescis unde veniat aut quo vadat* (*Joan.* III, 8). Nec mirum tamen, quia ipse est, cui dictum est : *Et vestigia tua non cognoscentur* (*Psal.* LXXVI, 20). Sane per oculos non intravit, quia non est coloratum; sed neque per aures, quia non sonuit ; sed neque per nares, quia non aeri miscetur, sed menti; nec infecit aerem, sed fecit; neque vero per fauces, quia non est mansum vel haustum; nec tactu comperi illud, quia palpabile non est. Qua igitur introivit? An forte nec introivit quidem, quia non deforis venit? Neque enim est unum aliquid ex iis quæ foris sunt. Porro nec de intra me venit quoniam bonum est, scio quoniam non est in me bonum. Ascendi etiam superius meum : et ecce supra hoc. Verbum eminens. Ad inferius quoque meum curiosus explorator descendi : et nihilominus infra inventum est. Si foras aspexi, extra omne exterius meum comperi illud esse; si vero intus, et ipsum interius erat. Et cognovi verum quidem esse quod legeram, quia *in ipso vivimus, movemur et sumus*, (*Act.* XVII, 28) : sed ille beatus est, in quo est ipsum, qui illi vivit, qui eo movetur.

6. Quæris igitur, cum ita sint omnino investigabiles viæ ejus, unde adesse norim? Vivum et efficax est : moxque ut intus venit, expergefecit dormitantem animam meam; movit, et mollivit, et vulneravit cor meum, quoniam durum lapideumque erat, et male sanum. Cœpit quoque evellere et destruere, ædificare et plantare, rigare arida, tenebrosa illuminare, clausa reserare, frigida inflammare, nec non et mittere prava in directa, et aspera in vias planas ; ita ut benediceret anima mea Domino, et omnia quæ intra me sunt nomini sancto ejus. Ita igitur intrans ad me aliquoties Verbum sponsus, nullis unquam introitum suum indiciis innotescere fecit, non voce, non specie, non incessu. Nullis denique suis motibus compertum est mihi, nullis meis, sensibus illapsum penetralibus meis : tantum ex motu cordis, sicut præfatus sum, intellexi præsentiam ejus; et ex fuga vitiorum, carnaliumque compressione affectuum adverti potentiam virtutis ejus; et ex discussione sive redargutione occultorum meorum admiratus sum profunditatem sapientiæ ejus; et ex quantulacumque emendatione morum meorum expertus sum bonitatem mansuetudinis ejus; et ex renovatione ac reformatione spiritus mentis meæ, id est interioris hominis mei, percepi utcunque speciem decoris ejus ; et ex contuitu horum omnium simul expavi multitudinem magnitudinis ejus.

7. Verum quia hæc omnia, ubi abscesserit Verbum, perinde ac si ollæ bullienti subtraxeris ignem, quodam illico languore torpentia et frigida jacere incipiunt ; atque hoc mihi signum abscessionis ejus tristis sit necesse est anima mea, donec iterum revertatur, et solito recalescat cor meum intra me ; idque sit reversionis indicium. Tale sane experimentum de Verbo habens, quid mirum si et ego usurpo mihi vocem sponsæ in revocando illud, cum se absentaverit, qui etsi non pari, simili tamen vel ex parte desiderio feror? Familiare mihi erit, quoad vixero, pro Verbi revocatione revocationis verbum, quod utique *revertere* est. Et quoties elabetur, toties repetetur a me : nec cessabo clamitare quasi post tergum abeuntis ardenti desiderio cordis ut redeat, et reddat mihi lætitiam salutaris sui, reddat mihi se ipsum. Fateor vobis [*alias*, dico vobis], filii, nil aliud interim libet, dum non præsto est quod solum libet. Et hoc oro, ut non vacuum veniat, sed plenum gratiæ et veritatis (*Joan.* I, 14) : more utique suo, sicut heri et nudiustertius. In quo mihi similitudinem capreæ et hinnuli exhibitum iri posse videtur, cum veritas capreæ oculos habeat, gratia hinnuli hilaritatem.

8. Utraque res necessaria mihi : et veritas quidem, cui abscondi non possim ; gratia autem, cui nolim. Alioquin sine alterutra visitatio plena non erit, cum et illius severitas absque hac onerosa, et hujus hilaritas absque illa dissoluta possit videri. Amara est veritas sine condimento gratiæ ; sicut absque veritatis freno levis et nesciens modum, plerumque et insolens ipsa devotio. Quam multis non profuit gratiam percepisse, pro eo quod temperamentum de veritate pariter non acceperunt? Ex hoc enim plus quam oportuit complacuere sibi in ea, dum veriti non sunt veritatis obtutus, dum non respexerunt ad capreæ maturitatem, magis autem se totos hinnuli levitati hilaritatique dederunt. Inde factum est, ut in qua privatim exsultare voluerant, gratia privarentur, quibus vel sero dici potuerit : Euntes ergo discite quid sit: *Servite Domino in timore et exsultate ei cum tremore* (*Psal.* II, 11). Dixerat denique sancta anima quædam in abundantia sua, *Non movebor in æternum :* cum subito sensit aversam a se faciem Verbi, seque non modo motam, sed etiam conturbatam (*Psal.* XXIX, 7, 8) ; et sic in tristitia didicit opus fuisse sibi; eum munere quidem devotionis, etiam pondere veritatis. Ergo non in sola gratia plenitudo gratiæ est, sed ne in sola quidem veritate. Quid prodest scire quid te oporteat facere, si non detur et velle facere? Quid, si velis quidem, sed minime possis? Quantos expertus sum agnita veritate tristiores, et ideo magis, quod jam confugere ad ignorantiæ excusationem non liceret, scientes, et non facientes quod Veritas hortaretur?

9. Quæ cum ita se habeant, neutrum sine altero

sufficit. Parum dixi : non expedit quoque. Unde id scimus ? *Scienti*, inquit, *bonum, et non facienti, peccatum est illi* (*Jac.* IV, 17) ; item : *Servus sciens voluntatem domini sui, et non faciens digna vapulabit multis* (*Luc.* XII, 47). At istud pro parte veritatis. Pro gratiæ quid ? Scriptum est : *Et post bucellam introivit in eum Satanas* (*Joan.* XIII, 27). Judam loquitur, qui accepto, munere gratiæ, quia in veritate non ambulabat cum veritatis Magistro, vel potius cum magistra Veritate, locum in se diabolo dedit, Audi adhuc : *Cibavit illos ex adipe frumenti, et de petra melle saluravit eos.* Quos ? *Inimici Domini mentiti sunt ei* (*Psal.* LXXV, 17, 16). Quos melle cibavit et adipe, hi mentiti sunt et facti inimici ; quia veritatem gratiæ non junxerunt. De quibus alibi habes : *Filii alieni mentiti sunt mihi ; filii alieni inveterati sunt, et claudicaverunt a semitis suis* (*Psal.*, XVII, 46). Quidni claudicarent, uno pede gratiæ contenti, et non apponentes veritatem ? *Erit* igitur *tempus eorum in sæcula* (*Psal.* LXXX. 16), sicut et principis ipsorum, qui et ipse in veritate non stetit, sed fuit mendax ab initio (*Joan.* VIII, 44), ideoque audivit : *Perdidisti in decore tuo sapientiam* (*Ezech.* XXVII, 17). Nolo decorem, qui mihi sapientiam tollat.

10. Quæris quis ille tam noxius, tamque perniciosus decor ? Tuus. Adhuc forte sine intellectu es ? Planius audi. Privatus, proprius. Non culpamus donum, sed usum. Denique si advertisti, non in decore, sed in suo decore dictus est ille perdidisse sapientiam. Et, ni fallor, unus angeli animæque decor ipsa est. Quid enim vel hæc vel ille absque sapientia, nisi rudis deformisque materia est ? Ea ergo ille non modo formatus, **1530** sed et formosus fuit. Sed perdidit eam, cum fecit suam : ut non sit aliud in decore suo quam in sua sapientia pedidisse sapientiam. Proprietas in causa est. Quod sibi sapiens fuit, quod non dedit gloriam Deo, quod non retulit gratiam pro gratia, quod non secundum veritatem ambulavit in ea, sed ad suam eam retorsit voluntatem : istud est cur eam perdidit ; imo istud est quod eam perdidit. Etenim sic habere, perdere est. *Et si Abraham*, inquit, *ex operibus justificatus est, habet gloriam, sed non apud Deum* (*Rom.* IV, 2). Et ego : non ego [*alias*, ergo in tuto] inquam. Perdidi quidquid habeo non apud Deum. Nam quid tam perditum, quam quod extra Deum exsulat ? Quid mors, nisi privatio vitæ ? Ita nihil perditio, nisi alienatio a Deo est. Væ qui sapientes estis in oculis vestris et coram vobismetipsis prudentes ! (*Isai.* V, 21.) de vobis dicitur : *Perdam sapientiam sapientium, et prudentiam prudentium reprobabo* (*I Cor.* I, 19). Perdiderunt sapientiam, quia sua sapientia perdidit eos. Quid non perdiderunt, et ipsi perditi sunt ? An vero non perditi, quos nescit Deus ?

11. Porro autem virgines fatuæ, quas quidem non aliunde fatuas puto, nisi quia dicentes se esse sapientes, stultæ factæ sunt ; hæ, inquam, a Deo audire habent : *Nescio vos* (*Matth.* XXV. 12). Et item illi, qui gratiam miraculorum ad suam usurpaverunt gloriam, nihilominus audituri sunt, quia *non novi vos* (*Matth.* VII, 23) : ut liquido ex his clarescat, gratiam non prodesse, ubi veritas non est in intentione ; sed obesse magis. Et quidem penes sponsum utraque res. Denique : *Gratia et veritas per Jesum Christum facta est*, ait Joannes Baptista (*Joan.* I, 17). Si ergo cum una quavis harum sine altera pulsaverit ad ostium meum Dominus Jesus Christus (ipse est enim Dei Verbum, animæ sponsus), intrabit sane non tanquam sponsus, sed tanquam judex. Absit, nequaquam fiat hoc ! Non intret in judicium cum servo suo. Intret pacificus, intret jucundus et hilaris : maturus tamen et serius intret, qui severiori quodam veritatis vultu in me, dum insolentiam reprimit, purget lætitiam. Intret quasi hinnulus saliens, quasi caprea circumspectus, qui culpam dissimulando transiliat pœnam miserando respiciat. Intret quasi descendens de montibus Bethel, festivus et splendidus, et quasi procedens a Patre, suavis et mitis, qui non dedigneturdici et fieri sponsus animæ quærentis se, cum sit super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

SERMO LXXV

Deus quærendus est debito tempore, modo et loco. Et quod nunc sit acceptabile tempus, in quo quisque per bona opera potest sibi invenire Deum, ac suam operari salutem.

1. *In lectulo meo quæsivi per noctes quem diligit anima mea* (*Cant.* III, 1). Non est reversus sponsus ad vocem et votum revocantis. Quare ? Ut desiderium crescat, ut probetur affectus, ut exerceatur amoris negotium. Sane ergo dissimulatio est, non indignatio. Sed superest, ut quæratur, si forte reperiatur quæsitus, qui vocatus, non venit, dicente Domino : *Omnis qui quærit, invenit* (*Matth.* VII, 8). Porro verbum revocationis tale est : *Revertere : assimilare dilecte mi, capreæ hinnuloque cervorum* (*Cant.* II, 17). Ad quam vocem dum non est reversus, utique ob illas causas quæ dictæ sunt : hinc ista quæ amat facta cupidior, mox sese ad requirendum tota aviditate dedit. Et primo quidem quærit illum *in lectulo*, sed minime invenit. Surgit inde, circuit civitatem, it et redit per plateas et vicos, et non occurrit, neque apparet. Interrogantur quique forte occurrerint, nihilque certi reportatur. Neque vicis unius, aut unius noctis quæsitio hæc, et hæc frustratio, cum dicat ista, quia *quæsivi per noctes*. Quid hoc desiderii est et ardoris, ut surgens de nocte publicum non erubescat, percurrat civitatem, percunctetur palam et passim de dilecto, atque a vestigandis semitis ejus nulla valeat ratione averti, nulla præpediri difficultate, non tempestivæ retineri amore quietis, non sponsæ verecundia, non vel timore nocturno ? Et tamen in his omnibus **1531** frustrata est usque adhuc a desiderio suo. Quære, quid sibi vult pertinax hæc et diuturna fraudatio, tædiorum nutrix, suspicionum fomes, impatientiæ fax, noverca amoris, mater desperationis ? Si adhuc dissimulatio est, nimis est molesta.

2. Esto quod pie utiliterque interim fuerit dissimulatum, donec in sola adhuc vocatione seu revocatione res erat. Nunc vero cum requiritur, et ita requiritur, quid jam conferre poterit dissimulatio ? Si de carnalibus sponsis et pudendis amoribus quæstio est, sicut litteralis superficies prælusisse videtur; et si inter illos talia contingere queant, mea non interest, ipsi viderint. Quid si animarum quærentium Dominum mentibus et affectibus pro quantulocunque posse meo respondere et satisfacere me oportet cruendum sano est de Scriptura sancta, in qua se vitam habere confidunt, eo vitale aliquid, quo spirituale; ut edant pauperes et saturentur, et vivant corda eorum. Et quid tam cordium vita, quam Dominus meus Jesus Christus, de quo aiebat qui eo vivebat, quia *cum Christus apparuerit vita vestra, tunc et vos apparebitis cum ipso in gloria ?* (*Coloss.* III, 4.) Ipse ergo ad medium veniat, quo et nobis veraciter dici possit : *Medius autem vestrum stat quem vos nescitis* (*Joan.* I, 26). Quanquam nescio quomodo non sciatur a spiritualibus sponsus Spiritus, qui tamen ita in spiritu profecerunt, ut possint dicere cum propheta : *Spiritus ante faciem nostram Christus Dominus* (*Thren.* IV, 20) : et cum Apostolo : *Et si cognovimus Christum secundum carnem, sed nunc jam non novimus* (*II Cor.* V, 16). Nonne is est, quem sponsa quærebat ? Is vere est sponsus, et amans, et amabilis. Is, inquam, vere sponsus ; sicut caro ejus vere est cibus, et sanguis ejus vere est potus (*Joan.* VI, 56) : et totum quod de ipso est, vere est quando ipse est non aliud sane, quam ipsa Veritas.

3. Verum is sponsus quid est quod non invenitur quæsitus, cum requiratur tam studiose et impigre, nunc quidem in lectulo, nunc vero in civitate, aut etiam in plateis vel vicis ; ipse autem dicat : *Quærite et invenietis* ; et : *Qui quærit, invenit?* (*Matth.* VII, 7, 8.) Propheta quoque loquatur ad eum : *Bonus es, Domine, animæ quærenti te* (*Thren* ; III. 25) ; et item sanctus Isaias : *Quærite Dominum, dum inveniri potest* (*Isai.* LV, 6.) Quomodo ergo implebuntur Scripturæ ? Neque enim quæ hic inducitur quærens, una est ex his quibus ipse ait : *Quæretis me, et non invenietis* (*Joan.* VII, 34). Sed attendite tres esse causas, quæ interim occurrunt, et quærentes frustrari solent : cum aut videlicet non in tempore quærunt, aut non sicut oportet, aut non ubi oportet. Si enim omne tempus aptum est ad quærendum, cur ergo dicit propheta, quod jam memoravi : *Quærite Dominum, dum inveniri potest ?* Erit absque dubio cum inveniri non poterit ; et ideo addit, ut

A invocetur dum prope est ; quia futurum est jam non prope futurum. A quo enim tunc non requiretur ? *Mihi*, inquit, *curvabitur omne genu* (*Isai.* XLV, 24), etc. Nec tamen invenietur ab impiis, quos ultores angeli arcebunt profecto, et tollent ne videant gloriam Dei. Frustra inclamabunt et fatuæ virgines ; minime prorsus jam ad eas exit, clausa janua (*Matth.* XXV, 10). Sibi proinde dictum putent illæ : *Quæretis me, et non invenietis.*

4. Cæterum nunc tempus acceptabile, nunc dies salutis sunt (*II Cor.* VI, 2) ; tempus plane et quærendi, et invocandi, quando plerumque, et antequam invocetur, adesse sentitur. Audi denique quid polliceatur. *Antequam me invocetis*, inquit, *dicam* : *Ecce adsum* (*Isai.* LXV, 24). Nec latuit benignitas hæc et
B facilitas temporis quod nunc est, illum qui in psalmo loquitur : *Desiderium pauperum exaudivit Dominus, præparationem cordis eorum audivit auris tua* (*Psal.* IX, 17). Quod 1532 si per bona opera quæritur Deus, ergo dum tempus habemus operemur bonum ad omnes (*Galat.* VI, 10) : præsertim quia Dominus aperte prænuntiat venire noctem, quando nemo potest operari (*Joan.* IX, 4). Tunc aliud ad quærendum Deum, ad operandum quod bonum est, reperturus es tibi tempus in sæculis venturis, præter hoc, quod constituit tibi Deus, in quo recordetur tui? Et ideo dies salutis, quia in his ipse Deus, rex noster ante sæcula, operatus est salutem in medio terræ (*Psal.* LXXIII, 12).

C 5. I ergo tu, et in medio gehennæ exspectato salutem, quæ jam facta est in medio terræ (245-46). Quam tibi somnias proventuram inter ardores sempiternos facultatem veniam promerendi, cum jam transiit tempus miserendi ? Non relinquitur tibi hostia pro peccatis, mortuo in peccatis. Non crucifigitur iterum Filius Dei ; mortuus est semel, jam non moritur (*Rom.* VI, 9). Non descendit ad inferos sanguis, qui effusus est super terram. Biberunt omnes peccatores terræ : non est quod sibi ex eo vindicent dæmones ad restinguendos focos suos ; sed neque homines socii dæmoniorum. Semel illo descendit, non sanguis, sed anima ; et hæc portio eorum qui in carcere erant : Una illa visitatio, quæ tunc facta est per
D præsentiam animæ, cum corpus penderet exanime super terram. Sanguis aridam rigavit, sanguis infudit terram, et inebriavit eam ; sanguis quæ in terra, et quæ in cœlis sunt pacificavit, non autem et quæ apud inferos : nisi quod semel illo, ut dixi, anima ejus excurrit, et fecit ex parte redemptionem, ne vel eo momenti vacaret opera charitatis (247) ; sed

(245-46) Origenem hic notare videtur, aut certe errorem ipsi tributum, quemadmodum alios notat in sermone 34 de Diversis, et sermone 54 in Cantica, num. 3. Confer Ambrosium Autpertum, libro X in Apocalypsin, ad hunc versum. *Nec intrabit in eam aliquid coinquinatum*, ubi hunc errorem confutat.

(247) Ita scripti et primi editi ; in si quod quidam codices habent *pietatis* pro *charitatis* : Horstius cum aliis, *vacarent opera*. Porro hoc in loco Bernardus non in ea fuit sententia (quod Horstio visum est in fusioribus Notis) ex damnatis quosdam ab inferis per Christum liberatos fuisse : sed tantum Patres eductos e limbo, quem in « ipso inferno » sanctus Doctor collocat, tum sermone 1 in die Paschæ, num. 5, ubi « carcerem gehennalem » vocat : tum maxime sermone 4 in festo Omnium Sanctorum, num. 1, ubi sinum Abrahæ explicans ait ante Christi adventum nulli omnino sanctorum ad cœlum patuisse accessum, sed Deum eis providisse « in inferno ipso locum quietis et refrigerii, » ita tamen ut ma-

ultra non adjiciet. Ergo nunc tempus acceptabile et aptum ad quærendum in quo plane qui quærit invenit : si tamen ubi, et uti oportet, quærit. Et hæc una causa, quæ impedire potest, ne inveniatur sponsus a quærentibus se, cum non quærunt in tempore opportuno. At non ea impedit sponsam, nempe invocantem et quærentem in tempore opportuno. Sed ne illa quidem eum tepide aut negligenter seu perfunctorie quærit : nam corde ardenti et omnino infatigabiliter quærit, plane ut decet.

6. Restat ut de tertia videamus, ne videlicet ubi non decet quærat. *In lectulo meo quæsivi quem diligit anima mea.* An forte non in lectulo quærendus erat, sed in lecto; quippe cui orbis angustus est? Sed non horreo lectulum, qui novi parvulum. Parvulus denique nobis natus est (*Isa.* IX, 6). Exsulta tu et lauda, habitatio Sion, quia magnus in medio tui sanctus Israel (*Isa.* XII, 6). At idem Dominus in Sion magnus, apud nos parvulus, apud nos infirmus repertus est; ex uno jacere, ex altero et in lectulo jacere habens. An non lectulus tumulus? an non lectulus præsepium? an non lectulus uterus Virginis? Neque enim magni Patris uterus lectulus est, sed lectus magnus, de quo ad Filium : *Ex utero*, inquit, *ante luciferum genui te* (*Psal.* CIX, 3). Quamquam ne lectus quidem forsitan digne censendus sit uterus ille, qui regentis potius, quam jacentis est locus. Manens enim in Patre regit cum Patre universa. Denique non jacere, sed sedere ad dexteram Patris Filium fides indubitata habet; et ipse cœlum sibi sedem esse, non lectum perhibet (*Isa.* LXVI, 1) : ut scias illum in suis, id est in superis, nequaquam solatia habere infirmitatis, sed potestatis insignia.

7. Merito proinde sponsa ponens lectulum, dicit suum, quia omne quod infirmum est Dei, non de proprio inesse illi manifestum est, sed de nostro. Ex nobis assumpsit quæ pro nobis sustinuit, nasci, lactari, mori, sepeliri. Mea est mortalitas nati, mea infirmitas parvuli, mea exspiratio crucifixi, mea sepulti dormitio. Quæ priora transierunt, et ecce nova sunt omnia. *In lectulo* **1583** *meo quæsivi per noctes quem diligit anima mea.* Quid? in tuo quærebas, qui se jam in sua receperat ? Non videras Filium hominis ascendentem ubi erat prius ? Jam cœlum tumulo commutavit et stabulo, et tu illum in tuo adhuc lectulo quæris ? Surrexit, non est hic. Quid quæris in lectulo fortem, in lectulo magnum, clarificatum in stabulo ? Introivit in potentias Domini, decorem induit et fortitudinem : et ecce sedet super cherubim, qui sub lapide jacuit. Ex hoc jam non jacet, sed sedet : et tu tanquam jacenti subsidia paras ? Sive, ut absolutior veritas sit, aut sedet judicans, aut stat adjuvans.

8. Sic vos, o bonæ mulieres, cuinam, quæso, excubias exhibetis ? cui aromata comparatis, paratis unguenta ? Si sciretis quantus is sit, quamque sit inter mortuos liber mortuus iste quem ungere pergitis, vos forsitan petissetis ab eo potius ungi. Nonne iste est, quem unxit Deus suus oleo lætitiæ præ consortibus suis ? (*Psal.* XLIV, 8.) Beati eritis vos, si gloriari potueritis revertentes, et dicere, quia de *plenitudine ejus et nos accepimus* (*Joan* I, 16). Enim vero factum est ita. Nam revera unctæ remeant, quæ uncturæ venerant. Quidni unctæ, tam læto nuntio novæ odoriferæque resurrectiones ? *Quam speciosi pedes evangelizantium pacem evangelizantium bona!* (*Rom.* X, 15.) Missæ ab angelo opus faciunt evangelistæ; factæque apostolæ apostolorum, dum festinant ad annuntiandum mane misericordiam Domini, dicunt : In odore unguentorum tuorum currimus. Ex tunc ergo et deinceps frustra in lectulo quæsitus est sponsus : quia etsi cognoverat eum Ecclesia, secundum carnem, id est secundum carnis infirmitatem, sed nunc jam non novit. Denique quæsitus est post motum a Petro et Joanne identidem in sepulcro, sed minime inventus. Vide tu, utrumne apte et competenter quisque horum tunc dicere quiverit : *In lectulo meo quæsivi quem diligit anima mea quæsivi et non inveni.* Nempe itura ad Patrem caro quæ non erat ex Patre, prius per gloriam resurrectionis omne infirmum se exuit, accinxit potentia, induit lumine sicut vestimento : in quali nimirum gloria et ornatu decuit eam paterna aspectibus præsentari.

9. Pulchre vero sponsa : Non quem diligo ego,

---

gnum chaos esset inter illos et animas impiorum. « Quamvis enim, » inquit, « utræque in tenebris essent, non utræque erant in pœnis... In hunc ergo locum Salvator descendens, contrivit portas æreas, et vectes ferreos confregit, eductosque vinctos de domo carceris, » etc. quæ mire hunc locum illustrant. — Ita Mabillonius : quam vero commemorat Horstii notam in hunc locum, hæc est : — Quibus verbis sentire videtur Christum semel in suo ad inferos descensu aliquem ex damnatis eruisse. Idem insinuat Cyprianus (imo Arnoldus abbas Bonæ-Vallis.) serm. de Ascens. Domini, ubi sic habet : « Non miserebitur ultra Deus, » (nempe semel damnatis ad inferos) « neque tunc audiet pœnitentes. Sera erit illa confessio : et cum clausa fuerit janua, frustra carentes oleo acclamabunt exclusi. Nullum ibi refrigerium, nullum remedium. Semel Christus descendit ad inferos : ulterius non descendet. Non ultra videbunt Deum in tenebris sigillati : irregressibilis erit illa sententia, et immutabile judicium, » etc. Videtur et huic sententiæ favere Gregorius Nazianz. orat. 42, et absolute affirmat Clemens Alex. lib. VI Stromat.

Sciendum vero etsi certum sit de fide pœnas damnatorum æternas esse, ut Theologi in qua Sent. dist. 44 latius docent : tamen non esse de fide certum, utrum in hac lege Dei ordinaria dispensetur, necne. Patres illi itaque non loquuntur de lege, sed de privilegio : imo ne de hoc quidem absolute, sed hypothetice, in hunc sensum : si quando quis fuerit ab inferis liberatus, tunc id factum oportuisse, quando Christus ipse ad inferos descendit. Quæ propositio rationi videtur satis consentanea : cum qua tamen stat, neminem ab inferis erutum fuisse : quod neminem unquam erui oportuerit. Clementem Alexandr. ab errore Marcionis non liberamus

De anima Trajani precibus S. Gregorii Magni ab inferis liberata variant scriptores. Alii commentitiam aiunt esse narrationem : alii quoquo modo interpretantur. Vide Baron. tomo VIII, an. 604 ; Bellarm. de Purgat. lib. II. cap. 8 ; Suarez, t. II, in III parte, d. 43, s. 3 ; Mendoz. in l. I, Reg. IV, c. 2, n. 6.

sed *quem diligit anima mea*, inquit : quod vere et proprie ad solam pertineat animam illa dilectio, qua aliquid spiritualiter diligit, verbi gratia, Deum, angelum, animam. Sedet diligere justitiam, veritatem, pietatem, sapientiam, virtutesque alias, ejusmodi est. Nam cum secundum carnem quippiam diligit, vel potius appetit anima, verbi gratia cibum, vestimentum, dominium, et quæ istiusmodi sunt corporalia sive terrena, carnis potius, quam animæ amor dicendus est. Et hoc pro eo quod sponsa minus usitate, sed non minus proprie, animam suam sponsum diligere dicit, monstrans proinde spiritum esse sponsum, at a se non carnali, sed spirituali amore diligi. Et bene *per noctes* se quæsisse eum ait. Nam si juxta Paulum, *qui dormiunt, nocte dormiunt, et qui ebrii sunt, nocte ebrii sunt* (*I Thes.* v, 7) : ita non absurde, ut opinor, dici potest, quod qui ignorant, nocte ignorant ; ac per hoc qui quærunt, nocte quærunt. Quis enim quærat, quod palam habet ? Porro dies palam facit, quod nox abscondit, ut reperias in die, quod in noc te quæsieras. Nox est itaque donec quæritur sponsus ; quoniam si dies esset, de medio fieret et minime quæreretur. Et de hoc satis : nisi forte numerositas hæc noctium aliquid adhuc quærendum signet [*alias* insinuet], quia non noctem, sed noctes posuit.

10. Et mihi videtur, si tu melius non habes, talis posse ratio reddi. Habet mundus iste noctes suas, et non paucas. Quid dico, quia noctes habet mundus, cum pene totus ipse sit nox, et totus semper versetur in tenebris ? Nox est Judaica perfidia, nox ignorantia paganorum, nox hæretica pravitas, nox etiam Catholicorum carnalis, animalisve conversatio. An non nox, ubi non percipiuntur ea quæ sunt Spiritus Dei Sed et apud hæreticos vel schismaticos quot sectæ, tot noctes. Frustra per has noctes justitiæ solem et lumen quæritis veritatis, id est sponsum ; quia nulla societas luci ad tenebras. Sed dicit aliquis, quod non sit tam stulta, tamve **1534** cæca sponsa, ut quærat lumen in tenebris, quærat dilectum apud ignorantes, et qui non diligunt eum. Quasi vero se per noctes nunc quærere dicat, et non potius quæsisse, non ait : Quæro ; sed, *quæsivi per noctes quem diligit anima mea*. Et est sensus, quia cum esset parvula, sapiebat ut parvula, cogitabat ut parvula, et quærebat veritatem ubi non erat errans, et non inveniens, juxta illud in psalmo : *Erravi sicut ovis quæ periit* (*Psal.* CXVIII, 176). Denique in lectulo se memorat tunc adhuc esse, tanquam ætate imbellicem ac parvulam sensu.

11. Si tamen ita construas : *In lectulo meo*, subaudis, existens vel jacens, *quæsivi quem diligit anima mea ;* non quæsivi in lectulo, sedens (248) in lectulo quæsivi, hoc est : Cum adhuc infirma et invalida forem, et omnino minus idonea sequi sponsum quocunque iret, sequi ad ardua et excelsa sublimitatis illius, incidi in multos, qui cognoscentes desiderium meum, dicebant mihi : *Ecce hic est Christus, ecce illic est* (*Marc.* XIII, 21) : et neque hic, neque illic erat. Incidi autem, et non ad insipientiam mihi. Nam quo propius accessi, et exploravi diligentius, eo citius certiusque cognovi, veritatem apud eos minime esse. Quæsivi enim, et non inveni ; et deprehendi noctes, qui se dies mentiebantur.

12. Et dixi : *Surgam et circuibo civitatem ; per vicos et plateas quæram quem diligit anima mea.* Intuere vel nunc, quia jacet quæ dicit : *Surgam*. Pulchre omnino. Quidni surgeret, cognito de resurrectione dilecti ? Cæterum, o beata, si consurrexisti cum Christo, quæ sursum sunt sapias oportet ; neque deorsum, sed sursum quæras Christum necesse est, ubi sedet in dextera Patris (*Coloss.* III, 1, 2). Sed *circuibo*, ais, *civitatem*. Ad quid ? In circuitu impii ambulant. Judæis istud relinquito, quibus proprius eorum propheta hoc vaticinatus est, quia *famem patientur ut canes, et circuibunt civitatem* (*Psal.* LVIII, 7). Et si introieris in civitatem, secundum prophetam alium, *ecce attenuati fame* (*Jerem.* XIV, 18) ; quod utique non esset, si in ea fuisset panis vitæ. Surrexit de corde terræ, sed super terram non remansit, Ascendit autem ubi erat prius. Nam qui descendit, ipse est et qui ascendit, panis vivus qui de cœlo descendit, idem ipse sponsus Ecclesiæ, Jesus Christus Dominus noster, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

SERMO LXXVI.

De claritate sponsi in qua coæqualis Patri sedet a dextris gloriæ ejus et qualiter boni pastores debent esse solliciti vigiles, et discreti circa pascendas animas sibi commissas.

1. *Per vicos et plateas quæram quem diligit anima mea* (*Cant.* III, 2). Adhuc ut parvula sapit. Puto, arbitrata est egressum de tumulo publicum mox petiisse, ut solito doceret populos, ac sanaret infirmos, et ut manifestaret gloriam suam in Israel, si forte reciperant resurgentem de morte, qui se recepturos promittebant descendentem de cruce. Verum ille perfecerat opus, quod sibi dederat Pater ut faceret : quod sane ista intellexisse debuerat vel ex voce pendentis, illa scilicet, qua illico exspiraturus ait : *Consummatum est* (*Joan.* XIX, 30). Non erat jam quod se denuo crederet turbis, quæ nec sic forsitan erant in eum creditura. Et festinabat ad Patrem, qui sibi diceret : *Sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum* (*Psal.* CIX, 1). Fortius nempe atque divinius, cum exultatus fuerit a terra, omnia trahet ad se ipsum. Hæc autem per vicos et plateas quærendum putavit, fruendi avida, sed ignara mysterii. Iterum ergo frustratra repetit dicens : *Quæsivi illum et non inveni* ; ut sermo impleretur quem dixit : *Quia vado ad Patrem, et jam non videbitis me* (*Joan.* XVI, 16).

2. Dicat forsitan ista : Quomodo ergo credent in eum, quem non videbunt ? Quasi fides ex visu sit, et non potius ex auditu. Quid magni est credere quod

(248) Sic manuscripti ; *non, sedens.*

videris? et tuis non negare oculis fidem quid laudis meretur? Sed si quod non videmus speramus, per patientiam exspectamus; et patientia meritum est. Beati denique qui non viderunt, et crediderunt (*Joan.* xx, 29). Proinde ut non evacuetur meritum fidei, subducat se visui, dans virtuti locum. Etiam et tempus est ut jam in suum sese recipiat **1535**. Quæris, in quem suum? In dexteram Patris. Neque enim rapinam arbitrabitur esse se æqualem Deo, cum sit in forma Dei (*Philipp.* II, 6). Ergo is sit Unigeniti locus; in quo omnis ejus injuria propulsata videatur. Sedeat sane juxta, non infra, ut omnes honorificent Filium, sicut honorificant Patrem. In hoc apparebit majestatis æqualitas, si nec inferiorem Patre, nec posteriorem suspexeris. At ista interim nihil horum advertit: sed quasi ebria præ amore hac illacque discurrens, quærit oculis, quem jam oculus non contingit, sed fides. Non enim existimat Christum aliter oportere intrare in gloriam suam, nisi prius resurrectionis gloria palam mundo innotescente confutetur impietas, exsultent fideles, glorientur discipuli, populi convertantur, demumque ab universis glorificetur ipse, cum ex præsentia resurgentis cunctis claruerit veritas prædicentis. Falleris, o sponsa. Oportet quidem hæc fieri, sed in tempore.

3. Nunc vero interim vide, ne forte id dignum magis et supernæ consentaneum justitiæ sit, si non detur sanctum canibus, et margaritæ porcis: si potius, secundum Scripturam, tollatur impius, ne videat gloriam Dei (*Isai* xxvi, 10); si non fraudetur fides merito, quæ tunc sane probatior esse dignoscitur, cum creditur quod non videtur; si penes ipsam servetur dignis, quod occultatur indignis, ut qui in sordibus sunt sordescant adhuc, et justi justificentur magis (*Apoc.* xxii, 11), si non dormitent præ tædio. Cœli et cœli cœlorum tabescant et confundantur ab exspectatione sua, si non ipse Pater omnipotens diutius jam frustretur a desiderio cordis sui; si non demum Unigenitus ultra ab introitu gloriæ suæ, quod vel solum indignissimum est, aliquatenus retardetur. Quanti putas æstimanda sit gloria quantacunque mortalium, ut ab ea, quæ a Patre suo ab æterno parata est, debeat eum vel ad modicum retinere? Adde quod nulla ratione in longius protrahi decet ipsius Filii petitionem. Quam dicam petitionem quæris? Nempe illam, qua dicit: *Pater, clarifica Filium tuum.* Quod tamen eum petiisse senserim, non ut supplicem, sed ut præscium. Libere petitur, quod in potestate petentis accipere est. Ergo dispensatoria est Filii petitio, non necessaria, quippe donantis cum Patre, quidquid a Patre acceperit.

4. Ubi et hoc dicendum, qui non solum Pater clarificat Filium, sed et Filius clarificat Patrem: ne quis dicat Filium minorem Patre, quasi qui a Patre clarificetur, cum et ipse clarificet Patrem, dicente Filio: *Pater, clarifica Filium tuum, ut filius tuus clarificet te.* Sed forte adhuc submittendum putes Filium, quod quasi inglorius videatur a Patre recipere claritatem, quam demum Patri refundat. Audi quia non est ita: *Clarifica me,* inquit, *Pater claritate quam habui, priusquam mundus fieret, apud te* (*Joan.* xvii, 1. 5). Si ergo charitas Filii posterior non est, utpote quæ ab æterno est, ex æquo se clarificant, Pater et Filius. Et si ita est, ubi Patris primatus? Æqualitas profecto est, ubi coæternitas est. Et usque adeo æqualitas, ut una sit claritas amborum, sicut ipsi unum sunt. Unde mihi videtur dicendo rursum. *Pater clarifica nomen tuum,* non sane aliud petere quam se clarificari, in quo, et per quem nomen Patris procul dubio clarificaretur: et responsum accepit a Patre: *Et clarificavi, et iterum clarificabo* (*Joan.* xii, 28). Quæ quidem ipsa Patri responsio non parva Filii glorificatio fuit. Cæterum abundantius ad fluenta Jordanis, augustiusque clarificatus dignoscitur, et Joannis testimonio, et columbæ designatione et voce Patris dicentis; *Hic est Filius meus dilectus* (*Matth.* iii, 14, 16, 17). Sed in monte coram tribus discipulis nihilominus magnificentissime clarificatus est, tum voce eadem denuo ad se cælitus delapsa, tum mira illa eximiaque transfiguratione corporis sui, tum etiam prophetarum attestatione duorum, qui ibidem apparuerunt cum eo loquentes (*Matth.* xvii, 2, 5).

5. Superest ergo ut juxta promissum Patris semel adhuc clarificetur, eaque erit plenitudo gloriæ, cui non queat amplius addi. Sed ubi illa dabitur benedictio? Non enim, ut ista suspicata est, in plateis vel vicis, **1536** nisi forte in illis, de quibus dicitur: *Plateæ tuæ, Jerusalem sternentur auro mundo et per omnes vicos tuos alleluia contabitur* (*Tob.* xiii, 22). In his revera illam recepit a Patre Filius claritatem, cui non poterit similis inveniri ne in cœlestibus quidem. *Cui* enim *alioquando angelorum dictum est: Sede a dextris meis?* (*Hebr.* i, 13.) Non modo autem de numero angelorum, sed nec de superioribus quidem reliquis beatorum ordinibus omnino quis repertus idoneus est ad capessendam superexcellentem hanc gloriam. Ad neminem prorsus illorum facta est vox illa gloriæ singularis, nemini vocis in efficientiam experiri datum. Sive throni, sive dominationes, sive principatus, sive potestates, profecto desiderant in eum prospicere, non se illi comparare præsumunt. Igitur Domino meo singulariter a Domino et dictum, et datum est, sedere a dextris gloriæ ipsius, utpote in gloria coæquali, in essentia consubstantiali, pro generatione consimili, majestate non dispari, æternitate non posteriori. Ibi, ibi illum qui quæret inveniet, et videbit gloriam, ejus: non gloriam quasi unius cæterorum, sed plane gloriam quasi Unigeniti a Patre (*Joan.* i, 14).

6. Quid facies, o sponsa? Putas, potes sequi eum illuc? aut te ingerere audes vel vales huic tam sancto arcano, tamque arcano sanctuario, ut Filium in Patre, et Patrem intuearis in Filio! Non utique. Ubi est ille, tu non potes venire modo, venies autem postea. Age tamen, sequere, quære; nec te inaccessibilis illa claritas vel sublimitas a quærendo deterreat, ab inveniendo desperare faciat. Si potes cre-

dere, omnia possibilia sunt credenti (*Marc.* IX, 22). *Prope est*, inquit, *verbum in ore tuo, et in corde tuo* (*Rom.* X, 8), Crede, et invenisti. Nam credere invenisse est. Norunt fideles inhabitare Christum per fidem in cordibus suis (*Ephes.* III, 17). Quid propius est? Quære erga secura, quære devota. Bonus est Dominus animæ quærenti se (*Thren.* III, 25). Quære votis, sequere actibus, fide inveni. Quid non inveniat fides? Attingit inaccessa, deprehendit ignota comprehendit immensa, apprehendit novissima; ipsam denique æternitatem suo illo vastissimo sinu quodam modo circumcludit. Fidenter dixerim, æternam beatamque Trinitatem, quam non intelligo, credo, et fide teneo, quam non capio mente.

7. Sed dicit aliquis : Quomodo credet sine prædicante, cum fides ex auditu sit, auditus per verbum prædicationis? (*Rom.* V, 14, 17.) Deus hoc providebit. Et ecce jam præsto sunt qui novam sponsam, cœlesti nupturam sponso, de quibus oportet, instruant et informent, fidem doceant, formam pietatis ac religionis tradant. Audi namque quid adjiciat : *Invenerunt me vigiles, qui custodiunt civitatem.* Qui enim vigiles hi? Nempe illi quos Salvator in Evangelio beatos pronuntiat, si, cum venerit, invenerit vigilantes (*Luc.* XII, 37), Quam boni vigiles, qui nobis dormientibus ipsi pervigilant, quasi rationem reddituri pro animabus nostris! Quam boni custodes, qui vigilantes animo, atque in orationibus pernoctantes, hostium insidias sagaciter explorant, anticipant consilia malignantium, deprehendunt laqueos, eludunt tendiculas, retiacula dissipant, machinamenta frustrantur? Hi sunt fratrum amatores et populi Christiani, qui multum orant pro populo et universa sancta civitate. Hi sunt, qui multum solliciti pro sibi commissis Dominicis ovibus, cor suum tradunt ad vigilandum diluculo ad Dominum qui fecit illos, et in conspectu Altissimi deprecantur. Et vigilant, et deprecantur, scientes suam insufficientiam in custodienda civitate, et quia nisi Dominus custodierit civitatem, frustra vigilat qui custodit eam (*Psal.* CXXXVII, 1).

8. Porro cum Dominus ita præcipiat : *Vigilate, et orate, ne intretis in tentationem* (*Marc.* XVI, 38): liquet quod absque duplici hoc exercitio fidelium, studioque custodum, non potest esse secura civitas, non sponsa, non oves. Horum differentiam quæris? Unum sunt. Civitas propter collectionem, sponsa propter dilectionem, oves propter mansuetudinem. Vis scire hoc sponsam, quod civitatem esse? *Vidi*, inquit, *civitatem sanctam Jerusalem novam descendentem de cœlo a Deo, paratam tanquam sponsam ornatam viro suo* (*Apoc.* XXI, 2). Identidem tibi hoc et de ovibus liquido apparebit, si recorderis, primus ille custos **1537** (Petrum loquor), cum sibi primo oves committerentur, quam attente simul de amore commonitus sit. Quod utique tanta cura sapiens creditor non fecisset, nisi se sentiret sponsum, id sibi utique ex intimo respondente conscientia. Audite hæc, amici sponsi, si tamen amici. At parum dixi amici : amicissimi sint oportet, qui privilegio tantæ familiaritatis donantur. Non otiose toties repetitum est, *Petre amas me?* (*Joan.* XXI, 15-17.) in commissione ovium. Et ego quidem id significatum perinde puto, ac si illi dixisset Jesus : Nisi testimonium tibi perhibente conscientia quod me ames, et valde perfecteque ames, hoc est, plus quam tua, plus quam tuos, plus quam etiam te, ut hujus repetitionis meæ numerus impleatur, nequaquam suscipias curam hanc, nec te intromittas de ovibus meis, pro quibus sanguis utique meus effusus est. Terribilis sermo, et qui possit etiam impavida quorumvis tyrannorum corda concutere.

9. Propterea attendite vobis quicunque opus ministerii hujus sortiti estis; attendite, inquam, vobis et pretioso deposito quod vobis creditum est. Civitas est : vigilate ad custodiam, concordiamque. Sponsa est : studete ornatui. Oves sunt : intendite pastui. Et hæc tria ad illam Domini trinam sciscitationem forte non incongrue pertinere dicentur. Porro custodia civitatis ut sit sufficiens, trifaria erit; a vi tyrannorum, a fraude hæreticorum, a tentationibus, dæmonum. Sponsæ vero ornatus in bonis operibus et moribus, et ordinibus. At pastus ovium communiter quidem in pascuis Scripturarum, tanquam in hæreditate Domini; sed est distinctio in illis. Nam sunt mandata, quæ duris atque carnalibus animis imponuntur ex lege vitæ et disciplinæ : et sunt olera dispensationum, quæ infirmis pusillis corde de respectu misericordiæ apponuntur : et sunt consiliorum solida fortiaque, quæ ex intimis sapientiæ proponuntur sanis, et qui exercitatos habent sensus ad discretionem boni et mali. Parvulis namque, tanquam agniculis, adhortationis lac potus datur, non esca. Ad hæc boni sollicitique pastores impinguare pecus non cessant bonis lætisque exemplis, et suis magis quam alienis. Nam si alienis et non suis; ignominia est illis, et pecus ita non proficit. Si enim, verbi causa, ego qui videor inter vos pastoris gerere curam, vobis apposuero Moysi mansuetudinem, patientiam Job, misericordiam Samuelis, David sanctitatem, et si qua sunt ejusmodi exempla bonorum, immitis ipse et impatiens, atque immisericors et minime sanctus : sermo, ut vereor, minus sapide eveniet, et vos minus avide capietis. Verum hoc supernæ pietati relinquo, ut quod minus vobis ex nobis est, ipsa suppleat; et quod perperam, ipsa corrigat. Nunc vero bonus pastor hoc quoque curabit, ut secundum Evangelium inveniatur habere sal in semetipso (*Marc.* IX, 49); sciens quia sermo sale conditus quantum placuerit ad gratiam, tantum proderit ad salutem. Hæc interim de custodia civitatis, atque ornatu sponsæ, nec non et pastu ovium dicta sint.

10. Volo tamen adhuc eadem paulo expressius designare propter eos, qui dum avide nimis honoribus inhiant, minus provide gravibus se supponunt oneribus, exponunt periculis : ut sciant ad quid venerint, sicut scriptum est : *Amice, ad*

quid venisti? (*Matth.* XXVI, 50.) Ni fallor, ad solam civitatis custodiam, ut quantum satis est procuretur, opus est viro forti, spirituali, fideli : forti ad propulsandas injurias, spirituali ad deprehendendas insidas, fideli qui non quæ sua sunt quærat. Porro autem ad mores honestandos vel corrigendos, quod utique ad decorem pertinet sponsæ, quis non liquido agnoscat pernecessariam fore cum multa quidem diligentia disciplinæ censuram? Ea propter omnis, cui hoc opus incumbit, oportet ferveat zelo illo, quo accensus præcipuus ille æmulator sponsæ Domini aiebat : *Æmulor vos Dei æmulatione : despondi enim vos uni viro virginem* **1538** *castam exhibere Christo* (*II Cor.* XI, 2). Jam quomodo in pascua divinorum educet eloquiorum greges Dominicos pastor idiota? Sed et si doctus quidem fuerit non sit autem bonus verendum ne non tam nutriat doctrina uberi, quam sterili vita noceat. Temere itaque et in hac parte hoc onus subitur absque scientia pariter, vitaque laudabili. Sed ecce, quod non laudamus, finis indicitur, ubi non erat finis. Evocamur in materiam alteram, et cui hanc cedere indignum (249). Angor undique, et quod ægrius feram ignoro, avelli ab ista, an distendi in illo : nisi quod utrolibet simul utrunque molestius. O servitutem! o necessitatem! non quod volo hoc ago, sed quod odi illud facio. Notate tamen ubi desinimus, ut quam cito in id redire liberum erit, inde mox ordiamur, in nomine sponsi Ecclesiæ Jesu Christi Domini nostri, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

SERMO LXXVII.

De malis pastoribus Ecclesiæ ; item quomodo beati in cælo simul cum angelis adjutorio sunt electis adhuc peregrinantibus.

1. Eia expediti sumus! Diximus hesterno sermone, quales in via qua ambulamus, vellemus habere duces, non quales habemus. Longe dissimiles experimur. Non omnes sunt amici sponsi, quos hodie sponsæ hinc inde assistere cernis, et qui, ut vulgo aiunt eam quasi addextrare videntur. Pauci admodum sunt qui non quæ sua sunt quærant, ex omnibus charis ejus. Diligunt munera, nec possunt pariter diligere Christum ; quia manus dederunt mammonæ. Intuere quomodo incedunt nitidi et ornati, circumamicti varietatibus, tanquam sponsa procedens de thalamo suo. Nonne si quempiam talium repente eminus procedentem aspexeris, sponsam potius putabis, quam sponsæ custodem ? Unde vero hanc illis exuberare existimas rerum affluentiam, vestium splendorem, mensarum luxuriem, congeriem vasorum argenteorum et aureorum, nisi de bonis sponsæ ? Inde est quod illa pauper, et inops, et nuda relinquitur, facie miseranda, inculta, hispida, exsangui. Propter hoc non est hoc tempore ornare sponsam, sed spoliare ; non est custodire, sed perdere : non est defendere, sed exponere ; non est instituere, sed prostituere ; non est pascere gregem, sed mactare et devorare, dicente de illis Domino : *Qui devorant plebem meam, ut cibum panis* (*Psal.* XIII, 4 ; LII, 5) ; et : *Quia comederunt Jacob, et locum ejus desolaverunt* (*Psal.* LXXVIII, 7) ; et in alio propheta : *Peccata populi mei comedent* (*Osee* IV, 8) ; quasi dicat : Peccatorum pretia exigunt, et peccantibus debitam sollicitudinem non impendunt. Quem dabis mihi de numero præpositorum, qui non plus invigilet subditorum vacuandis marsupiis, quam vitiis extirpandis? ubi qui orando flectat iram ; qui prædicet annum placabilem Domino ? Leviora loquimur, graviora gravius manet judicium.

2. Sine causa tamen vel his, vel illis immoramur, quia non audiunt nos. Sed etsi litteris forsitan mandentur ista quæ dicimus, dedignabuntur legere ; aut si forte legerint, mihi indignabuntur, quamvis rectius sibi hoc facerent. Propterea relinquamus istos, non inventores sponsæ, sed venditores ; et requiramus potius illos, a quibus sponsa se inventam loquitur. Et quidem illorum isti sortiti sunt ministerii locum, sed non zelum. Successores omnes cupiunt esse, imitatores pauci, O utinam tam vigiles reperirentur ad curam, quam alacres currunt ad cathedram ! Vigilarent utique, sollicite servantes ab illis inventam sibi creditam. Imo vero evigilarent pro semetipsis, nec sinerent de se dici : *Amici mei et proximi mei adversum me appropinquaverunt et steterunt* (*Psal.* XXXVII, 12). Justa omnino querimonia, nec ad ullam justius, quam ad **1539** nostram referenda ætatem. Parum est nostris vigilibus quod non servant nos, nisi et perdant. Alto quippe demersi oblivionis somno, ad nullum Dominicæ comminationis tonitruum expergiscuntur, ut vel suum ipsorum periculum expavescant. Inde est ut non parcant suis, qui non parcunt sibi, perimentes pariter et pereuntes.

3. Sed enim quinam illi sunt vigiles, a quibus se inventam perhibet sponsa? Nempe apostoli, atque apostolici viri. Vere hi sunt qui custodiunt civitatem, id est eam ipsam quam invenerunt Ecclesiam, eoque vigilantius, quo nunc temporis gravius periclitantem conspiciunt, a malo utique domestico et intestino, sicut scriptum est : *Et inimici hominis domestici ejus* (*Mich.* VII, 6). Neque enim pro qua usque ad sanguinem restiterunt, suo derelinquunt patrocinio destitutam, sed protegunt et custodiunt eam die ac nocte, hoc est, in vita et in morte sua. Et si pretiosa est in conspectu Domini mors sanctorum ejus (*Psal.* CXV, 15), non ambigo ego quin etiam tanto in morte potentius id agant, quanto in ipsa amplius confortatus est principatus eorum (*Psal.* CXXXVIII, 17).

4. Sic ista asseris, ait quis, ac si oculis tuis videris ea ; sunt autem ab humanis seclusa conspectibus.

(249) His verbis innuit Bernardus sermonem aliqua necessitate fuisse interruptum ; ejusque finem aliquo signo indictum : sive id fuerit signum communis mensæ, sive aliud quodvis negotium, cui hanc materiam cedere indignum ducit. Negotium potius indicant sequentis sermonis prima verba.

Cui ego : Si te tuorum oculorum testimonium fidele putas, testimonium Dei majus est. Et vero : *Super muros tuos, Jerusalem, constitui custodes : tota die et tota nocte, in perpetuum non tacebunt* (*Isa.* LXII, 6). Sed de angelis, inquis, id dictum est. Non abnuo : omnes sunt administratorii spiritus (*Hebr.* I. 14). At quis me prohibeat itidem et de istis sentire, qui potentia quidem minime jam ipsis angelis impares sunt affectu autem et misericordia eo nobis forsitan germaniores existunt, quo natura conjunctiores? Junge et tolerantiam earumdem passionum et miseriarium, in quibus nos pro tempore adhuc versamur. Nihilne amplius miserationis pro nobis vel sollicitudinis operabitur in montibus sanctis, quod et se transisse per eas procul dubio meminerunt? Nonne illa ipsorum vox est : *Transivimus per ignem et aquam, et eduxisti nos in refrigerium?* (*Psal.* LXV, 12). Quid? ipsi transierunt, et nos in mediis ignibus vel flectibus derelinquent, nec saltem manum porrigere dignabuntur periclitantibus filiis? Non est ita. Bene tecum agitur, o mater Ecclesia, bene tecum agitur in loco peregrinationis tuæ : de cœlo et de terra venit auxilium tibi. Qui custodiunt te, non dormitant neque dormiunt. Custodes tui angeli sancti, vigiles tui spiritus et animæ justorum. Non errant qui te ab utrisque inventam spiritibus senserint, ab utrisque pariter custodiri. Et est hujus sollicitudinis ratio quibusque sua : his quidem, quod sine te non consummentur ; illis vero, quod nisi de te ad sui plenitudinem minime restaurentur. Nam quis nesciat, Satana cadente de cœlo et ejus complicibus, numerum supernæ multitudinis parte non modica imminutum? De te itaque omnes consummationem exspectant, alii numeri, alii desiderii sui. Agnosce proinde vocem in psalmo : *Me expectant justi, donec retribuas mihi* (*Psal.* CXLI, 8).

5. Et advertendum, quod non ista illos, sed illi istam potius invenisse referuntur, utque ego suspicor ad hoc ipsum studio destinati. Nam quomodo prædicabunt, nisi mittantur? Denique habes loquentem in Evangeliis : *Ite, ecce ego mitto vos* (*Luc.* X, 3) ; et : *Ite, prædicate Evangelium omni creaturæ* (*Marc.* XVI, 15). Ita est. Illa quærebat sponsum, et sponsum non latebat. Nempe qui in hoc ipsum excitaverat eam ut se quæreret, et dederat illi cor ad præcepta, et legem vitæ et disciplinæ, dummodo esset qui instrueret et doceret viam prudentiæ. Et misit in occursum ejus plantatores et rigatores, qui eam enutrirent, et confirmarent in omni certitudine veritatis, hoc est, indicarent illi certamque redderent de dilecto ; quia veritas est quam quærit, et quam vere diligit anima ejus. Et revera quis fidus verusve animæ amor, nisi utique is, quo veritas adamatur? Rationis sum compos, veritatis sum capax ; sed utinam non forem, si amor veri defuerit. Horum quippe ramorum is fructus est, et ego radix. Non sum securus a securi, si absque eo inveniar. In illo nimirum 1540 naturæ munere illud divinæ imaginis enitere insigne haud dubium est, ex quo cæteris præstet animantibus. Inde est quod audet anima mea ad dulces castosque assurgere veritatis amplexus, et sic in amore ipsius tota securitate ac suavitate quiescere, si tamen inveniat gratiam in oculis tanti sponsi, ut dignam reputet, quæ ad hanc pertingat gloriam ; imo ipse eam sibi exhibeat non habentem maculam aut rugam, aut aliquid ejusmodi. Quanti putas esse discriminis, quave dignum pœna, tantum Dei donum otiosum tenere? Verum hoc alias.

6. Nunc vero sponsa quem quærebat, minime reperit ; et quos non quærebat, reperta est ab ipsis. Audiant hoc, qui sine duce præceptore vias vitæ ingredi non formidant ; ipsi sibi in arte spirituali existentes et discipuli pariter et magistri. Non sufficit hoc : etiam coacervant discipulos sibi, cæci duces cæcorum. Quam multi ex hoc a recto tramite periculosissime aberrasse comperti sunt! Nimirum ignorantes astutias Satanæ et cogitationes ipsius, factum est ut qui spiritu cœperant, carne consummarentur, abducti turpiter, lapsi damnabiliter. Videant proinde qui ejusmodi sunt, quomodo caute ambulent, et de sponsa exemplum sumant, quæ non prius ad eum, quem desiderabat, ullo modo valuit pervenire, quam sibi occurrerent, quorum magisterio uteretur ad cognoscendum de dilecto certe ad discendum timorem Domini. Seductori dat manum, qui dare dissimulat præceptori. Et qui dimittit oves in pascua absque custode, pastor est non ovium, sed luporum.

7. Nunc jam videamus de sponsa, quomodo se dicat inventam. Mihi enim insuete satis verbum inventionis posuisse videtur. Nam ita hoc dicit, ac si uno de loco Ecclesia venerit. Venit autem ab Oriente et Occidente, juxta verbum Domini (*Matth.* VIII, 11). et a cunctis finibus terræ. Sed neque aliquando congregata est in unum locum, ubi ab apostolis seu ab angelis inveniretur deducenda vel dirigenda ad eum, quem diligit anima sua. Fueritne prius inventa quam collecta? Non ; quia nec erat. Quamobrem si collectam, si congregatam, si certe, quod magis vocabulo Ecclesiæ competit, convocatam a prædicatoribus se dixisset, transissem simpliciter, minime in aliquo cunctabundus. Coadjutores enim Dei sunt, quem et audiere loquentem : *Qui non colligit mecum, dispergit* (*Matth.* XII, 30). Sed neque hoc mihi ab re videbitur, si dixerit quis ab eis fundatam sive ædificatam. Siquidem hoc fecerunt una cum illo, qui in Evangeliis loquitur : *Et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam* (*Matth.* XVI, 18) ; et : *Quia fundata est supra firmam petram* (*Matth.* VII, 25). Nunc vero nihil horum loquens, sed præter solitum quidem perhibens se inventam, cunctari aliquantum nos facit, atque in suspicionem adducit latere loco, quod sit diligentius intuendum.

8. Volebam, fateor, præterire, meque subducere huic scrutinio, cui sufficere non sentirem. Cæterum reminiscens in quantis æque dubiis et obscuris, vobis quidem sursum corda levantibus, etiam supra spem meam adjutum me senserim, pudet diffidentiæ : et

reprehendens timorem meum, adorior non quidem temere, quod timide refugiebam. Aderit, ut confido, solitum adjutorium : quod si minus, apud benevolos tamen auditores non erit otiosum quod volui. Verum hoc habebit sequens sermo principium; nam præsentem hic claudimus. Ipse autem det vobis ea quæ dicuntur non solum tenere memoriter, sed et ardenter diligere, et efficaciter adimplere sponsus Ecclesiæ Jesus Christus, Dominus noster, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

SERMO LXXVIII

Quod sponsa, id est Ecclesia electorum, prædestinata est a Deo ante sæcula, et præventa ab eo ut quæreret eum et converteretur.

1. Ad verbum inventionis, si bene memini, illic stetimus et hæsimus scrupulosius videlicet **1541** audientes quod sponsa a prædicatoribus suis se inventam dixerit. Porro causæ nostræ cunctationis et dubitationis a nobis expressæ sunt, et visum est aliquid esse quærendum ; sed non enim calce sermonis, quo jam arctabamur, quod quæsitum est, potuit explicari. Quid restat, nisi ut debitum jam solvamus? In explicatione sacramenti magni, illud loquor, quod Doctor gentium interpretatus est, in Christo et in Ecclesia, sanctum castumque connubium (*Ephes.* v, 32) ; ipsum est opus nostræ salutis : in eo, inquam, tres sibi invicem cooperantur; Deus, angelus, homo. Et Deus quidem quidni operetur, et curam gerat nuptiarum dilecti Filii sui? Ipse vero (250) ac tota voluntate. Et utique per se ipse sufficeret, et absque adminiculo horum; hi autem sine ipso possunt facere nihil. Ergo quod ex illis ascivit in opus ministerii hujus, non sibi solatium, sed profectum quæsivit illis. Nam hominibus quidem merita locavit in opere, secundum illud : *Dignus est operarius mercede sua* (*Luc.* x, 7) : te quia *unusquisque secundum proprium laborem accipiet* (*I Cor.* III, 8), sive qui in fide plantat, sive qui rigat quod plantatum fuerit. Angelorum autem cum ad salutem humani generis ministerio utitur, nonne facit ut ab hominibus angeli diligantur? Nam quia ab angelis homines diligantur, inde vel maxime adverti potest, quod antiqua suæ civitatis damna ex hominibus resarcitum iri angeli non ignorant. Nec aliis profecto legibus regnum charitatis regi decebat, quam piis ipsorum qui pariter regnaturi sunt, mutuisque amoribus, et puris affectionibus in invicem, et in Deum.

2. Est autem in modo operandi differentia multa, pro cujusque nimirum operarii dignitate. Deus nempe facit quod vult sola ipsa facilitate volendi, sine æstu, sine motu, sine præjudicio loci vel temporis, vel causæ, vel personæ. Est enim Dominus sabaoth, qui cum tranquillitate judicat omnia (*Sap.* XII, 18). Est et Sapientia disponens omnia suaviter (*Sap.* VIII, 1). Porro angelus non absque motu operatur, tam locali, quam temporali (251), sine æstu tamen. Homo autem nec ab æstu animi, nec a motu corporis animique liber est in operando. Denique cum timore et tremore suam ipsius jubetur operari salutem (*Philipp.* II, 12), atque in sudore vultus sui comedere panem suum (*Gen.* III, 19),

3. His ita explicitis, intuere nunc mecum in hoc tam magnifico opere nostræ salutis tria esse quædam, quæ sibi vindicat auctor Deus, prævenitque in illis omnes auxiliatores et cooperatores suos ; prædestinationem, creationem, inspirationem. Quarum prædestinatio, non dico ab exortu Ecclesiæ, sed ne a mundi principio quidem principium habuit, nos denique [*alias*, sane] a tempore illo vel illo : ante tempora est. Porro creatio cum tempore ; inspiratio jam in tempore fit, ubi et quando vult Deus. Sane secundum prædestinationem nunquam Ecclesia electorum penes Deum non fuit. Si miratur hoc infidelis, audiat quod magis miretur ; nunquam non grata exstitit nunquam dilecta. Quidni audacter loquar arcanum, quod mihi de corde Dei promptus ille supernorum delator consiliorum aperuit? Paulum dico, qui, ut multa alia, ita hoc quoque de divitiis bonitatis ejus non est veritus divulgare secretum : *Benedixit nos*, inquiens, *in omni benedictione spirituali, in cœlestibus in Christo, sicut elegit nos in ipso ante mundi constitutionem, ut essemus sancti et immaculati in conspectu ejus in charitate* ; et addit : *Qui prædestinavit nos in adoptionem filiorum per Jesum Christum in ipso, secundum propositum voluntatis suæ, in laudem gloriæ gratiæ suæ, in qua gratificavit nos in dilecto Filio suo* (*Ephes.* I, 3-6). Nec dubium quin voce omnium electorum ista dicantur : et ipsi Ecclesia sunt. In illo igitur tam profundo æternitatis sinu, antequam in lucem opusque prodiret (252) hujus creationis, quis illam vel beatorum spirituum invenire aliquo modo valuerit, nisi si cui ipsa æternitas Deus voluerit revelare?

1542 4. Sed et cum jam ad nutum creantis visa est emersisse in species formas que has factitias atque visibiles, non continuo tamen inventa est a quoquam hominum vel angelorum, eo quod non agnosceretur, imagine terrestris hominis adumbrata, et operta morti caligine. Sine quo profecto generalis velamine confusionis nemo filiorum hominum intravit hanc vitam, uno sane excepto, qui ingreditur sine macula. Emmanuel is est, qui tamen et ipse ex nobis, pro nobis nostri se induit maledicti, nostrique peccati similitudinem, non veritatem. Sic enim habes, quia apparuit *in similitudine carnis peccati, ut de peccato damnaret peccatum in carne* (*Rom.* VIII, 3). De cætero unus omnibus per omnia introitus est, electis dico et reprobis. Non enim est distinctio. Omnes peccaverunt, et omnes caputium [*alias*, pileum] suæ verecundiæ portant. Propter hoc

(250) Supple superiori commate *curam gerit*.

(251) In codice S. Germani, *quam corporali*. Sed præfero, *temporali*, ut in Cisterciensi, ut respondeat superiori periodo, ubi Deus dicitur agere, *sine præjudicio loci vel temporis*.

(252) In aliis editis, *opus prodiret*, in recto : at rectius scripti, *opusque* in quinto casu, ut Ecclesia referatur ad *prodiret*.

itaque, etsi in rebus conditis jam creata existens Ecclesia, nec sic tamen a creatura ulla inveniri poterat vel agnosci, miro utroque modo interim latens et intra gremium beatæ prædestinationis, et intra massam miseræ damnationis.

5. Cæterum quam celaverat ab æterno prædestinans Sapientia, et item creans Potentia minime prodierat ab initio (253); visitans profecto gratia suo in tempore revelavit, secundum operationem, quam ideo inspirationem supra nominavi, quod de sponsi spiritu humanis infusum spiritibus quidpiam fuerit in præparationem Evangelii pacis, id est parare viam Domino, atque Evangelio gloriæ ejus ad corda omnium, quotquot erant prædestinati ad vitam. Frustra vigiles laborassent in prædicando, si non hæc gratia præcessisset. Nunc vero videntes B velociter currere verbum, et populos nationum ad Dominum in omni facilitate converti, concurrere in unitatem fidei tribus et linguas, atque in unam colligi matrem catholicam terminos terræ; cognoverunt de divitiis gratiæ, quæ a sæculis absconditæ tenebantur in abdito prædestinationis æternæ, et gavisi sunt eam se invenisse, quam ante sæcula Dominus elegerat in sponsam sibi.

6. Ex quo, ut opinor, clarum fit non otiosum esse, quod se inventam ab his sponsa testata est; sed propterea quod se ab ipsis collectam agnosceret, non electam; compertam, non conversam. Ei nempe ascribenda cujusque conversio est, cui dicere necesse habent universi illud de psalmo: *Converte nos, Deus salutaris noster* (*Psal.* LXXXIV, 5). Sed C non æque illi fortassis inventionis vocem competenter aptarim, sicut conversionis. Imo vero sic est. Non est invenire Domino, sed prævenire, et inventionem præventio excludit. Denique quid inveniat, qui nihil unquam non novit? *Novit Dominus qui sunt ejus*, ait quidam (*II Tim.* II, 19). Ipse vero quid? *Ego scio*, ait, *quos elegerim a principio* (*Joan.* XIII, 18). Plane quam ab æterno præscivit, quam elegit, quam dilexit, quam condidit, rationis non erat ab eodem perhiberi inventam. Præparatam tamen ab ipso ut inveniretur, fidenter dixerim. Nam, qui vidit, testimonium perhibuit: et scimus quia verum est D testimonium ejus (*Joan.* XIX, 35). *Vidi*, inquit, *civitatem sanctam Jerusalem novam descendentem de cœlo a Deo paratam tanquam sponsam ornatam viro suo* (*Apoc.* XXI, 2): isque e vigilibus unus, qui custodiunt civitatem. Sed audi ipsum ejus præparatorem, veluti digito eam demonstrantem vigilibus, sed sub tropo altero. *Levate oculos vestros*, ait, *et videte regiones, quia albæ sunt jam*, id est præparatæ, *ad messem* (*Joan.* IV, 35). Ex hoc paterfamilias operarios invitat ad opus, quando jam senserit sic omnia præparata, ut absque multo suo ipsorum labore gloriari et dicere queant, quoniam *coadjutores Dei sumus* (*I Cor.* III, 9). Quid enim facturi sunt? A Nempe sponsam quæsituri, inventæque indicaturi de dilecto. Non enim suam quærent, sed sponsi gloriam quoniam sponsi amici sunt. Et pro hac non multum apud illam laborabunt: adest, jamque illum tota devotione requirit; 1543 in tantum præparata est voluntas ejus a Domino.

7. Denique necdum illis [*alias additur* vigilibus] quidquam loquentibus interrogat de dilecto, et prævenit prædicatores suos prævenia ipsa præcunctans et dicens: *Num quem diligit anima mea vidistis?* (*Cant.* III, 3.) Bene proinde se inventam perhibuit ab his qui custodiunt civitatem, quæ a Domino civitatis præcognitam jam se noverat et prævenlam, quatenus illi talem eam invenirent, non facerent. Sic a Petro Cornelius, et Paulus ab Anania inventi sunt, nam ambo prævenli a Domino erant et præparati. Quid Saulo paratius, qui supplici jam et mente et voce clamaverat: *Domine, quid me vis facere? Act.* IX, 6). Nec minus Cornelius, qui eleemosynis et orationibus suis, Domino quidem eas sibi inspirante promeruit pervenire ad fidem (*Act.* X, 4). Invenit quoque Philippus Nathanaelem; sed prius Dominus illum, cum esset sub ficu, jam viderat: quæ Domini visio, nunquid non præparatio fuit? Et Andreas Simonem fratrem suum nihilominus invenisse refertur, sed prævisum æque a Domino atque præscitum, ut vocaretur Cephas, quasi fortis in fide *Joan.* I, 45, 48, 41, 42).

8. Legimus de Maria quod inventa fuerat in utero habens de Spiritu sancto (*Matth.* I, 18). Existimo autem simile quid habere in hac parte sponsam Domini matri ipsius. Nisi enim et ipsa inventa esset habens de Spiritu sancto, nequaquam ab inventoribus suis tam familiariter requisisset de eo, cujus Spiritus est ille. Non sustinuit ut illi effarentur ad quid venissent; ipsa locuta est, et quidem ex abundantia cordis: *Num quem diligit anima mea vidistis?* Sciebat quia beati oculi qui vidissent, et admirans eos qui viderant aiebat; Num vos estis, quibus videre donatum est, quem tot reges et prophetæ voluerunt videre, et non viderunt? Num vos estis qui meruistis in carne aspicere Sapientiam, in corpore Veritatem, in homine Deum? Multi dicunt, Ecce hic est, et ecce illic: sed ego tutius mihi arbitror fidem accommodare vobis, qui manducastis et bibistis cum eo, postquam resurrexit a mortuis. Et hoc dictum sit de eo, quod sponsa sciscitata est a vigilibus. Si quo minus, supplebitur sermone alio. Nunc autem ex hoc vel maxime liquet prævenlam fuisse a Spiritu sancto; ab his vero qui custodiunt civitatem inventam compertamque, quod vere ipsa sit quam præscivit et prædestinavit ante sæcula Deus, præparavitque dilecto Filio suo delicias sempiternas in sæculis æternis, ut sit sancta et immaculata in conspectu ejus, germinans sicut lilium, et florens in æternum ante Dominum Patrem Domini mei Jesu Christi, sponsi Ecclesiæ, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

(253) In codice Germanensi: *nec creans Potentia satis in manifesto eduxerat.* Idem sensus.

SERMO LXXIX.

De amore tenaci et indissolubili, quo anima tenet sponsum: item de reditu sponsi in fine sæculi ad Synagogam Judæorum salvandam.

1. *Num quem diligit anima mea vidistis? Cant.* III, 3.) O amor præceps, vehemens, flagrans, impetuose, qui præter te aliud cogitare non sinis, fastidis cætera, contemnis omnia præter te, te contentus! Confundis ordines, dissimulas usum, modum ignoras; totum quod opportunitatis, quod rationis, quod pudoris, quod consilii judiciive esse videtur, triumphas in temetipso, et redigis in captivitatem. En omne quod cogitat ista, et quod loquitur, et sonat, te redolet, et aliud nihil : ita tibi ipsius et cor vindicasti, et linguam. Ait : *Num quem diligit anima mea vidistis?* Quasi vero hi sciant quid cogitet ipsa. Quem diligit anima tua, de ipso sciscitaris? Et non habet nomen? Quænam vero tu, et ille quis? Et hæc ita dixerim propter singularitatem eloquii, et insignem verborum incuriam, qua præsens scriptura cæteris dissimilis satis apparet. Unde in epithalamio hoc non verba pensanda sunt, sed affectus. Cur ita, nisi quod amor sanctus, quem totius hujus voluminis unam constat esse materiam, non verbo sit æstimandus aut lingua, sed opere et veritate? **1544** Amor ubique loquitur : et si quis horum quæ leguntur cupit adipisci notitiam, amet. Alioquin frustra ad audiendum legendumve amoris carmen, qui non amat, accedit : quoniam omnino non potest capere iguitum eloquium frigidum pectus. Quomodo enim Græce loquentem non intelligit qui Græcum non novit, nec Latine loquentem, qui Latinus non est, et ita de cæteris; sic lingua amoris ei qui non amat, barbara erit, eritque sicut æs sonans, aut cymbalum tinniens (*I Cor.* XIII, 1). Isti vero (vigiles loquor) quoniam de Spiritu et ipsi acceperunt ut ament, sciunt quid loquitur Spiritus, et amoris vocibus optime compertis sibi, in promptu habent respondere in simili lingua, id est studiis amoris pietatisque officiis.

2. Denique, ita in brevi edoctam emittunt de eo quod quærit, ut dicat : *Paululum cum pertransissem eos, inveni quem diligit anima mea.* Bene *paululum*, quia verbum abbreviatum fecerunt ei. Symbolum fidei tradentes. Et quod sequitur, tale est. Oportebat quidem sponsam transire per eos, per quos cognosceret veritatem; sed tamen et pertransire. Nisi enim pertransisset et ipsos, non invenisset quem quærebat. Atque hoc ipsum suasam (254) ab illis non ambigas. Non enim prædicabant semetipsos, sed Dominum suum Jesum, qui absque dubio et supra ipsos est, et ultra, Unde et ait : *Transite ad me, omnes qui concupiscitis me* (*Eccli.* XXIV, 26). Nec sufficiebat transire, sed et pertransire docetur. Siquidem pertransierat is quem vestigabat. Non modo enim de morte ad vitam transierat, sed pertransierat ad gloriam. Quidni etiam hanc oportuit pariter pertransire? Alioquin non poterat apprehendere, quem non per eadem vestigia sequeretur quocunque ierat.

3. Et ut quod dico clarius sit, si Dominus meus Jesus surrexisset quidem a mortuis, sed ad cœlos minime ascendisset, non poterat dici de eo, quod pertransierit, sed tantum transierit; ac per hoc sponsam illum quærentem transire solummodo oporteret, non pertransire. Nunc vero, quoniam jam resurgendo transierat, et adjecerat pertransire, utique ascendendo; merito se etiam ista non transisse, sed pertransisse perhibuit, quæ hunc quidem fide et devotione ad cœlos usque secuta est. Igitur credere resurrectionem transire est, credere etiam ascensionem pertransire. Et fortasse (quod una dierum dixisse me memini cum tractarem [*Serm.* I in festo Paschæ]) noverat illam, istam non noverat. Ergo, quod sibi deerat instructa ab illis, quia scilicet qui resurrexerat, etiam ascendisset; ascendit et ipsa pariter, hoc est pertransiit, et invenit. Quidni invenerit pertingens mente [*alias*, fide], ubi ille corpore est? *Paululum cum pertransissem eos.* Et bene *eos*: nam tam ipsos, quam cætera membra sua, quæ sunt super terram, caput nostrum punctis præcessit duobus atque transcendit, resurrectione, ut jam diximus, et ascensione. Etenim primitiæ Christus. Quod si ille præcessit; et fides nostra. Ubi enim illa eum non sequeretur? Si ascenderit in cœlum, ipsa illic est; si descenderit in infernum, adest : et si sumpserit pennas suas diluculo et habitaverit in extremis maris, *illuc*, ait, *manus tua deducet me, et tenebit me dextera tua* (*Ps.* CXXXVIII, 8-10). Nonne denique secundum hanc omnipotens et summus bonus Pater sponsi consuscitavit, et consedere nos fecit in dextera sua (*alias additur* in cœlestibus)? Atque hoc pro eo quod dixit Ecclesia, quia *pertransivi eos*; quoniam et semet pertransiit, fide stans, quo necdum re ipsa pervenit. Arbitror et illud planum, cur se pertransisse potius, quam transisse dicere malui:. Et nos transeamus ad ea quæ sequuntur.

4. *Tenui eum, nec dimittam, donec introducam illum in domum matris meæ, et in cubiculum genitricis meæ.* Ita est, ex tunc et deinceps non deficit genus Christianum, nec fides de terra, nec charitas de Ecclesia. Venerunt flumina, flaverunt venti, et impegerunt in eam, et non cecidit, eo quod fundata esset supra petram (*Matth.* VII, 25). Petra autem est Christus. Itaque nec verbositate philosophorum, nec cavillationibus hæreticorum, nec gladiis persecutorum potuit ista, aut poterit aliquando separari a charitate Dei, quæ est in Christo Jesu (*Rom.* VIII, 39) : adeo fortiter **1545** tenet quem diligit anima sua, adeo illi adhærere Deo bonum est. *Glutino bonum est*, ait Isaias (*Isa.* XLI, 7). Quid hoc tenacius, glutino, quod nec aquis eluitur, nec ventis dissolvitur, nec scinditur gladiis? Denique, aquæ multæ non poterunt exstinguere charitatem (*Cant.* VIII, 7). *Tenui eum, nec dimittam.* Et sanctus patriarcha : *Non te*, inquit, *dimittam, nisi benedixeris mihi* (*Gen.* XXXII, 26). Ita ista non vult eum dimittere, et forte

(254) *Ita manuscripti. Editi*, suasum.

magis quam patriarcha id non vult, quia nec pro benedictione quidem: siquidem ille benedictione accepta demisit eum, hæc autem non sic. Nolo, inquit, benedictionem tuam, sed te. *Quid enim mihi est in cœlo, et a te quid volui super terram* (*Psal.* LXXII, 25). Non dimittam te, nec si benedixeris mihi.

5. *Tenui eum, nec dimittam.* Nec minus forsitan ille teneri vult, cum perhibeat dicens: *Deliciæ meæ esse cum filiis hominum* (*Prov.* VIII, 31: quodque pollicens ait: *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi* (*Matth.* XXVIII, 20). Quid hac copula fortius, quæ una duorum tam vehementi voluntate firmata est? *Tenui eum,* inquit. Sed nihilominus ipsa vicissim tenetur ab eo quem tenet, cui alibi dicit: *Tenuisti manum dexteram meam* (*Psal.* LXXII, 24). Quæ tenetur et tenet, quomodo jam cadere potest? Tenet fidei firmitate, tenet devotionis affectu. Ad nequaquam diu teneret, si non teneretur. Tenetur autem potentia et misericordia Domini. *Tenui eum, nec dimittam, donec introducam illum in domum matris meæ, et in cubiculum genitricis meæ.* Magna Ecclesiæ charitas, quæ ne æmulæ quidem Synagogæ suas delicias invidet. Quid benignius, quam ut, quem diligit anima sua, ipsum communicare parata sit et inimicæ? Nec mirum tamen, quia salus ex Judæis est (*Joan.* IV, 22). Ad locum unde exierat, revertatur Salvator, ut reliquiæ Israel salvæ fiant. Non rami radici, non matri filii ingrati sint. Non rami radici invideant quod ex ea sumpsere: non filii matri, quod de ejus suxere uberibus. Teneat itaque Ecclesia firmiter salutem, quam Judæa perdidit, ipsa apprehendit donec plenitudo gentium introeat, et sic omnis Israel salvus fiat. Velit in commune communem venire salutem, quæ sic ab omnibus capitur, ut nil singulis minuatur. Utique hoc facit, et plus. Quid plus? Quod et nomen sponsæ illi optat, et gratiam. Prorsus super salutem hoc.

6. Incredibilis charitas, si non sermo quem locuta est ipsa, fecisset fidem. Dixit enim, si advertisti, velle se introducere quem tenebat, non modo in domum matris, sed et in cubiculum quoque, quod est prærogativæ indicium. Sufficiebat ad salutem, si domum intraret: at secretum cubiculi signat gratiam. *Hodie,* ait, *huic domui salus facta est* (*Luc.* XIX, 9). Quidni sit domesticis salus, Salvatore ingresso domum? Sed quæ in cubiculum meretur recipere, seorsum habet secretum suum sibi. Salus domui fit; thalamo deliciæ reconduntur. *In domum matris meæ introducam eum,* inquit. In quam domum, nisi de qua olim prænuntiarat Judæis: *Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta?* (*Luc.* XIII, 35.) Fecit quod dixit, sicut habes et de hoc testimonium ejus in propheta: *Reliqui,* ait, *domum meam, dimisi hæreditatem meam* (*Jerem.* XII, 7): et nunc ista pollicetur reducere illum, et domui matris suæ perditam salutem restituere. Et si hoc parum videtur, audi quid boni adjiciat: *Et in cubiculum genitricis meæ.* Qui ingreditur thalamum, sponsus est. Magna amoris potentia! Salvator indignabundus exierat de domo et hæreditate sua: et nunc ad hujus gratiam mitigatus inflectitur ita, ut redeat non modo Salvator, sed et sponsus. Benedicta tu a Domino filia, quæ et indignationem compescis, et hæreditatem restituistis. Benedicta tu matri tuæ, cujus beneficio avertitur ira, revertitur salus, revertitur qui dicat illi: *Salus tua ego sum* (*Psal.* XXXIV, 3). Non sufficit hoc; addat et dicat *Desponsabo te mihi in fide, desponsabo te mihi in judicio et justitia desponsabo te mihi in misericordia et miserationibus* (*Ose.* II, 19, 20). Sed memento quia, quæ has conciliat amicitias, sponsa est. Quomodo ergo sponsum, et hunc sponsum alteri cedit, ne dicam cupit? Non est ista. Cupit quidem illum matri filia bona, non tamen ut cedat illi, sed ut communicet. Sufficit unus duabus, nisi quod jam non erant duæ, sed una **1516** in ipso. Ipse est enim pax nostra, qui facit utramque unam, ut sit una sponsa, et sponsus unus Jesus Christus Dominus noster, qui est super omnia Deus benedicta in sæcula. Amen.

SERMO LXXX (255).

De imagine sive Verbo Dei, et anima quæ ad imaginem est, subtilis disputatio: et de errore Gilleberti Pictavensis episcopi.

1. Quidam vestrum, ut comperi, minus æquo animo ferunt, quod ecce jam per aliquot dies, dum stupori et admirationi sacramentorum inhærere delectat, sermo quem ministramus, aut nullo fuerit, aut exiguo admodum moralium sale conditus. Id quidem præter solitum. Sed num quæ dicta sunt, revisere licet? Non procedo, nisi prius revolvam omnia. Eia, dicite, si recordamini, a quonam Scripturæ loco cœperit defraudatio hæc, ut rursum inde adoriar. Meum est resarcire damna, imo domini, de quo totum præsumimus. Quo itaque repetendum principio? An inde: *In lectulo meo quæsivi per noctes quem diligit anima mea?* (*Cant.* III, 1.) Ni fallor, inde. Abhinc tantum et deinceps cura una fuit mihi, harum allegoriarum densa discussa caligine, ponere in lucem Christi et Ecclesiæ secretas delicias. Igitur redeamus ad indaganda moralia. Nec enim mihi poterit esse pigrum, quod vobis commodum fuerit. Atque hoc ita congrue fiet, si quæ dicta sunt in Christo et in Ecclesia, Verbo animæque eadem nihilominus assignemus.

2. Sed dicit mihi aliquis: Quid tu duo ista conjungis? quid enim animæ et Verbo? Multum per omnem modum. Primo quidem, quod naturarum tanta cognatio est, ut hoc imago, illa ad imaginem sit. Deinde, quod cognationem similitudo testetur. Nempe non ad imaginem tantum, sed ad similitudinem facta est. In quo similis sit quæris? Audi de imagine prius. Verbum est veritas, est sapientia, est justitia: et hæc imago. Cujus? Justitiæ, sapientiæ et veritatis. Est enim imago hæc justitia de jus-

(255) Habitus post concilium Remense anni 1148, in quo damnatus Gillebertus.

titia, sapientia de sapientia, veritas de veritate, quasi de lumine lumen, de Deo Deus. Harum rerum nihil est anima, quoniam non est imago. Est tamen earumdem capax, appetensque et inde fortassis ad imaginem. Celsa creatura, in capacitate quidem majestatis, in appetentia autem rectitudinis insigne præferens. Legimus quia Deus hominem rectum fecit (*Eccle.* VII, 30), quod et magnum capacitas, ut dictum est, probat. Oportet namque id quod ad imaginem est, cum imagine convenire, et non in vacuum participare nomen imaginis, quemadmodum nec imago ipsa solo vel vacuo nomine vocitatur imago. Habes vero de eo qui imago est, quia *cum in, forma Dei esset non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo* (*Philipp.* II, 6). Ubi tibi utique ejus et in forma Dei innuitur rectitudo, et in æqualitate majestas : ut dum rectitudini rectitudo, et magnitudo magnitudini comparatur, consonanter sibi altrinsecus respondere appareat quod ad imaginem est, et imaginem; sicut imago quoque nihilominus in utroque respondet illi cujus imago est. Nempe ipse est, de quo sanctum David audistis in psalmis canentem, nunc quidem : *Magnus Dominus noster, et magna virtus ejus* (*Psal.* CXLVI, 5); nunc vero : *Rectus Dominus Deus noster et non est iniquitas in eo* (*Psal.* XCI, 12). Ab isto recto et magno Deo habet imago ejus, ut et ipsa recta, et magna sit : habet anima, quæ ad imaginem est.

3. Sed dico : Nihilne ergo amplius habet imago ab anima quæ ad imaginem est, quia et huic magnum rectumque assignamus? Et plurimum. Hæc ad mensuram accepit, illa ad æqualitatem. An non plus hoc? Adverte et aliud. Huic utrumque aut creatio, aut dignatio contulit; illi generatio. Atque id magnificentius esse non dubium est. Sed ne hoc quidem eminentius esse quis abnuat, quod cum a Deo huic, illi et de Deo utrumque sit, id est de Dei substantia. Est enim consubstantialis Deo imago sua, et omne quod eidem **1547** suæ imagini impertiri videtur, ambobus est substantiale, non accidentale. Adhuc unum attende, in quo imago non parum eminet. Magnum et rectum (ista duo natura a sese discrepare quis nesciat?) in imagine unum sunt. Neque hoc solum : unum sunt et cum imagine. Imagini enim non modo id rectum est esse, quod magnum esse, sed etiam id magnum rectumque esse, quod esse. Animæ non ita. Et magnitudo ejus, et rectitudo ipsius diversæ ab ea, diversæ ab invicem sunt. Si enim, ut supra docui, eo anima magna est, quo capax æternorum; eo recta, quo appetens supernorum : quæ non quærit nec sapit quæ sursum sunt, sed quæ super terram, non plane est recta, sed curva, cum tamen pro hujusmodi magna esse non desinat, manens utique etiam sic æternitatis capax. Neque enim illius aliquando non capax erit, etiamsi nunquam capiens fuerit, ut si, quomodo scriptum est : *Verumtamen in imagine pertransit homo* (*Psal.* XXXVIII, 7); ex parte tamen, ut eminentia Verbi appareat de ipsa integritate. Quo enim a magno recteve Verbum cadat, quod sic ea utique habet, ut sit quæ habet? Vel ideo ex parte, ne si toto privaretur, non superesset spes salutis. Nam si desinat magna esse, et capax. Quippe de capacitate, ut dixi, æstimatur animæ magnitudo. Quid vero sperare posset, cujus capax non foret.

4. Itaque per magnitudinem, quam retentat etiam perdita rectitudine, in imagine pertransit homo, uno quasi claudicans pede, et factus filius alienus. De talibus enim reor dictum : *Filii alieni mentiti sunt mihi, filii alieni inveterati sunt, et claudicaverunt a semitis suis* (*Psal.* XVII, 48). Pulchre appellati sunt *filii alieni* : nam *filii*, propter retentam magnitudinem; *alieni*, propter amissam rectitudinem. Nec dixisset, *claudicaverunt*, sed : Corruerunt, aut quidpiam simile, si ex toto homines [*alias* hominis] imaginem exuissent. Nunc vero secundum magnitudinem quidem in imagine pertransit homo; quantum vero ad rectitudinem, veluti claudicans, conturbatur et deturbatur ab imagine, Scriptura ita dicente : *Verumtamen in imagine pertransit homo; sed et frustra conturbatur*. Frustra omnino : nam sequitur : *Thesaurizat, et ignorat cui congregabit ea* (*Psal.* XXXVIII, 7). Cur ignorat, nisi quia inclinans se ad hæc infima et terrena, thezaurisat sibi terram? Prorsus ignorat de his quæ terræ committit, cui congregabit ea, tineæne demolienti, an furi effodienti; hosti deripienti, an igni devoranti. Et inde misero homini incurvanti se, et incubanti his quæ in terra sunt, flebilis vox illa de psalmo : *Miser factus sum, et curvatus sum usque in finem; tota die contristatus ingrediebar* (*Psal.* XXXVII, 7). In semetipso siquidem experitur veritatem illius sententiæ Sapientis : *Deus rectum hominem fecit, ipse autem se implicuit doloribus multis* (*Eccle.* VII, 30). Et continuo vox ludibrii ad eum : *Incurvare ut transeamus* (*Isa.* LI, 23).

5. Sed unde venimus huc? Nempe inde, cum docere vellemus, rectum magnumque (quo gemino bono definieramus imaginem) nec in anima esse unum, nec cum anima, quemadmodum in Verbo et cum Verbo ea unum esse fideli æque assertione docuimus. Et de rectitudine quidem ex his quæ dicta sunt, liquet quod diversa et ab anima sit, et ab animæ magnitudine : quandoquidem ea etiam non existente, et anima manet, et magna. Verum magnitudinis animæque diversitas unde docebitur? Non enim inde potest, unde rectitudinis animæque monstrata est, cum non sicut rectitudine, ita et magnitudine sua privari anima possit. Non est tamen sua magnitudo anima. Nam etsi anima non invenitur absque magnitudine sua, ipsa tamen et extra animam reperitur. Quæris ubi? In angelis. Inde quippe magni sunt angeli, unde animæ magnitudo comprobatur, ex captu videlicet æternitatis. Quod si eo constitit animam discrepare a rectitudine sua, quod ea carere possit : quidni æque liqueat esse diversam et a sua magnitudine, quam sibi propriam vindicare non possit? Cum itaque nec illa in omni,

nec ista in sola sit anima, **1548** patet utramque indifferenter differre ab ea. Item, Nulla forma est id cujus est forma. Est autem magnitudo forma animæ. Nec enim ideo non forma, quia inseparabilis est illi. Hoc siquidem sunt substantiales differentiæ omnes, hoc non modo proprie propria, sed et propria quædam, hoc etiam aliæ innumerabiles formæ. Non igitur sua magnitudo anima, non magis quam sua nigredo corvus, quam suus candor nix, quam sua risibilitas seu rationalitas homo: cum tamen nec corvum sine nigredine, nec sine candore nivem, nec hominem, qui non et risibilis sit et rationalis, unquam reperias. Ita et anima, et animæ magnitudo, etsi inseparabiles, diversæ tamen ab invicem sunt. Quomodo non diversæ, cum hæc in subjecto, illa subjectum et substantia sit? Sola summa et increata natura, quæ est Trinitas Deus, hanc sibi vindicat meram singularemque suæ essentiæ simplicitatem, ut non aliud, et aliud, non alibi quoque et alibi, sed ne modo quidem et modo inveniatur in ea. Nempe in semet manens, quod habet est, et quod est, semper et uno modo est. In ea et multa in unum, et diversa in idem rediguntur, ut nec de numerositate rerum sumat pluralitatem, nec alterationem de varietate sentiat. Loca omnia continet, et quæque suis ordinat locis nusquam contenta locorum. Tempora sub ea transeunt, non ei. Futura non exspectat, præterita non recogitat, præsentia non experitur.

6. Recedant a nobis, charissimi, recedant novelli, non dialectici, sed hæretici, qui magnitudinem, qua magnus est Deus, et item, bonitatem, qua bonus, sed et sapientiam, qua sapiens et justitiam, qua justus, postremo divinitatem, qua Deus est, Deum non esse impiissime disputant. Divinitate, inquiunt, Deus est, sed divinitas non est Deus. Forsitan non dignatur Deus esse, quæ tanta est ut faciat Deum. Sed si Deus non est, quid est? Aut enim Deus est, aut aliquid quod non est Deus, aut nihil. Equidem non das Deum esse, sed ne nihilum quidem, ut opinor, dabis, quam usque adeo necesariam Deo esse fateris, ut non modo absque ea Deus esse non possit, sed ea sit. Quod si aliquid est non quod non est Deus: aut minor erit Deo, aut major, aut par. At quomodo minor, qua Deus est? Restat ut aut majorem fatearis, aut parem. Sed si major, ipsa est summum bonum, non Deus; si par, duo sunt summa bona, non unum: quod utrumque catholicus refugit sensus. Jam de magnitudine, bonitate, justitia, sapientiaque, idem per omnia, quod de divinate, sentimus: unum in Deo sunt, et cum Deo. Nec enim aliunde bonus quam unde magnus, nec aliunde justus aut sapiens quam unde magnus et bonus, nec aliunde denique simul hæc omnia est quam unde Deus, et hoc quoque nonnisi se ipso.

7. Sed dicit hæreticus: Quid? Deum divinitate esse negas (256)? Non, sed eamdem divinitatem, qua est, Deum nihilominus assero, ne Deo excellentius aliquid esse assentiar. Nam et magnitudine dico magnum, sed quæ ipse est, ne majus aliquid Deo ponam; et bonitate fateor bonum, sed non alia quam ipse est, ne melius ipso aliquid mihi videar invenisse; et de cæteris in hunc modum. Securus et libens pergo inoffenso, ut aiunt, pede in ejus sententiam qui dicebat: « Deus nonnisi ea magnitudine magnus est quæ est quod ipse. Alioquin illa erit major magnitudo quam Deus. » Augustinus hic est, validissimus malleus hæreticorum (257). Si quid itaque de Deo proprie dici possit, rectius congruentiusque dicetur: Deus est magnitudo, bonitas, justitia, sapientia, quam: Deus est magnus, bonus, justus aut sapiens.

8. Unde non immerito nuper in concilio quod papa Eugenius Remis celebravit, tam ipsi quam cæteris episcopis perversa visa est et omnino supecta expositio illa in libro Gilleberti episcopi Pictavensis quo super verba Boetii de Trinitate, sanissima quidem atque catholica, commentabatur hoc modo: **1549** « Pater est veritas, id est verus; Filius est veritas, id est verus; Spiritus sanctus est veritas, id est verus. Et hi tres simul non tres veritates, sed una veritas, id est unus verus. » O obscuram perversamque explanationem! Quam verius saniusque per contrarium ita dixisset: Pater est verus, id est veritas; Fillius est verus, id est veritas; Spiritus sanctus est verus, id est veritas. Et hi tres unus verus, id est una veritas. Quod quidem fecisset, si sanctum dignaretur Fulgentium imitari, qui ait: « Una quippe veritas unius Dei, imo una veritas unus Deus non patitur servitium atque culturam creatoris creaturæque conjungi (258). » Bonus corrector, qui veracissime de veritate loqueretur, qui pie catholiceque sentiret de vera et mera divinæ simplicitate substantiæ, in qua nihil esse possit quod ipsa non sit, et ipsa Deus. Quanquam manifestius in nonnullis locis aliis a rectitudine fidei liber ille præfati episcopi visus est discrepare; quorum, verbi causa, adhuc unum pono. Nam dicente auctore, « Cum dicitur, Deus, Deus, Deus, pertinet ad substantiam: » noster commentator intulit, « Non quæ est, sed qua est. » Quod absit, ut assentiat catholica Ecclesia, esse videlicet substantiam, vel aliquam omnino rem qua Deus sit, et quæ non sit Deus!

9. Sed hæc minime jam contra ipsum loquimur; quippe qui in eodem conventu sententiæ episcoporum humiliter acquiescens, tam hæc quam cætera digna reprehensione inventa proprio ore damnavit; sed propter eos qui adhuc librum illum, contra apostolicum utique promulgatum ibidem interdictum, transcribere et lectitare feruntur, contentiosius persimentum tractatur.

(256) Hic variant scripti codices. Cisterciensis habet *divinitatem*; Germanensis, *divinitate esse non negas*. At sincera est lectio nostra, cui similis est in lib. v de Consideratione, num. 15, ubi idem argu-

(257) De trinitate lib. v, c. 10, n. 11.

(258) Lib. de Fide orth., ad Donat., can. 5.

stentes sequi episcopum, in quo ipse quo stetit, et erroris quam correctionis magistrum habere malentes. Non solum autem sed et propter vos, occasione accepta de differentia imaginis et animæ, quæ ad imaginem facta est, operæ pretium credidi excursum hunc facere : ut si qui forte ex aquis furtivis, quæ dulciores videntur. (*Prov.* IX, 17), aliquando aliquid biberint, sumpto antidoto, evomant illud, et purgato mentis stomacho, ad id quod secundum promissionem nostram dicendum de similitudine superest accedentes, puriora jam in gaudio non de nostris hauriant, sed de fontibus Salvatoris, sponsi Ecclssiæ Jesu Christi Domini nostri, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

SERMO LXXXI.

De convenientia et similitudine animæ cum Verbo secundum identitatem essentiæ, et vitæ immortalitatem, et arbitrii libertatem.

1. Quæsitum est ante de affinitate animæ ad Verbum, atque id quidem necessarie. Quæ enim conventio tantæ majestati et tantæ paupertati, ut more et amore sponsorum, veluti ex æquo, sese complecti referantur sublimitas illa, et illa humilitas? Nam si vere id dicimus, valde læta fiducia est; si falso, valde punienda audacia. Propterea ergo de convenientia horum quærendum fuit : quæ quidem jam multa inventa est, sed non omnis. Quis enim, vel minis hebes, non videat quam se e vicino respiciant imago et quod ad imaginem est? Quorum utique unum uni, et alterum alteri sermo, si recolitis, assignavit hesternus. Nec de imagine tantum, sed etiam de similitudine demonstrata ibidem propinquitas est, nisi quod ipsa similitudo in quo vel in quibus potissimum constet necdum a nobis est declaratum. Age, jam intendamus declarationi huic, ut quo anima plenius suam agnoscet originem, eo amplius erubescat vitam habere degenerem; imo vero quod peccato vitiatum deprehenderit in natura, studeat reformare industria ; et digne suo genere, Dei quidem munere, sese regens, ad amplexus Verbi fidenter accedat.

2. Advertat igitur ex hac divinæ ingenuitate similitudinis inesse sibi illam suæ substantiæ naturalem simplicitatem, qua hoc est illi esse quod vivere, etsi 1550 non quod bene, quodve beate vivere, ut sit similitudo, non æqualitas. Gradus propinquus, gradus tamen. Neque enim unius excellentiæ parisve fastigii sunt, hoc habere esse quod vivere, et item habere hoc esse quod beate vivere. Ergo si Verbi est illud propter sublimitatem, hoc animæ propter similitudinem, salva quidem eminentia Verbi, palam est affinitas naturarum, palam animæ prærogativa. Et ut quod dicitur planius fiat, soli Deo id est esse, quod beatum esse : atque hoc primum et purissimum simplex. Secundum autem simile est huic, id videlicet habere esse quod vivere; atque hoc animæ est. Ex hoc, etsi inferiori gradu, ascendi potest, non modo ad bene, sed etiam ad beate vivendum : non quia vel tunc sit hoc esse, quod beatum esse illi qui eo pervenerit; quatenus ita glorietur pro simulitudine, ut tamen pro disparitate habeat semper, unde omnia ossa ejus dicant : *Domine, quis similis tibi?* (*Psal.* XXXIV, 10.) Bonus tamen animæ gradus, ex quo, et solo, ad beatam ascenditur vitam.

3. Sunt namque viventia, et horum genera duo, quæ sentiunt, et quæ non sentiunt. Porro insensibilibus sensibilia præferuntur, atque utrisque vita, qua vivitur et sentitur. Non stabunt pariter in gradu uno vita et vivens; multo minus vita, et quæ sunt sine vita. Vita anima est vivens quidem, sed non aliunde quam se ipsa; ac per hoc non tam vivens, quam vita, ut proprie de ea loquamur. Inde est quod infusa corpori vivificat illud, ut sit corpus de vitæ præsentia, non vita, sed vivens. Unde liquet, ne vivo quidem corpori id vivere esse, quod esse, cum esse et minime vivere possit. Multo minus quæ vitæ expertia sunt, ad hunc gradum assurgent. Sed nec omne quod vita dicitur, vel est, continuo valebit pertingere huc. Est pecorum, est et arborum vita, sensu altera vigens, altera carens. At neutri tamen idem esse quod vivere est : cum, ut quidem multorum opinio est (259), ante in elementis, quam vel illa in membris, vel ista in ramis exstiterint, At secundum hoc cum desinunt vivificare, simul vivere cessant, sed non et esse. Solvuntur pariter et dissolvuntur, tanquam non alligatæ tantum, sed et colligatæ. Neque enim unum simplex est quæque harum; sed ex pluribus constans. Et propterea non redigitur in nihilum, sed dissilit in partes, ut et ad suum quodque recurrat principium; verbi causa, aer ad aerem, ignis ad ignem, et reliqua in hunc modum. Nequaquam igitur tali vitæ idem esse et vivere est, quæ est et quando non vivit.

4. Porro nihil horum, quibus non hoc esse quod vivere sit, ad bene beateque vivendum quandoque proficiet vel emerget : quippe quod neque ad hunc inferiorem gradum potuit pervenire. Sola, quæ in ipso stare cognoscitur anima hominis, in eo dignitatis creata est, vita a vita, simplex a simplici, immortalis ab immortali, ut non sit longe a summo gradu, ubi scilicet id esse quod beate vivere est, in quo solus stat beatus, et solus potens, Rex regum, et Dominus dominantium. Accepit [*alias*, accipit] itaque in sui conditione anima, etsi non esse, posse tamen esse beata; summo proinde gradui, quantum licet, appropians, non pertingens tamen. Neque enim vel ipsi, ut supra diximus, hoc erit aliquando esse quod beatam esse, nec quando beata erit. Fatemur similitudinem, æqualitatem renuimus. Verbi causa, vita Deus, vita et anima est; similis quidem, sed dispar. Porro similis, quod vita, quod se ipsa vivens, quod non tantum vivens, sed et vivificans, sicut et ille hæc omnia est Dispar vero, quantum a creante creata. Dispar, quod, ut nisi creata ab illo non esset, sic nisi ab ipso vivificata non viveret.

(259) Scilicet *Empedoclæorum*.

Non viveret dico, sed spirituali vita, non naturali. Nam naturali quidem, etiam quæ non spiritualiter vivit, immortaliter vivat necesse est. At qualis vita, in qua satius foret non nasci, quam non ab ea mori! Mors potius est : et ideo gravior, quia peccati, non naturæ. Denique mors peccatorum pessima (*Ps.* XXXIII, 22). Ita ergo quæ secundum carnem vivit anima, **1551** vivens mortua est; quippe cui bonum erat omnino non vivere, quam sic vivere. A qua nimirum vitali quadam morte minime unquam resurget, nisi per verbum vitæ, imo per Verbum vitam, viventem utique et vivificantem.

5. Alias autem immortalis est anima, et in hoc nihilominus Verbo similis quidem, sed non æqualis. Nam in tantum superexcellit immortalitas Deitatis, ut Apostolus dicat de Deo : *Qui solus habet immortalitatem* (*I Tim.* VI, 16). Quod ego reor pro eo dictum, quod solus sit natura incommutabilis Deus, qui ait : *Ego Dominus, et non mutor* (*Malach.* III, 6). Vera namque et integra immortalitas tam non recipit mutationem, quam nec finem, quod omnis mutatio quædam mortis imitatio sit. Omne etenim quod mutatur, dum de uno ad aliud transit esse, quodam modo necesse est moriatur quod est, ut esse incipiat quod non est. Quod si tot mortes quot mutationes, ubi immortalitas? Et huic vanitati subjecta est ipsa creatura non volens, sed propter eum qui subjecit eam in spe (*Rom.* VIII, 20). Attamen immortalis anima est; quoniam cum ipsa sibi vita sit; sicut non est quo cadat a se, sic non est quo cadat a vita. Verum cum constet suis affectibus mutari eam; agnoscat ita se Deo in immortalitate similem, ut sciat sibi de esse non modicam immortalitatis partem, soli cedens absolutam perfectam que immortalitatem, apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio. Non mediocris tamen animæ dignitas præsenti disputatione comperta est, quæ gemina quadam vicinitate naturæ Verbo appropiare videtur, simplicitate essentiæ, et perpetuitate vitæ.

6. Sed enim adhuc unum occurrit, quod minime præteribo : nec enim minus insignem similemve minus Verbo animam facit, et forte etiam plus. Arbitrii libertas hæc est, plane divinum quiddam præfulgens in anima, tanquam gemma in auro. Ex hac nempe inest illi inter bonum quidem et malum, nec non inter vitam et mortem, sed et nihilominus inter lucem et tenebras, et cognitio judicii, et optio eligendi; et si qua sunt alia, quæ similiter circa animi habitum sese e regione respicere videantur. Nihilominus inter ipsa censorius quidem arbiter (is animæ oculus) dijudicat et discernit, sicut arbiter in discernendo, ita in eligendo liber. Unde et liberum nominatur arbitrium, quod liceat versari in his pro arbitrio voluntatis. Inde homo ad promerendum potis. Omne etenim quod feceris bonum malumve, quod quidem non facere liberum fuit, merito ad meritum reputatur. Et, ut merito laudatur, non is tantum qui potuit facere mala, et non fecit, sed et qui potuit non facere bona, et fecit; ita malo non caret meritam is qui potuit non facere mala, et fecit, quam is qui potuit facere bona, et non fecit. Ubi autem non est libertas, nec meritum. Propterea quæ sunt carentia ratione animalia, nihil merentur; quia sicut deliberatione, ita et libertate carent. Sensu aguntur, feruntur impetu, rapiuntur appetitu. Neque enim judicium habent, quo se dijudicent sive regat, sed ne instrumentum quidem judicii, id est rationem. Inde est quod non judicantur, quia non judicant. Quanam quippe ratione ab his exigatur ratio, quam non acceperunt?

7. Hanc vim a natura solus homo non patitur, et ideo solus inter animantia liber. Et tamen interveniente peccato patitur quamdam vim et ipse, sed a voluntate, non a natura, ut ne sic quidem ingenita libertate privetur. Quod enim voluntarium, et liberum. Et quidem peccato factum est ut corpus quod corrumpitur, aggravet animam; sed amore, non mole. Nam quod surgere anima per se jam non potest quæ per se cadere potuit, voluntas in causa est, quæ corrupti corporis vitiato ac vitioso amore longuescens et jacens, amorem pariter justitiæ non admittit. Ita nescio quo pravo et miro modo ipsa sibi voluntas, peccato quidem in deterius mutata, necessitatem facit : ut nec necessitas, cum voluntaria sit, excusare valeat voluntatem; **1552** nec voluntas cum sit illecta, excludere necessitatem. Est enim necessitas hæc quodammodo voluntaria. Est favorabilis vis quædam, premendo blandiens, et blandiendo premens : unde sese rea voluntas, ubi semel peccato consenserit, nec excutere jam per se, nec excusare tamen ullatenus de ratione queat. Inde querula illa vox veluti gementis sub onere necessitatis hujus : *Domine*, inquit, *vim patior, responde pro me*. Sed rursus sciens quod non juste causaretur adversus Dominum; cum voluntas sua ipsius potius in causa foret, attende quid secutus intulerit : *Quid dicam, aut quid respondebit miki, cum ipse fecerim?* (260) (*Isa.* XXXVIII, 14, 15.) Premebatur jugo, non alio tamen, quam voluntariæ cujusdam servitutis; et erat pro servitute quidem miserabilis, sed pro voluntate inexcusabilis. Voluntas enim est, quæ se, cum esset libera, servam fecit peccati, peccato assentiendo : voluntas nihilominus est, quæ se sub peccato tenet, voluntarie serviendo.

8. Vide quid dicas, ait aliquis mihi. Tunc voluntarium dicis, quod jam necessarium constat esse? Verum quidem est, quod voluntas se ipsam addixerit; sed non ipsa se retinet; magis retinetur et nolens. Bene hoc saltem das, quia retinetur. Sed vigilanter retine voluntatem esse, quam retineri fateris. Itaque voluntatem nolentem dicis? Non utique voluntas retinetur non volens. Voluntas enim volenti est, non nolentis. Quod si volens retinetur, ipsa se retinet. Quid ergo dicet, aut quid respondebit ei,

(260) In Vulgata, *fecerit*. Utramque lectionem exhibet Bernardus in serm. 3 de Diversis, n. 6.

cum ipsa fecerit? Quid fecit? Servam se fecit : unde dicitur : *Qui facit peccatum servus est peccati* (*Joan.* VIII, 34). Propterea, cum peccavit (peccavit autem cum peccato obedire decrevit), servam se fecit. Sed fit libera, si non adhuc facit. Facit autem, in eadem servitute se retinens. Neque enim non volens voluntas tenetur : voluntas enim est. Ergo quia volens, servam se ipsam non modo fecit, sed et facit. Merito proinde quod sæpe memorandum est, quid respondebit, cum ipsa fecerit, ipsa et faciat.

9. Sed non me, inquis, decredere facies necessitatem quam patior, quam in memetipso experior, contra quam et assidue luctor. Ubinam, quæso, hanc necessitatem sentis? Nonne in voluntate? Non ergo parum firmiter vis, quod et necessario vis. Multum vis quod nolle nequeas, nec multum obluctans. Porro ubi voluntas, et libertas. Quod tamen dico de naturali, non de spirituali, *qua libertate*, ut dicit Apostolus, *Christus nos liberavit* (*Gal.* IV, 31) : Nam de illa idem ipse dicit : *Ubi spiritus Domini, ibi libertas* (*II Cor.* III, 17). Ita animo miro quodam et malo modo sub hac voluntaria quadam ac male libera necessitate, et ancilla tenetur, et libera : ancilla, propter necessitatem; libera, propter voluntatem : et quod magis mirum, magisque miserum est, eo rea quo libera, eoque ancilla quo rea, ac per hoc eo ancilla quo libera. Miser ego homo, quis me liberabit a calumnia hujus pudendæ servitutis? Miser, sed liber. Liber, quia homo; miser, quia servus. Liber, quia similis Deo; miser, quia contrarius Deo. *O custos hominum quare posuisti me contrarium tibi?* Posuisti enim, cum non prohibuisti. Alioquin ipse me posui, *et factus sum mihimetipsi gravis* (*Job.* VII, 20). Justissime quidem, ut hostis tuus hostis sit et meus; et qui tibi repugnat, repugnet et mihi. Ego vero qui tibi, ego qui mihimet contrarius factus sum, atque in membris meis invenio quod contradicat, et menti meæ, et legi tuæ; quis me liberabit de manibus meis? Non enim quod volo, hoc ago, sed me, non alio prohibente, et quod odi, illud facio (*Rom.* VII, 15), sed me, non alio compellente. Atque utinam prohibitio hæc, et hæc compulsio, ita esset violenta, ut non esset voluntaria; forsitan enim sic possem excusari : aut certe ita esset voluntaria, ut non violenta; profecto enim sic possem corrigi. Nunc vero nusquam exitus misero patet, quem et voluntas, ut dixi, inexcusabilem, et incorrigibilem necessitas facit. **1553** Quis me eripiet de manu peccatoris, et de manu contra legem agentis et iniqui? (*Psal.* LXX, 4.)

10. Quærit quis, de quo querar? De me. Ego ille peccator, ille exlex, ille iniquus. Peccator, quia peccavi; exlex, quia voluntate persisto agere contra legem. Nam mea voluntas ipsa est lex in membris meis, legi divinæ recalcitrans. Et quoniam lex Domini lex mentis meæ, sicut scriptum est : *Lex Dei ejus in corde ipsius* (*Psal.* XXXVI, 31); per hoc et mihi ipsi mea ipsius voluntas contraria invenitur, quæ est iniquitas maxima. Cui enim non iniquus, qui mihi sum? *Qui sibi nequam*, ait, *cui bonus?* (*Eccli.* XIV, 5) Fateor, non sum bonus, quia non est in me bonum. Consolabor me tamen, quia et sanctorum vox ista est : *Scio quia non est in me bonum*, inquit. Discernit tamen quod dicit : *In se.* In carne sua interpretans, propter contradictoriam legem, quæ in ea est. Nam habet legem et in mente, eaque melior. Annon lex Dei bona? Quod si malus propter legem malam, quomodo non propter bonam bonus? An mala sua est quæ est in carne sua, et ideo de mala malus; et minime bonus de bona? Non est ita. Lex Dei ejus in mente ipsius, atque ita in mente, ut sit et mentis. Testis est ipse qui ait : *Invenio aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ.* Nunquid suum quod carnis suæ est, et non suum quod mentis suæ est? Ego dico et plus. Quidni dicam, quod idem ipse magister dicit? Nam *mente* quidem serviens *legi Dei*, *carne autem legi peccati;* quid magis suum fateatur evidenter ostendit, cum malum quod in carne est, ita a se alienum censet, ut dicat : *Itaque jam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum.* Et ideo fortassis signanter aliam dixerit legem inventam in membris suis, quod alienam hanc, et quasi adventitiam reputaret. Unde et adhuc ego aliquid audeo amplius, haud temere quidem : Paulum videlicet non jam malum, propter malum quod in carne habet; magis autem bonum, propter bonum quod in mente habet. Annon bonus, qui consentit legi Dei, quoniam bona est? Nam, etsi se itidem fateatur servire legi peccati, carne hoc facit, non mente. Cum autem mente quidem serviat legi Dei, carne autem legi peccati; quidnam potissimum horum Paulo imputandum putes, tu videris. Nam mihi fateor facile persuasum, quod mentis quam quod carnis est, pluris esse, non solum mihi, sed et ipsi Paulo, ut jam dictum est, qui ait : *Si autem quod nolo, illud facio, jam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum* (*Rom.* VII, 18, 22, 25, 20).

11. Sed de libertate ista sufficiant. In libello, quem de Gratia et Libero Arbitrio scripsi, diversa fortassis de imagine et similitudine disputata leguntur; sed, ut arbitror, non adversa. Legistis illa, ista audistis; quænam magis probetis [*alias* probanda], vestro judicio derelinquo; vel si quid melius utrisque sapitis, in hoc gaudeo et gaudebo. At quoquo modo illa se habeant, tria quædam impræsentiarum præcipua commendata tenetis; simplicitatem, immortalitatem, libertatem. Et hoc vobis liquido apparere jam arbitror, animam pro ingenita atque ingenua similitudine, quæ in his tam eximie claret, non parvam cum Verbo habere affinitatem, sponso Ecclesiæ Jesu Christo Domino nostro, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

—

SERMO LXXXII.

Qualiter anima similis Deo manens, per peccatum tamen dissimilis facta est in simplicitate, immortalitate et libertate.

1. Quid vobis videtur? possumusne jam regredi ad exponendi ordinem unde digressi sumus; quia patet propinquitas Verbi et animæ, pro qua utique demonstranda digressio ipsa facta est? Possemus, ut mihi videtur, nisi parum quid dubietatis in his, quæ dicta sunt, adhuc residere sentirem. Nil furari volo. Non libenter **1554** prætereo quod vobis utile putem. Et quomodo id audeam, de his præsertim quæ vobis accipio? Scio hominem aliquid aliquando inter loquendum ex his quæ suggerebat Spiritus, etsi non infideli, minus tamen fidenti animo retentantem et reservantem sibi, ut haberet quod diceret denuo tractaturus; et ecce vox ad eum, et quidem ei visum est: « Donec istud tenebis, aliud non accipies (261). » Quid si retinuisset, non providendo suæ inopiæ, sed fraternis profectibus invidendo? nonne merito et hoc ipsum, quod videbatur habere, auferretur ab eo? Quod quidem longe a servo vestro semper faciat Deus, sicut et semper fecit. Sic mihi jugiter abundare dignetur fons ille indeficiens sapientiæ salutaris, quomodo sine invidia vobis communicavi, et refundi quidquid mihi infundere hactenus dignatus est ipse. Si ego vos fraudo, a quo jam non verear ipse fraudari? Ne a Deo quidem.

2. Est itaque in his quæ dicta sunt aliquid, quod, ut vereor ego, offendiculum dare queat, si non complanetur. Et, ni fallor, sunt de hic stantibus, quibus scrupulum movit quod dicere volo. Trina illa Verbi similitudo, quam animæ assignavimus, imo qua insignitam advertimus, recolitisne quod etiam inseparabiliter inesse illi visa fuerit nobis? Id quidem videatur aliquibus Scripturarum testimoniis obviare, ut verbi gratia, est illud in psalmis: *Homo, cum in honore esset, non intellexit; comparatus est jumentis insipientibus, et similis factus est illis* (*Psal.* XLVIII, 13, 21); et item illud: *Mutaverunt gloriam suam in similitudinem vituli comedentis fenum* (*Psal.* CV, 20), sed et quod aperte dictum est in persona Dei: *Existimasti inique, quod ero tui similis* (*Psal.* XLIX, 21): et pleraque alia, quæ similitudinem Dei in homine post peccatum deletam concorditer asseverare videntur. Quid ergo dicemus ad hæc? Tria illa in Deo minime esse, et sic alia quærenda, in quibus similitudinem assignemus? aut esse quidem in Deo, sed non in anima, et ne sic quidem in his similitudinem inveniri? aut esse et in anima, sed posse etiam non inesse, ac per hoc non inseparabilia esse? Absit! Et in Deo, et in anima sunt, et semper insunt: nec est quod A nos aliquid horum dixisse pœniteat, ita totum subnixum est indubitata et absolutissima veritate. Sed quod Scriptura loquitur de dissimilitudine facta, non quia similitudo ista deleta sit loquitur, sed quin alia superducta. Non plane anima nativam se exuit formam, sed superinduit peregrinam. Illa addita, non ista perdita est: et quæ supervenit, obscurare ingenitam potuit, sed non exterminare. Denique: *Obscuratum est insipiens cor illorum*, ait Apostolus (*Rom* I, 21); et propheta: *Quomodo obscuratum est aurum, mutatus est color optimus?* (*Thren.* IV, 1.) Obscuratum aurum plangit, sed aurum tamen; mutatum colorem optimum, sed non fundamentum coloris evulsum. Manet in fundamento prorsus inconcussa simplicitas, sed minime apparet duplicitate operta humanæ dolositatis, simulationis, hypocrisis. B

3. Quam incongrue simplicitati duplicitas admiscetur! quam indigne tali fundamento talis structura committitur! Hujusmodi sibi versutiam serpens induerat, cum se, ut deciperet, consiliarium exhibebat, simulabat amicum. Hujusmodi quoque seducti ab eo paradisi incolæ induerant sibi, cum pudendam jam nuditatem tegere conarentur, et umbra frondosi ligni, et frondium succinctoriis, et verbis excusatoriis (*Gen.* III). Quam late extunc et deinceps omnem posteritatem hæreditarium hypocrisis virus infecit! Quem dabis de filiis Adam qui quod est, non dico velit, sed vel patiatur videri? Sed perseverat nihilominus in omni anima cum originali duplicitate generalis simplicitas, ut de collatione confusio augeatur: perseverat æque immortalitas, sed fusca et tetra, irruente tenebrosa corporeæ mortis caligine. Nam, etsi non privatur vita, vitæ tamen beneficium suo corpori jam non sufficit vindicare. **1555** Quid, quod ne suam quidem spiritualem duntaxat vitam retinet sibi? Anima nempe quæ peccaverit, ipsa morietur (*Ezech.* XVIII, 4). Nonne morte ista duplici incursante, illa qualiscunque immortalitas, quam retentat, tenebrosa satis redditur, et misella? Adde quod appetentis terrenorum, quæ quidem omnia ad interitum sunt, densat tenebras, ita ut in anima sic vivente nil a parte aliqua nisi pallida facies et imago quædam mortis apparere cernatur. Cur non enim quæ immortalis est, similia sibi immortalia appetit et æterna, ut quod est appareat, et quod facta est vivat? Cæterum, contraria sapit et quærit, et mortalitas sese degeneri conversatione conformans, immortalitatis candorem quodam mortiferæ consuetudinis piceo colore denigrat. Quidni mortalium appetitus immortalem mortali similem, immortali dissimilem faciet? *Qui tangit picem*, ait Sapiens, *inquinabitur ab ea* (*Eccli.* XIII, 1). Fruendo morta- C D

(261) Bernardus se ipse intelligit more Pauli Apostoli, idque testatur Cæsarius Heisterbacensis sermone in Octava Nitivitatis. « Cum tempore quodam, » inquit, « nescio quid dictaret, et testimonium haberet in promptu, quod præsenti loco congruebat, velletque reservare in finem, timens ibi defectum, audivit de cœlo dicentem vocem: Si istud reservaveris, aliud non dabitur tibi. » Adeo non ipse erat qui loquebatur, ait Manricus, sed Deus in eo. Vide quæ de eodem argumento habet serm. 18 in Cant. n. 2.

libus mortalitatem se induit, et vestem immortalitatis incidente mortis similitudine decoloravit, non exuit.

4. Evam attende, quomodo ejus anima immortalis, immortalitatis suæ gloriæ fucum mortalitatis invexit, mortalia utique affectando. Utquid enim, cum immortalis esset, mortalia non contempsit et transitoria, contenta sibi similibus, immortalibus et æternis? *Vidit*, inquit, *lignum quod esset pulchrum oculis, et aspectu delectabile, ac suave ad vescendum* (*Gen.* III, 6). Non est tua, o mulier, ista suavitas, ista delectatio, istaque pulchritudo : et si tua pro parte luti, non tua solius, sed communis cunctis animantibus terræ. Tua, quæ vere tua est, aliunde, et alia est : nam æterna est de æternitate. Quid tu animæ tuæ aliam formam, imo deformitatem imprimis alienam? Enimvero quod delectat habere, id etiam perdere timet : et timor color est. Is libertatem dum tingit, tegit, et eam nihilominus sibimet reddit dissimilem. Quam dignius sua origine nihil cuperet, ubi nihil metueret, ac per hoc a servili timore isto ingenitam sibi defenderet libertatem, manentem in vigore et decore suo! Heu! non ita est! mutatus est color optimus. Fugitas, et latitas : audis vocem Domini Dei, et abscondis te. Cur hoc, nisi quia quem amabas times, et libertatis speciem forma servilis exclusit?

5. Sed et voluntaria illa necessitas, et contraria lex inflicta membris, de qua proximo sermone disserui, eidem incubat libertati, et liberam natura creaturam per propriam ipsius voluntatem, dum allicit, subjicit servituti, implens faciem ejus ignominia, ita ut vel carne serviat legi peccati, et non volens. Quia ergo naturæ ingenuitatem morum probitate defensare neglexit; justo auctoris judicio factum est, non quidem ut libertate propria nudaretur; sed tamen superindueretur, *sicut diploide, confusione sua* (*Psal.* CVIII, 29). Et bene *sicut diploide*, ubi veste veluti duplicata, manente libertate propter voluntatem, servilis nihilominus conversatio necessitatem probat. Hoc de simplicitate, hoc de immortalitate animæ advertere est : et nil tibi in ea, si bene consideres; apparebit, quod non sit istiusmodi similitudinis pariter et dissimilitudinis diploide adopertum. Annon diplois, ubi non innata, sed affixa, et quadam quasi acu peccati assuta est simplicitati fraus, immortalitati mors, necessitas libertati? Neque enim essentiæ simplicitati præscribit duplicitas cordis; non naturæ immortalitati mors, aut voluntaria peccati, aut necessaria corporis : non arbitrii libertati necessitas voluntariæ servitutis. Ita bonis naturæ mala adventitia, dum non succedunt, sed accedunt, turpant utique ea, non exterminant; conturbant, non deturbant. Inde anima dissimilis Deo, inde dissimilis est et sibi; inde comparata jumentis insipientibus, et similis facta est illis; inde quod legitur commutasse gloriam suam in similitudinem vituli comedentis fenum; inde homines, tanquam vulpes, duplicitatis et fraudis foveas habent, et quia pares vulpibus se fecerunt, partes vulpium erunt; inde, juxta Salomonem, *unus exitus hominis, et jumento* (*Eccle.* III, 19). Quidni 1556 similiter exeat, qui similiter vixit? More bestiali incubuit terrenis, morte bestiali excedet terris. Audi aliud. Quid mirum si similem sortimur exitum, qui et similem habemus introitum? Unde enim hominibus, nisi de similitudine bestiali, ille tam intemperans ardor in coitu, tam immoderatus dolor in partu? Ita homo in conceptu et ortu, in vita et morte comparatus est jumentis insipientibus, et similis factus est illis.

6. Quid, quod libera creatura sibi subditum appetitum non regit ut domina, sed sequitur et obsequitur ut ancilla? Nonne et in hoc se assimilat et annumerat cæteris animantibus, quæ natura non in libertatem vocavit, sed condidit in servitutem servire suo ventri, appetitui obedire? Nonne tali merito confunditur perhiberi vel existimari similis Deus? Ideoque ait : *Existimasti inique, quod ero tui similis;* et infert : *Arguam te, et statuam contra faciem tuam* (*Psal.* XLIX, 21). Non est sese videntis animæ, Deum existimare similem sibi, animæ duntaxat, qualis mea est, peccatricis et iniquæ. Ejusmodi namque arguitur : *Existimasti inique,* ait; et non dicit : Existimasti, anima; vel, existimasti, homo, *quod ero tui similis.* Sed, si statuatur iniquus ante faciem suam, et contra vultum quemdam morbidum putidumque interioris hominis sui sistatur, ut dissimulare aut declinare non queat impuritatem conscientiæ suæ, sed videat vel invitus sordes peccatorum suorum, vitiorum inspiciat deformitatem; nequaquam jam poterit existimare Deum fore similem sibi, sed quasi diffidens pro tanta dissimilitudine quam videbit, puto exclamabit, et dicet : *Domine, quis similis tibi?* (*Psal.* XXXIV, 10.) quod quidem dictum pro voluntaria illa et novitia dissimilitudine. Nam manet prima similitudo : et ideo illa plus displicet, quod ista manet. O quantum bonum ista, quantumque malum illa! Ex mutua tamen collatione utraque res in genere suo plus eminet.

7. Cum ergo anima tantam in se una rerum distantiam cernit, quidni clamet, inter spem et desperationem utique posita : *Domine, quis similis tui?* Trahitur in desperationem pro tanto malo; sed revocatur in spem a tanto bono. Inde est ut quo sibi plus displicet in malo quod in se videt, eo se ardentius ad bonum, quod æque in se conspicit, trahat, cupiatque fieri ad quod facta est, simplex et recta, et timens Deum, ac recedens a malo. Quidni recedere possit, ad quod accedere potuit? quidni accedere, a quo recedere potuit? Quod tamen utrumque dixerim de gratia præsumendum, non de natura, sed ne de industria quidem. Nempe sapientia vincit malitiam (*Sap.* VII, 30), non industria, vel natura. Nec deest occasio præsumendi : ad Verbum est conversio ejus. Non est apud Verbum otiosa animæ generosa cognatio, de qua triduo jam tractamus, et cognationis testis similitudo perseverans. Dignanter

admittit in societatem Spiritus similem in natura. Et certe de ratione naturæ, similis similem quærit. Vox requirentis : *Revertere, Sunamitis; revertere, ut intuamur te* (*Cant.* VI, 12). Intuebitur similem, qui dissimilem non videbat ; sed et se intuendum præstabit. Scimus quoniam, cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est (*I Joan.* III, 2). Puta ergo de difficultate magis, quam de impossibilitate venire illam percunctationem : *Domine, quis similis tibi ?*

8. Aut, si hoc magis probas, vox est admirantis. Admiranda prorsus et stupenda illa similitudo, quam Dei visio comitatur, imo quæ Dei visio est ; ego autem dico in charitate. Charitas illa visio, illa similitudo est. Quis non stupeat charitatem Dei spreti et revocantis? Merito iniquus arguitur ille, qui supra inductus est, Dei similitudinem usurpans sibi, cum diligendo iniquitatem, neque possit se diligere, neque Deum : sic enim habes : *Qui diligit iniquitatem, odit animam suam* (*Psal.* X, 6). Facta igitur de medio iniquitate, quæ eam quæ ex parte est dissimilitudinem facit, erit unio spiritus, erit mutua visio, mutuaque dilectio. Siquidem veniente quod perfectum est, evacuabitur quod ex parte est ; eritque ad alterutrum casta et consummata **1557** dilectio, agnitio plena, visio manifesta, conjunctio firma, societas individua, similitudo perfecta. Tunc cognoscet anima, sicut cognita est (*I Cor.* XIII, 10, 12) ; tunc amabit, sicut amata est ; et gaudebit sponsus super sponsam, cognoscens et cognitus, diligens et dilectus, Jesus Christus Dominus noster, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

SERMO LXXXIII.

Qualiter anima, quantumcunque vitiis corrupta, adhuc per amorem castum et sanctum potest redire ad similitudinem sponsi, id est Christi.

1. Quantum quidem regularis hora permisit, quam nobis constituimus ad loquendum, triduum [*alias*, biduum] hoc in demonstranda Verbi animæque affinitate expensum est. Quæ utilitas in omni labore isto ? Nempe hæc. Docuimus omnem animam, licet oneratam peccatis, vitiis irretitam, captam illecebris, exsilio captivam, corpore carceratam, luto hærentem, infixam limo, affixam membris, confixam auris, distentam negotiis, contractam timoribus, afflictam doloribus, erroribus vagam, sollicitudinibus anxiam, suspicionibus inquietam, et postremo advenam in terra inimicorum, juxta prophetæ vocem, coinquinatam cum mortuis, deputatam cum his qui in inferno sunt (*Baruch.* III, 11) ; licet, inquam, sic damnatam, et sic desperatam, docuimus tamen hanc in sese posse advertere, non modo unde respirare in spem veniæ, in spem misericordiæ queat ; sed etiam unde audeat aspirare ad nuptias Verbi, cum Deo inire fœdus societatis non trepidet, suave amoris jugum cum Rege ducere angelorum non vereatur. Quid enim non tute audeat apud eum, cujus se insignem cernit imagine, illustrem similitudine novit? quid, inquam, vereatur de majestate, cui de origine fiducia datur ? Tantum est ut curet naturæ ingenuitatem vitæ honestate servare, imo cæleste decus, quod sibi originaliter inest, dignis quibusdam studeat morum affectuumque venustare et decorare coloribus.

2. Utquid enim dormitet industria? Grande profecto in nobis donum naturæ ipsa est : quæ si minus suas exsequatur partes, nonne quod reliquum habet natura in nobis, totum turbabitur, totum quasi quadam vetustatis operietur rubigine? Id quidem injuria auctori. Et utique ad hoc auctor ipse Deus divinæ insigne generositatis perpetuo voluit in anima conservari, ut semper hæc in sese ex Verbo habeat, quo admoneatur semper, aut stare cum Verbo, aut redire, si mota fuerit. Non mota quasi locis migrans, aut pedibus gradiens, sed mota (sicut substantiæ utique spirituali moveri est cum suis affectibus, imo defectibus, a se quodam modo in pejus vadit, cum se sibi vitæ et morum pravitate dissimilem facit, reddit degenerem : quæ tamen dissimilitudo non naturæ abolitio, sed vitium est, bonum ipsum naturæ quantum sui comparatione attollens, tantum fœdans conjunctione. Jam vero animæ reditus, conversio ejus ad Verbum, reformandæ per ipsum, conformandæ ipsi. In quo ? In charitate. Ait enim : *Estote imitatores Dei, sicut filii charissimi ; et ambulate in dilectione, sicut et Christus dilexit vos* (*Ephes.* V, 1, 2).

3. Talis conformitas maritat animam Verbo, cum cui videlicet similis est per naturam, similem nihilominus ipsi se exhibet per voluntatem, diligens sicut dilecta est. Ergo, si perfecte diligit, nupsit. Quid hac conformitate jucundius ? quid optabilius charitate, qua fit ut humano magisterio non contenta, per temet, o anima, fiducialiter accedas ad Verbum, Verbo constanter inhæreas, Verbum familiariter percuncteris, consultesque de omni re, quantum intellectu capax, tantum audax desiderio ? Vere spiritualis, sanctique connubii contractus est iste. Parum dixi, contractus : complexus est. Complexus plane, ubi idem velle, et nolle idem, unum facit spiritum de duobus. Nec verendum ne disparitas personarum claudicare in aliquo **1558** faciat convenientiam [*alias*, conniventiam] voluntatum, quia amor reverentiam nescit. Ab amando quippe amor, non ab honorando denominatur. Honoret sane qui horret, qui stupet, qui metuit, qui miratur : vacant hæc omnia penes amantem. Amor sibi abundat, amor ubi venerit, cæteros in se omnes traducit et captivat affectus. Propterea quæ amat, amat, et aliud novit nihil. Ipse qui honori merito, merito stupori et miraculo est : amari tamen plus amat. Sponsus et sponsa sunt. Quam quæris aliam inter sponsos necessitudinem vel connexionem, præter amari, et amare ? Hic nexus vincit etiam quod natura arctius vinxit, vinculum parentum ad filios. Denique, *propter hoc*, ait, *relinquet homo patrem suum et matrem suam, et adhærebit sponsæ* (*Matth.* XIX, 5). Vides iste

affectus quam sit in sponsis, non cæteris tantum affectibus, sed etiam se ipso potentior.

4. Adde quod iste sponsus non modo amans, sed amor est. Nunquid honor? Contendat quis esse : ego non legi. Legi autem quia *Deus charitas est* (*I Joan.* IV, 16); et non quia honor est, vel dignitas, legi. Non quia honorem non vult Deus, qui ait : *Si ego pater, ubi est honor meus?* Verum id Pater. Sed, si sponsum exhibeat, puto quia mutabit vocem, et dicet : Si ego sponsus, ubi est amor meus? Nam et ante ita locutus est : *Si ego Dominus, ubi est timor meus?* (*Malach.* I, 6.) Exigit ergo Deus timeri ut Dominus, honorari ut pater, et ut sponsus amari. Quid in his præstat, quid eminet? Nempe amor. Absque hoc et timor pœnam habet, et honor non habet gratiam. Servilis est timor, quandiu ab amore non manumittitur. Et qui de amore non venit honor, non honor, sed adulatio est. Et quidem soli Deo honor et gloria : sed horum neutrum acceptabit Deus, si melle amoris condita non fuerint. Is per se sufficit, is per se placet, et propter se. Ipse meritum, ipse præmium est sibi. Amor præter se non requirit causam, non fructum. Fructus ejus, usus, ejus. Amo quia amo; amo, ut amem. Magna res amor, si tamen ad suum recurrat principium, si suæ origini redditus, si refusus suo fonti semper ex eo sumat, unde jugiter fluat. Solus est amor ex omnibus animæ motibus, sensibus atque affectibus, in quo potest creatura, etsi non ex æquo, respondere auctori, vel de simili mutuam rependere vicem. Verbi gratia, si mihi irascatur Deus, num illi ego similiter reirascar? Non utique, sed parvebo, sed contremiscam sed veniam deprecabor. Ita si me arguat, non redarguetur a me, sed ex me potius justificabitur. Nec, si me judicabit, judicabo ego eum, sed adorabo : et salvans me non quærit a me ipse salvari, nec vicissim eget ab aliquo liberari, qui liberat omnes. Si dominatur, me oportet servire; si imperat, me oportet parere, et non vicissim a Domino vel servitium exigere, vel obsequium. Nunc jam videas de amore quam aliter sit. Nam, cum amat Deus, non aliud vult quam amari : quippe non ad aliud amat nisi ut ametur, sciens ipso amore beatos qui se amaverint.

5. Magna res amor; sed sunt in eo gradus. Sponsa in summo stat. Amant enim et filii, sed de hæreditate cogitant; quam dum verentur quoquo modo amittere, ipsum a quo exspectatur hæreditas, plus reverentur, minus amant. Suspectus est mihi amor cui aliud quid adipiscendi spes suffragari videtur. Infirmus est, qui forte spe subtracta, aut exstinguitur, aut minuitur. Impurus est, qui et aliud cupit. Purus amor mercenarius non est. Purus amor spe vires non sumit, nec tamen diffidentiæ damna sentit. Sponsæ hic est, quia hoc sponsa est quæcunque est. Sponsæ res et spes unus est amor. Hoc sponsa abundat, hoc contentus et sponsus. Nec is aliud quærit, nec illa aliud habet. Hinc ille sponsus, et sponsa illa est. Is sponsis proprius est, quem alter nemo attingat, nec filius quidem. Denique ad filios clamat : *Ubi est honor meus?* et non, Ubi est amor meus, dicit; servans sponsæ prærogativam. Sed et jubetur homo honorare patrem suum et matrem suam (*Deut.* V, 16), et de amore tacetur : non quia non amandi sint parentes a 1559 filiis, sed quia multi filiorum honorare parentes magis quam amare affecti sunt. Esto quod honor regis judicium diligat : sed sponsi amor, imo sponsus Amor solam amoris vicem requirit et fidem, Liceat pro inde redamare dilectam. Quidni amet sponsa, et sponsa Amoris? Quidni ametur Amor?

6. Merito cunctis renuntians affectionibus aliis, soli et tota incumbit amori, quæ ipsi respondere amori habet in redhibendo amore. Nam et cum se totam effuderit in amorem, quantum est hoc ad illius fontis perenne profluvium? Non plane pari ubertate fluunt amans et Amor, anima et Verbum, sponsa et sponsus, Creator et creatura, non magis quam sitiens et fons. Quid ergo? peribit propter hoc, et ex toto evacuabitur nupturæ votum, desiderium suspirantis, amantis ardor, præsumentis fiducia, quia non valet exæquo currere cum gigante, dulcedine cum melle contendere; lenitate cum agno, candore cum lilio, claritate cum sole, charitate cum eo qui charitas est? Non. Nam, etsi minus diligit creatura, quoniam minor est; tamen si ex tota se diligit, nihil deest ubi totum est. Propterea, ut dixi, sic amare, nupsisse est : quoniam non potest sic diligere, et parum dilecta esse, ut in consensu duorum integrum stet perfectumque connubium. Nisi quis dubitet, animam a Verbo et prius amari, et plus. Prorsus et prævenitur amando, et vincitur. Felix, quæ meruit prævenire in tantæ benedictione dulcedinis! Felix, cui tantæ suavitatis complexum experiri donatum est! quod non est aliud, quam amor sanctus et castus, amor suavis et dulcis; amor tantæ serenitatis, quantæ et sinceritatis; amor mutuus, intimus, validusque, qui non in carne una, sed uno plane in spiritu duos jungat, duos faciat jam non duos, sed unum, Paulo ita dicente : *Qui adhæret Deo, unus spiritus est* (*I Cor.* VI, 17). Et nunc potius eam super his audiamus, quam facile magistram de omnibus fecit et magistra unctio, et frequens experientia. Nisi forte id melius servamus in aliud sermonis principium, ne rem bonam coarctemus inter angustias hujus jam propemodum finiendi. Et si probatis, facio finem etiam ante finem, ut famelici tempestive conveniamus eras ad delicias sanctæ animæ, quibus beata meretur frui cum Verbo, et de Verbo, sponso utique suo, Jesu Christo Domino nostro, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

SERMO LXXXIV.

Quod anima quærens Deum, præventa est ab eo : et quid sit illa quæsitio, in qua jam ab eo præventa est.

1. *In lectulo meo per noctes quæsivi quem diligit anima mea* (*Cant.* III, 1). Magnum bonum quærere Deum. Ego hoc nulli in bonis animæ secundum existimo. Primum in donis, ultimum in profectibus est.

Virtutem nulli accedit, cedit nulli. Cui accedat, quam nulla præcedit? cui cedat, quæ omnium magis consummatio est? Quæ enim virtus ascribi possit non quærenti Deum, aut quis terminus quærenti [*alias*, quærendi] Deum? *Quærite*, inquit, *faciem ejus semper* (*Psal.* CIV, 4). Existimo quia nec cum inventus fuerit, cessabitur a quærendo. Non pedum passibus, sed desideriis quæritur Deus. Et utique non extundit desiderium sanctum felix inventio, sed extendit. Nunquid consummatio gaudii, desiderii consumptio est? Oleum magis est illi: nam ipsum flamma. Sic est. Adimplebitur lætitia; sed desiderii non erit finis, ac per hoc nec quærendi. Tu vero cogita, si potes, quæritandi hoc studium sine indigentia, et desiderium sine anxietate. Alterum profecto præsentia, alterum copia excludit.

2. Nunc jam videte cur ista præmiserim. Nimirum, et omnis inter vos anima quærens Deum, ne magnum bonum in magnum sibi detorquest malum, noverit se præventam in illo, et ante quæsitam quam quærentem. Sic enim de magnis bonis mala oriri non minima solent, cum facti eximii de bonis Domini, utimur **1560** donis tanquam non datis, non damus gloriam Deo. Ita profecto qui maximi videbantur pro accepta gratia, pro non redhibita minimi reputantur apud Deum. Ego autem parco vobis. Usus sum modestioribus vocibus, maximo, minimoque; sed quod sentio non expressi. Discrimen involvi, ipse nudabo: optimum, pessimumque dixisse debueram. Nam vere et absque dubio, eo quisque pessimus, quo optimus est, si hoc ipsum quo est optimus, ascribat sibi. Nempe pessimum hoc. Quod si dicat quis: Absit! agnosco, gratia Dei sum id quod sum; studeat autem captare gloriolam pro gratia quam accepit; nonne fur est et latro? Audiat qui ejusmodi est: *Ex ore tuo te judico, serve nequam* (*Luc.* XIX, 22). Quid nequius servo usurpante sibi gloriam domini sui?

3. *In lectulo meo per noctes quæsivi quem diligit anima mea.* Quærit anima Verbum, sed quæ a Verbo prius quæsita sit. Alioquin semel a facie Verbi egressa vel ejecta, non revertetur oculus ejus ut videat bona, si non requiratur a Verbo. Quasi vero aliud anima nostra sit, quam spiritus vadens et non rediens, si sibi fuerit derelicta. Audi profugam et deviam, quid doleat, et quid petat. *Erravi*, ait, *sicut ovis quæ perit: quære servum tuum* (*Psal.* CXVIII, 176). O homo, redire vis? sed si in voluntate res est, quid opem flagitas? quid aliunde mendicas, in quo abundas tu tibi? Palam est, quia vult, et non potest: sed spiritus est vadens et non rediens, etsi is sit longius agens, qui nec vult. Quanquam non omnino illam animam expositam dixerim vel relictam, quæ reverti cupit, et requiri petit. Unde enim voluntas hæc illi? Inde, ni fallor, quod a Verbo visitata jam sit et quæsita. Nec otiosa quæsitio, quæ operata est voluntatem, sine qua reditus esse non poterat. Sed non sufficit semel quæri: tantus est animæ languor, tantaque in reditu difficultas. Quid enim si vult? Jacet voluntas, ubi facultas non suppetit. Nam: *Velle adjacet mihi*, inquit, *perficere autem bonum non invenio* (*Rom.* VII, 18). Quid ergo ille, quem de psalmo induximus, quærit? Non plane aliud, quam quæri: quod non quæreret, nisi quæsitus fuisset; et rursum non quæreret, si quæsitus satis fuisset. Quod et postulat: *Quære*, inquiens, *servum tuum;* ut qui dedit velle, det et perficere pro bona voluntate.

4. Mihi tamen non videtur istius modi animæ posse competere locus præsens, quæ secundam gratiam necdum percepit, volens quidem, sed non valens adire quem diligit anima sua. Nam quomodo potest illi convenire quod ibi sequitur, surgere et circuire civitatem, sed et per vicos et plateas quærere dilectum (*Cant.* III, 2), quæ eget ipsa quæri? Faciat hoc quæ potest: tantum se meminerit quæsitam prius, sicut et prius dilectam; atque inde esse, et quod quærit, et quod diligit. Oremus et nos, charissimi, ut cito anticipent nos misericordiæ istæ, quia pauperes facti sumus nimis: quod non de omnibus vobis dico. Scio enim quamplurimos vestrum ambulantes in dilectione, qua Christus dilexit nos, et in simplicitate cordis quærentes illum. Sed sunt aliqui, quod tristis dico, qui nullum nobis adhuc in se dedere indicium hujus tam salutaris anticipationis, ac per hoc nec suæ salutis: homines se ipsos amantes, non Dominum; et quærentes quæ sua sunt, non quæ Domini,

5. *Quæsivi*, ait illa, *quem diligit anima mea.* Nempe huc te provocat anticipantis benignitas illius, qui te et prior quæsivit, et prior dilexit. Minime prorsus nisi prius quæsita quæreres, sicut nec diligeres nisi dilecta prius. Non in una tantum benedictione, sed in duabus præventa es, dilectione et quæsitione. Dilectio causa quæsitionis; quæsitio fructus dilectionis est et certitudo. Dilecta es, ne ad supplicium potius quæsitam suspiceris; quæsita es, ne frustra dilectam conqueraris. Utraque tam amica comperta suavitas et ausum dedit, et verecundiam depulit, et reditum persuasit, et movit affectum. Hinc zelus, hinc ardor iste quærendi quem diligit anima tua; quia profecto necnon quæsita quærere poteras, necnon quærere quæsita nunc potes.

1561 6. Sed noli oblivisci unde huc veneris. Et ut in me potius transfigurem quæ dicuntur, id enim tutius, tune es, o anima mea, quæ relicto viro tuo priore, cum quo tibi bene fuerat, primam fidem irritam fecisti, iens post amatores tuos? Et nunc quod libuit fornicata cum illis, forte et contempta ab illis, audes impudens et frontosa velle reverti ad illum, quem superba contempsisti? Quid? digna latebris quæris lucem, et curris ad sponsum, dignior plagis, quam osculis? Mirum si non pro sponso judicem offendas. Felix, qui ad hæc animam suam respondentem audierit: Non timeo, quia amo; quod non amata omnino non facerem. Itaque etiam amor. Nihil dilectæ timendum. Paveant quæ non amant. Quidni assidue inimicitias suspicentur? Ego vero

amans, amari me dubitare non possum, non plus quam amare. Nec possum vereri vultum, cujus sensi affectum. In quo? In eo quod talem non modo quæsivit, sed et affecit, fecitque certam proinde de quæsitu. Quidni respondeam in quæsitu, cui in affectu respondeo? Nunquid irascetur quæsitus, qui etiam contemptus diseimulavit? Quinimo non repellet requirentem, qui et contemnentem requirit. Benignus est spiritus Verbi, et benigna nuntiat mihi, intimans et suadens de Verbi zelo desiderioque, quod utique sibi non potest esse absconditum. Scrutatur alta Dei, conscius earum, quas cogitat cogitationes pacis, et non afflictionis. Quidni animer ad quærendum, experta clementiam, et persuasa de pace?

7. Fratres, hoc suaderi, a Verbo quæri est; persuaderi, inveniri est. Sed non omnes capiunt hoc verbum. Quid faciemus parvulis nostris, illos loquor, qui adhuc inter nos incipientes sunt, non tamen insipientes, cum teneant initium sapientiæ, subjecti invicem in timore Christi? Unde illis, inquam, facimus fidem, quod hæc ita se habeant penes sponsam, cum ipsi talia agi secum necdum persenserint? Sed mitto eos ego ad talem, cui decredere non debeant. Legant in libro, quod in corde altero quia non cernunt, non credunt. Est scriptum in prophetis : *Si dimiserit vir uxorem suam, et illa recedens duxerit virum alium, nunquid revertetur ad eam ultra? nunquid non polluta et contaminata erit mulier illa? Tu autem fornicata es cum amatoribus multis: et tamen revertere ad me, dicit Dominus, et ego suscipiam te* (*Jerem.* III. 1). Verba Domini sunt : non est fas suspendere fidem. Credant quod non experiuntur, ut fructum quandoque experientiæ fidei merito consequantur. Satis arbitror declaratum, quid sit quæri a Verbo, et quæ hæc sit necessitas non Verbo, sed animæ, nisi quod quæ experta est, et plenius ista novit, et felicius. Restat ut sequenti tractatu docemus sitientes animas quærere a quo quæsitæ sunt, vel potius id discamus ab illa, quæ hoc loco inducitur quærens ipsum, quem diligit anima sua, sponsum animæ Jesum Christum Dominum nostrum, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

SERMO LXXXV.

De septem necessitatibus, propter quas anima quærit Verbum: quæ tandem reformata accedit ad ejus dulcedinem contemplandam atque perfruendam.

1. *In lectulo meo quæsivi quem diligit anima mea* (*Cant.* III, 1). Ad quid? Dictum est, et iterare superfluum : propter quosdam tamen, qui non interfuerunt cum tractaretur, dico aliquid breviter, et quod fortasse ne hos quidem qui interfuerunt, audire pigebit. Nec enim totum dici tunc potuit. Quærit anima Verbum, cui consentiat ad correptionem, quo illuminetur ad cognitionem, cui innitatur ad virtutem, quo reformetur ad sapientiam, cui conformetur ad decorem, cui maritetur ad fecunditatem, quo fruatur ad jucunditatem. Propter has omnes causas quærit anima Verbum. Non ambigo esse quamplures et alias: sed hæ interim occurrunt. Poterit autem, si cui cordi fuerit, facile alias atque alias advertere in semeptipso. Siquidem 1569 multæ sunt aversiones nostræ, multæ et infinitæ animæ necessitates, et anxietatum non est numerus. At Verbum ditius pleniusque superabundat in bonis, utpote Sapientia vincens malitiam, vincens in bonis mala. Et nunc harum, quas posui, accipite rationem. Et primo, quod primum est, videte quemadmodum consentiat ad correptionem. Legimus verbum in Evangeliis loquens : *Esto consentiens*, inquit, *adversario tuo, dum es cum illo in via, ne forte tradat te judici, et judex tortori* (*Matth.* v, 25). Quid consultius? Verbi consilium est, ni fallor, se adversarium protestantis, quod adversetur carnalibus desideriis nostris dum dicit: *Semper hi errant corde* (*Psal.* XCIV, 10). Tu ergo qui hæc audis, si pavens cœperis velle fugere a ventura ira, credo sollicitus eris, quomodo huic consentias adversario, qui tibi illam tam terribiliter intentare videtur. At istud impossibile, nisi dissentias tecum, nisi tibimet adverseris, nisi gravi et vigili lucta tu ipse contra te ipsum infatigabiliter prælieris ; postremo, nisi velefacias inveteratæ consuetudini, innatæque affectioni. Id quidem durum. Si tuis attentaveris viribus, tale erit, ac si in uno digitorum tuorum torrentis impetum sistere, ante ipsum denuo coneris Jordanem convertere retrorsum. Quid facies? Quære verbum cui consentias, ipso faciente ut consentias. Fuge ad illum qui adversatur, per quem talis fias cui jam non adversatur, ut blandiatur qui minabatur, et sit ad immutandum efficacior infusa gratia, quam intensa ira.

2. Hæc prima, ut opinor, necessitas, ob quam anima incipit quærere verbum. Sed si ignoras quid ille velit cui jam voluntate consentis, nonne et de te dicetur quia zelum Dei habes, sed non secundum scientiam? (*Rom.* x, 2). Et ne hoc leve existimes, memineris scriptum, quia *ignorans ignorabitur* (*I Cor.* XIV, 38). Scire vis quid consulam et in hac necessitate? Quod in prima. Meo consilio nunc quoque ibis ad Verbum, et docebit te vias suas, ne volendo quidem, sed ignorando bonum, dum carris, contingat excurrere, et errare in invio, et non in via. Lux est enim verbum. *Declaratio* denique *sermonum illuminat et intellectum dat parvulis.* Beatus es, si dicas et tu : *Lucerna pedibus meis verbum tuum, et lumen semitis meis* (*Psal.* CXVIII, 130, 105). Nec parum profecit anima tua, cujus immutata voluntas, cujus illuminata ratio est, ut bonum et velit, et noverit. In altero vitam, in altero visum recepit. Nam et malum volendo mortua erat, et bonum ignorando cæca.

3. Jam vivit, jam videt, jam stat in bono, sed ope et opere Verbi. Stat manu Verbi levata veluti super pedes duos, devotionem et agnitionem. Stat, inquam, sed sibi putet dictum : *Qui se existimat stare, videat ne cadat* (*I Cor.* x, 12). Putasne stare per se possit qui surgere per se non potuit? Non opinor. Quid

enim ? Verbo Domini cœli firmati sunt (*Psal.* xxxii, 6), et terra stabit sine Verbo ? Cur ergo si stare per se poterat, orabat homo de terra : *Confirma me*, inquiens, *in verbis tuis ?* (*Ps.* cxviii, 28). Denique et probarat. Ejus ipsius illa vox fuit : *Impulsus eversus sum ut caderem, Dominus suscepit me* (*Psal.* cxvii, 13). Quæris quis ille impulsor ? Non est unus. Impulsor diabolus est, impulsor mundus, impulsor homo. Quis iste homo sit quæris ? Quisque sui. Noli mirari. Usque adeo homo impulsor sibi est, et suimet præcipitator, ut non sit quod ab altero impulsore formides, si ipse a te proprias contineas manus. *Quis enim*, inquit, *vobis nocere poterit, si boni æmulatores fueritis?* (*I Petr.* iii, 13). Manus tua, consensus tuus. Si diabolo suggerente, vel sæculo suadente quod non oportet, assensum tuum tenueris, et non dederis membra tua arma iniquitati, nec permiseris regnare peccatum in tuo mortali corpore; bonum te æmulatorem probasti, cui malitia omnino nil nocuit : vide ne magis profuerit. Scriptum est enim : *Bonum fac, et habebis laudem ex illa* (*Rom.* xiii, 3). Confusi sunt qui quærebant animam tuam, tu vero cantabis : *Si mei non fuerint dominati, tunc immaculatus ero* (*Psal.* xviii, 14). Boni plane æmulatoris insigne dedisti, si consilio Sapientis misereris animæ tuæ (*Eccli.* xxx, 24), si omni custodia servas cor tuum (*Prov.* iv, 23), si juxta Apostolum te ipsum castum custodis (*I Tim.* v, 22). Alioquin, etsi universum mundum **1563** lucreris, animæ autem tuæ detrimentum patiaris, non plane bonum te censemus æmulatorem, quoniam quidem nec Salvator (*Matth.* xvi, 26).

4. Cum igitur tres sint stanti imminentes (262); horum diabolus livore malitiæ, mundus vento vanitatis homo semetipsum pondere suæ corruptionis impellit. Impellit diabolus, sed non evertit, si quidem tuum auxilium, tuum illi negaveris vel assensum. Denique habes : *Resistite diabolo et fugiet a vobis* (*Jac.* iv, 7). Iste est qui stantes in paradiso impulit invidus et evertit, sed consentientes, non resistentes. Iste est qui se ipsum de cœlo superbus nullo impellente præcipitavit : ut scias multo magis hominem suo ipsius casui imminere, quem propriæ substantiæ pondus gravat. Est et mundus impulsor, quia in maligno positus est. Impellit omnes, sed solos evertit amicos suos, id est consentaneos sibi. Nolo esse amicus mundi, ne cadam. Nam qui vult esse hujus mundi amicus, inimicus Dei constituitur (*Jac.* iv, 7), quo utique nullus gravior casus. Ex quibus satis claret, quam sit homo præcipuus impulsor sui, qui suo sine alieno impulsu cadere potest, alieno absque suo cadere non potest. Cuinam horum præcipue resistendum? Nempe huic, qui eo molestior, quo interior, solus dejicere sufficit, cum sine ipso alii possint facere nihil. Non sine causa Sapiens expugnatori prætulit urbium, virum qui animo dominatur (*Prov.* xvi, 32). Multum hoc ad te : Opus virtute habes, et non quacunque, sed qua induaris ex alto. Ipsa enim, si perfecta sit, facile facit animum victorem sui, et sic invictum reddit ad omnia. Est quippe vigor animi cedere nescius pro tuenda ratione. Aut, si magis probas, vigor animi immobiliter stantis cum ratione vel pro ratione. Vel sic : Vigor animi, quod in se est, omnia ad rationem cogens vel dirigens.

5. Quis ascendet in montem Domini ? Hujus ad verticem montis, id est ad virtutis perfectionem, quisque contendere [*alias*, conscendere] adorietur, sciet profecto quam sit ascensus arduus, et cassus conatus (263) absque Verbi adjutorio. Felix anima, quæ angelis spectantibus præbuit gaudium pariter et miraculum sui, ut audiret de se loquentes : *Quæ est ista, quæ ascendit de deserto, deliciis affluens, innixa super dilectum suum?* (*Cant.* viii, 5). Alioquin frustra nititur, si non innititur. Sane etiam contra se innitens invalescet, et facta se ipsa validior coget pro ratione universa : iram, metum, cupiditatem, et gaudium, veluti quemdam animi currum, bonus auriga reget ; et in captivitatem rediget omnem carnalem affectum, et carnis sensum ad nutum rationis in obsequium virtuti. Quidni omnia possibilia sint innitenti super eum, qui omnia potest ? Quantæ fiduciæ vox : *Omnia possum in eo qui me confortat!* (*Philipp.* ix, 13.) Nil omnipotentiam Verbi clariorem reddit, quam quod omnipotentes facit omnes qui in se sperant. Denique omnia possibilia sunt credenti (*Marc.* ix, 22). Annon Omnipotens, cui omnia possibilia sunt ? Ita animus, si non præsumat de se, sed si confortetur a Verbo, poterit utique dominari sui, ut non dominetur ei omnis injustitia. Ita, inquam, Verbo innixum, et indutum virtute ex alto, nulla vis, nulla fraus, nulla jam illecebra poterit vel stantem dejicere, vel subjicere dominantem.

6. Vis non timere impulsorem ? Non veniat tibi pes superbiæ, et manus impellentis non movebit te. *Ibi ceciderunt qui operantur iniquitatem* (*Psal.* xxxv, 13). Ibi diabolus et angeli ejus corruerunt, qui licet non impulsi extrinsecus, expulsi sunt tamen, nec potuerunt stare. Denique in veritate non stetit, qui non innixus est Verbo, qui in sua virtute confisus est. Et ideo fortassis sedere voluit, quia stare non valuit. Dicebat enim : *Sedebo in monte testamenti* (*Isa.* xiv, 13). Cæterum, Deo aliter judicante, nec stetit, nec sedit, sed cecidit, dicente Domino : *Videbam Satanam sicut fulgur de cœlo cadentem* (*Luc.* x, 18). Ergo qui stat, si non vult cadere, non fidat sibi, sed nitatur Verbo, Verbum loquitur : *Sine me nihil potestis facere* (*Joan.* xv, 5). Ita est : Nec surgere ad bonum, nec stare in bono possumus sine **1564** Verbo. Tu ergo qui stas, da gloriam Verbo, [*alias*, Deo], et dic : *Statuit supra petram pedes meos*,

(262) Editi recentiores addunt *stratores*, quod deest primis ac plerisque manuscriptis, et quidem haud necessarium videtur.

(263) In editis, *casus concitus* : at in scriptis nostris, *casus conatus* ; et rectius ex consequentibus, « Alioquin frustra nititur, si non innititur. »

et direxit gressus meos (*Psal.* XXXIX, 3). Cujus manu erigeris, ipsius necesse est virtute tenearis. Hæc pro eo quod dixi, opus nos habere Verbo, cui innitamur ad virtutem.

7. Nunc jam videndum est de eo quod item memoravi, per Verbum scilicet nihilominus nos reformari ad sapientiam, Verbum virtus, Verbum sapientia est. Sumat ergo anima de virtute virtutem, ac de sapientia sapientiam, et uni Verbo munus utrumque ascribat. Alioquin si aliunde aut utramque, aut alterutram arroget sibi ; neget etiam simul vel de fonte rivum, vel de vite vinum, vel lumen oriri de lumine. Fidelis sermo : *Si quis*, inquit, *indiget sapientia, postulet a Deo,qui dat omnibus affluenter, et non improperat ; et dabitur ei* (*Jac.* I, 5). Hæc ille. Ego vero haud secus de virtute senserim. Cognata virtus sapientiæ est. Domum Dei virtus est, deputanda in donis [*alias*, datis] optimis, descendens et ipsa desursum a Patre Verbi. Et si quis existimet id per omnia eam quod sapientiam esse, non inficior, sed in Verbo, non in anima. Quæ enim in Verbo pro ejus singulari divinæ naturæ simplicitate unum sunt, unum tamen effectum in anima non habent, sed ad illius varias et diversas necessitates, veluti diversa, sese participanda accommodant. Juxta quam rationem profecto aliud est animo virtute agi, et aliud sapientia regi ; aliud dominari in virtute, aliud in suavitate deliciari. Licet namque et sapientia potens, et virtus suavis existat ; ut tamen proprias quibusque reddamus vocabulis significantias, vigor virtutem, sapientiam placiditas animi cum spirituali quadam suavitate demonstrat. Hanc puto ab Apostolo designatam, ubi post multa hortamenta pertinentia ad virtutem, adjecit quod sapientiæ est : *In suavitate, in Spiritu sancto* (*II Cor.* VI, 6). Igitur stare, resistere, vim vi repellere, quæ utique in partibus virtutis deputantur, honor quidem, sed labor est. Non est enim id ipsum honorem tuum laboriose defendere, et quiete possidere. Non est idem virtute agi, et virtute frui. Quidquid virtus elaborat, sapientia fruitur ; et quod sapientia ordinat, deliberat, moderatur ; virtus exsequitur.

8. *Sapientiam scribe in otio,* ait Sapiens (*Eccli.* XXXVIII, 25). Ergo sapientiæ otia negotia sunt, et quo otiosior sapientia, eo exercitatior in genere suo. E regione virtus exercitata clarior est, eoque probatior, quo officiosior. Et si quis sapientiam virtutis amorem definierit, non mihi a vero deviare videtur. Ubi autem amor est, labor non est, sed sapor. Et forte sapientia a sapore denominatur, quod virtuti accedens, quoddam veluti condimentum, sapidam reddat, quæ per se insulsa quodam modo et aspera sentiebatur. Nec duxerim reprehendendum, si quis sapientiam saporem boni definiat. Hunc saporem perdidimus ab ipso pene exortu generis nostri. Ex quo cordis palatum sensu carnis prævalente infecit virus serpentis antiqui, cœpit animæ non sapere bonum, ac sapor noxius subintrare. Denique proni sunt sensus hominis et cogitationes in malum ab adolescentia (*Gen.* VIII, 21), hoc est, ab insipientia, primæ mulieris. Ita insipientia mulieris saporem boni exclusit, quia serpentis malitia mulieris insipientiam circumvenit. Sed unde malitia visa est vicisse ad tempus, inde se victam dolet in æternum. Nam ecce denuo sapientia mulieris cor et corpus implevit ut qui per feminam deformati in insipientiam sumus, per feminam reformemur ad sapientiam. Et nunc assidue sapientia vincit malitiam in mentibus ad quas intraverit, saporem mali, quem illa invexit, sapore exterminans meliori. Intrans sapientia, dum sensum carnis infatuat, purificat intellectum, cordis palatum sanat et reparat. Sano palato sapit jam bonum, sapit ipsa sapientia, qua in bonis nullum melius.

9. Quam multa fiunt bona, et non sapiunt facientibus ! siquidem non sapore boni ad illa, sed aut ratione, aut qualicunque occasione, seu necessitate impelluntur : **1565** et econtrario multis, quæ faciunt, non sapiunt mala, sed ad hæc inducuntur, aut metu, aut cupiditate rei cujuspiam potius, quam sapore mali. Qui autem transierunt in affectum cordis, aut sapientes sunt, et ipso delectantur sapore boni ; aut maligni sunt, et in ipsa complacent sibi malitia, etiam nulla spe alterius commodi blandiente. Malitia vero quid, nisi sapor est mali ? Beata mens, quam sibi totam vindicavit sapor boni, et odium mali. Hoc reformari, ad sapientiam est, hoc sapientiæ victoriam feliciter experiri. Nam in quo evidentius sapientia vincere malitiam comprobatur, quam cum excluso sapore mali, qui non aliud quam ipsa malitia est, boni quidam intimus sapor mentis intima occupare tota suavitate sentitur ? Itaque ad virtutem spectat tribulationes fortiter sustinere : ad sapientiam, gaudere in tribulationibus. Confortare cor tuum, et sustinere Dominum, virtutis est ; gustare et videre quoniam suavis est Dominus, sapientiæ est. Et ut magis ex propriæ bono naturæ bonum utrumque clarescat : modestia anima probat sapientem, constantia virum virtutis ostendit. Et bene post virtutem sapientia ; quod virtus sit quoddam quasi stabile fundamentum, super quod sapientia ædificet sibi domum. Oportuit autem præcedere notitiam boni ; quia non est societas luci sapientiæ, et tenebris ignorantiæ. Oportuit et bonam voluntatem ; quia in malevolam animam non introibit sapientia (*Sap.* I, 4).

10. Jam, si in voluntatis multatione reddita innotuit animæ vita, in eruditione sanitas, in virtute stabilitas, in sapientia postremo maturitas ; superest ut decorem illi inveniamus, sine quo specioso forma præ filiis hominum placere non potest. Denique audit quia *concupiscet rex decorem tuum.* (*Psal.* XLIV, 3, 12). Quanta enumeravimus animæ bona, dona Verbi, voluntatem bonam, scientiam, virtutem, sapientiam, et nihil horum Verbum rex concupiscere legitur, sed tantum : *Concupiscet*, inquit, *rex decorem tuum*. Ait Propheta : *Dominus regnavit, decorem induit* (*Psal.* XCII, 1). Quidni imagini suæ pariter et

sponsæ simile cupiat indumentum? Tanto profecto sibi charior illa, quanto similior erit sibi. In quo ergo animæ decor? An forte in eo quod honestum dicitur? Hoc interim sentiamus, si melius non occurrit. De honesto autem exterior interrogetur conversatio: non quod ex ea honestum prodeat, sed per eam. Nam in conscientia et habitatio ejus, et origo. Si quidem claritas ejus, testimonium conscientiæ. Nihil hac luce clarius, nihil hoc gloriosius testimonio, cum veritas in mente fulget, et mens in veritate se videt. Sed qualem? Pudicam, verecundam, pavidam, circumspectam, nihil penitus admittentem quod evacuet gloriam conscientiæ attestantis: in nullo consciam sibi, quo erubescat præsentiam veritatis, quo cogatur avertere faciem quasi confusam et repercussam a lumine Dei. Hoc plane, hoc illud decorum est, quod super omnia bona animæ divinos oblectat aspectus; et nos nominamus ac definimus honestum.

11. Cum autem decoris hujus charitas abundantius intima cordis repleverit, prodeat foras necesse est, tanquam lucerna latens sub modio, imo lux in tenebris lucens, latere nescia. Porro effulgentem, et veluti quibusdam suis radiis erumpentem, mentis simulacrum corpus excipit, et diffundit per membra et sensus, quatenus omnis inde reluceat actio, sermo, aspectus, incessus, risus (si tamen risus) mistus gravitate, et plenus honesti. Horum et aliorum profecto artuum sensuumque motus, gestus et usus, cum appareruit serius, purus, modestus, totius expers insolentiæ atque lasciviæ, tum levitatis, tum ignaviæ alienus, æquitati autem accommodus, pietati officiosus; pulchritudo animæ palam erit, si tamen non sit in spiritu ejus dolus. Potest enim fieri ut similentur omnia hæc, et non ex abundantia cordis taliter moveantur. Et ut magis eluceat is animæ decor, ipsum, si placet, honestum, in quo hunc locandum censuimus, definiatur: Mentis ingenuitas, sollicita servare cum conscientia bona famæ integritatem. Vel, juxta Apostolum: Providere *bona, non tantum coram Deo, sed etiam coram hominibus* (*II Cor.* VIII, 21). Beata **1566** mens, quæ hoc se induit castimoniæ decus, et quemdam veluti cœlestis innocentiæ candidatum, per quem sibi vindicet gloriosam conformitatem, non mundi, sed Verbi, de quo legitur, quod sit *candor vitæ æternæ* (*Sap.* VII, 26); *splendor et figura substantiæ Dei* (*Hebr.* I, 3).

12. Ex hoc jam gradu audet quæ hujusmodi est, cogitare de nuptiis. Quidni audeat, eo se nubilem, quo similem cernens? Non terret celsitudo, quam sociat similitudo, amor conciliat, professio maritat. Professionis forma hæc est: *Juravi et statui custodire judicia justitiæ tuæ* (*Psal.* CXVIII, 106). Hanc secuti apostoli aiebant: *Ecce nos reliquimus omnia et secuti sumus te* (*Matth.* XIX, 27). Simile est illud quod in carnali quidem connubio dictum, Christi et Ecclesiæ connubium spirituale signavit: *Propter hoc relinquet homo patrem suum, et matrem suam, et adhærebit uxori suæ; et erunt duo in carne una* (*Ephes.* X, 31, 32): et apud Prophetam gloriatio maritatæ, *Mihi autem adhærere Deo bonum est, ponere in Domino Deo spem meam* (*Psal.* LXXII, 28), Ergo quam videris animam relictis omnibus Verbo votis omnibus adhærere, Verbo vivere, Verbo se regere, de Verbo concipere quod pariat Verbo; quæ possit dicere: *Mihi vivere Christus est, et mori lucrum* (*Philipp.* I, 21): puta conjugem, Verboque maritatam. Confidit in ea cor viri sui, sciens fidelem, quæ præ se omnia spreverit, omnia arbitretur ut stercora, ut sibi ipsum lucrifaciat. Talem noverat, de quo dicebat: *Vas electionis est mihi isti* (*Act.* IX, 15). Prorsus pia mater et fidelis viro suo anima Pauli, cum diceret: *Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis* (*Galath.* IV, 19).

13. Sed attende in spirituali matrimonio duo esse genera pariendi, et ex hoc etiam diversas soboles, sed non adversas: cum sanctæ matres aut prædicando animos, aut meditando intelligentias pariunt spirituales. In hoc ultimo genere interdum exceditur, et seceditur etiam e corporeis sensibus, ut sese non sentiat quæ Verbum sentit. Hoc fit, cum mens ineffabilis Verbi illecta dulcedine, quodam modo se sibi furatur, imo rapitur atque elabitur a seipsa, ut Verbo fruatur. Aliter sane afficitur mens fructificans Verbo, aliter fruens Verbo. Illic sollicitat necessitas proximi, hic invitat suavitas Verbi. Et quidem læta in prole mater; sed in amplexibus sponsa lætior. Chara pignora filiorum; sed oscula plus delectant. Bonum est salvare multos; excedere autem et cum Verbo esse, multo jucundius. At quando hoc, aut quandiu hoc? Dulce commercium; sed breve momentum, et experimentum rarum. Hoc est quod supra post alia memini me dixisse, quærere utique animam Verbum, quo fruatur ad jucunditatem.

14. Pergat quis forsitan quærere a me etiam, Verbo frui quid sit? Respondeo: Quærat potius expertum a quo id quærat. Aut si et mihi experiri daretur, putas me posse eloqui quod ineffabile est? Audi expertum: *Sive*, inquit, *mente excedimus, Deo; sive sobrii sumus vobis* (*II Cor.* V, 13). Hoc est: Aliud mihi cum Deo, solo arbitro Deo; aliud vobiscum mihi. Illud licuit experiri, sed minime loqui: in hoc ita condescendo vobis, ut et ego dicere, et vos capere valeatis. O quisquis curiosus es scire quid sic hoc, Verbo frui; para illi non aurem, sed mentem. Non docet hoc lingua, sed docet gratia. Absconditur a sapientibus et prudentibus, et revelatur parvulis. Magna, fratres, magna et sublimis virtus humilitas, quæ promeretur quod non docetur, digna adipisci quod non valet addisci, digna a verbo, et de Verbo concipere, quod suis ipsa verbis explicare non potest. Cur hoc? Non quia sic meritum, sed quia sic placitum coram Patre Verbi sponsi animæ, Jesu Christi Domini nostri, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

SERMO LXXXVI.

De cautela et verecundia sponsæ quærentis Verbum; et de commendatione verecundiæ.

1. Non est quod a me jam quæratur, cur quærat anima Verbum : satis superque id intimatum **1567** supra. Age, prosequamur reliqua præsentis capituli, duntaxat quæ ad mores spectant. Ubi primam nunc adverte sponsæ verecundiam, qua nescio an quidquam gratius adverti in moribus hominum queat. Hanc primo omnium libet quodam modo in manibus sumere, et quasi speciosum quemdam florem decerpere loco, nostrique apponere adolescentibus. Non quia non sit et in provectiori ætate omni studio retinenda, quæ est certe omnium ornatus ætatum; sed quod teneræ gratia verecundiæ in teneriori ætate amplius, pulchriusque eniteat. Quid amabilius verecundo adolescente? Quam pulchra hæc, et quam plendida gemma morum in vita et vultu adolescentis! quam vera et minime dubia bonæ nuntia spei, bonæ indolis index! Virga disciplinæ est illi, quæ pudendis affectibus imminens, lubricæ ætatis motus, actusque leves coerceat, comprimat insolentes. Quid ita turpiloquii, et omnis deinceps turpitudinis fugitans? Soror continentiæ est. Nullum æque manifestum indicium columbinæ simplicitatis : et ideo etiam testis innocentiæ. Lampas est pudicæ mentis jugiter lucens ut nihil in ea turpe vel indecorum residere attentet, quod non illa illico prodat. Ita expunctrix malorum, et propugnatrix puritatis innatæ, specialis gloria conscientiæ est, famæ custos, vitæ decus, virtutis sedes, virtutum primitiæ, naturæ laus, et insigne totius honesti. Rubor ipse genarum, quem forte invexerit pudor, quantum gratiæ et decoris suffuso afferre vultui solet?

Usque adeo genuinum animi bonum verecundia est, ut et qui male agere non verentur, videri tamen verecundentur, dicente Domino : *Omnis qui male agit, odit lucem* (*Joan.* III, 20). Sed et *qui dormiunt, nocte dormiunt; et qui ebrii sunt, nocte ebrii sunt* (*I Thess.* V, 7) : opera nimirum tenebrarum, et digna latebris, tenebris occultantes. Interest tamen, quod occulta dedecoris, quæ verecundia horum non habere, sed prodere erubescit, sponsæ verecundia omnino non operit, sed exspuit, sed propellit. Idcirco ait Sapiens : *Est pudor adducens peccatum, et est pudor adducens gloriam* (*Eccli.* IV, 25). Quærit sponsa Verbum verecunde quidem, quia in lectulo, quia per noctes; sed hæc verecundia habet gloriam, non peccatum. Quærit hoc ad purificationem conscientiæ, quærit ad testimonium, ut possit dicere : *Gloria mea hæc est, testimonium conscientiæ meæ* (*II Cor.* I, 12). *In lectulo meo per noctes quæsivi quem diligit anima mea* (*Cant.* III, 1.) Verecundia tibi, si advertis, et loco signatur, et tempore. Quid tam amicum verecundo animo quam secretum? Porro secretum et nox, et lectulus habet. Denique orare volentes jubemur intrare cubiculum (*Matth.* VI, 6), utique secreti gratia. Id quidem ad cautelam, ne coram orantibus laus humana orationis furetur fructum, frustretur effectum. Sed doceris nihilominus verecundiam sententia hac. Quid tam proprium verecundiæ, quam proprias vitare laudes, vitare jactantiam? Patet quod signanter et ad verecundiam orantibus petere secretum indixerit pudoris filius et magister [*alias*, minister]. Quid tam indecorum, maxime adolescenti, quam ostentatio sanctitatis? Cum tamen ab hac potissimum ætate aptum profecto capiatur temporaneumque religionis exordium, Jeremia dicente : *Bonum est homini, si portaverit jugum ad adolescentia sua* (*Thren.* III, 27). Bona commendatio secuturæ orationis, si præmittas **1568** verecundiam, dicens : *Adolescentulus sum ego et contemptus, justificationes tuas non sum oblitus* (*Psal.* CXVIII, 141).

3. Nec modo locum, sed et tempus observare oportet eum, qui sibi orare voluerit. Tempus feriatum commodius aptiusque; maxime autem cum profundum nocturnus sopor indicit silentium, tunc plane liberior exit puriorque oratio. *Consurge in nocte*, inquit, *in principio vigiliarum tuarum, et effunde sicut aquam cor tuum ante conspectum Domini Dei tui* (*Thren.* II, 19) Quam secura ascendit de nocte oratio, solo arbitro Deo, sanctoque angelo, qui illam superno altari suscipit præsentandam! Qua grata et lucida, verecundo colorata rubore! Quam serena et placida, nullo interturbata clamore vel strepitu! Quam denique munda atque sincera, nullo respersa pulvere terrenæ sollicitudinis, nulla aspicientis laude seu adulatione tentata! Propter hoc ergo sponsa non minus verecunde, quam caute, et lectuli secretum petebat et noctis, orare, hoc est Verbum quærere volens. Unum est enim. Alioquin non recte oras, si orando præter Verbum aliquid quæras, aut quod propter Verbum non quæras, quoniam in ipso sunt omnia. Ibi remedia vulnerum, ibi subsidia necessitatum, ibi resarcitus defectuum, ibi profectuum copiæ, ibi denique quidquid accipere vel habere hominibus expedit, quidquid decet, quidquid oportet. Sine causa ergo aliud a Verbo petitur, cum ipsum sit omnia. Nam et si ista temporalia, cum necesse est, postulare videmur, si Verbum in causa est, ut quidem dignum est, non utique illa, sed hoc potius quærimus, propter quod alia postulamus, Norunt hoc, qui omnem usum harum rerum ad promerendum Verbum dirigere consueverunt.

4. Non pigeat tamen scrutari adhuc secreta lectuli hujus et temporis, si forte in his aliquid lateat spirituale, quod venire ad medium prosit. Et si placet sentire lectuli quidem nomine humanam figuram infirmitatem, nocturnis autem tenebris ignorantiam æque humanam; consequens est et congruum satis, ut Dei virtus et Dei sapientia Verbum contra utrumque originale malum instantius requiratur. Nempe quid convenientius, quam ut infirmitati virtus, ignorantiæ sapientia opponatur? Et ne quid simpliciorum cordibus de hac interpretatione resideat dubium, audiant quid super hoc sanctus Propheta dicat :

Dominus opem ferat illi super lectum doloris ejus, universum stratum ejus versasti in infirmitate ejus (*Psal.* XL, 4). Atque id quidem de lectulo. Jam de ignorantiæ nocte quid manifestius, quam quod in alio identidem loquitur psalmo: *Nescierunt neque intellexerunt, in tenebris ambulant?* (*Psal.* LXXXI, 5) pro certo exprimens ipsam, in qua nati sunt, totius humani generis ignorantiam. Ipsa est, ut opinor cui se beatus Apostolus et fatetur natum, et gloriatur ereptum, dicens: *Qui eruit nos de potestate tenebrarum* (*Coloss.* I, 13). Unde et dicebat: *Non sumus filii noctis neque tenebrarum* (*I Thess.* V, 5); item ad omnes electos: *Ut filii*, inquit, *lucis ambulate* (*Ephes.* V, 8) (264).

(264) Hucusque sanctus Bernardus: cætera morte præventus absolvere non potuit, imo ne ultimum quidem huncce sermonem, utpote cæteris breviorem, nec usitata clausula circumscriptum. Vide continuationem Gilleberti de Hollandia initio tomi V, sequentis.

FLORES SEU SENTENTIÆ

EX S. BERNARDI OPERIBUS DEPROMPTÆ.

1569 Periclitatur castitas in deliciis, humilitas in divitiis, pietas in negotiis, veritas in multiloquio, charitas in hoc nequam sæculo. *De convers. ad cler., num.* 37.

Nihil pretiosius tempore: sed, heu! nihil hodie vilius æstimatur. *Tr. de cont. mun. ad cler., n.* 55.

Transeunt dies salutis, et nemo rocogitat: nemo sibi non reditura momenta perisse causatur. *Ibid.*

Nil tam durum, quod duriori non cedat. IV, *De consid., c.* 3. *Hinc consuetudo consuetudine vincitur.*

Tibi imputa, quidquid pateris ab eo, qui sine te potest nihil. IV *De cons. n.* 9.

Scorpioni non est in facie quod formides, sed pungit a cauda. *Idid.*

Quid juvat sapientem esse, si tibi non fueris? II, *De consid.* 2.

Omnia illi desunt, qui nihil sibi deesse putat. *Lib. De consid. cap.* 7.

Simia in tecto, rex fatuus in solio sedens. *Ibid.*

Tene medium, si non vis perdere modum, II, *De consid. Cap.* 10.

Prosperitas hoc est incautis, quod ignis ad ceram, solis radius ad nivem. II, *De consid. cap.* 12,

Non magnum est esse humilem in abjectione: rara virtus, humilitas honorata. *Hom.* 4 *sup. miss.*

Nulla verior miseria, quam falsa lætitia. *De lib. arb., n.* 14,

Velle plane convincimur, quod non fieret si nollemus. *Ibid.*

Effusus animus damna interiora non sentit. *De conv. ad cler., cap.* 4., *n.* 5.

Fugere persecutionem, non est culpa fugientis, sed persequentis. *Epist.* 1.

Voluntas pro facto habetur, ubi factum excludit necessitas. *Tract. ad Hugon., n.* 9.

Nemo magis iram meretur, quam amicum simulans inimicus. *De conv. n.* 33.

Non est cur fures timeant, qui sibi in cœlo thesaurizant. *De conv. ad cler., n.* 41.

Non placat, qui ipse non placet. *Ibid.* 33.

Insolentiæ clericorum mater est negligentia episcoporum. *Epist.* 152.

Amicis opertet gerere morem, sed non in suam mortem. *Epist.* 215.

Flumimis aqua si stare cœperit, computrescit. *Serm.* 1 *de Quadrag.*

Omnia quæ in mundo sunt, finem habent; finis autem eorum, non erit finis. *Serm.* 9 *in Cant.*

Dabis voci tuæ vocem virtutis, si quod suades, prius tibi ipsi persuaseris, *Serm.* 6 *in Cant., n.* 3.

Illius doctoris libenter audio vocem, qui non sibi plausum, sed mihi planctum moveat. *Ibid.*

Turturis vox non dulce sonat, sed dulcia signat. *Nempe amorem comparis. Ibid.*

Velis, nolis, intra fine tuos habitat Jubusæus. subjugari potest, sed non exterminari. *Serm.* 57 *in Cant., num.* 10.

Parum est semel putasse; sæpe putandum est, imo semper. *Ibid. Nam vitia idemtidem repullulant.*

Non potest virtus cum vitiis pariter crescere; putetur cupiditas, ut virtus roboretur. *Ibid.*

Tolle superflua, et salubria surgunt. Utilitati accedit, quidquid cupiditati demis. *Ibid.*

Pastor doctus, sed non bonus, non tam uberi doctrina nutrit, quam sterili vita nocet. *Serm* 76 *in Cant., num.* 10.

Minus *quandoque* nocet potita votis ambitio, quam frustrata. *Epist* 126: *Nam ad violentia media convertitur.*

1570 Ad audiendum, legendumve amoris car-